BOEKENSCHOUW

BOEKENSCHOUW

MAANDSCHRIFT

HOOFDREDACTBUR: A. B. H. GIELEN S.J., HEERENGR. 415, AMSTERDAM
MEDEWERKING VAN NEDERLANDSCHE EN BUITENL. SCHRIJVERS

DERTIENDE JAARGANG
1919—1920

UITGAVE:
HET NEDERLANDSCHE BOEKHUIS - v/h E. VAN DER VECHT
MARNIXSTRAAT 372 - AMSTERDAM

SLAAT DIT ARTIKELTJE NIET OVER!

Lees het geheel of tenminste de laatste tien regels

Voor de schrikbarende duurte, waarvan wij de gunstelingen of slachtoffers zijn, is in vele gevallen een rechtmatige reden aan te wijzen.

Maar lang niet altijd. De „diesseitsmoral", welke ook al de eerste oorzaak was van den menschonteerenden oorlog, blijkt zoo diep te zijn doorgedrongen, zelfs bij de Christenen, dat bijna eenieder in de algemeene verwarring op min of meer fatsoenlijke wijze tracht te gappen wat hij krijgen kan. In de landen, waar alle wet en gezag is verdwenen, doet een misdadige horde, voornamelijk van Joden, het op de minst behoorlijke manier. En ook in ons land wil de woenstijntrapper Wijnkoop dien weg op, om den „arrebeider" zijn twee-urigen werkdag en een kapitalistisch inkomen te bezorgen.

Voorloopig evenwel geschiedt het hier nog op de meer fatsoenlijke wijze van afgedwongen toeslagen en buitensporige looneischen. Men noemt dat heel gemoedelijk lotsverbetering, wat het ook voor een oogenblik wel zijn kan, maar spoedig, als iedereen, die iets heeft te verkoopen, zijn eischen in evenredigheid heeft gebracht met hetgeen anderen van hem vorderen, zal er een evenwicht zijn: alleen de nominale waarde van het geld is dan gewijzigd. Men blijft een rijksdaalder een rijksdaalder noemen, maar in werkelijkheid is hij verlaagd tot de waarde van een gulden.

Toch zijn bij deze wederzijdsche plukkerij niet alle partijen gelijk en moeten er dus slachtoffers vallen. Op de eerste plaats zij, die niets hebben af te geven en dus alleen geplunderd kunnen worden zonder dat zij op hun beurt het anderen kunnen doen om het verlies weer te dekken. Vervolgens staat degene, die slechts geestelijke waarden kan aanbieden ten achter bij den verkooper van materieele levensbehoeften, wier gemis de menschen minder goed verdragen dan het ontbreken van het eerste.

Zoo komt het, en ook nog om politieke redenen, dat de handenarbeider tegenwoordig de „mascot" is van de wereld. Vroeger werd hij te veel verwaarloosd, nu is dat heel anders geworden. En het schijnt onvermijdelijk aan alle reactie eigen te moeten zijn, dat zij met krachtige inpuls de menschheid naar de andere zijde slingert buiten den evenwichts-toestand en slechts na vele schommelingen het juiste midden gevonden en de rust

hersteld kan worden. Wij leven in zoo'n tijd van onzekere schommelingen, Umwertung aller Werte.

De intellectueele arbeider, die over het algemeen niet georganiseerd is om af te dwingen wat hij wil, staat in heel wat slechter conditie dan de handwerker, die er maar op los eischt en dadelijk dreigt het bijltje er bij neer te leggen.

Arbeid des geestes wordt nauwelijks geteld. Toen ik een paar weken geleden een drukker er op wees, dat een boek, hetgeen vroeger twee gulden kostte, thans minstens acht gulden zou moeten opbrèngen, indien men den schrijver beloonde volgens het tarief van den zetter, kreeg ik het verbijsterend antwoord: „maar een bladzijde is ook vlugger geschreven dan in druk gezet". Dat teekent! en geeft wel een staaltje van de waandenkbeelden, welke men bij de massa er langzamerhand in gehamerd heeft. Het is wel niet democratisch zulke dingen te zeggen, maar het is wel noodig dit eens te verklaren om weer zachtjes aan den evenwichtstoestand terug te vinden. Als de annexaties, ingegeven door het „Sacro egoïsme" maar lijdelijk worden aanvaard, komt de wereld nooit meer in haar voegen.

Men begrijpt dat wij met ons tijdschrift ook de dupe worden van de heerschende woekerprijzen en vorstelijke loonen. Verhoog dan ook den abonnementsprijs, heeft men ons al toegevoegd; dat doen immers alle uitgevers. *Wij zullen dat niet doen.* Het klinkt misschien een weinig anachronistisch, maar wij zijn van meening, dat men ook in deze misselijke tijden van schraperig egoïsme en puur-materieele belangstelling, nog wel beproeven mag er een ideaal op na te houden.

En ons ideaal is: den prijs van dit Maandschrift zóó laag te houden, dat niemand, voor wien het van eenig nut kan zijn, zich om financiëele redenen een abonnement behoeft te ontzeggen. Onze intellectueele arbeiders, dat zijn onze medewerkers, voor wie de acht-uren-werkdag nog niet is ingevoerd, hebben het er voor over *hun spaartijd, hun talent en hun moeite* voor niets te geven, om hun ideaal te verwezenlijken.

Maar zelfs dàn is het voor ons niet eens mogelijk zonder verlies te werken (zoo abnormaal hoog zijn de eischen der materieel-arbeidenden), tenzij wij den boekhandel en andere tusschenpersonen, die met een hoog en gemakkelijk gewonnen percentage gaan strijken, zouden uitschakelen. Ook dát zullen wij

niet doen, omdat wij begrijpen dat voor deze menschen de tijd niet minder moeilijk is als voor ons. Is er geen uitweg, dan zullen wij zien door persoonlijke offers het noodzakelijke verlies te dekken, maar verhoogen zullen wij in geen geval.

Misschien zijn er onder de lezers, die er iets voor voelen deze niet te vermijden offers te verlichten. Men heeft ongetwijfeld gemerkt dat vele uitgevers den prijs van hun boeken verhoogen met een crisistoeslag. Om voormelde redenen zullen wij *géén* crisistoeslag vorderen, maar komen met een ander voorstel.

Natuurlijk zijn er onder onze lezers velen, wien het onverschillig is iets meer te betalen. Welnu, zij kunnen dat doen, indien zij verkiezen, door ons, maar dan geheel vrijwillig, een kleinen toeslag te zenden. Zij, voor wie dat bezwaarlijk mocht zijn, worden nadrukkelijk verzocht geen onkosten te maken. De anderen, die belang stellen in ons werk en in staat zijn daadwerkelijk hunne belangstelling te doen blijken, kunnen ons een postwisseltje sturen, (Administratie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam), en wij verzekeren hun: dat het kleinste bedrag in dank zal worden aanvaard.

Men begrijpe ons goed; de eventueele bijdrage is absoluut vrijwillig; en hoe groot of klein de bijdrage, welke men ons thans zendt ook wezen mag, in elk geval zal als gewoonlijk in October over den **gewonen abonnementsprijs** *bij iedereen worden gedisponeerd. Ook om administratieve redenen zou het niet wel mogelijk wezen anders te handelen.*

Wij zijn wel een weinig nieuwsgierig, welke bewijzen van belangstelling en waardeering van ons werk wij in de volgende dagen zullen mogen ontvangen.

REDACTIE EN UITGEVER

ONZE JONGEREN EN DE MODERNE LITERATUUR

Theologie, geneeskunde en literatuur zijn wel de vakken, waarin het meest wordt geknoeid door onbevoegden.

De man, die zweert bij Multatuli en de ezelachtigheden, welke „het gebed van den onwetende" tot een onvergankelijk document van onbenulligheid maken, met open mond als geleerdigheid aangaapt, janpietert onder zijn kornuiten over de hoogste problemen met de zekerheid en beslistheid van een papegaai, die zijn woordje van de juffrouw heeft geleerd.

Voor lichamelijke kwalen kan men steeds raad vinden bij barbier of schillenboer, bij baker en adverteerders van die duizenden onfeilbare heilmiddeltjes.

En literatuur? Bijna elke jongen, die niet met algebra en meetkunde overweg kan, droomt van een nieuwe richting en heeft van die felle opwellingen om even zijn volk op te stooten in de vaart der volkren.

Deze laatste liefhebberij, zal men zeggen, is van de drie genoemde zeker wel de onschuldigste; levert in het ergste geval eenige slechte journalisten en wat te overvloedig rommel voor den boekhandel, waarbij de Vereeniging Oud Papier alweer baat vindt.

Ja! Maar minder onschuldig wordt het toch, als die heeren aan het filozofasteren slaan en met kunstleuzen gaan schermen, die verkeerd kunnen aankomen. Och U weet wel, zulke aardigheden: „de kunstenaar heeft niet te vragen of iets goed en zedelijk is"—, „men moet niet vragen wàt een dichter of een schrijver zegt, „de vorm is alles, de inhoud is niets", enz.

Met zulke onbegrepen praatjes verwarren zij de geesten der jongeren en terwille van de kunst benadeelen zij de groote levenskunst: een goed en mooi mensch te zijn.

Met groote voldoeninig vernemen wij nu het waarschuwend woord van Ida Heyermans tegen deze en dergelijke onvoorzichtigheden. Zoo dikwijls reeds hebben wij er op gewezen dat van het boek een verwoestende invloed kan uitgaan, ook zonder dat het op zichzelf beschouwd tot de slechte lectuur behoeft te behooren.

[1]) Onder dezen titel geeft Ida Heyermans eene „paedagogisch-critische beschouwing" in de serie paedagogische Vlugschriften, verschenen bij de Hollandia-drukkerij te Baarn (blz. 43; f 0.45).

Zij wijst eerst op het feit dat de overgangsleeftijd van jongen en meisje een tijd is, die voorzichtige zorg eischt zoowel voor het lichaam als voor den geest. Het lichaam heeft een worsteling door te maken en de ziel niet minder. Het karakter breekt zich baan als de bloem, die in het voorjaar uit den knop zich losmaakt.

En dan vraagt zij zeer terecht: „waarom zouden wij aan onze jongeren in hun zoo moeilijke overgangsprocessen... boeken blijven geven, die vroeger dan noodig is in jongen en meisje de geslachtsdrift wakker roepen en prikkelen. „Terwille van de gezondheid van individu en menschheid dient dus meer dan ooit gelet te worden op de boeken, die wij aan onze jongeren in den overgangsleeftijd geven".

Zou men dan ter wille van den schoonen vorm, om de zuivere taal en uitbeelding de onzuiverheid of ten minste de verleidelijkheid van den inhoud maar op den koop toe moeten nemen.

Dat zou eene dwaasheid zijn zegt de schrijfster:

„Wie het boek als opvoedingsfactor voor onze jongens en meisjes beschouwt, verzaakt zijn plicht, wanneer hij alleen naar het hoe onderzoek doet en niet naar het wat, en tevreden is, als slechts zijn aesthetisch geweten gerust gesteld is. —

„Er is echter nog al veel, wat opvoeders der jeugd, die zich slechts vragen over aesthetica stellen, aan onze jeugd durven voorzetten.

Om dit te demonstreeren kan ik volstaan met het behandelen van drie bloemlezingen en wel Nederlandsche Letterkunde van D. de Groot, L. Leopold en R. R. Rijkens, tot dezen tijd bijgewerkt door L. Leopold en W. Pik. De Bloeiende Bongerd (van dra. W. C. Rengers Hora Siccama en Herman Poort) en het 5de deel van Een nieuwe Bundel door dr. K. H. de Raaf en J. J. Griss.

Zij neemt deze drie, omdat zij, alleen uit literair oogpunt bezien, tot de beste bloemlezingen behooren.

„Maar alle drie werken, hoe volledig en kunstzinnig ook, zijn uit paedagisch oogpunt te verwerpen, kunnen slechts een verkeerden invloed uitoefenen op de jongens en meisjes, welke alles moeten doorworstelen, lichamelijk zoowel als geestelijk, wat met den overgangstijd in verband staat".

Wat die eerste bloemlezing betreft, wordt gewezen op een stuk van Annie Salomons: „Ada Gerlo, dat overigens literair zoo hoog niet staat. En niet alleen dat de aandacht der jongeren gevestigd wordt op een boek dat voor hen niet deugt, bovendien wordt een fragment gegeven, hetwelk, paedagogisch gesproken,

het minst geschikt voor die heel, héél jonge menschen is".

En dan zijn er behalve uit Ada Gerlo nog fragmenten uit Een huis vol menschen van Scharten Antink, Menschenwee van Querido, Moeder van Mevr. Gogh—Kaulbach, Pallieter van Timmermans.

Welnu, wie stukken uit boeken neemt om ze aan jongens en meisjes voor te zetten, brengt ze als vanzelf onder hun aandacht. „Op een vergadering, waar het onderwerp, hier behandeld, besproken werd, kwam dan ook een der beambten van de Rotterdamsche gemeentebibliotheek verklaren, dat jongens en meisjes de boeken kwamen vragen, waarvan zij op school fragmenten hadden gelezen, boeken als Geertje van Johan de Meester!" Men weet dat dit boek van a tot z eene verleidinggeschiedenis geeft van het brutaalste realisme en van de meest opwindende soort.

„Pallieter is een boek, hetwelk, meen ik, (inderdaad dat is zoo, R. B.) in zijn beschrijvingen en in de les, die het predikt, dat het leven genoten moet elk oogenblik in alle materieele vreugden, die het biedt. Is dat kost voor de jongeren, voor wie de deugd der zelfbeheersching juist op dien leeftijd, het allermoeielijkst is om te leeren en te beoefenen?" Van een paar boeken van Herman Robbers heet het: de opvoedkundige moet deze boeken voor onze jeugd als opvoedingsmateriaal veroordeelen, omdat de hartstochtsscènes, die erin voorkomen, toch waarlijk niet „des kinds" zijn.

En hetzelfde mag gezegd worden voor Top Naeff's: Voor de Poort, van Querido's Jordaan, van Streuvels' Minnehandel of Teirlinck's Mijnheer Serjanszoon.

„Maar weten de leeraren dan niet, welke hun jongens en meisjes dwingen al deze bladzijden van de eerste tot de laatste te lezen, dat er niet straffeloos met vuur gespeeld wordt?

Moet er dan werkelijk nog olie op het vuur van den hartstocht gegoten worden? Zijn onze kinderen dan nog niet vroeg genoeg wijs in onzen tijd?"

Maar het gaat er niet alleen om, zulke stukken weg te houden, die sexueele gevoelens en gedachten opwekken. Er zijn meer vragen te stellen en opmerkingen te maken door degenen, welke een boek voor jongeren niet enkel toetsen aan het literaire, maar ook verlangen dat het als alles medewerkt tot het vormen van een mensch, een karakter.

Men heeft er ook voor te zorgen dat somberheid, spot, cynisme het ontluikende zieleleven en het zich-vormende karakter der kinderen niet vertroebele en bederve.

Verkeerd is High Life van Frans Mynssen (opgenomen in de bloemlezing Een nieuwe bundel) omdat het de kinderen in kennis brengt met een jongen, die zijn vader en moeder afsnauwt, vermouth drinkt in plaats van te ontbijten en brieven krijgt met een „meidepoot" geschreven. Afkeuring verdient eveneens een stukje van Lodewijk van Deyssel, dat zoo uitvoerig mogelijk den lof zingt van eet- en digestie-genoegens en de jongens en meisjes leert zich in het materieele lijfsgenot te verdiepen.

En hoe schoon sommige verzen ook mogen wezen van Willem Kloos, het gaat toch niet aan hem te kiezen als opvoeder dier jonge menschjes met korte broek of kleurige lintjes in de haren.

„Moeten de kinderen meevoelen met den dichter, die het leven als een „ontzètbre droom" voelt, die zijn eenzaamheid wil vergeten door in hartstocht te vergaan, die het noodlot van het leven door den ijskouden greep van den dood slechts wijken ziet?"

En Hélène Swarth? „Wie anders dan vroeg rijpe of perverse naturen onder hen kunnen iets meevoelen met de vrouw, in wie „de passiebloem ontloken is?"". — Hetzelfde geldt van verzen van Annie Salomons.

En waarom worden al deze schrijvers gegeven? Omdat de bloemlezers voor literaire vorming een winkel noodig achten, waar de nieuwste snufjes te vinden zijn. En daar is misschien wel niets wat de literaire vorming juist zoo in den weg staat als dat oppervlakkige en vluchtige even laten proeven van alles en nog wat. Non multa, sed multum: niet veel maar degelijk en deugdelijk!

Het blijft echter niet bij fragmenten. Ook volledige werken worden als leerstof aangewezen. De schrijfster zegt dat er gymnasia zijn, waar men Arthur van Schendel's: Een Zwerver verliefd gebruikt. Maar „jongens en meisjes, welke Een Zwerver verliefd van de eerste tot de laatste bladzijde moeten doorwerken, kunnen slechts met nog meer verwarring in het eigen zieleleven, dat toch klaarheid zoo noodig heeft, voorwaarts gaan.

„Dan behoort ook tot de boeken, die op sommige hoogere burgerscholen ter lezing voor het eindexamen worden opgegeven De bruidstijd van Annie de Boogh van Herman Robbers. Het sentiment van dit boek is zuiver. Elke jongere kan het zich

niet duidelijk genoeg maken, dat het beter is de huwelijksplechtigheid niet te laten doorgaan dan zich zonder liefde in den echt te begeven. Men kan dit grif erkennen en toch er zich met overtuiging tegen verzetten, dat dit boek van Robbers tot jeugdlectuur zou kunnen en mogen behooren. Daarvoor is het te zwoel en hartstochtelijk in sommige gedeelten. Daarvoor wordt er te veel verschrikkelijks in onthuld. Moeten jongens en meisjes op den leeftijd, waarin men hen het boek laat lezen, dan ermee bekend raken, dat er bruidegoms zijn, die als Louis, voor zij het huwelijk ingaan, aan den vooravond zich naar een publiek huis begeven? Erbarmen voor onze aankomende jongens en meisjes! Geeft ze waarheid, hun geopenbaard door de eigen ouders of een eerste-klas opvoeder, of den man der wetenschap, maar weg uit de school met boeken als dit werk van Herman Robbers, dat in hun jonge zielen slechts gif druppelt".

Bij deze verklaringen van Ida Heyermans kunnen wij uit eigen ervaring nog voegen: dat er heel wat gevaarlijker boeken dan de genoemde door leeraren van openbare scholen als leerstof in handen der kinderen worden gebracht. Heel dikwijls ontvangen wij van ongeruste ouders eene vraag om inlichtingen over inhoud en strekking van boeken, die op school gebruikt moeten worden. En ronduit gesproken, meer dan eens hebben wij aan het adres dier onverantwoordelijke leermeesters de woorden gemompeld: „zijn die kerels nu stapelgek geworden!"

Het doet ons goed deze schrijfster zoo eens onbewimpeld en flink de waarheid te hooren zeggen. En het verraste ons van deze zijde ook de macht van het boek over den volwassene te hooren erkennen en de verantwoordelijkheid op de auteurs te leggen voor wat zij aanbieden:

„Wie met zelfkennis leest, weet, dat het boek van grooten invloed is op het eigen ik. Er kan dan slechts erkend worden, dat er verhalen en romans zijn, die ook wij, volwassenen, niet tot ons kunnen laten komen, zonder dat er iets in ons gewekt wordt, waarnaar het niet goed is te luisteren. Wij vragen ons dan af waarom het noodig is, dat er sommige boeken geschreven worden, waar niemand er iets door wint. Indien die werken niet verschenen waren, zou niet alleen niemand er iets door verloren hebben, maar een groote hoeveelheid arbeid, vertegenwoordigd door het drukken van het boek enz. ware nuttiger en beter aan te wenden geweest! Wij moeten ons meer vertrouwd maken met

de gedachte, dat wie schrijft, verantwoordelijkheid tegenover den lezer op zich laadt. Schrijven is iets meer dan geld verdienen voor uitgevers en auteurs; meer dan het verlangen om iets in de eigen ziel van zich af te schudden, gelijk een zieke het doet, die door zijn klacht aan den geneesheer zich opgelucht voelt!" —

Juist, zoo is het! En het kan niet te vaak en te luid herhaald worden. De meesten zullen doof zijn voor deze stem van het eerlijke en gezonde verstand, maar er blijft toch altijd wel iets goeds van naklinken bij dezen of genen.

De bevoegde autoriteiten wijzen wij echter op de conclusie: „wel is de tijd aangebroken om de bibliotheken der middelbare scholen te onderzoeken niet enkel uit aesthetische, maar ook uit paedagogische overwegingen. Daar kan het kaf van het koren gescheiden worden".

Wij zullen gaarne titels ontvangen van boeken, welke niet in den haak zijn, en die toch op de openbare scholen worden opgedrongen als leerstof; en als er reden voor is zullen wij ons met deze documenten wenden tot de overheid, die hier kan en moet ingrijpen. RED.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

M. Reynès-Monlaur: La Fin de Claude

In de April-aflevering van *Boekenschouw* vermeldt de heer H. F. van Maarseveen de verschijning van dit nieuwe boek van Reynès-Monlaur, hem persoonlijk door de schrijfster toegezonden. Een wijdere bespreking laat de heer van Maarseveen aan den beoordeelaar van *Les Autels morts* over.

Voor dezen beau geste zijn wij uiterst dankbaar.

Gaarne wil ik den mij aangeboden arbeid aanvaarden, zoowel om de nobele uitnoodiging als ook om het boek zelve.

't Is een prachtwerk!

Claude Harteveld was ons reeds sympathiek in *Les Autels morts*. Wij volgden haar daar op den weg der bekeering. Hier echter straalt zij in den vollen lichtglans van het geloof en wordt ze omkranst door 't lijdens-aureool. Daardoor wordt ze ons nog sympathieker dan ze was in 't vorige boek.

Misschien zou men willen opmerken, dat haar klein-menschelijke zwakheden nu en dan zich wat sterk doen gevoelen. 't Is waar wat Soeur Claire van haar zegt: elle se sent imparfaite, et elle l'est. Maar vergeten wij niet, dat zij, de pas bekeerde, komt te staan voor 't offer in zijn volle zwaarte. Nog zoo kort geleden was zij een overtuigd ongeloovige. Is het wonder, dat ze terugschrikt voor hetgeen God haar vraagt te dragen? Was ze langer in de leerschool van Christus geweest, dan zou ze eerder en spontaner de vruchten van het offer hebben geplukt, maar 't afgrijselijke gevoelen en 't geduldig dragen heeft ook zijn verdienste: Elle a du mérite. Elle sent toute l'horreur du sacrifice sans en recevoir encore les fruits.

Trouwens die vruchten zouden niet uitblijven. Comme cette âme monte! zei Soeur Claire. Gaandeweg zien wij haar hooger stijgen. Die voortdurende opwaartsche gang eener zich opofferende ziel vormt den hoofdinhoud en het aantrekkelijke van dit schitterend boek.

De lezers van *Les Autels morts* herinneren zich het treurige afscheid van Claude en haar verloofde Abrham Bonnier. Deze was geloovig protestant, zij beslist ongeloovig. Zij eischte zelfs van hem, dat hij uit liefde tot haar zijn geloof in Christus en zijn voornemen om voor de eer van Christus te ijveren, vaarwel zou zeggen.

Hoe pijnlijk was voor Abrham de laatste blik van haar, die hij zoo dicht bij zich wenschte en die hij zoo eindeloos ver van zich verwijderd zag.

Intusschen is Claude Katholiek geworden. Aan Abrham durft ze 't groote nieuws nog niet mee te deelen. Maar weldra zal ze hem terugzien. In hartelijk samenzijn zal Abrham dan het afscheid van weleer vergeten en, wie weet, misschien zal Gods genade ook hem treffen.

Een groote teleurstelling volgt. Abrham ligt in een hospitaal te Parijs, *aveugle et phtisique*. Blind: dus nooit zal hij haar zien, blij, rustig en vriendelijk, zooals ze thans is, en altijd zal hij van haar 't stugge beeld bewaren, de stroeve uitdrukking van den afscheidsdag! Daarbij heeft ze hem, vóór haar overkomst, willen inlichten omtrent haar bekeering. Over godsdienst zal tusschen hen beiden nooit een woord worden gerept; pijnlijk getroffen door hetgeen ze hem schreef, had haar verloofde haar dit gevraagd. Voor Claude beteekent dit, dat ze nooit de eigen zielevreugde zal kunnen uitjubelen bij hem, dien ze hartstochtelijk liefheeft.

Abrham's ziekte, zijn blindheid vooral, en daarbij 't steeds dieper gevoelde zielelijden, zijn wegen die haar voortdurend brengen naar

den Calvarieberg. En dan, wat zal de toekomst zijn? Sa vie se passe sur le calvaire à offrir, dans l'ignorance de l'avenir, ce qu'elle aime le plus. Bij dat alles blijft ze kalm en gelaten, elle ne se révolte pas, elle ne murmure pas. Spreekt het niet van zelf, dat die steeds groeiende lijdensboom eenmaal in staat zal zijn de eenig begeerde vrucht voort te brengen?

Zonder te spreken over godsdienst werkt ze onbewust aan de bekeering van haar verloofde. Haar voorbeeld vermag meer dan strijdschriften en apologetische boeken. Elle n'a qu'un livre à lui faire lire... celui d'une âme qui communie chaque jour. Elle le fait, sans s'en douter. Il l'étudie; elle détruit ses préjugés un à un... Il la *sent* convertie, il la *sent* changée et vivant d'une autre vie.

In den nacht van Witten Donderdag op Goede Vrijdag blijft ze geknield voor het H. Sacrament. Aan de Communiebank was het, dat ze zelf eenmaal haar twijfel had voelen verdwijnen: op den gedenkdag der instelling der H. Eucharistie zou ze Abrham's bekeering verkrijgen. Toute cette soirée du Jeudi Saint j'avais démandé au Seigneur que vous croyiez en Lui pour jamais, — zoo kan ze den volgenden dag haar verloofde zeggen, — want 't groote wonder der genade is geschied: Abrham heeft in 't geheim gebeden met haar, hij heeft Gods roepstem gehoord, voortaan zullen zij beiden ook één zijn in dankbaar gelooven.

Met God heeft Claude 't groote werk gedaan. Lang had haar verloofde getwijfeld. Op haar vraag, wat hem van zijn twijfel genezen heeft, krijgt ze dit troostende antwoord: La sensation, la certitude que vous possédiez en vous la plénitude de la Vie, par le Christ seul.... Et alors que ses paroles étaient la Vie, que son Eucharistie était la Vie; et Lui-même non pas un homme qui passe et qui s'en va, mais le Dieu qui est la source de Vie qui jaillit jusque dans l'Eternité.

Ze had echter nog meer gevraagd tijdens haar biddende nachtwake. De genezing van haar verloofde is niet meer mogelijk. Dus: of een wonder, of sterven met hem. Je Lui avais demandé aussi notre bonheur. Le bonheur, c'est moins nécessaire que la vérité. Mais comment douterais-je de sa bonté?

Ook dat gebed wordt verhoord en wel op dienzelfden dag. Beiden worden zij slachtoffers van de beschieting der Kerk Saint-Gervais. Ils s'en allaient, dans le silence des Esprits bienheureux, plein de tremblement et d'amour, vers la grande vision de Paix.

Zoo eindigt deze fijne, psychologische studie, welke wij aan onze lezers niet genoeg kunnen aanbevelen.

Beschikkend over een echten Franschen stijl, rijk en toch eenvoudig, beschikkend bovendien over een diepen kijk in 't menschelijk hart, weet de schrijfster zóó te boeien, dat men zich haast naar 't einde van het boek en tevens zòó te treffen, dat men zich telkens geneigd gevoelt nog eens terug te lezen.

Haar trilogie, waarvan *La Fin de Claude* het laatste deel vormt, heeft bovendien een hooge apologetische waarde. Zij, die reeds dicht staan bij het Katholicisme en nog huiveren voor den laatsten stap, zullen in deze lectuur licht en sterkte vinden.

Katwijk, 20 Mei 1919. J. VAN RIJCKEVORSEL S. J.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Wij zijn wat laat ditmaal om een overzicht te geven van Tijdschriften, die in het begin van de maand verschijnen. Het zou betrekkelijk slechts oud nieuws zijn, dat wij hadden mede te deelen.

Wij laten daarom vooral onzen blik gaan over uitgaven, die later, bijvoorbeeld middenmaands verschijnen of om andere redenen hier aangehaald dienen te worden.

Natura Dux maakte 15 Mei 1919 hare eerste opwachting. *Natuur de Leidsvrouw* is het nieuwe Tijdschrijft voor physische therapie en hygiëne, het officieel orgaan van den Nederl. Bond tot bevordering dierzelfde therapie.

Bekende mannen op geneeskundig gebied houden de redactie in handen en hun namen staan borg dat er geen kunsten zullen worden uitgehaald ten koste van de gezondheid der medemenschen.

In een eerste artikeltje verklaren de redacteuren *Wat wij beoogen*, verder wordt de lezer gewezen op *Heilgymnastiek*, en leert hij iets over *Spaansche Griep en hare behandeling*. Dr. Soer vertelt kort en bondig wat men bij zoo'n aanval van influenza heeft te doen en hij onderricht in bijzonderheden hoe de koude afwasschingen moeten worden toegepast en ten overvloede spreekt Dr. Mom nog eens uitvoerig *Over de werking van wateraanwendingen op het menschelijk lichaam.*

Felix Ortt in het slotwoord van deze aflevering: *Leekebehoeften*, begint met te verklaren: „we leven niet meer in een tijd, dat wij ons blindelings buigen voor autoritair gezag. Er komt een streven, om zelf te onderzoeken, kennis te verwerven, na te

denken en te beslissen. Dit geldt voor allerlei vraagstukken, die voor ziel en lichaam van belang zijn". Dat was werkelijk onnoodig om het „gezag" nog een duwtje te geven; in onzen tijd is daar al bitter weinig eerbied voor.

„De denkende intelligente mensch, ook al heeft hij geen medische vakstudie gemaakt, wil weten wat ziekte in het algemeen en bepaalde ziekten in het bizonder zijn, hoe die ontstaan, wat er tegen te doen is, om er van bevrijd te blijven en ook om zich er van te bevrijden, als men er door getroffen is". Och, niet alleen bij den intelligenten mensch vindt men dezen „trieb" en juist omdat de mensch zooveel belang stelt in het eigen hachje, hebben de kwakzalvers zoo'n goed bestaan.

Maar in elk geval, wij zijn het eens met Felix Ortt dat „vele leeken dankbaar zullen zijn, nu ze van artsen, theoretisch en practisch ervaren in de hydrotherapie, door middel van dit orgaan de deskundige en betrouwbare voorlichting zullen ontvangen, waarnaar zij reeds zoo lang hebben uitgezien".

De West-Indische Gids is een ander nieuw tijdschrift dat den 15den Mei voor het eerst verscheen. H. van Kol schrijft boven zijn opstel: *De Koloniale Staten*, het vertegenwoordigend lichaam der kolonie. „De samenstelling der Koloniale Staten, geregeld in de artikelen 68 tot en met 78 van het Regeerings Reglement, laat alles te wenschen over; het aantal leden is te klein, het aantal kiezers te gering. Het éérste, vrijwel een unicum van wetgeving hangt af van het aantal kiezers, al werd er een minimum gesteld van 13 leden, anders ware hun aantal tot 3 (drie) beperkt gebleven, namelijk één lid op 200 kiezers. Een verouderd census-kiesrecht (art. 69) stelt zulke hooge eischen, dat van ongeveer 37.000 volwassen mannen slechts 576 dit bezitten; dit geeft slechts 5.7 kiezers per 1000 inwoners, wat voor Nederland zou neerkomen op 36.000 kiezers in het geheel, in plaats van $1^1/_2$ millioen als nu. Op *uitbreiding* van zulk bekrompen *kiesrecht*, door toevoeging van capaciteitskiezers, werd meermalen aangedrongen in de Staten-Generaal en ook door den Gouverneur der Kolonie: doch dit vond bij het opperbestuur in Nederland geen gewillig oor. Dit bleek tot heden nog steeds afkeerig om op vrijwillige wijze de medewerking te verzekeren der ingezetenen voor behoorlijke behartiging der belangen van de kolonie".

Waarom deinst de Regeering er voor terug om ook voor Hindoe's en Negers de stembus te openen? De tien millioen Negers der Vereenigde-Staten van Noord-Amerika, die afkomstig zijn uit dezelfde streken en behooren tot dezelfde rassen als die van Suriname, zijn een naarstig, leerzaam volk gebleken, waaraan de krachtige economische ontwikkeling der Zuidelijke Staten aldaar, veel heeft te danken. En zouden zulke geen kiezers kunnen zijn?

„Het *werken* en optreden der *Koloniale Staten* heeft, nu reeds langer dan een halve eeuw, de proef glansrijk doorstaan. Bij zijn 25-jarig bestaan gaf dit, in artikel 92 van het R. R. wel wat

verbloemend genoemde „Vertegenwoordigend lichaam der Kolonie" een overzicht uit over zijn daden gedurende de jaren 1866—1891, waardoor het dus mogelijk is een onpartijdig oordeel te vellen. Wie zijn werken in de laatste kwart eeuw heeft nagegaan, zal het niet wagen laatdunkend te spreken over zijn optreden, dat vaak het scherpst werd besproken door kamerleden die er het minst of in 't geheel niet, kennis van hadden genomen. De Handelingen der Koloniale Staten worden (ik wil hoog schatten) door geen 3 van de 150 leden der Staten-Generaal gelezen!

Mr. Dr. C. F. Schoch bespreekt het *Cultuur-crediet voor Suriname* en hij zegt: „men kan van eene Cultuurbank niet verwachten, dat zij de cultures steunt, wanneer er geen zekerheid bestaat, dat die cultures door de noodige werkkrachten kunnen worden gehandhaafd". En er is een te kort. Blijkens eene opgaaf hadden de plantages in de kolonie voor 1918 noodig 11,890 arbeiders en er waren slechts beschikbaar 9,308, zoodat er een te kort was van 2,582. De emigratie van Britsch Indiëers is onmogelijk geworden en nu is de vraag of niet jaarlijks een paar duizend Javanen gevonden kunnen worden, wier arbeid voor Suriname alles zou beteekenen.

Dr. H. van Coppele schrijft over *Het lage kustgebied van Suriname* en W. Menkman over *De Handelsbeteekenis van onze West*, terwijl Jhr. L. van Panhuys *Een adres over Boschnegers en Indianen* geeft.

In *De Opbouw* (15 Mei) plaatst Prof. Kranenburg een artikel over *Oldenbarnevelt en onze Staatsvorming*. „Oldenbarnevelt heeft de fundamenteele gebreken van de staatsrechtelijke organisatie der Republiek met volkomen helderheid gezien en onverbeterlijk geformuleerd".

Prof. Kranenburg doelt op een memorie van 1607, waarin geschreven staat: „De vorm van onze regeering is tegenwoordig niet op zulken vasten voet, dat wij met behoorlijke autoriteit alle zwarigheden zouden bejegenen, laat staan overwinnen kunnen".

Waarop Prof. Kranenburg laat volgen:

„Hij zeide het met zooveel woorden, dat, wat men aan ordening had gekregen, niet anders was dan een voorloopige regeling, als men gedurende een vaceerend bewind of een interregnum pleegt te gebruiken, een vorm, die op zich zelve zeer onzeker en gevaarlijk is, en naar alle waarschijnlijkheid niet zoo lang zou hebben kunnen bestaan, indien niet de van buiten dreigende gevaren een samendringende werking hadden gehad. „Maar daarom", zoo schreef hij verder, „als die nooden en gevaren ophouden en men zou meenen den vrede wel gemaakt te hebben, dan zou deze regeeringsvorm, door jalousie en onze slaphartigheid, terstond vervallen in de uiterste anarchie en verwarring. Indien wij niet een Regeering maken met behoorlijke autoriteit om de Landen te regeeren, de provinciën en steden te houden aan haar contributieplicht en ordelijke eenheid, de onwilligen en „contraventeurs" te

dwingen, des vijands aanslagen te verdedigen, zonder op rapporten en beraadslagingen der afzonderlijke provinciën te moeten wachten, zoo moeten wij verloren gaan, want geen gemeenebest kan bestaan zonder goede orde in de algemeene Regeering".

Prof. Kranenburg stelt vervolgens de vraag, wat Oldenbarnevelt's geest bewogen heeft tot een gansch andere staatkunde, die heeft geleid tot de tragische ontknooping van het staatsrechtelijk conflict op den 13den Mei 1619.

De schrijver ziet een der redenen hierin, dat de Advocaat, die een groot man en een noeste werker was, geen zelfopofferend man was en dus niet geneigd het gezag, dat hij eerlijk had verworven en verdiend af te geven aan een betere organisatie, gesteld dat deze te vinden ware geweest.

De Advocaat was een groote geest en een zakenman, maar een zakenman, die toch voor één abstracte idee heeft gegloeid.

„Oldenbarnevelt heeft zuiver gevoeld, wat de oorsprong en taak van onze afzonderlijke staatsgemeenschap waren; hij heeft als doel van dezen staat erkend de waarborging van het vrije geestesleven en het vrije bedrijfsleven, de verbreking, waar mogelijk, van monopolistisch bedrijf. En hij heeft aan de bevordering van dat doel al zijn krachten gegeven, deze landen regeerende met de enkele macht van zijn „persuasie". O, hij kende dit volk van stoere werkers, dat in den voortdurenden strijd met de natuurkrachten, met het water en den storm, een zuur stuk brood won, wel goed! Hij wist, hoe het hing aan het moeizaam verkregene en zijn langzaam gegroeide, vrij primitieve organisatie-vormen, hoe het haatte de schittering en den glans van wapengeweld, dat den rustigen arbeid stoort, die tot „aanstellerij" leiden en het gezinsleven storen. „Waartoe dient geconsidereert dat wij van nature sachtmoedich en vreetsaem syn, tot den oorloge niet geneicht, sulcx dat wij oock gedurende den noot van den oorlog onse kinderen en vrunden al uit den oorloge gehouden en daer afgeraden hebben, soo veel ons mogelijk is geweest; daerom wij ter defensie vreemde soldaten uyt andere Coninckrijken en Landen moesten doen komen, 't welck soo haest nyet kan geschieden als sulcke noot soude vereischen".

„En lange jaren heeft hij het bewind gevoerd volgens deze maximes en overeenkomstig dezen aard, met ongeëvenaarde bekwaamheid en met ongeëvenaard succes. Totdat de gebreken van den staatsvorm onder den invloed van een machtige religieuse beroering een zoodanigen omvang aannamen, dat de positie van den leider onhoudbaar werd. Door „persuasie" van den betoogenden Advocaat waren de door theologischen hartstocht verhitte en overspannen geesten niet meer te regeeren. Toen moest hij grijpen naar feitelijke machtsmiddelen. En daarin moest hij het tegen den beroemden leider van de geregelde weermacht der Republiek natuurlijk afleggen".

Wat zijn wij laat dit keer! Reeds bereiken ons de *Studiën* van Juni. Het boetekleed ontsiert den man niet en wij aarzelen dan ook niet in deze aflevering voor Mei een tijdschrift van Juni te bespreken en zoo het onvergankelijk bewijs te leveren, dat wij met onze periodiek minstens veertien degen ten achter zijn. Als wij verklaren op dit punt onzen goeden naam van vroeger weer te willen herwinnen, en in het vervolg precies op datum te zullen uitkomen, hopen wij den lezer te hebben gestemd tot eene vriendelijkheid, die wij eigenlijk niet hebben verdiend.

Jef Zeguers begint de aflevering met een verhaal, dat wel indruk maakt, ofschoon de taal, waarin het werd geschreven, nogal boekerig is en doet denken aan eene vertaling of aan het Onder-de-Schelde-schap van den auteur.

Fr. Tummers wenscht van de *Empirische en Wijsgeerige Zielkunde*, dat, al mogen zij „getrennt marschieren", zij toch „vereint schlagen" zullen. Hij neemt stelling tegen Dr. Hoogveld en tegen de schrijvers van het Handboek der Zielkunde, Prof. Aengenent en C. Wesseling, die de empirische en wijsgeerige zielkunde als werkelijk onderscheiden wetenschappen beschouwen, welke, al is het terrein, dat zij te ontginnen hebben, n.l. de psychische verschijnselen en werkingen hetzelfde, deze toch onder zoo onderscheiden opzicht bezien en bearbeiden, dat er rechtmatig van een „getrennt marschieren" kan gesproken worden.

Tummers tracht dan de gronden bloot te leggen, waarom hij niet gelooft aan de bestaanbaarheid, de levensvatbaarheid eener zuiver empirische zielkunde, althans van eene, die *alle* verschijnselen omvat en in onderling verband wil brengen, waarom in haar weefsel, om met Stern te spreken, de inslag van geheel anderen aard en wezen zal zijn als de schering. Hij meent dat eene behandeling van dit vraagstuk gelegenheid biedt om iets bij te dragen tot de psychologie van den modernen wetenschappelijken onderzoeker.

Is. Vogels spreekt over Oude en Nieuwe Gedichten en tracht in een mathematische verhouding de waarden der vier besproken dichters uit te drukken: Baaten staat tot van Merlet, als van Merlet tot Verschaeve, als Verschaeve tot Schaepman.

F. de Bruyn vertelt Van onderzeesche Tunnels en overzeesche Veren en P. Hoenen wijdt een artikel aan den overleden geleerde Sir William Crookes.

Gewezen wordt op een nagelaten fragment van den socialist Albert Hahn, voorkomende in De socialistische Gids (Maart 1919):

Eerst als de eenvoudige kloosterkerk waar de boerenbevolking werd onderwezen in godsdienstige en maatschappelijke zaken, dan later als de steden zich gaan ontwikkelen, als de trotsche kathedraal gebouwd wordt door heel het volk voor heel het volk, wordt de kerk het gebouw waar het gansche maatschappelijke leven zich om groepeert en het is in dit middeleeuwsch kerk-

gebouw, dat de schilderkunst als monumentale kunst zijn volmaakte en zuivere toepassing vindt.

Thans krijgt de schilderkunst de taak „de wanden der kerken te bedekken met schilderingen die niet alleen fraai moeten zijn, zoodat ze als het ware het kerkgebouw moeten doen schijnen als een aardsch paradijs, maar die ook de geloovigen moeten onderrichten in die dingen van den godsdienst, zooals bij besluit van Concilie van Frankfort onder Karel de Groote vastgesteld werd.

Thans in de middeleeuwen is er een zuiver verband tusschen de kunsten onderling, als nooit had bestaan en nadien ook nooit meer bestond.

De bouwkunst is nu in werkelijkheid de moeder waarom zich de andere kunsten plaatsen en thans de wonderlijke gedichten in steen, waaruit de ziel zingt van heel een volksverstand, van heel een beschavingsperiode en waarin de alles doordringende katholieke idee volkomen belichaamd is geworden; de 13de- en 14de-eeuwsche kathedralen.

De schilder maalt nu op de wanden dezer kathedralen, of op de altaarluiken zijn voorstellingen van het lijden van Christus, van de aardsche vergankelijkheid en de hemelsche gelukzaligheid, of bedekt de bogen der gewelven met fijn rankenspel die de zware lijnen der architectuur in de vlakken lossen. Niet, als bij de klassieken, wordt het zinnelijk schoone, het schoone van den vorm gezocht, nu is het de gedachte, de idee, het geestelijke waarop men zich in de eerste plaats concentreert, geheel in overeenstemming van de opvattingen van het toenmalige christendom dat de nietigheid van het aardsche predikte tegenover het universeele van het hiernamaals.

Als dan later, door het zoeken der bouwmeesters naar vernuftige steenconstructies, waarbij als het ware het geheele gebouw wordt tot een opwaarts rank spitsbogensysteem, waartusschen de groote wandvlakken zijn weggevallen en de openingen tusschen die bogen worden gevuld door kleurige boog- en roosvensters, vindt de schilderkunst voor een groot gedeelte haar toepassing in de glas- en loodtechniek en geeft zij het aanschijn aan de heerlijke scheppingen die de wijdsche kerkruimten maken tot hallen vol mystieke wijding. blz. 228, 229. PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Cathrein S. J. (Victor) Socialisme en Christendom of mag een Katholiek Socialist zijn. (Voor Nederl. bewerkt door Dr. Jos Krijn) R. K. Boekcentrale Amsterdam.

Een maand geleden verscheen dit brochuretje in het Duitsch bij Herder en de 15000 exemplaren waren terstond uitverkocht.
Zelfs de Vorwärts (4 Oct. 1908) moest getuigen dat Cathrein een der meest wetenschappelijke bestrijders is van het Socialisme.
In dit boekje bewijst hij weer eens te meer dat hij ook populair weet te schrijven, bevattelijk voor iedereen, zonder dat de wetenschappelijke waarde van zijn werk er bij te kort komt.
Het is een actueel boekje, nu wij getuigen zijn van de uitspatting op moreel, godsdienstig en economisch gebied van het socialistisch bedrog.
Wien, na lezing van dit glashelder en rijk gedocumenteerd betoog, de oogen nog niet opengaan, moet wel ongeneeslijk blind zijn. Dr. S.

Lhotzky (Dr. H.) De Verschijning van den Koningsmensch.

Volgens den vertaler is Lhotzky de prediker voor hen, die *nog niet* en voor die *niet meer* den Bijbel kunnen beschouwen als het Boek des Goddelijken Levens.
Wij zouden zeggen voor hen, die nog niet zoover zijn dat zij de kerkelijke leer benaderen, is dit boek een beletsel om er ooit te komen, en voor de anderen, die haar verloren hebben, is het een uiterst geschikt middel om hen nog meer in verwarring te brengen.
De gansche uiteenzetting in Lhotzky is een menschelijk goeddunken, dat met de grootste eigengerechtigheid de Christelijke leer ten onderste boven keert, en wil doen gelooven dat het juist andersom moest zijn dan het tot nu geweest is.
Men moet dit geschrift plaatsen op de lijst der verboden boeken.
R. K. Pr.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN.

Heymans (B.) De Renaissance in Italië gedurende de 15de eeuw. Benevens Levensschets van da Vinci. 16 reproductiën. Thieme, Zutphen. (177)

„Een — zij 't dan onvolkomen — beeld te ontwerpen van hetgeen de bonte Italiaansche samenleving in de 15de eeuw doet aanschouwen; een levensschets te geven van den man, in wiens denken en werken de geheele richting van dien tijd haar toppunt bereikte, zelfs in eeuwen overschreden wordt — dat was het doel, waarmede dit boek werd samengesteld.
Voor den kunsthistoricus zal het zeker geen nieuws brengen. Doch groot is de kring van hen, die, hoewel vervuld van belangstelling voor de personen en feiten der Renaissance — uit welke oorzaak dan ook — de verschillende bronnen niet kunnen bereiken.
Teneinde die velen nader te brengen tot de kennis van dat boeiende en belangrijke tijdperk, werden enkele bloemen uit velerlei tuinen tot een eenvoudigen tuil samengegaard door den

schrijver''. Aldus verklaart de schrijver zelf. En professor Frantzen geeft hetzelfde getuigenis: „De heer Heijmans heeft zich aangetrokken gevoeld tot dien grooten tijd, en tot het machtigste en edelste genie, dat hij heeft voortgebracht: Leonardo da Vinci. Zoo hij de vruchten van zijn studie in druk uitgeeft, geschiedt dit niet in de meening, wetenschappelijk werk te leveren. Hij begrijpt volkomen, dat hij voor vakgeleerden niets nieuws te zeggen heeft".

Dit alles moeten wij in het oog houden bij de beoordeeling van Heijmans geschrift: Wij staan opgetogen over de edelste deugden en de schitterendste gaven en verbijsterd door het diepste zedelijke bederf en de gruwelijkste misdaden van dien tijd; of neen: wij moesten zoo opgetogen of verbijsterd staan.

Maar Heijmans speelt het niet klaar ons tot felle gevoelens van bewondering of van verachting op te wekken. En dit komt voornamelijk omdat hij te veel een lijstje geeft van zonden en lichtzinnigheden en klaarblijkelijk met een zeker genoegen weer opnieuw wijst op die zedelijke afdwalingen: sluipmoord, concubinaat der geestelijkheid, ook der hoogere, paederastie, bijgeloof, bloedschande van Caesare Borgia, de dienst van Venus, het leven der Cortigiane", die bij al haar immoraliteit nog vroom zijn.

Wij krijgen zoo niet het volle inzicht in dezen zonderlingen tijd. De schaduwen vallen scherp en zwart, maar het licht heeft weinig schittering en glans.

Een wereldje van bederf, waarin enkele groote figuren en behoorlijke karakters als verdwaald zijn, dat is de eind-indruk, dien men krijgt van Heijmans' voorstelling, en dat is, voor iemand die dieper weet door te dringen in de zonderlinge samenleving van de 15de eeuw, toch niet het volkomen en volledige oordeel dat men te vellen heeft. Dr. S.

Rutters (H.) Gustav Mahler (Reeks: Mannen en Vrouwen van beteekenis) Baarn, Hollandia. f 0.75.

„De vraag of hij boven zijn tijd stond en daarom voor alle geslachten schreef, dan of hij een kind van zijn tijd was en slechts uitingen gaf, die door een bizondere conjunctuur een zekeren indruk maakten — die vraag kunnen eerst zij beantwoorden, die na ons komen". Aldus besluit Rutters zijn levens- en kunstschets. Maar na zijne voorgaande bladzijden, vooral 54 en volgende, zal de schrijver moeten erkennen, dat hij Mahler alleen onsterfelijk acht in zijn zuiver lyrisch werk (als: de liederen, de Kindertotenlieder, Das Lied der Erde en enkele fragmenten zijner symphonieën), maar voor zijn symphonieën (lijkend als onvoldragen vruchten eener conceptie van nood en benauwenis) geen toekomst verwacht. Pl. D.

Witlox (Dr. J. H. J. M.) De Katholieke Staatspartij in haar Oorsprong en Ontwikkeling geschetst. Eerste Deel, 's Bosch, Teulings (368).

„De tijd om een *begin* te maken met de beschrijving van de Katholieke Staatspartij, mag men langzamerhand wel gekomen achten", zegt de schrijver en in zijn „Voorwoord" zet hij uiteen: waar hij dat begin moet zoeken. En wijl hij de *wordings*geschiedenis beschrijft, moest hij natuurlijk ver terug tasten. „Immers zoodra er personen optreden, in of buiten het parlement, die zich bij 't behartigen der staatsbelangen en hun deelname aan 't politieke leven door hunne Katholieke beginselen laten leiden, is er *feitelijk* een Katholieke partij aanwezig, of althans een groep, waaruit later het georganiseerd partijverband wordt opgetrokken. En daarom mogen reeds mannen als Joachim George le Sage ten Broek en Jonkheer Leopold van Sasse van Ysselt met klemmend recht hun plaats in de geschiedenis der partij opeischen, al was 't alleen maar, omdat zij het politieke zelfbewustzijn hebben gewekt, dat tot politieke actie en aaneensluiting leidde".

Zelfs het tijdvak van den Patriottentijd tot 1813 meent de schrijver, en terecht, niet *geheel* te moeten overslaan. Immers toen reeds werd de grondslag voor de politieke actie der Katholieken gelegd, die na 1813 bleef, namelijk: vrijheid van godsdienst en gelijkheid voor de wet. Bovendien is zonder inzicht in de gebeurtenissen van vóór 1813 de periode daarna moeilijk te begrijpen en de houding der Katholieken niet te waardeeren.

Met dit logische plan scherp voor oogen is de schrijver aan het werk gegaan en geeft hij ons zijn rijk gedocumenteerd eerste deel, dat loopt tot den afstand van koning Willem I op 7 October 1840.

Met belangstelling zien wij uit naar de voltooiing van dit standaardwerk en wij hopen van harte, dat ons de schrijver niet te lang zal laten wachten, en wij spoedig in het bezit mogen zijn der volledige wordingsgeschiedenis der Katholieke Staatspartij niet alleen, maar ook van de historie der bestaande Katholieke partij, welke, zooals Mr. J. A. Loeff in 1913 schreef, eerst dagteekent van de allerlaatste decennieën. — Wij zijn over het aangebodene dankbaar en voldaan en wenschen den jeugdigen doctor, die met zooveel glans promoveerde, veel tijd en werkkracht om het grootsch geplande werk te voleinden. A. GIELEN.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Oosting. Handelswoordenboek. Handboek ten gebruike bij de Handelscorrespondentie in Nederlandsch, Duitsch, Engelsch en Fransch. Gouda, van Goor. (748).

Het is een lijvig boekdeel en het feit, dat de vierde druk verscheen, kan een bewijs zijn dat de handelswereld er mee tevreden is. Wij zouden willen vragen, of er eigenlijk niet te veel wordt gegeven en hier het „non multa sed multum" beter had kunnen ter harte worden genomen? M. G. v. B.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH.

Barbusse. De Hel.

Dit boek van den schrijver van Het Vuur (Le Feu), werd geschreven vóór den oorlog. De titel zou argelooze lezers kunnen doen vermoeden, dat hun hier weer een oorlogsboek werd aangeboden als Het Vuur, waardoor de naam van den schrijver in ons land bekend werd.

Maar het is heel iets anders. De vertaler voelde reeds nattigheid en vertelt ons, dat hoogstaande mannen als Anatole France (n.b. deze geraffineerde vuilik) hebben verklaard dat het boek geen pornografie is.

N'en déplaise Monsieur Rosa! Het is de smerigste pornografie, van de eerste tot de laatste bladzijde, welke kan voorkomen uit een menschelijk brein. De schrijver, die door een gaatje in den muur eene belendende hotelkamer bespiedt, beschrijft de verfoeielijkste walgelijkheden op sexueel gebied en verdient als honorarium een tiental jaren dwangarbeid om zijn aanslag op de eerbaarheid.

Met groote vreugde hebben wij dan ook vernomen dat de justitie in den Haag termen heeft gevonden om dit walgelijke en weerzinwekkende product van een onreine verbeelding en een bezoedeld hart, in beslag te nemen. In Amsterdam wordt het, terwijl wij dit schrijven, nog druk gevent en fietsende jongens met mandjes, waarin een stapeltje van het vuil is geborgen, roepen U toe: „Mijnheer! De Hel, verboden boek!"

En „Het Volk", het blad, dat de arbeiders bewust moet maken, neemt het pornografische boek onder bescherming en vaart heftig uit tegen de overheid, die de burgers durfde beschermen tegen dit gemeen geschrift. LODE.

Beatrijs. Naar het Haagsche Handschrift uitgegeven door C. G. Kaakebeen, met een paraphrase door Jan Ligthart en een miniatuur uit het Haagsche handschrift. Wolters, Groningen. 5de dr. (68) f 0.75.

Van de berijmde Middelnederlandsche Beatrijs-sproke is maar één handschrift bekend. Het is in 1374 geschreven en berust op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

Kaakebeen geeft hier een diplomatischen, dat is: onveranderden afdruk van dat eenige handschrift. Alleen zijn leesteekens aangebracht; de V en W zijn volgens het tegenwoordig gebruik gedrukt en de afkortingen zijn aangevuld. Tevens werd aan den voet der bladzijden eenige tekstkritiek geoefend.

De dichter (eerste helft der XIVde eeuw) van de Beatrijs is

onbekend; het onderwerp vernam hij van broeder Ghysbrecht, die het vond in „die boeke sijn". Welk boek dat is geweest, kunnen wij niet achterhalen. De oudste redactie der legende (De Beatrice Custode) bezitten wij in den Dialogus Miraculorum (voltooid in 1223 ongeveer) van Caesarius von Heisterbach. Maar onze Middelnederlandsche bewerking stemt meer overeen met eene latere redactie van denzelfden Caesarius, ten minste tot en met vers 864; vandaar tot vers 1038 schijnt weer een andere oude redactie tot grondslag te hebben gediend.

De bewerker der 14de eeuw is een waarachtig kunstenaar en zijn werk behoort tot het allerbeste onzer Middelnederlandsche letteren.

Het hoofdmotief van het gedicht wordt in het oude versje uitgedrukt:

Der Werelt loen	Der wereld loon
En is niet dan hoen	is niets dan hoon
Ende altoes quale	en eindloos gekwel,
Maar die met trouwen	Maar die met trouwe
Dient onser vrouwen	Dient onze Vrouwe,
Si loent 't hem wale.	Dien loont zij 't wel!

Hoe innig en levendig weet de dichter ons den strijd te schilderen tusschen de geestelijke liefde en den aardschen hartstocht, die worstelen met elkaar in de ziel van Beatrijs. Men moet dit origineel lezen en dan eens proeven hoe hoog het staat boven de overigens uitmuntende en dichterlijke, doch wel wat vage bewerking van Boutens. DR. S.

Byvanck (W. G. C.) Literarische en Historische Studiën. Zutphen, Thieme. (401).

Aan vier voorname persoonlijkheden wordt in dit boek eene afzonderlijke studie gewijd: aan Gœthe, von Ranke, Shelley en Fruin. De schrijver bewondert den oude Van Weimar niet alleen als dichter, maar ook als denker en levens-ordenaar. Het behoeft niet gezegd, dat wij onder dat opzicht niet veel voelen voor den genialen heiden.

„Ook Gœthe heeft gedacht het menschheids- en schoonheidsideaal voor zijn deel te verwezenlijken; hij heeft gehoopt dat het leven, aan de tucht van de godsdienstige oefening ontwassen, zou opbloeien tot de hoogste natuurlijke beschaving, onder het teeken der schoonheid".

Wij denken dat zulke verwachtingen op eene teleurstelling moeten uitloopen.

Erg vaag vinden wij de volgende zinnen, waaruit wij geen logischen zin kunnen halen: „Daar gaat door Gœthe's heele leven, door zijn trots zoowel als door zijn deemoed, door zijn hardheid zoowel als door zijn opoffering, een zucht naar genade: genade van de liefde, van de schoonheid, van God. Het is de

weerklank dien zijn stem vraagt, dien ze oproept. Alleen, krachtens zijn genie, vooruittredend uit de massa der menschen spreekt hij in de ruimte tot de eeuwigheid. En hij wacht het antwoord met vertrouwen. Want het diepste gevoel van het genie is het geloof".

Is het geloof iets anders dan vertrouwen op genade?

Minder vaag en minder diepzinnig philosopheerend, doch daarom meer aantrekkelijk zijn de studies over Shelley en de geschiedschrijvers von Ranke en Robert Fruin. Dr. S.

Courts-Mahler (Hedwig). Onze weg leidt naar Omhoog. Swartsenburg, Amsterdam (231).

Heel romantisch en heel gemoedelijk. Zij was een lief onderwijzeresje en hij een knappe teekenaar op een tapijtfabriek met onsterfelijke aspiraties naar hooger kunst. Zijn moeder was een knorrige vrouw van het soort waaruit men de klassieke schoonmoeder fabriceert. En werkelijk zij wordt schoonmama en geen bizonder liefdevolle. Haar zoon trouwt met het vriendelijke onderwijzeresje en brengt haar bij de moeder thuis.

Nu ontdekt een vriend, dat het jonge vrouwtje een merkwaardig schrijverstalent bezit. Zij heeft al heel wat inscripties en op zijn aanraden gaat zij naar een uitgever, die, wonder boven wonder, voor haar geestesproducten een honorarium over heeft, als behoorde zij tot de arbeiders-vereenigt-u!

Zij koopt nu met dit geld in het geheim de schilderijen van haar man en hij mag daarvoor een kunstreis maken naar Parijs, waar zijn talent tot rijpheid komt.

Als hij terugkeert, heeft de argwanende moeder, minder uit boosaardigheid dan uit domheid, iets verkeerds meenen te ontdekken tusschen den goeden vriend en het jonge vrouwtje. Zij is misleid door een stuk kopie van haar schoondochter, dat zij heeft aangezien voor een liefdesbrief.

Eene verklaring volgt en de opofferende liefde van het vrouwelijk individu komt in het volle zonlicht te staan. Ten slotte is alles pais en vree, zelfs de schoonmoeder blijkt niet eens zoo'n draak te zijn als men aanvankelijk had verwacht! „Zij gaf Gitta een kus op haar voorhoofd".

De jonge echtelingen maken het verder, óók tijdelijk, zeer fortuinlijk, ten minste de schrijfster verzekert ons: „George Feldhammer heeft nu een mooi, artistiek ingericht atelier in het Westen van Berlijn.

Naast dit atelier is de werkkamer van Gitta. Meestal staat de deur tusschen de beide vertrekken open" (wat wil men meer?).

A. Gielen.

Curwood (James Oliver). De Moed van Kapitein Plum. 's Gravenhage, Kruseman.

Om het boek is een bandje, en op het bandje de mededeeling dat *dit* verhaal den naam van Curwood in Amerika beroemd heeft gemaakt.

Wij willen den uitgever niet tegenspreken, en zelfs aannemen, dat bij de avontuurlijke Amerikanen, die over het algemeen maar heel weinig literair ontwikkeld zijn, dit romannetje met zijn ongeloofelijke krachttoeren en vrijwel onmogelijke gebeurtenissen op het eiland der Mormonen, St. James, is ingeslagen.

Wij gelooven ook wel dat er genoeg Nederlanders zijn die met spanning de lotgevallen van kapitein Plum zullen volgen en zijn moed eerlijk bewonderen.

Maar, letterkundig beschouwd, heeft Curwood menig boek geschreven, dat oneindig veel hooger staat. Hetgeen echter geen reden is, ons tegenover den schrijver ondankbaar te betoonen en ook dit verhaal niet als geschikte ontspanningslectuur van hem te aanvaarden voor volwassenen. M. WALRE.

Elisabeth and her German Garden (De Schrijfster van). Veertien Dagen uit het Leven van Prinses Priscilla. Swartzenburg, Amsterdam. (231).

Zij kan zoo gezellig ondeugend zijn deze schrijfster en zoo langs haar neus weg kleine satyretjes ten beste geven tegen Engelschen en Duitschers en tegen alles en allen, waaraan een belachelijk kantje is te ontdekken. Bij elk zinnetje dat zij schrijft, geeft zij een tikje met haar waaier, hetgeen begeleid wordt door een guitig lachje. Luister eens hoe ze ons de personen voorstelt van haar roman.

Hare Groothertogelijke Hoogheid Prinses Priscilla van Lothen-Kunitz was op den leeftijd van 21 jaren eene zeer veel belovende jonge dame. Zij was niet alleen dichterlijker van voorkomen dan prinsessen gewoonlijk zijn, maar haar geheele manier om zich te te gedragen was bevallig en zooals het behoort. Haar vader, een prikkelbare oude heer, die veel hield van lekker eten en streng op de etiquette stond. Haar overleden moeder was eene Engelsche prinses, „die een ongepaste en bij eene vrouw van koninklijke bloede niet te verwachten originaliteit bezat.”

Hoe zag Priscilla eruit? Zij was grooter dan de meeste vrouwen; een kostbaar iets voor eene prinses, die voor alles, het publiek van haar gewichtigheid moet doordringen. Haar neus was een klein beetje scheef, hetgeen haar veel bekoorlijker maakte, dan de vrouwen met zoogenaamd „gebeitelde” gelaatstrekken. Hare hand was van die blankheid, die spoedig zomersproeten krijgt.

Priscilla vond het leven aan het hof enorm vervelend: te veel lakeien, te veel voedsel, te veel kleederen; nooit alleen-zijn, aldoor tijd verbeuzelen, eeuwige lippen-dienst!

En deze jonge dame wilde wel eens iets anders van de wereld zien.

Daar was dan nog aan het hof een oude man, een Herr Fritzing, in zijn prille jeugd een varkenshoedertje, daarna opklimmend in de wereld van het intellect, sprekend Fransch na zijn

tienjarig verblijf in Parijs, en Engelsch na zijn twintigjarig wonen in Engeland, als een Engelschman, „alleen wat deftiger". En nu heette hij „Herr Geheimarchivar" Fritzing.

Priscilla had nu de volgende plannen gemaakt:

Ten eerste, dat, daar zij een-en-twintig jaren van haar leven boven op den maatschappelijken ladder had gestaan, zij nu naar beneden zou gaan en de volgende een-en-twintig aan den voet zou doorbrengen.

Ten tweede, dat, daar de eenige manier om aan den voet van de ladder te komen, wegloopen was uit Kunitz, zij van plan was dat te doen.

Ten derde, dat de beste en mooiste plaats om zoo nederig te leven, Engeland zou zijn.

Ten vierde, moesten zij ergens in Engeland buiten wonen, heel eenvoudig.

Ten vijfde, zou zij zijn (Fritzing's) dochter zijn. „Dochter?" riep Fritzing, opspringend van zijn stoel. „Uw Groothertogelijke Hoogheid vergeet, dat ik vrienden in Engeland heb, van wie ieder weet, dat ik nooit een vrouw heb gehad".

„Nicht dan", zei Priscilla.

Dit dan waren hare plannen. De uitvoering ervan was, zooals zij hem zei, geheel en al overgelaten aan Fritzing.

En dan beginnen de avonturen van het prinsesje, die altijd op de hoogste sport heeft gestaan en geen flauwe notie had van wat er beneden in de vlakte gebeurde, en van den ouden geleerde, die beter thuis blijkt in den tijd van Plato of andere oude heeren dan in zijn eigen tijd.

Met kostelijke ironie en luimigen humor weet de schrijfster ons bezig te houden tot de laatste bladzijde, waar een echten prins komt om haar en haar mentor weer terug te brengen naar Kunitz, en wij het boek sluiten in de blijde overtuiging dat spoedig Priscilla naast haar Prins op de hoogste sport zullen staan. En wij bidden, bewogen met het lot dezer jonge lieden, dat de sport niet moge breken. A. GIELEN.

Fontane (R.). Dwalen — falen. De Geschiedenis van eene jeugd-liefde.

Het boek is af te keuren. Een officier heeft een amouretje met een heel eenvoudig meisje, dat zich niet ontziet hem alles toe te staan wat een meisje behoort te weigeren. Zij weet echter dat hij haar nooit zal huwen en de heer officier deelt haar dan ook mede, dat hij genoodzaakt is, een huwelijk te sluiten uit berekentng.

De schrijver voegt er aan toe: dat hij haar in zijn hart blijft liefhebben, hetgeen de zaak waarachtig niet beter maakt. Zoo heeft hij het arme meisje bedrogen en bedriegt nu ook nog de rijke, onbeduidende weduwe, welke hij neemt uit berekening.

M. WALRE.

Hystorie (Die) van Sunte Patricius Vegevuer. Naar een Berlijnsch Handschrift uitgegeven door Dr. H. J. E. Endepols. Wolters, Groningen (XL en 35) f 0.90.

Dr. Endepols heeft deze „Hystorie" uitgegeven als bijzonder geschikt tot kennismaking met het Middelnederlandsche stichtelijke proza. Ook als karakteristieke uiting van Middeleeuwsche levensopvatting en in verband met de tegenwoordig weer opbloeiende bedevaartplaats te Lough Derg, wekt zij allicht belangstelling.

Een waardevolle studie voor elken letterkundigen student gaat den tekst vooraf. B. N. v. d. H.

Oever (Karel van den). Verzen uit oorlogstijd. Teulings, 's Bosch.

Uit oorlogstijd en ook wel eenige oorlogsverzen. De gedichten zijn van zeer uiteenloopende waarden. Soms, zooals het eerste: „De stervende soldaat", een weinig ballade-achtig romantisch, andere weer vol zuivere gevoels-expressie of blinkend van keurige natuurbeschrijving.

In „Holland", dat hij opdraagt aan zijn vriend Jozef Sterneberg, geeft Van den Oever een bewijs van zoo fijne taalgevoeligheid en zuivere woordenkeus, als wij nergens in zijn andere gedichten aantreffen.

Het is werkelijk een vondst de Zuiderzee „huiselijk" te noemen en de wolken te zien als „bloemkolen".

Hem schijnen de kanalen in hun strakke rechtheid als „onverbiddelijk", hij ruikt de „wrange" turf in de dorpen en ziet de pinken „tuimlen" op de hobb'lige Zuiderzee.

Op de Amsterdamsche gracht „Kraakt de maan pijnlijk in het water als gekneusd koper", en in Utrecht merkt hij „de gore verregende grachthuizen en kwijlend mos aan een arduinen spuwer" en Beets vindt hij slapend „in treurwilgen en bijbelsche spreuken".

Holland, Holland!
O dit Holland, heb ik zeer lief!

zegt de dichter en dat moet wel waar zijn, anders had hij nooit Holland zoo kunnen zien en zoo meesterlijk beschrijven.

A. Gielen.

Priem (G. H.) De Doode. Amsterdam, v. Holkema & Warendorf (171).

Het is een zeer luguber verhaal, dit verhaal van wroeging en gewetensangst, maar het is tevens een stuk fijne gemoedsontleding.

In zijn dronkenschap heeft een vader zijn zoon aangehitst zijn moeder, die bezig was aan den rand van een water, een duw te geven, zoodat zij voorover valt en verdrinkt. Wij staan eerst aan het sterfbed van den ontaarden vader en daarna begint de lijdensgeschiedenis van den zoon. Hij kan ten laatste niet langer zwijgen en deelt zijn verschrikkelijk geheim mede aan zijne zuster, maar hij komt niet tot rust. Overal vervolgt hem de herinnering aan zijn misdaad, telkens waant hij dat zijn zuster hem verraden heeft; hij denkt dat iedereen er hem op aanziet. Herhaaldelijk staat hij

op het punt zich bij de justitie aan te melden, maar schrikt weer terug. Zoo wordt het leven hem tot een folterende hel, totdat hij ten einde raad in een vlaag van verbijstering zich verhangt.

M. WALRE.

Ruskin (John) De Koning van den Gouden Stroom of De Zwarte Broeders. Eene Legende uit Stiermarken. Naar het Engelsch. Leiden, De Vlaamsche Boekenhalle.

De twee broeders, die hardvochtig waren, veranderden in twee steenen en de jongste, de derde, die goed was en medelijdend, werd beloond; het verdorde schattendal, dat verloren ging door wreedheid, werd herwonnen door liefde. En Gluck ging en bleef in het dal, en de armen werden nooit verjaagd van zijn deur.

„En voor hem was de stroom, naar des dwergs belofte, een Gouden Stroom geworden. En, tot den dag van heden, wijzen de dalbewoners de plaats aan, waar de drie gewijde dauwdruppels in den stroom werden geworpen en wijzen u den loop van den Gouden Stroom onder den grond, tot waar hij zich uitstort in het schattendal. En aan den top van den Gouden Stroomval zijn nog de twee Zwarte Steenen te zien, rond welke de wateren iederen dag bij zonsondergang klagelijk huilen; en deze steenen worden door de lieden van het dal steeds genoemd De Zwarte Broeders".

Een vriendelijke legende op eenvoudige wijze verhaald.

M. WALRE.

Stillgebauer (Dr. E.). De Hof van Eden (Roman van het eiland Ceylon). Swartsenberg, Amsterdam. (270)

Veel verhaals zit er niet in. Het gaat over een buitengewoon hoogleeraar aan een Duitsch universiteitje, die een „studiebeurs" krijgt om op het eiland Ceylon botanische onderzoekingen te doen. Hij ontmoet den nieuw-benoemden gouverneur van Ceylon en diens dochter, die aan tering lijdt. Zij is een ziekelijke dweepster, krijgt den jongen professor lief en sterft.

Haar laatste wensch vindt men na haar dood: zij wil verbrand worden op het groote grasveld van den wondertuin Eden in Peradenya.

Gebeden en toespraken mogen niet gehouden worden; de jonge professor moet den brand in den stapel steken.

De ziekelijke jonge dame citeerde onophoudelijk gedichten van Gœthe en Schiller e.a. en ook bij haar testament ligt een uittrekseltje uit de „Bruid van Corinthe":

„Höre, Mutter, meine letzte Bitte,
Einen Scheiterhaufen schichte du,
Offne meine kleine, bange Hütte
Bring in Flammen Liebende nur Ruh.
Wenn die Asche glüht, wenn der Funke sprüht,
Eilen wir den Alten Göttern zu!"

De buitengewoon-hoogleeraar keert terug, wordt gewoon hoogleeraar, hetgeen buitengewoner is dan buitengewoon-hoogleeraar en trouwt met een praktische Geertrui, de nicht van een zijner oude collega's.

Met dit verhaaltje houdt Stillgebauer de episoden en natuurbeschrijvingen en reisindrukken bijeen in los verband. Men bemerkt al spoedig dat hij meer heeft geschreven om ons een kijkje te geven in den hof van Eden, dan wel om het wedervaren van zijn prof en lady Humphrey Drine den lezers mede te deelen. A. GIELEN.

Verwey (Albert). Hendrick Laurensz. Spieghel. Groningen, Wolters. (169) f 2.40.

Wat is er veel, zegt Verwey, wat is er veel in Spieghel's leven, dat wij niet weten. Wij weten niets van zijn jeugd, niets van zijn schoolgaan, van „de opvoeding in het huis zijns vaders", zooals Vlaming zegt. Niets, of zoo goed als niets, tot op 1578, van de gevolgen, die bij hun eerste uitbreken en later de Nederlandsche onlusten voor hem en de zijnen gehad hebben, enz. enz.

Voor een geleerde moet het zijn om te wanhopen, maar een dichter verliest er zijn geduld niet bij.

„Want er is in het leven van Spieghel één groote groeiende lichtkern: de aanwezigheid van een ziel, van een geloof, die ons telkens weer uit de verstrooiing van de omstandigheden terugtrekt naar de beschouwing van zijn ééne wezen, en ons te vaster bindt en te onweerstaanbaarder dwingt in hem op te gaan, naarmate de omstandigheden er omheen verminderen.

Wij kunnen deze studie van een dichter door een dichter van harte aanbevelen. LODE.

VARIA

Andermans Wijsheid. Het is een klein boekje vol groote wijsheid en ..... groote woorden ook wel eens. Want dat is en blijft steeds eene moeielijkheid: aan te leggen eene verzameling van kostbare dingen zonder dat er een onechtelingetje tusschen sluipt; en bij het vergaderen der parelen van *andermans wijsheid* wordt dat gevaar volstrekt niet geringer. De verzamelaar weet dat wel, zooals blijkt uit zijne vraag en antwoord: „Of dat nu altemaal zuivere wijsheid is? Dat zal ik niet uitmaken". Stellig liggen naast de wijshedens ook dwaasheidjes uitgestald naar den trant van bedenkselen der heeren Tolstoj en Saint Simon, die vaak meer kras dan verstandig zijn. Paradoxen kunnen wijs en geestig zijn, maar ook beide eigenschappen volledig missen gelijk dit woord van Allard Pierson: „Gelukkig hij, dien niemand

leest; zulk een schrijver heeft het rustigste leven op aarde". Of dit andere van den zelfden denker: „Kunst is lust, is welgevallen in hetgeen bestaat, en alleen omdát het bestaat".

Werkelijk diepzinnig, ofschoon schijnbaar wonderspreukig, is het gezegde van La Rochefoucauld: „Les grandes pensées viennent du coeur".

Waarom de heer Bieman echter zulke gewone huis- of tuingezegden opneemt als: „Rust uit en weest dankbaar". — „Hard werken en zuinig wezen!", begrijp ik niet.

Maar over het algemeen is het toch wel prettig eens rond te gaan tusschen de uitstallingen dezer wijsheidstentoonstelling, en telkens verrast te worden door werkelijk mooie en treffende dingen. (Uitgave: W. J. Thieme, Zutphen).

Béranger. Vaudon is niet best te spreken over den chansonnier Béranger: „il a sali le sacerdoce: *Mon Curé.* Il a sali la vieillesse: le *Célibature.* Il a sali la jeunesse: *l'Education des demoiselles.* Il a sali la famille: *Ma grand'mère.* C'est partout, dans ses chansons, comme un prurit de corruption, la lubricité et même la débauche à l'état d'idée fixe, de hantise et d'obsession.... Maar ook over zijn kunst als zoodanig en afzonderlijk beschouwd, is hij niet te spreken en hij spreekt van „des frêles métaphores et des fleurs de rhétorique que „le bon Béranger" est parvenu à faire croître dans son parterre poétique à force d'arrosage, à la sueur de son front".

De Bioskoop. De ouders van het knaapje Dirk van Leeuwen, dat zoo wreed werd vermoord, zonden een schrijven aan het „Algemeen Handelsblad", waarvan de Redactie zegt: „Het is een kreet, geweld uit het ouderhart. Het diep beklagenswaardige echtpaar vraagt, of er nu *niets* aan te doen is, dat de treurige moordgeschiedenis in straatliedjes wordt bezongen en in bioscooptheaters gefilmd.

Ja, waarlijk, is daar nu niets aan te doen?

De ouders van het, om het leven gebrachte, kind doen een beroep op de autoriteiten.

Wij doen het eveneens!

Wij doen een beroep op de politie- en justitie-autoriteiten, zonder wier toestemming het immers niet heeft kunnen geschieden, dat plaatjes zijn opgenomen van de beide verdachten in houdingen, die er helaas maar àl te duidelijk op wijzen, dat de begeleidende politiemannen met de verdachten voor den photograaf hebben geposeerd.

Dat ook bioscoop-opnamen zijn genomen met de meest welwillende medewerking van autoriteiten, is eenvoudig weerzinwekkend en zoude alleen zijn te verontschuldigen, indien dergelijke films eenige wetenschappelijke waarde bezitten. Is daar nu waarlijk niets aan te doen?

Die vraag mag wel eens met klem worden gesteld en herhaald. De film-makers is het alléén om de money-making te doen; doch de autoriteiten hebben het volk en vooral de jeugd te beschermen tegen de ondernemingen van menschen, voor wie geen enkel gevoel heilig is en geen enkele moreele waarde opweegt tegen den duit.

Kloos en Frederik van Eeden. Van Eeden was er niet over te spreken, dat van christelijke zijde, en nog wel officieel, Kloos, de atheïst werd gehuldigd. De vrienden van Willem Kloos maakten zich boos over deze opvatting en laakten ten scherpste de houding van den collega.

Nu schrijft daarover (Handelsblad, Ochtend-editie 3 Juni) Frederik van Eeden:

„Vergun mij nog een paar woorden, om wat meer helderheid te brengen in den twist. Daarmede zal ik deze discussie eindigen.

De vrienden van Kloos zijn recht kwaad op mij en nu toonen zij dat eerst ronduit. Het was gemeen van mij het mooie Kloosfeest te bederven.

Maar ik heb het immers niet kunnen bederven, want ik kwam achteraan. Alles is geslaagd. Inderdaad is dit wel mijn groote fout geweest, dat ik te laat kwam. Ik had vijf-en-twintig jaar, eerder moeten komen en steviger moeten volhouden.

Nu eerst spreken mijn vijanden rond-uit. Ik had dat eerder moeten uitlokken. Wrok, ijdelheid, valschheid, vooze braafheid — dat zijn mijn motieven. In Kloos, die zich laat decoreeren, in de regeering, die hem decoreert, in dezen zijn alle motieven zuiver — en dan, al ware dit niet zoo, welk mensch faalt niet eens, niet waar? In mij zijn de motieven laag en klein en gemeen.

Goed! Maar wat heeft mijn vooze braafheid met deze zaak te maken? Laat mij nu eens toegeven dat ik zoo ben als mijn vijanden en Kloos' vrienden mij zien, wat is de zaak waarom het gaat?

Deze vraag wierp ik op: *mag een vroom Volksvertegenwoordiger officieel het werk bekronen van een dichter die, al is het in geweldigen zelfstrijd, zich vijandelijk stelt tegenover God en de gemeenschap.*

Dit is mijn vraag en daarop hebben de nijdige verdedigers van Kloos te antwoorden.

Of ik dat vraag en waarom ik dat vraag, dat doet er niet toe. Laat ik zoo valsch en wraakgierig en ijdel zijn als men wil — wat verandert dat aan de thans erkende onoprechtheid van Kloos en de voosheid van het officieel eerbetoon?

De vraag, die ik stelde is van ontzaggelijke beteekenis, ze raakt aan geestelijke waarden, waarvan de overweging mij dag en nacht vervult. Persoonlijke grieven vallen daarbij weg".

Wij vinden van Eeden in deze kwestie principiëeler dan de Regeering.

De Oorlog. Bij Hachette te Parijs verschijnt in afleveringen eene „Histoire de la Guerre" door Victor Giraud. — Het heele werk zal in vijf afleveringen voltooid zijn. De eerste bundel bevat de volgende hoofdstukken: „Les Origines de la Guerre". — „La Semaine tragique". — „Avant la Marne". — „La Marne".

Rondom een tooneelstuk. Het is moeilijk „de contenter tout le monde et son père" en vooral schrijvers ondervinden de waarheid van dit gezegde.

Door den een verheven tot de wolken, worden zij door een ander naar beneden gehaald en diep onder de aarde begraven. Natuurlijk, geen enkele kritiek zal ooit geheel vrij zijn van subjectieve elementen, maar er behoort toch nog zooveel objectiviteit in te zitten, dat er kans bestaat, ten minste eenige gelijkheid van oordeel te ontmoeten, als men een half dozijn kritieken onderling eens vergelijkt.

Wij hebben de laatste weken de verschillende besprekingen gevolgd van een tooneelstuk, dat ook ons was toegezonden ter beoordeeling, n.l. „*De Vacature*" door Valentino, uitgegeven bij Bunders, te Amsterdam.

In „De Tijd" verzekert ons de recensent: „Hier is een natuurtalent, zonder schoolsche vormen, maar van ongemeen luimig-plastische kracht aan het woord"..... „Welk een humor in rake zetten, welk een voortdurend sprankelen van geestigheden, welk een oorspronkelijke karakterschepping, welk een geest, tint en gloed!"

De „Maasbode" (20 Mei) is er al even goed over te spreken en schrijft: „Voor hoogstaande dilettanten-tooneelgezelschappen, die over goede speelkrachten beschikken, lijkt ons *De Vacature* echter een uitnemend blijspel, waarmede men weliswaar hoog reikt, doch dat bij een met de kwaliteiten van het stuk gelijken tred houdende vertolking ook een groote voldoening zal moeten schenken. Het zou ons niet verwonderen, wanneer *De Vacature* dan een uitstekend répertoire-houdend tooneelspel zou blijken te zijn".

Maar een tweede criticus in „De Tijd" komt op 26 Mei precies het contrarie vertellen van wat de anderen als hun oordeel hadden ten beste gegeven.

Volgens hem „bevat het stuk enkele aardige scènes en vele aardige zetten, maar als stuk vind ik het beneden het middelmatige" en „lachsucces heeft het stuk zeker op vele plaatsen; een winst voor ons tooneel acht ik het echter allerminst".

Bij zijn eerlijke verklaring, dat hij de geestigheid van den auteur niet snapt: „Henri van Meerbeke, De Koo en Justus van Maurik, Van Rossum, Roelvink en Van Moser kan ik in hun geestigheid volgen; Valentino ontsnapt me", schiet ons de waarschuwing te binnen van „De Maasbode": „Met het oog op het auditorium, waarin uitvoeringen van liefhebberij-tooneelgezelschappen zich gemeenlijk mogen verheugen, mag men niet uit het oog verliezen,

dat bijwoning van *De Vacature*, een volgen van het gesprokene en der handeling met eenigszins gespannen aandacht vordert, wil men althans den inhoud naar zijn waarde genieten, omdat de geestigheden, welke het spel kruiden, niet zijn van een goedkoope soort, en daardoor gemakkelijk aanspreken, doch begrepen dienen om genoten te worden".

Voor ons liggen nog tal van recencies uit verschillende bladen, alle gunstig en prijzend, welke wij echter niet zullen aanhalen.

Onze vraag is deze: hoe valt zoo'n geweldige tegenstelling in oordeel te verklaren? En dan luidt het antwoord: de een beoordeelt objectief wat hem wordt voorgelegd en de ander gaat vergelijken met wat de schrijver heelemaal niet bedoelde te geven. Eene klucht van vergissingen moet als zoodanig en niet als eene karaktercomedie worden beoordeeld en omgekeerd. Elk genre is goed, behalve het vervelende. En wie toegeeft, dat een stuk een gezond lachsucces zal hebben, kan niet ontkennen, dat het een aanwinst is voor ons tooneel. Wie als Valentino de hoorders eens hartelijk kan laten lachen en hun een avond weet te bezorgen van onschuldige vroolijkheid met een stuk, waar spel in zit, mag tevreden zijn en devotelijk maling hebben aan psychologische verwikkelingen, waar de hoorders over het algemeen geen snars om geven.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

A. W. te B. Flaubert staat op den Index: Madame Bovary en Salammbo.

W. P. te R. Het Lied van de vuurroode Bloem van Johannes Linnanskoski verscheen in geautoriseerde vertaling met inleiding van A. Verwey in 1918 bij Versluys te Amsterdam. Volgens mededeeling van een paar lezers, die wij vriendlijk danken, is het alleen voor volwassenen.

B. J. Dr. te N. Dat boek over Hageveld hebben wij niet besproken, omdat het een boek is, dat katholieken uit hun handen houden en alleen het feit dat het door een afvallige werd geschreven, is op zich zelf al waarschuwing genoeg. Wat zij ons voorzetten, moeten wij niet lusten, wij zullen er goed bij varen.

KUNSTBESCHERMERS???

Awaai! Awaai! Is me waarachtig Wijnkoop (David) en Kleerekoper (Samuel) en Van Ravestein opgetreden voor de rechten der Kunst, der grrroote Kunst. Ze zouden den Dom van Keulen wellicht met het innigst genot zien verbranden van wege de christelijke idee, die hij vertolkt, maar in de Tweede Kamer heffen zij een erbarmelijk geblaat aan, omdat De Hel van Barbusse in beslag werd genomen als een gemeen boek, dat het in de schatting van ieder fatsoenlijk mensch dan ook is. Zou men uit dit laatste de conclusie willen trekken dat ik genoemde kunstbeschermers dan tot een andere categorie schijn te rekenen, dan kan ik alleen zeggen dat zij zelf er alle aanleiding toe hebben gegeven.

De onbeschoftheid, waarmede vooral die twee eerste branimakers optreden, gaat waarlijk paal en perk te buiten en wordt alleen nog overtroffen door de grenzenlooze brutaliteit, waarmede zij orakelen over dingen, die niet onder hun pet kunnen.

Als ze dat doen vanuit een lantaarnpaal hebben ze het spreekgestoelte, dat hun toekomt, en waarschijnlijk het publiek, waarop zij berekend zijn. Maar in 's lands vergaderzaal deden ze beter het woord te laten aan anderen, die èn manieren hebben èn kennis van zaken.

Wijnkoop, Kleerekoper en kunst, het is alsof men Kokadorus over politiek hoort.

Kleerekoper heeft de wereld willen toonen dat zijn mislukte studententijd toch niet heelemaal verloren is geweest en geurde een weinig met zijn literaire kennis; hij beklaagde zelfs den Minister dat deze de „uitstekende werken der wereldletterkunde niet kende". En hij noemde die zelfs bij name: La Fille Elise, La Maison Tellier, Aphrodite.... de reinste bordeel-lectuur nota bene! Het is maar goed te weten wat deze semiet onder wereldliteratuur verstaat. Ja zelfs het meest literaire van deze drie immonde producten, La Maison Tellier van Guy de Maupassant, staat zoo ver buiten de wereldliteratuur als Kleerekoper buiten het Christendom. En dat is ver! Van de Maupassant zegt Lemaitre dat: il semble que Maupassant ait toujours aussi complètement ignoré cette vertu-lá (la pudeur) qu'un faune dans les grands bois. Voor Kleerekoper mag dat een titel zijn om hem tot de onsterfelijken te rekenen. Wij hopen dat het overgroote deel onzer landgenooten daar anders over denkt.

En laat nu deze afgevaardigde maar niet gaan uitleggen wat christelijke zedenleer is en niet komen verklaren dat „het boek van Barbusse eene strekking heeft die met de christelijke zedeleer evenwijdig loopt, dat namelijk de mensch door zijn neigingen steeds daarheen wordt gedreven, waar hij hoopt een hemelsch geluk te vinden, maar hij een helsche foltering ondergaat, als hij het residu vindt van hetgeen hij zoo juist heeft genoten".

Hij zal toch wel zoo nuchter van begrip zijn, dat hij inziet hoe het Barbusse niet is te doen om deze stelling te bewijzen, maar in haar eenvoudig een fatsoenlijk voorwendsel zoekt om zoo onfatsoenlijk mogelijk voor den dag te kunnen komen. Dat is de gewone taktiek om uit de handen van de justitie te blijven, de afschuwelijke truc van satan om te bederven en te misleiden, „sub specie boni".

Dit is zeker: zou in werkelijkheid het gewraakte boek in staat zijn, zoo netjes volgens de katholieke moraal invloed uit te oefenen op den lezer, dan zou Kleerekoper de laatste zijn, die zich warm maakte voor de verdediging. Hij heeft bovendien zelf verklaard, niet te denken dat de massa de zedelijke bedoeling van den auteur er uit zal halen. Natuurlijk niet! Maar de intellectueelen dan? Valt het Kleerekoper niet op dat zijn rasgenoot Wijnkoop een kwartier vroeger in de Tweede Kamer juist het tegendeel stond te beweren? Hij zeide volgens het verslag: het is zeer goed mogelijk dat de intellectueelen in hun overgeprikkeldheid, door dat boek nog meer overprikkeld zullen worden. Maar de massa.... zal daar in vinden wat zij zoekt". En wat zoekt de massa, vriend Wijnkoop? Niet jokken, om er af te komen, want gij zijt loslippig genoeg geweest om het u te laten ontsnappen en als gij uw eigen woorden niet meer kunt terugvinden, zullen wij ze u wel even wijzen.

De beste heer van Ravestein heeft mede een duit in het zakje willen doen en deelt ons mede dat indertijd Charles Baudelaire, de schrijver van les Fleurs du Mal ook werd vervolgd; dat vindt hij natuurlijk uit den booze, want „als dergelijke groote kunstenaars ondeugden schetsen, dan hebben zij daarmede een hoog zedelijk doel, dat aan iemand als den heer Deckers ontsnapt en dan mag men aan de justitie niet overlaten daaraan de hand te slaan". Baudelaire, die een hoog zedelijk doel zou hebben gehad? De man, die verklaarde „être un homme utile m'a toujours semblé quelque chose de bien hideux". Baudelaire met zijn schandelijk

leven „sa pauvre vie si sombre où la débauche morne et appliquée, puis l'opium, le haschich, et, enfin, l'alcohol, avaient fait tant de ravages".... (zoo spreekt de onverdachte Jules Lemaitre) en zoo'n man met een hoog zedelijk doel in zijn delireerend hoofd, het is eenvoudig om te gillen!

En als ditzelfde heerschap staat te beweren, dat ook de katholieke bladen tegenwoordig in hun verslagen van rechtszittingen dingen bloot leggen, die erger zijn dan het ergste dat in de literatuur wordt beschreven, dan staat hij welbewust te liegen, òf heeft geen flauw begrip van de literatuur, òf niet de minste notie der christelijke moraal. In elk geval reden genoeg om zijn mond te houden.

Maar David Wijnkoop, de kakelaar, die zich steeds aanstelt of hij „lef" heeft, maar op den loop gaat als hij de slachtoffers van zijn optreden ziet vallen, hij is weer voor den dag gekomen met zijn gewone brutaliteit en zijn buitengewone domheid. Want wat hij daar in de Kamer heeft staan bazelen is humoristisch van dwaasheid, overkokend van onbekooktheid.

Hij verklaart: dit boek moet in zijn geheel worden gelezen of niet worden gelezen. Leest men het in zijn geheel, dan moet men erkennen dat het schaamteloos is d. w. z. het draagt in zich de schaamteloosheid der waarheid". Concludeer dan onmiddelijk, dat het *niet* moet worden gelezen, want de meest elementaire zedeleer zal toch niet goedvinden de schaamteloosheid uit te stallen omdat zij waar is.

Waar hij vergelijkt Flaubert's Madame Bovary met dit boek van Barbusse, moest hij begrijpen, dat er geen enkel punt van vergelijking is dan dat beide schrijvers werden vervolgd. Madame Bovary is een slecht boek, het staat voor ons katholieken op den Index, doch vergeleken met L'Enfer is het een devotieboek. Kon strikt genomen van Madame Bovary worden gezegd: „mais la mort est dans ces pages", in den zin als de verdediger „Sénard bedoelde, dan kan het van De Hel alleen worden gezegd in die andere, voor de hand liggende beteekenis: „de dood is in deze bladzijden".

Ook de vergelijking met Le Diable Boiteux van Le Sage gaat niet op, daarin schuilt niet het tiende deel van de gemeenheid, waarmede De Hel ons tegenstinkt.

En Wijnkoop moet nu niet zoo potsierlijk doen, alsof hij meent dat Barbusse vervolgd wordt omdat hij door een opening in eene belendende kamer kijkt. Ongeveer hetzelfde geschiedt ook in Le

Diable Boiteux en in een boek van Catulle Mendes, zoo lucht hij zijn kennis van de Fransche literatuur, waarvan, volgens zijn bescheiden meening Johan de Meester en Lapidoth geen verstand hebben.

Och neen, arme man, het gaat niet om dat gaatje in den muur, maar over wat daar te zien is in die vieze imaginatie van den voorsteller. En als wij daarop letten, ja dan moeten wij verklaren dat de jood Catulle Mendes nog perverser is en meer geniepig en misdadig gemeen dan Barbusse. De schrijver van Les Malfaiteurs Literaires geeft hem zelfs een eereplaats onder deze bende, en zegt dat Mendes alleen volkomen begrijpbaar is in zijn diepste liederlijkheid door de sexueel gedegenereerden, waarvoor hij placht te schrijven.

Ook Wijnkoop deelt ons mede, dat hij boekjes van Catulle Mendes koopt aan de stationsstalletjes, die nog maar al te veel Augiasstalletjes zijn.

En nu dit laatste woord over dezen joodschen aanslag op de christelijke eerbaarheid.

Dr. van Dieren, die allesbehalve een anti-semiet is, schrijft in zijn jongste boek: „onder hén (de joden) vindt men relatief de meeste helers, woekeraars, kwartjesvinders, zakkenrollers, vervalschers van levensmiddelen, ondernemers van schunnige dansgelegenheden (óók handelaars in vrouwen), fabrikanten en schaamtelooze verkoopers van een zeker soort gummiwaren enz., uitgevers en verspreiders van pornographische geschriften, vuilvertooners (directeuren van bioscopen en schouwburgen, waar jeugdige zielen vergiftigd worden) (De Waanzinnige Waereld, Blz. 173).

Dat geeft wel te denken en de richting, waarin dit Oostersche ras het gemakkelijkst schijnt te degenereeren, verklaart dan ook wellicht waarom de beschermers van het liederlijke boek van Barbusse uitsluitend de joodsche socialisten waren. Een reden te meer voor het Nederlandsche volk om deze kornuiten in het oog te houden.

Even luid en krachtig als wij protesteeren tegen de misdadige vervolgingen der Joden in Polen en elders, verzetten wij ons niet alleen tegen hún gruwelen in Rusland, maar ook tegen hun euveldaden in onze rustige, Christelijke samenleving. Willen zij eene maatschappij stichten met hun Talmud als grondwet en een artis-moraal als zedelijke codex, dan behooren zij te weten, dat binnen onze grenzen geen grond braak ligt voor een dergelijke cultuur-onderneming. R.

EEN SPEECH VAN JOHAN DE MEESTER

Onze bekende letterkundige Johan de Meester, heeft op de jaarvergadering der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leiden, „Iets over Vrijheid en Letterkunde" verteld, waarvan wij op onze beurt ook weer iets wenschen mede te deelen en, waar noodig, een commentaartje er bijvoegen. Zoo trof ons de verklaring van De Meester, dat Nederlandsche mannen geen romans lezen. Is hij daar wel zoo zeker van? Ongetwijfeld lezen de vrouwen heel wat meer fictie, omdat zij minder vaste maatschappelijke bezigheden hebben en wellicht ook omdat hun gansche aanleg en gemoedsleven haar sterker trekt naar dit genre.

Maar, waar den man het met den aard zijner beroepsbezigheden kan overeen brengen, zien wij hem toch vaak met een romannetje in de hand. Ik geloof zelfs op grond van herhaalde waarneming dat het aantal heeren, die romans koopen aan de stationskiosken, vrij wat grooter is dan dat der dames.

Een andere vraag is of er in ons land veel literair inzicht wordt gevonden, en daarop kunnen wij gerust antwoorden met een afdoend: „neen!" „Kent het publiek, dat door Royaards naar Vondel's *Adam* en naar de *Lucifer* werd getrokken, en zelfs de schare, welke jaar op jaar de *Gijsbrecht* bijwoont, kent zij die stukken?" Die het zou durven beweren, moet een heerlijke optimist zijn. Wat is de reden? De Meester, die toegeeft dat de *Camera* veel en Brusse's *Boefje* óók veel wordt gelezen, terwijl *Pallieter* reeds ettelijke drukken beleefde maar „de zooveel mooier, echte blijmoedigheid van Van Loon's *Feesten* er bij het publiek niet ingaat", hij behoeft niet lang te zoeken naar de reden. De mode, de reclame, de nieuwsgierigheid, het pikante zijn de factoren, die in aanmerking komen voor de verspreiding van een boek; de wezenlijke waarde, de literaire waarde heeft er weinig invloed op. Maar gaat het zoo niet met alle kunst en in alle landen? De grootste geesten werden eerst na hun dood erkend en gewaardeerd, omdat zij werkten in het verborgen, geen kunsten uithaalden om de aandacht op hun werk te vestigen, en te hoog stonden om een succès de scandale te zoeken, door te speculeeren op de lagere instincten van hun medemenschen. En het groote publiek wacht steeds op iets of iemand, die het de oogen moet openen voor wat maar even buiten zijn dagelijksch

gezichtskringetje ligt. Men veronderstelt wel eens dat er meer menschen letterkundig zijn aangelegd dan, laten wij maar eens zeggen, mathematisch.

Ik vermoed dat wij hier met een schromelijke vergissing hebben te doen, welke het feit over het hoofd ziet, dat elk schoolkomend kind het materiaal der literatuur, de taal, reeds voldoende kent om te begrijpen en voor de spraak der formulen en cijfers als voor een raadsel staat. Daarom wenden de meesten zich met een oppervlakkige voorliefde tot hetgeen zij met de minste inspanning kunnen bereiken. Bovendien is het gevoel vroeger ontwikkeld dan het verstand en geeft het onbegrepen gelezene nog altijd eene gevoelsvoldoening, waar de onbegrepen som niets dan ergernis achterlaat.

Maar de ontwikkeling van het eigenlijke schoonheidsbesef, noodig om kunst te waardeeren, kost heel wat meer moeite en zorg dan het aankweeken van den exacten zin en de scherpzinnigheid, waarmede men in de mathesis het al een heel eind ver kan brengen. En toch, het onderwijs verwaarloost maar al te bar de opvoeding van het kunstinzicht, en meent te kunnen volstaan met wat vaag gezwam over nog vager theorieën en niets zeggende leuzen; terwijl eenig practisch onderricht slechts door enkele leeraren wordt gegeven. Als De Meester meent dat voorheen er meer en betere belangstelling voor werkelijke literatuur viel waar te nemen, dan heeft hij waarschijnlijk groot gelijk, maar moet ook eens zoeken naar de oorzaak.

Zou het niet daaraan liggen, dat het haastige africhten van H. B. S. toen niet bestond en het Gymnasium zich den tijd gunde de schoonheden der klassieke schrijvers op te delven en in rustige voldoening er van te genieten?

Tegenwoordig zoekt men er zijn heil in, al wat in jonge hersenen sluimeren kan, even een por te geven om het wakker te hebben, als het later in het maatschappelijke leven misschien nuttig gebruikt zou kunnen worden. Vergeet men dan niet dat er iets is, dat zonder risico van nuttigheid altijd wakker gemaakt kan worden, namelijk het begrip van schoonheid, ethische zoowel als literaire? En dat derhalve de ontwikkeling daarvan wel wat verder mag worden opgevoerd dan tot een paar voet boven den grond?

De Meester herdenkt ook de huldiging van Willem Kloos

en geeft een zweepslagje aan professor Te Winkel, die wel wonderlijk getroffen moet zijn, „waar een lid van het clericaal kabinet, na kiesche woorden van voorbehoud, om hetgeen hem principieel van Kloos scheidde, dankbaar erkende wat deze voor ons volk is, juist zooals dat was gedaan door de ultramontaansche „Maasbode" en de christelijk-historische „Nederlander", beide liberaler dan de hoogleeraar Te Winkel". Wat zullen wij zeggen van die liberaliteit, welke grandioos onlogisch is, gelijk zooveel in onze samenleving:

De jood Wijnkoop en de praatjesmaker Kleerekoper en anderen van hetzelfde kaliber mogen het land mee besturen, ofschoon ze zonder terughouding verklaren, dat ze den boel maar wat willen opscheppen en liefst het voorbeeld volgen van hun verfoeilijke rasgenooten in het ongelukkige Rusland; en toch hebben wij een grondwet, die tegen zulke aanslagen ons zou moeten beschermen. Maar wij zijn liberaal en verdraagzaam, en als Davidje ooit bij ongeluk iets fatsoenlijks doet, decoreert de Regeering, wier verklaarde vijand hij is, hem misschien wel. Kloos ging met zijn oppervlakkig en onbenullig atheïsme een leven lang voort de fundamenten van onzen christelijken staat te ondermijnen en met voorbijzien van al het kwade, dat hij heeft gedaan, gaat men hem nu officieel huldigen om een paar sonnetten en eenige literatuurbeschouwingen, die er mogen zijn. Neen hoor, dan ben ik het eens met Van Eeden, die zulk een wijze van doen royaal mal vindt. Over de liberaliteit van een enkel blad zullen wij maar den mond houden, die gaat al zoover, dat zij tegen pater Stocks den heidenschen *Pallieter* in bescherming neemt, waar zelfs de israëlitische Ida Heyermans de ongelukkige strekking van dit boek als verderfelijk voor een idealer levenshouding afkeurt. Waar is onze Roomsche fijngevoeligheid gebleven? Of is men thans tot de overtuiging gekomen dat op stuk van zaken die fijngevoeligheid toch eigenlijk maar preutschheid is? Dan kunnen wij nog heel ver afdwalen in de toekomst.

De Meester is ons op dit punt natuurlijk al een heel eind voor en maakt zich nijdig dat het liederlijkheidje van Barbusse: *De Hel*, als pornografie in beslag werd genomen. „Wie nu Barbusse's *Hel* gekeurd heeft", zegt hij, „weet ik niet; maar boven het literaire inzicht van een subaltern politieman gaat dat oordeel niet". Maar, mijn beste Heer, wat heeft daar het literaire inzicht mee te maken? Barbusse is veroordeeld om de

zwijnerij, die hij heeft geschreven, en niet, omdat zijn boek niet literair genoeg is.

En wees nu ook niet zoo onnoozel te doen, alsof u gelooft dat het boek wordt verslonden om zijn kunst en niet om het prikkelende van den inhoud. Allons donc!

Ook het genie Multatuli, wiens eeuwfeest in het verschiet staat, krijgt een krans van De Meester. En was dat nu maar geschied om den meesterlijken stylist te eeren, wij zouden volgaarne dat kransje laten hangen; maar het geldt voornamelijk den emancipator, den vrijmaker. Wel ja, Multatuli is de cynicus, die in zijn werk en leven spotte met edele liefde, met godsdienst, met fatsoen, met deugd en wet; hij is de ridicuul oppervlakkige theoloog van het proletariaat, dat smult aan zijn goedkoop atheïsme. Laten wij hem met rozen tooien! Wij hebben zoo weinig groote mannen, dat wij bij ons huldigen waarachtig niet te nauw moeten gaan kijken; dan blijft er niets te roemen over.

A. GIELEN

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Emile Baumann: La Paix du Septième Jour.

Kort voor den oorlog begon Emile Baumann een roman, waarin hij de geestesontwikkeling der jongste generatie zou beschrijven. Het boek zou den titel voeren: *Le Feu sur l'Enclume.* Het zou aantoonen, hoe 't denken en willen van velen veranderd was, zooals onder zwaar gehamer het ijzer wordt omgesmeed op 't aambeeld.

Met 't uitbreken van den oorlog werd het werk uitgesteld en eindelijk afgesteld.

Baumann, die een diepzinnig denker en kinderlijk geloovig katholiek is, onderging in die mate den terugslag van 't ijzingwekkend wereldgebeuren, dat aan zijn geest de gedachte met geweld zich opdrong, dat dit wel kon zijn een der voorteekenen van het einde der tijden. In gestadige studie en godvruchtige overpeinzing heeft Baumann in zich opgenomen al wat er geschreven staat in het Oud- en in het Nieuw Testament, bij kerkvaders en vrome schrijvers, omtrent de voordereiding van den jongsten dag. Hij heeft de waarschuwing verstaan, die er

besloten ligt in de ondanks haar duisterheid toch zoo duidelijke vermaningen. De parousie, de komst van den Menschenzoon, staat voor zijn oogen bijna zooals ze stond voor de oogen der eerste christenen: als een feit, dat, al blijft het ook buiten den kring van persoonlijke ervaring, toch, om zijn nuttig vermaan, moet worden beschouwd als een mogelijkheid binnen eigen verschiet.

Geheel onder den indruk dier gedachte, die elke oorlogsdag dieper ingrifte, kon hij zijn geest op niets anders meer vestigen en zoo ontstond dit boek.

Wij zouden het kunnen noemen: de waarschuwende overdenkingen van een goed-onderlegd christen over het einde van de wereld. „Sommigen, zegt hij, denken niet aan die zaken, eenvoudig omdat men verwaarloost ze er aan te doen denken. Tot hen richt ik mij en tot de christenen voor wie het Mysterie bestaat".

Tusschen dit boek en dat van Mgr. H. Benson: *The Lord of the World* is, bij veel gelijkenis, een groot verschil.

Baumann zelf geeft dit aan: „Eenige episoden schetsend van de toekomstige tijden, zoo zegt hij, heb ik geen roman over den Antichrist willen schrijven, en evenmin aan de toekomst een te wissen vorm willen opdringen, welken deze verloochenen zou. Ik heb niets van een propheet; maar ik heb de propheten gelezen en de verzen der H. Schrift geven meer zekerheid dan moreele allegorieën en dichterlijke metaphers". Benson's boek noemt hij zulk een Roman van den antichrist. „De schrijver heeft van te verre de overlevering der Vaders gevolgd". Een andere beschouwing over het wereldeinde, nl. die van Soloviev, is volgens hem ook „trop fantaisiste".

Maar is nu in zijn boek alles even zeker?

't Is waar, hij laat zich inspireeren door onfeilbare teksten en stemt op soliede gegevens. Sensatie-wekkende schijnprophetieën vindt men bij hem niet. Doch ook hij fingeert. „Tusschen de wijde lijnen der zekere verwikkelingen staan mogelijkheden, een vrij veld latend voor andere mogelijkheden".

Dergelijke mogelijkheden steunend op andere mogelijkheden vindt men bij hem te kust en te keur. Zoo laat hij b.v. den laatsten Paus den kruisdood sterven, evenals Elias en Henoch. De beschrijving is wel mooi, sierlijk van stijl, maar... zal 'tzoo gebeuren?

„Le vieux Pape, Elie et Hénoch sont extraits de la geôle d'où aucun Ange ne les a libérés. Le Pape est coiffé de la tiare, ses épaules sont

> chargées du manteau pontifical, afin qu'en le reconnaissant au loin les nations applaudissent à son ignominie. Le pontife s'avance entre les deux prophètes; des courroies leur tordent les poignets; une corde trop courte lie, par devant, leur tête à leur jambes; ils cheminent courbés, boiteux, dérisoires, portant sur leur dos l'anathème du siècle maudit. De la prison au lieu du martyre, à droite at à gauche, scintille une haie stricte de baionnettes. La soldatesque rit, lorsque trébuchent les condamnés, et les insulte. A peine ont-ils paru, des terrasses, des ruelles, du mont des Oliviers au mont du Scandale, de la vallée du Cèdron à la porte de Jaffa une huée titanique roule contre eux, comme pour les broyer. Cette vocifération, vague informe, se condense dans un seul cri qu'aboient des millions de bouches écumantes: „Mort au Christ! Mort au Christ!" On dirait qu'elle arrive des extrémités de la terre, que l'enfer entre-bâillé la vomit. Ceux qu'elle outrage l'entendent à peine, attentifs au céleste Alleluia qui, des prés de l'azur, descend vers leurs âmes, tel qu'un Angélus, dans un soir de mai".

Nog eens: is dat niet te veel juistheid omtrent een gebeurtenis, waarvan zelfs noch tijd noch oogenblik bekend zijn?

Baumann geeft weliswaar een reden aan, waarom hij zulke beschrijvingen aandurfde. „De schandelijke dood van den Paus en andere dergelijke omstandigheden, verklaart hij, zullen wellicht niet aldus letterlijk plaats grijpen, maar ze blijven zinnebeeldig, symbolisch waar". De schrijver wijst het verwijt van de hand, dat hij louter fictie geeft. Wat hij zegt, ook al zal de werkelijkheid anders zijn, blijft een uitbeelding van de waarheid, een voorstelling, die aangeeft den grond en de strekking der alsdan plaatsgrijpende dingen, een denkbeeldige belichaming van zekere feiten, wier ware toedracht onbekend is. „Dergelijke tooneelen, zegt hij, verklaren ons welke de valsche vrede zal zijn van den Antichrist, de vrede, dien onder zijn leiding de „bond der volkeren" („la société des nations", — is dit misschien het huidige pogen? J. v. R.) zal tot stand brengen?

't Moge waar zijn. Men kan zich rechtmatig de verschrikking dier laatste tijden in ontzettende vormen voor oogen stellen. Voor overdrijving behoeft men niet gauw te vreezen. Maar dat de lezer dan ook aldus dit boek versta! Bij 't beschouwen dier fictie, hoe gegrond ze overigens moge zijn, bedenke men steeds, dat het hier een geheim geldt, dat geen mensch of engel ooit werd geopenbaard.

Baumann behandelt echter niet alleen het huiveringwekkende van het einde der wereld. Voor een christenmensch immers zijn de voorteekenen van de laatste wereldramp tevens de voorboden

der bevrijding. Na de verwoesting komt de vrede. De titel van dit werk geeft aan, dat de schrijver ons voornamelijk over dien vrede spreken wil. „De Heilige Hildegardus schreef, dat de geschiedenis der menschheid in zes tijdvakken weergaf de zes dagen der schepping en dat na deze week van pijnlijke baring komen zou de groote rust, la paix du septième jour".

Welke zal die vrede zijn?

Ook hier geeft de schrijver wederom beschouwingen, welke wel niet in strijd zijn met de orthodoxe leer, maar die toch alleen waarde hebben als zinnebeelden, symbolen der zalige rust der uitverkorenen.

In de H. Schrift wordt gesproken over „een nieuwe aarde en nieuwe hemelen". „Ik zag een nieuwen hemel en een nieuwe aarde. Want de eerste hemel en de eerste aarde gingen voorbij en de zee is niet meer", zegt de H. Joannes in zijn Openbaring (XXI, 1). „Wij verwachten, volgens Gods belofte, een nieuwen hemel en een nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woont", zegt de H. Petrus in zijn tweeden Brief (III, 13).

Hoe dergelijke teksten moeten worden verstaan, is niet hier de plaats te bepalen. Baumann neemt ze letterlijk op, als zijnde de voorspelling, dat, wanneer het vuur alles zal hebben verwoest, de aarde hernieuwd zal worden, herschapen in een heerlijk lustoord tot verhooging van het geluk der verrezen gelukzaligen.

> „Quel sera donc pour les Bienheureux la terre nouvelle? Un reposoir immuable, sous la clarté sept fois plus èclatante du soleil et des étoiles, rénovés, comme la terre, par l'achèvement de la rédemption. Elle sera la vallée radieuse où ils s'arêteront, lorsqu'un doux vouloir les y ramènera. Aussi bien qu'ils s'envoleront, agiles, de sphère en sphère, ils viendront s'asseoir et contempler des lieux définis, sans perdre un instant la présence de l'infini. L'ubiquité divine flamboiera au fond de leur substance, irradiera de toute leur personne, mieux que la flamme du plein midi ne rejaillit d'une eau sans tache".

Hij stelt zich voor, hoe b.v. een Sint Franciscus van Assisië met zijn „feestgezellen" met Sinte Clara en haar ontelbare geestelijke dochters de nieuwe aarde rondwandelen. „Bij 't aanlichten van den dag komen zij als een vlucht duiven neerstrijkend op een groene weide. Hun kleederen zijn wit, hun aureolen schitteren, hun voorbijgaan verspreidt balsemgeur". Franciscus zingt opnieuw zijn hymne aan de zon en gezamelijk noodigen de heiligen zon en aarde uit den Heer te loven.

Baumann is dus volstrekt geen verdediger van het duizendjarig

rijk. De dwaling der ouden, die ook in later tijden, zij het dan in verzachten vorm, wel eens weder werd opgerakeld, alsof Christus op aarde zou komen heerschen in een rijk van enkel vree en pais, bespreekt hij en noemt hij onaanneembaar als strijdig met de ware leer. Maar wel veronderstelt hij, dat die „vrede van den zevenden dag" niet alleen in den hemel, doch ook hier op aarde gevonden zal worden. De wereld zal zijn verwoest, het menschdom zal zijn geoordeeld, doch dan zal de wereld herrijzen in veel schooner tooi, — „nieuw zal alles zijn en de zaligen zullen genieten van die herleving.

Een bijzondere reden, zegt hij, brengt hem er toe zich in dergelijke beschouwingen te verdiepen. „Als wij in onze verbeelding de hoogere wereld bezien, schijnt het, dat wij ons een weinig minder onwaardig maken ze te naderen".

Aan zijn werk ligt de diep-ernstige gedachte ten grondslag, die hij aangeeft, wanneer hij den Christenmensch definieert als „iemand die verwacht". „Le chrétien est celui qui *attend*". Hij voegt daaraan toe de slotwoorden van het Credo der H. Mis: Ik verwacht de opstanding der dooden en het toekomstig, eeuwig leven. Bij die verwachting komt het onbedwingbaar verlangen, te weten welke onze toekomst zal zijn. Een wijze wet, ons stemmend tot nederigheid, houdt die toekomst omsluierd. Maar wij kunnen hopen en bidden, dat de bevrijding worde verhaast, dat de wil des Vaders geschiede op aarde zooals in den hemel. „C'est le fond de l'attente chrétienne appliquée non seulement au salut de chaque homme, mais à la rédemption finale du genre humain".

Den lezer heenwijzen naar het land van vrede was zijn doel. Daartoe geeft hij naast overweldigende tooneelen een bekoorlijke schets van dien vrede van den zevenden dag. Verschrikking en zalige rust zijn feiten, waaraan een Christenmensch denken moet tot eigen heil.

* * *

In 't laatste hoofdstuk van zijn boek keert Baumann van zijn toekomst-visioenen naar het tegenwoordige terug. „Hoe is 't mogelijk, dat wij ons afzonderen in de vervoering der beschouwing? Bij ons en voor ons wordt vandaag gevochten, zal morgen gevochten worden."

Hij vraagt zich af, of de volkeren uit den oorlogssmeltkroes

gelouterd zullen te voorschijn komen, dan wel of ze dieper zullen wegzinken in het begeeren van alles wat tegen God is.

Een Duitsch gevangene had men hooren zeggen: „De oorlog is goed voor Duitschland, goed voor Frankrijk, goed voor mij".

Dit moge waar zijn voor enkelingen — helaas! te weinig in aantal — maar werd dit verwezenlijkt voor de massa?

Treurig constateert hij: „Les masses continuent à se perdre, sans qu'on essaye de les amender".

Blijde evenwel begroet hij de jongelingschap, waarvan meerderen in de beproeving zich staalden tot mannen, vol durf en vertrouwen, belovend een beter Frankrijk.

Ze zijn echter betrekkelijk weinig in aantal. Toch hoopt hij op hun pogen, mits ze volhouden en vooral mits zij het ware heil trachten aan te brengen, nl. het inwendig herstel. „Wij moeten den bodem, aardkluit na aardkluit, heroveren op den inwendigen vijand", zegt hij. „Dat zal een dagelijksche Verdunslag worden, een slag langer van duur dan ons leven". Vastberadenheid en grenzelooze offervaardigheid zullen daartoe noodig zijn. Maar vooral wordt gevorderd onderlinge liefde. „Les élites, si elles se cordonnent, entraîneront les foules indécises".

Doch, ook na overwonnen te zijn, zal de dwaling den kop weer opsteken.

Dan begint de strijd opnieuw.

Zoo zal het blijven tot aan den dag van Vrede.

* * *

Een bijzondere reden, om over dit boek te spreken, vond ik ik hierin, dat 't mij nuttig leek dezen schrijver aan onze lezers bekend te maken.

Baumann is één van hen, die een heilzamen invloed hebben op de Katholieke élite der jongste Fransche letterkundigen. Vooral zijn kinderlijk geloof trekt hen aan en werkt bezielend. Een criticus zegt van hem: „Non selement Baumann aime le catholicisme, mais il est fier de l'aimer; avec le plus rare lyrisme il dit au monde: Voyez comme ma mère est belle! comme sa robe resplendit sur la terre"! [1]). Sprekend over zijn boek: *Trois villes saintes*, zegt deze zelfde: „Ce qui fait la grandeur de Baumann

[1]) Les Cahiers de l'amitié de France. Juillet 1912, blz. 312.

c'est la sûreté magnifique et calme avec laquelle il nous conduit au plus profond de l'invisible et nous vait toucher les réalités éternelles. Dieu lui est continuellement présent, et cette présence sentie à tout instant confère aux choses un caractère sacré; le monde surnaturel nous est révélé proche de nous, quotidien" [1]).

Dit zuiver katholiek karakter is het hoofdsieraad van al de werken van dezen „romancier très lu, très écouté" [2]), wiens boeken wij daarom gaarne aanbevelen.

Katwijk a. d. Rijn, 31 Maart 1919. J. VAN RIJCKEVORSEL.

---

[1]) t. a. p. blz. 311.

[2]) Aldus Fortunat Strowski, Professor à la Sorbonne in: *La Vie catholique dans la France contemporaine,* blz. 464.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Wetenschappelijke Bladen* (Juni) wordt eene lezing van Henri Robert verwerkt tot een artikel over Foch. De naam van den maarschalk beteekent in het patois „vuur" en is dus een voorteeken geweest.

Ferdinand Foch werd in 1852 te Tarbes geboren. Hij ontving onderwijs bij de Jezuïeten en in het ouderlijke huis hoorde hij veel over de overwinningen van Napoleon. Zijn wensch was officier te worden. Op zijn zestiende jaar werd hij gezonden naar het College Saint Clément te Metz, om zich voor te bereiden tot het toelatings-examen voor de polytechnische school.

Toen de oorlog van '70 uitbrak, nam hij dienst en na den vrede deed hij in Juli 1871 het admissie-examen voor de Polytechnische, die hij betrad met het volgnummer 72 en zes jaren later met het nummer 4 verlaten kon.

In 1895 keerde hij er terug als toegevoegd leeraar in strategie en toegepaste taktiek, en in 1900 werd hij, als kolonel, hoogleeraar in die vakken.

In 1907 werd hij generaal-majoor en verder doorliep hij de generaalsrangen om in 1917 maarschalk en opperbevelhebber te worden.

In 1908 benoemde Clémenceau, die toen president van den ministerraad was, Foch tot directeur van de krijgschool, hetgeen beteekende dat men hem den besten onderwijzer in de krijgskunst, den besten leider van krijgskundige studiën achtte.

Bij deze gelegenheid meende Foch er den minister op te

moeten wijzen, dat hij een broer had die Jezuïet was. Clémenceau was verlicht genoeg, om zich daardoor niet te laten tegenhouden, en de toekomst heeft bewezen dat zelfs een officier, van wien een broer Jezuïet is, het vaderland kan redden.

Dr. Schlösser schreef (het artikel is van 16 Febr. j.l.) over *De Waarde van het Geld na den Oorlog*. De tegenwoordige lage waarde van het geld zal den eersten tijd nog blijven bestaan. De revolutionnaire eischen om een eenzijdige loonregeling door de arbeiders-organisaties beoogen een consolideering der hooge loonen, zonder daarbij in het oog te houden, dat een bestendiging der tegenwoordige verhoudingen op de arbeidersmarkt zoowel ten opzichte van het geldverkeer in het eigen land als — en dit vooral — met betrekking tot de internationale uitwisseling van handelswaren een staatkundige onmogelijkheid is.

In den eersten tijd zal, na een zeer voorbijgaande periode van arbeidsvermindering door de looneischen, het loon, ten minste van den mannelijken arbeider, hoog blijven. Dit is ook door de voorloopig nog blijvende duurte gerechtvaardigd. Dan zal in korten tijd een geweldige vraag komen naar arbeiders op elk gebied en derhalve hooge loonen ten gevolge hebben. Maar krachtig kan weer aan de bebouwing van het land worden gewerkt; de wereldoogst wordt weer normaal en de prijs der levensmiddelen lager. Maar dan zullen ook de loonen weer lager gaan worden, omdat het geld in waarde is gestegen; men voor hetzelfde geld meer kan koopen.

„De *vermindering van onkosten bij de landbouwproductie* door deze binnenlandsche concurrentie, *prijsverlaging der geïmporteerde levensmiddelen,* en daardoor het ontstaan van een hoogere geldswaarde, dit is het *correlaat voor de vermindering der arbeidsloonen,* dat de verschrikking hiervan wegneemt".

De Gids offert in zijn Juni-nummer drie bijdragen aan de belletrie of wel zoogenaamde schoone letteren: Madeleine Bohtlingk geeft een vijf-bedrijvig drama *Astrid,* dat ten deele de uiterlijke lijn volgt van een gelijknamige sage van Selma Lagerlof. Het speelt eerst in Zweden, later in Noorwegen, gedurende den eindstrijd tusschen christen- en heidendom. Olaf, de heilige koning van Noorwegen, vervult een der hoofdstukken op sympathieke wijze. Arthur van Schendel vertelt ons ook een soort van Spaansche legende, *Ravila.* Het verhaalt van een edelvrouwe, die de bijzondere gave schijnt te bezitten innige devotie te doen samengaan met hevige zinnenlust. Voor haar edele daden beloont de koning, don Pedro, haar met den ridderslag en met haar benoeming als eerste in een nieuwe orde, onder de hoede der Heilige Maria van Bobledal.

„En Ravila, der Heilige dienares, wier verlangen eenzaam bloeide in het gereinigd hart, leefde haar dagen in den zegen der gewijden, die immer de genade wachten en geen liefde weten, dan die enkel goedheid baart".

Ten slotte een novelletje door Annie Salomons: *Wederzien* getiteld, het gesprek bevattend tusschen twee vrienden, over hun bevindingen op het gebied der liefde. De eene, weduwnaar, leeft nog steeds in de herinnering aan zijn kort geluk, de ander betreurt zijn gebrek aan moed om niet op het juiste oogenblik het meisje zijner keuze zijn liefde te bekennen. Het weerzien van haar verstoorde de illusie, welke hij nog steeds van haar had. Om zich over de teleurstelling te troosten, had zij zich aan de studie gewijd en was een geleerde, beroemde vrouw geworden. De vrienden zijn tamelijk zwaarwichtig en omslachtig in hun zielsanalyses, zooals wij dit van Ada Gerlo gewoon zijn. Het is een gestadig geven en nemen, zoeken en dwalen om het juiste woord niet alleen, maar om het rechte gevoel. Van Jan Veth een interessante studie over *Quentin Matsys* en ten slotte een geleerd betoog van P. C. J. A. Boelen over *Angelen en Saksen op de Friesche Terpen,* dat ons echter steeds voor nieuwe vragen stelt, die nog op oplossing wachten en ons dus niet veel wijzer maakt over dit voor velen belangwekkend onderwerp.

In *De Tijdspiegel* behandelt de heer B. van Genechten *het Nationale Vlaamsche probleem* en komt tot de slotsom dat Vlaanderen in elk geval recht heeft op autonomie en gelooft dat een referendum bij geheel de bevolking uitgeschreven, zal doen blijken, dat haar belangen in die richting gaan. J. G. Sleeswijk vertelt van *De Tachtigers en de Tijdspiegel,* naar aanleiding van het „Kloos"-feest en komt op tegen de bewering van Frans Netscher (Hollandsche Revue van April j.l.) als zou zijn tijdschrift er ook „ingevlogen" zijn bij de beruchte „Julia"-geschiedenis.

Hij geeft het oordeel weer, dat in 1886 over dit gedicht in *de Tijdspiegel* werd geveld, hetwelk alles behalve gunstig luidde en legt er den nadruk op dat de Redactie de beweging der 80ers heeft helpen voorbereiden, al zijn zij dan ook later hun eigen weg gegaan.

De heer v. d. Linde zet zijn levensbeschrijving voort van *Een onsterfelijk Oranjevorst,* waarmede Willem de Zwijger wordt bedoeld. De titel verraadt reeds voldoende in welken bewonderenden, alles vergoelijkenden en verheerlijkenden toon het geheele artikel geschreven is. Dit heeft natuurlijk het nadeel, dat men het niet precies van partijdigheid en eenzijdigheid kan vrij pleiten.

Uit de gebruikelijke gedichten-massa in *de Beweging* halen wij aan de vertaling door Albert Verwey beproefd van Baudelaire's *Fleurs du mal* en een gedicht van den trouwen Maurits Uijldert den titel dragend van *Idylle.* J. Koopmans heeft het over *Oud-Libertinisme,* naar aanleiding van een dissertatie door Dr. H. A. E. van Gelder over de levensbeschouwing van Hooft. Er worden in deze studie harde waarheden gezegd aan de Calvinistische machthebbers. De onverschilligheid in kerkelijke zaken en de koelheid op godsdienstig gebied, dien wij bij Hooft en zijn geestverwanten opmerken, werd niet zoo zeer door rationalistische overwegingen

gekweekt, maar kwam voort uit een geest van verzet tegen de kerkelijken, die hun, na bevochten zege, alle medezeggingschap ontzegden in de handhaving van het geestelijk verworven terrein. Zoo brachten de zoogenaamde Libertijnen een nieuw element in den strijd: het volkselement, dat lijnrecht tegen de inzichten der Regentenpartij inging.

Nederland bevat een aantal tamelijk onbenullige novelletjes van verschillende minder bekende auteurs van beider geslacht en de kroniek van den would-be criticus E. van Lidth de Jeude, die na Querido het record slaat in het afbreken van meer of minder goede romans, waaruit duidelijk de graadmeter van zijn sympathiën en antipathiën blijkt. Hoe de, misschien niet meer moderne, maar toch in elk opzicht kieskeurige en fijn voelende Hoofdredacteur Mr. M. G. L. v. Loghem (Fiore della Neve) dit Amstelveld's marktgeschreeuw in zijn deftig tijdschrift duldt, blijft een onoplosbaar raadsel.

In *Leven en Werken* zet Carry van Bruggen haar vertaling voort van Galsworthy's *Freelands*. Ook alweer een raadsel, hoe dit tijdschrift voor de hoogst ontwikkelden onder de vrouwen bestemd, zich voor zijn feuilleton behelpt met een vertaling, die hoe wel geslaagd zij ook moge zijn, toch slechts een „ersatz" blijft van het oorspronkelijke, dat de lezeressen van dit maandwerk, toch zeker verreweg voor het meerendeel kunnen verstaan. Voor de overigen bleef het evengoed onvertaald. Aan dezen schrijver, wiens tendenz het meestal is de vrijheid van liefde tegenover de „conventie" oftewel z.g. burgerlijke moraal te bepleiten, wijdt mevrouw D. Kuenen-Wicksteed een artikel, waarin zij vooral tracht diens onpartijdigheid bij het behandelen der problemen, welke hij zich ter behandeling kiest, in het licht te stellen. Geheel verschillend van Heyermans, die den tegenstander niet aan het woord laat komen, teekent hij ook dezen sympathiek, ofschoon zijn voorkeur altijd duidelijk te merken is. Een aardig, opgewekt gedicht van den blinden dichter W. L. Penning Jr. brengt een welkome verpoozing na alle drukke, soms niet goed verteerbare geleerdheid. Het draagt den titel van *Uit een huismoeders epistel geklapt* en vertelt van het distributiewee door onze vrouwen, gedurende de oorlogsjaren geleden.

In *Groot Nederland* gaat mevrouw van Bruggen als een andere gier voort te wroeten in *Prometheus*' lichaam. Arme Titan! wien na zooveel eeuwen nogmaals zulk een marteling wordt bereid! Nu komt ten minste de belofte, dat het boek voltooid zal worden en in het najaar verschijnen! M. B. Ebbink vervolgt zijn (of haar) novelle: *Strijd*, en mevrouw Leeuw-Schönberg (waar komen in 's hemelsnaam telkens die nieuwe namen van dames-schrijfsters vandaan) herdenkt oude dingen in *Reminiscens*. Rinke Tolman geeft het eerste van een serie artikelen over *Hedendaagsche frissche Letterkunde*, die wel interessant beloven te worden. Louis Couperus leest Herman

Robbers in een open brief de les over diens critiek van zijn ode en zijn jubelzang op Querido's „Koningen".

Herman Robbers heeft Querido verkeerd begrepen en daarom verklaart hij nog eens duidelijk dat het „onderwerp" wel degelijk iets toe- of afdoet aan de beteekenis der literaire kunst. Een voor de hand liggend onderwerp kan met eenig talent behandeld worden tot leesbaren roman of novelle. Doch andere onderwerpen kunnen slechts door groote talenten worden aangepakt.

„En nu wil ik u dit nog zeggen, al klinkt het misschien u onaangenaam: gij deedt mij ook wel pijn door zoo hoog te beweren, dat Herakles en De Ode niets zijn dan opgewonden koudheid. Ik wilde u zeggen, dat ik uw Sint Elmusvuur gelezen heb en verstomd stond, hoe een schrijver in zoo vele jaren, zoo weinig uit zijn nauw om zich beschreven cirkeltje wist te treden. Uw Annie de Boogh was een beloftevol boek. Uw Sint Elmusvuur bracht u geen pas verder. Neen, ik vind uw Sint Elmusvuur ook niet „geniaal". Ik zou u een hartelijken raad willen geven, zonder hatelijkheid, want ik bèn u niet hatelijk gezind, evenmin als gij mij. Ik zou u eens willen raden: reis eens. Treed eens buiten uw kringetje. Schrijf een tijd geen kritieken meer: dat is een doodend vak. Poog eens uit te kijken naar de goddelijke verschieten der eeuwige Schoonheid, waar zij ook voor u liggen, elders dan voor een ander of voor mij. Verfoei de middelmatigheid. Dwaal des noods, vergis u, maar ontwring u aan het kringetje. Tast des noods blind uit naar de hooger heerlijk stralende visioenen. Zelfs zoo ge mist tast, zal de poging zalig zijn en zult ge kunnen schrijven een boek, dat, al is het weer ook een bourgeoise zede-roman, uit kan bloeien boven uw vorige werk. Vale".

Genus irritabile vatum, o prikkelbaar geslacht van dichters!

Le Correspondant van Mei begint met een artikel over Le Bolchevisme Russe en wijst o.a. op het beteekenisvolle feit, dat van de leiders 75 percent joden zijn en de invloedrijke joden in de Sovjets zijn ontelbaar. Ik heb ook al vaak gedacht over dit feit, dat juist de joden overal zoo anarchistisch en zoo beestachtig wreed optreden; dus juist de menschen, die de wereld wakker schreeuwden als er tegen hen pogroms werden gehouden. Het geeft te denken!

Wat het karakter betreft zijn het over het algemeen ook minderwaardige schoftjes.

Lénine (van wie anders nogal goede eigenschappen en flinke talenten worden opgesomd) „est d'une cruauté absolue". Trotski is half gek van ijdelheid en „c'est à sa véritable ferocité qu'il faut faire remonter les cruautés, les actes de sauvagerie, qui ont été commis à Petrogad au nom de la Révolution". Van Krylenko heet het: „sa soif de sang est aussi insatiable que la passion démoniaqne d'un hystérique pour la morphine ou la cocaïne. — C'est une bête féroce". Radek is voor de uiterste maatregelen, ofschoon minder bloedig liefst.

Wij zijn het eens met *Le Correspondant* en vinden de politiek der geallieerden, die zulke bandieten vrij spel laten, onverantwoordelijk. PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Kronenburg C. s. s. R. (J. A. F.). Maria's Feestkring in Nederland. Overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling der Mariafeesten in ons vaderland. R. K. Boekcentrale, A'dam (247).

Dat is nu eens heel praktisch bedacht. In het standaardwerk „Maria's Heerlijkheid in Nederland" is alles te vinden wat wij hier in dit beknopte boek lezen, maar.... de acht deelen van het groote werk zijn alleen te krijgen voor een prijs, waar de financiëele lenigheid van heel wat menschen niet meer bij kan.

En nu is het werkelijk een uitmuntende gedachte geweest om een onderdeel van het groote boek te vormen tot een deeltje van een 250 bladzijden en het zoo voor velen te maken tot een begeerd voorwerp, waarvan niet zuchtend gezongen behoeft te worden: „daar kun je naar kijken, maar aankomen niet".

En dan behoefden wij niet te wenschen dat het in veler bezit mochte komen, dat het eene eereplaats zou innemen in menig huisgezin, dat zou van zelf wel gebeuren. Maar — ik hoop dat het een fout is — in het mij gezonden (gebonden) deeltje staat als prijs f 7.90.—. Dat is ongehoord; want het boek zou óók in dezen tijd met een rijksdaalder goed zijn betaald, gezien de kwaliteit van het papier, waarop het is gedrukt. Aan den uitgever zal het niet liggen, doch waarschijnlijk aan de drukkers. Als dat echter zoo is, wordt het tijd een coöperatieve drukkerij op te richten ten minste voor het drukken van goede, katholieke lectuur, anders wordt een van de voornaamste middelen tot verheffing, onderrichting en steun voor ons Roomsch volk eenvoudig onmogelijk gemaakt. A. GIELEN.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN.

Dieren arts (E. van). De Waanzinnige Waereld. Een zielkundige ontleding van de huidige socialisten en hunne voorgangers. Amsterdam, F. van Rossen.

Van Dieren is nu precies geen k...., pardon, geen dokter om zonder handschoenen aan te pakken. Al heel wat buiten de schreef loopenden hebben dat aan den lijve ondervonden, als zij al te onvoorzichtig de vingers naar hem durfden uitstrekken. Overigens, hij wacht er niet op te worden aangepakt, maar hij pakt zelf aan.

En hij heeft een gezegenden greep; wat hij vast heeft, zit tusschen een nijptang en komt niet gemakkelijk los. Nu ligt het voor de hand dat zoo'n aangepakte in zijn benauwenis leelijke woorden zegt, die hij later niet goed meer weet thuis te brengen. Zoo is het den joodschen opperschenker der diamantbewerkers gegaan, Henri Polak. Naar aanleiding van het jongste boek van v. Dieren heeft hij gezegd: „geraaskal van een onberekenbare, een dwaas, een stumperigen maniak". En jawel, vandaag 22 Juni, staan die woorden als advertentie in het Handelsblad met nog eenige andere uitspraken, waarin die arme maniak erg wordt geprezen. Prof. Bolland roemt zijn helder verstand, zijn moed, zijn waarheidsliefde en komt tot de bekentenis: „Uit zijn boeken is altijd wat te leeren, ook voor mij". Ook voor ons, lezers.

Van Dieren is fel in zijn woord, en zijn woord draagt dan ook verder dan de bedeesd gefluisterde en academisch verbloemde meeningen van anderen; hij is subiet in zijne bewegingen en de tegenstander, die ter linker hand staat te molenwieken om eene bedreiging af te wenden, voelt al een por tusschen de rechtsche ribben; hij laat de heeren van wie hij denkt dat ze krachtig gemasseerd dienen te worden, vooral ter hoogte der ooren, niet gaan alvorens zijn liefdedienst nauwkeurig te hebben vervuld. Hij slaagt er uitmuntend in, de innerlijke voosheid, de grauwe leugen, het latente bedrog van het socialisme aan te toonen; bij zijn behandeling komt de inwendige warboel zichtbaar te staan als een toren van Babel, en al de stakkers die steenen aandragen voor dezen toren blijken te zijn: zenuwlijders, die je tot alles kunt opzwepen, begeerigen, die in de algemeene verwarring hun slag hopen te slaan, en dan enkele idealisten.

Met hun eigen geschriften in de hand, roept hij kopstukken als Marx, Engels, Kautsky, Troelstra, Roland Holst, Scheltema, en lieden van hetzelfde kaliber ter verantwoording en toont het onsamenhangende of de tegenspraak hunner wijsheden, bestemd om het onnadenkende volk in hun macht te krijgen.

Niemand zal zeggen dat van Dieren zich gemakkelijk van zijn taak afmaakt, integendeel, soms geeft hij te veel. Hij kan zich klaarblijkelijk het genot niet ontgeven in voetnoot of tusschen haakjes zoo terloops over andere kwesties even zijn opinie te zeggen, ook al heeft dat met het onderwerp in behandeling, niets te maken.

Voor den ontwikkelden lezer is dat niet zoo erg, maar voor minder vernuftigen, en voor hun is toch zeer zeker dit boek óók bedoeld, is het te vermoeiend en hunne aandacht wordt te veel verdeeld. Het aanhangsel over de schuld van den oorlog hadden wij gaarne gemist, niet omdat wij eenigen eerbied gevoelen voor de Engelsche politiek, maar omdat wij op dit oogenblik nog geen gegevens hebben, om zulk eene schuldigverklaring als hier wordt gewaagd, te mogen aannemen. Hebben wij die gegevens eenmaal, dan vermoeden wij, dat daaruit anders zal moeten worden geconcludeerd dan in dit aanhangsel geschiedt. A. B. H. GIELEN.

Treub (Mr. M. W. F.). Vragen van dezen Tijd. Haarlem, Tjeenk Willink, (152) f 4.05.

Wij hebben indertijd uit deze artikelen, die oorspronkelijk verschenen in het tijdschrift „Vragen des Tijds", wel eens iets aangehaald en nu zij in boekdeel verzameld worden uitgegeven, vestigen wij gaarne de aandacht op deze uitgave. Mr. Treub is iemand, wiens meening men niet zonder meer voorbij kan gaan. In „Staatssocialisme" voorspelt Treub, dat „het economische leven na den oorlog overal veel meer gesocialiseerd zal zijn geworden dan vóór dien het geval was, al zou niet overal aan het hoofd van het gesocialiseerde leven de rechtstreeksche leiding van den Staat behoeven te staan". En dan bestrijdt hij het staatssocialisme, in zooverre het zich ook zou uitstrekken over niet-natuurlijke monopolistische bedrijven (eenige uitgezonderd, hetgeen om een fiscaal doel nuttig of noodig zou kunnen zijn). Zijn tweede opstel handelt over „Vrije bedrijfsorganisatie onder Staatstoezicht". Hij komt tot deze gevolgtrekking, welke wel overwogen mag worden: „wie zorgvuldig de kansen der vrije bedrijfsorganisatie en die van het staatssocialisme tegen elkander afweegt, kon voor Nederland tot geen andere conclusie komen, dan dat zoowel de uitwendige als de inwendige levensvoorwaarden, alles bij elkaar genomen, voor de vrije bedrijfsorganisatie aanzienlijk veel gunstiger zijn.

Voor den Staat is in dezen ontwikkelingsgang — gelijk ik opmerkte — de taak weggelegd om er voor te zorgen, dat de groei dier organisatie in omvang en kracht haar niet zulk een overwicht geeft in het maatschappelijk samenstel, dat zij in staat zou zijn haar vakbelang te bevorderen, ook ten koste van het algemeen belang van het verbruikend publiek. Want boven het vakbelang staat het belang van het volk in zijn geheel". Juist! In „kapitaal, arbeid en verbruikers" bespreekt Treub o.a. ook de zoogenaamde economische bedrijfsorganisatie. In de diamantslijperij, wijl deze er zich uitstekend toe leent, is zij geslaagd. In de boekdrukkerij? „Het is intusschen zeer de vraag of de boekdrukkers en hun arbeiders den boog niet reeds zoozeer gespannen hebben, dat hij gevaar loopt van te breken. (Hoe eer hoe beter! Red.) In beginsel leidt de zoogenaamde economische bedrijfsorganisatie tot bedrijfssluiting, kunstmatige prijsopvoering en productiebeperking. Prof. Veraart ziet de consequenties wel in, maar hij telt ze veel te licht. De geheele regeling voert onvermijdelijk tot een ongebreidelde uiting van vak-egoisme op kosten van den verbruiker".

Als de verbruikers niet de handen ineen slaan, zou de overheid, volgens Mr. Treub moeten ingrijpen, als de economische bedrijfsorganisatie een zuivere toepassing krijgt, wat hij echter niet gelooft, want de voorwaarden voor hare toepassing zijn in haast nog minder gevallen gunstig dan die voor de verwezenlijking der bedrijfssocialiseering.

Even belangwekkend zijn de overige beschouwingen: „overgangsproblemen van Nijverheid en Handel" en „De Toekomst van Handel en Nijverheid".

In elk geval heeft Treub een frisschen kijk op deze problemen en hij maakt zich *niet* schuldig aan de groote fout onder „het volk" alleen „den arbeider" te verstaan. MR. P.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

B. B. (Louise). Een Misdeelde. Van Holkema en Warendorf, Amsterdam. (188) $ 1.25.

Een heel onderhoudend verhaal van opoffering en zielegrootheid. Het is wel wat ouderwetsch, niet alleen wat den inhoud betreft, maar ook en vooral zelfs naar den vorm. Eenvoud is het kenmerk van het ware, doch de stijl van deze schrijfster is te glans- en te kleurloos en geen enkelen keer wordt men getroffen door een origineele uitdrukking, een teekenend woord of eene verrassende vergelijking. Eigenlijk is dat wel jammer, omdat Louise B.B. wel wat uiterlijke aantrekkelijkheid had mogen aanwenden om haar sterk moraliseerend verhaal ingang te doen vinden.

Milia Bronthout, een kind van rijke ouders, moet voor gansch haar leven het gebruik harer voeten missen, zij is de misdeelde.

Toch wordt een flinke, frissche jonge man op haar verliefd. Voor haar zijn dat dagen van zaligheid en heerlijk genot. Bij nader overleg meent zij evenwel haar lot niet aan hem te moeten verbinden en schrijft zij hem af. En een paar jaren later wordt hij de echtgenoot van haar levenslustig, kittig en pittig zusje. Hoe grootmoedig zij haar offer ook brengt, toch blijft er iets van deernis niet alleen bij den lezer hangen, maar ook een gevoel van ontevredenheid, omdat men het zoo anders had gewenscht.

M. WALRE

Bowen (Majorie). Een Heldenkoning. Utrecht, W. de Haan, (296) f 3.25.

De heldenkoning is Karel XII van Zweden. Op haar bekende, romantische manier vertelt ons Majorie Bowen over leven en daden van dezen zonderlingen, hardvochtigen en koppigen koning, die zijn land ongelukkig maakte door zijn onbezonnen oorlogen. A name at which the world grew pale.

Als jeugdig koning verslaafd aan drank en overdreven jachtvermaak, werd hem eens door een vrouw gezegd, dat hij zijn land ongelukkig maakte, dat hij zijn onmatigheid moest afleeren en een man worden om Zweden vrij te maken. En van toen af

dronk hij geen druppel wijn meer, sliep op den harden grond in het midden van den winter, won veldslag op veldslag, maar vocht alleen om te vechten.

Een verdwaalde geweerkogel maakte een einde aan dit hardvochtig leven, dat wel een mislukt menschenleven was.

M. WALRE

Curwood (James Oliver). Op het Oorlogspad. Rotterdam, Nijgh en v. Ditmar. (173).

Kazan en de zoon van Kazan hebben den weg gebaand voor Curwood, hun heer en meester. Thor, de beer, heeft er wellicht ook iets toe bijgedragen om zijn levensbeschrijver beroemd te maken, maar de Kazans deden het toch hoofdzakelijk. Nu willen wij volstrekt niet beweren, dat Curwood niet een langer lijstje zou kunnen toonen van mooie en onderhoudende boeken, welke hij heeft geschreven, maar alles is niet even goed. Zijn werk laat zich vrij gemakkelijk in drie afdeelingen van ongelijke waarde verdeelen: zeer goed, goed, gewoon. En als men mij vraagt onder welk hoofdje ik dit boek meen te moeten onderbrengen, antwoord ik onbevangen: onder „gewoon".

Dadelijk worde erkend dat het verhaal de aandacht wel vasthoudt, en stevig vasthoudt zelfs, maar het is zoo fel romantisch en zoo gemoedelijk uit den duim gezogen, dat wij neiging gevoelen, meer dan eens te vragen: maar mijn waarde Heer Curwood, denkt u werkelijk mij even te nemen?

Het valt ook bijzonder op, hoe buitengewoon onhandig de held van het boek is, wiens liefde en moed en doodsverachting wij overigens van harte bewonderen. Het komt ons voor dat de schrijver zijn man opzettelijk zoo heeft gemaakt, dat hij om de tien minuten in gevaar moet komen en dan het genot mag smaken eens te laten zien wat een kraan van een kerel hij eigenlijk is en hoe, met ongelooflijke krachtsinspanning, hij zich er weer uitwerkt. Toch is de lectuur, ofschoon zelfs voor een Amerikaansch verhaal te onwaarschijnlijk, wel prettig. LODE

Lidth de Jeude (Carla van). Banden. A'dam P. N. van Kampen. (189) f 4.10.

Zij was zenuwziek geworden.... en geen wonder. Want op het oogenblik dat zij meende het geluk in handen te hebben, kwam het bericht, dat haar verloofde het leven verloren had bij een auto-ongeluk,

En nu is zij hersteld en weer terug bij hare moeder, uiterlijk stil en rustig, maar inwendig voelend de pijn der wonde, die niet sluiten wil, die aldoor, aldoor open zal blijven.

En het is nu of allen gerechtigd zijn diensten te vragen van deze eenzame, die immers zooveel tijd moet hebben, wijl zij niet heeft te waken meer over eigen broos geluk, dat voor goed is

stuk gestooten en niet behoeft te bouwen aan een toekomstig vriendelijk en zonnig tehuis.

En zoo langzaam raakt zij thuis in den rol, welken men haar opdringt. Zij houdt de oude moeder gezelschap tot het einde, en zij verpleegt het kranke knaapje van haar schoonzuster, en zij bestuurt het huishouden van haar zuster, als deze een ligkuur moet doen.

Och, zij doet alles voor allen, en zoo werkt zij toch mee voor zich zelf, omdat zij eene taak heeft gevonden op deze wereld, waarin ieder zijn werk kan vinden te doen, die van goeden wil is en bij wien egoïsme de naastenliefde niet overwoekerd heeft.

Dit verhaal stemt even weemoedig om het lijden van een menschenziel, dat slechts na vele, vele jaren verzachting vindt in stille berusting. M. WALRE

Lukkien (A.). In Rechte Lijn. Den Haag. Voorhoeve (195).

Dit is een protestantsch verhaal met uitmuntende strekking. De besliste onvoldoendheid van socialisme en andere uiterst materialistische systemen wordt aan de kaak gesteld, en hunne belofte van aardsch geluk als „schwindel" afgewezen. Daar tegenover wordt gewezen op Christus en zijne leer, waarin alle heil moet worden gezocht.

Toch ligt er altijd in dergelijke verhalen, zoodra het determinisme der harde praedestinatie-leer wordt gehuldigd, een gevaar voor sombere noodlots-aanvaarding en een verstikking van frissche energie.

Zoo spreekt ook hier de held van het verhaal weer een woord, dat in dien zin kan worden uitgelegd en de afdwaling voorstelt als een noodzakelijke, zelfs door God gewilde weg naar de waarheid. Ot zijn de volgende woorden vatbaar voor een gezonderen uitleg?

„Neen, ik was geen geloovige, ik weet het nu wel; ik ben nu pas geloovig geworden. En toch llep mijn weg in rechte lijn, — de lijn van Gods genade: van de zonden door het geloof naar de heerlijkheid".

Dat klinkt goed, maar in de werkelijkheid liep de weg door de zonde naar de waarheid, en dat wijst meer op afwijking van den weg der genade, die later gelukkig wordt terug gevonden.

LODE

Nieukerken (Elisabeth van). Een liefde. Amsterdam, van Kampen.

Het is jeugdwerk, zou ik denken, en het is tevens stemmingswerk.

Zonder talent is de schrijfster niet, en waar zij stemmingen tracht weer te geven is zij op haar best.

De liefde van Netty en Jan — nu ja. Querido zeide al: Jan Halbertsma is eigenlijk een schuchter type des doordraaiers! Doch zijn teedere liefde voor Nelly helpt hem uit zijn zinnelijke verwarringen. LODE.

Wagenvoort (Maurits). In den Wilden Wingerd.

Wagenvoort vertelt goed, maar gewoonlijk heeft hij dingen te vertellen, waarnaar wij liefst niet luisteren.

Een adellijk student te Milaan, heeft een diepe en innige liefde voor Annarella, hetgeen hem echter niet weerhoudt een zeer vrij leven te leiden, al weet hij zich voor den diepsten val te hoeden. Maar teruggekeerd in Napels laat hij zich door een geitenhoedertje, dat zich tot heertje heeft opgewerkt, binnen brengen in een zedelooze wereld.

Het gevolg is, dat zijn bloed besmet wordt en hij vermoordt de vrouw, die hem tot het ongeluk bracht. Ook Nino, de geitenhoeder, vermoordt zoo'n dergelijke vrouw, echter niet uit wraak, maar uit hebzucht.

De wroeging komt bij beiden en ten slotte kunnen zij het niet meer uithouden en gaan ten oorlog.

Claudio, de student, sterft en zijn laatste woord is voor Annarella, die hij altijd bleef liefhebben.

Het is echt Italiaansch: liefde en wraak, moord en bloed, roof en ridderlijke aanstellerij. Maar het milieu, waarin Wagenvoort ons binnenvoert, is niet goed. M. WALRE.

Webster (Jean). De Tarweprinses. Amsterdam, Van Holkema en Warendorf. (317).

In andere boeken van Jean Webster spettert meer geestigheid en lacht oolijker humor dan in dit verhaal met zijn kleurige romantiek en tragisch gebeuren. Maar de romantiek is niet de vrucht van super-imaginatie, doch een uitvloeisel van het feit dat deze roman speelt in de „spookachtige, geheimzinnige, onverzadelijke Romeinsche Campagna, die het leven van zoovele boeren als offer geëischt heeft, die zooveel vreemdelingen van hun verre vaderland gelokt en in zijn betoovering gevangen gehouden heeft — het prachtige doodelijke vaste land, dat meer hartstochtelijke liefde ingeboezemd heeft dan ooit eenig land op aarde". En in zulk een land is de grilligste romantiek vaak de gewone, nuchtere werkelijkheid.

Maar men moet nu niet denken, dat de humor ten eenenmale ontbreekt. Ik geloof dat het Webster onmogelijk moet zijn een boek te schrijven, waarin dit kostbare element niet hier en daar zou uitschitteren.

Terwijl een massa schrijvers er gewoonlijk niet veel anders op weten te vinden dan twee menschenkinderen, die zoo pas eene liefdesverklaring hebben gewisseld, in elkaars armen te laten vallen of háár het blonde kopje te laten verbergen aan zijn breede borst, durft Webster dit hartroerend oogenblik verschuiven, door een kreet van het practische leven: „De koffie kookt over".

„Hij ging naar den overkant van de tafel en zag haar, met zijn handen in de zakken van zijn jas, in het gelaat".

„Je hebt in je geheele leven nog nooit mijn naam uitgesproken. Ik geloof dat je hem niet eens weet!”

Zij fluisterde iets.

„Zeg het duidelijker”.

„Het klinkt te familiaar”, bracht zij hier tegen in en ging eenige stappen achteruit met haar rug tegen den muur staan, terwijl haar oogen brutaal lachten. „Je bent zoo — zoo oud — net als oom Howard”.

„O, ik weet dat je jong bent, maar daarvoor behoef je niet zoo'n air aan nemen. Jij hebt niet al de jeugd in pacht”.

„Vijf en dertig”, mompelde zij met een verwonderd hoofdschudden.

„Ja, vijf en dertig. Een heel aardige leeftijd. In werkelijkheid juist de leeftijd om te zorgen, dat je naar me luistert. O, je behoeft niet te lachen. Ik zal het vlug genoeg gaan doen. Nu beginnen wij er al mee”. Hij kruiste zijn armen met een vreeselijk ernstig gezicht, doch glimlachte, plagend, vroolijk, begrijpend, vriendelijk — het eindresultaat van zooveel glimlachen van vroeger. „De kwestie, mijn waarde, jonge dame, is uit te vinden of gij den naam weet, ja of neen, van den man met wien gij beloofd hebt te trouwen. Kom, laat mij 't hooren, zeg het hardop”.

Marcia keek hem een oogenblik tergend aan, toen met een onderzoekenden blik door de kamer, alsof zij het zich trachtte te herinneren, sloeg zij haar oogleden neer en sprak den naam, met haar oogen op den grond gericht uit: „Laurence”.

Hij maakte zijn armen los.

„De koffie kookt over”! riep Marcia uit....

Wel een prettig gezellig boek, ofschoon niet zoo guitig en vooral niet zoo uit één stuk als andere van Jean Webster.

A. GIELEN.

VARIA

De wijsheid van Shaw. Shaw heeft over alles zijn meening gezegd, die zich steeds kenmerkte door ironischen en paradoxalen toon, en meer daardoor waarschijnlijk dan door hare wijsheid en klaarheid de aandacht trok.

Eenigen tijd geleden deed hij een boekje verschijnen (bij Constable te Londen), waarin hij *Peace conference hints* gaf, en tegelijk zóó scherpe kritiek oefende op de geällieerden, dat zijn *hints* met blijde gretigheid door de Duitschers werden waargenomen.

Voor Shaw bestaat „Duitschland's schuld aan den oorlog niet”; hij maakt radicaal uit, dat allen schuld aan den oorlog hebben en vergeet hier al dadelijk te onderscheiden „aanleiding” en „schuld”. Dat is een van die essentieele vergissingen van Shaw, waarvan zijn geschriften steeds wemelen en waardoor hij is

geworden een der handigste opstellers van „fallacies", die als waarheden door den onnadenkende worden aanvaard.

Wilson had wellicht gelijk met de bewering dat „het geheele Europeesche stelsel een wirwar van verbonden en overeenkomsten, een ingewikkeld weefsel van intriges en spionage, dat alle volkeren in een net verstrikt hield, de diepere schuld aan den oorlog is", maar dat kan zijn een onschuldige schuld en daar zal toch wel een de schuldige schuld ook dragen?

Waar Shaw opkomt tegen de voortzetting der leugen-, lasteren legendencampagne, doet hij een edel werk.

„De gewone soldaat, die lijf en leven heeft te wagen, wordt evenmin als de gewone belastingbetaler of kiezer, die den soldaat heeft te onderhouden en de regeering te steunen, met de waarheid vertrouwd. Hij zal mogelijk niet voldoende staatsman zijn om den oorlog in zijn omvang en gewicht te begrijpen. Misschien is hij niet in staat hem in het algemeen gesproken te begrijpen..... Daarom wordt het noodig geacht hem den oorlog voor te stellen als een grof melodrama, waarin zijn land de held en de vijand de schuldige is. De tegenwoordige oorlog is geen uitzondering op dezen regel. De legende van de misdaden van Duitschland, die de zenuwkracht staalde van millioenen Britten en Amerikanen, Franschen en Italianen om zich te wijden aan de vernietiging van de Duitsche militaire macht door de slachting op groote schaal van hunne medeschepselen, is niet meer waar dan de andere legende van de misdaden van Engeland, die millioenen Duitschers zich deed vereenigen om hun land te verdedigen op eenzelfde ruïneuse wijze.

Nu de oorlog uit is hebben de legenden haar werk gedaan en moet het er mee uit zijn!"

Inderdaad, die misdadige legenden-makerij is een van de smerigste oorlogsmiddelen geweest, welke in gebruik waren. Wie er nu nog meê voortgaat, kweekt een geest aan van vijandigheid, waaruit weer een nieuwe massa-moord moet voortkomen na eenige jaren.

Selma Lagerlöf. In de Scandinavische bibliotheek (Sythoff, Leiden) schrijft Margaretha Meyboom over Selma en haar werk. Uit het bibliografisch gedeelte halen wij het volgende naar voren, zonder echter letterlijk of woordelijk te citeeren. Het eene werk na het andere schreef ze, maar haar persoon bleef achter de schermen. Over haar leven en lotgevallen zweeg zij. Eerst in 1917 verscheen een korte levensschets door Marius Kristensen bij Gyldendal te Kopenhagen uitgegeven. Daar vinden wij eenige bizonderheden over hare familie.

Zij stamt af van een geslacht van predikanten. Mannen van wetenschap, zooals Petrus Lägerloff, een historicus en literatoren, zooals de dichteres Elisa Lägerloff en de vertaler van Homerus, Eland Lägerloff, behooren tot haar voorouders. Haar grootvader

Daniel brak met de traditie en werd militair. Luitenant Erik Gustav Lägerloff huwde met Elisabeth Lovisa Wallroth. Dit echtpaar had twee zonen en drie dochters, waaronder Selma, die 20 November 1858 op Märbäcka werd geboren. Haar vader werd arm en zij begreep, dat zij zelve haar brood zou moeten verdienen en ging studeeren voor onderwijzeres.

Haar ouderlijk huis werd verkocht, en toen ze van daar heenging om 't misschien nooit weer te zien, besloot ze de oude geliefde verhalen op te schrijven om de herinnering aan alles wat ze thuis had liefgehad, te bewaren. En toen ze weer in Landskrona kwam begon zij te schrijven, op hare manier. Toen schreef een tijdschrift een prijsvraag uit voor een novelle, en Selma maakte van vijf hoofdstukken een geheel en won den prijs. Mevrouw Adelsparre raadde haar een jaar verlof te nemen en in dien tijd haar roman te voltooien. Voor het noodige geld zou zij wel zorgen. En zoo geschiedde: het meesterwerk, ofschoon een zonderling werk, Gösta Berling verscheen. Zij zelf noemt de fout van dit verhaal: „gebrek aan eenheid in de compositie". In Denemarken vlamde het eerst de geestdrift voor dit werk op en toen ook werd zij bekend in haar eigen vaderland Zweden en over heel de wereld.

Beeldspraak.... En waarvoor veranderen de menschen toch zoo den naam der dingen? Och, dat moet ge ze maar niet vragen. Ze weten het dikwijls zelf niet. Want beeldspraak is een natuurverschijnsel in ons.

En toch zullen wij naar de oorzaak zoeken.

Eens passeerde mij in den winter een kar met hooi. Ik werd getroffen door de sterke hooilucht, er kwam opeens een zomerbeeld voor mijn geest: groen landschap, blauwe lucht, zonneschijn, en ik voelde een vleug van zomerweelde door mij heen. Ik zei toen: De zomer passeert me. Toch was 't geen zomer, maar een kar met hooi die me voorbij ging.

In mijn geest was het beeld van die kar, en daarnaast kwam vanzelf het beeld van den zomer. Als men op een piano een toets aanslaat, gebeurt het wel eens, dat een tweede toets er naast mee naar beneden gaat. Ze haken dan elkaar. En zoo was in mijn geest het zomerbeeld gehaakt aan het karrebeeld. 't Haakje dat ze verbond, was: de reuk, de hooigeur.

Dit verschijnsel in ons hoofd heet: associatie. Het verschijnen van het eene beeld heeft tot gevolg, dat er terstond een tweede naast komt staan. Socius beteekent in 't Latijn: gezel. En vele beelden zijn zulke trouwe makkers, dat het eene zich nooit vertoont of het andere komt erbij.

Deze associatie is de oorzaak van het overdrachtelijk spreken, maar daarvoor is noodig dat het tweede beeld, de socius of de gezel, veel meer onze aandacht trekt dan het eerste. De gezel gaat voor zijn vriend staan en bedekt hem met zijn lijf. Maar

dat lijf is doorzichtig, we zien den ander er nog door heen.

Als het zoover gekomen is, dan gaan we den naam van het tweede beeld geven aan het eerste. De overdracht heeft plaats. We spreken overdrachtelijk. Er ontstaat beeldspraak.

En daardoor zei ik: de zomer passeert me, in plaats van: een hooikar. J. M. ACKET.

Over Couperus. In Studiën verscheen een poosje geleden een artikel van Dr. A. Slypen over Couperus. Een anonymus schijnt hem dat kwalijk te hebben genomen, tenminste aan zoo'n grooten onbekende richt nu Slypen het volgende briefje:

„Voor mannen met dicht vizier was ik steeds vol vrees en angst. Dat dateert uit mijn jeugd: van de ridderverhalen. Zou ik het wagen u te ontmoeten? Kom, laat ik me dapper executeeren. Want ik ontmoet in u allicht nog anderen, die uw opinie deelen en uw geduchte indignatie.

Couperus aangerand! Hoe kòn ik er toe komen, nietwaar? Den honneponnigen Louis zoo maar te kijk gezet in sobere kleedij!

U spreekt van „christelijke liefde". Daarop beroept gij u en vraagt of zij mij heeft geleid.

Ja zeker, antwoord ik, liefde heeft mij geleid. Zie, ik zou u haast het verzoek doen uit naam dier christelijke liefde, mij niet zoo snel en onberaden te verdenken van onedele drijfveer. Gij lijkt mij eenigszins te speculeeren op benefices eener deugd, die gij vordert in ons.... om uw voordeel? Dat is verdachte prediking, en hoeveel kwaads ik bereid ben te zeggen van den auteur Couperus, als gij mij uitdaagt, dit zal ik noch zeggen noch denken van hem, dat hij hier staat aan uwe zijde.

Hij is te bon enfant voor die speculeering. Doch ter zake. In vooroordeel en uit vooroordeel hebt gij geen onderscheid gemaakt tusschen mijn huiver voor het moreel-slechte, het moreel-lage in het schrijfsel van uw helden een eventueelen, in casu hoegenaamd niet aanwezigen persoonlijken afschuw voor den mensch.

Het moreel slechte is onmiskenbaar in het fade, álles vermooiende en vergoelijkende der antieke romans, en dit zal ik in weerwil van alle anonymi ter wereld niet ophouden te laken, ook, als het is verdiend in hekelende woorden. Christelijke liefde, juist christelijke liefde versmaadt de roede niet, noch den striemenden geesel als een onteerend heidendom moet worden weggeranseld uit den tempel der zielen.

Komt gij op voor Couperus, weerleg dan wat ik zei. Toon aan dat ik hèm lasterde, en niet hij ons met wat ons heilig is. Dát ware een schoone taak geweest voor u. Dan had ge uwe rede laten spreken, nu sprak slechts uw hart, dat heusch wat ongezond is ingenomen voor de charme van den schijn.

Anonymus, wie ge ook zijt, ik groet u zeer, met liefde.

De Stijl. Zoo heet het maandblad, dat verschijnt onder redactie

van Theo van Doesburg en gewijd is aan de moderne beeldende vakken en kultuur. Gaarne zouden wij eene bespreking wijden aan dit tijdschrift, maar hunne kunstbegrippen staan zoo ver van de onze, dat wij geen kijk hebben op hun streven en bedoelen. Waar zij gaan philosofeeren kijkt men elkaar beteuterd aan en vraagt: wat beweren ze nu toch eigenlijk? Wij zien geen kans er achter te komen. De Amsterdamsche Beurs is een pracht, zeggen de heeren, die er verstand van hebben, en ofschoon de kunstenaars van „De Stijl" nog heel wat anders laten zien op hun bijlagen dan Berlage deed in werkelijkheid, is het toch mogelijk dat meer moderne geesten dan de onze in hun vierkante, monumentale, hunnebed-achtige bouwselen iets te waardeeren en te bewonderen vinden. Met genoegen geven wij het adres waar zij een exemplaar ter inzage allicht kunnen krijgen: Morschweg 20, Leiden.

Een „Helsche" motie. Bij acclamatie werd de volgende motie aangenomen: „De Vereeniging van Nederlandsche letterkundigen, in jaarvergadering bijeen op Zaterdag 14 Juni in hotel Brinkman te Haarlem.

Van meening dat de geestelijke vrijheid des letterkundigen kunstenaars van rechtswege in geen enkel opzicht aan banden gelegd mag worden,

zich aansluitend bij het door voorziter en 1sten secretaris aan den Minister van Justitie gerichte protest,

teekent met klem verzet aan tegen de inbeslagneming van het boek „De Hel" (zijnde de Hollandsche vertaling van „l'Enfer") door Henri Barbusse,

besluit, deze motie openbaar te maken, en gaat over tot de orde van den dag".

Er staat niet bij of deze motie met onbedaarlijk gelach werd ontvangen en alleen als een flauw grapje werd bedoeld, maar ter wille der kunstenaars moeten wij dat toch veronderstellen. En dat die geestelijke vrijheid der kunstenaars in geen enkel opzicht aan banden mag worden gelegd! Wat zouden wij een toestanden krijgen en een uitstallingen van.... kunst!

Stephana Schwertner. Eenigen tijd geleden namen wij een paar brieven op over dit boek: en het bleek dat de auteurs, beiden zeer ontwikkelde lieden, lijnrecht tegenover elkaar stonden in hun oordeel. Daarna ontvingen wij nog opstellen en brieven, allen over diezelfde kwestie, doch wij hebben die niet meer opgenomen. Wij spraken alleen nog ons eigen oordeel uit, dat Handel Mazetti de voornaamste Oostenrijksche schrijfster is, zonder daarmede onze overtuiging op te geven, dat haar boeken soms wel eens wat zonderling kunnen aandoen.

Nu kunnen wij niet nalaten van een zeer onbevooroordeelde dame een schrijven (gedeeltelijk) op te nemen, waaruit ons kan

blijken hoe zij, die niet als wij altijd katholiek zijn geweest, uiterst gevoelig zijn op dit punt. Ziethier den brief:

„In een der afleveringen van „Boekenschouw" bladerende, zag ik daar een recensie over Stephana Schwertner, of liever, ik vond daar twee brieven afgedrukt van zeer tegenstrijdigen aard. Ik kan niet nalaten ook een woordje mee te spreken, al is het veel te laat en misschien onnoodig. U moet vooraf weten, dat ik een, uit overtuiging Roomsch geworden meisje ben, en.... dus voor dien tijd veel tegen het geloof moest hooren.

Toen ik dat boek las, dacht ik eerst ernstig dat het anti-katholieke lectuur was. Daar echter de familie (waar ik logeerde) een zéér degelijke kath. familie is, kon ik niet veronderstellen dat zij zulke boeken in haar huis zou halen, en las de drie deelen uit.

Mijn gewaarwording was gelijk aan die van den heer Smulders en het griefde mij zeer, dat dergelijke romans onder *goede* Roomsche lectuur worden genoemd. Ik dacht direct: als dat mijn ongeloovige familie eens las, wat laag idée zou zij dan krijgen van onzen hoogstaanden godsdienst.

Neen, dat meisje Stephana vind ik te dweepziek tegenover dien geestelijke. Men moet niet vergeten, dat juist op dit punt andersdenkenden en ongeloovigen steeds een smet trachten te werpen op de geestelijkheid. Ik heb dat bij ondervinding gehad van mijn 14de tot mijn 21ste jaar en kan er dus van meepraten. Voorts leken mij die priesters onmogelijke menschen voor 't grootste deel, zonder karakter en vol naijver. Al *was* het zoo, dan moest een katholiek daarover zwijgen.

Over kunstwaarde kan ik niet oordeelen, maar mij heeft het boek geen hoogere inspiratie gegeven" —.

Audi et alteram partem. Wij kunnen ons wel in de gevoelens van deze schrijfster indenken, ofschoon het werk van H. M. daar niet geheel schuld aan is. Wij zouden haar willen raden ook het boek van Sheehan: „Mijn nieuwe kapelaan" eens te lezen en ons mee te deelen, hoe zij dáárover denkt, bij wijze van proef.

Democratie. „In woelige tijden en in *democratisch* geregeerde landen gaat het bijna steeds aldus. Het gezag, rechtens aan de besten verschuldigd, komt dan meestal in handen van de rumoerigsten, van de stoutmoedigsten, die op een gegeven uur hun wil opleggen. En het gezag, dat men hun verschuldigd is, wanneer men tenminste geen revolutionnaire omwenteling verkiest, die met onze zeden in strijd is, blijft bijna steeds in hun kamp, wijl zij beschikken over alle gunsten, over alle weerwraak en alle andere middelen, om het te bewaren". Aldus Mgr. J. M. Tissier in: „Het katholieke leven in hedendaagsch Frankrijk". — Zoolang men tot den demos, tot het volk niet alle burgers rekent, maar alleen het proletariaat en diens exploiteerende leiders, zal men nooit veel vreugde van de democratie beleven.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

LEZERS. 1. Wie uwer kan ons opgeven waar verschenen is: „Geloof en Ongeloof" door een P. P. S., Missionaris in Brazilië, en uit het Fransch vertaald door pastoor E. H. v. d. Heyde?

2. Degenen, die naar aanleiding van ons artikeltje der vorige aflevering, een toeslag zonden, zullen wij spoedig een woord van dank afzonderlijk doen toekomen, zoodat zij tevens kunnen controleeren of hun vriendelijke bijdrage in goede handen is gekomen. Wij beleven immers zoo'n abnormale tijden van socialisatie en annexatie.

A. VAN E. te Zw. De Amerikaansche geschiedschrijver, John Lothrop Motley, (1834—1877), is meer te bewonderen om zijn pakkenden, lyrischen stijl dan om zijn historische nauwkeurigheid. The Rise of the Dutch Republic (1856) is evenmin vrij van die onbetrouwbaarheid.

C. R. te H. v. H. Ons antwoord op uw vraag naar dat boek van Dumas luidt beslist ontkennend.

H. B. te U. De 100.000 is een weekblaadje opgericht door en naast de Haagsche Post. Het geeft een oncontroleerbaar rommelzoodje „allerlei" en is op het oogenblik wel het meest onbeduidende blaadje dat binnen onze grenzen verschijnt. Op den omslag staat *Voor iedereen,* maar dat is heusch niet waar.

C. G. te R. Neen, Fraternitas is het blad der Gereformeerde Studenten.

A. te S. De door u bedoelde vertaling van *Quo Vadis?* is zuiver naar het origineel. — In zooverre derhalve goed.

EEN LETTERK. BURGEM. te T. Wij danken voor uwe inzending, die wij echter niet hebben opgenomen. Ons grootste bezwaar was, dat u het boek zelf niet hadt gelezen en derhalve uwe veroordeeling, waarmede wij het geheel eens zijn, niet voldoende hebt kunnen motiveeren.

Bovendien is, zooals u weet, reeds een uitvoerige recensie verschenen in „Mannenadel" van P. Stocks.

MR. L. S. te BR. „Gisting" van Jacob Knudsen is mij niet bekend. Vergeefs naar inlichting gezocht.

MEJ. M. v. M. te 's GR. Ja, zoo'n catalogus zal verschijnen. Wij hebben uw naam opgeteekend als abonnée.

HOE EEN GROOT GEDICHT ONTSTOND

Kloos heeft eens geantwoord op eene vraag dienaangaande, dat hij gewoonlijk zijn verzen niet meer veranderde, als zij eenmaal gegoten waren. Daartegenover weten wij uit nagelaten proeven of uit mededeelingen van anderen, dat zij den raad van Horatius en Boileau letterlijk volgden en nauwelijks met vijlen en polijsten konden ophouden.

Wij hebben in dit Tijdschrift ook wel eens de vertrouwelijke openbaringen van een auteur mogen bekend maken, die ons een blik gunde in de werkplaats, waar zijn romans ontstonden.

Edgar Poe heeft zelfs een uitvoerig artikel nagelaten, waaruit wij kunnen lezen, hoe *The Raven*, dat bekende poëeem, volgens een weloverwogen, in alle deelen beredeneerd en berekend plan is opgebouwd.

Het allerminst zou men verwachten, dat Lamartine, wiens wonderlijke „facilité" als het ware spreekwoordelijk is geworden, er toe kon komen zijn verzen te herzien, te veranderen en zelfs de geheele ontwikkeling van een zijner groote gedichten voortdurend te wijzigen.

Wel geschiedt dat niet zóó volkomen cerebraal als bij Poe, en zijn het meer de oogenblikkelijke stemmingen en toevallige invallen, die hem beheerschen, waar het de geschiedenis betreft; doch in de verbetering van het vers, de herkeuze van een woord, gaat hij wel degelijk met rustig overleg en kalm oordeel te werk. De drie handschriften van *Jocelijn*[1]) *episode; journal trouvé chez un curé de village* geven ons een kijkje op den groei en de eigenaardige ontwikkeling van het gedicht, vooral als wij tevens gebruik maken van de uitgegeven *correspondance* (bij Hachette) van den dichter.

3 November 1831 deelde Lamartine mede dat hij den proloog klaar had en 17 November 1835 was het geheele manuscript gereed voor de pers.

„Maar gedurende de vier jaar" zegt Christian Marechal, aan wien wij al deze bijzonderheden danken, „heeft het gedicht zich niet ontwikkeld op een regelmatige wijze, noch volgens een

[1]) Ik herinner er aan dat Jocelijn 22 Sept. 1836 op den Index werd geplaatst.

vooraf ontworpen en zorgvuldig gevolgd plan. — Men kan bij oplettende studie der drie handschriften duidelijk drie verscheidene plannen onderscheiden. In het eerste en tweede was de verbeelding meer rijk dan geordend.

In het derde plan, of de laatste redactie, werd het gedicht véél uitvoeriger om plaats te hebben voor het inlasschen eener religieuze en sociale leer, waaraan vroeger niet eens gedacht was.

In 1832 was het plan (waarvan proloog, eerste en gedeeltelijk tweede zang voltooid waren) aldus:

Proloog: aankomst van den dichter in de pastorie, waar de pastoor juist overleden is; hij ontdekt het „journal de curé". — 1ste zang: jeugdherinneringen, liefde van Julia, hare mededeeling aan haar moeder, opoffering van haar broeder, die naar het seminarie vertrekt, huwelijk van Julia. — 2de zang: vredig leven op het seminarie; eerste religieuze extasen; beschouwing over de revolutie; vlucht zijner moeder, die met haar dochter uit het brandende huis is gejaagd. — De seminarist wordt door de revolutionairen in het gebergte gedreven; hij ontmoet daar eene jeugdige bannelinge. — 3de zang: vriendschap, hun wandelingen, op jacht. Zij ontvlucht de grot, verdwaalt en wordt door Jocelijn stervend gevonden. Zij bekent hem hare liefde; hij weerstaat aanvankelijk; geeft ten slotte toe en gaat naar Grenoble om een priester te halen. — 4de zang: de bisschop ter dood veroordeeld. Jocelijn dringt door in zijne gevangenis — komt tot andere gevoelens, laat zich wijden. Keert terug naar de grot en deelt haar mede wat er geschied is. Hare wanhoop. Hij houdt een lang „discours" over het offer — zegt dat zij voor deze wereld van elkaar afstand moeten doen en verkrijgt hare belofte om te huwen met een neef.

Zoo was Lamartine van plan, nog in 1832, zijn poëmetto te maken. Maar het werd héél, héél anders.

Het tweede concept van 1834 draagt duidelijk de sporen van wat er in Lamartine was veranderd. Hij heeft ondertusschen zijn triomftocht in Azië gehouden en terug in Frankrijk, komt hij onder invloed van Lamennais.

En als in 1835 Jocelijn eindelijk gereed is voor den druk, en van een aanvankelijk poëmetto is uitgedijd tot een gedicht van 9000 verzen, en wij vergelijken dit opus met dat van 1832, dan kunnen wij niet anders dan besluiten met denzelfden Christian Marechal:

„Terwijl de Jocelijn van 1832 zich in zijne beproevingen wist te verheffen tot een religieuze onderwerping, is die van 1835 geheel en al de natuurmensch, zooals het romantisme dien had uitgedacht, onverbiddelijk in opstand tegen de religieuze en sociale orde, waar tegenover hij zijn rechten stelt en wier slachtoffer hij zich denkt.

In plaats van in deze lezing de opbeuring te vinden, welke oorspronkelijk de Lamartine had willen geven, enerveert, vermoeit, verzwakt zij....

Dat er een verborgen verband is tusschen het retoucheeren van den vorm, meer en meer los raken van het geloof en de overwoekering van het gevoel, zal de lezer gemakkelijk inzien als hij begrepen heeft dat deze drie „avatars" bij Lamartine niets anders zijn dan drie verschillende aspecten eener zelfde richting: eene steeds groeiende neiging om de waarde te miskennen der discipline, onverschilligheid voor de orde op intellectueel, religieus en politiek gebied, revolutionaire geest, waardoor de dichter reeds bevangen was. R.

DE OUDE EN DE NIEUWE HISTORISCHE ROMAN IN NEDERLAND

De historische roman is een verschijnsel van na het midden der 18de eeuw; hij behoort tot de tweede Rennaissance. Dat kon ook moeielijk anders, daar eerst in deze periode de historische wetenschap tot haar volle ontwikkeling komt. En zonder deze geen historische roman, een zoodanige namelijk, waaraan de eisch kan gesteld worden: „Hij make een tijdperk uit het verleden weer levend, in den vollen rijkdom van al wat er omging, idealen en vooroordeelen zeden en gebruiken; hij geve voor een oogenblik de illusie, dat we tijdgenooten zijn van een voorbijgegaan leven, van een vergeten beschaving".

Dit is niet te bereiken enkel met dichterlijk gevoel, met het puur beeldend en componeerend vermogen; daarvoor is grondige, wel bewuste kennis noodig, die de kunstenaar in den regel wel niet langs eigen wegen zal gaan opsporen, maar bij den historicus zoeken en vinden moet.

Scherp kritisch onderzoek van al wat maar tot het juiste begrip van personen en toestanden kan bijdragen, gepaard aan voorzichtig

ontleden, wikkend en wegend samenstellen, geleid door diep psychologisch inzicht, moeten aarzelend brengen tot den wederopbouw van het in puin gestorte, vergane leven, waarvan de brokstukken vaak naar de vier hemelstreken verstrooid en onder stof en struiken verborgen zijn. En is de restauratie eenmaal volbracht, dan zal ook de meest kundige bouwmeester steeds blijven twijfelen, of hij zich niet heeft vergist, of sommige onderdeelen niet anders in elkaar hebben gezeten dan zijn vlijtig zoeken, zijn speurend vernuft hem ingaven; ook dan zullen er steeds vakken openblijven, waarbij een eerlijk niet-weten weigert met de fantasie aan te vullen, wat het niet volkomen verantwoorden kan....

Wij, Hollanders, moesten wachten tot de dagen van Groen en Bakhuizen, eer ook wij, lang na Duitschland, Frankrijk en Engeland, onze groote kritische historische architecten konden aanwijzen.

Alleen het werk van zulke historici levert de bruikbare stof voor den historischen roman, die aanvult met de verbeelding, wat de nauwgezette man der wetenschap niet of slechts aarzelend durft uitspreken, die fijn detailleerend uitwerkt tot een groot bevredigend geheel, waar de wetenschap slechts eenige vaste punten met zekerheid kon aangeven, of die met vastheid en zelfvertrouwen breeduit schildert de tafereelen, waartoe hem het welbewuste kennen en begrijpen van den geschiedschrijver heeft geinspireerd.

Aldus spreekt Dr. Prinsen in zijn boek[1]), waarvan wij den titel namen tot bovenschrift van ons artikel.

De bedoeling zijner studie is: in eenige hoofdlijnen te doen uitkomen het verschil tusschen onzen Nederlandschen historischen roman van de eerste helft der negentiende eeuw en dien, welke uit de omwenteling, die men gewoon is de beweging van 80 te noemen, van zelf is gegroeid.

Maar wij zijn zoo goed als geheel afhankelijk van de krachten die de wereldlitteratuur beheerschen, en kennend de beteekenis van den Engelschen historischen roman van Scott en daarnaast van den Franschen van Hugo en Flaubert, zullen wij in hoofdzaak reeds het karakter kennen van den onzen in wat hij was of niet zijn kon.

[1]) Dr. J. Prinsen J.Lzn. De oude en de Nieuwe Historische Roman in Nederland. Sijthoff, Leiden.

Na Chateaubriand waren de tijden rijp voor Scott's verschijning. Chateaubriand schrijft ter verheerlijking van het Christendom, Scott is de eerste, die den historischen roman schrijft om de historie zelve. Zijn groote beteekenis voor de litteratuur is, dat hij mee het eerst welbewust wist, dat het zieleleven zijner historische helden anders moest zijn dan dat zijner tijdgenooten.

Scott is veel minder didaktisch als later bij ons Drost, Potgieter of Toussaint. Maar één didaktisch element blijft hij in volle kracht handhaven: het aanbrengen van historie-kennis om die kennis zelf, het wekken van belangstelling en liefde voor het oude, het verleden.

De rustige Scott heeft ongezocht het woest revolutionnaire, het geniaal losbandige der Romantiek min of meer beteugeld, den bergstroom een meer vaste bedding aangewezen. In Hugo zou de ongetemde Dionysische waan in volle verblindende vlammenpracht oplaaien; door de rustige vlam van Scott ontploft het vuurwerk van Hugo. Deze schept den Franschen historischen roman naast en tegenover den Engelschen. Rechtstreeksche navolging was hierbij ondenkbaar; doch hij dwong een volgend geslacht tot bereiking van het hoogste en dit is gekomen in Flaubert.

En in Holland? — Van Lennep, Oltmans, Toussaint, Schimmel. Wat een schat van romans en novellen, gelezen, genoten, verslonden. Ja, de historische roman heeft bij ons een vrij toonbaar figuur gemaakt. Dat was wel geen kunst voor alle tijden en volken; dat was mode en navolging, bij sommigen bijna uitsluitend, bij anderen met een sprekend eigen karakter. Maar het zegt iets, in drie decenniën een bibliotheek te hebben voortgebracht, die de kennis verrijkt, de fantasie geboeid, het hart warm heeft doen kloppen van een paar menschengeslachten, binnen de grenzen van ons kleine taalgebied.

Hoe is die bloei van den historischen roman ten onzent te verklaren tusschen de jaren 35 en 65, om een paar ronde cijfers te noemen, een bloei, die bij wat Duitschland en Engeland te zien gaf, niet behoeft achter te staan? Zeker is, dat in dit tijdperk van slapheid en gebrek aan zelfvertrouwen bij een volkskarakter als het onze, waar steeds de kunst, niet als de bloem van het geestesleven, maar als een aangename verpoozing was beschouwd, juist datgene uit de schatten der naburen moest

trekken en wekken ter navolging, waarbij een basis van ernstige, grondige studie aanwezig was. En wat was er anders voor de Hollanders in eerzame gemoedsrust na te volgen, dan juist de historische roman van Scott in het bijzonder?

De nationaal-historische tradities waren in onze letterkunde nooit verwaarloosd. Hooft en Vondel gebruikten wat de oude kronieken en volksliederen hun boden. Van Haren zingt zijn Geuzen, Bellamy zijn vaderlandsche zangen, Nomsz, Van Merken, De Lannoy verheerlijken vaderlandsche tradities in treurspel en heldendicht, Bilderdijk dicht zijn romances. Loots en Helmers steken hun krijgsklaroenen. En toen verschenen ook onze eerste historische romans; wij noemen slechts den eenen, thans nog tamelijk bekenden van Adriaan Loosjes: Maurits Lijnslager, beeld van onzen zeventiende-eeuwschen roem. Dit boek staat geheel buiten de groote stroomingen. Het verscheen in 1814, het jaar van de Waverley, Scott's eersteling, en kon derhalve niet staan onder diens invloed. Eerst langzaam is hier te lande de belangstelling voor Scott gegroeid, maar al onze historische romans tusschen '30 en '80 hebben toch ongetwijfeld in mindere of meerdere mate diens invloed ondergaan. Doch bij alle waardeering en ijverige navolging openbaart zich direct een verdeeling in twee kampen. Van Lennep, Oltmans, en later Lodewijk Mulder komen te staan tegenover Drost, Potgieter, Bakhuizen en later in hoofdzaak Toussaint. Bij de eerste uitvoerige beoordeeling van den eersten Scott'schen roman van eenige beteekenis, van Lennep's Pleegzoon, in De Vriend des Vaderlands van 1833, geeft de recensent duidelijk deze twee richtingen aan, als hij schrijft: „Over het geheel kan ieder Roman uit twee oogpunten behandeld worden. Uit het eene, onderwerpt de Romanschrijver de personen, die hij gekozen heeft aan de omstandigheden; hij stelt een geheele reeks toevallige gebeurtenissen daar, en onderwerpt de werkzaamheid zijner karakters aan deze toevalligheden; de intrigues worden daardoor uiterst ingewikkeld, de ontknoopingen verrassend, de belangstelling in de gebeurtenis bij den lezer over het geheel grooter dan de belangstelling in den held: zulk een wijze van voorstelling is gegrond op de meer zinnelijke voorstelling der natuur en maatschappij, als van een aaneengeschakelde reeks van kleine oorzaken en gevolgen, die in toevallige verbintenissen zamen loopen. Deze trant, die den Franschen, en over het geheel der Romantieke school, meest eigen is, geeft aan den Roman eene oneindige

actie, aan de voorstellingen levendigheid en belangrijkheid, en vormt het geheel tot een bont tooneel van gevoel en avontuurlijkheid. Het andere standpunt is hooger en wijsgeeriger; vandaar beschouwt de schrijver de natuur en hare werkingen als ondergeschikt aan den mensch; de maatschappelijke instellingen, niet als kluisters en grenzen der individu's, maar als uit derzelver boezem voortkomende. Hij huldigt in zijn schepping de werking van eenen verborgenen, maar alles doordringenden tijdgeest. Hij wijzigt wel de karakters zijner helden naar opvoeding en omstandigheden, maar erkent in derzelver grondbeginsel iets oorspronkelijks dat zich gestadig en onafgebroken in alle vormen der omstandigheden ontwikkelt. Hij levert meer idealen, minder gewone personen, grooter helden en minder kinderen der fortuin".

Wij hebben ten onzent eene ontwikkeling volgens het schema: Loosjes, in den aanvang der negentiende eeuw de eerste vertegenwoordiger van het genre buiten invloed van Scott's romans. Kort na '30, gelijktijdig de klassiek historische roman à la Barthélemy-Wieland en de nationaal-historische à la Scott. En hierbij direct de splitsing in een romantischen en een naar den geest klassieken.

Welke was de verdere loop dezer drie stroomingen? Na de klassiek-historische romans van den Groningschen hoogleeraar Petrus van Limburg Brouwer: Charicles en Euphorion (1831) en Diophanes (1838) heeft onze literatuur niets van beteekenis op dit gebied voortgebracht. Desnoods kan men echter tot dit genre rekenen den roman van Limburg Brouwers' zoon: het oostersch verhaal Akbar, eigelijk een manifest van liberale politiek, ethiek, en religie, en Vosmaers' Amazone, een hooghartig en schoolmeesterachtig boek over esthetiek en Hellenisme. „De roman blijft een tractaatje in den vorm, en zijn inhoud een schoolboek", zegt Busken Huet.

De breedspakige, met de historie sollende van Lennep levert een groven namaak van Scottsche romantiek en voor de helft niet zoo smakelijk. Vooral zijn neiging tot praatvaderlijk geklets kan den modernen lezer soms uit zijn vel doen springen. Prinsen geeft er een aardig staaltje van: „....Het voegt ons dus ter dezer plaatse, waar de geschiedenis, die wij beschrijven, eigentlijk een aanvang neemt, den Lezer dank te zeggen voor het geduld, betoond in het ten einde brengen onzer vrij lange inleiding, die hij misschien bij zich zelf reeds zal vergeleken hebben met den Brijberg, waar

men moest door eten, alvorens men in Luilekkerland aankwam, afgebeeld op het oude prentje, in mijn kindsheid voor de som van een oortje alom verkrijgbaar, en thans nu er geene oortjes meer afgepast kunnen worden en de kinderen veel te verstandig zijn, dan dat zij zich met Luilekkerland, Jan de Wasscher en dergelijke grollen zouden bezighouden, wellicht niet meer te bekomen. Men wane echter niet, dat ik, mijne inleiding bij den Brijberg vergelijkende, de gelijkenis verder zou willen trekken en het verhaal zelf voor Luilekkerland laten doorgaan. Hiertoe ben ik, ik zal niet zeggen te nederig (want die verontschuldiging is afgezaagd), maar te trotsch; want ik wil uit zekere trotschheid nimmer iets beioven, dat ik vooruit zeker weet niet te kunnen houden". En dat gaat zoo nog een gansche bladzij door. Is er iets denkbaar om het geduld van den lezer meer te tergen, nadert hier de breedsprakigheid niet tot wat men vulgo wel kletsmeieren pleegt te noemen? Hoe ver staan wij thans van dergelijk werk af, hoe dreigt het steeds meer in het oordeel van hen, die tot oordeelen bevoegd zijn, te verzinken onder het niveau der middelmatigheid. Noem slechts enkele namen uit het verleden: Wolf en Deken, Justus van Effen. Hoeveel fijner en aristocratischer is hun kunst. Zal het zich daarnaast ooit in algemeene waarde een plaats kunnen verzekeren? Men moet afdalen tot Heinsius' schelmenroman, om iets gelijkwaardigs te vinden, dat nog in de literatuur genoemd wordt. Hoe grof en plomp doet het aan tegenover werk van Simon Gorter, van Thijm b.v., zelfs van den ouden Heer Smits." Aldus Prinsen.

Geen wonder dat Potgieter en de zijnen zich kantten tegen de richting van Van Lennep in de historische romankunst. Hij stelde ook den eisch dat vóór alles Hollands glorietijd zou worden uitgebeeld tot opwekking van nieuwe energie. Onder zijn invloed en aan zijne zijde heeft mevrouw Bosboom-Toussaint gestaan. Zeker, zij heeft veel geleerd van Scott, maar zij gaat dieper, haar verhaal is zielkundig beter gemotiveerd en niet een aaneenschakeling van willekeurig uitgedachte romantische avonturen. In dat opzicht staat zij verre boven Scott. Maar zij heeft ook zijne gebreken in hoogere mate: illusie-verbrekende uitweidingen, langdradige uiteenzettingen van politieke toestanden, vermoeiende beschrijvingen en tusschengevlochten zedelessen. Haar werk is echt en eerlijk, geboren uit den drang naar schoonheid, maar een schoonheid, dienares van haar geloof, wij geven het Prinsen toe, ofschoon

wij er bij moeten voegen dat zij wel wat scherp en kortzichtig het genie du protestantisme vertegenwoordigt.

Het nieuwe geslacht is gaan voelen het gewilde, het onechte, leugenachtige, den namaak zonder ziel (van den historischen roman). Wij zijn gaan begrijpen, wat Taine in 1864 al zegt van den Scottschen historischen roman, dat al die herlevingen noodzakelijk onvolmaakt moeten blijven, dat alle imitatie postiche is, dat het moderne accent door alles heendringt. Iedere zedeschilder moet zich bepalen tot zijn eigen tijd en omgeving. Wij hebben ingezien, dat we de zedeschilderingen uit het verleden het best vinden, bij de schrijvers uit het verleden zelf. Zoo moest in het algemeen de oude historische roman wijken, voor de kronieken en mémoires uit de oudheid zelve. Of Prinsen hier gelijk heeft? Ik geloof het niet. Indien de historische romans maar geschreven zijn met zooveel talent, als sommige van Scott en meer nog van Toussaint, dat zij de werkelijkheid, waarin wij leven, kunnen doen vergeten, dan kan ook onmogelijk de gedachten aan imitatie de illusie tijdens het lezen verstoren en alleen eene conclusie zijn van latere overweging.

De historische romankunst bloeit toch nog altijd, maar het is een andere dan vóór '80. Zij heeft zich andere grenzen gesteld, heeft zich vrijgemaakt van de oude traditie, werkt met nieuwe middelen en heeft een ander doel. Om dit nader te doen uitkomen, vergelijkt Prinsen de Pestilentie van Aernout Drost met Warhold van Adriaan van Oordt. Beiden beschouwt hij als geboren kunstenaars, zoekend en speurend naar de hoogste volmaking hunner kunst, zonder streven naar ijdele populariteit; beiden jong gestorven, maar nalatend een kostbaren schat in hun werk. Maar hij ziet ook het groote verschil. In Drost kiemde naast den zeer persoonlijken kunstenaar, de leider eener groote letterkundige beweging (de Gidsbeweging van 1835). Van Oordt is enkel de groote artist geweest.

Maar verklaart dit het verschil tusschen de Pestilentie en Warhold?

In het eerste wordt de oudheid met zijn gewoonten en gebruiken, niet alleen ons zoo levendig mogelijk voor oogen gebracht, maar ook getracht de personen natuurgetrouw te doen denken en spreken en handelen, in overeenstemming met hun opvoeding en hun omgeving. In Warhold wordt de erotiek domineerend en derhalve een element van alle tijden, dat nooit of nimmer als eenig historisch karakter of kenmerk eener bepaalde periode kan

gelden, naar voren gebracht. En Van Oordt mag nu nog zoo bizonder de geschiedkundige documenten hebben bestudeerd, hij laat toch hoofdzakelijk het felle licht vallen op het algemeen menschelijke, waarvoor de lezer geen illusie behoeft om er zich in te leven.

En daar ligt dan ook, naar het mij voorkomt, het essentieele verschil tusschen den historischen roman van vroeger en thans, dat de eerste opzettelijk en de laatste heel toevallig slechts historisch is. Van den eenen is de entourage niet weg te nemen zonder het geheele werk te schenden, de andere kan men laten spelen in elken tijd en op elke plaats, zonder aan de gevoelens en gedachten der optredende personen ook maar een titel of jota te veranderen. Men zou bijna kunnen zeggen: het voorname verschil is hierin gelegen, dat de eene historisch en de andere het niet is. LODE.

NATUURWETENSCHAP-SOCIAAL-DEMOCRATIE-REVOLUTIE

Onder dezen titel brengen ons de Historische-Politische Blätter een artikel, dat inderdaad waard is te worden gelezen. Natuurwetenschap, sociaaldemocratie, en revolutie, een merkwaardige samenkoppeling! Het verband tusschen sociaaldemocratie en revolutie is duidelijk; maar dat tot versterking der sociaaldemokratie juist de moderne natuurwetenschap voor een groot deel heeft bijgedragen, schijnt minder te worden begrepen. En toch valt er niet aan te twijfelen. De oude Liebknecht zeide op den partijdag van Halle: „den godsdienst kunnen wij alleen daardoor aanvallen, dat wij den godsdienst van het individu rustig laten zitten, maar hem wetenschap bijbrengen; de school moet worden gemobiliseerd tegen de kerk, de schoolmeester tegen den priester; een juist onderricht verdrijft den godsdienst. De wetenschap zorge voor goede scholen, dat is het meest afdoend middel tegen den godsdienst".

De Duitsche Monistenbond denkt er precies zoo over, talrijke uitlatingen, vooral van den voorzitter Ostwald, bevestigen dit. En de monist Heinrich Peus roept: „bouwt volkshuizen in plaats van kerken! Heeft men tot heden ontzaggelijke sommen uitgegeven voor kerken, waarin God, dat schepsel van menschelijke phantasie,

aanbeden wordt en gesproken over methaphysieke onderwerpen, richt thans volkshuizen op, voordrachtzalen, leessalons en bibliotheken".... Het gaat er dus om, een bende half-ontwikkelden op te fokken, die men alles kan wijsmaken, ook den meest enormen onzin.

Bij die Aufklärung van het volk heeft de natuurwetenschap de gewichtigste rol te spelen, want zij heet de wetenschap bij uitstek. Het beruchte driemanschap Büchner, Vogt en Moleschott heeft aan volksmisleiding op dit gebied heel wat op het geweten. Heeft voor den goed onderlegde hun materialistische wetenschap afgedaan, voor den half of geheel-niet ontwikkelde is dat nog altijd een evangelie. Geen wonder dat men in de sociaaldemokratische boekhandels steeds goedkoope volksuitgaven van die materialistische geschriften bij de vleet kan vinden. Een geschikter middel tot volksverdomming zal bezwaarlijk te vinden zijn.

Maar de grootste helper vindt het socialisme in Ernst Haeckel. De beroemde Petersburger Physioloog Elie von Cyon velt het volgende oordeel over dezen man: als redenaar en schrijver even breedsprakig als oppervlakkig, weet hij de lagere instinkten zijner hoorders te streelen en de onontwikkelden de meest gewaagde phantasieën als wetenschappelijk niet-te-weerleggen waarheden smakelijk te maken, waarbij hem zijn onmiskenbaar populariseerings-talent goede diensten bewijst. In zijn talrijke geschriften, die hooge oplagen hebben en vertaald werden in alle talen, zoekt men vergeefs naar een oorspronkelijke gedachte, welke verdient bewaard te blijven voor den nakomeling. Hij behandelt de theoriën van Darwin als heilige dogmen, die geen bewijzen noodig hebben en zelfs niet in discussie kunnen komen, en hij verbreidt ze met alle middelen onder het volk. Soms praat hij er lang omheen om de zwakke puntjes te verbergen, dan weer maakt hij de zonderlingste gevolgtrekkingen. Hij is in den volsten zin des woords een sectarier. Geborneerd en zonder zich rekenschap te geven, bezit hij in hoogen graad de halsstarigheid van den fanaticus, welke zekerder tot het doel voert dan het klare verstand van den denker, vooral als het doel dat hij beoogt en de eerzucht, welke hem aandrijft, volkomen met elkaar harmonieeren".

De geleerde Paulsen verklaart van Haeckel's boek: dat hij „mit brennender Scham dieses Buch gelesen, mit Scham über den Stand der allgemeinen Bildung und der philosophischen Bildung unseres Volkes. Dasz ein solches Buch möglich war, dasz es geschrieben, gedruckt, gekauft, gelesen, bewundert, geglaubt

werden konnte bei dem Volke, das einen Kant, einen Goethe, einen Schopenhauer besitzt, das ist schmerzlich"!

Maar al die scherpe veroordeelingen van echte en eerlijke geleerden hebben niet gebaat, hebben de vergiftiging der massa niet kunnen tegenhouden.

De Welträtsel van Haeckel zijn verspreid in een half millioen exemplaren en vertaald in 25 talen. Een reusachtig verwoestingswerk!

Hoe kon dat minderwaardig boek zoo'n opgang maken, vraagt men zich af? August Messer antwoordt hierop:

Het is wel te begrijpen hoe een boek als Haeckel's Welträtsel de philosophische behoefte van honderdduizenden bevredigen kan. Juist omdat het zoo licht is aan wijsgeerige geleerdheid, heeft zijn philosopheeren een bepaalde aantrekkelijkheid voor hen die op eigen houtje beginnen te wijsgeeren....

Dat het een strijdschrift is tegen kerk en christendom oefent ook zijne aantrekkelijkheid uit. In oppositie-kringen, vooral bij de sociaaldemocraten, geldt het daarom als een „köstliches Erbauungsbuch". En zij doen hun uiterste best dit onwetenschappelijk gedrocht bij hunne kudde bewusten ingang te doen vinden, hetgeen maar al te wel gelukt.

Zoo is er verband tusschen natuurwetenschap — maar een karikatuur van wetenschap — en sociaaldemocratie, evengoed als tusschen sociaaldemocratie en revolutie. V. DER V.

F. VAN EEDEN CONTRA WILLEM KLOOS.

Wij achten het niet ondienstig in dit tijdschrift de bezwaren op te nemen, welke van Eeden heeft geformuleerd tegen de min of meer nationale hulde, welke Kloos op zijn zestigsten verjaardag is te beurt gevallen. Ons eigen standpunt hebben wij reeds aangegeven en daarom laten wij thans van Eeden aan het woord, met wien wij geheel instemmen wat de hoofdzaak betreft. Hier en daar zullen wij in een voetnootje nog even luchten wat ons op het hart ligt. Red.

KLOOS-HULDE.

Een nabetrachting.

Het is wel zeer opmerkelijk, hoe de tijden zijn veranderd. Kloos, de woeste revolutionair, die aanraadde „vreemd en koud en hard

met iedereen" te zijn, nu gehuldigd door „het Beest, dat zich beschaafd publiek noemt". Waardeering van de allerhoogste autoriteiten, een medaille, haast zoo goed als een ridder-orde, een bezoek van een regeeringspersoon om den jubilaris te feliciteeren, en — last not least — een jaargeld van 1000 gulden. Het is wel niet veel in onze duure tijden, maar het heeft zulk een bizondere beteekenis. Kunst is nu regeeringszaak geworden, de staat, de regeering bekent ongelijk[1]). Zij wil wat doen om haar berouw en goeden wil te toonen. Nu kiest ze — na waarschijnlijk informatie te hebben ingewonnen bij experts in de „fraaie letteren" — den dichter, die nog voor twintig jaar wel het minst waarschijnlijk voor regeeringshulde in aanmerking zou zijn gekoomen.

En dat nog wel een regeering[2]), die voor „rechts" doorgaat, een vroome, godvruchtige regeering, met een staatshoofd dat „Christus vóór alles" tot haar spreuk maakte. Zulk een regeering huldigt een dichter die den Bijbel aanduidde als het „vervloekte boek van laffen Deemoed klein" en snoefde dat hij „haten en kwaad doen mocht met sterke hand" en dat de uitdrukking „een goed mensch" moest verdwijnen uit de taal. Mooi, niet waar? Dat teekent de diepte van het berouw dat onze staatslieden voelen voor het onrecht, zooveel jaren — ik mag haast zeggen zooveel eeuwen — gedaan aan kunst en waarachtige zielegrootheid. Het volk dat „spuwde op het graf" van Spinoza, dat Rembrandt op zijn ouden dag gebrek liet lijden en zijn meesterwerk bande uit hun Amsterdamsch raadhuis, dat Multatuli uitbande uit de fatsoenlijke gemeenschap en uit het vaderland — dat volk laat nu officieel hulde brengen aan den meest woesten, godslasterlijken en in zijn besten tijd meest anti-christelijken en on-maatschappelijken dichter — alleen omdat hij in zijn jeugd schoone sonnetten heeft gemaakt.

Het zou mooi en goed zijn, en een verblijdend teeken van

---

[1]) Och, dat volgt niet! Trouwens de Regeering, die er pas is, kan geen ongelijk erkennen voor wat geschiedde, toen zij nog in de windselen lag. Op zijn hoogst kan men zeggen dat de Regeering zich liet verleiden tot een „beau geste", waarvoor geen reden was. Dat is overigens het karakter van bijna elke „beau geste", zou Cyrano de Bergerac zeggen.

[2]) Dat Van Eeden spreekt over „Rechtsche Regeering" verwondert ons niet. Maar zijn betoog had sterker gestaan als hij eenvoudig gesproken had van „grondwettige Regeering". Want in onze Grondwet ligt reeds de verzekering dat een streven als van Kloos niet officeel gehuldigd kan worden.

toeneemende geestesvrijheid — als het echt en eerlijk was, als het waarlijk voortkwam uit het besef dat poëzie een der hoogste menschelijke functies is, en dat men den Dichter die eerlijk oprecht en onvervaard, zonder kleine angsten of verlangens, zijn diep-gevoeld woord durft spreeken, ook de vrijheid daartoe moet geeven en hem in staat moet stellen onbezorgd te leeven [1]), en zelfs eer moet betuigen omdat hij moedig en waarachtig is.

Maar het is hier alles schijn. Het is niet eerlijk, omdat dat niet mogelijk is. De regeerings-persoonen die nu Kloos huldigen kunnen noch de schoonheid zijner opstandige verzen, noch de matheid en zwakheid van zijn later werk bemerken [2]). De grootheid van Kloos, als die bestaat, is in zijn eerste opstandige werk [3]) — en om dat te waardeeren moet men anders zijn dan de leeden van de regeering en de meerderheid van ons volk.

Het volk kent Kloos niet, en kan hem ook niet waardeeren. Onze regeeringsleden, al zijn het zonder twijfel beschaafde misschien wel kunstzinnige lieden, kunnen het goede werk van Kloos onmoogelijk mooi vinden. Daarvoor moet men zelf iets van den opstandigen mensch in zich hebben. En het is zelfs voor den gevoeligen dichter, die bekoord wordt door het klinkende woordschoon, zeer de vraag of hij zulk opstandig, godslasterlijk en démonisch werk mooi mag vinden. Voor den rechtschapen Hollander en voor den landsbestuurder is zulks in 't geheel geen vraag meer. Hij *mag* zulk werk niet mooi vinden. Iemand die zich in ernst als „Duivel-God" gevoeld heeft kan niet verlangen als nationaal dichter gehuldigd te worden, of lof en eer te verwerven bij de vertegenwoordigers der natie.

Ongetwijfeld berust dus de ministerieele hulde op de meening dat het latere werk van Kloos, het werk van den tweeden bundel,

---

[1]) Dat zou een radicaal middel zijn om alle Kunst tot in den wortel te vernietigen. Dichters, die op zulke wijze gemainteneerd worden, zullen al heel spoedig degenereeren tot kanarievogels, zoetelijk navoozend wat de vogelaar goed vindt voor te pijpen.

[2]) Waarom niet? Omdat de groote schoonheid in Kloos' verzen *niet* ligt in zijn opstandige, wijl onnatuurlijk opgezweept. De matheid van zijn later werk zal echter wel niemand ontsnappen.

[3]) Dat lijkt mij onjuist. De grootheid van Kloos als dichter ligt in zijn stemmingspoëzie, liefst in zijn poëzie van zachte stemmingen. De opstanding van Kloos werd geïnspireerd door te veel alcohol. Van nature is hij volstrekt geen hemelbestormer.

beeter is dan het oude, eerste werk [1]). En dat Kloos, als literair kritikus, altijd den rechten weg geweezen heeft en een oprecht, eerlijk en nauwgezet beoordeelaar is geweest. *Beide meeningen zijn onjuist.* Ik weet niet wie de raadsman van de regeering is in literaire zaken. Ik weet zeeker dat geen der dichterlijk gevoeligen in Holland, mij zal durven tegenspreeken, als ik zeg dat de groote naam van Kloos berust op zijn oudste en eerste werk en dat al hetgeen hij gaf in de tweede helft van den eersten bundel en in den geheelen tweeden bundel, minderwaardig is en door de poëzie van veele tijdgenooten overtroffen wordt [2]).

Het leeven en de arbeid van Kloos is te onderscheiden in drie tijdperken. Het eerste tijdperk was dat van de zware, opstandige verzen, vol schoonheid maar ook vol gevaar, en — zooals ik dat in mijn Gentsche reede heb uiteengezet — geen climax na de waarlijk verheeven kunst van Jacques Perk *) [3]).

Het tweede tijdperk was dat van totale verwildering en liederlijkheid (beginnend op pag. 181 van den eersten bundel). Wat toen door Kloos werd geschreeven en nu nog door hem in 't licht gegeven als deel van zijn „œuvre" — hij zelf spreekt van „ironische" verzen — is totaal waardeloos, het is geen poëzie en ontbeert alle geest of kracht. Het is machteloos dronkemans-gerijmel, de drukinkt en 't papier niet waard. Dit is geen bizondere opinie van mij, het is de algemeene opinie van elk dichterlijk gevoelig mensch in ons land. Men zwijgt er oover, uit eerbied voor den Kloos der opstandige verzen. Maar terwille van de waarheid en van de Nederlandsche poëzie, moet het gezegd worden. Ieder weet

---

*) Zesde bundel Studies, p. 79.

[1]) Hetgeen wij betwijfelen! De hulde komt hoogstwaarschijnlijk voort uit een opwelling van liberaliteit, waarvoor men, als voor elke opwelling, eerst later motieven tracht te vinden voor haar ontstaan.

[2]) Volkomen waar. De waarachfige dichter Kloos en zijn echte poëzie kunnen worden ondergebracht in een bundel van 25 bladzijden. En die 25 bladzijden zullen blijven behooren tot het beste van onze Nederlandsche literatuur. Dat is niet te versmaden, en elke normale eerzucht mag daarmede tevreden zijn.

[3]) Perk mag wel wat matiger worden bewonderd. Hij had zonder twijfel een prachtig talent, dat echter niet tot rijpheid is gekomen. Hij is het genie van de H. B. S. Een oud-schoolmeester heeft verleden jaar een lans gebroken voor Jacques; als die lans weer aaneengesmeed is, wil ik gaarne een tournooi met hem ondernemen, indien hij belooft niet zenuwachtig te worden en de wetten van het spel wil onderhouden, gelijk het betaamt.

het. Verwey weet het en allen die Kloos nu nog eerbiedigen en aanhangen.

Het derde tijdperk is dat van herstellend evenwigt. Kloos heeft ernstig getracht zich te rehabiliteeren en zijn prestige te herwinnen. Dat is hem ten deele gelukt, maar zijn oude kracht is voor goed verdweenen. De stijl zijner kritieken is die van een gematigd en bezadigd praatvaar, die zijn oude opinies met voorzichtige breedsprakigheid uit den treure herhaalt [1]). Zijn verzen uit deze période zijn niet meer opstandig, ook niet meer dwaas en liederlijk, maar mat en zwak. Nooit zouden ze hem een groote reputatie hebben bezorgd, als zijn eerste werk er niet geweest ware. Ook hieromtrent behoef ik geen tegenspraak van bevoegden te duchten.

Maar bovendien beweer ik ook dat Kloos nooit is geweest, wat hij wilde zijn en wat de officieele hulde in hem onderstelt — waarachtig eerlijk, oprecht en nauwgezet beoordeelaar. Ik zeg dit, omdat ik er de bewijzen van heb [2]). Ik had die reeds in den ouden tijd, toen de strijd tusschen hem en mij begon, en het is de reeden geweest van onze verwijdering. Hij heeft werk van mij gepreezen en geloofd, zoo lang hij niet wist dat het van mij was, — later, toen hij dat wèl wist, heeft hij het op de grofste wijze vertrapt en bevuild.

Ik heb hem toen gespaard, om dezelfde reeden waarom Verwey hem spaarde, uit eerbied voor den vroegeren Kloos. Alleen in buitenlandsch werk heb ik het geval vermeld, zonder zijn naam te noemen, om de literair-psychologische beteekenis *). Maar nu moet ik het nog eens hier herhalen. Als literair kritikus was Kloos niet oprecht en niet betrouwbaar. Zijn eerzucht en zijn heerschzucht waren sterker dan zijn dichterlijk gevoel.

Natuurlijk zeggen nu zijn vrienden dat ik dit schrijf uit wraakzucht en uit afgunst [3]). Maar als ik mij had willen wreeken dan had ik dat eerder kunnen doen, ik had er alle gelegenheid toe. En ik zou ook niet weeten waarom ik afgunst zou voelen. Ik

---

*) Happy Humanity p. 50. Glückliche Menschheit p. 62. Dit punt is door dr. Boeken aangevallen maar door v. E. gehandhaafd.

1) Volkomen juist en bondig gezegd.

2) Die bewijzen liggen trouwens overal verspreid in de kritieken van Kloos. Als kritikus stond hij evenzeer onder den invloed zijner stemmingen, als de dichter, wat den laatste ten goede en den eersten tot schade kwam.

3) Dat komt er niet op aan. Het nageslacht zal enkel rekening houden met de documenten en U gelijk geven.

heb geen enkele reeden om Kloos te benijden en ik gun hem de eer en de stoffelijke hulp die hij ondervindt van ganscher harte. Ik protesteer alleen waar de waarheid in 't gedrang komt.

Het is een mooi ding, opstandig[1]) te zijn en onversaagd voor eigen waarheid uit te komen. Dat behoort bij het waarachtige dichterschap. Maar dan behoort er ook bij niets-ontziende oprechtheid, minachting van alle uiterlijke reputatie, en deemoedige zelfverneedering als men bemerkt gedwaald te hebben — zooals Oscar Wilde en bij ons Jacob Israël de Haan die hebben getoond. Bij Kloos is van dit laatste nooit iets te vinden geweest.

Ook acht ik de hulde van een volk[2]) aan een geliefden dichter volstrekt niet gering. Het joodsche volk zal Jacob Israël eeren zooals hij verdient, ondanks zijn dwalingen, en Tagore wordt door zijn volk geëerd, al schreef hij soms woeste verzen, losbreekend uit alle fatsoenlijkheid.

Maar hier, in dit geval, zie ik slechts den schijn eener waarachtige volkshulde. De figuur van Kloos leent er zich niet toe, omdat hem de oprechtheid en ootmoed ontbreekt — en de Hollandsche regeerders hebben er zich alleen toe geleend omdat zij het juiste inzicht in de zaak niet konden hebben.

(FREDERIK VAN EEDEN.)

---

[1]) Opstandig te zijn tegen onrecht is mooi, opstandig te zijn uit gebrek aan zelfbeheersching is kwajongensachtig. Maar opstandigheid is wel een middel, ofschoon een verwerpelijk en onzedelijk middel, om de aandacht op zijn persoon te vestigen. Wie bralt dat hij de wereld zal verbeteren, al is hij dan zelfs niet in staat een gebroken ruit in te zetten, wordt door de massa aangegaapt als een genie. Dat is het nut en het nadeel der massa.

[2]) Dat ligt eraan! Als men onder volk verstaat, gelijk het thans de mode is, de klasse van niet- of weinig-ontwikkelden, dan beteekent zoo'n hulde minder dan niets. Als men onder volk de geheele natie verstaat, dan is het werkelijk een eerbewijs voor den dichter, omdat blijkt dat hij de ziel van zijn volk heeft weten te naderen!

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Vragen des Tijds staat ditmaal vol heel belangrijke, maar ook bizonder speciale artikelen als: forensenbelasting, handelsregister, reconstructie van mijnbouw in Ned.-Indië. Wij zullen hier alleen de aandacht vestigen op *De moderne Mensch en de kerk* door

W. Mackenzie. Met cursieve letter geeft hij als zijn overtuiging dat: „in den persoon van den predikant culmineert het kerkelijk vraagstuk". — Een predikant moet zijn een krachtig religieuze persoonlijkheid en tegelijk een cultuur-mensch. Hij moet menschenkennis en liefde tot den mensch hebben. Een zeker meesterschap over gedachten en taal wordt van hem gevraagd. Hij moet innerlijk rijk en gespannen, intellectueel ontwikkeld zijn; kunstgevoel, wetenschappelijke vorming, paedagogische en psychologische zin, welsprekendheid daarbij — dit alles moet hem eigen wezen.

Wat hij zegt over de hoorders eener preek, kunnen ook onze geloovigen wel eens ter harte nemen: „het gaat om het eeuwig leven en om de geheimen van het menschenhart in een preek en niet om buitenissige vraagstukken. Daarom moet een kerkganger niet aldoor vragen, of „het mooi" is of niet. Een preek is meer dan een redevoering ter beoordeeling overgegeven". En ook voor onze predikers kan dat van nut zijn: „een preek moet flink, kort en boeiend zijn. Altijd een persoonlijk echt woord en nooit een frase. Zij moet gedachten geven en inzicht verrijken. Er moet kracht, troost, wijding en heiliging van haar uitgaan".

De vertaling van een artikel van L. Dumas in „La Revue" is het eerste opstel van *Wetenschappelijke Bladen: De Gevoelens voor Frankrijk van de Protestanten in den Elzas*. De schrijver bestrijdt de meening dat vele protestanten niets of weinig voelen voor hun terugkeer tot Frankrijk. Hij haalt bewijzen aan, die het tegendeel moeten bewijzen. En het verwijt van gebrek aan geestdrift bij vele protestantsche Elzassers verklaart hij uit de vrees, door de Duitschers steeds bij hen levendig gehouden, dat de Fransche Regeering intolerant zou zijn tegenover hun belijdenis.

Het is mogelijk, maar pleit niet voor hun inzicht. Bij een weinig nadenken konden zij toch uitrekenen dat de katholieken reden hebben erger dingen te verwachten van het sectarische Frankrijk dan welke andere confessioneelen ook.

Jean Finot geeft eene manier aan tot *Oprichting van het zwaar getroffen Frankrijk*. „Konden wij van Amerika goedkoop geld krijgen en vermeden wij alles, wat het leven duur maakt en tot verhooging van loonen drijft, dan konden wij goedkoop voortbrengen en zou het leven in het binnenland goedkooper zijn en een grooten uitvoer waarschijnlijk maken, terwijl de betrekkingen met de omliggende landen er vriendelijker door zouden worden".

„Het kapitaal der Amerikaansche banken is sedert 1914 van $24^1/_2$ milliard tot 40 milliard gestegen, alzoo 60 pct. in 4 jaar, terwijl in vredestijd de toeneming nog geen 4 pct. bedroeg. Amerika heeft in de oorlogsjaren $23^1/_2$ milliard koopwaren uitgevoerd tegenover een invoer van 12 milliard. Terwijl voor 1914 Europa 5 milliard Amerikaansche schuldbrieven bezat, is nu de verhouding omgekeerd. Bovendien is één milliard goud naar

Amerika gezonden. Om de financieele macht van de Vereenigde Staten goed te begrijpen, moet men weten, dat zij een derde bezitten van al het goud in de wereld en dat het kapitaal hunner banken thans $2^1/_2$ maal zoo groot is dan het gezamenlijk kapitaal van alle banken in de geheele wereld in 1890.

In Juli 1912 werd het nationaal vermogen der Vereenigde Staten geschat op 188 milliard dollars, thans op ongeveer 230 milliard.

En terwijl Frankrijk en Groot-Brittanië thans een schuldenlast torsen, die meer dan de helft is (in Italië zelfs 70 pct.) van het nationaal vermogen, heeft Amerika slechts 17 milliard schuld, waarvan 8 aan bondgenooten geleend zijn. — Hun koopvaardijvloot is van 1 millioen ton vóór den oorlog tot 22 millioen ton gestegen en zal spoedig zelfs de Britsche achter zich laten. De volkomen gedesorganiseerde industrie van Europa zal nog gedurende jaren haar zaken niet kunnen uitbreiden en Amerika zal hiervan gebruik maken om met zijn fabricaten in zijn vele schepen onze markten te overstroomen. Mededinging zal onmogelijk zijn. Voorts zullen de groote fortuinen in de Vereenigde Staten het terugbetalen mogelijk maken van de schulden door den oorlog ontstaan. Rockefeller betaalt 190 millioen francs oorlogsbelasting per jaar, Frick 36 millioen, Carnegie 32 millioen, enz. En toch heeft de belasting op de oorlogswinst in de V. S. nooit meer dan 60 pct. bedragen, terwijl zij in Groot-Brittannië tot 80 pct. gestegen is".

„De Vereenigde Staten", aldus besluit de Franschman zijn betoog, „zullen het machtigste en bloeiendste land van de geheele wereld worden. Maar daar het die macht en die voorspoed te danken heeft aan een ramp, waardoor anderen zoo bitter getroffen zijn, rust op hen ook de zedelijke plicht om de slachtoffers ter hulp te komen". Of het land van koning Dollar daarnaar ooren zal hebben?

Merkwaardig om zijne scherpzinnigheid is het artikel: *De groote Dwaling en de gemeenschappelijke Schuld*, dat in Maart 1917 reeds verscheen in het „Literary Supplement to the London Times".

„Er zijn menschen, die in dezen oorlog niets anders zien dan amokmakerij van misdadige gekken en zich daarom het recht toe kennen tot het uitstorten van alle denkbare smaadwoorden over die schuldige hoofden. Voor hen zijn de Duitschers een apart soort menschen, van al de overige onderscheiden door hun misdaden! Wij kunnen niets van hen leeren, dan hoe hen te verpletteren, en als wij dat gedaan hebben, dan zullen wij nog moeten leeren, hoe ze er onder te houden. — Indien de Duitschers een groote misdaad begaan hebben, was het, omdat zij zijn geboren en opgevoed in een atmosfeer, welke die misdaad mogelijk maakte. Maar.... wij leven in dezelfde atmosfeer. Hun dwaling, al overdreven zij die met de aangeboren buitensporigheid van hun

ras, is de dwaling van de geheele Westersche maatschappij". Het is eene werelddwaling, waartegen het Evangelie reeds waarschuwde. Juist omdat de Duitschers zoo systematisch en philosophisch zijn, kunnen zij ons helpen de fout te ontdekken in ons zelf en in hen. *Wij* verkondigen haar niet als een verheven waarheid, wij handelen er wel naar. Maar zij verkondigen haar wel en zij doen dit op eene aanstellerige manier, die onzen lachlust wekt. Al dat gepraat van „den ijzeren wil", „de tanden op elkaar klemmen", en „Rücksichtlosigkeit", wat beteekent het anders, dan dat de Duitschers het aangedurfd hebben openlijk te verheerlijken en tot haar uiterste logische consequentie door te voeren de gemeenschappelijke en specifieke dwaling van de geheele westersche maatschappij, het geloof, dat de hoogste functie van den mensch is zijn wil uit te oefenen op menschen en dingen buiten hem, en dat hij de wereld kan veranderen zonder zich zelf te veranderen.

Wij gelooven allen, dat de wil bestemd is om zich allereerst in handelen te openbaren, en dat het de roeping van alle groote mannen is, de wereld te veranderen, maar niet zich zelf.

In onze bewondering van de wilshelden nemen wij aan, dat zij meer kracht en vermogen hebben, dan de menschen van de wijze passiviteit. Maar het is juist hun gebrek aan de kracht tot ondergáán, dat de menschen van groote energie drijft tot daden van geweld. 't Is Juist omdat in hen zelf zoo weinig gebeurt, dat zij er zoo tuk op zijn dat er wat buiten hen gebeurt. Zóó de Duitschers van tegenwoordig, zoo Napoleon in zijn latere jaren. Hij had 't besef van alle werkelijkheid verloren, behalve van zijn eigen activiteit; hij zag de wereld aan als een passief voorwerp van zijn eigen activiteit.

Dat is de groote vergissing van heel de westersche maatschappij, al heeft geen volk ze zoo ver doorgedreven als de Duitschers.

Dit is het geheim in al onze rusteloosheid. Wij zijn altijd teleurgesteld door onze armoede aan „ondervinding", en wij trachten die teleurstelling van ons af te schudden door altijd meer blinde activiteit, altijd nieuwe theorieën opwerpende als redenen waarom wij moeten handelen. Wij dribbelen rond op aarde, als kinderen, die niet kunnen lezen en die in een bibliotheek alleen gelaten, kattekwaad bedrijven. Ziedaar precies ons beeld: kinderen, die geen lezen hebben geleerd, losgelaten op de bibliotheek der schepping, en alles wat wij vermogen is, de boeken uit de kast te halen en er mee te spelen en de bladzijden te bekrabbelen. De gansche aardbodem is ontsierd door onze krabbels en wij praten ons zelf voor, dat zij iets beteekenen.

Daartegen is maar één geneesmiddel: leeren lezen. Daartoe is echter voor alle dingen noodig: nederigheid. Niet alleen de persoonlijke nederigheid van hem, die weet, dat anderen hem overtreffen, maar de algemeene nederigheid, die erkent, dat er in het

heelal een hoogere wijsheid, macht en gerechtigheid heerschen dan de onze".

Dat is uitmuntend gezegd: een prachtige meditatie voor ons allen.

In *De Beiaard* (Juli) behandelt Dr. van Goor, die getoond heeft door zijn lezingen en andere publicaties een groote belangstelling voor dit vraagstuk te koesteren, *De natuurwetenschappelijke Gegevens der Afstammingsleer in het licht van Wijsbegeerte en Theologie.* Hij erkent dat wij nog tot geen zekerheid kunnen komen en de natuurhistoricus zijn uitspraak over 's menschen afstamming afstammig moet opschorten. „En met het oog op die natuurwetenschappelijke onzekerheid, die, zooals ik later zal aantoonen, thans nog in geen geval is op te heffen, kan een geloovig natuurhistoricus, even ongevoelig voor de verwondering en misschien minachting van enkelen voor deze „bekrompenheid" van standpunt, als voor den twijfel van anderen aan de zuiverheid zijner opvattingen, onmogelijk anders zeggen, dan dat het decreet der Bijbel-commissie ten opzichte van den stand der positieve wetenschap zeer juist en voorzichtig is geweest. De Commissio Biblica sprak volkomen correct en zij had nog geen andere uitspraak mogen geven".

Het volgend artikel *Adam en Eva* van Dr. Sloet, is geschreven op verzoek van Dr. van Goor, om de bijbel-exegetische en theologische zijde van het afstammingsvraagstuk te belichten.

Mijn Moederspraak is een opstel van Lambracht Lambrechts en behandelt het bekende lied van Klaus Groth

Min Modersprak, wa klingst du schön!
Wa büst du mi vertrut!
Weer ok min Hart als Stahl un Steen
Du drevst den Stolt herut.

en de toonzetting van Peter Benoit, zoo fijn en innig, dat het de eereplaats heeft onder al zijn liederen. Op het einde geeft de schrijver eene proeve van vertaling, die ons maar matig bevallen kan, vooral de laatste stroof mag hij nog wel eens herzien; de twee laatste verzen zijn foei-leelijk. Men oordeele zelf:

So herrli klingt mi keen Musik
Und singt keen Nachdigal;
Mi lopt Jeglik in Ogenblick
De hellen Tran hendal.

En nu de vertaling, waarin wij het leelijke cursief laten drukken:

Zoo heerlijk klinkt geen *lof*muziek,
Zoo zingt geen nachtegaal.
Ik luister toe.... God, hoe mijn wang
In warme tranen baadt!

Celine Klinkenbergh geeft een bijdrage in fraaie verzen en zingt van den merel:

Hij drijft het droppelend geluid
zijn boordevolle zieltje uit,
uitbundig als een orgelspel,
diepzalig als een altaarbel.

Onder de overige artikelen vestigen wij nog de aandacht van den lezer op dat van Lector Molkenboer: Het Italiaansch bij Hooft en zijn Kring, dat een vervolg is van een voorgaand met denzelfden titel, en in volgende aflevering besloten zal worden.

Bijna de geheele *Gids* wordt ingenomen door een lang en tamelijk taai artikel van Dr. Herman F. C. ten Kate, dat een soort van afscheidsgroet schijnt te zijn aan *De Indiaan in de letterkunde,* want, betoogt hij, 't Romantische van het verre Westen, thans een naam zonder beteekenis, is voor immer verdwenen en heeft plaats gemaakt voor het meest platte proza en al de weerzinwekkende leelijkheid van den nieuwen tijd. De interessante, geheimzinnige Indiaan is van het aardrijk verdwenen, misschien loopt hij wel rond met hoogen hoed en in jaquet, een sigarette, in plaats van de vredepijp tusschen de lippen en met hem verdwijnt ook de belangstelling, die wij als jongens, verwoede lezers van Aimard en Cooper c. s., voor hem koesterden. Overigens wordt veel plaats ingeruimd aan belletrie. Joh. de Meester begint een nieuwen roman *Walmende lampen,* die een bijnaam blijkt te zijn van zekere niet-sympathiek geschilderde familie Lampe. Schrijvers voorkeur gaat uit naar een jonge, ongehuwde moeder, die de lasten begint te voelen van het gemis aan een Stadhuisbriefje. Job. Steijnen geeft een kleine novelle *De Vuisten* en Dop Bles een lang gedicht, bijna even raadselachtig als de titel: *Als geen drift of blind begeeren....* Jan Romein (wat 'n nieuwe, onbekende namen in het oude deftige maandschrift van Potgieter, Huët, van Hall), vertelt van *Godfried Keller* en getuigt van hem, dat hij een meester-verteller was, die, zonder tot de grootsten te behooren, toch door zijn frischheid en oorspronkelijkheid een gemeente heeft gevormd, wier leden door de eeuwen hem trouw blijven en hun geloof aan jongeren overleveren als een zeldzaamheid.

In *Groot Nederland* missen wij voor dezen keer onzen ouden vriend *Prometheus,* van de welbespraakte Mevr. van Bruggen, maar krijgen daarvoor een flink brok *Strijd* van Eppink. In *den Gulden Winckel* werd de opname van dit pretentielooze stuk een beleediging genoemd, voor de hoogststaande schrijvers van dit wel wat pretentieuze tijdschrift. Dan verzen van van Hees en sonnetten van Felix Rutten, die zijn jong geluk uitjubelt, zooals het bloeit in de heerlijke zomerzon op een idyllisch eenzaam plekje, waarvan hij zingt:

Hier is het vredig, waar geen menschen huizen
En niets dan bosch, zijn groene tenten spant.

Herman Wolf wijdt een lange studie aan *de Beteekenis en persoonlijkheid van Goethe's leven en kunst*, dat nog vervolgd wordt en dan bespreken zal: Goethe's geheel nieuwe opvatting van het bijzondere tot het algemeene. Rinke Tolman beëindigt zijn wel interessant overzicht van *Hedendaagsche Friesche letterkunde.*

In *de Beweging* uit Albert Verwey zich hoopvol over het Duitsche volk, na *Een bezoek aan Duitschland* en voorspelt het een gelukkiger toekomst. Ook het gedicht: *De gedachten van een voorbijganger,* is van zijn redactioneele hand. Onder de boekbeoordeelingen komt voor een bespreking van J. Brouwer's vertaling van Longois: *Daphnis en Chloë.* De recensent A. v. d. Leeuw, vervuld van dwepende bewondering voor het Grieksche origineel van dezen bekoorlijken roman, laakt de Hollandsche overzetting en betreurt het, dat zooveel tijd en vlijt aan dit knutselwerk is ten koste gelegd. Mevr. Mea Mees—Verwey beweert in een bespreking van Noto Soeroto's *Melati-knoppen,* dat hij niet de man is, die aan het nieuwe Java een eigen nieuwe dichtkunst kan schenken. PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Penzig (Dr. Rud.) Eerlijke Antwoorden op Kindervragen. A'dam. Querido.

De schrijver is een ongeloovige of ten minste een agnosticus. En nu mogen wij zijn scherpzinnigheid bewonderen en de handigheid prijzen, waarmede hij soms antwoorden weet te geven op dikwijls moeielijke vragen uit het praktische leven, we kunnen met vele zijner antwoorden toch niets aanvangen bij de opvoeding onzer dreumessen.

Als een specimen van de buiten-christelijke levens- en wereldverklaring van Penzig, diene het volgende citaat:

„Het raadsel van het bestaan blijft voor ons evenzeer onopgelost als voor hen; wij weten niet, vanwaar de wereld komt, noch ook waarheen zij gaat; het is ons onbekend, of een demiurg of wereldschepper, wiens bestaan boven ons menschenverstand gaat, noch aan eenige wet of voorwaarde is gebonden, een evenzoo onbegrijpelijken bestaanden chaos van stoffen en krachten het eerst

in beweging zette; wij weten niet, of een eeuwig en ondeelbaar Al-zijn zich oploste in een oneindig verscheiden Eeuwig worden: wij weten niet of de wil van een schepper uit het niets een heelal schiep, of een bewust of onbewust verstand in een verblijdenden of beklagenswaardigen ontwikkelingsgang zich zelf tracht weer te vinden. En niettegenstaande dat alles, moeten en willen wij toch de vraag van ons kind beantwoorden".

Wie zelf verklaart niet te weten, kan toch moeielijk de vragenden een antwoord geven, waar ze eenig houvast aan hebben. Het eeuwige en troostelooze „ignoramus" van den agnosticus maakt hem ten eenemale ongeschikt voor opvoeder en leidsman der jeugd. Hij kan hem hoogstens, gelijk Penzig dan ook doet, verdraagzaamheid inprenten voor de overtuiging van andersdenkenden. Hetgeen voor de eigen geest- en karaktervorming al een heel klein positief gewin is.

A. GIELEN.

Rombouts (Fr. S.) De Psychologie der Kleurentaal, verklaard voor taalleeraren, pedologen, opvoeders en kindervrienden. Malmberg, Nijmegen.

Het vierde deel van Malmberg's Pedagogische Bibliotheek, die al bewezen heeft er te mogen zijn.

In de volgorde der behandelde onderwerpen, en den opbouw der geheele studie volgt de schrijver van Ginneken's Kleuterroman en behoudt de titels der hoofdstukken. Van Ginneken zelf verklaart dat zoodoende een boek ontstaan is „dat men zou kunnen noemen: la partie du maître, naast den Kleuterroman, la partie de l'élève". En hij juicht dit van harte toe. „Wat toch is de groote moeilijkheid voor den leeraar, als hij mijn nieuwen Leergang in wil voeren? Wel, dat er zooveel zaken in behandeld worden, die hem bij zijn ouderwetsche opleiding zijn onthouden, en dat hij daarover dus niets meer weet te vertellen dan wat er van staat in het boek". Met dit boek van Rombouts voor zich, kan elke begaafde leeraar zich volkomen voorbereiden, om den Kleuterroman met zijn leerlingen door te werken. Wij zouden er nog bij willen voegen, dat door dit boek velen gebracht kunnen worden tot het lezen van den Kleuterroman, dien zij misschien juist om zijn schijnbaar romantisch uitzicht ongelezen hebben gelaten.

Wij zegenen de omstandigheden, die den schrijver hebben doen afzien van het gebruik der vereenvoudigde spelling. Zoolang wij daarvan nog geen logisch en volledig systeem bezitten, doet die min of meer willekeurige besnijdenis onzer taal steeds een weinig irriteerend aan. Dan nog liever het oude met zijn oude gebreken, waaraan wij zoo gewoon zijn dat we het gebrekkige nauwelijks meer voelen, dan het nieuwe met zijn nieuwe gebreken, die ons onmiddelijk als zoodanig in het oog springen en hinderen.

A. GIELEN.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Meester (Johan de). Goethes Liefdeleven. A'dam, Querido.

Dat kan er spannen, zal men denken, want op het punt van liefdeleven is de naam van Goethe wel van een klassieke beruchtheid. Maar het spant er minder dan men vermoeden zou en De Meester, in een opwelling van medelijden, laat zich deze woorden ontsnappen: „En behalve door de geweldigheid van zijn genie, dat hem geestelijk hoog plaatst boven haast ieder: een der belangrijksten, een der schoonsten in den kring van halfgoden uit de nieuwe geschiedenis; staat Goethe óók eenzaam, onder de tallooze Einsame Menschen, met zijn gemoeds-, althans liefdeleven". Dat wil nu niet zeggen dat het gedrag van den grooten dichter zoo heel vlekkeloos is geweest. Alles behalve, maar er komt meer poëtisch gebluf bij, gelukkig, dan bedroevende werkelijkheid. Natuurlijk oordeelen wij over het gedrag van den „halfgod" lang niet zoo gunstig als De Meester, maar wij erkennen dat men hem vroeger don Juan-achtiger heeft afgeschilderd dan hij in werkelijkheid was. Ook de lichamelijke schoonheid van Goethe schijnt in de volle beteekenis van het woord legendarisch te zijn, dus tot het rijk der fabelen te behooren. Zelfs de kritische Baumgartner teekende hem als „eine glänzende gewinnende Erscheinung, der Alle an sich zieht". Maar de nuchterling Bode komt ons thans verklaren: Goethe war weder besonders schön, noch hat er auf viele Männer und Frauen bezaubernd gewirkt". Hij zag er volstrekt niet zoo Apollo-achtig uit, als de schilders der 19de eeuw, ten gerieve van dweepende vrouwen hem hebben voorgesteld. ....Goethe's pokdalen waren niet van belang, maar hij was in zijn jonge jaren bleek, vaak geel-bleek; zijn gelaat was beenig en ingevallen; in plaats van wangen had hij uitdiepingen, putten in het gezicht: het lichaam was schraal en dor; aan de beenen ontbraken kuiten. Was hij, achttien, negentien jaar niet kandidaat voor den dood geweest? Eerst langzamerhand is hij sterker geworden. Zijn vader was een statig man, zoo min mooi als leelijk; zijn moeder en zijn zuster hadden niet mooie „unschöne" gezichten. Toen een tante van hem een zeer leelijken man trouwde, schreef hij in 1766, zeventien jaar oud, aan zijne zuster: „auch mich wird ein Mädchen lieben, obwohl ich kein Adonis bin". Bode geeft citaten van anderen uit dezen tijd, welke Goethe's eigen kenschets bevestigen.

Waar hij dus zelf zoo oordeelde en anderen desgelijks; waar een der aristokraten aan het hof te Weimar, graaf Putbus, opperhofmaarschalk, niettemin spotte: „Goethe hält sich für einen Alcibiades", en een ander, jonker Karl von Lyncker, getuigde:

„Seine steife Haltung, die enge Bewegung seiner Arme und sein Perpendikulargang fielen allgemein auf"; daar beseft men dat hij toch niet iemand was, die, in dezen kring vol vooroordeelen, kwam, zag en overwon.

Gelukkig dat men zonder wangen en zonder kuiten een groot kunstenaar kan zijn. Maar het feit van Goethe's verfraaiing bewijst toch weer eenmaal te meer, hoe een mensch er behoefte aan schijnt te hebben het object zijner bewondering zich voor te stellen, niet gelijk het is, maar zooals men het gaarne zou zien. Op den nuchteren onderzoeker rust dan de niet altijd aangename taak, de minder mooie werkelijkheid weer voor den dag te brengen. Wanneer zal men ook het geprezen levenskunstenaarschap van den half-god der modern-heidensche wereld ook aan die zijde eens met wat meer kritischen zin gaan toetsen. De dichter zal even groot blijven, maar de mensch zal aanmerkelijk kleiner worden, als wij hem ontdaan zien van alle kransen en versierselen waarmede een dwepend geslacht hem omhangen heeft.

A. GIELEN.

Orczy (Baronesse). De man in het Grijs. Episoden uit de samen zweringen der Chouans in Normandië gedurende het eerste Keizerrijk. A'dam. L. J. Veen. (243) f 2.40 geb. f 2.90.

Een heel romantisch verhaal, zooals wij van Orczy bijna steeds ontvangen. Een historischen roman mag men het niet noemen, want gelijk zij dat pleegde te doen in haar andere boeken, neemt zij ook hier het niet zoo angstvallig met de geschiedenis. Een beetje lokale kleur, de een of andere historische anekdote, en het gerecht is gereed. Maar zij weet hare lezers in spanning te houden met verrassende gebeurtenissen, gemaskerde bandieten, geheimzinnige fluitsignalen, kranige Rinaldo-Rinaldini-figuren en wat dies meer zij. Het boek is onschuldig, heeft met geschiedenis weinig en met literaire kunst heelemaal niets te maken, maar kan den lezer een uurtje ontspanning geven, waarvoor wij zeker dankbaar mogen zijn.

Sapper (Agnes). Gretha Reinwald's laatste Schooljaar. R'dam, D. van Sijn. f 2.50 geb. 3.25.

Wie Gretha Reinwald's eerste schooljaar gelezen heeft, mag niet verzuimen te zien hoe Gretha zich door de wijze zorgen harer ouders heeft ontwikkeld tot een flink en degelijk meisje, dat zich edelmoedig gedraagt tegenover hare medeleerlingen en ook, waar het noodig is, niet schroomt schuld te erkennen en eigen fout te herstellen. Het is een goed boek voor aankomende meisjes.

MEVR. H.-D.

Stratz (Rudolph). Levensstrijd. Vertaling van mevr. L. Wille-Vogel. 2 dln. Uitgave van A. W. Bruna, Utrecht.

Dit verhaal speelt in Heidelberg onder studenten en studentinnen

en bewijst voor den zooveelsten maal dat geleerdheid, wetenschap, doctorstitels e.z.m. de menschen niet beletten verliefd te worden en onder den invloed van dat gevoel allerlei dwaze dingen te doen, eigen en anderer geluk te vernietigen totdat het oogenblik van ontwaken komt en men rondom zich ziende, vol schrik ontwaart hoe veel die waan heeft vernield.

Hedwig Solytander, de mooie en geleerde jonge doctores wordt vervolgd door de liefde van een der professoren, een getrouwd man, en bezit tevens de innige genegenheid van een flinken, jongen arts. Eerst weet zij niets van den hartstocht van haar meester, later als zij die wel bemerkt heeft, geraakt zij ook onder de betoovering en strijdt er dapper tegen, zoo zelfs, dat zij zich met den anderen verlooft. Maar toch bezwijkt zij en stemt er in toe, als de andere echtscheiding verkregen heeft, met hem te trouwen. Nu wordt het haar duidelijk hoeveel zij moet vertrappen in zich zelf en hoe diep ongelukkig zij het gezin van den ontrouwen man maakt door aan haar schuldige liefde toe te geven. De geschiedenis eindigt zeer tragisch en zelfs onwaarschijnlijk met een gelukten en een mislukten zelfmoord en in het verschiet de hoop dat Hedwig naast haar edelen vriend en levensredder een degelijker en waardiger geluk zal vinden dan dat gebouwd is op de puinhoopen van een ander. M. S.

Turner (Ethel). St. Tom en de Draak. Utrecht, A. W. Bruna (262).

Godwin is een dronkaard. die zijn ellendige passie wel verafschuwt in zijn heldere oogenblikken, maar te reddeloos zwak is om zich te beheerschen. Zijn vrouw is dood en het lieve, kleine meisje, dat zij hem naliet, wordt door den vader mishandeld in zijn afschuwelijke dronkemanswaanzin. Als hij tot bewustzijn komt van zijn schandelijk gedrag, schreit hij bittere tranen over zijn ellende en overstelpt het arme kind met zijn liefdeblijken. Maar het duurt gewoonlijk niet lang, en zoodra de noodlottige drank weer in den man is, wordt hij een duivel voor het onschuldige ding, legt haar vast aan een ketting en geeselt haar.

Tot wanhoop gebracht neemt zij de vlucht en komt terecht bij den schatrijken wiskey-stoker Warner, wiens reusachtige reclame-flesch in den avond gloeit op het schamele dak van haar dronken vader. Vol liefde wordt zij opgenomen en de familie Warner zou niets liever willen dan heel de opvoeding van het lieve kind op zich te nemen, maar volgens de ongelukkige landswet moet het meisje worden teruggegeven aan den eischenden vader. De mishandelingen beginnen opnieuw, tot dat eindelijk de rampzalige vader een noodlottigen dood vindt en Warner de zorg kan overnemen voor het schepseltje. Tom is een vriend van de Warners, een flinke jongen, die de partij van kleine Anna opneemt en op zekeren avond het reclamebord wegbreekt van het huis haars vaders. Overtuigd van de rampen, die de alcohol veroorzaakt, tracht hij zijn vrienden aan te sporen om te beloven, nimmer

sterken drank te zullen drinken. En zijn makkers noemen hun eedgespan: Het verbond van St. Tom. Alkohol was de draak, dien Tom zich voorgesteld had te bekampen. Het boek heeft een goede strekking en is voor drankbestrijders een elegant en aantrekkelijk propagandamiddel. LODE.

Wasch (Karel) De Salon-Salome.

Querido, de uitgever, schijnt te hebben begrepen dat er met uitgaven als de Hel van Barbusse aardig wat zilverlingen zijn te verdienen, en zonder gemoedsbezwaren gaat hij dan ook door ons land te bemesten met dat genre lectuur. Ook dit boek van perversiteit en sexueele ontaarding is een schande voor schrijver en uitgever, een aanslag op de ziel van den evenmensch. R.

Wijk (Dr. N. van) Hoofdmomenten der Russiese Letterkunde: Poeshkin, Gogolj, Tolstoj, Dostojewsky. Zeist, Ploegsma.

Professor van Wijk biedt ons met deze uitgave een prachtige samenvatting van het voornaamste der Russische literatuur, geeft ons een scherpen kijk op werk en karakter der groote meesters.

De groote Russische letterkunde begint met Poeshkin (1799—1837). „Hij is de eerste van die talrijke auteurs der negentiende eeuw, die én aan het eigen volk én aan het overige Europa hebben getoond, dat op het gebied der literatuur Rusland niet achterstaat bij welk ander land ook; deze letterkunde voldoet aan de hoogste aesthetiese eisen, zij is bovendien de getrouwe spiegel van een volksgeest, anders dan de onze, doch niet minder diep en schoon....

Poeshkin is de dichter van het Russiese volk. Geen uiting van volksgeest of volksnatuur, of hij weet er op te reageren met poëzie van een geheel enige volmaaktheid. De wondermooie vorm en 's dichters intense gevoel van schoonheid hebben wel eens, vooral tusschen 1860 en 1880, gevoerd, tot een miskenning van Poeshkin; immers men zag in hem een vertegenwoordiger der leus „l'art pour l'art", en die leus werd niet door alle critici als excuseerbaar erkend.... Zo is 't tans zonneklaar, dat men Poeshkin niet als een eenzijdig aanhanger der leer „l'art pour l'art" mag beschouwen. Integendeel, juist zijn eigenaardige artistieke natuur gaf hem een buitengewoon fijn instinkt voor het natonale en ook voor het sociale; de positieve en negatieve eigenschappen van de verschillende maatschappelike typen, geen tweede dichter wist ze zo te doorvoelen en uit te beelden als Poeshkin, al was dan ook het tendetieuze element aan zijn kunst geheel vreemd".

Met Gogolj (1799—1852) begint het groote Russische proza, de klassieke prozaliteratuur, die door haar eigenaardige mentaliteit de geheele wereld van verbazing en bewondering vervuld heeft.

„Poeshkin en Gogolj openen de rij der klassieke Russiese schrijvers, de een als dichter, de ander als prozaïst. Eén zelfde levensprobleem beheerschte hun beider geest in zodanige mate,

dat het hun de inspiratie gaf tot hun beste werken; dat probleem, dat het hoofd-thema zou worden der hele negentiende-eeuwse letterkunde, is het konflikt van de hogere neigingen der menselike natuur, die streven naar vrijheid, met de lagere krachten, die de menseziel neertrekken in het aardse slijk. Doch hoe verschillend reagéren beide auteurs op een en dezelfde impuls! Bij Poeshkin wijkt de geest van analyse voor die der synthese; wanneer de onstuimige jaren der jeugd voorbij zijn, is hij in staat, het menseleven te zien door het heldere kristal ener harmoniese levensopvatting; zijn moreel evenwicht maakt het hem mogelik, naast het klatergoud van een Onegin de klare schoonheid ener Tatjana op te merken. Gogolj daarentegen is analyticus bij uitnemendheid; nooit ziet hij een groot geheel, zonder in de eerste plaats die kleine oneffenheden op te merken, die het sublieme ridikuul en het komiese tragies maken. Door zijn analyties-humorisiiese natuur heeft hij een geheel persoonlijke visie van de mensewereld en zijn buitengewoon talent als schrijver heeft deze tot gemeengoed van alle beschaafde Russen gemaakt".

Tolstoj (1828—1919) behoort tot een jongere generatie dan de beide voorgaanden.

„Leo Tolstoj is een naturalist bij Gods genade. Hij is dat, zonder enige theorie of enig literair principe als uitgangspunt of leiddraad te nemen, eenvoudig omdat zijn natuur het hem gebiedt.

De twee hoofdeigenschappen, die hem naturalist maken, zijn: een bij uitstek analyties talent en een grote waarheidsliefde.

Intussen is Tolstoj's visie van de wereld nooit volkomen objectief geweest. Door het hele oeuvre van deze schrijver loopt de onafgebroken draad van zijn eigen worsteling om een levens-ideaal. De nihilist Tolstoj rust niet, voordat hij, vrij van alle vooroordeel, bouwend alleen op eigen verstand, zijn plaats en zijn taak in de wereld heeft bepaald, en als hij meent, deze gevonden te hebben, dan komen zijn pricipes in tragies konflikt met zijn naturalisties literair talent en de schrijver gaat onder in de propagandist."

Tolstoj en Dostojewsky (1821—1881) „schreven beiden psychologiese romans, beiden muntten uit door een buitengemeen talent van realistiese karaktertekening; maar hoe reusachtig is anderzijds het verschil tussen hun werk!.... Het verschil tussen beide auteurs bestaat daarin, dat Tolstoj, voorzover altans de tendensen zijner eigen levensopvatting niet domineren, de mensewereld aanziet met een dergelijk oog als wijzelf; alleen is zijn blik scherper dan de onze en zijn geest analytieser, — maar Dostojewsky merkt duideliker dan de zogenaamde realiteit van het dageliks leven, de diepere, mystieke realiteit op, die zich achter gene verbergt, en geen ander is gelijk hij, in staat geweest, ons die diepere werkelikheid als de enige ware te doen voelen. Dit eigenaardig talent van Dostojewsky hangt samen met zijn epilepsie."

Op de vraag of in de Russische literatuur zich de geest weerspiegelt der „intelligentie", antwoordt prof. van Wijk bevestigend

zonder eenige aarzeling. Maar moeielijker acht hij de vraag, of ook de geest van het lagere volk zich erin weerspiegelt, omdat wij van dat lagere volk betrekkelijk zoo weinig weten en zijn gevoelswereld zoo veel raadselachtigs bevat. A. GIELEN.

VARIA

Van Eeden contra Kloos. Men herinnert zich, dat Fred. van Eeden bij gelegenheid van Kloos' zestigsten verjaardag een allesbehalve feestelijke stemming aan den dag heeft gelegd jegens zijn oud-mederedacteur, met wien hij al menige litteraire ruzie heeft uitgevochten. „De Nieuwe Amsterdammer" (mos-groene), die Kloos verdedigde, bevatte in zijn jongste nummer onder „Charivaria" deze mededeeling;

De „N. R. Ct." bericht omtrent het bezoek van Kloos aan de Koningin: „Alles ging eenvoudig prettig-natuurlijk, en bij het afscheid nemen verklaarde H. M., met een handdruk, dat het bezoek Haar aangenaam geweest was. Het is voor Van Eeden, die gehoopt had, dat Zij gezegd zou hebben: „blij toe da' je ophoepelt!" om des duvels te worden.

Tegelijkertijd verscheen in den anderen Groene „De Amsterdammer", een viertal sonnetten met het adres: „Voor Willem Kloos" en door Fred. van Eeden onderteekend. Zij luiden:

I.

Wel is Gods macht vernietigend beweezen
aan wie, als gij, woest Zijn gebooden schent,
en dan de verootmoediging niet kent
als de eenige artsenij die kan geneezen.

De hoogste Majesteit hebt gij ontkend,
gij dorst te schimpen op der Liefde Weezen,
van 't Woord der Waarheid hebt ge u afgewend,
niet mijne, maar Gods wraak hebt gij te vreezen.

O droeve Climax! jammerlijk schandaal!
Gij hadt als eerlijk zondaar kunnen boeten
als Oscar Wilde, die sterk in geloove,

Zijn Kerkerstraf door Jezus zag verzoeten —
Verlaine stierf getroost in 't hospitaal....
en Willem Kloos... „gaat op bezoek ten hoove".

II.

Zou ik u nog benijden, arm oud kind!
die eenmaal Dichter waart — en nu moet leeven

door een bewonderende kliek omgeeven,
dankend en beedlend om een stukje lint?

Wat is er van uw trotsche pracht gebleeven,
gij God-verzaker, eens zoo hoog gezind,
die door uw vuist, in haat en hoogmoed blind,
't gebergt der Liefde trachtte te doen beeven?

Ach, arme Duivelgod, wel diep getuimeld
zijt gij van uwen troon van ijdlen waan,
en hoe ellendig is uw Oproer-Vaan
door 't zoo verachte beest Publiek beduimeld!

Karikatuur! waarvoor elk Dichter siddert,
bejubileerd, belauwerd en beridderd.

III.

Ziet gij den grafkuil niet, die ons verbeidt?
Eerlang eerlang, tot aan zijn rand gedreeven,
zal ons al menschelijke steun begeeven,
zijn wij dan voor die neervaart wèl bereid?

Daar wacht ons een waaracht'ger Majesteit
dan die hier order-linten pleegt te geeven,
en dondrend vraagt ons de Gerechtigheid:
Wie hooger Ernst gemaakt heeft van zijn leeven.

Gij, renegaat uit 't heilig Kamp der Sterken,
wat hebt gij met uw dichtergaaf gedaan?
en wat blijft er voor 't Eeuwig Licht bestaan
van al uw fraaye literaire werken?

Welk Dichter is als gij zoo diep verworden,
Huis-ridder van de Oranje-Nassau orde?

IV.

Als strijdbaar Ridder van den heil'gen Geest
zat ge eenmaal fier en zelfbewust in 't zaal,
als een die lachend Dood noch Démon vreest,
de Zon der Waarheid flonkrend op uw staal.

Toen scholdt gij hoonend op het Leugenbeest
Publiek, met zijn verachtlijk idéaal.
Terwijl ge uw diepste zelf in stoute taal
als de beheerscher deezer kleinen preest.

Maar ach! toen hebt ge Liefde niet verkooren
maar Haat als hoogste goddelijke kracht.
Toen ging uw schijnschoon Hoogmoeds-rijk verlooren
Nu ligt ge hulploos in der kleinen macht.

Ter neer gesmakt, verneederd in het stof,
gaat gij nu pootjes geeven aan het hof.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

J. B. te B. God's country and the woman, van Curwood, misschien wat te wijs (in sommige opzichten: beschrijving namelijk van felle liefdeshartstochten) voor iemand van dien leeftijd. Voor ouderen bruikbaar.

MEVR. D. te N. „Herinneringen" van Ada Gerlo is geen boek voor jonge meisjes. Wat betreft de andere klasse, door u aangegeven, zie ik niet in, dat het schadelijk kan zijn. Ada Gerlo is een verwarde geest; was zij katholiek gebleven, dan had zij het houvast gehad, dat zij vooral zoo noodig blijkt te hebben.

P. AUR. te L. Briefje volgt en ook de toezending van datgene, waarop u recht hebt. Uit het schrijven zal u blijken hoe de zaak in elkaar zit.

J. E. P. te L. Die twee theologische boeken heb ik niet in mijn bezit. Vraag u eens aan de bibliotheek van Warmond.

MEJ. F. H. A. v. D. K. te 's H. Wetenschappelijk beteekenen de cursussen zooveel niet. Er zijn wel goede krachten aan verbonden, maar in hoeverre die werken, en in hoeverre zij alleen hun naam hebben gegeven, kon ik niet achterhalen. De voornaamste leiders zijn grootendeels apatisch wat godsdienst betreft.

W. J. D. te Den H. Wij hebben den uitgever te Leeuwarden om inlichtingen gevraagd en hopen binnenkort u onze meening te kunnen zeggen over die serie jeugdboeken.

FR. SCH. te M. De Illustration Théatrale als bijvoegsel van l'Illustration is tijdens den oorlog niet verschenen en verschijnt ook nu nog niet, zoover wij weten. Wij kunnen ons daar alleen over verheugen, want le texte complet des pièces nouvelles, welke in de voornaamste theaters van Parijs werden gegeven was dikwijls, zéér dikwijls van een schaamtelooze immoraliteit. Jawel, de abonnementsprijs is schrikbarend verhoogd.

V. G. H. te G. Das Grüne Gesicht van Gustav Meijrink, verschenen in 1917 is een onleesbaar boek. Helderziendheid, dubbelziendheid en groen-gezicht en dergelijke hocus-pocus maken het den normalen lezer onmogelijk dit abnormale boek door te worstelen.

DE ONTWIKKELINGSGANG DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

De aftredende dr. Jan te Winkel heeft een dubbele kans bij het nageslacht binnen de eerste vijf en twintig jaren niet in vergetelheid te geraken.

Eerstens om den „heibel" dien er rondom zijn verlaten leerstoel werd gemaakt, nadat men hem voor twee zitplaatsen had vertimmerd en het maar niet eens kon worden welke heeren men zou uitnoodigen plaats te nemen op het gevaarte.

En vervolgens om zijn voltooide geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde [1]). Want men mag wellicht niet zelden met hem verschillen in verklaring of waardeering, hem soms wat al te vasthoudend vinden aan vroegere opvattingen, ontkennen kan men niet dat hij voor zijn meening steeds argumenten tracht aan te brengen en zich niet laat verleiden tot autoritair beslissen en het verkondigen van „stoute en verrassende theorieën", die minder de zuivere kunst tot bloei plegen te brengen dan het praten er over en het begriploos dwepen er mee doen toenemen.

Vooral waar hij in het „besluit" zijne grieven uitmeet tegen degenen, die omstreeks '80 het luidruchtigst hebben meegedaan aan ziekelijke kunstverheerlijking, die verliep in ontaarding, loont het de moeite naar zijn woorden te luisteren. Hetgeen wij op dit oogenblik dan ook eerbiedig willen doen.

In zijne bewondering voor de literatoren van '80 is te Winkel zeer matig. Hij acht den tijd nog niet gekomen om een definitief oordeel uit te spreken. „Om de juiste waarde te bepalen van hetgeen elk op zich zelf voor onze letteren hebben gedaan, moet men boven hun tijd staan, en wie vermag dat, die dien tijd geheel heeft doorleefd, van den aanvang af tot heden toe? Allerminst vermag dat, wie eens met hen verlangend uitzag naar verjonging van onze literatuur, maar door hen werd teleurgesteld, omdat zij in hunne revolutionaire overdrijving alles vernielden, ook dat wat nog allerminst afgeleefd was en waaruit zeker nog veel nieuwe levenskracht had kunnen ontkiemen; omdat zij tot het uiterste opdreven, zoowel wat ongedwongen en geleidelijk tot gezonder wasdom zou gekomen zijn, als wat reeds in de vorige periode

[1]) Dr. Jan te Winkel: De Ontwikkeling der Nederlandsche Letteren. Vierde Deel, 1ste en 2de stuk. Bohn, Haarlem. 1918.

de kiem des verderfs in zich droeg, die eerst door hen tot volle ontwikkeling werd gebracht.

De beschouwing van enkele algemeene feiten moge dienen om deze uitspraak te rechtvaardigen en, voorzoover dat althans mogelijk is, de beweging van '80 te kenmerken".

Dan wijst hij ten eerste op de manier, waarop zij het „scherpe en gevaarlijke wapen" der kritiek hanteerden. „Machtspreuken en spotternijen, kwetsende ironie en zelfs een stroom van scheldwoorden moesten dienst bewijzen om voor de nieuwere denkbeelden plaats te veroveren. Alles — nu ja, bijna alles — wat vóór hun optreden op letterkundig gebied belangstelling had gewekt, werd nu minachtend in den hoek gezet. „Van vóór '80: dus verouderd", was het wachtwoord, waarmee men zich voortaan alleen toegang kon verwerven tot den nieuwen Parnas. — Parnas? Maar het woord riekte naar „vóór '80" en brandmerkte, wie het nog durfde gebruiken tot een versleten ouderling. Door met zulk eene critiek op te treden, doodden zij alle belangstelling in de kunst bij velen, die zij toch ook voor hunne nieuwe kunst niet konden bezielen, en ontmoedigden zij menigeen, die, waren zij bezadigder te werk gegaan, gaarne met hen zouden hebben medegewerkt tot opbeuring van de kwijnende poëzie. Daarmee waren zij, in wier oogen slechts enkelen onder de ouderen genade konden vinden, in hooge mate onrechtvaardig ten opzichte van veel, wat in de voorgaande periode toch wezenlijk waarde had of voor zijn tijd waarde had gehad, en verwekten zij bij velen eene zich dikwijls in spot uitende ergernis, die uit den aard der zaak alle waardeering onmogelijk maakte, zelfs voor wat bij hen die waardeering toch wel had verdiend. De „malaise", die er heerschte, werd er niet door verminderd, werd er veeleer door vermeerderd, dat zij niet zonder buitenlandschen invloed hier zoo bleken op te treden, naar men meende, een weerklank deden hooren van hetgeen in Frankrijk de echte zonen der malaise, de „Decadenten", luide deden klinken in hun strijd tegen de „Parnassiens" —".

Zij dreven het intellectualisme op de spits. De nieuwste vondsten en gissingen der wetenschap wilde hun nieuwe kunstrichting zich ten nutte maken, „en tegenover eene verouderde (?) wereldbeschouwing trad zij met fierheid op". Maar ook hier weer die geweldige overdrijving, „onbeschroomde vrijmoedigheid, ja verbijsterend brutale uitdagendheid". „En wat heeft zij bereikt? Dat

zij de uitkomsten der wetenschap ér mee heeft gecompromitteerd en dat eene daardoor uitgelokte reactie de kunst zelve langzamerhand heeft doen vervallen in een geheimzinnig mystiek gedweep van nog minder wezenlijke beteekenis dan de toepassing der oudere levensbeschouwing, die zij als onwaar zoo onbesuisd had bestreden".

En dan hun aanmatigend individualisme! „Zeker, ieder eerlijk gemeende kunst mag aanspraak maken op waardeering, spijt traditie en dogmatische schoonheidsleer; maar algemeene onderlinge waardeering is in de maatschappij voor het individualisme de levensvoorwaarde, en onmogelijk maakt het zich in de samenleving, wanneer het ophoudt een waardeerend en begint een opdringend individualisme te zijn; en dat werd het bij de nieuweren. Want al hadden zij bij hun optreden ook al de leus „onafhankelijkheid" in hun vaandel geschreven en verklaard eene partij te willen vormen boven de partijen en zonder eenzijdige beginselen, lang duurde het niet, of ook *De Nieuwe Gids* was een bentgenootschap geworden, zoo goed als de *Oude*, even heerschzuchtig en beslist in zijn oordeel. Dat het individualisme het bentgenootschap ook weer uiteen deed spatten, was het beste bewijs voor de consequentie, waarmee zij het aanhingen; maar alle kans op het scheppen van een nieuwe kunst, waarvan eindelijk na fellen strijd weer rustig zou kunnen genoten worden, was daarmee voorbijgegaan. Het strekte slechts om de verbijstering te vergrooten onder de kunstlievenden, nu dat individualisme onder de leiders ontaard was in een waar anarchisme".

Velen onder hen, want er waren onthouders op dit punt, voerden ook het realisme tot zijn uiterste „met naturalistische schetsen en romans, die in het voorstellen eener terugstootende werkelijkheid alles overlroffen, wat hier te voren van de pers was gekomen".

Prof. te Winkel wil bij de opsomming dezer levensgevaarlijke abnormaliteiten in de richting van '80 ntet beweren, dat er nu heelemaal niets goeds in te ontdekken valt. Maar men zal opmerken dat zelfs het goede, het in beginsel goede door de mannen van rumoerige kunstleuzen voor een groot deel weer bedorven werd.

„Vele goede en mooie denkbeelden, die wel niet nieuw, maar te veel op den achtergrond geraakt of te weinig nog tot de menschen doorgedrongen waren, heeft de nieuwere kunstrichting in eere gebracht en verwerkelijkt. Jammer slechts, dat zij zich

zelf er te veel de eer van aanmatigde en, om er den schijn van nieuwheid aan te kunnen geven, ook daarbij weer moest overdrijven, tevens zich verbeeldend, dat men moet overvragen om veel te winnen, dat reclame een goede taktiek is en excentriciteit de aandacht trekt, zelfs van half versuften. Of dat niet beneden de waardigheid der kunst was en daardoor in strijd met haar waar belang, mag althans worden gevraagd. In elk geval is daarmede aan de nieuwe beweging het stempel der opzettelijkheid opgedrukt en haar reeds bij den aanvang de duurzaamheid ontzegd, eigen aan alles wat door spontane evolutie tot stand komt. De tijd na '80 is alzoo niet meer geworden dan een overgangstijd, waarvan de kenmerken slechts vaag kunnen worden aangeduid".

Onder die „goede en mooie denkbeelden" wordt dan genoemd de stelling dat „men bovenal waar moet zijn in zijn kunstuiting". Niemand zal het loochenen: 's kunstenaars schepping moet het onmiddelijk spiegelbeeld zijn van het in zijn geest gevormde beeld, de belichaming zijner visie. Maar al is de stelling juist, „zij zegt op zich zelf veel te weinig en wie er zich mee tevreden stelt, loopt als kunstenaar gevaar te vervallen tot „echt" kunstgebeuzel, waaraan het dan ook niet heeft ontbroken" —.

Behalve op de waarheid komt het toch ook op de waarde der visie aan, die óf de visie eener gedachte óf die van eene gemoedsbeweging is. Maar door uitingen als dat kunst moet zijn „de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie" — „de in woordgeluid weergegeven emotie van een individu" (en tal van andere nog sterkere uitspraken) werkt men de eenzijdige meening in de hand: „dat de gedachte ondergeschikt zou zijn aan de emotie en dat de hoogste kunst niet slechts de meest emotioneele, maar tevens de meest gedachtelooze zou wezen, en daarmee werd het gebied der kunst benauwend ingekrompen en liepen de kunstwerken zelf groot gevaar in het onbenullige te vervallen. In elk geval voerde het tot eene poezie van gemoedsbewegingen en stemmingen, van indrukken en ontroeringen; en hare geestelijke vaders hebben dan ook eens gezegd, dat zij haar bij den burgerlijken stand der kunstgeschiedenis hadden laten inschrijven als „stemmingspoezie". Hun kunst was dus eenzijdig lyrisch en de eentonigheid kwam nog meer uit „omdat naar verscheidenheid van versmaat, rythmus en strophenvorm te weinig werd gestreefd en dezelfde sonnetvorm maar altijd weer dóór aan de schoonheidsemotie der dichters scheen te beantwoorden".

Zoo was ook hun streven naar vernieuwing van taalgebruik in beginsel goed. Woorden zijn slechts klanksymbolen van voorstellingen en gedachten en verliezen derhalve bij lang en veelvuldig gebruik veel van hun krachtig-suggestieve werking. Nieuwe, treffender woorden komen daarvoor in de plaats, maar dat psychologisch proces opzettelijk verhaasten is het opzettelijk doen verouderen van de kunstscheppingen eener vroegere woordkunst in de oogen van een jonger geslacht. Dat wekte verzet en zoo kwam het dat in onze literatuur der laatste veertig jaren twee kunsttalen naast elkaar hebben bestaan en tevens de kloof werd verbreed tusschen de taal van het dagelijksch leven en die hunner kunst. Wij kregen een artiesten-idioom: door rijmdrang gevormde woorden, nieuwe samenstellingen, ongrammaticale bokkesprongen, germanismen en gallicismen, door uitbuiting der benttalen, „waaruit zij allerlei woorden. die in de beschaafde omgangstaal liefst vermeden werden, zelfs in de poezie invoerden, zonder er zich om te bekommeren, dat deze al te familiaar of te plat gevoeld werden door die „ouderwetsche menschen", die nog op keurigheid van taal prijs hadden gesteld. Het ergste was, dat zij daardoor dikwijls geheel of gedeeltelijk onverstaanbaar werden, zelfs voor elkaar, zooals dan ook meer dan eens door den een den ander is verweten...".

Ook de leuze „l'art pour l'art" kan men wel zóó uitleggen dat er iets aanneembaars mee wordt uitgedrukt. Zooals zij echter werd opgevat door de tachtigers, althans velen van hen, preekt zij de reinste onwaarheid: de volledige afhankelijkheid van den kunstenaar van alle moraal en ethische wetten. En dat kan nooit bestaan. Want: nooit is, zelfs niet bij den onafhankelijksten kunstenaar, de aesthetische emotie anders dan in het afgetrokkene onderscheiden te denken van andere emoties, en het volstrekt willen realiseeren van die abstractie is het najagen van eene ijdele hersenschim. Wie iets aesthetisch, d.i. als schoon voelt, voelt toch altijd iets, waaraan hij persoonlijk het praedicaat „schoon" toekent, zooals het uit zijn eigen gemoedstoestand voortkomt. Maar daar het aesthetisch gevoel als zoodanig ook een waardeeringsgevoel is, zal hij dat praedicaat er niet aan kunnen toekennen zonder het zijne bewondering of zijn welgevallen waard te achten. Alleen wie voor alle overige waarde ongevoelig was — wat van een normaal mensch niet kan verwacht worden — zou iets alleen schoon kunnen vinden zonder het ook verder te waar-

deeren, en alleen wie uitdrukkelijk deze abstracte idee wil aanduiden, dat hem alles onverschillig is, behalve het aesthetisch voelen, ook al zou dat inderdaad bij hem niet het geval zijn, kiest opzettelijk als object voor zijn aesthetische stemming dat, wat hij overigens waardeloos of zelfs afkeurenswaardig zou vinden. Aan zulk eene opzettelijkheid nu hebben eenige onder de Nieuwe-Gidsers zich tot ergernis van velen schuldig gemaakt, om zóó hunne leer „de kunst om de kunst" te uitdrukkelijker te kunnen prediken. — Over de buitensporigheden op sexueel gebied, waarvoor sommige nieuwere kunstenaars niet zijn teruggedeinsd, gedekt als zij meenden te zijn door de theorie „de kunst om de kunst", kan ik hier kort zijn, al is het groote publiek over zulke dingen gewoonlijk niet uitgepraat. Hunne werken behooren meestal tot de oudtijds ook lang niet onbeoefend gebleven prikkellectuur, en de quaestie, waarom het hier gaat, is eigenlijk nog meer van moreel dan van aesthetisch belang. Slechts dit: de kunstenaar is geen logische abstractie, maar een mensch van vleesch en been, van wien men, en naarmate hij subjectiever wil zijn het meest, ook moraal verlangt. Toont hij die niet, dan moet hij toelaten moreel geoordeeld te worden en mag men alleen vragen: hoe is het mogelijk, dat hij zulk een eenzijdig aesthetisch gevoel bezit, dat hij door het mooie in zedigheid en zedelijkheid niet geëmotioneerd heeft kunnen worden en het leelijke op dat gebied niet te afschuwelijk heeft kunnen vinden om er zijne aandacht bij te bepalen?" —

Dat is zeer juist en duidelijk gezegd. In ons artikel over „de verhouding van kunst en zedelijkheid" hebben wij vroeger (in Boekenschouw) een dergelijke meening ten beste gegeven en het komt mij voor dat zóó alleen de vraag kan worden beantwoord of iets dat ethisch leelijk is toch nog aesthetisch schoon kan zijn, dat is als schoon *gewaardeerd* kan worden. Het antwoord is: neen! niet door een normaal mensch.

Wij zullen het hier bij laten. De oud-hoogleeraar heeft een scherpe diagnose gemaakt van de Nieuwe-Gids-beweging.

In de genoemde ziektekiemen lag de oorzaak dat de richting van '80 nog geen vijftien jaren na haar ontstaan al dood was, en reeds in 1897 erkende zulks een harer vroegere voormannen, Herman Gorter, die als een onvriendelijk lijkbidder tevens verklaarde, dat „zij alleen was opgegaan in zelfverheerlijking en zelfverblinding, alles op het spel had gezet ter wille van impressie,

ontroering of hartstocht, en in vereenzaming verder was gegaan, dan bij ons ooit eenige poezie".

Maar ofschoon dood, was zij nog niet dadelijk begraven en de geest der onbegravene bleef nog lang rondwaren. Doch in 1908 kon Adema van Scheltema komen uitroepen: „dood zijn zij gelukkig volkomen". Hun poëzie wordt nog alleen „gelezen door een kleinen kring van getrouwen". De invloed hunner kunstleuzen was toen echter nog niet geheel krachteloos; is echter in de laatste jaren aanmerkelijk verzwakt en bijna zonder eenige beteekenis meer.

Nu wordt verlangd naar de gemeenschapskunst! „Eene kunst, die naar eerlijken eenvoud en oprechte waarheid streeft, maar die zich tevens, ook als persoonlijke uiting, richt tot de gemeenschap en toegankelijk moet zijn voor een breede schaar van mannen en vrouwen, welke aesthetische aandoening en ontroering verlangen, niet zoozeer om zich daarin droomerig te verliezen, maar om er zich geestelijk mee te verheffen boven hetgeen in het leven maar al te dikwijls bitter en smartelijk aandoet".

Maar bovendien, besluit te Winkel, zien wij verlangend uit „naar wat wel gewenscht, maar niet opzettelijk bevorderd kan worden, zelfs niet door de voortreffelijkste kunstleer, omdat daarvoor noodig is, dat er groote kunstenaars geboren worden..... naar een groote kunst, indrukwekkend door gedachtenrijkdom en veelzijdig fijn gevoel voor al het menschelijke; en door klank- en vormverscheidenheid en levenscheppende verbeelding machtig om duizenden, zij het ook slechts elk naar de mate zijner ontwikkeling en de beweeglijkheid van zijn aesthetisch gevoel, in vervoering te brengen voor de hooge idealen, die zij den menschen zal kunnen voortooveren". —

A. GIELEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In de *Studiën* wijdt W. Muller een bespreking van verschillende hypothesen omtrent het ontstaan der *Hunnebedden*. Johan Picardt, predikant te Rolde, heeft er het eerst in 1660 uitvoerig over geschreven. Hij komt tot de overtuiging dat zij zijn opgericht door de Reuzen (= Hunen), wier bestaan hij tracht te bewijzen

uit de H. Schrift. In zijn tijd waren er ook andere meeningen in omloop; „Daer zijn eenige van gevoelen, datse van de wateren der Diluvie der eerste werelt alsoo op malkanderen souden gedreven sijn.... Sommige meenen dat 'et zijn Structuren van den Duyvel selfs.... Noch zijnder die meenen dat èt zijn de Columnae Herculis. Andere dat èt zijn Trophaea, en gedenck-teykenen der Victorien, die de Romeynen, tegens de Ingesetenen, souden verkregen hebben. Sommige dat 't zijn Sepultuyren en Begraffenissen van eenige oude Landts-Heeren".

In 1815 en opnieuw in 1822 komt Weitendorp tot het besluit dat de hunnebedden door de Kelten zijn opgericht.

Dr. Holwerda in zijn jongste boek: „Nederland's vroegste Geschiedenis" wijst twee soorten van hunnebedden aan in ons vaderland. De eerste soort is de imitatie van een rotsgraf in een rotswand (heeft dus een gang om er binnen te komen), de tweede een nabootsing van een rotsgraf in een rotsplateau (zonder spoor van ingang van buiten).

Ten slotte resumeert de schrijver van het artikel: „Niemand schrijft de hunnebedden meer toe aan de Kelten, niemand aan de Reuzen van Picardt. Noch steeds wachten zij evenwel op een verklaring, die aan alle verdere vragen den pas afsnijdt. Want ook Müller's Oostersche kultuur en Holwerda's Zuidelijke stammen, zij mogen hypothesen zijn van groote aantrekkelijkheid, zij blijven veronderstellingen, die min of meer bevredigende verklaringen aan de hand doen, maar niet alle moeilijkheden uit den weg ruimen".

P. H. J. Hoenen verklaart waarom *Helium als gasvulling voor luchtballons* in gebruik kan komen in plaats van waterstofgas. Helium is slechts tweemaal zoo zwaar als waterstof en dringt bovendien minder snel door de poriën van het taf. Het is ook absoluut onbrandbaar, en als de stijgkracht afneemt, zou men het gas electrisch kunnen verwarmen en dus weer stijgkracht winnen. Maar het kwam niet in gebrnik om dezelfde reden, waarom men een straat niet met diamanten plaveit! Het was ontzettend duur. Men kent bronnen die heliumhoudend gas leveren, en in den oorlog hebben Engelschen en Amerikanen ijverig gezocht naar methoden om het zuivere helium daaruit te winnen. „Daardoor was men in Juli 1918 zoover gekomen, dat de productie van Helium in matige hoeveelheden voltooid en de productie van groote massa's in de toekomst verzekerd was".

J. v. Rijckevorsel schrijft over Paul Claudel; wij behoeven op dit artikel niet verder in te gaan, wijl dezelfde schrijver over dezen Franschen auteur ook reeds in dit Tijdschrift zijne meening gegeven heeft.

H. Padberg bespreekt onder den titel: *Een sterke Vrouw* de door Worp in 1918 uitgegeven brieven van en aan Maria Tesselschade. Hij verwerkt zijn opstel tot een aardig portret van Tesseltje.

De Naastenliefde en de Sociale Actie is een stuk van J. van den Tillaart, dat wij met jubel mogen begroeten. Natuurlijk

kan de schrijver gemakkelijk aantoonen de onhoudbaarheid van liberalisme, socialisme, communisme en dergelijke. Maar allen die aan sociale actie doen, óók katholieken, moeten getoetst worden aan de woorden van Pius X: „De ware herstellers onderscheiden zich van de valsche, dat de laatsten *zoeken hetgeen van hen zelven, niet wat van Jezus Christus is* (Philipp. 2 : 21) en met gretige ooren luisteren naar de arglistige woorden, eenmaal tot den goddelijken Leeraar gericht: *Openbaar U zelven aan de wereld* (Joann. 7 : 4), de trotsche woorden herhalend: *Laten ook wij ons naam maken.* ..... Van den anderen kant wie ernstig naar verbetering der maatschappij streeft, *zoekt niet zijne eigene eer, maar de eer van die hem zond* (Joann. 7 : 18) en zich gedragend naar het voorbeeld van Christus *zal hij twisten noch schreeuwen, en niemand zal zijne stem hooren op straat; — niet terneergeslagen zal hij zijn noch woelziek, maar zachtmoedig en nederig van harte* (Is. 42 : 2 v.v.). Zoo iemand zal èn Gode behagen èn de rijkste vruchten des heils oogsten". Kostbare woorden, welke wij allen, ons bewegend in het openbare leven, minstens eens in de week moesten nemen tot stof onzer overweging. Hoe langer hoe meer zou alles goud kunnen worden wat er blinkt.

Fred. de Bruyn geeft een zeer waardeerende beschouwing over den astronoom *Father Walter Sidgreaves S.J.*, 12 Juni 1919 in zijn 82e levensjaar te Stonyhorst overleden.

Elsevier's geeft beschouwingen over *Jan Holswilder* 1850—1890 door Cornelis Veth, over *Hugo van der Goes* door Dr. J. Overbeek, en *Batavia* door Dr. N. Japikse, alles, zooals gewoonlijk, verlucht met vele en goede illustratiën. Op de laatste bladzijde een klein stukje van R. W. P. Jr. *Rijks Sierkunst*, waar gehekeld wordt de verkeerde versiering van ons staatspapier en postzegels. Men weet, de „versierde" staatsleening was niet opgedragen „aan een grafisch kunstenaar, die van schrift en schriftplaatsing eenige studie heeft gemaakt, maar aan een architect, die misschien wel decoratief is aangelegd" —.

Wetenschappelijke Bladen geeft een uitgewerkt verslag van een voordracht van Dr. A. Lipschütz: *Iets over den Honger in zijn practische beteekenis voor den Mensch.* De publicatie van dit opstel werd gedurende een jaar tegengehouden door de persafdeeling van het Generalkommando XIX. Uit proeven wordt de conclusie getrokken dat „men den hongertoestand zeer kan rekken, wanneer men tusschen de hongerperioden een tijd van voedselopname inschuift. Zulk een telkens afgebroken hongerperiode schaadt het organisme volgens S. Morqulis meer dan een onafgebroken hongerperiode van korten duur".

Verder *Een Ontwerpprogram der Britsche Arbeiderspartij*, met het telkens wederkeerende refrein, dat wij steeds bij die klasse vernemen: „wij leden van de arbeiderspartij" enz., enz. verlangen 1. algemeene handhaving van een nationaal minimum; 2. democratisch toezicht over de industrie; 3. revolutie in het belasting-

stelsel; 4. aanwending van het batig slot tot nut der gemeenschap. De vertaler zet er een enkel kalmeerend nootje onder.

Wel leerzaam is het artikel: *Over speelgoed als opvoedingsmiddel, en de inrichting van de openbare speelkamers en waarnemingsgelegenheden.* Dat er inderdaad, bij juiste keuze, een groote opvoedende kracht kan uitgaan van speelgoed, valt niet te betwijfelen, en evenmin dat men bij spelende kinderen het best kan uitvinden waarvoor zij aanleg en talent bezitten.

Gustave Geley vertelt ons merkwaardige dingen *over materialisaties van mediums;* indien wij niet wisten dat geleerden, geheel ter goeder trouw, soms de malste stellingen kunnen poneeren en ongeloofelijke vondsten, waarvan een gewoon sterveling niets pleegt te bespeuren, kunnen doen, zouden wij denken dat deze doctor ons in het ootje wil nemen.

De dieren schijnen al even egoïstisch, of wil men, even voorzichtig als sommige menschen. Dr. C. Zimmer geeft ten minste aardige staaltjes van *Het hamsteren der Dieren.* Wanneer wij het wetenswaardige van dit artikel samenvatten, „zien wij, dat in den regel geen wintervoorraad wordt verzameld door de koudbloedige dieren, daar deze in het koude jaargetijde zoo goed als geen voedsel noodig hebben. Van de warmbloedige wordt het ook niet gedaan door de vogels, daar deze, indien zij niet in staat zijn de koude te doorstaan, in hun vliegvermogen het middel bezitten deze te ontvluchten, evenmin door de vleeschetende zoogdieren, aangezien vleesch gemakkelijk aan bederf onderhevig is, en eindelijk ook niet door de groote soorten der plantenetende zoogdieren: deze toch kunnen zich ook in den winter nog voedsel genoeg verschaffen. Zoo verzamelen alleen de kleine soorten herbivoren voorraad voor den winter, daar zij door hun geringe lichaamsgrootte spoedig hun warmte verliezen en dus niet in staat zijn in den winter rond te trekken om voedsel te zoeken, maar zich dan integendeel in schuilhoeken moeten terugtrekken" —.

In de *Revue des Deux Mondes* (15 Juli) zet Georges Goyau zijn beschouwingen voort over *l'Eglise libre dan l'Europe libre.* Voor industrieelen zal ook het artikel van Louis de Lannay van belang zijn: *La valeur minière et industrielle de l'Alsace-Lorraine.*

Le Correspondant laat Max Turmann de brandende kwestie bespreken: *Journée de huit heures et Semaine de Quarante-huit heures.* Eerst komt hij tot de voornaamste, eigenlijk de eenige moeielijkheid: Deminution de la production, augmentation de prix. — „C'est commettre une duperie, dit un chef d'Industrie, que d'affirmer aux ouvriers qu'avec la journée de huit heures et le même salaire qu'avec la journée de dix heures, ils se trouveront dans une situation meilleure. La vérité, c'est que l'adoption de la journeé de huit heures ne manquerait pas de provoquer une augmentation du prix de la vie. Pour faire face à cette augmentation, — en ce qui nous concerne, nous avons calculé que, pour

les vêtements, le prix de revient des matières premières se trouverait majoré de 16 pour 100, — les ouvriers réclameront une nouvelle augmentation de salaire. Et l'augmentation des salaires entraînera à son tour un nouvel accroissement de la cherté de la vie." (De Kamer van Koophandel van La Rochelle.) De voorstanders van den acht-uren-dag verklaren integendeel dat een werkman niet veel meer arbeid levert in 10 dan in 8 uren. Bovendien kan dat verschil worden opgeheven door verbetering der machines, nauwkeuriger organisatie van den arbeid en het meer-ploegen-stelsel. En de schrijver brengt uitspraken van groote ondernemers, die met den uitslag volkomen tevreden waren.

Max Turmann zegt echter dat men wel moet onderscheiden het soort van industrie: doorloopend of intermitteerend bedrijf b.v. Voor het eerste, nu reeds dag en nacht werkend, is grootere productie niet mogelijk, dus alleen vermeerdering van prijs zal daar het gevolg zijn. Ook de bedrijven die afhankelijk zijn van het weer of de seizoenen, zooals de steenbakkerijen, het bouwvak enz., zullen veel moeite ondervinden.

En vooral de klein-bedrijven. In Frankrijk „presque les 90 pour 100 de nos usines et ateliers ont un personnel ouvrier de 20 personnes au maximum; plus de deux tiers n'occupent même que cinq travailleurs au plus." En competente persoonlijkheden verklaren dat deze kleine patroons: kleermakers, loodgieters, slotenmakers, smeden, mécaniciens door den verkorten werkdag in het gedrang zullen komen. En zoo is en blijft er verschil: „telles organisations se loueront d'avoir adopté la journée de huit heures, alors que, pour telles autres, la réduction du temps du travail produrait une deminution sensible de rendement et un accroissement du prix de revient." Maar dit zijn natuurlijk alleen materieele overwegingen, de moreele voordeelen pleiten het meest voor den korteren werkdag, zegt men.

Colette Yver, de geestvolle schrijfster, spreekt hier over *Les Sources du Féminisme (l'intellectuelle et l'amour)* en geeft als hare meening: „il faut reconnaître au féminisme tout ce qu'il a fait pour le bonheur de la femme. Ce n'est pas en vain qu'il aura pris certaines Bastilles, et, en particulier, celle de l'ignorance où il n'y avait aucune raison pour que la femme fut maintenue. Il a servi la femme seule, en lui assurant le moyen de tenir d'ellemême sa subsistance. Il a enseigné le travail aux femmes et a par là même augmenté leur vie. Mais il aurait pu faire son œuvre sans dénoncer le vieux pacte de la Chevalerie qui avait toujours raison, je veux parler, des lois anciennes qui avaient fixé dans les siecles les rapports des deux sexes sur l'harmonie et sur leur spécialisation. On pouvait développer la femme, accroître sa vie sans opposer aigrement sa valeur à la valeur masculine. Il fallait la cultiver enfin dans le sens féminin, ne pas présenter la subordination mutuelle des deux sexes comme un approbre, ne pas crier à la victoire quand les femmes faisaient par exemple les

portefaix dans les gares, enfin ne pas poser, surtout ne pas résoudre, l'insoluble problème qui restera toujours une énigme, celui de l'égalitité des sexes."

Als curiosum vermelden wij nog even in *The Strand Magazine* (Aug.) eene novelle *Mr. Miller and the Kaiser.* Een britsch onderdaan Frank O. Miller, wiens voorvader heette Franz O. Muller, en zijne vrouw, die heelemaal haar Duitschen oorsprong niet kan vergeten, ontvangen bericht dat de Keizer niet in Amerongen is, maar zich elders verborgen houdt en een goede gelegenheid afwacht om naar Amerika te gaan. En op 'n goeden avond wordt voor een paar dagen verblijf gevraagd voor den Keizer. De vrouw des huizes is in excelsis; en als zij haar man mededeelt dat de Keizer naar Amerika zal vertrekken en opnieuw zijne macht zal zien te herkrijgen, dan zucht hij: „dat beteekent derhalve weer oorlog met al zijn ontzettende gruwelen" en na zwaren strijd telefoneert hij de politie. Deze komt en neemt een gevaarlijk inbreker gevangen, die speculeerend op het patriotisme dezer Engelsch-Duitschen, zich voor den Keizer had uitgegeven.

Men ziet met hoe weinig gerustheid de Entente allen beschouwt, die maar een druppel Duitsch bloed in de aderen hebben.

In *De Gids* het vervolg der *Walmende Lampen* van J. de Meester, *Verzen* van S. Pinkhof, Frank Gerücke en H. W. E. Cramer, *Een Romance,* vertelling van den Vlaamschen schrijver Emanuel de Bom en dan een allerbelangrijkst artikel van Prof. Dr. J. Salverda de Grave over een soort plagiaat door Dante gepleegd. *Dante en de Islam* is de titel van dit stuk, dat zeker vele Dante-beoefenaars tot tegenspraak zal prikkelen. Het werk van een Spanjaard M. Asin Palacios, *La Escatalogia musulmana* en *la Divina Comedia* gaf er hem aanleiding toe. Volgens dezen schrijver is het klaar als de dag bewezen, dat Dante zijn helle- en hemelvaart hoofdzakelijk ontleende aan *Het Boek van de Nachtelijke reis van de edelste tot de hoogste Majesteit,* geschreven door een Arabier uit Murcia, Moekjioeddhin Ibu Arabi, die 25 jaar vóór Dante's geboorte leefde. Bovendien heeft hij ook gebruik gemaakt, vooral voor zijn *Convivio* en *Vita Nuova,* van de geschriften van een Syriër Aboel-Alà uit de X^de^ en XI^de^ eeuw. Volgens Prof. Salverda zullen wij door deze onthullingen genoodzaakt zijn ons oordeel over den grooten Florentijn te herzien. Zijn verdiensten blijven in alle geval buitengewoon groot, daar hij een onuitwischbaren stempel op zijn werk heeft gedrukt, terwijl zijn meesterschap over de taal van ongeëvenaarde kunst getuigt. H. J. Westerling vertelt ons op zeer gezellige wijze van *De oudste Amsterdamsche opera,* die den 31sten December 1680 op de Leidsche Gracht in een „magnifiek" gebouw werd geopend. Onder directie van zeker kunstliefhebber Dirk Strijker. De Hollandsche opera's schijnen door het noodlot te worden vervolgd. Evenmin als Kees van der Linden of Koopman mocht het Strijker gelukken haar een vast bestaan te verzekeren.

't Was vooral de Amsterdamsche kerkeraad, die telkens weer haar opening tegenwerkte, zoodat zij eerst toen het seizoen reeds half om was kon beginnen. Aanvankelijk had zij veel succes, zelfs uit Den Haag kwamen notabelen, waaronder de stadhouder Willem III en zijn vrouw, de opera bezoeken, maar het gemeene volk bleek weinig er voor te gevoelen, zoodat de goedkoopste rangen leeg bleven. Reeds in 1682 moest de stichter Dirk Strijker het opgeven. De vergunning tot spelen werd ingetrokken en de troep stond midden in het seizoen broodeloos op straat. De opera scheen dood en begraven, toen dook zij weer op in Buiksloot, waar schouwburgen, die in Amsterdam verboden waren, werden opgericht en zich in een druk bezoek mochten verheugen. 't Ligt echter in het duister, of het onder directie van Strijker was en of zij daar lang heeft bestaan.

De Beweging brengt hulde aan de nagedachtenis van een harer trouwste medewerkers, Dr. Joh. Adriaan der Maan, die onder pseudoniem van Adwarta zoovele lange en vaak onverstaanbare gedichten aan dit maandschrift leverde. Victor E. van Vriesland herdenkt hem op geestdriftige wijze, roemt zijn groote kennis, zijn geleerdheid en vooral zijn bescheidenheid, die oorzaak was dat hij, wellicht een der grootste Nederlanders van onzen tijd, zoo onbekend leefde en stierf. Zijn geestesrichting blijkt duidelijk uit, wat zijn vurige bewonderaar zegt tot besluit van deze necrologie: „Want hij was een zuivere echo uit het hart van de Al-ziel en daartoe, tot dat wat hem altijd trotsche extase en bevrijdenden vrede gegeven heeft, is hij teruggekeerd". Een nagelaten gedicht *Xerxes* — wat is die oude vorst thans in de mode — volgt. Verwey geeft mooie vertalingen van *Petrarca's Sonnetten*. In een nawoord wordt medegedeeld, dat dit tijdschrift ten gevolge van de hooge drukkosten tegen het einde van den 15den jaargang zal ophouden te verschijnen. Alweer een die bezwijkt op het veld van — de ad infinitum opgejaagde bedrijfsloonen. Niet altijd zal dit reden van treuren zijn, want waar de tijdschriften en boeken als paddestoelen uit den grond plegen voort te komen, zooals in ons gezegend, vruchtbaar vaderland in de laatste jaren het geval was, zal ieder moeten toegeven dat een opruiming min of meer gewenscht mag heeten.

De *Stemmen des Tijds* brengt ons een studie van Dr. S. Tromp de Ruyter over *De melancholie der Grieken*, waaruit blijkt hoe de hooggeroemde godsdienst der vreugde van de oudheid een achtergrond had van sombere resignatie bij de onoplosbaarheid des raadsels van het aardsch bestaan. Het is niet de melancholie van het genie, het is het lot van een levensbeschouwing buiten den eenigen waarachtigen God, buiten het licht van het Evangelie. Zij misten de waarheid, die vrij maakt, het schoone en goede, dat uit den hemel nederdaalde, dat van God komt en tot Hem wederkeert. Dr. A. Eekhof bespreekt *De opkomst en verbreiding van het Calvinisme in de Nederlanden*, naar aanleiding van het

eerste deel van het werk van Dr. Herman de Vries, *Génève pépinière du Calvinisme hollandais.* Deze schrijver is Doctor in de Letteren aan de Katholieke Universiteit van Freiburg en een bekeerling tot den katholieken godsdienst. Dr. Eekhof brengt hulde aan zijn voorbeeldige onbevangenheid en zuiver wetenschappelijken zin, hoewel hij zich niet vereenigen kan met den laatsten zin van het boek. Overigens geen propaganda, geen polemiek, maar geduldig en moeizaam verzamelen van gegevens met onbevooroordeelde gebruikmaking daarvan. Met verlangen ziet hij uit naar de volgende deelen, al is hij dan ook reeds door dit boekwerk een aanmerkelijke schrede gevorderd.

PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE.

Knitel, Pr. (Fr.) H. Paulus. Futura, Leiden (216).

Wij stellen belang in alles wat van deze aarde is. Met koortsigen haast worden de berichten verslonden, die ons het nieuws brengen uit alle oorden dezer wereld. Wij hooren gretig van mannen, die door energie en durf, door weten of moed, groote dingen tot stand hebben gebracht. Wij strekken vol verlangen de handen uit naar de levensverhalen der sterken of roemvollen, ook al is hun werk de menschheid niet ten zegen geweest. En hoe zou het nu komen, dat de grootste helden, de Heiligen, betrekkelijk zoo weinig onze aandacht boeien? Met de oude bewering, dat dergelijke boeken over het algemeen zoo saai en onwerkelijk zijn gecomponeerd, kan men nu niet meer aankomen. Daar is keur en keuze.

Ik geloof dat veelal te weinig begrepen wordt het mooie, verheffende en waarlijk opvoedende van de levens der Heiligen. Bij gelegenheid van eerste H. Communie krijgen de kinderen boeken van Cooper, Jules Verne of Stamperius, maar het is eene zeldzaamheid, als men het boek van een grooten Christen als meest passend geschenk ziet aanbieden. Dat is jammer. De zin der menschen neigt toch van nature al het meest naar het aardsche, en de dingen, die de gewone nieuwsgierigheid wekken, hebben het meest de belangstelling. Dát zoeken zij uit eigen beweging, op het andere en hoogere moest hen worden gewezen al in hun jonge jaren.

Ik wilde daar toch even op wijzen, al lijkt het misschien ten onpas bij de aankondiging van dit boek. Want het werk van Knitel is nu juist niet bestemd voor de onrijpe jonkheid. Het is een stevig, degelijk studiewerk, dat heel het rijke en heerlijke leven van den grooten Apostel voor ons openlegt. Het is voor

ons allen, voor priester en leek, een uitmuntend en heilzaam werk, waaruit wij kunnen leeren voor het eigen leven en bewonderen een onzer grootste geloofshelden en geweldigste werkers voor Gods eer en glorie. Mogen in de serie „Heiligen en hun tijd" nog veel zulke mooie deeltjes verschijnen. R. K. PR.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Huizinga (J.) Herfsttij der Middeleeuwen. Studie over Levens- en Gedachtenvormen der 14de en 15de eeuw in Frankrijk en de Nederlanden. (XI en 568 blz.) Tjeenk Willink, Haarlem.

Een hoogst belangrijk lijvig boekdeel, bevattende een reeks studiën over de bijna stervende Middeleeuwen. Nog schijnt alles er in vollen bloei, nog prijken heerlijke vruchten aan de volle boomen, nog schitteren late bloemen in blije kleuren, maar toch verraadt de goudglans over het dichte loof den naderenden herfst en als straks de storm raast door het woud, dwarrelen de doode bladeren rond en de naakte takken zwiepen droevig heen en weer in den troosteloozen regen.

Zoo was het in de 15de eeuw, de overrijpe cultuur der Middeleeuwen had afgedaan, de ridderschap had haar ideale beteekenis verloren, de hoofsche vergeestelijkte liefde dreigde zeer aardsch en zelfs grof zinnelijk te worden. De oude vormen van Middeleeuwsch denken, spreken en handelen schenen onveranderd, maar de levende kern der gedachte was verdwenen, het hechte gebouw was niet veel meer dan een kaartenhuis, dat slechts een duw behoefde om ineen te storten. 't Was herfsttij dus in de ware beteekenis van het woord, die prof. Huizinga zich aangetrokken voelde, in haar omvang, in al haar aspecten te schilderen, een reuzenwerk, dat alle waardeering verdient en volgens des schrijvers eigen verklaring toch nog onvolledig is gebleven.

Hij bepaalde zich tot Frankrijk en de Nederlanden, eigenlijk meer bepaald tot Bourgondië en de Bourgondische Nederlanden. Hoeveel grooter zou zijn reeds zooveel omvattende taak zijn geweest, als hij zijn grenzen wijder had getrokken en Duitschland, Engeland, maar vooral Italië binnen den cirkel zijner waarnemingen had opgenomen?

Hij verdiepte zich geheel in zijn onderwerp, van alle zijden heeft hij het bezien, geen verschijnsel bleef onopgemerkt, geen gedachte-schakeering, geen geestesrichting, geen spraakgebruik, geen huiselijke gewoonte of volksuiting ontsnapte zijn aandacht. Naar alle kanten richtte hij zijn zoeklicht en trachtte alles, wat hij waarnam, te verklaren, te rangschikken en te groepeeren in de lijst van zijn tijdbeeld. Zijn verbazende eruditie wordt slechts geëvenaard door zijn scherpzinnigen kijk in toestanden en op feiten, die oogenschijnlijk los staan, maar toch een plaats eischen in den samenhang van het geheel. Zoo slaagde hij er in ons van de late middeleeuwen en van de naderende renaissance, een breed opgezet,

forsch gepenseeld tafereel te geven, dat ten hoogste belangwekkend en aantrekkelijk werkt.

Vooral legde hij er den nadruk op, dat in de Middeleeuwen alles leefde in het licht der eeuwigheid. Over alles goot deze eeuwigheidsidee stralen uit, alles werd symbool, de werkelijkheid vergeestelijkt, het wonder in figuren zichtbaar gemaakt. Men zag heel de Schepping volgens het woord van Paulus in een spiegel, in raadsels; al het bestaande was immers niets meer dan een afspiegeling der eeuwigheid. Toen het gezichtspunt zich ten gevolge van verschillende invloeden en omstandigheden verplaatste, werden de aardsche dingen meer op zich zelf staande en afzonderlijk beschouwd, het hoogere licht verduisterde en werd vervangen niet door een stille, vredige avondschemering, maar „door een hemel vol bloedig rood, zwaar en woest van dreigend loodgrijs, vol valschen koperen schijn".

Dit moment komt ons duidelijk voor den geest, door prof. Huizinga's onderzoek van vaak pijnlijke nauwkeurigheid. Hij, de protestant, stond hier in het volle, katholieke kerkleven. Van de Kerk was immers de uitstraling van godsdienstig denken, voelen en gelooven gekomen, die de wereld vervulden. Hoe verzwakt misschien ook, beheerschte zij de maatschappij nog geheel. Het was niet denkbaar dat een onkatholiek zich volkomen hierin kon inleven. Veel moest hem noodzakelijk vreemd en ondanks zijn fijne intuïtie en scherpen speurzin onbegrijpelijk aandoen; de sporen van dit tekort zijn allerwege te vinden, maar toch moeten wij hem te zijner groote eere nageven, dat hij nergens opzettelijk onrechtvaardig of noodeloos hatelijk was. Zeer dikwijls wijst hij er op, hoe de Kerk geen schuld had aan de verkeerde leeringen en dwaze opvattingen van haar kinderen, hoe zij zich vaak verzette tegen hun woorden en daden, paal en perk stelde aan vele overdrijvingen en misbruiken. Wellicht zou over het gezag van sommige zijner zegslieden te strijden zijn, kunnen wij toch het hem niet toegeven, waar hij het profanatie noemt, de H. Hostie eenvoudig God te hooren noemen (blz. 251), ergeren wij ons, als hij de Imitatio het meest Bouddhistische werk van het Christendom heet (blz. 383), of verschillen wij met hem van meening, wanneer hij aanneemt dat alle misbruiken van het kerkelijke leven noodzakelijke gevolgen zijn van de leer dier Kerk en niet menschelijke dwalingen en buitensporigheden, waarvan zelfs het Heiligste niet vrij kan blijven — maar over het geheel genomen spreekt uit alles een prijzenswaardige zucht om onpartijdig te zijn bij zooveel dat tegenstrijdig is en vol felle, scherpe contrasten.

Vergeten mag niet worden, dat over het goede, stille, heilige weinig gesproken en geschreven is; dit blijft in de schaduw, alles wat misdreven wordt zoowel thans in de na-oorlogspsychose als in de herfsttij der Middeleeuwen trekt vooral de aandacht, brengt de gemoederen in beweging, geeft aanleiding tot heftige

strafredenen, tot spot en satire. Gelukkige maar ook brave volken hebben geen geschiedenis.

Hoe 't ook zij, duidelijk blijkt uit dit boek, dat de Kerk zich als steeds boven het tijdelijke wist te verheffen, hoe zij, al had haar kleed ook vernieuwing noodig, al werd de behoefte naar hervorming steeds dringender, zij ook in deze troebele tijden haar roeping wist te vervullen van leidster en leerares der volken.

Zooals wij zeiden, dit werk is niet alleen aantrekkelijk om de enorme belezenheid, de psychologische en historische kennis van den schrijver, maar ook om zijn vloeiende, aangename schrijfwijze, die aan het onderwerp alle droogheid ontneemt. De fraaiste hoofdstukken zijn wellicht die aan „Het Beeld en het Woord" en aan „De Kunst in het leven" gewijd. Wij kenden ze trouwens reeds, daar zij in minder uitgebreiden vorm verschenen in *De Gids* (1916, No. 6 en 7) onder den titel van „De Kunst der Van Eijcks in het leven van hun tijd".

Deze Herfsttij verdient zeker kennismaking, bestudeering en misschien op enkele punten zaakkundige bestrijding.

Dit laatste zal prof. Huizinga niet bij voorbaat afwijzen, want met deze woorden geeft hij een eigen oordeel over dit boek:

„Hoe ijverig heeft men in de middeleeuwsche beschaving naar de kiemen der moderne cultuur gespeurd; zoo ijverig dat het soms schijnen moest, alsof de geestesgeschiedenis der Middeleeuwen nauwelijks iets anders was geweest dan de advent der Renaissance... hier is beproefd om de veertiende en de vijftiende eeuw te zien, niet als de aankondiging der Renaissance, maar als het einde der Middeleeuwen, de middeleeuwsche beschaving in haar laatste levensgetij, als een boom met onrijpe vruchten, algeheel ontplooid en ontwikkeld. Het woekeren van oude, dwingende denkvormen over de kern der gedachte, het verdorren en verstijven van een rijke beschaving, — dat is de hoofdinhoud van deze bladzijden. De blik is bij het schrijven van dit boek gericht geweest als in de diepten van een avondhemel, maar van een hemel vol bloedig rood, zwaar en woest van dreigend loodgrijs, vol valschen koperen schijn.

Overzie ik het geschrevene, dan rijst de vraag of niet, wanneer de blik nog langer op dien avondhemel had gerust, de troebele kleuren zich toch nog zouden hebben opgelost in louter klaarheid. Het schijnt wel dat het beeld, nu ik het lijn en kleur gegeven heb, toch somberder en minder sereen is geworden, dan ik het meende te ontwaren, toen ik den arbeid begon. Het kan licht gebeuren, dat men, de opmerkzaamheid steeds gericht op neergaan, uitleven en verwelken, te veel van de schaduw des doods over het werk laat vallen".

Zoo spreekt de schrijver zelf en hij geeft volkomen de gedachte weer, welke bij ons loskwam.

M. v. d. B.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Buurman (M. C.) De Liefde van een Dweper. Brusse, Rotterd. (136).

Een diepzinnig boek... zóó diep, dat je den bodem niet vinden kunt. Koen, de held van het verhaal is een journalist, een oorlogscorrespondent, en dat verklaart misschien alles wat anders onverklaarbaar is in zijn onsamenhangend getheoretiseer. Daar zijn er wel meer geweest, die onder den indruk der doorgemaakte verschrikkingen, zoo min of meer aan 't malen zijn geraakt.

Koen ontdekt ergens in Belgiê, te midden van een verwoed gevecht, een priester, „die slechts bad en zijn verstarde bloedbeloopen oogen maar gericht hield op het even glimlachende gezicht van de gehavende Maria". Geen wonder dat de geestelijke latijnsche fouten maakt in deze onrustige en gevaarlijke omgeving en spreekt van „in hora mortis nostr*ea*" en van „benedict*um* fructus". Eenige oogenblikken later wordt hij doodgeschoten door de Duitschers en Koen ziet hem liggen, „de starre oogen glansden nog met de bovennatuurlijken vrede.... de open lippen droegen nog den glimlach van welbehagen".

Dit gezicht heeft den journalist, die vroeger toch ook al vreemd schijnt gedaan te hebben, klaarblijkelijk nog meer in de war gebracht. De liefde voor een vrouw moet zijn als voor eene Madonna, heilige liefde, zonder verlangen.

Hij gaat die theorie toepassen op zijn eigen meisje, een schat van een kind. Als ze toevallig een heer ontmoet, of een mannelijk voorbijganger aanblikt, dan wordt hij woedend jaloersch, spreekt van oer-instincten en maakt haar standjes. Tegen zich zelf zegt hij dan wel telkens dat hij idioot doet, maar om weer opnieuw het zelfde spelletje te beginnen. Hij heeft zich nu in het hoofd gezet dat hij haar wil vereeren uit de verte en stelt het huwelijk maar steeds uit. Ten slotte komt de scheiding; zij kon het niet langer houden. Hij is blij... zij zal nu de zijne blijven, zonder dat sexueele verlangens, „de oerinstincten", zijne liefde haar glans komen ontnemen.

Maar als zijn vriend hem na eenigen tijd mededeelt dat hij met het meisje verloofd is, dan staat hij een oogenblik versuft. Aan die mogelijkheid had hij niet gedacht. Hij gaat dan maar gauw naar Griekenland, denkend aan zijn nieuwe theorie over de liefde. In Griekenland zal hij artikelen schrijven voor zijn krant, ofschoon ik vrees dat deze hem vrij spoedig zijn ontslag zal geven. Want door het heele boek blijkt de geestelijke verwarring van dezen diepzinnige zoo groot, dat wij hem niet lang meer in staat durven achten voor gewoon, duidelijk hersenwerk.

M. WALRE.

Courths-Mahler. Liselotte's huwelijk. Swartzenburg, A'dam (234).

De schrijfster houdt wat al te weinig rekening met het gevoel harer lezers voor waarschijnlijkheid en mogelijkheid. Een landheer, geruïneerd door de overstroomingen, moet zijn goed verkoopen, maar hij en zijn zoon worden liefdevol opgenomen door een adellijk personaadje, op wiens kasteel de vader rentmeester wordt, terwijl de zoon eene betrekking van houtvester krijgt, door den vriendelijken voorspreker bij een even adellijken sinjeur, ergens ver in Pruisen.

De jongeman wordt verliefd op een arm meisje en zij op hem. Zij huwt echter een schatrijken anderen man alleen om zijn geld, en reeds dadelijk na haar huwelijk komt zij zich letterlijk aanbieden aan den vroegeren geliefde. Deze is echter kloek genoeg om haar met verachting af te wijzen. Na eenige jaren, wijl zijn vader al wat moeielijker zijn ambt kon waarnemen, keert hij terug naar het slot van den weldoener, om de taak van opzichter te vervullen in het vervolg. Het dochtertje van den edelen kasteelheer is intusschen opgegroeid tot eene bekoorlijke jonkvrouw en het komt na verloop van tijd dan ook tot een huwelijk.

De pruisische verleidster heeft intusschen haar man overgehaald het voormalige en nog steeds verlaten erf te koopen en te bewonen, zoodat zij is in de onmiddellijke nabijheid van het voorwerp van haar hartstocht. Zij doet alles om hem te werven en nog op den huwelijksdag fluistert zij de jonge bruid in, dat haar man haar heeft bedrogen, haar alleen om geld heeft getrouwd enz. De jonge vrouw gelooft dat maar dadelijk en ongelukkige dagen breken nu aan. De twee menschen, die met elkaar gelukkig hadden kunnen zijn, leven nu naast elkaar, wrokkend en bedroefd, zonder een woord te spreken. Ten slotte komt alles te recht, de bedriegster wordt bedrogen, gelijk het behoort, en verdwijnt aan de kimme.

Volwassenen zal het boek niet schaden, vooral omdat alles zoo hoogst onwaarschijnlijk is; hartstochtelijke tooneelen spelen zich niet af, tenzij men de melodramatische woorden, welke gewisseld worden, zoo zou willen noemen. Voor jonge dames is de lectuur toch minder geëigend. M. WALRE.

Couperus (Louis) Legende, mythe en Fantazie. L. Veen, Amsterd., 96 en 84.

Uit een verslag, der Nutsbibliotheek, dat wij verleden jaar publiceerden, bleek Couperus te behooren tot de schrijvers, wier boeken weinig werden gevraagd. Dat pleit voor den smaak der lezers. Wij Hollanders zijn te oprecht om het aanstellerige, het gemaakte, would-be dandyachtige van Couperus te kunnen verdragen en te kort af om door zijn words, words, words te worden aangetrokken.

Ik word zenuwachtig als ik hem lees, en ik geloof dat er nog

nooit een boek van dezen man ongeschonden uit mijn handen is gekomen. Sommige vinden hem geestig en zullen de geschiedenissen van Blauwbaard en van Don Juan, welke voorkomen in dezen bundel, ook wel fijn humoristisch of ironisch vinden. Maar ook ik kan hem in dat genre nog het best zetten; dan lijkt hij op een van die onuitputbare society-kletsers, die vervelende partijtjes zonder ongelukken voorbij weten te praten.

Maar als hij lyrisch gaat doen, en, wat sterk in de mode schijnt te komen, de menschen „kinderen des licht" en „jonge goden" enz. gaat noemen, dan krijg ik het te kwaad.

„Omhels mij. Ik heb je lief. Wij zijn goden. Beiden. Richt je op. Zie je bent jong, heerlijk, mooi, krachtig, eeuwig. Kom meê. Laten wij de wereld en de menschheid, en stijgen wij in de etherische hemelen". (blz. 62; het gaat zoo bladzijden lang voort).

Dan zie ik den „jongen god" met zijn bruine schoenen en paarse sokken en omgeslagen pantalon... een kappersbediende van een eerste-klas-zaak. A. GIELEN.

Dostojefski (F. M.) De Vernederden. Holkema & Warendorf, A'dam. 2 dln. (221 en 198) f 6.90.

Dostojefski voltooide dit boek in 1861, twee jaren na zijn terugkeer uit Siberië, waar hij vier jaren was opgesloten in de gevangenis te Omsk en daarna als soldaat werd ingelijfd. Nog vijf jaren zou het duren alvorens hij de hand mocht leggen aan zijn meesterwerk: „Misdaad en straf". (Juister is deze titel dan „Schuld en boete", gelijk een Nederlandsche vertaling heet).

In „De Vernederden" ziet men echter reeds scherp de groote talenten en vooral het wondere psychische inzicht van den schrijver. Men krijgt den indruk eene autobiografie voor zich te hebben, maar al heeft Dostojefski wel overeenkomst in levensgebeuren met Wanja, toch is de waarheid zoo sterk met verdichting gemengd, dat men zich op de gegevens volstrekt niet verlaten mag.

Niemand heeft ooit ontkend dat deze roman te langdradig te vol uitweidingen en te zwak is van compositie; maar niemand zal ook weigeren te erkennen de subtiele zielkundige ontledingen, de rake karakterteekeningen, die den toekomstigen grootmeester reeds voorspellen.

Dostojefski's stijl is zwaar en stug; naar sierlijke zinnen zoekt hij niet. Maar zijn eentonige stijl past volkomen bij zijn onderwerp, is in volkomen harmonie met den inhoud.

„Het onsterfelijkheidsgeloof", schreef Professor van Wijk, „drukt zijn stempel op Dostojewskij's opvatting van ons aardsche leven. De ziel bestaat eeuwig en wij voelen, dat haar essentie smetteloos rein is. Doch hier op aarde heeft zij te kampen met de duivelen van de hartstocht en het ongeluk. Sommige mensen zinken dieper dan andere weg in de poel van zonde of rampspoed. Het spreekt van zelf, dat ieder, die de herinnering bewaard heeft aan de

oorspronkelijke reinheid en die daarbij de besmettende aanraking van het aardse aan zichzelf speurt, met deze slachtoffers slechts medelijden kan hebben en voor hen in het biezonder liefde gevoelt. Nooit heeft die liefde zich zo schoon vertoond als in de Christus, die vrijwillig de kruisdood stierf uit erbarmen met de mensheid, en, ingaande in de eeuwigheid vanwaar hij gekomen was, de zondaren vergaf, die Hem martelden. Deze Christelijke liefde is ook die van Dostojewskij. Zo hangt dat eigenaardige medegevoel van Dostojewskij, dat wij wellicht het beste met de naam „ethiese solidariteit" kunnen aanduiden, ten nauwste samen met het geloof aan de onsterfelijkheid van de ziel, en datzelfde geloof geeft aan des schrijvers letterkundig oeuvre zijn eigenaardige karakter. Dostojewskij's helden zijn grotendeels mensen van een intense klaarheid van ziel, maar zij hebben te kampen òf met smart en ontbering òf met zondige neigingen. In beide gevallen verdienen zij gelijkelijk ons medelijden en onze liefde. Hoe Dostojewskij heeft medegeleden met de armen van geest en de treurenden en de vervolgden...; een minstens even ruime plaats nemen in zijn hart de zondaren in. Deze ongelukkigen hebben vaak een reiner gemoed dan wie als deugdzame mensen door de wereld gaan: dat heeft Destojewskij in de Siberiese gevangenis geleerd en zowel zijn belletristiese als zijn publicistiese arbeid zijn daar om het te bewijzen. — Er zijn ook zondaren, zo verdorven, dat de goddelike vonk geheel schijnt uitgeblust; Dostojewskij beschrijft ze ons in de opzichtelijkste kleuren". — Een dergelijke duivel in menschengedaante is Vorst Walskowsky uit „De Vernederden". Voor hem bestaat slechts één ding de eigen persoonlijkheid, die bevrediging van begeerten zoekt; en hij begeert niet anders dan zinnelijk genot en goud. De schrijver zegt ons geen oogenblik als zijn eigen gevoelen dat Walskowsky een schurk in het kwadraat is, maar hij laat hem voor onze oogen zich zoo onthullen, totdat wij „een bijna physieken walg krijgen van dezen onmensch".

Alosja, zijn zoon, is nu juist niet een goede, maar een goedige, een onnoozel-zwak-goedige jongen, die tranen schreit over zijn eigen egoisme en tegelijkertijd weer iets begint te doen dat nog egoistischer is. De twee meisjes Natasja en Katja, beiden vol liefde voor Alosja, ofschoon zij niet blind zijn voor zijne fouten, en beiden vol liefde en bewondering voor elkaar, zijn hemelsbreed verschillend in karakter. Natasja, de sterke, die door hare liefde voor Alosja zwak is tegenover dezen kinderachtigen jongeman; Katja, de van nature veel zwakkere, wie juist de liefde dwingt moederlijk streng tegen Alosja op te treden.

Daar is in dit boek sprake van alle soort zedelijke schuld en zonde. Maar geen enkel volwassen mensch, en anderen begrijpen het nauwelijks, zal zich door dit boek geprikkeld voelen tenzij van toorn en ergernis tegen de misdaad en hare bedrijvers.

A. Gielen.

Fortner (H.) Jacq. de Zanger. Utrecht, de Haan (311)

Een boeiende vertelling uit de wildernis.

De Zanger, die dezen naam heeft gekregen omdat hij lustig een lied weet te doen klinken in wouden en langs rivieren, is een jongeman, die de groote stad is ontvlucht. Maar hij weet niet dat zijn naam is geschandvlekt, wijl een ontrouwe vriend op den dag van zijn plotseling verdwijnen, geld uit den brandkast heeft ontvreemd en de verdenking op Jacq heeft laten rusten. Diens familie heeft intusschen het gestolene aangezuiverd, maar op den naam van den man blijft de vlek kleven.

Door een samenloop van omstandigheden krijgt Jacq dat alles eerst te weten, als de gouverneur en zijn gevolg, waaronder de schuldige vriend, een uitstapje doet naar de onherbergzame oorden.

Aan avonturen geen gebrek. Jacq dient als gids in het illustre gezelschap; een halfbloed staat hem naar het leven; hij ontvangt van de lippen van zijn stervenden vriend het verhaal hoe alles in zijn werk is gegaan en tevens onderteekent deze vóór zijn dood de bekentenis der eigen schuld.

Jacq gaat naar de stad terug om zijn eer te herstellen. Hij wordt op sleeptouw genomen door een nichtje van den gouverneur, het dreigt op een huwelijk uit te loopen, maar gelukkig ontdekt de jongeman in tijds dat zij een wispelturig, weelderig en oppervlakkig schepseltje is. Niets voor hem. En hij snelt terug naar de eenzaamheid, waar het mooiste en het liefste meisje hem wacht en gelukkig zal maken. Een goed boek, met een zinspeling op de ongebondenheid der blanken tegenover de vrouwelijke halfbloeds; maar overigens geschikte en spannende lectuur.

Schoepp (Meta) De Heer van Silverberg.

Een woeste, tragische geschiedenis uit het oude geslacht der Vikings. Voor volwassenen. R.

Sutcliffe (Halliwell) Haar Offer. Utrecht, de Haan (342) f 1.30.

De Squires van Oldfield waren woeste jagers, zij hielden van een stevig glas wijn, waren gastvrij en gedienstig en... maakten vele schulden. Maar zij konden er niet toe komen door een rijk huwelijk het financieel te kort bij te werken. Als zij trouwden, en het strekte hun tot eer, huwden zij uit liefde. Toen de vader van Nick Oldfield op sterven lag, kreeg hij de onzalige gedachte, en sprak die uit, dat zijn zoon den schuldenlast delgen zou door een rijke erfgename aan te slaan; in zijn hart echter was hij vast overtuigd, dat Nick niet anders zou handelen dan zijn voorvaderen en alleen de vrouw nemen, die hij werkelijk beminde. En zijn vermoeden werd bewaarheid. Alleen deed Nick het wat erg eigenaardig, zóó vreemd zelfs dat de aandachtige lezer maar niet kan achterhalen, waartoe zijne geheimzinnigheid eigenlijk diende. Hij trouwde namelijk Alison van Blake-house in een kerkje op de

heide, heel stil en in 't geheim. En daarna keerden de echtelingen terug, ieder naar de eigen woning. Maar Nick viel dit leven te zwaar. Hij huurde een huisje op de heide en daar troffen zij elkaar. Maar op een goeden dag was Alison, die moeder moest worden, verdwenen en alle nasporingen bleven vruchteloos. Zij liet een brief achter, waarin zij verklaarde dit „offer" te brengen om Nick niet in den weg te staan. Met Oldfield ging het hard achteruit, en de rentmeester verklaarde maar dat alleen een rijk huwelijk van den finalen ondergang zou kunnen redden. Een zekere Hirst had alle hypotheken in zijn hand; hij had eenmaal eene onbeantwoorde liefde gekoesterd voor Nick's moeder, en uit wraakzucht wilde hij thans Oldfield vernietigen. Nick's edel karakter ontwapende evenwel den man en hij gaf belangeloos alle hypotheekbrieven terug. Welvaart keerde weer op Oldfield en eindelijk werd ook Alison gevonden. Haar kindje had slechts kort geleefd; zij zelf was verwilderd en schuw, maar door de goede zorgen eener verstandige dienstbode, kwam alles terecht. Zij keerde naar Blake-house terug waar Nick eindelijk zijn verloren geluk kon komen halen. Wat sterk romantisch en hier en daar nogal sentimenteel. M. WALRE.

FRANSCH.

Bordeaux (H.) Une honnête femme, 3e éd. f 2.75.

Een vrouw, die bedrogen wordt door haar man, en in haar eenvoud en goedheid, het niet kan gelooven totdat de feiten haar dwingen. En hij... hij meent nog een tijd lang dat zij argeloos onwetend is, totdat hij het zich niet langer kan wijsmaken. Zij doet haar best voor de wereld zich goed te houden, maar zienderoogen kwijnt zij weg.

En dan ziet hij eerst duidelijk in, wat voor schuld hij op zich heeft geladen en vraagt haar vergiffenis en biedt opnieuw zijne liefde, welke hij nu hoog en rein zal houden.

Altijd dezelfde Bordeaux, altijd dezelfde geschiedenis van ontrouw en onverspel. Het schijnt dat hij nu zelf wel wat verwonderd staat over zijn onderneming want hij zegt in een voorwoordje: que dirai je? Il me parait si loin de mes préoccupations présentes et du grand drame collectif òu je tenterai sans doute un jour de puiser, qu'il m'étonne un peu.

Wel, wij willen afwachten en Bordeaux eens een roman zien maken van oorlogswee en heldenmoed, van vaderlandsliefde en opoffering. Dat zal een afwisseling zijn en een verkwikking. De roman van „une honnête femme" is minder ruw-realistisch als vroeger werk van dezen franschen schrijver, maar op vele plaatsen toch te zwoel om hem aan te bevelen. J. M. W.

Delly. Le maître du Silence. Le Secret de Kou-kou-noor. (8°. 292) Librairie Plon frs 4.50.

Duitsche spionnage, gedwarsboomd door eene „société justi-

cière", die over tallooze leden onder alle hemelstreken beschikt en een schat heeft, in een vergeten grot in China begraven.

De aanvoerder der spionnen wordt door den „Maître du silence" gevangen en wreed gestraft.

Eene idylle heeft de schrijfster er door gevlochten.

Het boek is goed geschreven en mag gelezen worden, doch: Wanneer krijgen wij weer een roman van deze schrijfster, als „Entre deux âmes". (Zie 7den jaargang, blz. 231) Dat is toch heel wat anders.... H. F. VAN MAARSEVEEN.

Tharaud (Jérome et Jean). Une Relève (8⁰ 203). Emile Paul, Frères, Paris. frs. 4.50.

De „Grand Prix de littérature 1919 de l'Académie Française". Ik ging er eens recht voor zitten, maar 't viel niet mee.

De Schrijvers willen vooral „artistes" zijn en deze aflossing van de bezetting eener loopgraaf geeft hun aanleiding tot stemmings-stukjes, die hier en daar lief en aardig zijn en ook eigenaardig, maar die ik liever wat dieper had gewild.

Is dat nu alles? roept men ten slotte uit bij deze koude kunst, in wier fijn borduurwerk een paar godslasteringen de temperatuur nog verlagen.

In eene bestudeering te treden laat de ruimte niet toe, al wil ik erkennen, dat de vorm superieur is en daarom ook een hooger inhoud vroeg. H. F. VAN MAARSEVEEN.

Margueritte (Paul). Sous les pins tranquilles (8⁰ 312). Librairie Plon, Paris. frs. 3.50 (maj. de 30⁰/₀).

Een roman naar een oudbakken recept. Eene colonie ergens in het zuiden van Frankrijk, bestaande uit eene oude dame, eenige oude heeren, eene huishoudster enz., menschen die veel hebben medegemaakt, thans zeer net leven, achttiende-eeuwsche en andere oudbakken philosophie uitkramen en toepassen, veel goed doen naar hunne theorieën en mislukking op mislukking te boeken hebben.

Hier en daar barst het venijn naar buiten, maar overal zit het verborgen.

Ik zal geene kolom vullen om dit boek te bespreken.

Het is ouderwetsch, schijnt aan sommigen hier en daar wellicht onschuldig, ja onnoozel toe, maar is inderdaad gevaarlijk, omdat de onzin onder bloemen wordt verborgen, teneinde geloof en moraal dieper te kwetsen. H. F. VAN MAARSEVEEN.

Yver (Colette). Les cousins riches. Parijs, Calmann Levy.

In een schilderachtige vallei verheft zich het kasteel der oude, adellijke familie Martin d'Oyse, dat eens het voorrecht had, koning Hendrik IV nachtverblijf te verleenen.

De familie bestaat uit de ideaal gelukkige ouders en twee zoons: allen leven in den cultus van het verledene, in de vereering van hun nageslacht, in de dankbare herinnering aan de groote eer

hun eenmaal door den koning bewezen — zijn ledikant wordt nog steeds als hun kostbaarste kleinood bewaard. Des te verwonderlijker is het dus dat deze idealistische familie er een fabriek op na houdt. Een der zoons is getrouwd en staat zijn vader in het beheer der fabriek bij, de andere daarentegen bleef de verheven idealen trouw en zocht zijn geluk heel in de hoogte als vliegenier.

Minder verwonderlijk is het, dat de fabriek slecht gaat en den ondergang nabij schijnt, wanneer de schoondochter op het denkbeeld komt de hulp in te roepen van haar Amerikaansche neven, twee flinke practische jongelui, die opruiming houden in den ouderwetschen rommel van de adellijke verwanten, allerlei nieuwigheden invoeren tot groote verontwaardiging van de idealisten, maar tot opkomst en bloei der fabriek. Eindelijk wordt het verschil van levensschouw beide partijen te machtig; men scheidt in vrede, de neven vertrekken, maar toch worden de banden niet verbroken want de jonge vliegenier trouwt met de zuster van de twee industrieelen en het kind van den oudsten broer schijnt bestemd beide richtingen eenmaal te verzoenen.

Het verhaal is vlug en aangenaam verteld, zooals wij dat gewoon zijn van de schrijfster van *„Métier de roi"*, *„Princesses de science"* en zoovele andere werken, maar 't gaat niet diep en is niet van onwaarschijnlijkheid vrij te pleiten, doch er is geen sprake van oorlog en dit is reeds een groot voordeel, vooral in een franschen roman van de allerlaatste jaren.

DUITSCH.

Scharlau (M.) Kämpfe. Bachem, Keulen.

Onder de vele bekeeringsgeschiedenissen, die thans verschijnen en bewijzen hoevele oprecht zoekenden langs verschillende wegen het Vaderhuis vinden — neemt het verhaal van M. Scharlau — Magda Alberti — een eigenaardige plaats in.

Onder de kath. romans, die in de laatste jaren in Duitschland zijn uitgekomen trokken die van Scharlau veel de aandacht en verheugden zich in een grooten lezerskring. Zij waren natuurlijk en vlot geschreven, behandelden zielkundige problemen en vooral den innerlijken strijd door zoovele geloovige protestanten gevoerd, wien hun onvolledige godsdienst niet kon voldoen.

Gesa Plitsch en *Martin Augustin* zijn haar beide voornaamste werken, die eerst als feuilleton in de Germania en Köln. Volkszeitung geplaatst waren.

Niemand kon vermoeden dat de Schrijfster die zich het pseudonieum Scharlau had gekozen geen katholieke was, maar zelfs de vrouw van een luthersch predikant. Eerst lang na de verschijning van haar eersten roman heeft zij den grooten stap gedaan, die haar terwille van haar omgeving en maatschappelijke positie zoo zwaar toescheen.

In haar laatste boek „Kämpfe" verhaalt zij ons op vertrouwelijke,

aangename wijze hoe langzamerhand het groote licht voor haar opging.

Reeds sinds haar jeugd, had zij sympathie voor alles, wat katholiek was. Door de lessen van een modern predikant had zij haar geloof nagenoeg geheel verloren. In haar verwarring wendde zij zich tot een kath. priester, die haar de grondwaarheden van den christelijken godsdienst weer nader bracht zonder echter eenigen invloed uit te oefenen op haar overgang tot het katholicisme. Zij scheen hiervan ook geheel af te zien toen zij in het huwelijk trad met een dorpspredikant en zich aan zijn zijde hoogst gelukkig voelde.

Toch bleef haar hart naar de waarheid smachten. Op sympathieke wijze vertelt zij ons van het gelukkige, harmonische leven dat zij met haar edelen man leidde, van het goede, dat zij samen verrichtten in zijn gemeente, van hun pleegkinderen aan wie zij zich geheel wijdden. Zelfs nadat hun een zoon was geboren.

Maar haar geweten verweet haar steeds haar lafhartigheid om ter wille van haar geliefden man nog maar niet de roepstem der genade te volgen. Haar zware strijd beïnvloedde zelfs haar gezondheid, tot dat eindelijk de predikant haar vrij liet haar overtuiging te volgen, hoeveel 't hem ook mocht kosten. Ook haar zoon werd geheel zelfstandig katholiek, terwijl hij in Munster studeerde en bereidde zich tot het priesterschap voor, toen de oorlog hem onder de wapenen riep.

Het verhaal laat zich gemakkelijk en prettig lezen als een roman. Wat mevrouw Alberti als schrijfster van verdichte verhalen onderscheidde, haar talent van typeeren en milieux te schilderen, vertoont zij ook hier en dat zij ons met levende, in Duitschland zelfs bekende personen in aanraking brengt, verhoogt niet weinig de aantrekkelijkheid van deze geschiedenis vol ernstig verstandelijk onderzoek en innigen zielestrijd. Door zulke werken toont Germania ons zijn innerlijke kracht en zijn recht op wedergeboorte. M. S.

ENGELSCH.

Strackey (Lytton). Eminent Victorians. - London, Chatto en Windus.

't Zijn wel vier uitstekende tijdgenooten van koningin Victoria, waarvan ons hier de beelden ten voeten uit worden gegeven. Te recht zegt de Schr. in zijn „Voorrede", dat de geschiedenis van het Victoria-tijdvak nooit zal geschreven worden, omdat wij er te veel van af weten. Er bestaat zulk een massa documenten over die jaren, dat de historicus er door overstelpt wordt. Hij zal zijn zoeklicht moeten laten vallen in duistere, nog niet onderzochte schuilhoeken, van daar uit een karakteristieke figuur opdiepen en die zorgvuldig van alle kanten belichten. Zoo vond hij vier personen, drie mannen en een vrouw, der moeite waard nader te bezien en in de lijst van hun omgeving en hun tijd te plaatsen.

Deze vier zijn: Kardinaal Manning, Florence Nightingale, Dr. Arnold en Generaal Gordon.

Zijn biographie van den grooten kerkvorst zal den katholiek niet licht voldoen. Zooals met de meeste buitenstaanders het geval is, begrijpt hij weinig of niets van het innerlijke zieleleven van een kath. priester. Te veel zoekt hij achter diens handelingen menschelijke motieven, eerzucht, naijver, zelfs ijdelheid. Met scherpe pen teekent hij de Engelsche kerk van die jaren, die met recht de slapende mocht worden genoemd en die op zoo onaangename manier wakker schrikte door de Oxford-beweging. Hoewel hij de beide kardinalen Newman en Manning niet goed begrepen heeft, doet hij toch aan hun groote gaven en werkzaamheid recht wedervaren.

Zijn tweede figuur is de bekende Florence Nightingale, de vrouw, die den geheelen militairen gezondheidsdienst hervormde, aan de treurige misstanden in de Krim een einde maakte en hoe ziek en lijdend ook, na haar terugkomst ontzaggelijk veel tot stand bracht in Engeland niet alleen maar ook in Indië en in andere landen. Hij verstoort echter de legende, die van haar een zachte teere liefdezuster maakte, maar toont haar als een doortastende, flinke om niet te zeggen bazige vrouw, die haar geheele omgeving aan zich wist ondergeschikt te maken en de politiek dienstbaar deed zijn aan haar oogmerken.

Minder bekend is Dr. Arnold, het hoofd der beroemde Rugbyschool, die op onderwijs-gebied veel heeft hervormd en over wiens werkkring interessante bijzonderheden worden verhaald.

Veel meer populariteit bezit de christenheld Charles Gordon, die in Khartoum vermoord werd en in Engeland als een soort Anglikaansche heilige wordt vereerd. Strackey toont hem in zijn volle mensch-zijn, en verbergt dus ook zijn fouten niet — zelfs niet zijn wat te groote sympathie voor b. en s. (brandy en soda) waarmede hij zijn neerslachtige stemmingen trachtte op te wekken. Het boek is prettig en onderhoudend geschreven, een model zeker voor zulke levensschetsen. M. S.

Bowen (Marjorie) The burning Glass.

De bekende historische-romanfabrikante Marjorie Bowen koos dezen keer als heldin van haar nieuwste boek, de vooral om haar liefdeswee zoo bekende Julie de Lespinasse. Behalve om haar harts-avonturen was zij ook in het Parijs der 18de eeuw beroemd om haar vriendschap met de Encyclopedisten en om haar salon, waarin zich vereenigde alles wat in Parijs elegant en intellectueel was.

Ondanks haar schitterende omgeving was Lespinasse een diep ongelukkig schepsel. Van geheimzinnige afkomst, stond zij nagenoeg alleen in de wereld; reeds zeer jong schijnt zij haar geloof te hebben verloren maar bleef toch onbesproken van gedrag; zij was niet mooi, niet bijzonder geestig, maar zeer bevallig en tactvol. Men kwam haar gaarne bezoeken. Zij wist goed te ontvangen en de gesprekken te leiden. d'Alembert was haar beste

vriend; hij had haar lief maar zij hield hem op een afstand en maakte van hem haar trouwen dienaar en zelfs boodschap-looper. De geleerde wiskunstenaar zag niet wat in zijn naaste omgeving gebeurde en bemerkte dus ook niet dat zijn aangebeden Julie zich in stilte verloofde met een Spaansch edelman, den markies de Mora. Het huwelijk stuitte op moeilijkheden van den kant zijner hoogadellijke familie. Bovendien was hij zwak van gezondheid. De verloving duurde zes jaren; toen vertrok hij naar Spanje om de laatste voorbereidingen voor zijn aanstaand huwelijk te maken. Hij werd echter steeds zieker en verlangde naar zijn bruid terug. Stervend begaf hij zich op reis en stierf onderweg in Bordeaux. Misschien ook had hij uit haar brieven bespeurd, dat Julie's liefde verkoelde en maakte hij daarom haast naar haar terug te keeren. Inderdaad had de 40-jarige gedurende zijn afwezigheid kennis gemaakt met een jong, knap officier Jacques de Guibert, die ook als schrijver in dien tijd veel naam had. Op hem verliefde zij zich heviglijk, hoewel zij door wroeging werd verteerd over haar verraad jegens den edelen, trouwen Mora. Zelfs schijnt deze nieuwe liefde niet zoo rein te zijn gebleven als de vorige. In elk geval zij bracht Julie bitter lijden en zelfs een vroegen dood aan. Voor Guibert was zij niet veel meer dan tijdpasseering. Zij schreef hem wanhopige liefdesbrieven en toen hij om zijn schulden te kunnen betalen een rijk huwelijk sloot, kwijnde zij verteerd door jalousie weg en stierf na zwaar lijden, dat zij door opium trachtte te verdooven. In haar laatste dagen ontving zij, door toedoen van haar halfbroer, Abel de Vichy, de laatste H.H. Sacramenten, „in het gezicht en trots de geheele Encyclopedie" zooals deze fier verklaarde. Bowen heeft in deze liefdesgeschiedenis — want onder haar hand is het niet anders geworden — op den voet de biographie van den marquis de Segur gevolgd. De keuze der toiletten, die Julie in alle omstandigheden van haar droevig leven droeg, beschrijft zij met alle kennis en smaak van een bekwame costumière; zelfs de huis- en nachtkleeding der mode-dame worden niet vergeten. Te midden van al haar verdriet scheen zij dus in deze wuftheden nog genoegen te vinden.

De lezing van dit boek is uit den aard der zaak tamelijk eentonig, alles draait om liefde en nog eens liefde. Er wordt veel in gezucht, geklaagd, verweten, geschreid en gekust. Wij voelen soms met den trouweloozen Guibert, aan wien Julie zooveel liefde verspilde; 't moet voor hem onduldbaar zijn geweest, onophoudelijk vervolgd te worden met het voorbeeld en de nagedachtenis van zijn al te voortreffelijken mededinger de Mora. De eindindruk van dit tamelijk slap geschreven boek — dit zijn trouwens Bowen's werken meestal — is, dat er geen leven ongelukkiger is dan dat van deze zoogenaamd vrije vrouwen en mannen, wien elke steun en elk stuur ontbreken en die te vergeefs op alle paden het geluk najagen, dat hun steeds weer ontglipt, omdat zij het op de rechte plaats niet kunnen of willen zoeken. M. S.

VARIA

De Belangen der Verbruikers heette een hoofdartikel in „De Tijd" van 23 Juli, waarin naar aanleiding der ontevredenheid over de hooge drukkersloonen, welke thans van alle kanten tot uiting komt, het een of ander wordt te berde gebracht om die verhooging te rechtvaardigen.

De schrijver meent dat „voor toepassing der artsenij door „Boekenschouw" aan de hand gedaan, geen reden bestaat". Een katholieke coöperatieve drukkerij zou even hooge loonen en de grondstoffen even duur moeten betalen als elke andere drukkerij, en derhalve niet goedkooper kunnen werken.

De schrijver voegt er bij: „ook door de groote niet-katholieke uitgevers is, ten gevolge van gewekte animositeit, dat plan meermalen besproken. Tot uitvoering is het na ernstig beraad echter niet gekomen, voornamelijk omdat op sommige tijden van het jaar alle of zeer vele coöperators tegelijk zouden willen bediend worden en op andere tijden weinig of niets voor hen te leveren zou zijn". —

Dat bezwaar is te ondervangen. Indien de coöperatieve drukkerij vooral haar leden heeft onder uitgevers van periodieken, desnoods van periodieken alleen, zal er steeds volledig en geregeld werk wezen. En mochten er dan nog niet voldoende inkomsten zijn om de typografen hun hooge loonen te betalen, dan zou men kunnen overgaan tot den maatregel, dien ook de kranten hebben gekozen en tusschen drukkerij en consument alle tusschenpersonen uitschakelen, hetgeen bij de levering van tijdschriften al zeer gemakkelijk is. Dat geeft een besparing van 30%! Het is een harde maatregel voor hen, die getroffen worden, doch de eenzijdige arbeidersbevoordeeling van onzen tijd maakt zulk doortastend ingrijpen noodzakelijk. Of een minimum-loon van ongeveer 30 gulden voor een typograaf te veel is, daarover zullen wij niet debateeren; maar wij wijzen toch op het zonderlinge verschijnsel dat een werkman-drukker minstens 1500 gld. per jaar verdient bij acht uur werken, en er in hetzelfde Amsterdam journalisten rondloopen, die heel den dag in het gareel zijn en slechts 1000 gulden salaris ontvangen, en kantoorbedienden op de drukkerijen, die zich met 800 gulden moeten tevreden stellen. Juist in de eenzijdigheid zit de grief. En wordt de eenzijdigheid weggenomen, dan blijkt alleen de waarde van het geld verminderd en doen wij met een rijksdaalder niet meer dan vroeger met één gulden.

Alleen is er voorloopig, alvorens het evenwicht is hersteld, dit groote gevaar dat de productie tot het hoogst noodige wordt beperkt en de nationale welvaart een geduchten knak krijgt.

A. S. C. Wallis. Deze pseudoniem van de schrijfster van Vorstengunst is allen wel bekend. Zij heette eigenlijk Adèle, Sophia, Cornelia Opzoomer en werd geboren 21 Juli 1856 als dochter van den Utrechtschen hoogleeraar van dien naam. In 1875, dus nog geen 20 jaren oud, verraste zij het publiek met een Duitsch drama: Der Sturz des Hauses Alba, in fraaie Schiller'sche verzen geschreven. Daarna verscheen een tweede stuk in dezelfde taal: Johann de Witt en een historische verhandeling, om hare opvatting te verdedigen: dat de moord van den grooten staatsman het gevolg was van den wrok van Prins Willem III.

Men begon in haar een wonderkind te zien en algemeen betreurde men het, dat zij niet schreef in het Nederlandsch. Toen kwam zij voor den dag, in 1878, met den geschiedkundigen roman In Dagen van Strijd en in 1883 met Vorstengunst. Het Nederlandsch beheerscht zij niet zoo goed als het Duitsch, maar over het algemeen was het toch een buitengewoon werk van een zoo jeugdige schrijfster. Mannenkarakters teekende zij het best; trouwens zij had, ofschoon een jong teer meisje, in denken en doen iets mannelijks. Maar hare beroemdheid ergerde haar en evenals Gorter niet wil hooren van zijn Mei, wilde zij niets meer weten van haar werk.

Zij huwde met den Hongaarschen professor Von Antal en vertaalde (1886) het dramatisch gedicht van Emerich Madach: Az ember tragoediaja (de tragedie van den mensch) uit het Hongaarsch.

In 1906 verraste zij hare landgenooten met Een Liefdedroom in 1796, iets heel anders dan hare vroegere romans.

Potgieter als criticus. Hij was, „ondanks den schijn van Olympische majesteit en rechtvaardigheid, dien hij zich wist te geven, in zijn innerlijk wezen toch geen man uit één stuk, veeleer iemand, die telkens hinkte op twee, zooal niet op meer, gedachten en wiens verstandelijke overweging telkens te worstelen had met zijne eigenliefde en hartstochtelijke partijdigheid. Deze gebreken zijner critiek treden echter op den achtergrond bij deze éene groote verdienste, dat hij bij ons de eerste was, die critiek leverde in een, toen nog ongeëvenaarden, artistieken vorm.

In zijne critieken vertoont Potgieter zich voor ons als kunstenaar in zijn volle kracht". (J. ten Winkel).

Max Havelaar. Nadat Multatuli in ongelooflijk korten tijd den Max Havelaar had geschreven, die hem beroemd zou maken, zag hij vergeefs uit naar een uitgever. Hij begon reeds te wanhopen, toen Jacob van Lennep hem zich zijner aantrok. In zijne goedhartigheid, kocht hij het handschrift van Multatuli en was aldus in staat hem dadelijk financieel te helpen. Begin 1860

kwam de Max Havelaar van de pers en verwekte veel opwinding.

Multatuli, opgetogen over dat succes, wilde eene volksuitgave geven om zijn grieven alom te verspreiden, doch van Lennep, die al te weten was gekomen dat Multatuli in zijn boek geen zuivere waarheid gaf en wien het misschien ook niet onbekend bleef dat de schrijver, die zoo edelmoedig voor den Javaan opkwam, Minister Rochussen had aangeboden het boek ongedrukt te laten indien hij, Multatuli, een aanzienlijk ambt kreeg, — wilde niets weten van eene volkseditie. En Multatuli deed hem een proces aan, maar werd in het ongelijk gesteld, wijl van Lennep de wettige eigenaar was van het manuscript.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

G. K. te N. Inderdaad, uit de brieven van Nypels moet men opmaken dat er in Polen van eene georganiseerde jodenvervolging geen sprake is. Waarom zouden wij hem, die de toestanden ter plaatse heeft bestudeerd, niet gelooven en veeleer de andere, vooral joodsche berichten, niet als tendentieus een beetje wantrouwen.

B. F. te R. Volgens Jansonius is Discount: korting bij den koop *bedongen.* Allowance is korting, wanneer niet bedongen, maar bij de levering om de een of andere reden *gevraagd.* bijv. omdat de goederen beschadigd zijn, de levering te laat is, de prijs veel te hoog, enz.

B. B. M. te Gr. Uw tooneelstuk Joost de Guit is niets anders dan een omwerking van Molière's Les Fourberies de Scapin. Een volledige Hollandsche vertaling verscheen onder den titel: De Schelmenstreken van Scapin. Uitgever mij niet bekend.

N. N. Van verschillende abonnés, waarvoor wij hen vriendelijk danken, vernemen wij dat Geloof en Ongeloof, vertaald door Pastoor E. v. d. Heide, in 1896 verscheen bij Henry de Jong te Waalwijk. De Heer A. J. Roebert, Hobbemastraat 102—106 den Haag, is zoo vriendelijk den aanvrager zijn eigen exemplaar voor eenigen tijd af te staan, indien deze het boek niet machtig zou

kunnen worden. Ook de Zeer Eerw. Heer F. Spoorenberg O.S.A., Rozenstraat, Utrecht, stelt een exemplaar, indien noodig, ter beschikking.

J. v. G. te H. Het (Nederlandsch) Tooneel werd opgericht in 1872 als eigen orgaan in het Tooneelverbond. De steenen schouwburg op het Leidsche plein, geopend 2 Februari 1874 brandde af in den nacht van 19 op 20 Febrnari 1890. Eerst in 1894 (ingewijd 1 September) was het nieuwe gebouw gereed.

M. Br. te N. Catalogus is nog niet verschenen. De onmenschelijke drukkosten maken het noodzakelijk eerst de zaak nauwkeurig te wikken. Het spijt ons voor de vele wachtenden, maar er is niets aan te doen.

W. M. te R. Ja, ik vind ook opgegeven dat hekeldichter Willem Heeker (geb. 1817), de man van „Hippokreen-Ontzwaveling" oorspronkelijk katholiek was. Hoe lang hij het geweest is, weet ik niet; in elk geval was hij als student te Groningen reeds een afvallige.

D. M. te s'Gr. Wij hebben ook in sommige katholieke (week)-bladen zulke overdreven democratische opstellen gelezen. Ons tijdschrift vinden wij echter niet de plaats daarop in te gaan. U moet verder ook bedenken dat alle reactie te ver pleegt te gaan en het een tijd duurt voor het evenwicht is teruggekeerd. Dat er in de pers hier en daar onbevoegden aan het woord zijn, zal U niemand betwisten. Dat is tastbaar.

H. Br. te Z. Of Kleerekoper vrijmetselaar is, weten wij niet. Wij weten alleen van hem, wat hij zelf laat zien: dat hij een erbarmelijk mensch is en zelfs onder zijn rasgenooten niet hoog staat aangeschreven.

W. M. te O. Als ik mij niet vergis, werd het eerste Taal- en Letterkundig Congres voor Vlamingen en Hollanders (op initiatief van Snellaert) gehouden te Gent in 1849, het tweede te Amsterdam in 1850. In 1912 werd het gehouden te Antwerpen en in 1914 uitgesteld wegens den oorlog.

Kl. Gr. te A. Een uitstekend letterkundig geschiedboek kan men het niet noemen. Maar de hoogleeraar is ten minste geen drijver al heeft hij ook zijn stokpaardje.

B. H. C. te Sch. Les Misérables en N. D. de Paris van Victor Hugo staan op den Index. Het eene is socialistisch het andere anti-katholiek.

M. B. te B. Onbekend. Ik vermoed dat u den naam van den schrijver verkeerd hebt opgegeven. Wil eens nazien en ons berichten.

LETTERKUNDIGE INZICHTEN [1])

Willem Kloos heb ik zien loopen door de Residentie, met zijn eigenaardigen, opvallenden gang. In zijn stapbeweging is drievierden een langzaam sleepen en heffen van het éene been en het overblijvend kwart-mouvement wordt voltooid door een plotseling even voorovertuimelen van het lichaam, tegengehouden door een fikschen neerzet van den voet, gelijk een haastige, verschrikte noodremming.

En nu ik dezen nieuwen bundel kritieken van den beroemden oud-strijder lees, zie ik hem telkens voor mijn geest met dien eigenaardigen gang, waaraan hij op een kwartier afstands reeds te herkennen is. Want Kloos schrijft en denkt gelijk hij loopt. Hij zal bijvoorbeeld boven een opstel zetten: „Over Dante", en dan begint hij heel langzaam en heel gemoedelijk te vertellen dat vroeger de dominees onze literatuur hebben bedorven, omdat zij hun overschot aan vroomheid in verzen stopten en er berijmde preeken van maakten; vervolgens gaat hij zijne verhouding tot het bovennatuurlijke verklaren en als gij hem even aankijkt, om hem te herinneren dat hij beloofde over Dante te spreken, knikt hij vriendelijk: „ik weid hier maar over uit, om goed duidelijk te maken, hoe een modern mensch, zooals ik mij mag heeten, tegenover het oude geloof heeft te staan"; zoodra hij klaar is met deze verhandeling neemt hij Multatuli op zijn schoot en vermaant hem dat zijne „verdoemingen van eenige geestlijke bezittingen der menschheid"... „honderdmaal te sterk en te absoluut geformuleerd" zijn, en hij voegt hem toe, vriendelijk met den vinger dreigend, dat hij, Multatuli „geen hervormer maar een met bengaalsche bommen smijtend anarchistisch liefhebber, gedoubleerd met een vaak bewonderenswaardig artiest" is.

En juist op het oogenblik dat wij alle hoop hebben laten varen, nog ooit iets over Dante uit zijn mond te zullen vernemen, tuimelt Kloos voorover en heeft met een fikschen greep den onsterfelijke te pakken om hem na twee of drie minuten weer los te laten. Zijne Dante-beschouwing is daarmede afgeloopen.

Nu moet men niet denken dat ik grapjes maak, hetgeen in

[1]) *Letterkundige Inzichten en Vergezichten. Nieuwere Literatuurgeschiedenis* IX, door Willem Kloos. Veen, Amsterdam.

deze onheil-zwangere tijden volstrekt niet te pas zou komen. Men overtuige zich zelf, met dezen nieuwen bundel Letterkundige Inzichten en Vergezichten als bewijsstuk, van de waarheid mijner woorden.

Het eerste „Inzicht" of „Vergezicht" wordt geschreven naar aanleiding van P. H. van Moerkerken's Verzen en beslaat negentien bladzijden, waarvan alleen de laatste aan Moerkerken is gewijd en geen enkel woord, behalve de aanhaling van één gedicht, aan diens „Verzen".

Daarmede wil ik niet beweren dat er in dit opstel niet veel wetenswaardigs zou staan; integendeel, te veel. Wij vernemen eerst dat „de soort van 't beeldend vermogen en de stijl der Hollandsche dichters waren, voor een groot deel, meer een gevolg van kunst dan van natuur, en dit wijst er op, dat zij over het algemeen alleen bij uitzondering onbevangene genieën zijn geweest". Zij richtten zich in hun zegging naar de Latijnsche klassieken als knappe modellen en lieten het levend-spontane verdringen door een elegante of deftige conventie. Daarna krijgen wij eene weloverwogen vergelijking te hooren tusschen Vergilius en Vondel, een korte waardeering der „logische klaarheid, haar zelden subtiele, maar groot- en sterk-lijnig gehouwene verbeelding" der Grieksche en Romeinsche Letterkunde. Wij hooren van Racine en Corneille van Dryden, Brentano, Novalis en Eichendorff, van Bilderdijk en Beets, van Albert Verwey; om dan als de oude Cato te komen tot zijn eeuwig „et ceterum censeo", de verheerlijking van den opstand der tachtigers, „toen weer wat beweging begon te komen in de, sinds Potgieter dood was, vrij wel stil-geworden wateren van de binnenzee der Hollandsche poëzie". En ten slotte wipt hij over naar een andere stelling: „dat onze middeleeuwsche poëzie veel te weinig bekend is". Gelijk ik reeds zeide, komt na dit alles de éene bladzijde over Moerkerken.

Het tweede artikel is getiteld „M. J. Brusse" en vordert een ruimte van acht bladzijden, waarin wijdloopig wordt gesproken over Walter Savage Landor en Zola en gezwegen als het graf over Brusse... totdat Kloos eindelijk verklaart: „ik kwam er toe, dit alles, wat ik reeds vroeger hier en daar aanstipte, wat uitvoeriger te zeggen en nader te ontwikkelen, omdat het nieuwe boek van den knappen schrijver Brusse zeer scherp de grens aangeeft, hoe ver men met een enkel zelfgemaakte observatie kan komen, en toont, hoe 'n soort kunst men daarmêe bereiken kan".

Nog breeder kringen beschrijft Willem Kloos boven zijn eigenlijk object, om er dan plotseling op neer te vallen, waar hij het boek van v. d. Bergh van Eysinga: „Rust een weinig" tot prooi heeft uitgekozen. Wij maken een uur lang de zondelingste metaphysieke „looping the loop's", en terwijl hij met het hoofd naar beneden hangt, houdt hij zware theologische en philosophische beschouwingen, om dan even te besluiten dat de lezing van het boekje ten zeerste kan worden aanbevolen, maar dat het ernstig moet worden gelezen, wijl bij vluchtig doorzien het „niet veel lijkt".

Als mijn geduldige lezers er plezier in hebben kunnen zij verder argumenten zoeken voor mijne bewering, hoe Kloos schrijft en denkt zooals hij pleegt te loopen. Ik geloof voldoende te hebben bewezen dat mijne vergelijking niet lichtvaardig gemaakt is.

En ook niet oneerbiedig. Want anderen, en ik zelf misschien ook wel eens, vroeger in een minder vriendelijke opwelling, hebben de kritieken van den ouderen Kloos een enkele maal genoemd staaltjes van gemoedelijke praatvaderlijkheid. En ik moet mij telkens geweld aandoen deze kwalificatie niet opnieuw te gebruiken. Ik geloof dat de lezer dezen inwendigen strijd zal begrijpen, indien ik hem eene, willekeurig gekozen, proève van Kloos' breedsprakigheid en motiveerings-wellust even voorleg.

Hij ergert zich aan Scheltema's miskenning van den grooten Engelschen dichter Shelley, en kan daarvoor geen andere verklaring vinden dan dat deze kritikus òf nooit een boek van den gesmaden pöeet onder de oogen heeft gehad òf „te weinig op de hoogte van het Engelsch is om vlot te kunnen begrijpen wat Shelley schreef". Om deze veronderstelling aannemelijk te maken moeten wij nu het volgend betoog slikken (blz. 160): „Het onderwijs in 't Engelsch toch, dat men op onze openbare scholen kan genieten, is[1]) omdat men er zoo laat mede begint en de leerlingen dan tegelijkertijd zoo'n reusachtige hoeveelheid andersoortige leerstof te verwerken krijgen, niet zoo volledig en degelijk wezen als dat in het Fransch en Duitsch. Heeft men dus in zijn jeugd geen gelegenheid gehad, om buiten de school om, van een gouverneur of op andere wijze het een of ander van het Engelsch machtig te worden, dan ziet het er op lateren leeftijd met ons lezen kunnen van Engelsche letterkunde, vooral van de dichters,

[1]) Letterlijk geciteerd. Klaarblijkelijk moet echter voor het woordje „is" gelezen worden „kan".

vrij poovertjes uit. Zoo herinner ik mij van mijzelf, dat ik na gelukkig-volbracht eind-examen Hoogere Burgerschool 5-jarigen cursus, met voldoend cijfer voor 't Engelsch, toch geen gewoon boek kon begrijpen, zonders telkens een woordenboek op te slaan, en dat ik toen dit tekort in mijn kennis, onmiddellijk na 't examen, zelf heb moeten aanvullen door de 12-deelige History of Greece van George Grote woord voor woord te lezen en te excerpeeren, daarbij ieder woord opzoekend, dat ik niet wist. Maar maakt men zich niet op tot zoo'n Engelsche nakuur — en hoe weinigen hebben daar eigenlijk lust in of tijd voor, als zij de schoolbanken eenmaal achter zich weten? — dan staat men voor een dichter als Shelley, met zijn stoute verbeeldingen en wijsgeerige diepte, even zoo vreemd, geen kwart ervan begrijpend, als een gymnasiast, die toch zijn Grieksch goed geleerd heeft, voor den tekst van Thucydides of Aeschylus". —

Het is welletjes! Maar zou het Kloos nu werkelijk ontgaan, dat heel deze uitweiding buiten de kwestie loopt en geen zweem van bewijs brengt aan zijne bewering omtrent Scheltema's gebrekkige kennis van het Engelsch? Want immers evengoed als Kloos kan deze zich later bekwaamd hebben „door een gouverneur of op andere wijze", misschien zelfs met behulp van de „History of Greece".

Hier leg ik den vinger op een andere zwakke plek in de schrifturen van Kloos: zijn gebrek aan logischen zin. Jaren geleden heb ik reeds bewezen dat hij zelfs in zijn besten tijd niet op al te besten voet stond met de redeneerkunde. Hij praat er herhaaldelijk langs, klaarblijkelijk zonder het te merken. Het sterkst komt dat uit, als hij zijn „Inzichten" ten beste geeft in Metaphysieke kwesties. Dan komen ons de redeneeringen van dezen agnosticus zóó zonderling voor, dat wij zoo nu en dan de handen even in elkaar moeten slaan van verbazing. Ieder mag denken over 't Bovennatuurlijke wat hij wil „want over de dingen, waarvan men bij mooglijkheid niets te weten kan komen, mag ieder immers fantaseeren voor zichzelf wat hem goeddunkt" (blz. 49). Maar die onmogelijkheid om er iets van te weten is hij op blz. 151 reeds weer vergeten, en verklaart hij nadrukkelijk alsof hij zelf er alles van weet: „geloof mij, als er een hiernamaals is... dan ziet dat Hiernamaals er in *in elk geval* (wij cursiveeren, G.) anders uit, dan de menschen tot dusver gemeend hebben..." Komaan, met wat parmantige zelfbewustheid wordt dat verklaard en met wat een gezellig gebrek aan logica!

En zoo is er veel, héél veel in dit boek dat niet door den beugel kan. Maar toch zouden wij onrechtvaardig zijn, indien wij niet erkenden dat er nog vele bladzijden over blijven, die wij met genoegen lezen, en uitspraken, waarmede aankomende literatoren hun voordeel kunnen doen:

Zoo wijst Kloos terecht op het onzinnige in Da Costa's veel geroemde en hoog geprezen verzen:

> Kan het zijn, dat een ader verstikt en vergeten
> Schoon eens mede van jeugdige zangtonen vol,
> Thans opnieuw door een stout maar gelukkig vermeten,
> In den zandgrond geraakt, weder uitschoot en zwol.

„Stel U, bid ik U, eens goed voor oogen, lezer, wat hier allemaal gebeurt: zie het met uw verbeelding, zooals gij het toch óók zoudt doen, als U hetzelfde, zonder rijm en rhytmus, door een ander werd meegedeeld. Kunt gij er dan uit wijs worden, als gij leest wat die ader allemaal doet, wat een zonderlinge evolutieën en processen zij daar onder den grond heeft door te maken? En dan te bedenken dat die ader de dichterlijke zangdrift verbeeldt te zijn! Neen, Da Costa heeft zich hier eenvoudig door de rhytmische opwinding, die hij in zich voelde, meê laten sleepen en, uit oogenblikkelijk gebrek aan klare inspiratie, de eerste de beste woorden-reeksen die in hem opkwamen, aangezien voor een weergave van wat hij te zeggen had".

Nog eens: Kloos heeft hier schoon gelijk, maar hij maakt meer geknal met zijn geweer dan noodig om raak te schieten, als hij uitroept dat de heer Poelhekke (die deze verzen in zijn bloemlezing opnam) „door de keuze van juist deze gebrekkigste plaats, onder alle van Da Costa, zijn eigen vonnis als literatuur-kenner geveld heeft".

Wat hij zegt over Thijm, die zelfs bij de huisgenooten des geloofs maar half genoeg gewaardeerd wordt, verdient niet onopgemerkt voorbij te gaan: „Alberdingk Thijm (ik betoogde en bewees het reeds in mijn boek over Jacques Perk) is, met Potgieter, de grootste woordkunstenaar der generatie van '40. Welnu, laten wij dan allen zijn werken, die nu in volledigen herdruk aan het verschijnen zijn, in handen zien te krijgen, om te genieten van de fijne en diepe, de waarachtige schoonheid, die hij ons, in vers en proza, vijftig jaren lang geschonken heeft".

Het zou mij niet moeilijk vallen hier verder een gansche reeks

van uittreksels te geven, om aan te toonen dat Kloos in literaire zaken nog altijd iemand is, waarmede men rekening heeft te houden, als hij tenminste niet op zijn stokpaardjes zit.

Maar één ding moest hij niet doen: niet praten over godsdienst en metaphysica en..., ofschoon het een onschuldig tijdverdrijf is, niet voortgaan met het opgraven van zesde-rangs poëten. Die hebben wij heusch genoeg! A. GIELEN.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Het joodsche triumviraat Kleerekooper, Ravestein en Wijnkoop, die in het klein de neigingen vertoonen van hun beruchte en weerzinwekkende rasgenooten Lenin, Bela Kun en Liebknecht, verdedigden een tijdje geleden het pornografische vuiligheidje van Barbusse.

Voelden zij zich al aangetrokken tot den man, toen hij onzindelijk deed als in „de Hel", zijn laatste boek zal hun nog beter bevallen, want het is niet alleen sadistisch, brutaal en ruw, maar tevens eene verheerlijking van de methoden der groote misdadigers en beestachtige onmenschen, die Hongarije en Rusland hebben leeggemoord. *Clarté* zoo heet het donkere product, is een aansporing van het „proletariaat" tot oproer en doodslag: „l'évangile du prolétariat et du bolchevisme chers à M. Barbusse".

Anatole France kwam voor den dag met *Le Petit Pierre*, een vervelend boek, waarin de perversiteit van den ouden auteur nog niet afgesleten schijnt. Er is geen stuitender kennismaking dan met een grijsaard, die niet deugt, en France deugt niet, zelfs als hij onschuldig wil doen.

Charles Geniaux behoeven wij geen verwijt te doen, dat hij zijn lezers niet eerbiedigt. Het verhaal dat hij ons voorlegt is zuiver.... maar vrij onbeduidend. Alleen zijn keurige manier van vertellen en beschrijven maakt van dit nietsje nog een ietsje en, misschien ook al om de geheimzinnigheid, zal men *La Famille Messal* ten einde lezen. Maar men wordt teleurgesteld, omdat het geval zoo onwaarschijnlijk is. Het komt hier op neer: Een zekere mijnheer Cernais woont tegenover de familie Messal, die zich hult in de diepste mysterieusheid. Zij leeft geheel teruggetrokken in een geheimzinnig gesloten huis. Julien Cernais zal en moet dat

mysterie zien te doorgronden en het is niet alleen zijne nieuwsgierigheid en lust naar avonturen, welke hem daartoe aansporen, maar voornamelijk de mooie oogen van de jonge Raymonde, die behoort tot deze allerzonderlijkste familie. En de jonge man ontdekt eindelijk, dat al die lieden het daglicht schuwen en zich zoo schuchter gedragen, omdat zij willen verborgen houden dat hun beroemde, geleerde Messal krankzinnig is geworden. Zij vreezen dat zijn roem zou verbleeken indien de buitenwereld wist, dat zijn verstand verduisterd is geworden. Waarom toch? Enfin, Cernais komt achter de waarheid, hij wint Raymonde en zal wel zoo bescheiden zijn, het geheim niet aan de groote klok te hangen.

Dezelfde auteur schreef ook nog *Les Fiancés de 1914*, een oorlogsroman. De held wordt een dozijn malen gewond, ontsnapt een paar honderd keeren den dood, ontvangt het kruis en komt terug om zijn meisje, even moedig en dapper als hij, te huwen. In Frankrijk zal men nog wel in de stemming zijn om dergelijke geschiedenissen te waardeeren, maar ik vermoed dat wij slechts met trage hand dergelijke boeken zullen opensnijden. Het boek is overigens volmaakt onschuldig.

Hetzelfde zou ik niet durven beweren van *La Passion d'Armelle Louanais*. Hare schoonheid is verdwenen, geschonden door de pokken, en haar hart is daardoor oproerig geworden. Geloof heeft ze maar heel weinig en toch juist in den godsdienst had zij troost kunnen vinden.

Een oom brengt haar in kennis met een kapelaan, in de hoop dat haar geestelijk leven weer in orde zal komen. Deze „abbè" is een zeer gedistingueerd man, maar „un mystère plane sur sa naissance".

Men begint in het dorp te praten over Armelle en den „vicaire", die verplaatst wordt. Na zijne benoeming als pastoor op een klein plaatsje, voelt ook hij zich verstooten, achterafgezet „à cause de sa naissance".

En Armelle, die rijk is, koopt nu een kasteel in dat dorpje en komt daar ook wonen.

Weer komen er praatjes.... en daarmêe is het vertelseltje uit, dat beter ongeschreven was gebleven omdat het zoo weinig zin en inhoud heeft.

Er liggen nog meer boeken op mijn tafel, maar niets dat waard is een woord van onbeperkte aanbeveling en lof. Het spijt mij de opmerking te moeten maken, maar de Franschen schijnen ook nu hun export-literatuur van het bekende gehalte en met de

scherpe kruiding nog niet te willen opgeven. Dat is heel treurig en werpt een onverdienden blaam op een volk, welks cultuur het overige Europa heet te politoeren en dat ook werkelijk veel krachtiger volgroeid is dan zulke ziekelijke uitwassen zullen doen vermoeden.

SOERA.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Dr. C. Wilde schrijft over *Drie gevallen Dynastieën.*

„De bloedige „Wereldoorlog" behoort dan eindelijk tot het verleden en al moet men vreezen, dat de zoolang gewenschte vrede de ware verzoening der strijdende volkeren eerder zal belemmeren dan bevorderen, toch mag men hopen, dat althans in de neutrale landen de „oorlogspsychose", die zooveel anders heldere oogen benevelde, zachtjesaan gaat verdwijnen. Het schijnt dus niet meer gewaagd een kalm en bezadigd woord te spreken over de gebeurtenissen, die ons zoo vaak met schrik en ontzetting hebben vervuld, ja, ik durf hopen, dat zelfs vroegere lezers van *Telegraaf* en *Toekomst* de geschiedenis der drie gevallen keizerlijke geslachten zonder ergernis of tegenzin zullen doorloopen."

Integendeel! Met belangstelling hebben wij de geschiedenis der „Dynastie Romanof", in dit eerste artikel behandeld, gelezen. Over den laatsten keizer, met wien de dynastie bloedig is ondergegaan, schrijft Wilde.

„De regeering van den laatsten keizer Nikolaas II (1894—1917) ligt nog versch in de herinnering. Goedaardig, maar zwak naar lichaam en geest, was de ongelukkige monarch totaal ongeschikt voor de zware kroon, die hem drukte. Uit vrees voor de weer talrijke aanslagen was hij in zijn paleis, als in een gouden kerker opgesloten en toegankelijk voor den invloed van alwie hem wist te imponeeren. Vandaar voortdurende aarzeling en verandering zoowel in de binnenlandsche als in de buitenlandsche politiek.

De *Japansche oorlog* (1904—1905), bracht in plaats van de gehoopte gemakkelijke overwinning, schandelijke nederlagen, gepaard met langdurige binnenlandsche onlusten, die tot volstrekte anarchie oversloegen en den keizer ten slotte noopten door het *October-manifest* (30 October 1905) een soort van constitutie aan te kondigen.

De *Doema's*, die sindsdien bijeen kwamen, moesten den schijn van een constitutioneel bestuur wekken, maar verkeerden bijna voortdurend in openlijk conflict met de regeering of werden tot machteloosheid gedoemd. Het bestuur was dan ook weldra bijna

evenzoo despotisch als weleer; wilde de Doema een wet niet aannemen, dan vaardigde men een regeeringsbesluit uit, dat dezelfde uitwerking had.

Finland, Polen, de *Oost-Zee-provinciën,* en de *Ukraina* stonden voortdurend bloot aan de hatelijkste Russificeering.

Toch herstelde het rijk zich gaandeweg van de nederlagen in het Oosten en toen in het voorjaar van 1913 te Moskou *het driehonderd-jarig bestaan der dynastie* met grooten praal werd herdacht, was er wel niemand, die haar spoedigen val kon vermoeden.

Een jaar later brak de *wereldoorlog* uit. De overwinningen van Hindenburg en Mackensen, de buitensporige verwarring in alle takken van het bestuur, de altijd duidelijker blijkende machteteloosheid van den Czaar om een krachtige regeering te vormen en, naar het schijnt, de kuiperijen eener „bevriende" mogendheid veroorzaakten 17 Maart 1917 de *Russische omwenteling,* die den ongelukkigen keizer met gemalin en kinderen het leven kostte en een einde maakte aan de *Dynastie Romanof.*"

Het ware ons liever geweest als de schrijver die „bevriende" mogendheid nu maar met naam en toenaam genoemd had. Was het Japan? — En zouden ook de kuiperijen niet vermeld moeten worden van de bende misdadigers, vooral joden, die wij later in Rusland, Hongarije en Duitschland aan het werk hebben gezien.

Over *De Woodbrookers in Holland* schrijft J. H. de Greeve. „De Vereeniging der Woodbrookers in Holland, heeft niet het minste verband met kerk of kerkgenootschap van welke richting of belijdenis ook, zij staat buiten alle godsdienstige partijen; 't is een verzameling van menschen, die streven naar religie en vroomheid en anderen tot ditzelfde doel willen brengen, maar buiten de kerk om, omdat zij alle kerk verouderd achten en alles verhopen van een religieus leven dat buiten haar moet opbloeien."

In 1910 kwamen van 5 tot 10 September voor 't eerst, omstreeks 80 mannen en vrouwen tezamen te Lunteren. De leiders, die de verschiliende lezingen en voordrachten moeten houden, zijn aan geen enkele leer gebonden; materialist, pantheïst, piëtist, modern-vrijzinnige, allen kunnen het woord voeren.

Van Rijckevorsel levert zijn tweede artikel over *Paul Claudel.*

Fred. de Bruijn naar aanleiding van een artikel in de „Chemiker Zeitung" (bij gelegenheid van de Lutherfeesten, nummer van 19 September 1917) en getiteld „Luthers stellung zur Chemie", schrijft nu over *Luther en de Scheikunde.* Het is eigenlijk eene kritiek op het Duitsche artikel, waar Luther zonder reden werd geprezen om zijne verdiensten voor de Chemie en de katholieke Kerk als een sta-in-den-weg dezer wetenschap werd aangewezen.

P. H. J. Hoenen wijdt een artikel aan den overleden natuurkundige *Lord Raleigh,* die van zijn adellijke livrei ontdaan John William Strutt heette. Hij werd geboren in 1842. In de buitenwereld werd hij het meest bekend, al zijn het misschien niet zijn meest waardevolle praestaties, door zijn theorie van de blauwe

kleur des hemels (opalescentie in troebele middenstof) en de ontdekking van het argon.

Wetenschappelijke Bladen begint met ons te vertellen over *De Drankbestrijding in de Vereenigde Staten*, waarover wij in de dagbladen al heel wat hebben gehoord.

Hugues le Roux roemt *Raymond Poincaré* en zijn werk en Martin Conway heeft het over *De Souvereiniteit over Spitsbergen*, in 1596 door onzen Heemskerk en Barentsz ontdekt.

In *De Beiaard* vervolgt Kees Mekel zijn blijspel *Ferguut en Galiëne*. Het is eigenaardig, zelfs zonderling werk, maar oorspronkelijkheid kan men het in allen geval niet ontzeggen. Ons dunkt dat het parodoxale van Shaw voor Mekel een groote bekoring moet bezitten; tenminste, hij maakt er zelf een ruim gebruik van en versmaadt ook niet de aphorismen à la Shakespeare.

Huib. Luns houdt eene lofrede *ter Eere van een Brabander*, den in 1606 geboren schilder Theodoor van Thulden, leerling van Rubens aan wiens schilderingen hij tijdens diens leven arbeidde, om later als epigoon met minder kracht, maar met groote overtuiging het werk van den meester voort te zetten.

'T Pardoent zegt Lambrecht Lambrechts „is wellicht het schoonste wat sedert Benoit door een Antwerpenaer geschreven werd, een waardige vertolking van Millet's Angelus. Of er geen enkel vlekje op dat meesterwerk te bespeuren valt?"

Toch wel: „de persoonlijkheid van Mortelmans is niet zoo buitengewoon machtig in dit lied, zoo min als elders. Wat men „le frisson nouveau" noemt, geeft hij zelden te genieten. Ook niet in zijn orkestwerken, die echter weer schitteren door gansch andere hoedanigheden. Verder, den aard van de menschelijke stem, het ineensmelten der registers, de phonetiek der Nederlandsche taal schijnt de toondichter niet met de noodige zorgen bestudeerd te hebben. Al blijkt de noteering van het lied vrij eenvoudig, zij is zeer, zeer moeilijk te zingen. Al te vaak zijn de klanken bleek, dun, schraal; zoo zelden hebben zij een vollen malschen, afgeronden, als van zelf tot een perel gedijden toon. „Pas très vocal", zou de Franschman zeggen. Dat schijnt op het klavier gecomponeerd en niet door een ervaren zanger, die werkelijk weet wat zangkunst is, met luider stemme geschapen te zijn.

Maar zeg eens: als wij een bloeienden appelaar te zien krijgen, een levende wolk van witte en roode wiegeltrossen, moeten wij dan letten op de roest van een enkel verslenst bloempje, of zoeken naar de schreiende lijn van een enkel gebroken takje, naar de donkere streep van een kleine, harige rups?.... Veel liever zou ik den toondichter toeroepen: Dank, edele meester! Dank, in naam van al onze Vlaamsche musici! Dank, in naam van het Vlaamsche volk!

Toch verklaart Lambrechts eenige bladzijden vroeger: „Mortelmans is trouwens geen veelschrijver. Wat hij door den druk openbaart, is gaaf, volgroeid kunstwerk."

A. J. Zoetmulder velt een oordeel over de *Openluchtvoorstellingen*, zooals die dezen zomer werden gegeven op verschillende plaatsen in ons land: „Maar na Rooyaards' prachtig voorgaan in Bergen en vooral in Arnhem met de Oedipusvertooning, blijkt het aantal volgers jaarlijks toe te nemen, die het risico van het klimaat durven aanvaarden, zoodat men den indruk krijgt, dat openluchtspelen in de toekomst zullen gaan hooren bij de kolonies van zomerpensions als 'n uit Amsterdam geïmporteerd Hongaarsch strijkje bij 'n restaurant du premier — en mindere — ordre. Wat men daar nu ook van zeggen en denken moge, dat de kunst — en hiermede alleen hebben wij thans rekening te houden — in deze buitengelegenheden nieuwe levenssappen zal opdoen, is hartelijk te hopen maar weinig te verwachten. Zoo als de zaken thans reeds staan, dreigt de muffe sleur van de stedelijke schouwburgen in den winter overgebracht te worden naar de dorpsche openluchtschouwburgen in den zomer en die duffe sleur schijnt al even goed te gedijen bij zon en regen als bij kunstlicht.

Dat men in Valkenburg „De dochter van Roelant" en in Nijmegen „Pilatus" speelt, acht ik 'n uiting daarvan."

„Pilatus" is een literair zwak stuk; de décors van den heer van Geffen deugen niet en Albert Vogel — met diep respect voor den declamator — is niet de man voor den rol van Pilatus.

En wat betreft „De Dochter van Roelant", het voortreffelijke spel van bijna alle spelers, vermocht deze langdradige riddergeschiedenis niet tot levendige werkelijkheid om te tooveren en den zalvenden preektoon leek men uit deze zware rethoriek niet te kunnen weren.

„Hoe frisch en levensecht en bloedwarm deed daarna het toch ook gansch niet sterke bijbelspel van kapelaan van Delft aan! En hoe gaven zich dáárin de acteurs."

In de rubriek „Kroniek en Letteren" spreek Gerard Brom over de Vlaamsche beweging en het onvlaamsche annexionisme en ten slotte over de „verraderlike uitsluiting" van van Ginneken. „Zooals de Roomsche minister-president onze staatkundige volwassenheid bewijst, zou deze meester van de moderne wetenschap onze intellectueele mondigheid gedemonstreerd hebben.... Maar wat de natie bewonderde, heeft een gemeenteraad achtergesteld bij een spreekwoordenverzameling en een dichter-uitgaaf (werken van den benoemden Dr. Stoet. — Panta), waar volledigheid of nauwkeurigheid de hele verdienste van uitmaakte."

Van „De Stille Lach" (door Nico van Suchtelen) zegt Dr. Brom: „Tegelijk met „Pallieter", waar het plezier gauw af raakte door de louter zinnelijke smaak, smulde 't publiek van „De Stille Lach", die iets geestelijks proeven liet." — Maar wat voor geestelijkheid? — „Godslasteringen, in elke toonaard het boek door gegild." — „Van droomen heeft Nico van Suchtelen mogelijk verstand, van feiten niet". Een feit is, dat hij de elementairste kennis van 't Christendom mist, al oordeelt hij met de beslistheid van een

Pruisies generaal, die in zijn droomen ergens schieten heeft gehoord en nu tot straf een stad verbrandt.

Wij willen ook nog even de aandacht vestigen op een paar artikelen van J. Jac. Thomson in het „orgaan der Vereeniging Woodbrookers in Holland": *Omhoog* (van Juli). Het eerste artikel heet *Kentering der Tijden.* Hij wil een nieuw Christendom! Met alle waardeering van de Katholieke kunst van Paul Claudel (de schrijver noemt het diens „Neo-Catholicisme) en van Toorop, kan hij zich niet verhelen dat „het Katholicisme voorbij is".

„Dat wij er b.v. niet toe kunnen terugkeeren. Dat cultuur en geesteswerkelijkheid voor de toekomst er nimmer aan behooren zullen. Dit erkennen wij makkelijk, makkelijker dan het andere, wat naar ik meen met steeds scherper zekerheid zich voor ons gaat verheffen: dat het Protestantisme als zoodanig evenzeer voorbij is, ik bedoel als cultuurvormende, de geesten voor het komende bindende en vervoerende macht".

Hij verwacht den mensch „die met den geest van apostelen en profeten dienzelfden Christus uit zou spreken, zou verkondigen, maar zóó dat het wordend bewustzijn het zou kunnen verstaan en erdoor zou kunnen geleid worden. En zeg nu niet: het evangelie is immers altijd hetzelfde — heeft Luther het niet op andere wijze uitgesproken als b.v. de Roomsche Kerk, en was het niet anders bij George Fox en bij Erasmus? En dat is mij het angstigste in dezen ganschen tijd en zijn woeling, dat deze nieuwe apostel van het oude Christendom nog steeds zijne stem niet verheft. De tijden zijn toch rijp. Of is dat maar ons kleinmenschelijk begrip? Of is dit van het Christendom het einde, een kruis, waarna geen opstanding zou zijn?"

Alleen reeds het stellen van zulk eene vraag, geeft duidelijk bewijs hoe weinig begrip van Christendom er eigenlijk in dit moderne, dichterlijke hoofd is overgebleven.

Een Christendom, dat naar menschelijke willekeur wordt gemaakt, dat als onvoldoende voor deze tijden zelfs gedoemd kan zijn om te verdwijnen, heeft niets meer te maken met Christus, is alleen een menschelijk uitvindsel een systeem, waarmede men het een tijdje kan beproeven om het dan op te ruimen voor een ander!!

Hoe bar de verwarring is van dezen heer Thomson treedt nog helderder aan den dag in het volgend artikel: *Nabetrachting over Bolsjewisme,* waarin hij een pleidooi voert voor deze omwenteling van gappende en moordlustige joden en beestachtige hysterici.

Met de ruwe gemeenheden van deze kerels is hij wel niet eens, maar revolutie zal en moet er komen:

„Of de revolutie, voor zoover zij nu ontstond, zal worden bedwongen en neergeslagen, is onzeker, maar zeker is, dat al werd zij neergeslagen, zij toch voortwoelt en weer zal uitbreken. Zij is als een natuurmacht, een storm die niet is af te wenden.

Maar het is mogelijk haar ontzettingen te helpen breken, door eigen gewilligheid te toonen ter verwerkelijking harer hoogste doeleinden. Zoo opent zich voor ons een eigen taak, waarbij wij niet hebben te vragen met wie wij in conflict zullen komen. Vandaag misschien met de z.g. ordebewaarders. En misschien morgen met de z.g. ordeverstoorders". Wat 'n houding! En wat een flinkheid! Waar maar meê, dan kraakt het 't minst!

C o r n e l i s V e t h is naar Dordt geweest, naar het monument van de gebroeders De Witt. Hij toont zich in *De Nieuwe Gids* over dit werk van Toon Dupuis allesbehalve tevreden. Hij schrijft:

„De beeldhouwer, een Belg van origine, heeft niets voor De Witt gevoeld, maar hoe stond het met hen die hem de opdracht gaven en die ze te beoordeelen hadden? Men moet toch veronderstellen dat iemand, laat ons zeggen de Urheber van het plan, een bewonderaar van De Witt is geweest, dat hem en zijn adviseurs de mooie portretten van den Raadpensionaris in het Dordtsche museum bekend zijn geweest, zich dat beeld heeft voorgesteld. Dat de keuze van den beeldhouwer verkeerd was, laat ik daar, al had ieder zaakkundige dit vooruit kunnen zeggen. Het de Wittenbeeld van Leenhof, dat nooit is uitgevoerd, was, ofschoon niet zeer levendig, dan toch veel beter. Maar toen het eenmaal zoo ver was, toen dit groote pretentieuze ding, tegen een grooten dominosteen, waarachter een tuintje van een halve mansbreedte, op de Vischbrug geplaatst moest worden, heeft toen niemand zich bedacht dat hier een domheid ging gebeuren, die het nageslacht ons niet vergeven zal? Te drommel, die dingen staan er niet voor een paar dagen; ze moeten de eeuwen trotseeren! Daar staat nu een monument, het eerste dat Dordt aan zijn groote zonen wijdt, en bestemd om het eenige te zijn, het heeft in dezen tijd van dure materialen schatten gekost, en de meest welwillende voorbijganger is degene, die het met onverschilligheid passeert.

„Is het niet duidelijk dat er iets aan hapert aan de wijze, waarop monumenten in onzen tijd tot stand komen? In dit geval is alles met zoo weinig openbaarheid voorbereid. Bijna niemand wist van de groote Dordtsche plannen, en zie daar wordt, met de noodige speechen, een groot beeld onthuld, en het had veel, veel liever achterwege kunnen blijven. Er zijn perioden waarin leelijke voorwerpen en zelfs monumenten geplaatst zijn, maar is wel ooit een tijd geweest, waarin zoo iets zoo zonder eenig begrijpelijk motief, met zooveel uiterlijken omhaal en zoo weinig overtuiging gebeurde? Men heeft het gevoel dat niemand verantwoordelijk is voor deze fatale gebeurtenis, de beeldhouwer niet, de commissie niet, het Dordtsche gemeentebestuur niet, maar dat er plotseling 'n beeld moest wezen, waarom wist geen mensch. En nu staat het er. Is aan zulke rampen nu werkelijk niets te doen? Kan er voor het vervolg niet van rijkswege contrôle geoefend worden op zulke plannen? Men zal zeggen dat wij dan kans krijgen op eenzijdige en autocratische beoordeelingen. Maar alles is beter dan de

volstrekte onverschilligheid die hier vertoond is. Elke stijl, elke richting is beter dan in het geheel geen. Laat driekwart van het publiek een gebouw of monument leelijk vinden en bespotten, als er maar iemand is die het verdedigen kan. In een land met een opkomende beeldhouwkunst mag men dat toch eischen".

Over Wilhelm Mester's Lehrjare is Frans Erens slecht te spreken. De Meisterromans behooren tot Gœthe's zwakkere werk: „een verdorde groep boomen, die niet aan de stormen en wisselingen der eeuw heeft kunnen weerstand bieden onder de meesterstukken van alle tijden".

In het *Tijdschrift van het Koninkl. Nederl. Aardr. Genootschap* (September 1919) is deze voordracht opgenomen, welke prof. Molengraaff hield op 5 Juni j.l. in de aula der universiteit van Amsterdam gedurende de Academisch-Indische week, over den invloed van de geologische ligging der Nederlandsche koloniën in Oost-Indië op haar economische beteekenis. Dr. F. C. Wieder veronderstelt, naar aanleiding van een op Plancius' globe van 1612 voorkomende kustlijn circa 20 gr. oostelijk van de kustlijn van Spitsbergen, zooals die op de kaart van Barents voorkomt, dat er na de ontdekking van het eiland door Barents en Rijp in 1596 en voor 1612, toen de geregelde tochten der Nederlanders een aanvang namen, ook nog ontdekkingstochten naar deze streken hebben plaats gehad. Dat Nederlanders daarbij betrokken moeten zijn geweest, maakt hij op uit Hollandsche namen bij deze kustlijn op de globe.

Dr. Wieder's algemeene conclusie luidt:

Van de Noordkust van Spitsbergens Noord-Oost-Land naar het Noordoosten toe ligt winter en zomer zulk een vaste ijsbank, dat Noord-Oost-Land slechts zeer zelden omvaren kan worden. Dit gelukte van 1896—1914, dus in 19 jaar, slechts éénmaal; en wel in Augustus 1898. Dit jaar was het gunstigste ijsjaar in 19 jaren. Daarentegen was er meermalen gelegenheid door Wybe Jansz Water, Thymen Straat en Hinlopen Straat naar de Zeven Eilanden te varen.

Ik acht het daarom het waarschijnlijkst dat of Rijp op zijn tweeden tocht deze koers nam, òf dat een onbekende rijziger, na hem komende, deze route aflegde, en niet Noord-Oost-Land omvoer. Hiermee in overeenstemming is de hier besproken kust op Plancius' globe naar het Noorden en Oosten onafgewerkt, omdat ze ook niet bezeild was.

„Ik vestig thans nog eens de aandacht er op dat reeds in 1610 het kartografische resultaat dezer reis theoretisch verwerkt werd in Engeland, zooals blijkt uit het kleine wereldkaartje op den titel van Ed. Wright's „Certaine Errors in Navigation". Dit is het uitgangspunt van een onderzoek of op Engelsche kaarten uit dien tijd ook meer tweedehandsche kennis voorkomt, berustende op origineele waarnemingen door Nederlanders verricht. Weldra hoop ik daartoe de meest volledige oude Engelsche

kaart van Spitsbergen aan een onderzoek te onderwerpen. Dat is de kaart van Edge, in 1625 verschenen in de verzameling reisbeschrijvingen van Purchas".

Antoine Cabaton, docent aan de school voor Oostersche talen te Parijs, geeft een bijdrage, getiteld: „Les Hollandais au Cambodge et au Laos au XVIIde siècle". Hij bespreekt daarin de door de Linschoten-Vereeniging uitgegeven verzameling van bescheiden betreffende de Oost-Indische Compagnie in Cambodja en Laos, welke Dr. Hendrik P. N. Muller publiceerde en toelichtte. Hij schenkt Dr. Muller den lof, die dezen toekomt en zegt, dat het de plicht der Franschen is, het werk te vertalen, dat van zoo groot belang is voor de historie van het Fransche Indo-China. PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS.

Stamperius (J.) Nederland en Oranje zijn Een. Huisman, Meppel. (107) f0,85.

Het boekje heeft de voelbare opgave om in „dagen van onrust" eens goed duidelijk te maken, wat Nederland aan het Huis van Oranje te danken heeft. De schrijver herinnert aan de grootsche betoogingen te 's Gravenhage en te Amsterdam. Bij de laatste huldiging was hij tegenwoordig, maar hij vermag ons toch geen denkbeeld te geven van de ontzaggelijke geestdrift der menigte, noch waagt hij eene beschrijving van den schitterenden optocht der duizenden getrouwen, die met hun vaderlandsche liederen protesteerden tegen den joodschen marskramer-in-revolutie, den jood Wijnkoop.

Maar het was ook blijkbaar alleen de bedoeling van den auteur om bij wijze van inleiding te herinneren aan deze gebeurtenissen en dan over te gaan tot het schrijven eener beknopte geschiedenis der Oranje's. Deze historie is natuurlijk geheel van protestantsch standpunt geschreven; zoo vindt men steeds den nadruk gelegd op wat de hervormden moesten verduren van een Alva, van Lodewijk XIV enz., maar de gruwelen der Watergeuzen en de wreede vervolging der Katholieken in andere perioden onzer onzalige geschiedenis worden niet vermeld. Behalve deze eenzijdigheden, vinden wij dit boekje een zeer geschikte uitgave om het Nederlandsche volk eens te herinneren aan al wat het te danken heeft aan de Oranje's en hoe belachelijk en walgelijk het zou zijn indien wij nu zouden komen onder de augurkjes-dynastie van den Oosterling Wijnkoop en zijn jordaansche hovelingen.

R. DE BR.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Zwaan (J. A. de) en **Veldkamp** (K.) „Allerlei" voor Harmonium (Orgel). Deel I. P. Noordhoff, Groningen.

„Allerlei" is een zeer mooie bundel orgel- (Harmonium)muziek, doch tevens een zeldzame bundel gezangen, zich allergunstigst onderscheidend van de vele in de laatste jaren verschenen verzamelingen van liederen, door afwijking van het zoo druk gebruikte programma, en het schenken van een veel meer gesorteerd repertoire van oude en toch altijd schoon blijvende liederen. De orgel- of harmonium-begeleiding verraadt den kundigen organist, en wat zeldzamer is, den hoogbekwamen harmonium-organist; het is een genot de begeleiding te spelen, aanvulling of verbetering van accoorden is niet alleen niet noodig doch ongewenscht. Als wij een belangstellend en goed gemeend advies mochten geven aan de verdienstelijke Verzamelaars, zou het luiden: geeft in plaats van drie, zelfs viermaal dezelfde melodie, zij het dan ook onder andere benaming, drie of vier nieuwe melodiën, het zal uw schoon werk ten goede komen. L. S.

„Het Missiewerk". Tijdschrift voor Missie-kennis en Missie-actie. Orgaan van den Priester-missiebond. 1ste jaargang No. 1. Abonnementsprijs f 2.25, franco per post f 2.40.

In de bladen is er reeds uitvoerig gesproken over deze nieuwe periodiek. En die besprekingen waren bijna onverdeeld sympathiek. Niemand, die kennis nam van de kranige praestatie, en in het eerste nummer reeds zóóveel goeds vond, zal pessimistisch genoeg durven zijn om te vreezen, dat hetgeen hij er nog miste, ook blijvend afwezig zal blijven. De toekomst zou een dergelijken zwartkijker trouwens ongetwijfeld beschamen.

Gebeurde dit niet, dan ware dit mede aan den zwartkijker te wijten, want de Redactie schuift heel listig de verantwoordelijkheid voor een algeheel succes op eventueele bedillers af.

„Daar is in onze missie-actie — zoo schreef ons iemand — nog een enorme lacune. De wetenschappelijke ondergrond, die vooral het aanknoopingspunt moet en kan zijn zijn der belangstelling, ontbreekt nog te veel". Met den besten wil zijn wij bezield, zoo hebben we geantwoord, om die lacune aan te vullen, maar help ons een handje; anders komt daar niets van. De Redactie bestaat uit vurige missie-vrienden, maar die slechts weinig tijd aan missie-studie kunnen wijden, wijl zij andere, meer gewichtige verplichtingen te vervullen hebben. Van hen alleen kan dus het wetenschappelijke niet komen.

En dringend verzoeken wij daarom die missie-vrienden, om, behalve hun gegronde bemerkingen en behartenswaardige wenken, ons nu en dan een artikel toe te zenden, dat heel en al aan hun wensch beantwoordt en bijzonder geschikt is om bedoelde lacune in onze missie-actie aan te vullen".

De lezer houde zich dit dus voor gezegd. Hij ziet welke belangrijke rol hij mag spelen bij deze schoone onderneming. Competente priesters en competente leeken — want dit tijdschrift is wel degelijk voor intellectueele leeken bestemd — zullen zeer zeker in eendrachtige, enkel door het hooge doel geïnspireerde, samenwerking in „Het Missie-werk" inderdaad iets moois en nieuws gaan geven.

DR. AL. SLIJPEN S. J.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Hoven (Thérèse) De Passagiers van „de Rembrandt". A. W. Bruna, Utrecht (263).

Het is niet gemakkelijk den draad in dit boek vast te houden en telkens moet men weer eens even in het eerste hoofdstuk kijken, om op de hoogte te komen over wie of wien het eigenlijk gaat. Want Thérèse Hoven deelt ons in het eerste hoofdstuk door overlegging der brieven, welke de repatrieerenden naar Holland zonden, ook de redenen van hun terugkeer meê.

Lou komt een jaartje doorbrengen met hare kinderen bij „liefste Moeder en Zusjes". Ans zal haar Delftsche studentenbroers zien. Mevrouw Marianne Koelders Velthuyzen loopt weg van haar man. Karel stuurt zijn vrouw over, die na het verlies van hun kind half waanzinnig is geworden. Sien komt voor plezier, haar Fritz heeft reuzenwinsten gemaakt. Jetty ontvlucht een huwelijk met den jongsten broer van haar stiefmoeder. Anton Vermeer wordt naar een drilschool in Holland gestuurd, omdat hij gezakt is voor zijn H.B.S.-eind-examen; enz. enz. Wij kennen ze aldus allen, de passagiers van de Rembrandt. Wij maken de overtocht mee. Wij hooren van hun lotgevallen in Holland, die voor 't grootste deel teleurstellingen zijn en wegens den oorlogstoestand en voedselschaarschte van heel het Haagje bijna, behalve voor de zeer gefortuneerden, een koude-aardappelen-buurt maakt. Ten slotte zien wij verschillenden weer terugkeeren naar Indië met de „Coen"; en zij zijn blij toe.

Het boek zou vrij wel onberispelijk zijn indien de schrijfster de onwaarschijnlijke periode van Marianne achterwege had gelaten, die zich door een zoogenaamden vriend laat verschalken en dan als haar man plotseling uit Indië keert en de situatie doorziet, zelfmoord pleegt. „Te braaf om vrede te hebben met wat ze gedaan heeft en niet slecht genoeg om er van te genieten"!?

LODE.

Lamberts Hurrelbrinck (Mr. L. H. J.) Trots. Valkhoff, Amersfoort (251).

Wel, als romans steeds zoo'n zuivere strekking hadden als deze, dan zou ik zeggen: verspreid ze onder het volk als de protestanten hun tractaatjes. Wie leest zal iets leeren en beter worden.

Deze schrijver, zoo ongeveer in den trant van Christine Vetter, stelt levendig de gevolgen eener ondeugd zijne lezers voor oogen, en doet hen begrijpen: wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht.

Het is de geschiedenis van een rijken Limburgschen boer, of juister gezegd, van zijne kinderen. Ze willen naar Luik, moeten fransch leeren parlevinken, heer en dametje worden. En zij worden het tot hun ongeluk en tot ongeluk van hun vader, die doodarm wordt gemaakt, doordat hij borg bleef voor zijn schoonzoon, den directeur van het groote Palais des Modes.

Maar alles komt na jaren terecht. In Texas, waar de zoon zich door noesten arbeid er op heeft gewerkt, vinden Berbke en haar kind en de oude vader rust en tevredenheid. Berbke en haar broer zelfs meer, want met twee vlaamsch-klappende Belgen in de buurt wordt vriendschap gesloten, die tot liefde groeit en leidt tot een dubbel huwelijk.

En de vader, misschien voor den eersten keer in zijn leven, houdt een krachtige redevoering bij deze plechtige gelegenheid, een sermoen tegen den „trots, die niets anders als beroerdigheid in de wereld heeft gebracht, die trots, die de menschen gemeen en slecht maakt, die trots van te willen hooger op, van te willen schijnen meer dàn je bent, als God je al een fatsoenlijke plaats in de wereld en geluk in je huis heeft gegeven..." LODE.

London (Jack). Onder Koppensnellers. Bruna, Utrecht.

„De blanke man was zeer ziek. Hij zat op den rug van een neger met wollig haar, zwarte huid, de oorlellen doorboord en een ervan uitgescheurd, terwijl de andere een rond stuk gesneden hout van 3 duim middellijn torste".

De blanke man was eigenaar en opzichter van de plantage „Berando" op een der Salomonseilanden, waar negers, van wie de beschrevene een type is, voor hen moeten zwoegen en ploeteren als koelies.

Vriendelijk is het beheer van den blanke niet en herhaaldelijk wekt hij onze ergernis; den eenen slaaf „slaat hij met den rug van zijn hand op den mond" — een ander ontvangt de vriendelijke vermaning „pas op, of ik sla je de hersens in", en als hij een jongen ontmoet, die misbaar maakt bij zijn stervenden broer, vertelt de schrijver ons van dezen beschaafde dat: „hij dreigde den schreeuwer met zijn vuist en de zwarte kromp ineen en staarde hem woedend aan met zijn doffe oogen". Verder in het boek vernemen wij nog dat onder een bende eenigszins oproerige

zwarten dynamiet wordt gegooid of een goed gedresseerde hond op hen wordt losgelaten, die dol is op zwart vleesch en het gretig in reepen scheurt uit het levende lichaam. En twijfel komt bij ons op: zijn de blanken de koppensnellers ofwel de negers?

Verkwikking geeft de verschijning van een Amerikaansch meisje, komend in een storm over de woeste zee, waar haar schip is vergaan. Natuurlijk is het een vrouw met al de hoedanigheden, welke van pas komen in de wildernis. Zij zwemt als een haring, schiet als een scherpschutter, zeilt als Tromp en de Ruyter, beveelt als een kommandant van de schutterij, onderneemt de onmogelijkste avonturen en brengt het er altijd goed af.

En bij dat alles is zij het liefste, vriendelijkste en reinste meisje, dat men maar denken kan.

Men begrijpt de rest. Na een heirleger van verwikkelingen vinden elkaar de blanke man en de blanke vrouw en zullen hoogstwaarschijnlijk een gelukkig paar worden.

En als straks de wittebroodsweken voorbij zijn, mogen zij eens rustig denken over praktische dingen en ernstig overleggen of negers ook niet als menschen behandeld kunnen worden.

Behalve de brute manier, waarop de zwarten worden bejegend, is er in het boek niets dat aanstoot geeft. Integendeel, het is frisch en prettig en niet zonder humor. M. WALRE.

Martin (Hans). Dwaze en ernstige invallen. Brusse, Rotterdam.

Wij hebben vroeger ernstig moeten wijzen op de onwelvoegelijkheid en soms op de verregaande immoraliteit van dezen auteur. Zijne boeken „Danseresje" en vooral „Malle Gevallen" deugen niet en moeten ieder mensch, die nog een grein gevoel heeft voor behoorlijkheid, aanstoot geven.

Gelukkig behoeven wij zoo'n fel oordeel niet uit te spreken over dezen bundel schetsen, ofschoon „De aapjes" — „Ontmoeting" en „Het meisje", nu ook weer ons een blik laten werpen in een wereldje, waar van moraliteit niets of weinig is overgebleven. De voorstelling is echter niet van dien aard dat volwassen menschen er door gehinderd zullen worden. De twaalf overige stukjes zijn onschuldig, soms koddig en geestig, een enkele maal nogal tragisch. LODE.

Querido (Is.) Menschenwee. Roman van het Land. 3de druk (546). Mij. voor Goede en Goedkoope Lectuur.

Bij dezen derden druk schrijft Querido een „voorwoord". — „Menschenwee", Epos van het land, heb ik omgewerkt, zonder echter den stijl te veranderen. De omwerking geldt hoofdzakelijk schifting. Ik schreef „Menschenwee" zeventien jaar geleden. Ik wilde nu de stijl-eenheid van dit boek uit dit tijdperk bewaren. Het was vooral een werk van beschrijving, en eerst tien jaar later heb ik het vermogen gekregen, het synthetisch-geziene ook synthetisch weer te geven. Ook nu vind ik het beeldende, het

z. g. schilderende, een groote verrukking. *Doch toen wilde ik geen enkel détail verwaarloozen* (Cursief v. R. B.). Ik heb in dit boek zeer groote hoeveelheden détail-beschrijvingen uitgeschakeld, maar ik hoop niet ten koste van het zinsgeheel en het rhythme".

Wij vinden hier den Querido van De Jordaan: realist en visionair. Soms geeft hij de werkelijkheid rauw en hard gelijk zij wezen kan, zonder overdrijving en opwinding. Straks als hij de Wierelanders vergezelt bij hun kermis-beestachtigheden in de stad, ziet hij, verbijsterd door den gloed der eigen verbeelding, alles vergroot, gelijk Zola dat placht te doen, volgens Lepelletier.

Zoo vergaat het Querido herhaaldelijk in dit boek: hij ziet scherp en veel, maar als hij het geziene verwerken gaat, dan verliest hij dikwijls alle zelfbeheersching en schrijft hij een dithyrambe.

Zelfs bij natuurbeschrijvingen kan de geestdrift kem zoo overrompelen, dat hij alles maar zoo kostbaar mogelijk wil maken en een oostersche overlading ten toon spreidt, die wij niet kennen.

„In kleurklatering juichte de aarde en overal uit de gaarden, van singelgroen en hagen ingesloten, dampte het ochtend*goud* van den jongen zomer". En nu werkt hij voort met druk verguldsel: groen*goud* zijn de velden, oud-*goud*rood de baksteen, waarvoor de *gouden* trossen van *gouden* regen en een *goud*zonnig grasvlaktetje. Tusschen de varens ziet hij *goud*lichtjes en de pauwestaart wordt voor zijn oogen een *goud*scherm van veeren in den *goud*schemer van de roerlooze lanen. Het tuinhart is *goud* en de groen-*gouden* koelte schiet uit en de kastanje-kronen geuren in het teer-heete Juni-*goud*. De aarde is groen- en *goud*-glanzend in het wonderteere avond*goud*. *Goud*zacht is het gevlam van de eereprijs en het grasgroen *goud*-doorzeisd in avond-ver*goud*ing, nu de lichtval rood*goud* toovert rond de struiken en verwasemt *goud*stof over de avondstille wegjes. Dat is te veel verguldsel voor vier bladzijden en het maakt, niettegenstaande de fijne trekjes, die wij bewonderen, den schijn van onecht te zijn juist door die overlading. Ofschoon de kleptomanische boer, wiens ondergang wij geleidelijk zien komen, een zekere eenheid aan het boek geeft, voelt men toch duidelijk dat de schrijver zijn grootste genoegen moet hebben gevonden in de uitstapjes buiten zijn eigenlijken roman, de zwervende digressies welke hij zich veroorlooft, zooals de nachtelijke strooptocht, de groenteveiling, de woeste kermis enz. Echt weer Querido van De Jordaan.

Het boek kan alleen voor volwassenen zijn. A. GIELEN.

Reed (Myrtle). Des Meesters Viool. (De Romance van een Cremona). Blankwaart en Schoonhoven, Rijswijk. f 1,65.

Onaardig is dit verhaal niet, ofschoon een weinig sentimenteel. Maar de Engelschen weten van een onbeduidend gegeven, door koddige voorstelling en droogweg komiek te doen, dikwijls nog iets aantrekkelijks te maken. Zoo ook hier. Het romannetje is voor iedereen geschikt.

Reyneke van Stuwe (Jeanne). Als de oogen opengaan. L. J. Veen, Amsterdam.

Een bundel van schetsen of schetsjes — wie wil weten hoevele, moet ze maar tellen, want er is geen inhoud bij gegeven — die echter alleen van zeer verre verband houden met den titel. In de meesten kan men met den besten wil der wereld niet naspeuren hoe en wanneer en welke oogen opengaan. Zooals men bij Jeanne Reyneke van Stuwe verwachten kan, wordt hier vooral liefdeslief, leed en teleurstelling verhaald. Dit geeft er zekere eentonigheid aan; nu en dan komt een andere toon er door klinken, waarnaar men des te liever luistert, omdat het een welkome afwisseling beteekent. Zoo lezen wij met verhoogde belangstelling het verhaaltje „Bezoek" waarin wij een jong getrouwd paartje zijn ouders voor 't eerst zien bezoeken. Hij is officier, maar zoon van zeer eenvoudige afkomst, zij een meisje van veel hooger stand. Van beide kanten brengt het „bezoek" ontgoocheling. De jonge vrouw kan of wil den juisten toon tegen de oude lui niet treffen. Haar man voelt dit als een beleediging jegens hem en zoo ontstaat tusschen hen de eerste beteekenisvolle verkoeling. „Zondagmiddag" en „Kindersmart" zijn ook fijn en zelfs diep gevoeld, al komt er geen liefde en bijgevolg ook geen kusserij in voor.

Over het algemeen blijkt ook weer uit deze schetsen hoe onbevredigd en eenzaam het menschelijke hart blijft; zelfs wanneer de wereld haar schitterendste gaven uitstort over de gelukkigen dezer aarde. Evenals uit de meeste werken van mevrouw Kloos en van zoovele anderen onder haar kunstzusteren leeren wij er uit, hoe moeilijk en zeldzaam de kunst is van gelukkig te zijn en te blijven.

Op deze wijze alleen kunnen haar romans en novellen voor volwassenen, een soort van negatief nut hebben. M.

Rietema (J.) Zijn tweede Vrouw. Groningsche Dorpsvertelling. A. W. Bruna, Utrecht (227). f 1,25.

Heel goed gezien en geschreven. De werkelijkheidszin van den schrijver drijft hem niet om bij voorkeur het oog te richten op het leelijke, gelijk zoovele realisten en naturalisten meenden te moeten doen, om waar te blijven, gelijk zij beweerden, doch in werkelijk om te speculeeren op de lagere hartstochten der lezers en een zwaarderen duit te verdienen met hun geschrijf.

De inhoud van dit gezond-realistische boek laat zich in het kort samenvatten: Klaas en zijn vrouw zijn stoere werkers, maar hun ideaal gaat niet boven het ordinaire „veel en vlug geld verdienen". Maar zijn vrouwtje begint al spoedig te sukkelen en sterft; hij blijft achter met een kleinen jongen, die hij uitbesteedt bij eene der dorpsbewoonsters.

Klaas zet zijn leven van hard en zwaar zwoegen voort, alléén. Maar het verlangen: zijn kind bij zich te hebben, wordt hem te

machtig. Hij haalt zijn kind terug en neemt eene huishoudster. Deze kloeke Griet wordt al spoedig zijne vrouw, die uitmuntend voor hem zorgt en zon brengt in zijn leven. Dominée heeft Klaas aan het verstand gebracht dat „geld verdienen" nu juist niet de eenige of hoogste levensopgave is, en de man leeft er niet minder arbeidzaam en heel wat gelukkiger om.

Gedienstige babbeltongen dreigen het huiselijk geluk te verstoren. Zij fluisteren Klaas in het oor dat zijn tweede vrouw niet meer zoo goed is voor zijn jongen, sinds zij zelf een kind heeft. Hij verwijt het zijn vrouw en de verhouding wordt gespannen. Maar nu wordt het jongetje ziek en Griet verpleegt het met echte, moederlijke zorg en liefde. Klaas, nog aangespoord door dominee, maakt bij Griet alles weer goed en een groote verzoendag brengt het even verstoorde geluk weer in huis. M. WALRE.

Slooten (Aug. van). Mieke. A. W. Bruna, Utrecht.

Mieke, een dorpskind, komt na den dood harer grootmoeder bij wie ze werd opgevoed, aan huis bij een rijken oom en een weelderig levende tante. De oudste dochter dezer familie is een verwaande nuf, de jongste een echt natuurkind en heel lief voor Mieke.

Oom is niet kwaad maar karakterloos, en hij speculeert met het kapitaaltje van zijn pleegkind.

Zij haalt haar diploma als onderwijzeres, blijft tante, die haar zooveel mogelijk exploiteert, nog wat helpen en gaat dan bij vrienden logeeren, waar de eenige zoon, bezitter van een modelboerderij, op haar verliefd wordt en... haar ook krijgt.

Een behoorlijk meisjesboek.

Stratz (Rudolph). De Vrijheid der Zee. A. W. Bruna, Utrecht (313).

Een satyre tegen Engeland, wier bitterheid door den romanvorm niet wordt verzacht. De ladies en misses ziet Stratz alle „blozend en sproeterig", de lords langbeenig en met „wreeden onderkaak". De Engelsche politiek, nu ja... zij wordt door dezen Duitschen auteur nog heftiger verfoeid dan door wien ter wereld ook; het is de politiek der herverzekeringen: het eene volk door het andere laten afmaken en zelf er bij winnen: „eene overwinning van Rusland moet Japan verzwakken! — eene overwinning van Japan verzwakt Amerika! — eene overwinning van Amerika verzwakt Europa's westelijke mogendheden! — eene overwinning der westelijke mogendheden verzwakt Rusland! — Dat is de herverzekering voor het feit, dat geen onzer bondgenooten, ondanks alle offers, tot een overwinning komt!" Zoo spreekt een Engelschman, zoo ziet de gansche wereld het gebeuren... en toch! Heel de wereld blijft onder den ban van vrees en bewondering voor Engeland. De naties, die bloed hebben te vergieten, geven het voor Albion en de neutralen kijken het naar de oogen en haasten zich te gehoorzamen of laten zich ringelooren. Onder die neutralen

wordt Holland, vertegenwoordigd door een oud-doend wezeltje, Jonkheertje ter Meer, wel het meest bespottelijk voorgesteld, ondanks de herhaalde verzekeringen van schrijvers' eerbied voor onze onbuigzaamheid en nationalen trots en weet ik al wat voor andere volksdeugden, waarvan men overigens niets te zien krijgt.

Zelfs de Duitsche vrouw, gehuwd met den Hollandschen Jonker is aanvankelijk vol bewondering voor Engeland en houdt maar vol dat dit land niets liever wil dan verzoening en vrede. Door toedoen van een heldhaftigen marine-officier, die met zijn schip de zeeën onveilig maakt en die, vermomd, zelfs weet door te dringen in Londen en in de kasteelen der voornaamste Lords, leert zij den valschen aard der Engelschen kennen. En op het einde van het boek, als haar sullige man als slachtoffer is gevallen, staat zij daar weer als de volbloed Duitsche, vast geloovend in de overwinning van haar vaderland en zich vereenigend met den kreet van haar volk: God straffe Engeland.

Het boek doet wel een weinig pijnlijk aan op dit oogenblik. Want overal is sprake, het was eerst in 1915, dat Duitschland zal zegevieren en de trotsche macht van de Britten zal worden gebroken. Het is zoo geheel anders uitgekomen, gelijk trouwens te verwachten was. Maar juist omdat de historie reeds gemaakt is, doen de voorspellingen van Duitsche zegepraal in dit boek, zoo zonderling aan en voelt men op iedere bladzijde dat de vertaling te laat is gekomen. Het werd klaarblijkelijk geschreven om stemming te maken tegen het perfide Albion en nu kan men het slechts lezen met een smaak als kreeg men mosterd na den maaltijd. A. GIELEN.

Vetter (Christine). Goedgemaakt. J. Wolters, Amersfoort.

Een hoogst nuttig boek voor volks- en patronaatsbibliotheken. 't Speelt in goed-roomsche burgerkringen, en vertelt van den strijd tusschen ouderwetsche ouders en grootouders en het opkomende vooruitstrevende geslacht. De ouders gaan al een beetje met den nieuwen tijd mede, grootvader en grootmoeder echter vinden nagenoeg alles daarvan uit den booze. Van daar conflicten, de jonge lui trekken de wereld in. Jo en Lientje naar de verlokkende Sirene — of liever naar het groote doolhof, waar de Minotaurus haar wacht.

Onbegrijpelijk, dat de degelijke vader het gevaar niet inziet en haar laat gaan, maar de dames van de Meisjesbescherming in de groote steden weten het maar al te goed met welk een onverantwoordelijke lichtzinnigheid overigens brave ouders hun dochters onvoorbereid en onbeschermd naar de groote stad laten gaan, waar zij gevaar loopen haar kostbaarste bezit te verliezen. Nog minder te begrijpen is het dat Jo en Lien, die en door haar lectuur en door haar bazar-omgeving zulk een diepen kijk moeten hebben verkregen in 's levens afgronden, zich door de pseudo-Barones schaapachtig laten ontvoeren naar Parijs, waar haar

eindelijk de oogen opengaan. Voor zulk een tamelijk onhandig gespannen strik moesten deze kinderen wat te wereldwijs geweest zijn. In elk geval, Jo en Lien krijgen na dit avontuur genoeg van het vrije leven ver van het ouderlijke huis en zullen trachten goed te maken, wat zij verkeerd deden, door stil in het dorp te blijven werken.

Juffrouw Vetter vertelt alles dood op haar gemak, duidelijk en klaar; dit boek is zeker veel beter dan haar vorige „Zielestrijd", zoowel in opzet als in vorm, maar was het noodig nette meisjes, want dat waren Jo en Lien toch zeker van huis uit, zoo grof en plat te laten spreken als zij het maar al te vaak doen?

Is dit geen beleediging voor haar stand en opvoeding, maar vooral voor haar eenvoudige, brave ouders? M.

Wahlenberg (Anna). De groote Liefde. Valkhoff, Amersfoort (287).

Magnus Hook is verloofd met Inga... maar het zal niet duren. Eene zangeres brengt hem het hoofd op hol en ongelukkige beurs-speculaties geven hem een voorwendsel om zijn geluk te gaan beproeven in Amerika, waar toevallig ook de zangeres eene kunstreis doet. Later verneemt zijne verloofde dat hij haar impressario is geworden. Dan ontvangt zij een brief, waarin hij haar afschrijft: „waarschijnlijk hadden wij nooit voor elkaar gepast. Vaarwel, kleine Inga. Verafschuw en vergeet mij". — Dat is het einde van het eerste deel.

Inga leert nu een advokaat kennen, den broer harer zieke vriendin. Hij is weduwnaar sinds korten tijd, een edel mensch vol zelfbeheersching, heel iets anders dan Magnus. Voor Edith, de zieke vriendin, zou het een troost zijn als Inga en haar broeder eenmaal een paartje zouden worden. En van zijn kant is er ook heelemaal geen beletsel om het verlangen van zijn zuster te bevredigen. Maar om te trouwen zijn er twee noodig. En Inga, die eenmaal liefhad en zoo wreed bedrogen werd, durft hare toestemming niet geven. Maar wetend dat Edith niet lang meer zal leven en verlangend haar laatste dagen te verblijden, laten zij haar in den waan dat haar wensch zal worden vervuld. Zij sterft en Inga gaat heen, geroepen door Magnus, die krank is teruggekeerd van zijn uittocht. Maar zij, die meende hem nog altijd lief te hebben, leert nu zijn oppervlakkigen aard en onsoliede flirtziel beter kennen, en de ernstige advokaat wint het pleit. „Ja, Arthur, het is misschien zoo, dat ik kan zeggen wat de groote liefde niet is", zei zij ten laatste. „Maar wat zij is...? Wel heb ook ik er nu en dan iets van gevoeld. En hoe krachtiger ik dit gevoelde, des te meer begreep ik wat zij niet was. Maar wat zij is...? Hoe kan men dat zeggen? Dit gevoelt men slechts en daar kan men niet over spreken". — „Zij zagen elkaar in de oogen, en dat waarover zij niet konden spreken, lazen zij in elkaars blik". — Het boek is goed.

A. GIELEN.

Williamson (C. N. en A. M.) De Cowboy-gravin. A. W. Bruna, Utrecht. (256) f 1,25.

Lord van Dalmarre had drie zoons en twee dochters, om welke laatste hij zich volstrekt niet bekommerde. Een der meisjes zocht dan ook haar eigen weg en trouwde met een Cow-boy.

De drie zonen stierven zonder erfgenamen achter te laten en de gravinnetitel kwam nu aan het eenige dochtertje van den Cow-boy. Hare moeder was al gestorven, toen het kind pas vier jaren oud was, doch de ruwe Cow-boy-vader had het meisje eene zorgvuldige opvoeding laten geven.

Een zaakwaarnemer van den ouden Dalmarre voerde de jonkvrouw naar Engeland, waar zij door de Koningin als hofdame wordt aangenomen. Spotvogels noemen haar al dadelijk de Cowboy-gravin. Maar het kind der wildernissen, overigens fijn beschaafd opgevoed, is niet voor de poes. Het Spaansche regeeringspaar bewijst zij een onschatbaren dienst; zij ontdekt eene samenzwering tegen het leven van koning en koningin van Engeland; door moed en dapperheid ontdekt zij het geheim, waardoor de Lords Kilgard verhinderd worden een huwelijk te sluiten.

In één woord, de Cow-boy-gravin is zoo schrander en behendig, zoo kloek en flink en moedig, zoo listig in het „deduceeren en combineeren", dat Sherlock Holnes een beroerte zal krijgen van jaloerschheid of... misschien wel met haar trouwt uit geestverwantschap en bewondering. M. WALRE.

Hope (Anthony). De Geest van den Vijver. Bruna's Reisbibliotheek.

Aan reislectuur moet men niet te hooge eischen stellen, wijl zij meestal alleen middel is om den tijd te korten. Te midden van pratende medemenschen en tusschen ratelende wielen is het den meesten onmogelijk hooge kunst te genieten of diepzinnige wetenschappelijke problemen te overwegen. Maar men mag toch zeer zeker wel vorderen dat het verhaal goed in elkaar zit en niet al te duidelijk de naden toont van een haastige samenflansing. Dit romannetje maakt den indruk een verkorte editie te zijn van een oorspronkelijk veel langer verhaal. Hier en daar onbreekt dan ook de samenhang. En (wat bij verdeeling in hoofdstukken had kunnen ondervangen worden) wij zien ons, als wij er het minst op verdacht zijn, eensklaps in een heel ander milieu verplaatst, zoodat het ons duizelt.

De inhoud zelf verdiende ondertusschen, dat moet worden toegegeven, geen zorgvuldiger en eerbiediger behandeling. Wij hebben hier met een klein draakje te doen. De Geest heet te zijn van eene jonkvrouw, die haar schande in den vijver zocht te verbergen. In werkelijkheid is de geest eene adellijke dame in levenden lijve, geëngageerd met een rijken leelijkerd, en die nu uitgaat op avontuur met een jonker. En natuurlijk trouwt ze ten slotte dien jonker. 't Is een prulletje. M. WALRE.

VOOR DE JEUGD

Hoven (T.). Ver van 't Gym. Utrecht (1918), A. W. Bruna. (328) met platen. Ingenaaid f 2.25, gebonden f 2.90.

Ben is, wat men noemt een aardige, hartelijke jongen, die maar één gebrek heeft: hij kan niet studeeren en heeft er dan ook gruwelijk 't land aan. Hij geeft wel wat te veel af op al wat naar geleerdheid wijst en iedereen, die studeert is nog geen boemelaar! Trouwen met een nicht is nog altijd verboden; ook volgens de Nederlandsche Wet!

Kieviet (C. Joh.). De Geheimzinnige Koepel. Valkhof & Co., Amersfoort.

Een waarlijk boeiende roman, geschikt voor jongens en meisjes. Paul blijft dezelfde onschuldige jongen, die na heel wat wederwaardigheden toch nog gelukkig bij zijn familie terecht komt.
Een aanwinst voor de afdeeling „Voor de Jeugd" op onze bibliotheken.

Kieviet (C. Joh). Een Dozijn Hollandsche Jongens. Tjeenk Willink, Haarlem. (184) f 2.50.

In alle opzichten een uitstekend jongensboek! Hier wordt aan onze Hollandsche jongens degelijke kost geboden; een dozijn jongens, spoedig mannen, verhalen op aangename wijze hun avonturen, die ze ter zee beleefd hebben. Alles vinden we er in vertegenwoordigd, zelfs het torpedeeren van een schip, welks kranige kapitein één van de 12 Hollandsche jongens is!
Er is toch nog wel wat goeds bij onze Marine.

VARIA

Verzen zeggen! „Hunne verzen (die der Tachtigers, R.) waren zelfs weinig geschikt om te worden voorgedragen of „gezegd", zooals dat met een slecht vertaald gallicisme begon genoemd te worden. De ervaring leerde, dat een talentvol voordrager er over het algemeen geen indruk mee kon maken, tenzij misschien in een „intieme" kring van precieusen, en dus telkens weer zijne toevlucht moest nemen tot gedichten van vroeger tijd, die daaraan nog het meest te danken hadden, dat zij niet ten gevolge van zoo felle opzettelijke bestrijding geheel in vergetelheid geraakten. Het rhythme der nieuwere verzen was dikwijls zóó weinig rhythmisch, dat alleen nog maar uit den drukvorm in

afzonderlijke versregels kon blijken als verzen bedoeld te zijn, wat zonder dien drukvorm door iedereen voor proza, zij het dan ook een wat wonderlijk proza, zou gehouden zijn, zelfs wanneer het rijm niet ontbrak, dat geen moeite had er in op te merken, omdat het opzettelijk was weggemoffeld. Er moest dan ook eene nieuwe manier van „verzenzeggen" worden ingevoerd, bestaande in het achtereenvolgens stuk voor stuk afzonderlijk uitspreken van iederen versregel, zonder eerbied voor zinsverband en zonder uitdrukking van zin- of woordaccent, en alleen als poëzie aangeduid door den onnatuurlijk verhoogden stemtoon zonder klankschakeering, waarmee zij werden „gezegd". Zoo werd alle verband van inhoud en klank bij de woorden verbroken, wat of soezerig of zenuwachtig maakte en in eentonigheid niet onderdeed voor het gezoem en gedommel van de meest primitieve muziekinstrumenten, doedelzak en rommelpot". (J. ten Winkel).

Victor Hugo est le contraire d'un homme politique, zegt Ernest Hello (in „Le Siècle les hommes et les idées") en verklaart: l'homme politique possède, pardessus tout, la mesure, l'équilibre et la loi de son mouvement.... Victor Hugo a pour caractère la disproportion.... ne voit aucun homme, tel qu'il est, aucune chose, telle qu'elle est. Il voit gros, il voit énorme, il voit monstrueux.

Is Victor Hugo het tegendeel van een „homme politique" omdat hij een groot dichter is? Neen! David en Salomon waren het een en het ander. Maar zij waren „poètes *intérieures*", Victor Hugo est un grand poète extèrieur.

En terwijl de eerste de realiteit ziet, kan men van een grand poète exterieur alleen zeggen dat hij is: l'homme des images et des surfaces.

De Pers. Het leven en de dood komt binnen in onze huizen sous la bande d'un imprimé: Als drukwerk. Zoo teekent Hello de macht der pers. Zoo is het werkelijk, en zoo moest het niet zijn. In den oorlog hebben wij ondervonden hoe de pers zich leent tot laster en leugen, en in het gewone, dagelijksche leven zien wij hoe zij glories maakt en verdiensten verkleint; de vrienden zich zelf laat roemen met een „van geachte zijde schrijft men ons". En toch, haar groote opgave is: faire parvenir la vie aux autres hommes. Maar dan moeten ook alle karakterloozen, alle omkoopbaren, alle broekjes, die voor de studie mislukt zijn, van haar verwijderd blijven. Wie een man der pers wil worden, moet een heilige roeping in zijn ziel dragen.

Potgieter's Poezie. „De duistere beknoptheid, het springen van den stijl, de onverwachtheid der beelden en de zinbouwvergrijpen, die aan al Potgieter's gedichten eigen zijn en waarbij zich hier ook nog allegorische verbeelding en opzettelijke mystificatie

voegen, maken iedere zielkundige verklaring van Potgieter's poezie gewaagd; en wel moet men een hoogen dunk van eigen scherpzinnigheid hebben, om te meenen, dat men zich in zijn gemoedsleven, zijne gedachten en stemmingen geheel kan verplaatsen. Het is dan ook met schroom, dat ik de gedichten uit „De Nalatenschap" alle, of althans voor verreweg het grootste gedeelte, de meest subjectieve poezie durf noemen, die Potgieter heeft geschreven en waarin hij het teerste en heiligste, wat er leefde in zijn gemoed, heeft willen uitspreken, zonder het daarmee tevens prijs te geven aan het oordeel van anderen". — Aldus Dr. Jan ten Winkel. De vraag is nu maar of wij zulke subjectieve gedichten nog als poezie „quoad nos" kunnen beschouwen, en of deze nalatenschap van Potgieter zich niet méér leent om er commentaren op te maken, dan wel om haar eenvoudig te genieten.

Mevr. Bosboom Toussaint, die anders wel wist hoe het moest heeft in De verrassing van Hoey een min of meer mislukten roman geleverd. Men moet echter niet vergeten dat het niet haar eigen werk was, maar ontstaan uit de samenwerking met Potgieter en Busken Huet. Deze twee dwarskijkers, zooals zij hen noemde, lieten haar zooveel wijzigen en voegden er van het hunne bij, dat het der schrijfster begon te verdrieten en zij hare eigenwijze vrienden verzocht haar liever maar alleen te laten tobben.

De Gids dankt zijn ontstaan aan eene ruzie tusschen twee uitgevers. G. J. A. Beyerink te Amsterdam zag in 1836 een zijner uitgaven onvriendelijk besproken in de Vaderlandsche Letteroefeningen van Yntema, toenmaals het meest gezaghebbend tijdschrift.

Beyerinck trachtte wraak te nemen op zijn mede-boekverkooper en besloot een eigen kritisch tijdschrift op te richten, waarin hij zijn uitgaven kon aanprijzen en het andere tijdschrift onschadelijk maken. Mr. Robidé van der Aa, 10 October te Amsterdam geboren en sedert 1834 rechter te Arnhem, aanvaardde de redactie onder voorwaarde van anonymiteit; tot wien Potgieter spoedig toetrad. Het nieuwe tijdschrift was De Gids; de ondertitel luidde tot woede van Yntema: Nieuwe Vaderlandsche Letteroefeningen. Later, in 1847, was het niet meer alleen letterkundig maar trachtte ook op staatkundig gebied de leiding te nemen.

Kleerekoper heeft zich als een echt joodsche bengel gedragen bij de benoeming van een hoogleeraar in de vacature Te Winkel. Tegen dr. J. van Ginneken, die op de voordracht stond, maakte hij stemming met de valsche beschuldiging van anti-semitisme. Voor van Ginneken is dat zoo erg niet. Het is prettiger door een individu als Kleerekoper te worden bestreden, dan door hem te worden omhelsd. Brrr!

Maar wat nu dat anti-semitisme betreft! Een volk haten om

zijn ras, zijn geloof en zijn eigenschappen is uit den booze. Maar een beetje op zijn hoede zijn tegenover het ras, waaruit ongeveer al de bandieten zijn voortgekomen, die in Rusland en Hongarije de massa-moorden op hun geweten hebben, is verstandig. En als wij heel erg vies worden, en dat toonen door onze verachting onomwonden uit te spreken, voor het gedoe van kerels als Kleerekooper en Wijnkoop, dan kan men ons dit heusch niet kwalijk nemen. Wil men dat anti-semitisme noemen? Goed! Maar dan geven deze lui zelf er alle aanleiding toe. Als men één jood bij toeval op de teenen trapt, dan gilt de gansche synagoge en wij, Christenen, zouden niet eens onze stem mogen verheffen als wij zoo'n Oosterling op de meest ongegeneerde wijze met eer en recht zien haspelen.

De Russische ziel. „De studie van „raskol" en sekten levert de bevestiging van datgene, wat ook op andere gronden waarschijnlijk leek: dat de Russische man van het volk enerzijds een realist is met sterk rationalistiese neigingen, anderzijds geprononceerde zin voor het mystieke heeft. Zowel Tolstoj als Dostojewskij zijn geestelike broeders van de Russiese boer, en zowel de realistiese blik, die typies voor de grote Russiese auteurs is, als de religieus-mystieke achtergrond van hun geest zijn geheel in overeenstemming met de tendenzen van de volksnatuur.

Intusschen zijn de klassieke auteurs allen „intillegenten" geweest met een Europeesche beschaving. Dit geeft aan de wijze waarop zij zich uiten, een eigenaardig koloriet. Een deel der grondmotieven moge indenties zijn met wat er leeft in de harten van het lagere volk, de manier, waarop deze schrijvers reagéren op de tegenstellingen en konflicten van het leven, heeft een typies intelligent karakter. (Dr. N. van Wijk)."

In een der laatste Nos. van *le Correspondant* verschenen onlangs een reeks van ontroerende brieven door een officier der Fransche Marine geschreven aan zijn vrouw. De dood maakte reeds in 1915 een eind aan zijn leven. Hij sneuvelde in het Noorden van Frankrijk. Deze brieven geven een hoog denkbeeld van echt christelijk huwelijksleven en oneindig groot huiselijk geluk.

Innige godsvrucht doorgeurt beider liefde en een waar katholiek zieleleven spreekt uit alles. In God zijn hun harten vereenigd, in Hem hebben zij elkander en hun kind lief. Pierre Deponey heette de jonge militair; men huivert bij de gedachte, hoe zooveel rein geluk vernietigd werd, misschien door een verdwaalde granaat.

In een dezer brieven schrijft Deponey over een onderwerp, dat hem trof en dat ook wel bij ons de aandacht verdient.

In de ledige, somtijds verwoeste huizen der Belgen en Noord-Franschen had hij opgemerkt, dat alle religieuze voorstellingen waren blijven staan of hangen.

J'ai eu un peu d'etonnement au dèbut en voyant dans toutes les riches fermes des Belges ces innomorables statues de la Vierge ou du Sacré Coeur, ces Notre Dame de Lourdes, ces chromos edifiants, ces louanges brodées sur canevas, qui demeuraient seuls avec la machine à coudre et les entrailles de la suspension dans les chambres devastées et qui n'avaient pas su protéger du Prillage et du bouleversement. En faisant un peu plus attention, j'ai été frappé de la laideur de tous ces platres catholiques dont aucun n'avoit été jugé digne d'être emporté.

Devant ces belles maisons, ces somptueuses armoires (dont les battants ont servi de toit aux gourbis de nos tranchées) ces granges et ces étables modéles, ces armées de machines agri coles, j'ai vu la hideuse parcimoinie de tous ces paysans quand il s'agissait d'achéter un Christ ou une Vierge. Le meilleur marché était toujours asset bon — et d'ailleurs ne nous l'a-t-on pas dit? — un crucufix est toujours un crucifix. J'ai pensé à ce que dit Catherine Emmerich de toute la mauvaise besogne de ces plâtriers — de l'irrévérence que comportent cette camelote et ces similis — de l'offense qu'elle cause à Celui qui nous a donné l'or, l'argent, l'ivoire. On mange avec des cuillers et des four chettes d'argent ou de vermeil, on compte les heures d'une sotte vie sur un cadran d'email et d'or; mais on se contente d'un Christ en plâtre, d'une Vierge en faux bronze ou en métal blanc,

Ah! que l'achat d'un piano, d'un tapis, d'un secrétaire, d'un byou semble plausible à tous ces bons chrétiens, mais un Christ, ou une Vierge! Quelle folie!

Verdienen wij hollandsche katholieken in al onze degelijkheid ook niet dit verwijt van den Franschen officier?

Frans Coenen hekelt in een verwaand artikel in *Groot-Nederland* op heel kleine manier de katholieken, hun wetenschap en hun kunst. Wij stellen ons voor, den man spoedig eens aan den pols te voelen en de diagnose te maken van zijne ziekte.

De poging tot oplichting der Belgische Regeering heeft al heel wat pennen in beweging gebracht. Een uitmuntende brochure van dr. P. van Limborgh: *Wat de annexatie door België voor Limburg en Zeeland beteekent,* zet zware punten op zware i's.

Hij doet met citaten opmerken, hoe verschillende mannen van gezag in België de nadeelen hebben erkend van de revolutie van 1830. „Alleen in kranten en leerboekjes voor de lagere school wordt in België de samenkoppeling van heerschende Walen en verknechle Vlamingen opgehemeld".

Op 100 Belgen zijn er 59 Vlamingen, aan deze meerderheid wordt geen recht gedaan. Op de school, van Fröbelschool tot Universiteit, overheerscht het Fransch. „Maar ook buiten de taalkwestie om is de achterlijkheid van België op schoolgebied een beschaafd land onwaardig. In Zeeland zijn er geen menschen

boven de 10 jaar die hun naam niet kunnen schrijven". Den Zeeuwen, ze rondleidend alleen maar bij hun naaste buren, laat hij zien, met een statistiek van het Belgisch Ministerie van Binnenlandsche Zaken, hoe het met de analphabeten gesteld is in Oost-Vlaanderen. Van de inwoners boven de 15 jaren is gebleken, dat er in verschillende plaatsen een vijfde deel niet kan lezen. Het laagste percentage analphabeten bedraagt 8.9, te Dendermonde, het hoogste: 42 te Hamme.

Noch in het Belgische leger, noch bij de rechtspraak wordt met het Vlaamsch rekening gehouden.

„Uit Vlaanderen, het mooie, vruchtbare akkerland, met zijn gouden kust, zijn statige stroomen, zijn wereldhaven, moeten tienduizenden werkkrachten vluchten om niet te verhongeren.

„50.000 Vlamingen trokken in 1914 dagelijks naar de Waalsche mijnen en hoogovens voor het grof werk.

„60.000 Vlamingen gaan jaarlijks den oogst afdoen in Frankrijk, terwijl vrouwen en kinderen in de dorpen alleen achterblijven. Stijn Streuvels in zijn roman „De Oogst" beschrijft het leven van die ongelukkigen, die 14 uren per dag zwoegen onder den laaienden zonnebrand.

„40.000 Vlamingen vertrekken jaarlijks voorgoed naar vreemde streken.

„25.000 vreemdelingen verrichten in Vlaanderen het werk dat Vlamingen door gebrek aan goed vakonderwijs niet kunnen uitvoeren".

Ten slotte doet de schrijver mededeelingen over het Belgische politieke leven en de pers en over den schimp waaraan de Vlaming, vooral te Luik, blootstaat. Hij geeft een kleine bloemlezing uit de lieftalligheden, die de Waalsche bladen de Vlamingen naar het hoofd werpen. „Vierkante koppen, smerige honden van Vlamingen" noemt de Waal zijn Belgischen broeder.

„Dr. Felix Rutten verklaarde reeds in Den Haag, dat hij voor de Limburgers „het helotenlot der Vlamingen" niet wenschte. Nu komt de „agent" van M. Hijmans gluipend en fleemend beloven, dat men de Fransche taal niet zal opdringen, dat men den godsdienst zal beschermen!

Als de vos de passie preekt,
Boer, pas op uw ganzen?

„Limburgers en Zeeuwen, indien gij soms bezoek mocht krijgen van een „agent" van de annexatie, laat hem dan eens een punt zuigen aan de cijfers en feiten. Als er in een koffiehuis een „agent" staat te declameeren, laat hem dan dit boekje even kijken. Dat zal wel afdoende zijn".

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

LEZERS. De vriendelijke lezers en lezeressen, die ons eene geldelijke bijdrage zonden voor Boekenschouw, zullen wij in den loop nog van deze maand bericht van ontvangst en dankbetuiging zenden, gelijk wij beloofden.

B. H. O. te O. In Boekenschouw heeft een uitvoerig artikel gestaan over Hall Cain's boek: de vrouw die gij mij hebt gegeven. Het doel van den schrijver is, te laten uitkomen hoe hard de leer is van de onontbindbaarheid van het huwelijk. Hij zegt dat hij een werkelijke geschiedenis verhaalt, maar dit moet stellig een jokkertje zijn, want het huwelijk, waarvan sprake is in zijn boek, en dat volgens de katholieke geestelijkheid niet te ontbinden zou zijn, is klaarblijkelijk géén huwelijk wegens gebrek aan consensus van het meisje, dat door haar vader wordt gedwongen! U ziet dat de strekking beslist verkeerd is.

M. L. B. te O. Standaard-catalogus nóg niet verschenen, om in vorig nummer genoemde redenen. — Wij zullen zien of aflevering 12 van B. nog voorhanden is.

W. J. D. te 's GR. Wij schreven aan van der Velden te Leeuwarden, gelijk wij u mededeelden, doch mochten van dezen vriendelijken man geen antwoord ontvangen.

BIBLIOTHECA BERNENSIS. Omtrent die uitgave wordt geen circulaire verzonden.

N. N. te LOTTUM. In dank ontvangen f 2.50.

A. VR. GR. te A. 1°. Het derde boek is mij niet bekend. 2°. Voor volwassenen wél. 3°. Hall Caine niet zonder voorbehoud. Zeer zwaar gepassioneerd dikwijls en „The woman Thou gavest me" is een pleidooi voor echtscheiding.

SR. M. GABR. te W. Kielland nog niet gelezen. — Joh. v. d. Woude schreef vooral meisjesboeken. Ze zijn neutraal.

N. R. J. H. te V. „De Zwarte Non" van Maria Monk is een pamflet. Zij was nooit in een klooster; maar een publieke vrouw. Zelfs door protestanten te Monreal werd haar verhaal tegengesproken. Er bestaat een groote literatuur over het schandaligheidje dezer juffrouw. Het laatste boekje is van Max en verscheen bij de R. K. Centrale te Amsterdam.

W. TH. GR. te U. Uwe vraag kan alleen beantwoord worden met een lijst van een paar honderd namen, en dat is te veel gevraagd.

DE ZOON VAN GŒTHE[1])

Het lot der zonen van beroemde vaders is gewoonlijk niet benijdenswaard. Slechts zelden overtreft de roem van den jongeling dien van den grijsaard. Zijn plaats blijft in de schaduw van den grooten man. Velen zouden, zonder die schaduw niet zoo onbeduidend hebben geschenen als nu het geval is, en het lijkt dus wel de moeite waard zulk een twijfelachtig bevoorrechte zoon van een genie geheel op zich zelf te beschouwen.

Dit beproefde Wilhelm Bode, de bekende Gœthe-vorscher, met August, Gœthe's eenigen zoon, en hij bereikte hiermede een goed resultaat, n.l. een boeiend, zeer belangwekkend verhaal, waarin de held echter, zooals de Schr. terecht in zijn „Vorwort" opmerkt, nooit hoofdpersoon is maar altijd bijfiguur blijft.

Het volle licht valt natuurlijk op den Weimarschen Olympier, aan wiens invloed August, gedurende de veertig jaren van zijn leven, nooit ontkwam. Behalve gedurende zijn studententijd in Heidelberg en zijn laatste reis — hij stierf in Rome — week August niet van zijns vaders zijde. Hij was zijn helper, zijn rechterhand, zijn plaatsvervanger en zijn vertegenwoordiger, zijn zaakgelastigde, ja, wat al niet. En om dit alles te kunnen doen, kan men geen onbeduidende persoonlijkheid zijn.

Dit was August von Gœthe volstrekt niet; hij bezat meer dan middelmatige bekwaamheden, hij was een zeer trouw beambte, een vriendelijk echtgenoot, een liefhebbende vader en vooral een zeer dienstvaardige zoon, en zelfs een niet onverdienstelijk dichter.

Bode heeft nu eerst de levensgeschiedenis van Gœthe's zoon kunnen voltooien, dank de uitgave der brieven van diens familieleden, die onlangs verscheen. Ook van hetgeen ouden van dagen bij overlevering wisten te verhalen, heeft hij handig gebruik gemaakt en zoo schonk hij ons een zeer aanschouwelijk beeld van de omgeving rondom den grooten man, door de Duitschers soms meer dan een halfgod vereerd.

Men kan niet zeggen dat zijn reuzenfiguur, door Bode's mededeelingen wint — of liever, ontdaan van de aureool, waarin zijn aanbidders hem zoo gaarne hullen en ons voorgesteld in pantoffels en kamerjapon — zooals Bode deed — lijkt hij ons toegankelijker,

[1]) Bode (Wilhelm) Gœthes Sohn. — Berlin, Mittler & Sohn.

gemoedelijker, zoo niet sympathieker dan in zijn verheven rust van duitschen Jupiter.

Hij is niet eens het toonbeeld meer gebleven van onverwoestbare gezondheid, van onvergankelijke jeugd op hoogen leeftijd, zelfs geen jeugdige grijsaard, die den last der jaren als een leugen op zijn hoofd schijnt te dragen, komt ons uit deze bladzijden tegen, maar een vriendelijke, welwillende, toegevende oude heer, met vele kwalen van den ouderdom behept, soms den dood zeer nabij, wiens hersenen alleen op eeuwige jeugd konden bogen, of wel ook zijn hart, want verschrikte hij zijn liefhebbende kinderen niet op 74-jarigen leeftijd met een huwelijksplan nog wel met een 19-jarig meisje, Ulrike von Levetzov? Een aanval van zijn ouderdomskwaal deed dit spel mislukken.

Gœthe schijnt een zeer beminnelijke man geweest zijn; hij deed niemand leed, maar ging ook zeer egoïstisch al het onaangename en pijnlijke uit den weg, hij was zeer verslaafd aan de goede dingen des levens, smakelijk eten en ook rijkelijk drinken.

Zooals men weet, was August de zoon van zijn huishoudster Christiane Vulpius, een vroolijk meisje, volstrekt geen opvallende schoonheid maar vol bruisende levenslust, en zijn mindere in stand. August was de oudste van vijf kinderen, die allen jong stierven. Zijn jeugd was zeer gelukkig, ondanks de scheeve verhouding waarin zijn ouders, de deftige Geheimrat en zijn moeder, die men nauwelijks als meer dan dienstbode beschouwde, leefden. Een bepaalde opvoeding ontving August niet; zijn vader was van meening, dat men kinderen aan zich zelf moet overlaten en dat dan hun goede neigingen zich van zelf ontwikkelen; aan kwade geloofde hij in zijn weergaloos optimisme niet.

Hij liet hem alles leeren, wat jongens van zijn stand in dien tijd te leeren hadden. Hij had schik in het jongske, dat hem aardige briefjes schreef, wanneer hij niet in Weimar vertoefde. Reeds zeer jong leerde August op het voorbeeld van zijn vader, maar vooral van zijn moeder, wijn drinken. De Weimarsche aristocraten ergerden en bedroefden er zich over dat Gœthe vergrofde onder den invloed van zijn burgerlijke levensgezellin. Het goede leventje was ook voor zijn gezondheid zeer nadeelig en op August's toekomst heeft deze noodlottige gewoonte van zijn ouders een heilloozen invloed uitgeoefend. De knaap volgde het gymnasium en maakte goede vorderingen, hoewel hij juist niet een hoogvlieger was. In 1807 deed Gœthe eindelijk den

stap, dien hij steeds had uitgesteld, hij liet zijn zoogenaamde „gewetensecht" wettigen, maar toch nam zijn vrouw nooit de plaats in, die haar nu als Frau Geheimrätin toekwam. Zij was een onbezorgd zieltje, een goede huishoudster maar bezeten door den dansduivel. Dansen was haar lust en leven, zelfs nadat haar eerste en zelfs tweede jeugd voorbij was. Gœthe zag met een goedmoedig lachje haar liefhebberij aan; hij gunde haar dit pretje, in zijn oogen was en bleef zij een onmondig kind maar de omgang met dit dwaze wezentje, bleek den vrienden van den eersten Minister aan het Weimarsche hof een onmogelijkheid. Christiane bleef dus omgaan met komedianten en gewone burgermenschen hoewel het haar man hinderde, dat hij zich geen kring kon scheppen in zijn eigen huis. Ook August ergerde de dolle danswoede van zijn moeder maar al te vaak. Hij studeerde eenige jaren aan de universiteiten van Heidelberg en Jena; toen kreeg hij op vader's voorspraak een betrekking aan het hof, die hij plichtgetrouw vervulde.

Gedurende den veldtocht tegen Napoleon was August gedwongen zich ook onder de vrijwilligers te scharen, die den heiligen strijd tegen den overweldiger aanbonden, maar het ging hem en zijn vader niet van harte. Beiden voelden weinig voor Duitschland, des te meer voor Napoleon, die Gœthe zeer gehuldigd en hem zelfs het Legioen van Eer op de borst gespeld had. De oude heer vreesde zijn eenigen spruit in den oorlog te zien gaan en wist door zijn smeekbeden van den Groothertog te verkrijgen dat Augustje kalm en rustig als adjudant in Weimar bleef, terwijl zijn vrienden en kameraden tegen den vijand optrokken.

Na de overwinning en den val van het Keizerrijk werd de positie van August in Weimar er niet aangenamer door. Men verweet hem lafhartigheid, bijna kwam het tot een duel, maar de invloed van den vader wist de zaak in der minne te schikken. In 1815 stierf Christiane, en de jonge Gœthe zag de noodzakelijkheid in, een vrouw aan het hoofd van het gezin te plaatsen. Zijn keuze viel op een meisje van goeden huize Ottilie von Poschwitz. Nu de compromitteerende mama niet meer in den weg stond, kon hij zijn oogen vestigen op iemand uit de hooge Weimarsche kringen. Zijn keuze bleek echter zeer ongelukkig. Ottilie was een romaneske, geexalteerde dweepster, een zenuwlijdster, hij daarentegen een nuchter, practisch man; zij was slordig, onbedreven in huishouden, verkwistend, hij pijnlijk netjes en zuinig. Een ding

verstond zij uitstekend: „ontvangen"; en nu kon Gœthe op zijn ouden dag eindelijk genieten van wat hij levenslang had moeten ontberen, een salon, waarin mannen en vrouwen van allen rang en stand, van hooge intellectualiteit en van grooten naam op kunst- en literairgebied uit alle landen der wereld hem hun hulde kwamen brengen.

Hij kon wonderwel overweg met zijn schoondochter; hij scheen niets op te merken van de toenemende verwijdering tusschen de echtgenooten, van Ottilie's niet altijd even onschuldige dweperijen, van August's toenemende liefde tot drank en andere minderwaardige verstrooiingen.

Drie kinderen kwamen uit dit ongelukkige huwelijk voort. Misschien was de oude vader wel het grootste beletsel voor een echtscheiding, die beide partijen vurig wenschten. August bleef de zaken van zijn vader goed behartigen, hij onderhandelde met diens uitgevers en wist den grijsaard een onbekommerden levensavond te verzekeren. Maar zijn gestel ging achteruit, een natuurlijk gevolg van zijn te zwaar leven. De geneesheeren schreven hem een reis naar Italië voor. Hartroerend was het afscheid tusschen vader en zoon. Zij zouden elkander niet meer terugzien. Den 27sten October 1830 stierf hij onverwachts, veertig jaar oud, in Rome aan de pokken. Zijn vader overleefde hem nog twee jaren.

De zoons van August stierven ongehuwd, zijn dochter was reeds zeer jong heengegaan, Ottilie paste haar schoonvader voorbeeldig op; na zijn dood leidde zij een niet onberispelijk leven en overleed eerst in 1872.

Het gezin van den idealen held der modern-heidensche wereldbeschouwing wint nu juist niet bij nadere kennismaking. Hoogere levensopvatting schijnt allen geheel te hebben ontbroken, zeer tot hun nadeel en tot teleurstelling van vele trouwe Gœthe-vereerders.

M. S.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Onze jubileerende Hoogleeraar J. V. de Groot O. P., geeft in *De Katholiek* vervolg en slot van *De Stad Gods van den H. Augustinus*. „Hoe kon dit wereldbeeld der Vde eeuw ons zoo vaak doen denken aan de XXste?"

Sterk gelijkende tijdsomstandigheden; de eenheid onzer menschelijke natuur, naar ieders aard, terugwerkend op indrukken van verijdelde beschaving; de continuïteit ook van den Christelijken levensgrond; hieruit schijnen wij voor ons zelven te begrijpen, dat wij, burgers der moderne gemeenschap, onder het bepeinzen der *Stad Gods* telkens herhalen: *tout comme chez nous.*

Maar Sint Augustinus ontsliep in het geloof, dat geen macht de Stad Gods zal overwinnen op aarde. Zijn waarborg was Christus. — Christus, die met ons is, ook in de XXste eeuw.

„Verwonnen overwinnende; versmaad, terwijl haar handen altijd gevuld zijn met zegeningen voor de zielen; gelasterd, hoewel zij onsterfelijke schoonheid bezit voor wie haar waarlijk kennen, zal de „Stad Gods" uit groote kwellingen immer opnieuw het hoofd opheffen voor de volkeren, om het aangename jaar te verkondigen van waarheid en genade door het Kruis van Christus.

Groote machten zullen haar telkens belegeren en benauwen. De Gothen zullen van eeuw tot eeuw andere namen dragen. Maar wankelen zal nimmer het woord des geloofs: „geen Gooth vernietigt, wat bewaakt wordt door Christus: *Non tollet Gothus quod custodit Ghristus.*

H. J. J. Wachters beluistert den *Naklank op het Lutherjubileum.* Aan een eenigszins uitvoerige behandeling van alle jubileumwerken valt niet te denken, nog afgezien van het feit dat de meeste zooveel aandacht niet waard zijn. „Van de Hollandsche uitgaven werden de voornaamste besproken in *de Katholiek* van het jaar 1917 door den Warmondschen professor W. Nolet. In Duitschland stond Pater Grisar op de brug, om den stroom van jubileum-geschriften nauwkeurig gade te slaan. Zijn bevindingen legde hij neer in een twintigtal bladzijden van de „Stimmen der Zeit", in de „Historisch-politische Blätter" en in het „Zeitschrift für katholische Theologie", waarvan dit jaar een overdruk is gegeven". De heer Wachters wijst thans op het werk van een professor van Tübbingen, Otto Scheel, die een open oog toont te hebben voor onpartijdig historisch onderzoek.

„Deze geleerde ondernam de moeielijke taak, heel het leven van Luther in al zijn bijzonderheden opnieuw aan een streng-historische kritiek te onderwerpen en elke onware voorstelling, hoezeer de traditie haar ook het burgerrecht mocht hebben verleend, onverbiddelijk ter zijde te stellen. Hoe de schrijver bij zulk een spitsvondige uitvoering en bij zulk een overdreven notenreeks ooit tot een einde zal komen, blijft een raadsel. Maar de eerste deelen zijn gereed en deze zullen wel de belangrijkste blijven van zijn werk. Want terwijl elk feit van Luther's later leven en voor zijn optreden als hervormer nauwkeurig is uitgepluisd en van katholieke zijde niet minder dan van protestantsche zijde sterk is belicht, bleef men zijn jeugd altijd erg stiefmoederlijk behandelen, zoodat er op dit terrein nog wel iets te ver-

werken viel". En dan blijkt dat er over Luther's jeugd heel wat legenden nog in omloop zijn, zoo o.a. wat betreft zijn harde opvoeding in het ouderlijke huis, zijn afgebeuld-worden op de Latijnsche school, zijn bedelaars-leven te Eisenach, zijn bekeering naar aanleiding van een doodgebliksemden vriend — het is alles in strijd met de werkelijkheid.

Dr. L. Peeters S. J. velt een oordeel over *Een Moderne Leiddraad bij het onderwijs in de Natuurlijke Historie*, waarin hij opkomt tegen de al te gunstige beoordeeling van ditzelfde boek door Dr. v. Goor. Hij erkent veel goeds te hebben gevonden in het leerboek van Schierbeek en Valkema, „doch voor universiteitsstudenten of zelfs leeraren, niet voor kinderen en allerminst voor die onzer Katholieke Bijzondere Scholen, op wie wij niet toepasselijk wenschen: „vroeg wijs, vroeg zot, — vroeg rijp, vroeg rot!" —

In de rubriek „Boekaankondiging" vinden wij eene bespreking door Mr. Brantjes van Rijn van *zullen wij Indië behouden?* en *Europeesche militie in Nederlandsch-Indië* door Mr. W. K. S. van Haastert geschreven. Het eind-oordeel van Mr. Brantjes' recensie luidt: „onze slotsom mag, met alle waardeering voor de pogingen van Mr. van Haastert, om ons volk over Indië voor te lichten, geen andere zijn, dan dat hij daarin ten eenenmale niet is geslaagd".

De Groot schrijft Dr. Gerard Brom boven het eerste stuk in *De Beiaard*-aflevering, en iedereen weet wien hij bedoelt, te meer daar zoo opgewekt de dag gevierd werd, „nu 't levenswerk van de man wordt bekroond, die we bij al zijn wijsheid liever pater blijven noemen dan professor, omdat hij onweerstaanbaar aan 't apostolies woord herinnert: „Hebt ge duizend meesters, toch niet veel vaders".

„Zeker is de man, die nergens het goede wil uitsluiten, niets bekrompen. „*Ware* denkbeelden zijn niet soortelik heidensch. Zij behooren tot den Hemel en tot de aarde". Hij maakt van zijn licht geen monopolie; en ofschoon overtuigd Thomist, vindt hij Descartes niet volstrekt afgedaan, maar, zooals hij zijn instemming onder geestverwanten bewaart voor werkelijke verdiensten, zo beperkt hij voor ernstige fouten zijn afkeuring. Het „distinguó" is hem geen slagwoord, neen het levensbeginsel van zijn zelfstandig oordeel, dat met geestelike distinctie samenvalt. Bij Brunetière ziet hij eerder „misverstand" dan „meeningsverschil", want hij is bereid „de affectieve vermogens naast de rede" te erkennen: „zij zijn de vlam, in wier gloed het licht leeft en werkt". De Groot gebruikt geen dooddoeners, dringt vol piëteit het heiligdom van Pascal's bedoeling binnen en lijkt alles behalve op een driftig kettermeester, die van broederbloed leeft. Zou hij ooit een sterveling verslinden, het bleef bij de sofist, waarin hij stilzwijgend onverantwoordelike eendagsvliegen van de krant treft en nog zonder levende voorbeelden en vooral zonder leedvermaak.

Vrijmoedig en 't tegendeel van kleingeestig beschouwt hij de tekorten van Newman. Vitten of vechten leert hij nooit, al wordt hij honderd; evenmin iemand oordelen, zonder hem royaal het woord te geven en al het mogelijke in hem te waardeeren. Zijn literatuuropgaven zijn ruim, niet alleen in die zin, dat hij evengoed Engelse en Franse werken kent als Duitse, maar vooral onpartijdig; zijn voorstelling van een vraagstuk is zo breed als een zelfstandig vorser maar wensen kan. Zijn academies geweten spreekt in de strenge bijwerking en, zo nodig, omwerking van zijn boeken, met name van de grondige „Summa".

Het geheele artikel is vol bewondering en vereering, hetgeen niet precies hetzelfde is als piëteit. Het verwondert ons niet dat Dr. Brom, schrijvend over onzen sympathieken professor, wiens naam nog lang zal voortleven, gemakkelijk nu en dan kon denken dat hij zijn hulde op marmer grifte en sommige lijnen onwillekeurig wat al te scherp teekende, zoodat hij hier en daar een gaatje in 't papier maakte.

Wenzel Frankenmölle laat ons achter de schermen zien tijdens de opvoering van *Het drama te Spa.* Hij kan dat doen, wijl hij een naarstig gebruik heeft gemaakt van de op 27 Juli 1919 door de conservatieve Berlijnsche bladen gepubliceerde „Autentische Darstellung" van de gebeurtenissen te Spa en het tegen-memorandum van 7 Augustus door Prins Max van Baden gegeven. Deze twee bronnen heeft hij, op grond van gesprekken met en informaties van hoofdambtenaren van het Auswärtige Amt kritisch vergeleken. Uit alles blijkt de oneensgezindheid en de verwarring bij de hoofdpersonen, waardoor het wel begrijpelijk wordt dat de keizer het hoofd verloor. Hij werd voortdurend heen en weer getrokken dán door deze en dán door gene partij.

Wij ontmoeten in dit artikel de volgende mededeeling: „wijl het sluiten van den wapenstilstand elk oogenblik te verwachten was en de Duitsche commissie reeds den 7den November de Fransche linies had overschreden, kon de keizer zich niet meer naar een troependeel begeven, dat nog in strijd met den vijand was". En hierop volgt tusschen haakjes, dus als oordeel van den schrijver: „dit is een heel zwakke verdediging van de houding des keizers, die, naar het algemeen oordeel in Duitschland, toen de loop der gebeurtenissen hem tot aftreden noopte, den dood had moeten zoeken in de eerste linies, maar dit niet deed". De vraag is maar of de keizer eenige verdediging behoeft, omdat hij zulk een dwazen zelfmoord niet heeft gepleegd. Zelfs afgezien van alle moreele bedenkingen, misstaat zulk een heldendood (?) van telefonisch aanvoerende legerhoofden geheel en al in een modernen krijg.

Pater Molkenboer wijdt zijn derde interessante studie aan *Het Italiaansch bij Hooft en zijn Kring.*

Mr. Kortenhorst heeft het over *Winstdeeling door de Arbeiders.* „Mr. Treub als theoreticus en de groot-industrieel

Stork als practicus waren vol goede hoop, dat hier een weg was tot oplossing van de sociale kwestie. Immers door deel te hebben in de winst, werden de arbeiders in zekeren zin zelf ondernemers. De desillussie is niet uitgebleven. Men had geen rekening gehouden met de algemeen menschelijke eigenschap, dat de meeste daden geschieden onder den drang van onmiddellijk inwerkende feiten en omstandigheden. Wanneer eens of meermalen per jaar een arbeidsdividend wordt uitgekeerd, werkt dit niet als prikkel tot ontspanning. Bovendien vielen de bedragen niet mede, vooral niet, wanneer het bedrijf een minder goed jaar maakte".

Toch gaat men maar door met telkens opnieuw dit deelen in de winst te propageeren, meer uit „afgunst tegen den rijken ondernemer, dan door liefde voor den onbemiddelden werkman".

Schrijver verlangt medezeggenschap van den arbeider over de prijspolitiek, om zijne belangstelling te bevorderen in hetgeen hij verricht. „Alleen op die wijze kunnen de arbeiders een klaar en onpartijdig inzicht bekomen in de structuur der maatschappij, zoo kunnen zij hun deel in de verantwoordelijkheid van den bloei van het bedrijf dragen en zoo zijn zij bestand tegen den invloed van gewetenlooze agitatoren, die om de volksgunst en wellicht hun baantje te behouden, er een beroep van maken ontevredenheid te zaaien en onvervulbare illussies te wekken".

In *Studiën* komt W. Hellings ter eere van den grooten menschenvriend en soldatenvader, wijlen pastoor H. C. Verbraak, aandragen met *Een Grafkrans bij zijn Jaargetijde.* A. J. M. Mulder vertelt ons *De ontdekking van den Aard der Röntgenstralen.* Nog geruimen tijd na de ontdekking dezer stralen (1895) was men in twijfel over den aard. Waren het, gelijk Röntgen veronderstelde, maar niet bewijzen kon, stralen als van het zichtbare licht, doch met een kortere golflengte? of onregelmatige schokken, die door de werkingen der electrische ontladingen, ook aan den ether buiten de buis werden meegedeeld? of lengtetrillingen, in den geest der geluidstrillingen, maar in den ether en niet in de lucht?

Het antwoord hierop werd gegeven door de ontdekking der polarisatie (door Barkla in 1905) en der diffractie (door Max Laul in 1913) van de Röntgenstralen. Deze twee verschijnselen immers zijn kenmerkend voor alle dwarstrillingen, dus voor de zichtbare lichtstralen, en zoo kende men den aard der x-stralen als dezelfde.

Dr. A. Borret schrijft eenige beschouwingen *Naar aanleiding van het eerste R. K. Arbeidscongres,* waarmede hij vooral beoogt eene uiteenzetting van het op 't congres (van 9 en 10 Juli j.l.) onbesproken gebleven gedeelte van het met Paschen gepubliceerde manifest der Roomsch-Katholieke Vakbeweging in Nederland.

Voor ons is de solidariteit (gemeenschapszin) de eenig mogelijke oplossing der sociale kwestie, de eenige waarborg voor den socialen *vrede.* De twaalf grondslagen van de collectieve arbeidsovereenkomsten bedoelden de hoofdvoorwaarden aan te geven,

zonder welke van een verwezenlijking in het bedrijfsleven geen sprake zou kunnen zijn. Heeft men niet soms deze regelingen te veel op zich zelf beschouwd en den dieperen grond hunner formuleering daardoor over het hoofd gezien?

„De reorganisatie der maatschappij zou halverwege blijven stokken, als men meende met de solidariteit tusschen de onderscheidene groepen der nijvere bevolking de zaak haar beslag te hebben gegeven. Het groote publiek stond er dan geheel buiten; de belangen der verbruikers dreigden dan geheel te worden verwaarloosd door de hecht aaneengesloten groep der voortbrengers".

Hoe dat moet geschieden, wordt verder niet besproken, maar dat het tegenwoordig nog allerminst geschiedt, valt niet te ontkennen. Zou er wel een ander middel zijn dan dat de gevers van het bedrijfskapitaal zich met een geringere winst-rente van hun geld leeren tevreden stellen, uit gemeenschapszin of wettelijk gedwongen?

In *Geschiedkundig Nieuws* bespreekt dr. Gorris eenige recente uitgaven en H. Bolsius eene zeer interessante *Werking der Bacteriën,* in de veronderstelling dat de ontdekking zeker is.

Over het boek van Huizinga: *Herfsttij der Middeleeuwen* heeft P. Albers niet veel lof. Het komt hem voor, dat de schrijver al te eenzijdig dien tijd heeft bekeken, wat Huizinga feitelijk toegeeft in zijne inleiding.

W. Aewerdonk wijdt een herinneringswoord aan den overleden opera-componist *Leoncavallo.* Geboren als zoon van een magistraat (1858) leerde hij den tegenspoed kennen in zijn kunstenaarsloopbaan. Totdat eindelijk de uitvoering van zijn *Paljas* (1892) hem beroemd maakte.

De *Wetenschappelijke Bladen* geeft weer uit buitenlandsche tijdschriften vertalingen van eenige zeer merkwaardige artikelen. Het eerste is wel van wat te speciaal belang om er referaat van te geven; de titel moge volstaan en die daardoor graag gemaakt worden, zullen dan wel het geheele stuk (dat echter maar een achttal bladzijden groot is) weten te bereiken: *Zwaardemaker's nieuwe ontdekkingen aangaande den invloed der stralingen op de levensverrichtingen.* Het volgende artikel is van Hélène Claparé de Spir en verscheen oorspronkelijk in de Revue Mondiale van Augustus: *Vrijzinnigen in Duitschland tijdens den Oorlog opgetreden.* „Langzamerhand heeft men ontdekt, dat enkele mannen (rari nantes) in de algemeene schipbreuk van het geweten en de afdwalingen van het intellect zich desondanks hadden staande gehouden en trouw waren gebleven aan de beginselen van recht en billijkheid". Als dusdanigen worden door deze Fransche gehuldigd en hunne daden of schriften tegen den oorlog besproken, o. a. de Duitschers: Dr. G. Nicolai en Einstein *(Oproep aan de Europeanen* en *De biologie van den oorlog),* F. W. Förster *(De Duitsche Jeugd en de Wereldoorlog),* Walther Schücking *(De Duitsche professoren en de wereldoorlog),* Professor Sieper *(Over de echte en de onechte*

vaderlandsliefde en *De wereldoorlog en de waarheid)* enz. enz. Wij kunnen ze niet allen noemen. Wil men de tegenwoordige rechtvaardigingen gelooven, waarvan de kranten vol staan, dan was eigenlijk iedereen tegen den oorlog... aan welke verklaringen de ongelukkige uitslag van den strijd wel niet geheel vreemd zal zijn.

Gilbert Murray vraagt: *Kunnen wij nu reeds een oordeel over onzen tijd vellen?* Zonder de argumenten van den geleerden schrijver na te gaan, gezien alleen den warboel, die ons omringt, kunnen wij gerust „neen" zeggen. „De vreeselijke gebeurtenissen hebben de wereld uit hare voegen gelicht, maar na heftige slingeringen zal het evenwicht ten slotte worden hersteld. In de tweede plaats geloof ik, dat zoolang de oorlog nog nawerkt, de voornaamste invloed er van een verzet tegen orde en rust in alle maatschappelijke verhoudingen zijn zal. Het deelnemen aan den oorlog zal misschien een neiging ontwikkeld hebben om op politiek gebied tot maatregelen van geweld zijn toevlucht te nemen, evenals wij dien invloed op individueel gebied, bij misdaden uit ijverzucht en dergelijke, kunnen constateeren. En misschien zal de oorlog ook een neiging tot ongeduld hebben versterkt, een ongeschiktheid om te begrijpen, dat moeilijke kwesties niet met een pennestreek kunnen worden opgelost, en een neiging om zulke oplossingen met geweld te verhaasten. Maar tegenover zulke onderstellingen kan worden vastgesteld, dat ieder die aan den oorlog heeft deelgenomen en daarbij zich zelf is blijven beheerschen, een juist begrip van de werkelijkheid heeft verkregen, dat hem er toe leidt zijn woorden te wegen. Een onverantwoordelijk ophitser is doorgaans iemand, die er zich geen rekenschap van geeft wat hij met zijn woorden zal teweegbrengen; ernstige ondervinding leidt tot gematigdheid in de uiting".

H. v. Hoff zoekt naar *de diepere oorzaken van Turkije's ineenstorting* en wijst vooral op het nomaden-instinct, den zwerverslust, die in het volk is gebleven en waardoor alle gemeenschapszin wordt uitgebannen en het direct persoonlijk belang op den voorgrond treedt.

Dr. H. Schweisheimer bespreekt *het Verschil tusschen het aantal mannen en vrouwen vóór en na den oorlog.*

Hij geeft eene tabel der volkstellingen in de verschillende landen, waaruit men kan zien de verhouding, wat aantal betreft, der seksen. In 1910 bijv. waren in Duitschland 845,661 meer vrouwen dan mannen en in Nederland 59,925 meer. Zoo is de verhouding niet overal; uit de gegeven statistieken kan men dezen vasten regel op maken: „een meerderheid van vrouwen in alle Europeesche landen, behalve in de Balkanstaten; een meerderheid aan mannen in de Balkanstaten en in de landen buiten Europa". En toch is het geboortecijfer van jongens overal grooter dan van meisjes. Maar deze verhouding verandert spoedig. „In het eerste levensjaar begint deze verandering. Het sterftecijfer is bij pas-

geboren jongens en bij mannelijke zuigelingen veel grooter dan bij de vrouwelijke sekse het geval is. Als ze ouder worden, sterven er ook meer jongens dan meisjes, zoodat, als de jonge mannen en vrouwen den leeftijd van 21 tot 25 jaren hebben bereikt, er evenveel van beide geslachten zijn. In den verderen levensloop wordt het verlies aan mannen steeds grooter en spoedig overtreft het aantal vrouwen dat der mannen. Hoe meer de vrouw den vijftigjarigen leeftijd nadert, des te kleiner wordt het sterftecijfer in verhouding tot dat van den man".

Toch was een meerderheid aan vrouwen vóór den oorlog nog niet opmerkelijk: in de jaren tusschen 20 en 40, die voor huwelijk en voortplanting de belangrijkste zijn, is nog geen verschil van beteekenis tusschen het aantal mannen en vrouwen waar te nemen. Door het verlies aan mannen in den oorlog, is er juist op dien leeftijd een groote meerderheid aan vrouwen gekomen, want de dienstplichtige leeftijd liep van 18 tot 45 jaren.

Voor Duitschland kan men thans zeggen dat op elke zeven huwbare vrouwen 1 vrouw geen man kan vinden, om de eenvoudige reden dat die er niet is. In vredestijd was er op de 200 vrouwen voor 1 vrouw geen man. Dit alles natuurlijk rekenkundig genomen. In Frankrijk zijn de verhoudingen nog ongunstiger.

En als het bloedige spel van een oorlog om de 30 of 40 jaren wordt voortgezet, zal men nooit deze wanverhoudingen kunnen doen verdwijnen.

In *de Gids* walmen Johan de Meester's *Walmende Lampen* lustig voort, zonder veel licht en gloed uit te stralen, hetgeen trouwens ook van zulk defect goed niet te verwachten is.

Arthur van Schendel zet zijn Shakespeare-studiën voort en beschouwt nu het machtige koningsdrama *Macbeth*. Zonder nu juist veel nieuwe gezichtspunten te openen is het der lezing wel waard, vooral om den vloeienden stijl, die gunstig afsteekt bij de gewrongen taal en gezochte woordenkeuze van andere essayisten. Herman Lijsen en A. van Collem zorgen voor de poëzie-rubriek en prof. Colenbrander geeft *„Studies over de Nederlandsche Restauratie*, waarin hij de jaren 1813—1815 behandelt en vooral — zeer actueel in onze annexionistische dagen — de vereeniging van Nederland en België bespreekt. Aan koning Willem I geeft hij de eer een der weinigen te zijn geweest, die precies wisten, wat zij wilden. Deze Oranje-vorst onderscheidde zich vooral door zijn broodnuchterheid. Terwijl in de literatuur van zijn tijd een wanverhouding heerschte tusschen den hoogdravenden stijl en de gelijkvloersche gedachten, bediende de koning zich van een taal, barbaarsch van vormeloosheid, maar recht op het doel afgaande. Voor een overmacht staande, wist hij toe te geven, zooals hij deed tegenover Napoleon en later tegenover Engeland, maar boven zijn volk, voelde hij zich den meerdere, vandaar zijn stijfhoofdigheid in 1830 in de Belgische quaestie.

Van den Heer P. H. A. Rosenwald een zeer belangwekkend artikel voor hen, die zich voor Nederland's waterwegen interesseeren. Dirk Coster spreekt over Dostojewski, naar aanleiding van het door hem als vluchtig veroordeelde boek: *La vie et l'oeuvre de Dostojewski* door Serge Perski. Onze landgenoot bestrijdt hier met warmte de zoo vaak gehoorde en telkens herhaalde stelling als zou de Russische ziel anders van aard zijn dan de Westersche.

Wat de Westersche ziel van de Russische onderscheidt, het is een graad-verschil, geen wezensverschil, het is niet in den aard der gevoelens, het is in de intensiviteit der gevoelens. En hij, die deze Russische ziel het verstaanbaarst voor de Westersche wereld uitgeschreven heeft: Dostojewsky, hij heeft met heel zijn levenswerk anders niet geopenbaard, dan den algemeenen, den modernen mensch, alleen maar in ontzaglijk verwijde en verdiepte proporties, in veel wijder en dieper proporties dan de groote Westersche kunstenaars het ooit vermochten.

Albert Verwey is het thans, die opnieuw hulde brengt aan de nagedachtenis en de talenten van den trouwen medewerker der *Beweging*: Adwaita J. A. der Mouw (en niet *der Maan*, zooals abusievelijk in ons Augustus-nummer gedrukt staat). De uitgave van diens posthume gedichten *Brahman* in twee deelen, geeft er hem een welkome aanleiding toe. Der Mouw was een zoeker heel zijn leven lang. Zijn noodlottige drang naar zelfontleding stond zijn geluk in den weg. Na deze mislukking zocht hij troost in de wetenschap, maar ook zij kon zijn hart niet bevredigen, dat hongerde naar het Volstrekte. Eindelijk scheen hij rust te vinden in een zelf pasklaar gemaakt Godsgeloof, een soort van Indische theosophie, waarin de eenheid van Zelf en Wereldziel wordt verkondigd. En omdat voor hem Godsgevoel met zelfgevoel samenvalt, vereenigt hij het zelfgevoel van den leeraar met de dichterlijke verheffing van zijn godsdienst:

Het aardsche bestaan zag hij aan als het onwezenlijke, daarom wilde hij zijn ziel er van losmaken om één te zijn met de wereldziel. Geen wonder dat zulk een vage, verwarde levenstheorie, een dichter, hoe talentvol ook, slechts kon bezielen tot onbegrijpelijke gedichten, waarvan zijn bewonderaar getuigt: Het is de stijl van een gewelddadig zelfbesef, in vers en in zinsbouw en in woordenkeus. — Het eigenaardige van zijn vers is, dat de bezielde gedachte onder geen andere wet dan die van rijm en regellengte er zich nadrukkelijk in tot uiting brengt, enz. enz. — Van Mr. Jacob Israël de Haan een artikel over *Actieve Significa*, waaruit wij leeren dat Significa is de stelselmatige leer van het verstandhoudingsvermogen en van de daarbij behoorende symbolensystemen. C. A. Mees vervolgt zijn „Maleise Dierenfabel" *Het gewijde Dwerghert*, dat tal van avonturen beleeft. Dan gedichten nog van den Redacteur Albert Verwey en Nine van der Schaaf.

Groot Nederland bevat bijna niets dan belletrie. Het begin van een vervolgstuk: *De Hof* door Jan Strobbe, het vervolg op Justine Abbing's *Uit het leven van een denkende vrouw. Een theesalet* van F. Smit Kleine, waarin over fransche en duitsche na-oorlog-mentaliteit wordt gesproken. Verder een artikel over *Multatuli en zijn vorstenschool,* waarin wij o.a. het volgende lezen: „Hij is uit den tijd en begon langzamerhand in 't vergeetboek te geraken, nu wij ons zijn gaan herinneren, dat weldra een eeuw geleden Eduard Douwes Dekker geboren werd, wordt het ook duidelijker dan ooit, hoe ver het sterfjaar van Multatuli reeds achter ons ligt. Gekocht worden zijn werken nog altijd en misschien nog gelezen; maar eigenlijke volgelingen heeft hij niet meer en geciteerd wordt hij zoo goed- als nooit. Mocht hij nog invloed uitoefenen, dan is het in lagere rangen van intellect dan die den toon aangeven en in andere kringen van smaak dan die de mode volgen en dan nog: Wat is dat alles oud geworden, mag de indruk zijn ook van het vergrijzende geslacht!

Het meest actueel is zijn *Vorstenschool* gebleven, maar de schrijver toont aan hoe ook dit stuk veroudert en zelfs anachronistisch is geworden. Hij verhaalt ons verder Multatuli's ontwikkelingsgang tot zijn vertrek naar Indië en toont aan hoe vooral groote eerzucht hem in alles dreef. In *Literatuur* bespreekt Fr. Coenen *Hooger op* van Marie Gijzen. Zooals te verwachten was van dezen recensent, wiens hatelijke aanval tegen Katholieke kunst en vooral zedeleer in dit tijdschrift pas twee maanden oud is, weet hij er weinig goeds van te vertellen, o.a.: „Het is een goed boek van de vervelende soort. Men kan niet zeggen dat het slecht is, maar men kan wel zeggen, dat het onbeduidend is en vooral ijselijk vervelend", en na alles, wat er nog goed in schijnt te zijn te hebben neergehaald, sluit het stukje met de woorden: „Het is typisch Roomsche kunst!"

PANTA

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS

Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden in Nederland. Onder redactie van Dr. J. P. De Bie en Mr. J. Loosjes. Den Haag, M. Nyhoff.

Twee deelen van bijna 800 bladzijden elk, zijn verschenen en toch zijn wij eerst van A tot en met E voortgeschreden, zoodat wij nog heel wat banden verwachten mogen. En met blijdschap zullen voltooid zien. Want van bevoegde protestantsche zijde is er reeds op gewezen dat dit woordenboek niet volledig is en

personen overslaat, die werkelijk niet onder de „dië minores” gerekend mogen worden, maar, niettegenstaande zulke bijna niet te vermijden leemten, geven ons de schrijvers in hun werk een kostbare bron van inlichting.

De samenstellers streefden ernstig, en verklaren dat vrijmoedig, zich vrij te houden „van tendenz, die zoo menige kerkhistorische studie onteert”. —

Natuurlijk, hetgeen ook uitdrukkelijk wordt medegedeeld, kon men de besproken godgeleerden niet ten voeten uit teekenen. Maar het doel, hen die speciaal studiën wenschen te maken, op het terrein van onderzoek te oriënteeren, is zonder twijfel bereikt. Waarvoor wij de geleerde schrijvers dankbaar zijn en met belangstelling hun verderen arbeid afwachten. DR. K.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Liturgie. Bij Teulings in den Bosch is een boekje verschenen, dat alle aandacht verdient en zeker ook wel de aandacht zal trekken. Het zijn brieven van kritiek en anti-kritiek op de liturgische beweging, verzameld onder de wijze spreuk: omnia probate, quòd bonum est tenete. De namen der schrijvers, alfabetisch genoemd, zijn de volgende: van Ginneken, Huf, Huigens, van Koeverden, Mgr. van Schaik, Dom Sejourne en een tweetal, wier namen alleen door de aanvangletters zijn aangeduid. Een dezer half genoemden opent het debat en vraagt op den man af: „Daar hoor ik tot mijn groote verbazing, dat U ook aan de nieuwste mode-zaak, aan Liturgie, zooals die thans gepropagandeerd wordt, is gaan doen! Hoe is het mogelijk, dat U, een man van gezond verstand, met de dwaze dweeperij, waarmede men tegenwoordig onzen Eeredienst is gaan ontsieren, mede kunt gaan?” Hij ziet er een uitvinding in van „maniakken, alleen maar om anders te doen als een ander”, en hij vraagt waar die Commissies het recht vandaan halen om ons te verbieden even groote kaarsen op het altaar te zetten enz.

Natuurlijk blijft degene, die hier zoo catagorisch ter verantwoording wordt geroepen, het antwoord niet schuldig en zet in een lang epistel aard en wezen der Liturgie uiteen. De ander geeft zich gelukkig niet dadelijk gewonnen en zoo kan de gedachtenwisseling worden voortgezet tot nut en leering van de lezers.

Van Ginneken verklaart dat de liturgische beweging zoo juist op tijd is gekomen voor de bekeering van Nederland: „wat het vorige geslacht onzer Protestantsche landgenooten nog in eenstemmige oppervlakkigheid en onkennis „poppenkasterij” noemde, wordt nu juist — en besef wel, in het koele nuchtere Nederland — een der eerste lichtpunten in de katholieke leer voor allerlei moderne andersdenkenden”. — „Maar vraag dan ook niet, hoe gescandaliseerd zulke Mishoorders zijn, als ze — helaas nog

al eens een enkelen keer — bij een altaar verdwalen, waar een slordig celebrant z'n gebreken, in plaats van Jezus' Offerande, viert". Onachtzame celebranten, oneerbiedige zangers en misdienaars, rinkelende collectanten en onstemmige geloovigen moeten dan hooren, hoe zij een bron van ergernis zijn voor de bekeerlingen. Het einde van het debat is, dat de inleider wel overtuigd is van het goed recht der Liturgie, maar een zwaar hoofd blijft houden ten opzichten van de verwezelijking der idealen en zijn laatste brief dan ook teekent met de woorden: uw „liturgisch ontmoedigde" vriend. Daarom neemt Mgr. van Schaik het laatste woord „om zoo mogelijk iets bij te dragen tot bemoediging van wie zich ontmoedigd gevoelen voor de bergen van onverstand en misverstand naast de andere bergen van onwilligheid en onverschilligheid, welke zij voor zich zien.

Wij bevelen dit boekje der krachtige ijveraars gaarne aan, doch zouden wenschen dat de lezers ook kennis namen van de gezonde artikelen, naar aanleiding van dit boekje en er tégen soms, door P. Kruytwagen in „De Tijd" geplaatst.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Hermans (Henri.) Handboekje voor R. K. Werkliedenvereenigingen. 2de verm. druk. R. K. Boek-Centrale, Amsterdam.

Het klinkt wel wat afgezaagd, de uitdrukking dat dit boek in eene gevoelde behoefte voorziet; maar hier is zij toch geheel op haar plaats.

Hermans heeft zijn onderwerp uitgeput en men zal moeielijk eene vraag kunnen bedenken, die op dit terrein gesteld kan worden, zonder hier een antwoord te vinden.

Standsorganisatie en haar doel, het verband ook tusschen vak- en standsorganisatie; middelen welke moeten worden aangewend om de organisatie in stand te houden en te bloeien; geestelijke, verstandelijke en materieele middelen — alles vinden wij hier vermeld. De hoofdstukken over Jeugd- en Vrouwenorganisatie maken het boek compleet.

Belanghebbenden zullen wij niet behoeven te wijzen op deze uitgave, welke hun reeds genoegzaam bekend zal zijn. Mocht dat, tegen alle waarschijnlijkheid in, hier of daar niet het geval zijn, dan raden wij aan maar spoedig een exemplaar te bestellen.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Brent (Fred. C.) Het geheim van Edstone. Utrecht, A. W. Bruna.

Een Engelsch draakje. — Twee aanzienlijke geslachten leefden in grimmige veete, totdat god Amor er een einde aan maakte en

in plaats van haat, liefde deed branden in de harten der laatste afstammelingen.

De beide pipa's, bij het vernemen dezer gebeurtenis, worden woest als scorpioenen, die men boven een gloeiende kachel houdt. Het gevolg was, dat het minnend paar een geheim huwelijk sloot, totdat de omstandigheden het geraden maakten deze stille verbintenis te openbaren. De jonge man neemt het kordate besluit zijne vrouw voor te stellen aan zijn vader, die spin-nijdig is en voor zijne schoondochter geen vriendelijk woord over heeft. Door een misverstand schiet vader Edstone zijn zoon dood, en hij is gemeen genoeg, zijne schoondochter te beschuldigen van moord. De arme ziel wordt ter dood veroordeeld, maar om het kind, dat zij droeg, wordt de uitvoering van het vonnis opgeschort. Zij maakt daarvan gebruik om te vluchten met haar kind. Winstone, een beroemd detective, ontdekt de verblijfplaats van de onschuldige, en alles eindigt in pais en vreê. M. WALRE.

Bruggen (C. van) Van een kind. N. V. Uitgevers-Maatschappij „De Zonnebloem".

De gewilde ingenue Van Bruggen, die anders nogal wat van het leven heeft gezien en meegemaakt, vertrouw ik de analyse van een fijne, ragteere kinderziel niet toe.

Deze drie verhaaltjes uit het kinderleven geven dan ook onbewust verliefde dreumessen van twaalf jaar te aanschouwen. Het eerste en laatste verhaal speelt in Joodsch interieur. Het tweede is de geschiedenis van een verliefd schoolmeisje, dat de verdediging van een medescholier op zich neemt en een ander valschelijk beschuldigt. Tot belooning hoopt ze de vriendschap terug te winnen van den eersten jongen. Maar deze klaagt zich zelven aan en veracht de valsche verdedigingsmiddelen van het meisje. C. van Bruggen noemt dat „vermoorde onnoozelheid", alsof het kleine serpent niet loon naar werken kreeg en het feit, dat zij in botsing komt met een eerlijk karakter, haar niet een prachtige kans geeft om haar eigen gedrag te verafschuwen.

LODE.

Buys (Dorothée) Als de zinnen ontwaken. Van Kampen, A'dam. (134) f 2.50.

Papa, notaris. Mama, laatste stadium longtering. Toske, pas van kostschool thuis. Stephien, oudere zus. Max, kandidaat-notaris bij Papa.

Stephien is gecharmeerd van Max en was jaloersch op Toske, met wie de kandidaat stoeit en dolt. Het kind behandelt hem als een ouderen broer.

Toske verschijnt zoo nu en dan in de ziekenkamer; zij is bang van de kranke moeder, ofschoon zij haar innig liefheeft.

Na den dood der moeder gaat Toske 's avonds naar de kamers van Max in het dorp om bij hem troost te zoeken.

Er staats niets hartstochtelijks in het boek en toch (ook al in verband met titel en slot) komt het mij eenigszins verdacht voor.

M. WALRE.

Curwood (J. O.) De Wolf-Jagers. Nijgh & v. Ditmar, Rotterdam (162).

Een jongen uit de „beschaafde wereld" brengt een jaar door bij zijn Indiaanschen vriend in de wildernis. Hij vecht tegen den stam der Woonga's, schiet elanden en wolven, wier scalp door de Regeering met 15 dollars betaald wordt, en verdient dubbel en dwars het salaris, dat hij door zijn vertrek heeft opgehouden te genieten. Maar hij ontdekt ook een geheimzinnige goudplaats, of liever de zekerheid dat die er is. In het volgend boek zal hij het goud maar voor het scheppen hebben en kan hij trouwen met Ninnatoki, het zoo goed als blanke zusje van zijn Indiaanschen vriend. Een frisch boek. LODE.

Curwood (J. O.) De Goud-Jagers. Nijgh & van Ditmar, Rotterdam (126) f 2.

Een romantisch en boeiend verhaal (een vervolg op de Wolf-Jagers) in den trant van wijlen Cooper. De opgang, dien deze boeken maken, evenals de verrassende ontdekkingstoeren van Sherlock of van den Hollandschen Ivans, bewijst dat de meesten zich sterker getrokken gevoelen naar dit soort ontspanningslectuur dan naar de zoogenaamde literatuur, welke niet zelden een diepzinnig gezwam is. En eerlijk gesproken, ik geloof dat men aan deze leesstof om vele redenen de voorkeur mag geven boven de producten der literatoren, die liefst geestelijke aberraties en zielsziekten, huwelijksmislukkingen en liefdesproblemen tot hun onderwerp nemen. LODE.

London (Jack) Terry. De broeder van Jerry.

„Terry" is in zeker opzicht het vervolg en slot van „Jerry". En toch is het er zoo geheel verschillend van. Bracht het eerste ons op een Zuidzee-eiland te midden van kannibalistische koppensnellers, het tweede voert ons in het zeeleven, in de Barbary Coad van San Francisco en ten slotte in het manege- en circusleven. Het dresseeren van wilde en tamme dieren: tijgers, panthers, muilezels, apen, honden, wij zien het voor onze oogen. Er is maar één woord voor: het is een hel! Wie dit werk gelezen heeft, zal niet licht weer vermaak vinden in een beestenspel. Het beestachtige is er, maar het is geen spel, doch harde, wreede werkelijkheid. Pijn en vrees regeeren daar alleen en onbeperkt. Wat Terry daar ziet en meemaakt, hoe hij zelf een „gedresseerde" hond wordt en hoe hij ten slotte uit dit leven verlost wordt door dezelfde liefhebbende handen, die Jerry tot zich genomen hebben; hoe hij dan in het ideale Californië zijn broeder terugvindt en hoe zij daar op hun beurt den man redden, aan wien zij hun geluk te danken hebben, dat alles vinden wij in „Terry"

beschreven met het meesterschap, waarover Jack London steeds beschikt, maar dat zich het sterkst uit, als hij schrijft over zijn geliefde honden. Want de grondtoon van dit boek als van al zijn andere dierenverhalen is diep begrip en innige liefde voor die trouwe vrienden van den mensch". (Een woord vooraf.)

In deze woorden wordt een verslag gegeven van den inhoud van het boek en kan de lezer zich een idee vormen, wat hij in deze bladzijden te verwachten heeft. Wij hebben het met belangstelling gelezen, maar vonden Jerry aantrekkelijker. De schrijver verliest soms Terry uit het oog om ons te vertellen over dierendressuur in het algemeen of de heldenfeiten van een aangeschoten walvisch, die een schip in stukken ramt. LODE.

Mouw (Johannes Andreas dèr). Brahman, Versluys, Amsterdam.

Vele jongemannen en ongeveer alle jongedames spelen piano — eenige tienduizenden in den lande teekenen of schilderen, maar een wezenlijk artiest is en blijft eene zeldzaamheid.

Zoo gaat het ook met de poëzie. In de handboeken der letterkunde krioelt het van dichtersnamen, maar een waarachtig pöeet moet men met een lantaarn zoeken.

Ook de heer dèr Mouw, die dichtte onder den naam Adwaita, zal genoemd worden in latere literatuur-boeken, want de nagelaten verzen, welke men nu aan het uitgeven is en waarvan wij den eersten kloeken bundel voor ons hebben, waarborgen eene vermelding.

Daarom behoeft hij nog geen dichter te zijn, want ten onzent is het de gewoonte dat ieder, die een bundel uitgeeft, door den lateren geschiedschrijver behoort genoemd te worden onder de dichters van zijn tijd.

Was hij werkelijk een kunstenaar en heeft hij alle tijdschriften vol gezongen, maar verzuimde hij eenige gedichten bijeen te laten naaien en onder afzonderlijken titel uit te geven, dan verdwijnt hij spoorloos in den oceaan der vergetelheid.

Zoo zou het ook Adwaita vergaan zijn als lieve bloedverwanten of dankbare vrienden zijne verspreide gedichten niet hadden verzameld en in een monumentale uitgave bewaard.

Voor velen is hij door dit feit reeds verheven tot den rang van dichter, voor hen, die nadenken, staat alleen nog maar vast dat Adwaita verzen heeft geschreven.

En, groote goden van Beotië, wélke verzen!

Jouw zenuwen, spieren, peezen, botten, knurven
Trilden, waar valsch uit de afgrond van 't verdriet
Waanzin de half gewilde val bespiedt,
Maar ik, ik greep je stevig bij je lurven;

'K zei: „Wat? Zou je niet kunnen? Of — niet durven?
Schaam je je dan voor Plato's gletschers niet?
Vooruit! ik maak tot straatweg van graniet
De draad!" En grac'lijk gleed je over de curven.

Jou gaf, als 't scheen dat duizeling je neertrok,
Ik een oneind'ge reeks als balanceerstok,
E, π, Maclaurin of 't binomium:

Niagara, onder schomm'lende vlonder,
Stortte de wereldloop zijn eeuw'ge donder —
Jou gaf, Blondin, ik 't æquilibrium.

Ja, van æquilibrium gesproken! Het komt ons toch voor dat Adwaita zijn evenwicht niet vast heeft, en niet zoo roekeloos dien balanceerstok had moeten weggeven. Of hij zou een vriend in zijn nabijheid moeten geweten hebben, die ook hèm reddend bij „de lurven" greep bij de minste wankeling.

Elders drukt hij den wensch uit nog eens het leven „over te mogen doen", en wij zijn van oordeel dat hij dan waarschijnlijk zulke verzen niet meer zou schrijven:

Ja, één keer nog je leven overdoen,
En dan op 't toekomst-richtend oogenblik
Nalaten dat gebaar, dat woord, die blik,
Die reis, die brief, die daad, die vraag, die zoen,

Zóó, dat een niet begrepen vizioen
Je zou weerhouden door plots'linge schrik,
Doordat in 't Nu van 't eigenmachtig Ik
Waarschuwend school 't præëxistente Toen:

Dan zou je dàt doen, daarna dàt, en dan
Zou je gelukkig zijn, als die en die:

En stil bioskopeert je fantazie
Een ouerwets blij-eind'gende roman —

Ja, maar wie weet, als hij zoo denkt, of niet
Herinn'ring was dat, wàt hij weif'lend liet?

Deze dichter, die zoo zonderling voor den dag komt, moet niets hebben van het Christendom; hetgeen hij op blz. 170 zéér beschaafd uitdrukt: „gekotst" heb ik er van.

De heer dèr Mouw kan zich dat veroorlooven; hij weet wat hij waard is, en al zijn 's mans verzen hulpeloos, in het leven schijnt hij een heele kraan, altijd volgens eigen getuigenis:

Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven,
Ik zelf ben de Profeten, ben de Wet;
Ik heb geen Christus noodig, die mij redt;
Mij heeft geen God mijn zonden te vergeven.

Het godslasterlijde dat verder volgt, laten wij maar weg uit eerbied voor den lezer. Aan die verdoemenis-en-trots-deklamatie maakt Adwaita zich voortdurend schuldig. Hij vloekt op God en gebod en vertelt dat hij er niets van moet hebben; hij, die in zijn rust van Brahman de gelukzaligheid heeft gevonden.

Wat er omgaat in de ziel van dit schepsel (hij noemt zijn

ziel: „Gebouw voor kunsten en wetenschappen", blz. 174) is moeielijk te zeggen; er is echter bepaald iets in de war. En daar bestaat gevaar dat oningewijden, die dit verzenboek openslaan, onwillekeurig wel eens spottend zullen glimlachen. Gelukkig, dat het Adwaita's koude kleeren niet raakt:

Niet deert de spot van wie nog klimmen, mij,
Die 't vele in één voel, vredig nu en blij,
Sinds 'k een schoon leven, frisch, heb aangedaan.

Daarover verblijden wij ons van ganscher harte en misschien zouden wij werkelijk van Adwaita kunnen gaan houden als van een goeden, braven man, die door de moeielijkheden des levens de kluts is kwijtgeraakt, als hij maar niet zulke verzen had geschreven.

A. GIELEN

Musbach (Dora) Het Schoonzusje. Utrecht, A. W. Bruna. (279) f 1.25.

Henri Alma van Dongen was verloofd met Bea van Heeken. (Bij sommigen, vooral romanschrijfsters, hebben de menschen allen een „van"; dat staat „daftig"!).

Bea had aanvallen van artistieke neigingen en in besloten kring en ongesloten gewaad voerde zij kunstige spring-manœuvres uit. Henri ergerde zich en Bea verdedigde haar doen; zij kibbelden en hun engagement werd verbroken. Maar 't meiske vroeg vergiffenis en beloofde beterschap... waarna zij trouwden. Enkele jaren ging alles goed, totdat een circus-danseres de artistieke neigingen van het vrouwtje weer wakker danste. Met een zekeren James verdwijnt zij in de richting van Londen.

Henri verbreekt alle banden met de familie zijner vrouw, die bestaat uit een onbenullig, artistiek getünchte moeder, een flinke dochter Corneille en een jongere Julie, die ook al van het kunstzinnige hondje gebeten is. Zij hengelt met alle tuig naar den man harer weggeloopen zuster, en Henri, omdat zij hem het meest herinnert aan de ontrouwe vrouw, die hij liefhad, heeft moeite genoeg om zich niet te laten inpalmen. De woede van Julie, als zij verneemt dat Henri een burgermeisje gaat trouwen, die een goede moeder voor zijn jongen kan zijn, is onbeschrijfelijk.

Bea sterft in de bruidsdagen van Henri aan bekomen brandwonden, welk lot haar de schrijfster waarschijnlijk heeft toebedacht om de lezers, die een dubbel huwelijk immoreel achten, te sparen. Wie dit boek niet leest, heeft er niets bij verloren.

M. WALRE.

Orczy (Baronesse) De Moord op Miss Elliot. Utrecht, H. Honig.

Detective-verhalen, die niet uitsteken boven het gewone soort en niet kunnen halen bij die van Ivans en Doyle.

De verteller van deze ingewikkelde moord- en diefstal-

geschiedenissen verhaalt al knoopen leggende in een touw en die weer ontknoopend, zijn ondervindingen, zijn vermoedens en ontknoopingen. LODE.

Priem (G. H.) Een avontuur van den Prins van Wales (Edward VII). Cohen en Zn., A'dam (140).

Een jachtavontuur dwong den Prins van Wales te overnachten in eene boschwoning, waar de dochter des huizes, de mooie Mary, indruk op hem maakte. Dit meisje verkeerde in den waan, dat hij behoorde tot het gevolg, liet zich het hof maken en kreeg den mooien jonker lief. Maar een neef, die eveneens veel van haar hield, zorgde dat Edward niet meer in aanraking kwam met zijne uitverkorene, die later ontdekte dat hij de Prins was. En weer later, toen zij verpleegster was geworden, wezen de dokters haar aan om den Prins, die aan typhus leed, te verplegen.

Of het kind het slachtoffer is geworden van den koninklijken doordraaier, die berucht was op dat punt, staat nergens te lezen. En of het verhaal alleen is geschreven om de diepe liefde en opofferingszin van Mary te laten bewonderen, weet ik ook niet!

M. WALRE.

Schröder (J. C.) Oorlog aan den Oorlog. Roman. Boek- en Kunst-centrale. Amsterdam (159).

De laatste strijd tegen het militairisme, anno 1925? Moeten wij nog zóó lang wachten?

Hier hebben wij het zeldzame geval dat uit een tooneelstuk een roman is gegroeid. Het werd als stuk geschreven in 1916/17 en in 1918 opgevoerd in den Plantage-Schouwburg te Amsterdam.

In eene voorrede zeggen de schrijvers: „Dat de omwerking in roman-vorm — ondanks een voornaam deel onzer voorspellingen reeds werkelijkheid werd — den lezers moge bekoren en op zal wekken mede te strijden voor de definitieve vernietiging van het militairisme en maritinisme, is de wensch van de schrijvers".

En ook onze wensch, als wij dien strijd maar niet zien ontaarden, gelijk tegenwoordig zoo vaak geschiedt, in een laf en ondankbaar schimpen op de beroeps-soldaten, die toch bereid waren hun leven te geven voor onze veiligheid, indien het in dezen oorlog gevraagd was geworden.

Dat is weer een van die lummelachtigheden van de verkeerdbegrepen democratie, dat iedereen denkt zich nu maar dadelijk en met ruwe handen te moeten gaan opmaken om instellingen omver te halen, die veel kwaad hebben gedaan, maar ook veel goed tot stand brachten en vroeger niet gemist konden worden, al wilde men dat nog zoo gaarne. R.

Stratton Porter (Geve). Michael O'Halloran. Blankwaardt en Schoonhoven, Rijswijk. (365).

„Kom kerel, schiet op. Wees eerlijk".

„Zeg eens even, denk er aan tegen wien je spreekt".
„Maar wil je dan je woord niet houden?"
„Mickey, solliciteer je naar een pak slaag?"
„Neen! Maar ik heb je werk gedaan, zoodat jij kon maffen en nou wil ik dat jij me geeft, wat jij mij beloofd heb".
„Je moet maar zien, hoe je het krijgt. Pak het maar van me af".
„Jij bent tweemaal zoo groot als ik; je weet dat ik dat niet kan, Jimmy".

Kleine Mickey had kranten verkocht voor groote Jimmy, die hem nu het beloofde loon niet wilde geven. En de kleine jongen, woedend om dit bedrog, grijpt den oneerlijken kameraad in de haren, doch zou het er slecht hebben afgebracht, als advokaat Douglas Bruce niet tusschenbeide was gekomen met sterken arm. Na de bevrijding heeft Mickey zich uit de voeten gemaakt, zonder Douglas zijn adres achter te laten.

De kleine krantenjongen bewoonde alleen een zolderkamertje. Zijn vader was een dronkaard geweest, maar zijn goede moeder had hem begrippen van eerlijkheid, orde en godsdienst ingeprent, welke Mickey stipt onderhield.

Op een zijner tochten ontdekte hij een klein, ongelukkig meisje, wier grootmoeder juist was begraven, dat erbarmelijk schreide, omdat het bang was te worden gebracht naar het groote stedelijke kinderhuis. Maar Mickey neemt het kleine, ongelukkige ding mee naar zijn kamertje, waar hij voor haar zorgt en zich voelt als het hoofd van een gezin. Later komt dit kleine gezinshoofd in aanraking met een boerenfamilie buiten de stad en dáár wordt het zieke meisje opgenomen tot herstel.

Intusschen heeft Douglas Bruce zijn jonge beschermeling ontdekt en wil van hem zijn klein Broertje maken. Sinds eenige jaren bestond er zoo'n sentimenteele kleine-Broertjes-Vereeniging in de grootstad Multiopolis.

Maar de gezonde krantenjongen bedankte feestelijk voor de onderscheiding, omdat hij meermalen gezien had dat zoo'n arm broertje uit zijn sfeer gerukt, en later, als de gril voorbij was, weer aan zijn lot overgelaten, een mislukking werd in het leven. Wel nam hij een betrekking aan bij Douglas, om meer geld te verdienen voor het kleine, zieke schepseltje.

En Mickey werd de reddende engel van Douglas, de familie Mintun en Winton.

Mickey is een onmogelijk wijs mannetje, door de schrijfster klaarblijkelijk gebruikt als scheepsroeper om hare eigen ideeën te verkondigen.

Toch wint hij onze sympathie door zijn gouden eerlijkheid en open kijk op het leven, zooals straatjongens wel meer kunnen hebben.

De auteur is wat lang van stof en haar verhaal is niet scherp omlijnd en afgebakend. Van al te veel families moeten wij het wel en wee beleven en het is vaak bijna onmogelijk te achter-

halen hoe de lotgevallen der eene groep vastgrijpen in die der andere.

Het boek is goed. M. WALRE.

Timmermans (Felix). Boudewijn. v. Kampen, Amsterdam.

Een gedicht, geheel in den trant van den Vos Reinaerde. Het is een bittere hekeling van ...... ja, waarvan? Op de eerste bladzijde schrijft de dichter: „'tGeen da' ge peist is 't nie", derhalve waarschuwt hij ons reeds van den beginne, voorzichtig te zijn en niet te spoedig onze bevattelijkheid te vertrouwen.

Toch, op gevaar af, mis te tasten, zouden wij meenen dat wij hier voor ons hebben het verhaal van de mishandelingen en verdrukkingen van het volk, vooral van het Vlaamsche volk (vertegenwoordigd door Boudewijn, den ezel) en zijn opstand en herleving.

Courtois, de minister van koning Lioen, krijgt van Hazewind Snellaert te hooren:

„Wat u overkomt is uw schuld.
G' hebt uw ambt verkeerd vervuld,
en het niet heel juist verstaan
Van met slaven om te gaan.
'tWas gedurig uw bedoelen
d'Ezel goed te laten voelen,
dat gij Heer en Meester waart.
Daarom wierd hij zuur van aard
en ging hij naar vrijheid haken.
Ketens had g' hem moeten maken,
Ja, van zilver of van goud,
dan had g' hem gerust behouden
Want dan waar hij fier geweest
in zijn dienst van slavenbeest.
Daar te zwaar zijn ketens wogen
viel de schil van zijne oogen,
En nu moogt ge t' eeuwgen dage
over hem een kruisken slagen".
Heer Courtois kloeg: „Goede raad
Komt helaas altijd te laat!"
En tot slot zei Isengrijn,
die nog scheel zag van de pijn:
„Als de Ezel krijgt verstand
Komt er roering in het land".

De koning en „zijn klieke en zijn dienaars" trekken weer naar Parijs,

wijl hij 't arme Vlaanderland
achterliet in schaad' en schand.

En de ezel Boudewijn?

trok met opgeheven snuit
..... ons landschap uit
en ging met verfrischt gemoed
Een nieuw leven tegemoet!

Het pöeem, even als dat van Reinaert, laat zich prettig lezen en de moeielijkheid om de bedoeling des schrijvers steeds te vatten, scherpt het vernuft en wekt den lust tot vinden. De satyre werd geschreven tusschen 1917 en '18 te Lier en deze datum geeft misschien ook nog een enkel uitspringseltje van den baard des sleutels, waarmee men den zin van het gedicht ontsluiten kan.

A. GIELEN.

Vermeulen (Edward). De Zwarte Pokken. Futura, Leiden. (223) — f 2.25.

Een goed geschreven boek, maar om het te waardeeren moet men smaak hebben in Vlaamsche overdadigheid. Hier hebt u een stijl-proeve van de eerste bladzijde:

„En uit den zwarten hemel kletste de regen eenbaarlijk voort en plaste en plonsde op de naakte, krijschende landen — en bruisde en trommelde op het versleten groen — en labberde en spatte in de mozige straten. Het bruisen in de hoogte, het plassen en kletsen op den grond, het piepen en brobbelen en zuigen van het winterland, het jagen en klagen van den wind, dat alles versmolt er tot een enkel, eentonig gerucht, dat bijwijlen van kermen tot huilen overging.

Bij enkele stonden loste de wind hol gesteen uit de hoogte — en dan sloeg de regen uit den Westen den Oosten in en trippelde roffelend over de verzijpte landen, als door toovermacht voortgezweept.

Met het vallen van den avond nochtans, schoof het geluchte wat open; de wolken verdunden en liepen uit tot doorschijnendheid toe — en de ondergaande zon toonde bijwijlen half en half haar bloedeloos wezen tusschen de besmoorde wolkspleten. De regen ook begon min dicht en aaneenhoudend te vallen; de wind sprong Noorderwaarts toe — en begon mager te blazen, met vasten ademtocht".

Dat is te druk misschien, maar toont toch dat de schrijver beschikt over rijk materiaal en het weet te gebruiken.

Het verhaal zelf is heel bizonder Vlaamsch en die felle verdeeldheden tusschen parochianen kennen wij, Goddank! niet in zoo betreurenswaardige afmetingen.

Ik herinner mij van voor den oorlog eene kerk in een Belgisch dorpje niet ver van de grenzen, waar roode en blauwe bidstoelen stonden, tot onderscheiding van de katholieke en liberale kerkgangers. Waar twee Belgen zijn, wordt er dadelijk eene „vereeniging" gesticht, en waar er drie zijn, ontstaan

spoedig twee partijschappen om den derde. Het zit in den aard van het warmbloedig beestje, maar het is een ongelukkige hebbelijkheid onzer zuidelijke broeders, als wij hun thans dien naam nog mogen geven.

Het is te hopen, dat een boek als Vermeulen ons hier geeft, aan zulke misstanden iets moge verbeteren.

A. GIELEN.

Wohbruck (Olga). Prinses Arnulf. Breda, J. v. Oirschot. (214).

In 1912 verscheen in Duitschland „Aus dem Memoiren Prinzessin Arnulf"; hetgeen wel den deeg geleverd moet hebben, waaruit dit hollandsche product gebakken is.

Prinses Arnulf was het eenig overgebleven kind van een Duitsch niet-regeerend vorstenpaar, dat zich met heel bescheiden inkomsten moest tevreden stellen. Haar vader gunde de dorpsschoonen geen rust; haar moeder was een stille vrouw, die ook haar eigen kind weinig liefde gaf; een hofdame beneemt zich het leven na zich vergeten te hebben met den gouverneur van Mathilde. Tot zoover mijne inlichtingen omtrent de omgeving.

En Prinses Mathilde? Zij was nu eens niet mooi, maar bizonder leelijk, hetgeen men later pikant noemde. Reeds op dertienjarigen leeftijd verlieft zij hartstochtelijk op haar neef Arnulf, voor wien zij niet schijnt te bestaan.

Na den dood van haar vader komt zij bij de moeder van dezen Prins, een hysterische vrouw, die haar verstoot of liefkoost, naar gelang zij haar noodig heeft voor haar intrigues. Men wil haar doen trouwen met den erf-groothertog, doch daar beiden niets voelen voor zulk eene vereeniging, komt er ook niets van.

Daarna trekt ze met tante naar Parijs. Op een goeden dag vindt zij een der salons, waar zij komt, vol „Jezuieten-paters" zitten. „Zij zaten als zwarte kraaien te midden van de andere elegant gekleede gasten, spraken weinig, maar lachten beteekenisvol".

Ja, ja! die sluwe rakkers; zij willen de leelijke prinses koppelen aan een baron Rothschild, een afstammeling der joodsche millionairs. Maar de bom springt verkeerd en Mathilde vat vlam voor een dier zwarte kraaien (die er intusschen niets van bemerkt), een abbé de Kerdoing S. J., — ook al een afstammeling van een oud adellijk geslacht en „een der knapste Franschen, die ik ooit heb leeren kennen".

Haar tante schikte het zoo, dat zij eens alleen was met dien Rothschild, die haar omarmde en daarop van de geliefde prinses een stomp tusschen de oogen kreeg, dat hij sterretjes zag. Waarop de huwelijkskandidaat, in de overtuiging, dat hij een helleveeg had ontmoet, zich uit de voeten maakte.

Tante en nichtje keeren terug van hare reis. En Mathilde ontvangt 7 millioen (zegge en schrijve: zeven millioen) van een Engelsche prinses, die vroeger op haar vader verliefd was

geweest. Nu trouwde zij met Arnulf, haar eerste liefde; maar deze prins had een manie om te bouwen evenals Ludwig van Bayern en evenals deze ongelukkige vorst aanleg om krankzinnig te worden. Hetgeen hij dan ook zonder moeite werd.

En Mathilde vertelt: „langzaam genas ik van mijn noodlottige hartstocht tot een helderder en vroolijker kunst om te leven”.

Het boek levert geen aanbevelenswaardige lectuur.

A. WALRE.

FRANSCH

Nesmy (Jean). Pour marier Colette, 3e édition, (in 16°-310) Bernard Grasset, éditeur, Paris. Fr. 3.50 (maj. temp. de 30 %).

Het mooiste boek, dat ik in den laatsten tijd gelezen heb. De schrijver geeft, zeer handig, het woord aan de oude tante Antonine, welke uit hare en anderer ervaring de jonge meisjes, die huwbaar zijn, onderricht over allerlei practische vraagstukken (niet die van het intieme leven).

Jongens of liever meisjes, wat eene echte, goede, wijze, vroolijke, hartelijke tante en wat zult gij dit boek gaarne lezen!

Den inhoud vertel ik U niet, maar als gij bijvoorbeeld lezen wilt, welke meisjes het eerst het hart van een jongen man bekoren, welke eischen men den toekomstige moet stellen, dan kunt gij hier terecht. En dan leest, wed ik, uwe moeder mede, want gij behoeft het boek niet tersluiks te lezen, dan zou ik het u niet aanbevelen. Het bevat achttien hoofdstukken, is den 18den Juni j.l. opgedragen aan de kleine Colette van den schrijver, achttien maanden oud, tegen dat ze achttien jaar ouder is. Dan zal hij haar dit boek geven.

Moge de schrijver het beleven en ons nog vaak een boek geven als dit, zoo mooi, zoo fijn geschreven, zoo oprecht, gezond en rein, dat men hier en daar de oogen voelt vochtig worden bij de lezing en verzucht: of allen het begrepen en er naar deden!

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Nesmy (Jean). L'Ame de la victoire, roman, (in 16°-257) Bernard Grasset, éditeur, Paris, 2e édition. Fr. 3.50 (maj. temp. de 30 %).

Jean Nesmy is de pseudoniem, dien Henry Surchamp ontleend heeft aan *La Terre qui meurt* van Bazin. Jean Nesmy is, zooals bekend, de boerenknecht die la Fromentière van den ondergang redt. De schrijver is een bewonderaar en een leerling van Bazin, een leerling, die den meester eer aandoet, zooals ik naar aanleiding van vroegere romans in Boekenschouw heb uiteengezet.

L'Ame de la Victoire is de geschiedenis van een jongen man, die in den oorlog zijn geloof terugvindt, eene *ascension morale.* 't Is een mooi boek, zonder opsnijderij, waaruit veel te leeren valt en dat met zeer veel menschenkennis is geschreven. De degelijkheid van den schrijver geniet men dubbel door den aan-

genamen stijl, die eene groote innigheid ten toon spreidt zonder ooit in slappe sentimentaliteit te vervallen.

Het Fransch is echt, echter dan veel, wat voor mooi Fransch doorgaat, doch naar de taalfabriek riekt. H. F. v. MAARSEVEEN.

DUITSCH

Bahr (Hermann). Die Rotte Korahs. Verlag S. Fischer, Berlin-Wien.

In zijn nieuwen roman heeft Herman Bahr het thans meer dan ooit hoogst belangrijke Joden-vraagstuk van alle kanten bezien. Nergens is het misschien meer van brandende actualiteit dan in de vroegere dubbele Donau-monarchie. Wat de Semiet daar heeft uitgewerkt in den allerlaatsten tijd, was Bahr, toen hij dit boek eindigde, Paschen 1918, nog niet eens bekend. Toch bevat het veel, wat licht werpt op de jongste gebeurtenissen in het Oosten. Bahr tracht zoo rechtvaardig als mogelijk te oordeelen. Hij maakt onderscheid tusschen de echte joden en die, welke door hun luidruchtigheid en opdringerigheid, hun winstbejag en andere onaangename hebbelijkheden de sympathie verbeurd hebben der Arische volken. Deze behooren volgens hem tot Die Rotte Korahs, d. w. z. de bende van Korah, afstammelingen van den opstandeling Korah, die met Dathan en Abiron zich tegen Mozes en Aäron in den woestijn verzetten en tot straf door de aarde werden verzwolgen. Eigenaardig dat hij dit oordeel door den joodschen Dr. Beer, over zijn rasgenooten laat uitspreken.

De roman zelf beteekent niet veel; hij bestaat bijna geheel uit gesprekken of liever lange monologen over het semistische vraagstuk, over den toestand van Weenen in den tegenwoordigen oorlog, over godsdienst, moraal, volkskarakter en andere punten van hoogst actueel belang, alles op eigenaardlge wijze bekeken en gezegd.

De hoofdpersoon is een jonge diplomaat, in den oorlog ernstig gewond en op zijn lang ziekbed tot nadenken gebracht over de groote vragen van tijd en eeuwigheid. Onverwacht vallen hem de millioenen van een Joodschen groot-zakenman in den schoot en verneemt hij tot zijn schrik, dat hij van vaders zijde een jood is. 't Kost hem moeite zich met deze ontdekking te verzoenen, al is hij niet bepaald anti-semiet. Zijn eerste plan is de erfenis te weigeren maar ten slotte zal hij ze toch aannemen; onder den invloed van den Domheer Zingler — thans Excellenz geworden — erkent hij dat slechts een christelijke levensbeschouwing, met ernst beleefd, den mensch en ook de wereld redding kan brengen. Hij maakt de fout, jegens de aanstaande moeder van zijn kind begaan, door een godsdienstig huwelijk goed en beiden zijn besloten een echt katholiek gezinsleven te leiden.

Zooals men ziet gaat Bahr voort zijn nieuwe denkbeelden, die wij uit zijn laatste werken (*Himmelfahrt* en *die Stimme*) kennen, verder te verkondigen en in praktijk te brengen. Hoogst sympathiek

is zijn uitbeelding van den ouden Franciscaan pater Fidelis en vol leven en beweging die van den ouden lichtzinnige en toch zoo ridderlijken ritmeester Dvržič. Wanneer men zulke typen, als ware het, hoort en ziet, betreurt men het dat Bahr te veel plaats in ruimt aan zijn lange redeneeringen, die echter volkomen het lezen en overwegen waard zijn en den ernstigen lezer veel genot en nut verschaffen.

VOOR DE JEUGD

Bergsma (E). Dodo. Een verhaal voor kinderen. v. Goor, Gouda.

Een verhaal voor kinderen? Dan toch zeker niet voor onze katholieke kinderen.

En voor kinderen van 10 tot 12 jaren? Dan wordt er toch al heel veel van hun verstandje gevorderd.

Waarom wij het boek afwijzen, moge blijken uit deze paar aanteekeningen. — Een Indische jongen heeft aan boord iemand hooren beweren dat er geen God is. En nu vertelt moeder hem, dat hij later wel meer zulke menschen zal ontmoeten, maar haar jongen dan niet moet denken dat zij geen goede en brave menschen zijn, want dát zijn ze dikwijls wél! —

Moeder behandelt voor de kinderen het kosmologisch bewijs voor het bestaan van God, en de kinderen besluiten dat hoe vriendelijker en zachter men is, hoe meer men God nabijkomt.

En als ze dat zeggen, beaamt de moeder het en voegt er bij: „daarom denk ik dat Jezus zeide dat hij een zoon van God was, omdat hij zóó goed was, dat hij zich net zoo dicht bij God voelde als jullie bij je vader". Waarmee de godheid van Christus wordt geloochend!

Biblotheek (Jongens en Meisjes). Jacob v. Campen, Amsterdam.

Een viertal nummers met niet onaardige verhalen voor kinderen van 6 tot 9 jaren.

No. 52 en 53 brengen sprekende poesjes en een pratenden wolf ten tooneele. Houden kinderen daarvan?

Buurda (Tetske). Hoe Neeltje toch een kroontje kreeg. Utrecht, Bruna.

Een mooi boek voor oudere meisjes. — Neeltje is een sympathieke jonge dame, leerares M. O. Fransch — een heerlijk, frisch, oprecht karakter. Hare vriendin freule Netty stelt den adel der ziel boven dien van haar titel, waarin zij groot gelijk heeft.

Het komt ons voor dat Neeltje's nichtje aan theosophie doet, en wij hadden liever gezien dat dit oplichters-systeem van Madame Blavatsky buiten een boek „voor de jeugd" werd gehouden.

Campen (Fenna van). Met z'n tienen en 'n Tante. Met 29 platen van Sijtje Aafjes. Van Goor, Gouda. (189) f 1.80.

Marianne, het ouderlooze meisje dat behoort tot het vroolijke tiental, mag wel zeggen dat het zoo heerlijk gezellig is in het dokters huis. Ze leven zoo prettig en opgewekt en houden zooveel van elkaar, dat men ook wel tot het tiental zou willen behooren.

De oudste jongen wordt dominé, en de familie is godsdienstig protestant.

Hellinga-Zwart (F.). Een Kerstvacantie van Jaap en Niki. v. Goor, Gouda f 1.—.

Jaap en Niki brengen de vacantie buiten door, en genieten van het wintervermaak. Want het vroor en sneeuwde dat het een lust was.

Mooie plaatjes laten duidelijk zien hoe goed de beiden het hadden bij grootvader in Friesland.

Lugten (Jeannette). Regenachtige dagen en lange avonden. Gouda, van Goor.

Echt leuke boekjes. Luijten herinnert aan al die oude spelletjes en vernuftige kunstjes, die regenachtige dagen zonnig en lange avonden kort kunnen maken.

Sijtje Aafjes helpt met haar teekenpen de lezertjes begrijpen hoe zij de aardige knutselwerkjes moeten uitvoeren.

Voor moeders met dreumesjes is dit boekje een uitkomst.

Snoeck (Lucie). Roodborstje. Teekeningen van Midderigh-Bokhorst (voor 't kleine volkje). v. Goor, Gouda f 1.—.

Het hondje Polly viert zijn verjaardag en paardjes en hondekens worden uitgenoodigd op het feest. Lucie Snoeck vertelt gezellig van het vogeltje met het roode borstje en aardige plaatjes houden de aandacht der kleuters gespannen.

Vemor (Ella). Een meisjes huishouding. Alkmaar, Kluytmans.

Vier ouderlooze zusjes mogen van Ooms en Tantes een eigen huishoudentje probeeren. Ze hebben er niets geen benul van en al spoedig beslist de familie-raad haar een dame tot steun te geven. Gelukkig voor de kinderen blijkt die dame een „lief mensch" te zijn.

VARIA

Schisma in Rusland. Wanneer in de tweede helft der zeventiende eeuw de Russische kerkboeken, waar in den loop der eeuwen tal van fouten waren ingeslopen, aan een revisie worden onderworpen, dan is dat feit voldoende, om het meest relegieuze

deel der bevolking zich van de kerk te doen afscheiden; zoo ontstaat de „raskol", d.w.z. het schisma. De afwijkingen van de officieele kerk waren, zou men zeggen, onbeduidend: een gerevideerde tekst der kerkboeken, en verder de kwesties, of men met drie dan wel met twee vingers zweert, of men bij een kerkplechtigheid met de zon of tegen de zon in loopt, of men den naam van Jezus „Isoes" dan wel „Iisoes" schrijft, zulke verschilpunten waren voldoende, om een groot deel van het volk, en vooral van het lagere volk, de staatskerk te doen schuwen als een schepping van den antichrist. En door die afscheiding was de geloofsdrift nog niet bevredigd; de schismatici stonden nu voor de moeilijke kwestie, wie de sakramenten moest bedienen daar er geen „raskol"-bisschoppen waren om de priesterwijding toe te dienen, en dit probleem losten zij op verschillende wijzen op: terwijl een deel gebruik maakte van weggeloopen priesters der officieele kerk, stelden anderen, konsekwenter en fanatieser, het van nu af aan geheel zonder priesters. Uit de kringen van het „raskol" kwamen ook die duizenden voort, die zich, overtuigd dat deze wereld haar einde genaderd is, aan een vrijwilligen vuurdood onderwierpen. Hun geloof bleek ook geen profetiese kracht te bezitten: de wereld bleef ook na Peter I voortbestaan, — maar het was daarom niet minder diep en ernstig" (Dr. N. v. Wijk).

Taalvereenvoudiging. Wie de noodzakelijkheid inziet van vereenvoudiging onzer heerlijke Nederlandsche taal moet dit proces radicaal uitvoeren. Geen huismiddeltjes, geen petieterige weglatinkjes als *zo* voor *zoo, mens* voor *mensch, bekering* voor *bekeering, histories, scepties* enz. waar het alleen op een paar letters aankomt. Neen, flink en ferm het snoeimes gehanteerd en met een heel nieuwe spelling aangedragen, gebaseerd op het rotsvaste beginsel: Spreek en schrijftaal moeten aan elkaar gelijk zijn.

Het licht daagt natuurlijk in het Oosten. De groote taalhervormer komt uit Padang, Eil. Sumatra. Zijn systeem (N. v. d. D. van Ned.-Indië) is zoo eenvoudig en tevens zoo vernuftig, zoo radikaal, dat ieder, die er kennis van neemt, onmiddellijk er toe bekeerd zal raken.

Kollewijn is er niets bij. Van Eeden met zijn dubbele *ee's* en *oo's* een armzalige stumper. Slechts een groot genie op taalgebied kan zulk een moeilijke quaestie op zoo afdoende wijze oplossen. Men luistere slechts hoe de Heer A. v. H. vermakelijk zijn spiksplinter-nieuwe vondst bij de geleerde en ongeleerde wereld inleidt.

„Etymologie is onzin", zegt de Heer v. H.

„In den beginne werd er alleen gesproken. Die spreektaal werd langzamerhand vastgelegd door teekens. Er kwam toen een eenvoudige schrijfwijze: spreek- en schrijftaal waren aan elkaar gelijk.

Waarom heeft het nageslacht zich daar niet aan gehouden?

De Regeering behoort de spreektaal vast te stellen.

Alle taal- en spelregels alsmede verbuigingen en vervoegingen

vervallen als van zelf en men schrijft zooals men spreekt en omgekeerd. Niets kan eenvoudiger zijn. Het zal de Nederlandsche taal volstrekt niet schaden. Het tegendeel is waar.

Men schrijft met behulp der zintuigen, gehoor, gezicht en gevoel. Niets is gemakkelijker en eenvoudiger".

Inderdaad, niets kan eenvoudiger zijn!

Ziehier dan hoe de Heer v. H. schrijft:

Wat de spèleng betrèvt, ik hèp ditmal nit sonder tegensin nagenüg de mode van de dag gevolgt, nit omdat ik de miste erbit vül vor de personen di heden te dage sogüt als ovisiel belast sgynen mèt de bearbydeng van dat vèlt dog om nit hèt og van de lesers af te stoten dor vremthyt van spèleng. De sop sä de kol nit wart syn.

Multatuli (vorberigt).

Wat komt èr nit en enorme tyt vry vor onse kinderen, ons nageslagt, als wy äders de müt hèben en envädege sgryvwyse in te vüren èn darby ale spèl- èn talregels te dün vervalen. De opovereng èn inspaneng vor hèn di de äde sgryvwyse hèben gelert, syn warlek nit so bisonder grot. Enmal gewènt an di envädege sgryvwyse kunnen se èr nog vel gemak en genugen an hèben.

Van de ser gelèterde mènsen is gen stün, erder tegenwèrkeng te verwagten imers sij säden nit garne èrkenen envädeg balast in hune hofden te hèben gehat.

Is het niet om te smullen voor onze taalgeleerden. Wie zal zich niet haasten om te gaan schrijven zooals hij spreekt, als maar eerst uitgemaakt is, hoe men spreekt zonder te schrijven.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Mr. W. te R. Een abonnement op de Studiën kost f 7.20, franco per post f 7.50 en voor Ned.-Indië f 8.50.

J. Vl. te 'sGr. De uitgave van Dr. D. de Man werd ons door Nijhoff toegezonden, doch wij vonden nog geene gelegenheid er een verslag van te geven. Gezien den wetenschappelijken zin, waarmede het handschrift werd behandeld, durven wij echter nu reeds voorspellen dat het eene zeer accurate uitgave is.

B. D. te H. Het is hier niet de plaats ons over deze kwestie uit te spreken. Wij hebben vroeger in eene brochure onze meening al reeds gezegd en onze thesis door stevige argumenten gesteund. Het heeft weinig gebaat, want mallotige ijdelheid verslaat men niet met argumenten. Die moest eigenlijk eens openlijk worden bespot, doch daarvoor hebben wij geen tijd en geen lust.

J. W. te A. Uw schrijven hebben wij gelezen en U hebt ons eens hartelijk doen lachen. Wij aarzelden een oogenblik U dit te te bekennen, omdat het misschien uwe bedoeling niet was dit effect te bereiken.

W. Z. te Vr. U hebt ons verkeerd begrepen. Wij beweren dat anti-semitisme zeer leelijk is, maar een optreden tegen de joodsche belhamels, die zenuwlijders schijnen te zijn, zóówel in ons land als elders, eene daad van gerechtigheid zou wezen. Wij behoeven toch niet alles in de war te laten sturen door een troep gekken of misdadigers?

M. B. Z. Och neen! het humoristische boek van Marie Nieboer is wel aardig en humoristisch. Enkele zinspelingen komen er in voor, die velen niet zullen begrijpen en die den begrijpenden niet zal deren. Wij geven in volgend nummer eene bespreking.

L. v. D. H. Zooals wij zeiden, hopen wij terug te komen op het kwaadaardig artikel van Fr. Coenen. Deze man heeft wat heet uit den oven opgediend en wij willen eens zien of hij daarbij zijn eigen vingers niet gebrand heeft.

H. W. te H. Het artikel, dat wij toezegden, over de handige oplichtster, Mevr. Blavatsky, kon wegens plaatsgebrek nog niet worden opgenomen. Maar U kunt er op rekenen, het verschijnt!

B. v. Gr. Het boek van Bolland: De vrijmetselarij, voorheen en thans, verscheen in 2den druk in 1913 bij Adriani te Leiden. Hij vindt dat de vrijmetselarij met kinderlijkheid behept blijft. Er zit in haar te veel occultisme — „een trek naar het hoogere op de wijze der onnoozelheid”.

FELIX TIMMERMANS

Om eenig respect te kunnen behouden voor het Belgenland, waar zoovelen, óók geestelijken en anderen van wie men zulk een schanddaad niet zou hebben verwacht,.... waar zoovelen pleiten voor georganiseerden diefstal van andermans gebied, lees ik trouw de Vlaamsche bladen, die den moed hebben zich te verzetten tegen deze bandieten-politiek. Dat weerhoudt ons eenzijdig en onrechtvaardig te worden en een geheel volk te gaan verachten om eene politiek, waaraan het heele volk toch waarlijk niet schuldig is.

Zoo kwam mij ook onder de oogen het orgaan der Vlaamsche Frontparty: Ons Vaderland (10 November) en het Maandagpraatje: Bij den Staatsgevaarlijken Pallieter trok mijne aandacht. Ik geloof den lezers geen ondienst te bewijzen met hun dit interview van den bekenden schrijver Felix Timmermans voor te leggen, te meer daar hij zelf eene verklaring geeft van zijn boek Boudewijn, naar welks bedoeling wij in ons vorig nummer van Boekenschouw een gooi deden, die wel raak was, zooals nu blijkt.

„Ik wist dat hij in Scheveningen woonde, in de Keizerstraat, alleen het nummer kende ik niet, hopend op een beetje kans, trok ik er toch maar op af.

Het weer was slecht genoeg en langs het strand stormde de wind over de woelige zee en het schijnsel van den vuurtoren sloeg door de donkere lucht als een bliksemende zeis. Maar ik liet me niet wegblazen en al striemde de wind me den killen regen in 't gezicht, ik liet me niet ontmoedigen en geraakte in de Keizerstraat, waar veel visschermeisjes, en dus ook jongens, niettegenstaande het kwaa weer op en af drentelden

Dat nummer nu! Men had me gezegd: Boven een lunchroom Z, maar jawel, al de lunchrooms van de straat bezocht en niet gevonden, links en rechts gevraagd en niets te doen.

Uitstellen dus en eerst naar het nummer geinformeerd.

Een vriend hielp me aan de gewenschte inlichting en 's anderendaags trok ik er weer op af. Het was in de Keizerstraat maar niet boven een lunchroom, maar boven een witgoedwinkeltje.

Ik keek van buiten: jawel, er was licht op de eerste verdieping.

Ik schelde en na enkele oogenblikken stond onze jonge Vlaamsche Pallieter voor me. Ik was een onbekende voor hem; ik noemde mijn naam en zei dat ik voor de lezers van „Ons Vaderland" eens kwam informeeren naar den staat van zijn goede gezondheid.

Nu met de gezondheid stond het best, glimlachte hij en een poosje later zat ik op zijn werkkamer.

Ik was juist aan het etsen, begon hij en wees op een zinkplaatje: er stond een ruiter opgekrabbeld, een ruiter op een flink Vlaamsch boerenpaard, een ruiter met een meisje in zijn arm.

„Ik ben bezig aan een reeks verluchtingen voor de Beatrijslegende. Dr. Huebner vertaalt die in het Duitsch, de Insel-Verlag geeft ze uit en ik lever een aantal verluchtingen. Ik heb er al twee klaar."

En Timmermans laat me twee duivelsbekoringen zien; de eene vooral vind ik leuk: zuster Beatrijs ligt geknield voor het Mariabeeld en zucht om bijstand terwijl een gansche resem potsierlijke duivels aan heuren mantel trekken om ze van dit Maria-beeld weg te krijgen. Op de anderen zit een afschuwelijke duivel met een naakte vrouw op zijn schoot: Beatrijs staat weggedrumd tegen een pilaar en heeft de handen voor 't gezicht geslagen, maar me dunkt dat ze, evenals die begijntjes uit het oude liedje, even door haar vingers kijkt.

Terwijl we nu toch aan 't prentjes kijken zijn, ga ik de kamer rond en bewonder er, onder veel moois, nog een kleine ets: „Het zieke paardje," dat ik, om nu eens Hollandsch te praten, wel zeer aardig vind.

— U doet toch nog wel wat anders dan teekenen en etsen, Meneer Timmermans, vraag ik.

— Natuurlijk. Schrijven blijft toch de hoofdbezigheid, antwoordt hij.

— Mag ik vragen of we nog lang op een nieuw werk moeten wachten.

— Ik hoop tegen het einde van het jaar klaar te komen met „Anne-Marie".

— Oh ja, u hebt er ons reeds een paar kapittels van te lezen gegeven, zeg ik.

— Jawel, maar toen ik ze gedrukt zag, voldeden ze me heelemaal niet meer, antwoordde hij, ik heb ze gansch omgewerkt.

— Zijt u al lang aan dit werk bezig? vraag ik.

— Het stond reeds op 't getouw voor Boudewijn....

— Oh, onderbrak ik, à propos van Boudewijn, mag ik vragen wat u met dit werk eigenlijk bedoeld heb?

— Wel, antwoordt de heer Timmermans, laat ik u eens zeggen hoe het gedacht aan Boudewijn in mij opkwam.

Ik had hier een meeting bijgewoond, waar Jef van Extergem gesproken had over een thema, zoo wat in den aard van „Debout les damnés de la terre". Hij had uitgeweid over onze verdrukking als Vlaming en als mensch en het leek me dat we allemaal zoo een brave, gewillige ezels waren. Die gedachte liet me niet meer los, ik stak Anne-Marie in het dak en zette me aan 't schrijven. Boudewijn heeft me haast geen inspanning gekost. En de bedoeling? Wel als Vlaming en als mensch worden we verdrukt.

— U zijt ook staatsgevaarlijk, meneer Timmermans? vraag ik.

— Och ja, glimlacht hij; ik was voorzitter van Volksopbeuring in Lier, de bazen daar waren nog al gebeten op mij en daar ik geen vriend ben van goevernementshotels, ben ik maar liever naar Holland gekomen.

— Heeft dat alles op uw werklust geen nadeeligen invloed gehad, wil ik weten.

— Heelemaal niet, klinkt het antwoord; ik werk regelmatig en ongestoord door, alleen dat ik voor brood moet zorgen en me dus wel genoodzaakt zie van die korte dingetjes te schrijven voor de bladen.

— Kunt u uw bijdragen nog gemakkelijk geplaatst krijgen?

— Ja wel, dat gaat heel goed. Eigenlijk is de houding van de Hollanders tegenover ons heelemaal veranderd. In 't begin werden we zoo wat aangezien voor schurken en lorejassen van belang: men had ons hier ook zwart gemaakt twee jaar lang. Maar toen ze ons persoonlijk begonnen te kennen veranderde dat. De Hollanders zagen in dat we toch geen booswichten waren, zelfs niet eens bolsjevisten en naderhand, dank zij het aunexionisme, hebben de Hollanders ook kennis gemaakt met de Belgische regeeringsploerten en dan hebben ze voor goed begrepen hoe het mogelijk is geen vrede te hebben met zulke overheid.

— Ik zie in de bladen dat u ook lezingen houdt uit uw werk. Zijt u tevreden over uw toehoorders?

— Ten eerste, zegt de heer Timmermans, de Hollanders houden veel van ons Vlaamsche gemoedelijkheid en hartelijkheid. Ook René De Clerq oogst veel succes op zijn voorlezingen. Ziet u, we doen wat we kunnen. Voorloopig kunnen we persoonlijk in

Vlaanderen niet optreden, maar ons werk helpt toch mee aan de Vlaamsche ontvoogding en hier in Holland wekken we belangstelling voor Vlaanderen. Er was hier in dit opzicht nog veel te doen, besluit de heer Timmermans.

Met een hartelijk dankwoord voor het onderhoud, neem ik afscheid.

Aan de deur zegt de heer Timmermans nog eens: Veel groeten aan al de vrienden uit Vlaanderen.

MOET NEDERLAND DEN GEWEZEN DUITSCHEN KEIZER UITLEVEREN?

Wij doen in dit Tijdschrift niet aan politiek, maar dat verhindert ons niet om publicatie's op dit gebied, die ons van meer dan gewoon belang lijken, onder de aandacht onzer lezers te brengen.

En van meer dan gewoon belang lijkt ons het artikel van Mr. A. H. Lijdsman in Vragen des Tijds (Novemb.) onder den titel, dien wij ook aan het hoofd dezer bladzijde plaatsten.

Op de netelige vraag werd al dikwijls genoeg een antwoord gegeven, maar nooit nog zoo zakelijk cn kalm en zoo goed gemotiveerd als thans door Lijdsman geschiedt.

Na het natuurrecht, het positief recht, de historie te hebben geraadpleegd, komt de schrijver tot het concrete geval van den Duitschen Keizer:

Eerst dienen de feiten te worden voorgesteld.

Hoe is de Keizer in ons land gekomen? Hebben wij hem ingehaald en gerustgesteld of wel reserven gemaakt en hem slechts geduld? Hoe gedraagt hij zich? Wie vraagt zijne uitlevering? Wat wordt hem ten laste gelegd? Wat wil men met hem doen?

Wat de eerste vraag betreft, schijnt als zeker te mogen worden aangenomen dat keizer Wilhelm, in ons land komende, metterdaad tevoren had afstand gedaan van den Duitschen troon, van alle rechten en voorrechten aan het keizerschap verbonden, dus ook van het opperbevelhebberschap. Of onze Regeering het noodig heeft gevonden bij zijne aankomst speciale reserven te maken, is mij niet bekend; de overhaasting waarmede destijds de gebeurtenissen elkander opvolgden, geeft ons den indruk, dat Nederland werd gesteld voor een „fait accompli" en daarin heeft berust, alleen *deze* garantie vragende, dat de vluchteling zich inderdaad uit het

openbare leven zou terugtrekken, opdat niet Nederland het middelpunt zou worden van eenige reactionnaire politieke of oorlogszuchtige beweging. Het gedrag van den voormaligen Duitschen Keizer schijnt in overeenstemming te zijn met dezen eisch en daarmede is ook de derde vraag beantwoord.

Wie vraagt zijne uitlevering? Zijn de aanklagers overheden van den gevallen vorst of zijn het zijne vijanden?

Zijne overheden zijn het niet; het zijn de volken die met hem in oorlog geweest zijn, zijne vijanden en overwinnaars tevens. Bovendien vormen de aanklagers — het is goed daarop te wijzen — een machtige combinatie, honderd maal talrijker in bevolking dan Nederland, honderdmaal uitgestrekter in territoir, honderdmaal rijker in geld en sterker in leger en vloot, industrie en andere machtsmiddelen. Een verpletterende overmacht. Meer dan één staat uit hun midden kan ons „maken en breken".

En toch, ik ben er van overtuigd, geen waar Nederlander, die er aan denkt in deze vraag van „recht" (immers als zoodanig wordt zij gesteld) zich te plooien, uit vrees voor der aanklagers macht. Ware de aanklager een kleine zwakke staat, alleen steunende op zijn recht, zijne zwakheid zou ons vertrouwen inboezemen. Thans, nu de aanklager machtig is, zijn wij al terstond op onze hoede en tot oppositie geneigd; zoo is de aard van ons volk.

Wat wordt den vluchteling ten laste gelegd?

Hem wordt verweten dat „hij zich zou hebben schuldig gemaakt aan de zwaarste schending van de internationale wetten der zedelijkheid en van de heiligheid der verdragen". Meer in het bijzonder wordt hem verweten: *a.* dat hij aansprakelijk is voor het uitbreken van den oorlog; *b.* dat hij den oorlog op onmenschelijke wijze heeft gevoerd; *c.* dat hij zijn woord heeft gebroken en het tractaat aangaande België heeft geschonden.

Een ongewone beschuldiging, in zoodanigen processueelen vorm nog nimmer aangebracht bij een neutrale regeering tegen een overwonnen vorst, en in 's lands wetten niet voorzien.

Velen zijn dan ook al direct geneigd de schouders op te halen. Zoolang er oorlog is gevoerd, werden verdragen geschonden; zoolang er oorlogen zijn gevoerd, werden wreedheden gepleegd, en wat betreft de schuld aan het uitbreken van den oorlog; het gaat niet aan, zoo zeggen zij, al de ellende van den wereldoorlog te wijten aan bepaalde personen; het noodlot heeft het dus gewild; nog steeds is het droevig mysterie van het lijden voor de gevallen

menschheid wreede werkelijkheid; breekt eenmaal de verschrikking van een oorlog los, dan is het beter maar niet naar den schuldige te zoeken.

Zij, die zoo spreken en daarmede in het gebeurde berusten, hebben gewis de oorlogsellende zelf niet aan den lijve ondervonden.

Dát is het eenzijdige, waarvan ik mij bewust ben bij het schrijven van dit artikel, dat wij Nederlanders geen van allen den bitteren beker hebben geproefd laat staan hem hebben geledigd.

Doch vraag het aan die Armeensche vrouwen en meisjes, toen zij uitgehongerd, versmachtend van dorst, naakt, onteerd, gepijnigd, neerzonken in het brandende woestijnzand en een langzamen troosteloozen dood stierven; vraag haar of zij ook van oordeel zijn dat men niemand moet beschuldigen. Vraag het aan de ooggetuigen der slachtingen op groote schaal, aan hen die het zand zagen bewegen der groote kuilen, waarin Armeensche kinderen van 7—14 jaar bij honderden tegelijk levend werden begraven, vraag het aan de ooggetuigen die gezien hebben hoe uitgehongerde en stuiptrekkende kinderen op de vuilnishoopen werden geworpen en met het vuilnis op karren geladen naar de vuilnisbelten werden gevoerd om daar te verrotten [1]).

Neen, wij mogen niet lichtzinnig of schouderophalend over de beschuldiging der Entente heenloopen. Als een huis instort en er dooden vallen, wordt de bouwmeester voor dit ongeluk aansprakelijk gesteld. En als alle denkbare pijnigingen en smarten tegelijk over de rampzalige menschheid worden losgelaten, zou dan niet mogen worden gedacht aan een verantwoordelijkheid, zoo niet door opzet dan door schuld?

Integendeel, zoek en wroet in de archieven der departementen, peil het verleden der diplomaten, leg het gedrag en het streven van vorsten en staatslieden bloot, opdat alles wat verborgen was, aan het licht kome.

Indien dan blijkt dat onoprechtheid, blinde staatszucht of overdreven eerzucht, gepaard aan verregaande kortzichtigheid en lichtzinnige waaghalzerij den weg tot den oorlog hebben gebaand, indien het duidelijk wordt dat er een droevig spel met het geluk der menschheid is gespeeld, dan zal op goede gronden een afkeurend oordeel door de geschiedenis worden uitgesproken en, zelfs al wordt geen straf toegepast, van de staatslieden der toekomst

[1]) *Les Nouvelles Religieuses*, 15.4.1919, pag. 252.

worden geëischt: in abstracto, meer besef van verantwoordelijkheid en meer eerbied voor het welzijn der volkeren, en in concreto: grooter afschuw voor den oorlog, die voor hen slechts de beteekenis schijnt te hebben van x in een algebraische vergelijking, doch die voor de volkeren het ergste kwaad beduidt.

Het is hier niet de plaats om in d'Annunzio-stijl het leed van den oorlog te schetsen. Doch eerbied voor de realiteit eischt, dat wij ons toch eenigszins een voorstelling daarvan vormen; en dan vraag ik: tracht u in te denken in het vreeselijke van één enkele episode; denk aan het lichamelijk lijden van dien eenen ongelukkige die daar op de operatietafel ligt uitgestrekt en onder vreeselijke pijnen bezwijkt; denk aan de vertwijfeling van dien eenen krachtigen jongen man die verdrinkt of verstikt in den zinkenden onderzeeër; denk aan die ongelukkigen, die daar sterven, tegen hun wil, in wanhoop en vertwijfeling, wezenloos van schrik en angst, worstelende om lucht en verstikkend in de onderaardsche holen van platgeschoten forten en loopgraven, brandend neerploffend uit den in vlammen gehulden reuzenballon, weggeslingerd uit de stukgeschoten vlieg-tuigen en te pletter geslagen op den harden grond; denk aan die gewonden, in stukken gereten, afgrijselijk verminkt en kermend in primitieve hospitalen; denk aan al het leed dat aan die ellende verbonden is, de droefheid in al die gezinnen; denk aan de wanhoop van die vrouw wier enthousiaste en opbeurende brieven werden gevonden onder de overblijfselen van den lazarettrein, waarmede haar gewonde echtgenoot huiswaarts werd gevoerd: de trein vloog in de lucht bij Hamont en levend verbrandden de stakkers die, na zooveel te hebben doorstaan, zich reeds op de thuiskomst verheugden.

Als ge U hebt ingedacht in die enkele episoden, maak dan de optelsom van wat dagelijks aangroeide in alle oorden der wereld, vijf jaren lang. Overal doodsangst, doodsgegil, doodsgehuil. Voeg bij dit alles de verwildering, de verarming, de ellende en uitsterving van Rusland b.v., dat vernielen en verwoesten van wat met zooveel kunst was opgebouwd en nimmer kan worden vervangen en als gij dan uwe verbeelding gevoed en *uw geest gevuld hebt met wat werkelijk is geschied,* zet u dan neder in den rechterstoel, doe de leiders der volkeren voor u verschijnen en vraag hun, of zij dat niet hadden kùnnen, hadden mòeten voorkomen...

Neen, neen; indien eenige naties al goedvonden hare vorsten onschendbaar te houden en niet verantwoordelijk aan het volk,

dan nog behoeft de menschheid, in haar geheel, niet af te zien van een internationale verantwoordelijkheid van vorsten en staatslieden. Dit denkbeeld van *zelfverdediging* tegen een herhaling der oorlogstragedie heeft onze volle sympathie...

Ten slotte, wat wil men met den gewezen Keizer doen?

Het delict, als er een delict is, werd gepleegd jegens de geheele beschaafde menschheid. Zal de rechtbank nu ook hare aanstelling ontleenen aan de geheele gemeenschap van naties? Strikt noodig is het niet; immers, één van de verongelijkten, een derde zelfs, kan optreden als kampioen voor het recht; doch het ware toch zeker wenschelijk. Wij allen weten dat aan dien wensch niet zal worden voldaan. Integendeel, de vijanden van den gewezen Keizer zullen tevens zijne rechters zijn, en daardoor wordt reeds van te voren de beteekenis der uitspraak verkleind, ten ware zij als vrijspraak mocht luiden.

Tot zoover de feiten; wij gaan verder en toetsen de vraag van uitlevering aan de algemeene gegevens, in de vorige hoofdstukken omschreven.

Hieraan moet echter nog een opmerking voorafgaan.

Meent niet, dat bij de vraag die ons bezighoudt, de nationaliteit van den beschuldigde een voorname rol speelt.

Tegenover de wereldbeheerschende algemeenheid van het beweerde delict, de voorgestelde wijze van berechting, het aantal der aanklagers treedt de nationaliteitsvraag geheel op den achtergrond.

Ik kan mij voorstellen, dat op geheel dezelfde wijze de uitlevering zou gevraagd worden van een Nederlander die zich b.v. in Duitschen of Turkschen krijgsdienst had begeven [1]), en aansprakelijk zou kunnen worden gesteld voor moorden op burgers, het torpedeeren zonder waarschuwing van passagiersschepen of het deporteeren van burgers.

Evenwel, de beschuldigde, de gewezen Duitsche Keizer, is nu eenmaal een vreemdeling en ik zal dus voortgaan de questie te behandelen in het kader van zijn vreemdelingschap.

Wat leert de geschiedenis?

Zooals wij reeds zagen, is de oplossing van de moeielijkheid in de geschiedenis niet te zoeken. Uit een andere bron zal onze

---

[1]) Met 's Konings verlof, anders verliest hij zijn Nederlanderschap.

Regeering zich een overtuiging moeten vormen; zij kan dan later historische voorbeelden ter illustratie bijvoegen en zal zoodoende tevens met een beroep op de historie mogen verlangen, dat de verzoekers de beslissing van Nederland en daarmede zijne souvereiniteit eerbiedigen.

Wij laten dan de historie rusten en zullen de uitleveringsvraag toetsen aan recht en wet, aan het natuurrecht en het positief recht.

Allereerst het positief recht.

Hier kan het antwoord kort zijn.

De *uitleveringswet* en de daarmede samenhangende tractaten zijn niet geschreven voor gevallen als deze, en met art. 3 al. 1 der Grondwet is het positieve recht den Keizer gunstig. Uitzetting zou men nog met de wetten in overeenstemming kunnen worden gebracht; doch volgens de tractaten, de uitleveringswet en onze grondwet is een uitlevering niet voorgeschreven, niet toegestaan en niet geoorloofd. Dus zal onze Regeering den Keizer niet mogen uitleveren.

Het maakt bijna een komischen indruk, indien men in de bladen leest, dat een verzoek om uitlevering van den Keizer zeker zal worden behandeld op dezelfde wijze waarop b.v. extraditie van een kippendief wordt afgewerkt: de rechtbank van Utrecht zou advies moeten uitbrengen enz. enz. De geassocieerde Mogendheden zullen toch niet zoo onhandig zijn om op eenig tractaat het verzoek om uitlevering te baseeren, noch onze Regeering zoo kortzichtig om een dergelijk verzoek te kanaliseeren via eenige artikelen der uitleveringswet.

Men gaat toch niet uit met een musschenklem om een leeuw te vangen... Neen, via het positief recht is niets te bereiken. Gesteld echter dat onze Regeering, om redenen, aan het natuurrecht ontleend, wèl tot uitlevering geneigd zou zijn, mag zij dan de positieve wet ter zijde stellen?

Het antwoord moet luiden „neen".

Ten ware onze grondwet werkelijk evident tegen het natuurrecht indruischt. En wie zal dit bewijzen!

Immers, zooals ik reeds heb gezegd, het is een eisch van het natuurrecht zelve, dat zijn inhoud, uiteraard vaag en algemeen, nader zal worden uitgewerkt en gedetailleerd door de regels, welke de volkeren zich zelven in hunne samenleving stellen. Zonder die wetten en rechtsgewoonten ware er geen geordende binnenlandsche of buitenlandsche rechtsverhouding denkbaar.

Lees in verband hiermede nu de polemiek in No. 10432 van het *Weekblad van het Recht* gevoerd tusschen prof. Taverne en de redactie van dat blad en gij bemerkt onmiddellijk hoe beiden meten met een verschillenden maatstaf. Prof. Taverne, die zich laat leiden door zijn *rechtsgevoel*, beweegt zich uitsluitend op het gebied van het *natuurrecht*, de redactie daarentegen bepaalt zich tot het *positieve recht*. Zoodoende raken de beide tegenstanders elkander niet in hun betoog. De redeneering van Prof. Taverne zou vooral waarde hebben indien daaruit gebleken zou zijn dat de wettelijke regeling zelve onrecht is, doch daarvoor worden geen argumenten gegeven. De redactie van het *Weekblad van het Recht* van haar kant, gaat op het eigenlijke geschilpunt niet in; haar tegenstander heeft niet betwist dat hare interpretatie van de wetten onjuist is en dat is haar voldoende; zij acht het niet noodig de verbindbaarheid en de genoegzaamheid van het positieve recht zelve te bepleiten. Wat hiervan zij, wij zien niet in, en zullen straks daarop terugkomen, dat ons positieve recht evident onrecht behelst en vroegen dus allereerst hoe de oplossing moet luiden na raadpleging der wetten.

Doch hiermede is de zaak niet van de baan; de wetten kunnen gewijzigd worden; een speciaal nieuw tractaat kan worden gesloten. Ziedaar de vraag wederom teruggebracht tot het rechtsgevoel van Prof. Taverne, tot het natuurrecht, hierboven geschetst.

En nu ligt wederom een nieuw veld open voor allerlei overwegingen, voor allerlei opvattingen van recht, voor rechtsgevoel en intuitie, voor strenge redeneering ook.

Allerlei beginselen zouden met elkander in overeenstemming moeten worden gebracht en tot uiting komen in de nieuwe of noodwetgeving, welke zou kunnen ontstaan.

Ik zal die beginselen in het kort aanduiden.

1. Van ons kan niet geeischt worden dat wij tegen onzen zin en ons belang een ongenooden gast blijven herbergen. Uitzetting is dus altijd mogelijk, zoodra de direkte noodtoestand heeft opgehouden en mits de uitzetting geen verkapte uitlevering zij.

2. Overigens blijft gelden de primitieve plicht om de individueele vrijheid van ieder, ook van den vreemdeling, te eerbiedigen. Indien wij den gewezen Keizer arresteeren, zal hij vragen: met welk recht doet gij dat? wij hebben dat recht te bewijzen.

3. De gaststaat behoort slechts dan met geweld op te treden

tegen zijn gast, indien dit noodig is tot handhaving van de rechtsorde der gemeenschap, waartoe de gaststaat zelve behoort.

4. Ook kan de gaststaat zich stellen in dienst van een rechtvaardige zaak, die hem vreemd is, in dienst van degenen, die den misdadiger achtervolgen.

5. In beide gevallen heeft de gaststaat echter den plicht, te zorgen dat hij geen verraderlijke houding aanneemt. Hij moet dus den gast, dien hij eenmaal zonder voorbehoud had toegelaten, gelegenheid geven heen te gaan alvorens tot arrestatie over te gaan.

6. In verband hiermede dient te worden opgemerkt, dat de gewezen Keizer vertrouwd heeft op de wetten die golden, toen hij ons land binnen kwam; dat vertrouwen mag niet worden geschonden.

7. Indien er gekozen moet worden tusschen de beide posities, hierboven omschreven onder 3 en 4, geef ik de voorkeur aan 3. Het komt niet overeen met onze waardigheid om slechts op te treden als politie-agenten der machtige Entente.

Hadden wij zelf het initiatief genomen tot de vervolging, dan ware een dergelijke hulpverleening eervol; thans zouden wij aangezien worden voor handlangers van de overwinnende partij.

8. Indien echter door de Entente onze aandacht gevestigd wordt op de belangengemeenschap, de rechtsgemeenschap onder de volken, indien de eerste stap gezet moet worden tot een verantwoordelijkheid van alle vorsten en regeeringen, die zonder noodzaak of zelfs overijld de wapens trekken; indien wij worden uitgenoodigd ons te stellen in de positie, sub 3 bedoeld, dan, ja dan verandert het tooneel.

9. Maar dan hebben ook wij onze eischen te stellen.

10. Dan vragen wij reciprociteit (de beroemde reciprociteit van alle verdragen uit den laatsten tijd) en vinden geen reden om onderscheid te maken tusschen „vreemdelingen" en „nationalen".

11. Dan vragen wij „eventueel" ook uitlevering en berechtiging van andere staatshoofden, staatslieden en legeroversten; ook van hen die den oorlog *winnen.*

12. Dan vragen wij een onpartijdige rechtbank, waarin wij zelf ook vertegenwoordigd zijn en waarin zelfs het nieuwe Duitschland een plaats toekomt.

13. Dan begeven wij ons op het terrein van den volkenbond.

14. Vragen wij een behoorlijke regeling voor de toekomst.

15. Overwegen wij of het wel strookt met de algemeene beginselen van recht om terugwerkende kracht aan een dergelijke regeling toe te kennen [1]).

16. Ook mag in die nieuwe volkenrechtelijke regeling wel goed worden omschreven, wie een soortgelijke aanklacht kunnen indienen; immers:

17. Er wordt precedent geschapen; straks vraagt Denikin of Koltschak uitlevering van Lenin, vraagt Duitschland uitlevering van leiders der Spartakisten, van leiders der separatistische bewegingen, misschien van sommige leidende staatslieden der Entente; Hongarije eischt Bela Kun op, de Entente den premier van Roemenië; Polen en de nieuwe staten van Russischen of Oostenrijkschen oorsprong, zij klagen mede, doch hunne staatslieden worden wederkeerig aangeklaagd. En wat te doen met een d'Annunzio? Het zal een wedstrijd worden, wie het eerst een klacht indient en uitlevering vraagt.

Dit alles moet ons wel wat sceptisch stemmen ten aanzien van de doelmatigheid van het nieuwe instituut. Indien verplichte uitlevering van staatkundige misdadigers haar intrede doet in het volkenrecht en bij tractaat wordt geregeld, zal men dien plicht steeds afhankelijk moeten stellen van het rechtsgevoel van den gaststaat, wien het vaak moeilijk zal vallen zich een overtuiging te vormen.

Zoo is het ook gesteld met het geval van den uitgewekene te Amerongen.

Ware het maar duidelijk, dat de Keizer de hoofdschuldige was aan den oorlog, of wel beslist onschuldig daaraan, dan viel het gemakkelijker een beslissing te nemen.

Ieder die dit onderwerp bestudeert, wordt bewust of onbewust geleid door een vooropgezette meening over des Keizers schuld.

Wie die overtuiging mist, wie niet weet wat van den Keizer te denken, weet ook niet wat met hem te doen.

Wat behoort nu onze Regeering te doen?

In elk geval zal zij zich onbevoegd verklaren tot uitlevering zonder behoorlijke voorafgaande nieuwe wettelijke regeling. Weigert de volksvergadering de nationale uitleveringswet uit te breiden, dan kunnen ook geen nieuwe tractaten worden gesloten. Wordt

[1]) Art. 1 van ons Wetboek van Strafrecht, uitgaande van dezelfde gedachte, luidt: Geen feit is strafbaar dan uit kracht van eene daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling.

die wet wèl uitgebreid, dan is de mogelijkheid opengesteld om tractaten te sluiten; aan de Regeering alsdan de beslissing over de wenschelijkheid of de noodzakelijkheid om al dan niet een tractaat te sluiten.

Blijft de Regeering twijfelen, dan zal zij geen noodtractaat tot uitlevering sluiten, doch in overleg met de Entente den vluchteling een ander verblijf aanwijzen, b.v. een onzer koloniën, of hem verzoeken het land te verlaten op zoodanige wijze en binnen een zoodanigen tijd, dat een redelijke kans overblijft om te ontvluchten zonder in de handen der Entente te vallen.

Maar dit is dan ook al wat wij voor den gewezen Keizer kunnen doen.

Wij behoeven niet op te treden als beschermer van gevallen vorsten en regeerders en ons plaatsen tusschen hen en hunne vervolgers, wanneer hun eigen land hen reeds bij vredestractaat heeft overgeleverd.

Zij hebben den oorlog gewild, zij moeten de gevolgen van den oorlog maar aanvaarden, en niet verwachten dat onze neutrale staat, zonder zelfs zeker te zijn van hunne onschuld, zich voor hen in het vuur zal werpen.

Omgekeerd moet ook de Entente met deze onze houding, hierboven omschreven, genoegen nemen en onze souvereiniteit eerbiedigen.

Wil zij dat niet, dat zij dan geweld gebruike en trachte door geweld zich van den persoon van den Keizer meester te maken.

De geheele quaestie van deze berechting, die inderdaad *misschien* toch meer een machtskwestie is, komt dan in het licht, waarin zij moet worden gesteld.

Nederland zal er veel bij winnen, indien het zijn souvereiniteit hoog houdt. Niet in ons leger, niet in onze vloot, niet in onze geldmiddelen of onze industrie schuilt de internationale beteekenis van onze natie. Deze zal evenredig zijn aan de mate waarin wij aan de groote Mogendheden eerbied inboezemen voor ons onafhankelijkheidsgevoel; zij schuilt in onze geschiedenis, onze beschaving, onze ontwikkeling en arbeidzaamheid, in wijze wetten en wijze besluiten.

De gelegenheid is nu daar, om in een gewichtige zaak, waarbij ons geen eigenbelang kan worden verweten, een wijs besluit te nemen.

God geve dat Regeering en Parlement in deze zaak zoodanige

besluiten nemen, dat vriend en vijand ze om hunne wijsheid en rechtvaardigheid eerbiedigen".

Men ziet een kort en bondige oplossing van het concrete geval is niet gegeven. Er zit te veel aan vast. Te veel wat nu nog slechts als veronderstelling wordt aangenomen, zou zekerheid moeten zijn, alvorens men tot een positieve beslissing zou mogen komen. Maar één ding is zeker: de positieve wetgeving staat de voldoening van het natuurlijk rechtgevoel niet weinig in den weg bij de veranderde opvattingen van tegenwoordig omtrent de verantwoordelijkheid van oorlogsmakers voor eene rechtbank der volkeren.

Het is te hopen dat daar in de toekomst in voorzien moge worden, hetgeen preventief kan werken op den oorlogslust van de regeerders of hun booze geesten. En hoe juist het ook op het verleden toepasselijk was, voor de komende tijden moet het een leugen blijken, wat de dichter zegt:

Müssig ist's von „Schuld" zu sprechen,
Wenn verloren die Partie —
Ging es *schlecht*, nennt man's *Verbrechen*
Ging es *gut*, nennt man's *Genie.*

R.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Wetenschappelijke Bladen* vraagt Wilson Harris: *Is President Wilson te kort geschoten?*

„Tal van zijn landgenooten beschouwen in ieder geval zijn plannen als mislukt. Hij toch was de man der veertien punten en het was tot hem, meer dan tot eenig ander lid der vredesconferentie, dat de wereld opzag om hun toepassing in het verdrag te verzekeren". En de schrijver stemt gedeeltelijk in met het oordeel van Wilsons landgenooten: „Als succes beteekent de geheele verwerkelijking zijner idealen, is de president niet geslaagd. Hij was geen „Uebermensch". Hij slaagde er niet in, het gezag van een autocraat te verwerven over zijn gelijken. Doch alleen zij mogen den eersten steen op hem werpen, die, als zij persoonlijk voor iets streden, nooit liever de helft van hun ideaal bereikten dan het geheel op te offeren".

Philip Nutt houdt *Strategische Beschouwingen over den slag aan de Marne in 1914.* Hij meent dat de nederlaag der Duitschers aan de Marne de beslissende slag is geweest, omdat hij de wereld verloste van de hypnose der Duitsche onoverwinnelijkheid en de tegenstanders moed gaf om te volharden. Deze strateeg stelt nu drie vragen: 1. Wat was het oorspronkelijke plan der Duitschers en hoe is dit ten gevolge van de omstandigheden gedurende den strijd gewijzigd? — 2. Wat was het oorspronkelijke plan der Franschen en hoe werd dat gewijzigd na de nederlagen van Morhange en Charleroi? — 3. Wat was de beslissende oorzaak voor den terugtocht der Duitschers van de Marne naar de Aisne en in hoeverre was die teruchtocht al dan niet vrijwillig?

Wat de eerste vraag betreft, antwoordt de schrijver met het aanhalen der drie verdedigde hypothesen: 1°: Volgens sommigen was de inval in België slechts een schijn-aanval, om de aandacht der Franschen op hun oostelijke grenzen af te leiden en een Fransch-Belgisch leger te vroeg in België te lokken. De tweede hypothese is: de hoofdaanval door België, de rest was bedoeld als flank-aanvallen. De derde hypothese veronderstelt als doel der Duitsche lezers een ontzettenden aanval van twee kanten, de eene, bijna geslaagd, door België, de andere op het niet versterkte gedeelte van Frankrijks oostgrens tusschen Toul en Epinal. Deze laatste hypothese acht de schrijver het meest waarschijnlijk.

Wat aangaat de tweede vraag, komt het mij voor, gezien de reeks veronderstellingen, die de strateeg ten beste geeft, dat Frankrijk aanvankelijk geen plan heeft gehad, maar zijn best heeft gedaan door flank-aanvallen den vijand te bestoken en zijn opmarsch tegen te houden, totdat zij met hun troepenconcentraties en plannen klaar waren.

En op de derde vraag: Sommigen schrijven den terugtocht der Duitschers op 10 September geheel toe aan Maunoury's aanval; anderen (Belloc b.v.) geven de eer aan Foch, die met zijn 9de leger een wig in de Duitsche slagorde dreef. Maar het waarschijnlijkst was de moreele factor de beslissende: „de zenuwen van de Duitsche bevelhebbers lieten hen op het beslissend oogenblik in den steek". En volgens een der grondstellingen van Foch: une bataille perdue est une bataille que l'on croit perdue. Het artikel leest men met belangstelling, doch beslist wijzer wordt men niet. De slag aan de Marne lijkt een heerlijk thema om er over na te pleiten.

Dr. Jean Frumusau spreekt *Over de Noodzakelijkheid en de Mogelijkheid ons Lichaam jong te houden.* Hij vertelt ons, dat het lichaam er op ingericht is om minstens anderhalve eeuw te leven, maar wij wenden de middelen niet aan om het in stand te houden. Daar komt eigenlijk alles op neer, wat deze dokter ons te vertellen heeft.

Uit de overige artikelen wijs ik nog op dat van Dr. Paul Ostwald: *Duitschlands weigering omstreeks 1900 om een*

verbond met Engeland te sluiten. Het komt nu uit dat Duitschland onder allerlei voorwendselen het herhaaldelijk door Engeland aangeboden verdrag van de hand wees; wijl men daar vasthield aan den zoogenaamden vijf-bond, waarop Engeland niet wilde ingaan. Bülow vooral zag in een verbond met Engeland het gevaar, dat Duitschland de knecht zou worden van Albion.

In *Studiën* zet C. Wilde zijn geschiedenis voort der *Drie gevallen Dynastieën.* Thans handelt hij over de Hohenzollern. De schrijver schijnt niet aan te nemen, zooals men niet moeielijk uit zijn opstel kan lezen, dat Duitschland den oorlog positief heeft gewild en gezocht.

A. Slijpen vraagt of niet *Een nieuwe zwenking van Frederik van Eeden?* mag gezien worden in zijn jongste boek: „Jezus' Leer en Verborgen Leven". Het is inderdaad frappant hoe de dichter thans over Christus spreekt: „mijn grootste heerlijkheid in eeuwigheid". Over de Katholieke Kerk, de H. Eucharistie, de H. Maagd laat hij zich uit met de grootste sympathie. „Jammer, jammer bij dit alles, dat hij, die toont zich los te willen maken van de hem en ons omringende banaliteit, toch nog zoo droef bevangen blijft in honderden raadsels". — „Komt dan nooit de tijd, dat deze worstelende reuzegeest zou mogen rijzen naar het hoogste jubelende leven van verzekerd geloof? Hoe sloeg hem jaren lang het lot der désillusies! Toch temde het hem niet. En het zal hem nooit temmen, tenzij hij volgt zijn eigen raad, dien hij in „God en Mensch" eens biddend gaf:

> Ik moet voor U heel klein, heel klein mij maken,
> Week als een jong konijntje in menschenhand.

P. Albers zet zijn levensschets over *Victor de Stuers* voort en behandelt hier vooral zijn arbeid voor onze rijks-archieven.

Onder „Mededeelingen" vinden wij eene oordeelvelling van Dr. Proost over onze letterkunde: „Nemen wij den inhoud in zijn geheel, en bepalen wij ons oordeel over onze hedendaagsche literatuur, dan kunnen wij moeielijk enthousiast zijn; o, zeker, er wordt braaf en veel geschreven in ons lieve vaderland, wij krijgen den indruk dat er solide gewerkt wordt, maar verder: ach wat is dat alles klein en wat missen wij het grootsche en geweldige. Wij moeten het helaas bekennen: literaire kunst ten onzent is niet veel bijzonders; in een bepaald kader valt er veel te prijzen en te loven, maar waar de mensch in dezen bewogen tijd iets grooters en diepers wil hebben, grijpt hij vergeefs en komt er een zielig gevoel over hem, ten spijt van den zelfvoldanen Van Deyssel en van den conferencier Herman Poort, die alles zoo ophemelt en de vele anderen die ingenomen zijn met de literaire producten. Schrijven schijnt een vak geworden te zijn. Met een heel enkele uitzondering: *het groote geluid is er niet".*

In *De Katholiek* schrijft J. M. Keulers over *Apologie der Kunst*

en Apologie door Kunst, waarmede niet iedereen het eens zal zijn. Hij eindigt aldus: „Als het waar is, dat er buiten de Kerk geen heil is, (en dat is geloofswaarheid), waar is het ook, dat er buiten de Kerk geen schoonheid is (ten minste geen volmaakte). Welnu, had men dat altijd geloofd, dan zou het nooit mogelijk geweest zijn, ons de Grieken als voorbeeld voor oogen te stellen in de kunst". En verder nog: „Het hoogste in de schoonheid bleef voor de Griekea en alle heidenen verborgen, volmaakte zedelijke schoonheid, zieleschoonheid, ascese, mystiek, bovennatuurlijke deugden en heiligheid". Vergeet de schrijver niet hier eene distinctie te maken?

Een „Quos ego" van Frans Goenen zegt A. Homulle en hij neemt Coenen om zijn kwajongens-achtig en erg dom artikel in „Groot-Nederland", waar hij de katholieken verwijt dat zij geen kunst hebben, eens terdege onderhanden. Niemand is een oortje waard voor dezen vriendelijken houwdegen: Schaepman een rederijkende bulderbas, Hugo Verriest een zwakke kracht, Eduard Brom bedenkelijk verheven, Albertine Smulders goedmoedig, eerlijk, maar prozaïsch; Marie Koenen goed-tweede-soort-middelmatig, B. van Meurs ongenietbaar. En wat zou Frans Coenen dan wel zijn? Als wij meten met den maatstaf, dien hij anderen aanlegt, blijft er waarachtig niet veel aan hem uit te meten.

Het leger wil men weg, zooveel mogelijk tenminste, en vele demagogisch aangelegde heeren houden redevoeringen over die mogelijkheid, bestoken de regeering met moties of schrijven bitter ondankbare brochuren tegen het militairisme niet alleen, doch ook tegen de militairen, die toch maar gereed stonden in de tijden van gevaar hun bloed en leven te geven. Ik vind het jammer, dat aan zulke voorbarigheden ook katholieken om het hardst meedoen, het lijkt zelfs een uiterst gevaarlijk spel, juist in deze dagen, nu onder leiding van een troep uit hun evenwicht geraakte joden de schunnigste elementen in de maatschappij worden opgezet tegen het gezag.

Iets heel anders is het, na te gaan of er geen bezuinigingen kunnen worden aangebracht in de militaire uitgaven, zooals dat de heer A. Juten doet in „De Beiaard": *Het Militaire Onderwijs*. Het zou te veel plaats eischen de voorgestelde veranderingen van den schrijver hier weer te geven. Alleen dezen eenen zin zou ik willen afdrukken en onder oogen brengen van de paar hard-van-stapel-loopers, die ongeveer het heele leger pardoes maar willen afschaffen met zes weken opzeggen, als gold het een dagmeisje. Zij bedenken: „Alleen een actie voor langzame en regelmatige aftakeling van het bestaande, kan voeren tot den wensch van de geheele natie: *Vermindering der oorlogskosten*. Met stukjes en beetjes kan deze slechts worden verkregen.

Kees Meekel eindigt zijn blijspel: *Ferguut en Galiëne*, dat veel oorspronkelijks bevat, maar toch al te bizar van opvatting en verbeelding lijkt om een onvoorbereid auditorium te kunnen boeien.

Aan den te vroeg ontslapen kunstenaar *Jac. van Gils* wordt een afscheidsgroet gebracht door Huib. Luns. „Was hij pessimist? En in welken zin? Wij vragen ons dat sedert een paar dagen af. Kan het ook zijn dat hij verfijnd optimist was? Verfijnd was hij in ieder geval; de verfijning van een eenvoudig mensch gaf hem mogelijk die melancholieke allure. Hij was ontwijfelbaar een artist (wij gebruiken met opzet dit woord) en wat de menschen de fouten van den artist noemen, hij had ze. Hij was onordelijk of beter hij was niet „netjes", hij was achteloos in vele zaken, hij was wispelturig, wist de dingen niet goed en precies, kon belachelijk verstrooid zijn, en kon als een berg opzien tegen de eenvoudigste dingen van allen dag. Maar hij had van den artist ook de laaiende vlam van het ongebreidelde enthousiasme, de pure stralingen van eerlijke meeningen en goed geloof, de fijne ontroering van het gevoeligst hart en de beminnelijke naïveteit van reine gedachte.

Het komt ons voor, dat de heer Luns heel handig eenige persoonlijke grieven tegen knoeiers en wantoestanden in de kunst weet te luchten bij deze gelegenheid. Zoo zegt hij o. a.: „Hij kende het vereenigings-leven en zijn doode-haat, hij wist dat de voorzitter, secretaris of penningmeester de leden der vereeniging tot sporten van hun ladder plegen te maken, zoo nu en dan leende ook hij zijn kop en schouders voor dien verheffenden arbeid, en na een paar goede trappen begreep hij weer duidelijk, dat dit zijn terrein niet was... Zóó was hij niet modern.

Van Gils vooral in de detailleering zijner projecten wil met groote vrijmoedigheid nieuwe wegen opgaan, d. z. wegen, die men in lang niet bewandelde, maar hij kon niet over zich verkrijgen vast te gelooven dat de wæreld eerst in zijn behoorlijk kogellager begon te draaien, juist op den datum van zijn geboorte... Zóó was hij niet modern.

Hij zag duidelijk, dat de kunstenaar-politicus vaak succes heeft; hij was geen politieke kunstenaar, en heeft nooit grooter zucht van verlichting geslaakt, dan toen het zeker was, dat hij als candidaat van den gemeenteraad gevallen was".

Molkenboer besluit zijne interessante artikelenreeks *Het Italiaansch bij Hooft en zijn Kring.*

Onder het opschrift: „Goede Dagen" geven een predikant en eene dame hun indrukken van de retraiten voor niet-katholieken gehouden te Noordwijkerhout en te Ubbergen. De eerste zegt: „Ik kan deze eerste proef met een Heeren-Retraite voor niet-Katholieken niet anders dan uitnemend geslaagd noemen". De andere verklaart in gelijken geest: „Ik kan alleen verklaren: kom en zie. Eene katholieke retraite laat oneindig meer beleven dan sensaties van occulte krachten of esoterische leer. En geleefd heb ik die al te korte dagen sterk, ik hoop er mijn verder leven op te bouwen". In Kroniek en Kritiek schrijft Hoogveld over Liturgica naar aanleiding van het boekje „Omnia Probate etc."

en G. Brom over Tooneel. „De Paradijsvloek" van Laudy wordt besproken door Zoetmulder: „Er kunnen bezwaren rijzen tegen sommige gedeelten, o zeker, maar ze doen niets af aan den eind-indruk: 'n onroerend, grootsch werk diep-innerlijk te hebben genoten".

Het Dompertje zegt pittige waarheden en schijnt ook te begrijpen dat de wereld op het oogenblik ziek ligt aan morbus democraticus. Zoo wordt er gesproken van mannen, die van vakvereenigingspolitiek geen andere notie hebben dan dezen stelregel: „Hoe meer je vraagt, hoe meer je kans hebt te krijgen". Dat is nog geen bolsjewisme als in Rusland, gelukkig niet, maar het is iets, dat er zeer na aan verwant is. Immers, ook hier worden alle economische wetten met voeten getreden, begint de heerschappij van den grootsten schreeuwer". Elders weer heet het, na vermelding van Lloyd George's overwinning der stakende spoormannen: „Hij maakte nog maar één fout, een die gemaakt wordt uit sleur en gewoonte. Hij liet n.l. de stakers den verzuimden tijd nog rekenen, alsof zij gewerkt hadden. Dat is een restantje van de dwaasheid, waardoor uit elke staking het zaad gekweekt wordt van een nieuwe...". Zou het ook geen onrechtvaardigheid zijn tegenover de belastingbetalers, wier duiten misbruikt worden om menschen te beloonen, die niet alleen geen diensten hebben bewezen, maar zelfs onberekenbare schade hebben aangericht door hun vlegelachtig optreden?

Een zéér wijs woord lijkt ons ook het volgende: „Gelukkig voor het broodetende Amsterdam hadden ook de bakkerspatroons een betere oplossing dan hun socialistische wethouder, wiens praatjes geen gaatjes konden vullen. Zij lachten wat met zijn dreigement, dat hij hun bakkerijen in beslag zou laten nemen, maar zorgden voor onafgebroken beslag in hun bakkerijen. Zich door den drang der menigte ontheven ziend van het verbod om 's nachts te werken en zich niet bekommerend om welke onzinnige bepaling ook, arbeidden zij met eigen kracht. Hun vrouwen en kinderen hielpen mee en met behulp van de weinige werklieden, die van goeden wil waren, leverden zij 80 à 90 % van het gewone quantum brood. Uit de omliggende plaatsen en ver uit de provincies kwamen de patroons hun makkers in de hoofdstad helpen en werd het een stakinkje, waarbij de stakers en hun vrouwen en kinderen niet het minste last ondervonden van broodsgebrek. Zij aten brood uit de hand der patroons".

In *De Gids* komt behalve *Walmende lampen* van De Meester als belletrie voor een aardig, vlot en gezellig verhaal van G. van Eekeren: *De briljantspeld.* Het vervolg zal ons leeren, wat de briljantspeld in het eenzame leven van de verarmde Line zal beteekenen. H. T. Colenbrander zet zijn *Studiën over de Nederlandsche Restauratie* voort. Het Binnenlandsch Bestuur is het onderwerp van dit artikel, dat van veel en naarstig onderzoek getuigt. Door Willem I's penvoerder Falck wordt deze vorst

liberaal genoemd, maar dit woord „liberaal" is een zeer samengesteld iets en beteekent eigenlijk geen tyran als Napoleon, maar een verlicht en gematigd despoot ten minste in Noord-Nederland. In België heeft het woord sterk den bijsmaak van anti-clericaal, zooals de toekomst duidelijk zou doen blijken. Dr. Jan Veth geeft de rede door hem gehouden op de *Rembrandtherdenking* van 4 October j.l. in het Rembrandthuis en Dirk Coster het slot van zijn beschouwing over *Dostojefsky*, van wien hij niet zonder eenige overdrijving zegt, dat hij het geweten der moderne menschheid is geworden, die het zieleleven van de 19de eeuw tot een moderne mythologie omschiep. Over diens levensbeschrijver Perski is hij daarom niet goed te spreken en noemt diens boek niet verkwikkend, doch leerzaam voor de kennis ook van Dostojefsky, van wien hij echter zoo weinig heeft gezien. Hij eindigt met zijn lezers te waarschuwen tegen „dit weefsel van onbegrip, slordigheid en zelfs laffe insinuatie, waarvan iedere bladzijde een gevaarlijke misleiding is, — gevaarlijk juist door halve waarheid. Nog levert Dirk Coster nieuwe bijdragen voor zijn *Marginalia*, waarvan weldra het 5de hoofdstuk zal verschijnen. Hij heeft het thans over *Liefde en Liefdeloosheid* met als motto het Evangeliewoord: „Wie heeft, dien zal gegeven worden. Wie niet heeft, dien zal genomen worden ook wat hij niet heeft". In de Bibliographie wordt van Mathias Kemp's *De vreemde vogel* gezegd, dat hoewel zijn ragdun uitgesponnen allegorieën, te zelden reikend tot symbolisme, afmattend mogen werken, hij toch twee zeer kostelijke gaven bezit: klâarheid van zegging en een eigen klank.

Aan *De Beweging* is duidelijk te zien, dat zij ten einde loopt en spoedig tot stilstand zal zijn gebracht. Jan Wils geeft een artikel: *De Hedendaagsche Stroomingen in de Bouwkunst* voor vakmannen zeker van veel belang. C. A. Mees eindigt zijn gewijde dierenfabel *Het gewijde Dwerghart.* J. Israel de Haan zendt zijn *Kwatrijnen* uit Jeruzalem, waar hij nog vertoeft. De verzen zijn gewild-grappig en huiselijk òf soms wild van schrijnend leed:

God, Gij roept, ik sidder. En ik kom:
Nu zal de wreede Eeuwigheid breken.
Maar altijd niets! Uw eeuwigheid blijft stom
En gesloten voor al mijn smeeken.

Hij is wel een zwerver, die geen rust vindt. Een andere Ahasverus.

PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Louwerse (P.) Geïllustreerde Vaderlandsche Geschiedenis, versierd met 150 platen van Joh. Braakensiek en anderen. Zesde druk. Amsterd. Van Holkema & Warendorff.

Met prijzenswaardige onpartijdigheid heeft Louwerse deze geschiedenis geschreven. Waar hij een oordeel velt over personen, raadpleegt hij zorgvuldig de schrijvers, die het best hen hebben kunnen benaderen en doordringen in hunne mentaliteit.

Wordt er onvriendelijk gesproken over Filips van Spanje, dan is het met de woorden van den katholieken Nuijens, noemt hij de watergeuzen ruwe, onbehouwen klanten, evenals Lumey onmeedoogend en wreed, dan geeft hij zijn eigen opinie als protestant over deze protestantsche strijders. Natuurlijk zijn wij het niet in alle onderdeelen met Louwerse eens, maar dat neemt niet weg, dat wij groote hoogachting gevoelen voor zijn strenge eerlijkheid.

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Hull S. J. (E.) Theosophie en Christendom. Van Rossum en Teulings. (138).

Den inhoud van dit boek vormen de dertien artikelen verschenen voor het eerst in „The Examiner" van 1903 en 1904 en wel naar aanleiding van een tweetal bijdragen van den heer Beaman in de Maart- en Novembernummers van het tijdschrift „East and West", waarin eene vergelijking wordt getrokken tusschen Theosophie en Christendom.

Pater Hull komt tot deze gevolgtrekkingen:

1. Het ethische in de theosophie is eene weerspiegeling van de redelijke beginselen van het Christendom, en aldus beschouwd staat zij wel niet vijandig tegenover het Christendom, maar is zij er toch evenmin een verbeterde uitgave van. Wij meenen dus te mogen beweren, dat geen Christen iets van de Theosophie te verwachten heeft, want hij bezit reeds lang al het goede dat dit stelsel hem aanbieden kan. Als een geloofsbelijdenis echter genomen, of als een verzameling van leerstellingen, die het heelal verklaren of die de godsdienstige en theologische betrekkingen van God tot den mensch en het menschelijk lot uitleggen, staat de Theosophie zóó scherp tegenover het Christendom, dat het volkomen uitgesloten is tegelijkertijd christen en theosoof te zijn.

Als een echte Engelschman speelt Hull „fair play" wijl hij de theosophie bestrijdt gelijk dit stelsel wordt weergegeven door Beaman, dat is ontdaan van al den mysterieuzen, exotischen,

occultistischen rimram, waarvan vooral madame Blavatsky en hare trawanten zoo'n ophef maakten, om des te veiliger hare oplichterijen te kunnen plegen.

Wij meenen echter, om misverstand te voorkomen, er nadrukkelijk op te moeten wijzen, dat hier slechts een type van theosophie, zoo gunstig mogelijk voorgesteld, wordt bestreden, doch de theosophie, gelijk zij door Blavatsky, Leadbeater en Beasant werd geleerd en door de meesten aanvaard, een poppenkasterij te zien geeft, die den lachlust van elk denkend wezen óf de verontwaardiging moet gaande maken. A. GIELEN.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

Hoogeveen (E.) en Dr. J. Peeters. Leerboek der Dierkunde ten dienste van Hoogere H.B.S. en Gymnasia, Normaal- Kweek- en M.U.L.O.-scholen. Met een atlas. Nijmegen, Malmberg.

Aan dit boek is bijzonder veel zorg besteed en ik kan mij voorstellen dat de schrijvers zich heel wat moeite hebben moeten getroosten om in elk onderdeel zoo rekening te houden met de jongste uitkomsten der wetenschap als zij hier gedaan hebben. Dat er een vraag bestond naar zulk een degelijke en wetenschappelijke handleiding zal de uitgever wel ondervinden, daaraan twijfelen wij geen oogenblik.

De platenatlas is rijk, bijzonder rijk, op het eerste gezicht bezit hij misschien niet die aantrekkelijkheid welke andere dergelijke atlassen met gekleurde platen en photogravuren van het levend of reëele object kunnen bieden, maar de vele penteekeningen bieden het onschatbaar voordeel, dat het voornaamste in de figuren naar voren kon worden gebracht en bijzaken, die kunnen verwarren, werden weggelaten. Alles saamgenomen; een uitnemend geslaagd boek. DR. S.

Verbeeten (J. J.) en **Vincent** (A.) Opvoeding en Onderwijs. Leerboek der Pædagogiek. Eerste Deel. Vierde Druk. Malmberg, Nijmegen. (432) f 4.50.

De herhaalde herdrukken maken het overbodig dit boek nog aan te prijzen, hoezeer het dit ook moge verdienen. Ik mag volstaan met te zeggen, dat den katholieken onderwijzer hier het beste wordt geboden, dat hij redelijkerwijze verwachten kan.

Wolters (P. R.) Beknopt overzicht van Opvoeding en Onderwijs. Malmberg, Nijmegen (170) f 2.

De schrijver compendieert niet een bepaald leerboek, maar neemt uit veler of uit eigen ervaring wat van zijn gading is tot samenstelling van dit overzicht. De aanleiding om dit compendium te laten verschijnen was voor den schrijver het feit, dat „groote leerboeken het gebrek hebben, dat studenten er niet gemakkelijk den weg in vinden, de geboden leerstof niet overzien en in zich opnemen".

Zwetsloot (Jan) De redacteur van „De Voorhoede" geeft als nummer 60, 61 en 62 van Futura's Volksbibliotheek drie keurige en duidelijke uiteenzettingen: 1. *De Arbeidswet-Aalberse* (In vragen en antwoorden). 2. *De Invaliditeitswet* (Uiteenzetting der voornaamste wettelijke bepalingen, die 3 December 1919 in werking treden). 3. *De Ouderdomswet* (Uiteenzetting der voornaamste wettelijke bepalingen betreffende de Vrijwillige Ouderdomsverzekering).

Wij behoeven geen woord van aanbeveling aan deze aankondiging toe te voegen, want er zullen velen zijn, die met verlangen hebben uitgezien naar deze beknopte en duidelijke uiteenzettingen.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Beckx (J. C. M.) Twee Wegen. Futura, Leiden. f 0.75.

Het zal wel als lectuur voor het volk zijn bedoeld, en er zitten in het verhaal heel goede momenten, maar de wijze van voorstellen is wel een beetje onbeholpen.

Twee zoons van fabrikanten studeeren voor priester; de eene volhardt, de andere wordt socialist, maar na allerlei ondervindingen, waarbij zijn zuster ook al betrokken is en zijn vader een beroerte krijgt, komt hij tot inkeer en wordt karthuizer.

Wat mij een weinig verwondert, is dat bij de plechtige gelegenheid eener eerste H. Mis, reeds bij het ontbijt in de pastorie champagne wordt geschonken, hetgeen wel wat vroeg is, en tevens het vermoeden wekt dat de schenkende fabrikant O. W. gemaakt heeft. Op den schrijver heeft dit gulle onthaal echter zoo'n sterken indruk gemaakt, dat hij de champagne betrekt in eene vergelijking, die niet alleen potsierlijk, maar ook wel ietwat ongepast ons lijkt: „Uit de diepte kwam hij omhoog de fonkelende champagne, en nog hooger wilde hij in bruisenden overmoed. Uit de diepte kwamen zij omhoog de toasten en zegeningen en hooger wilden zij, nog hooger... waar de Almachtige zich neerboog van zijn troon en vol liefde neerzag op den jongen strijder voor zijne eer". — Het is ongetwijfeld goed bedoeld, maar het is verbazend smakeloos. M. WALRE.

Calcoen (J. C.) Als het verleden spreekt. Zeist, J. F. Schwartsenburg. (222) f. 2.90, geb. f. 3.50.

Carl. Germer had een goudvischje noodig en zijn vriend baande hem den weg naar een rijk meisje. En toen alles in orde scheen en hij het meisje werkelijk lief had gekregen, kwam een miskend medeminnaar en lichtte zijn doopceel.

Wat te voorschijn kwam was nu juist niet verkwikkelijk. Het bleek dat de huwelijkscandidaat een valsch speler was, dat hij een arm meisje had verleid en nog steeds paaide met valsche beloften, en den laatsten tijd weer gespeeld had, alles afgewonnen van een jongmensch, die waarschijnlijk uit het wanhoop zich het leven zou benemen.

Het jonge meisje was verstandig genoeg om zich niet door de liefde te laten verblinden en wilde niets meer te doen hebben met den onguren sinjeur.

Zijn vriend evenwel, dr. Neumann, hoopt hem nog terug te brengen op den goeden weg en neemt hem eens energiek onder handen. En Carl besluit zijne misdaden te gaan belijden aan den vader der vroegere verloofde. Dat is goed. Wij hopen echter van harte dat hij daardoor de verloren gunst van het meisje niet zal terugwinnen. M. WALRE.

Eysten (J. W.) Om een oude Veste. Amersfoort, Slothouwer (214).

De oude veste is Vlissingen ten tijde dat de groote vechtersbaas Napoleon de wereld in rep en roer bracht en de goedige koning Lodewijk ons land regeerde. De Franschen hadden Vlissingen bezet en de Engelschen kwamen de stad bestoken met hun kartetsen en granaten. En alles was als kort geleden, de inwoners kropen in hun kelders en de smokkelhandel tierde welig en de Hollanders moesten de producten hunner eigen koloniën peperduur betalen. En om die oude veste speelt zich nu eene geschiedenis af van liefde, ontrouw en doodslag. Het boek is voor volwassenen. M. WALRE.

Footner (Hubert) De Pelsjagers. Amsterd., Scheltema en Holkema (219) f 1.50—f 2.50.

Een goed en boeiend Indianenboek. De ondernemende blanke, de gevaarlijke halfbloed, het heldhaftige, redding-brengende meisje... alles is aanwezig om het verhaal spannend en boeiend te maken.

Iersel (Charles van) Het Gouden Droomschip.

Een boek, waarvan wij den uitgever niet zullen vermelden, omdat niemand het behoeft te bestellen. Want het deugt niet.

Als klein kind ziet Bob in zijn droomen reeds „een groot gouden droomschip, het goddelijke schip van eenzaam liefdesverlangen”.

Met zijn zestiende jaar heeft hij een liaison met een getrouwde vrouw en wordt vader.

Later voelt hij liefde, of wat dat soort menschen er mee gelijk stelt, voor zijn nichtje, maar ontdekt dat zij zijne zuster is en er van een huwelijk dus geen sprake kan zijn.

Behalve deze inhoud mag ook de stijl nog een reden zijn om het ongelezen te laten, niettegenstaande de „Haagsche Courant”

verzekert: „Het is ontegenzeggelijk goed geschreven, de auteur heeft beslist technische kwaliteiten".

„Er was ook zijn vader, die vriend hem ook was, maar verder, verder niet zoo na en zonder gedachtenlooze overgave, om het kind onvermoede, droeve geheimenis, dat voelde aan, maar niet wist, voelde enkel vaag en zonder begrijpen" (blz. 10).

„Zij was de vrouw, de eerste hij had gehad". Dit soort moderne koopmansstijl vindt men door het heele boek.

„En daar achter, als schimmebrooze duidelijkheid, achter sluiers van zinnengestreelde vervoering en verstandsbedwelmende, zich verhullende lustverheerlijking"...

Och kom, ik geef het liever op. Waar de verhaspeling onzer taal zóó evident is, behoeft men verder geen bewijzen meer aan te dragen.

Locke (William) Pension Broccard. Utrecht, H. Honig.

Het is moeielijk te geloven dat deze Locke dezelfde is als de schrijver van „de Geliefde Vagebond". Het verschil tusschen dit en het bovengenoemde boek is zoo in het oog vallend groot, dat men tot twijfel wordt gedwongen, ofschoon er werkelijk niet te twijfelen valt. De Vagebond was zonderling, maar er lag iets tragisch en aangrijpends in het doen en laten van dezen zonderling, in de ontreddering van dit teleur-gestelde leven.

Pension Broccard is gewone feuilleton-lectuur en heeft geen enkele bizondere kwaliteit, die het boven de massa-productie der huis-of-tuin-romans uit heft. Inhoud noch vorm geven ons eenige aanleiding om over dit boek een woord van lof, niet eens van goedkeuring te schrijven. LODE.

Mæterlinck (Maurice) De onbekende Gast.

De vertaling van „l'Hôte inconnu", waarin de would-be wijsgeer de allermalste beschouwingen ten beste geeft over dood en toekomstig leven. Het boek staat op den Index.

Nieboer (Attie) Boerentypen uit de Betuwe. Drukkerij Jacob van Campen, Amsterdam (237).

Een vorig boek van dezen jongen auteur: „De Geur van de Kamperfoelie" werd door de kritiek op ongemeen vriendelijke wijze ontvangen. Willem Kloos oordeelde o. a.: „...En ik twijfel dan ook niet, of hij zal, indien hij zoo doorwerkt, bij het ontwikkelde gedeelte van het publiek, dat toch ten slotte alleen den doorslag geeft in beslissingen over schrijvers onsterfelijkheid, langer blijven leven dan de naam van Cremer heeft vermocht"...

En mij dunkt ook wel, dat Nieboer deze kritieker-handjes, welke van alle kanten zoo verwelkomend naar hem worden uitgestoken, ontroerd en met vertrouwen drukken mag. Zijn kunst is niet voornaam (daarom verwondert mij die breede zin van Kloos over „ontwikkeld publiek" en „onsterfelijkheid", maar

gemoedelijk, opgewekt, humoristisch, van het volk tot het volk. Er staan werkelijk heel leuke en vooral koddige schetsen in dit boek, al ligt het er dan ook somwijlen wat al te dik op. Maar als men bedenkt, dat boer Hánje zelf aan het woord is, wordt dat vrij natuurlijk. „D'n pensioenganger", dat is de Amsterdamsche student, die bij Hánje in den kost komt liggen, waarschijnlijk om een weinig op zijn verhaal te komen van den boemel, is goed geteekend, maar het verhaaltje is een beetje dubbelzinnig, evenals de reis van Hánje naar Amsterdam.

Oolijk is de passage, waar boer Hánje, op aanraden van den Meester, kennis maakt met de werken van moderne auteurs.

„Ik viet 'n boek van Jac. van Looy „Proza"... Wel haos 'n vóétdik weur 't.

'k Zocht er 't kleinste vertelseltje uit, „Een Wandeling".

— Wa zitte toch te grillen? zei Tonia.

'k Zeg: — De meester die het gezeid, asdat dit bijkans nog wel een van de beste weur. Maar ik begrijp der niks van!

Wa beteikent dà nou?

> ... Nog worden de melodieën niet volzongen in het van glazene schilfers overal wiebelende bosch.
> Sprenkelingen van zang, het gesprokkel nog niet uit is in het rotriekende!

We schoten allemaol in de lach.

— Foei minsch wa'n smerrige kjerl! zei Tonia.

— Oewe! D'n rotriekende! schrauwde Hanneske, medeen dat ie d'n kleinen Djérk de pet van de kop sloeg.

— Da zijde gij eiges! greinde Djérk.

'k Zeg: — Houw suut jonges, maak toch nie zo'n spiktakel!...

'k Zal maar is 'n vjers vatten van Willem Kloos!

> Ik ween om bloemen in den knop gebroken!...

— Héch, wa'n ákelike, flauwe kjerl! zeg 'k.

— Ja nou... zei Tonia. De gråniums zijnt em van 't wijnter zekers kepot gevroren! Da's dan ok nie plezierig veur 'm. Da kan ik m'n eigen nou bes begrijpen. Toe v'lee jaor die mooie floks van mijn kepot gevroren is, toe ha'k der ok wel haos um kunnen schrauwen, zoo spijtig was 'k der van!...

Van Eeden (Zouw da nog fremilie van Van Ede d'n voerman zijn?) en Couperns (maor daor wier ik zoo slaperig van) en Heyermans (da's nog veul slimmer as da van dien Kweerido) worden op hun beurt allen door Hánje gewogen, maar te licht bevonden.

Uit deze aanhaling leert men voldoende de kwaliteit der geestigheid kennen, welke Nieboer in zijn schetsen ten beste geeft.

LODE.

Robbers (Herman) St. Elmsvuur. 2 dln. Uitgevers-Mij. Elzevier, Amsterdam.

't Zou ons zeer verwonderen, indien dit laatste boek van Robbers veel zou bijdragen tot zijn literairen roem, ondanks den aantrekkelijken, ietwat geheimzinnigen titel. Wat St. Elmsvuur eigenlijk is? Het licht, dat in zomernachten soms zweeft om de scheepsmasten. Zooals meer gaat met zulke gezochte titels, blijkt het verband tusschen hen en het gebeuren in het boek tamelijk los te zijn en heeft men moeite de verklaring van het symbool te vinden. De roman beschrijft de lotgevallen van Huib Hoogland, een jongen uit den z.g. netten burgerstand, die na overlijden van zijn lastigen vader, zijn studiën moet onderbreken en bij een boekhandelaar in betrekking komt. Hij ontmoet er vele menschen, en maakt er de beweging van '80 mee. Onwillekeurig zoekt men naar portretten van de hoofdmannen uit dezen tijd, doch Robbers maakt er geen roman à clef van. Alleen noemt hij met naam en toenaam de modeschrijvers uit dien tijd, met wie Huib natuurlijk dweept. Met zijn vrienden boomt hij, op niet altijd even fijnen toon, over oude en nieuwe richting. Hij klimt op, brengt het tot procuratiehouder in een uitgeverszaak, trouwt na eenige succesvolle liefdeshistories de gescheidene vrouw van een zijner vrienden en verlaat ons, zittend in zijn huiskamer naast de wieg van zijn eerstgeborene. Belangwekkende dingen vallen in den loop van het verhaal niet vóór, Huib is volstrekt geen interessant personage. 't Eenige, dat hij misschien bijzonders doorleeft, is zijn vriendschap met Bosweerde, een katholiek Limburger, die zijn geloof heeft verloren en op zijn sterfbed geestelijken bijstand weigert tot groot verdriet van zijn vrome moeder en zuster. 't Roomsche meisje — belachelijk dat zij onder 't praten met Huib een kruis slaat (deze kruisen hooren bij onkatholieke schrijvers altijd bij roomschen) — maakt grooten indruk op Huib. Hij tracht zelfs na den dood van Bos den godsdienst te leeren kennen, maar Thomas à Kempis verveelt hem gauw en hij bevindt, dat Kloos en van Deyssel c. s. hem dezelfde emotie geven. Het is een slap boek en verraadt bij den schrijver moeheid, afmatting, een gebrek aan behoefte om iets wezenlijks te zeggen. M. S.

Schalwijck (H. Wilhelmine) De vrouw van den Dorpspredikant. Van dezelfde schrijfster als: Elisabeth and her german garden. Zeist, J. Schwartsenburg (146).

Wat ik van dit boek moet denken, weet ik niet, zelfs na herhaalde en nauwkeurige lezing. Dat het geen boek is voor jonge menschen staat voldoende vast, maar of het een boek is met verkeerde strekking heb ik niet precies kunnen uitmaken. En mij dunkt: deze moeielijkheid om de schrijfster te doorgronden en de twijfel, waarin men blijft gevangen of het boek goed of kwaad bepleit, strekt niet ten gunste van dit geschrift.

Juffrouw Ingeborg, de dochter van een Anglikaanschen bisschop moeten even in Londen bij den tandarts zijn, en wijl ze daar buiten verwachting spoedig klaar is, gaat ze met een reisgezelschap naar Zwitserland, maakt onderweg kennis met een dominee en trouwt. Kind op kind wordt geboren, hare gezondheid gaat achteruit en een dokter verklaart haar dat het huisgezin niet verder mag worden uitgebreid. Zij deelt het haar man mede en zegt dat zij van plan is zich aan het medisch advies te houden. De dominee, die zijn parochie geestelijk verwaarloost en zich hoofdzakelijk bezig houdt met onderzoekingen op landbouwkundig gebied, is woedend en beweert dat zij hem niet liefheeft. Zij wordt nu, of wil worden een van die onuitstaanbare vergaderingdames, die zich geroepen wanen haar bemoeizucht over alles en nog wat uit te strekken, als moesten zij de wereld in een ommezientje een paar eeuwen vooruit brengen. Maar het pakt niet.

Dan stelt een schilder haar voor met hem naar Italië te gaan om de kunst te leeren waardeeren. Hij heeft geen zuivere bedoelingen maar zij vermoedt van den prins geen kwaad. Ze zegt haar man dat ze een paar laarzen in Londen gaat koopen en vertrekt naar Italië. Als ze haar man ansichten wil sturen, zegt de schilder dat zulks niet kan omdat zij haar „schepen achter zich verbrand" heeft. Zoodra ze begrijpt wat deze kerel bedoelt, besluit ze dadelijk naar huis terug te keeren en schrijf haar man een brief met volledige verklaring.

Als ze thuis komt vindt ze hem in zijn laboratorium, en met een uitdrukking op zijn gezicht alsof hij zich plotseling iets herinnert zegt hij: „Heb je de laarzen gekocht, Ingeborg?"
Zij vraagt hem of hij haar brief niet heeft gelezen. „Je brief? antwoordt hij. Op dat oogenblik ziet zij haar brief ongeopend daar op tafel liggen. Zij neemt hem op en vraagt of hij nog lezen wil: maar hij is al weer verslonden in zijn werk en schrijft rustig voort, hij schijnt niet eens meer te weten dat zij aanwezig is.

Als in haar andere werken zit ook in dit boek weer echte hnmor, doch de moeilijkheid, ja de onmogelijkheid, welke men ondervindt, om de bedoeling der schrijfster, want eene bedoeling is er, te raden, laat een gevoel van onvoldaanheid achter. A. GIELEN.

Timmermans (Felix) en **Thiry** (Antoon) Begijnhofsproken. Mij. voor goede en goedk. lectuur (256).

„Uit de „Binnenleiding" haal ik deze woorden der schrijvers: „Wij voelden het vergane leven, dat hier nageurt in 't simpel gedoe der witgekapte begijntjes. Ons hart smolt van ontroering en een sprak: Een Begijnhof is een doode heilige, die nog een aangenamen meloenreuk heeft".

En de ander zei: „Laat ons schrijven over dien reuk".

En dan hebben wij deze antieke verhalen geschreven tot profijt ende jolijt der menschen, die wonen langs de zee, in 't blonde Holland en het malsche Vlaanderen. En wij hebben er heel devoot

dien reuk in neergelegd. En wie hem niet ruiken en mocht, verwijte het niet ons, maar zijnen neuze.

„Dit hebbe ik u gezegd, opdat het u geen hindernisse worde", spreekt Sint-Jan.

En niettegenstaande deze waarschuwing, vrees ik toch dat meer dan een dezer sproken velen eene „hindernisse", dat wil zeggen eene ergernis zal zijn.

Timmermans mag dan niet met den dooddoener komen, dat wij het niet hem, doch ons zelven hebben te wijten. Neen, men moet al heel argeloos zijn om niet te voelen, hoe tusschen al dien gewilden eenvoud de lichte ironie prikkelt van den modernen mensch, wien de kinderlijke vroomheid der begijntjes tot vriendelijk schertsen noopt. Ik bedoel nu niet eens „de Aankondiging" of „de Strijd tusschen Elias en den Antikrist", dat eene parodie lijkt der Annunciatio en ieder geloovig gemoed pijnlijk aandoet, maar die overal verspreide trekjes en haaltjes, waarmede men zoo handig een zuiver beeldje in een karikatuurtje kan veranderen, een vrome legende tot een onnoozel bakersprookje kan vervormen, en wat een voorbeeld van diep-innig gelooven moest verbeelden, een staaltje wordt van idioot bijgeloof. Neem b.v. „De ivoren Fluit", een soort van Zauberflöte, „wier fluweelen klankenspel den hemel opende en God liet zien in al zijn glorie. Geen wonder dat het begijntje Agapieta haar verlangt te bezitten: „De fluit zou haar laten leven in God!... en he! dan zouden de zusters haar vereeren en beminnen als een van God-gezegende die vizioenen heeft! En Agapieta verlangde nu naar den dood van den bezitter der fluit, „zij verdubbelde heur ijver in 't bidden, droeg communies op in deze intentie, hield noveen na noveen, maar 't kortte niets... Ze begon soms te wanhopen, dacht dat God heur verliet". En zij krijgt gedachten als een giftmengster uit een colportage-roman: „Ze hoorde vertellen hoe Marieken Vlimeria gestorven was nadat ze lindenthee uit een koperen potteken had gedronken. Men moest voorzichtig zijn met koperwerk, meenden de zusters terwille van het groen".

Dat kon Agapieta redding brengen. „Als Baldwienus in 't koperen emmerken zijn middageten halen kwam, keek ze angstvallig elk spleetje na of er geen groen te bespeuren was. En ze was blijde als er zuurkool opgediend werd aan de noentafel, dat beet het groen uit het koper en verhoogde heur kansen!... Maar lacy! 't en deerde Baldwienus niet!"

Maar eindelijk gaat de simpele Baldwienus dood en het begijntje krijgt de begeerde wonderfluit.

„Ze bracht de fluit aan den mond en blies een lied dat rein van klank was en zeer schoon. En zie! een roze-wolk omhulde de luisterende begijntjes, scheurde open en in de diepste diepten van den hemel zagen ze allen God in de reien der engelen en Heiligen, met het duifken boven het schitterende hoofd en het lammeken aan zijn voeten.

De begijntjes weenden van geluk.

Maar plots bemerkten ze hoe de purpren oogen van den Heer in hun goud-omrande kassen rolden en zich vestigden op Agapieta. Hij bracht de subtiele witte hand aan het hart, trok een gloeiend pijlken uit zijn borst en slingerde het met een vlug gebaar naar Agapieta.

Het bliksemde en het visioen sloeg weg.

Er sneed een scherpe gil door de stille lucht en daar stond Agapieta als een brandende braambosch in heur deurgat... En de orgeliste brandde af tot een hoopke zwarte assche waar een blauw vlammeken boven wiegelde.

En een anderen dag wierd de assche in een sigarenkistken gedaan en nadat er mis over gehouden was, begraven nevens Baldwienus in een heel, heel klein putteken".

Wie uit dit citaat niet voelt de onechtheid, de opzettelijkheid, het drakerige zelfs, moge door de zoetelijke taal zich laten meesleepen om het gansche boeksken door te lezen en te genieten van de kunstvaardigheid der schrijvers. Anderen, wier fijner gevoel hen dadelijk de onzuiverheid dezer sproken doet bemerken, zullen waarschijnlijk den moed derven, hunne lektuur tot het einde te vervolgen uitsluitend om de schoone taal, kunstige verbeeldingen en dichterlijke beschrijvingen. A. B. H. GIELEN.

Tovate (Heinz) De laatste Schrede. Bruna, Utrecht (296).

Neem dit geschrift mee naar huis, het is de geschiedenis van twee zeer hysterische menschen; en zeg mij wat gij er van denkt... zoo spreekt de officier van justitie tot den rechter van instructie, terwijl hij hem de geschreven bekentenis ter hand stelt van den man, die zijn vrouw heeft gewurgd en haar toen met petroleum overgoten en in brand gestoken. De laatste schrede is de zelfmoord: „Zoo zal ik de laatste schrede doen, en met vaste hand aan de poort kloppen, aan welker drempel die vrouw mij zoo dikwijls de comedie van den zelfmoord heeft voorgehuicheld, tot ik eindelijk, moede van de walgelijke grap, haar heb neergestort in den dood, dien zij altijd gewenscht heeft — waarvoor zij echter zoo bang geweest is".

Het is jammer, dat de uitgevers dergelijke lectuur verspreiden, waardoor in halfgetroubleerde geesten en zwakke hysterici de misdadigste neigingen kunneu worden wakker gemaakt. Ook voor de gezonden zijn zulke geschiedenissen van erotomanie en andere half-gaarheden beslist schadelijke lectuur.

Geiszler, dien niemand van overdreven strengheid zal beschuldigen, oordeelt lang niet malsch over het ongezond werk van Tovate. De man wilde „so etwas werden wie der Deutsche Maupassant, und die Kokottengeschichte würde sein litterarisches Lebenselement.... Pathologisch ist zuletst dies ganze Schaffen, das durch eine Fülle von Farben blendet, ohne darüber an Widerwartigkeit zu verlieren". „Der letzte Schritte" verscheen in het Duitsch in 1903. M. WALRE.

Turgenjef (Iwan) Eene ongelukkige. Cohen, Amsterdam (237).

Eene ongelukkige, Punin en Barburin en Lukerja, zijn de drie verhalen of schetsen in dit bandje saamgevat. Wat de literaire waarde betreft, staan allen gelijkelijk hoog, naar hun inhoud durf ik ze niet voor iedereen zonder onderscheid aanbevelen. Vooral in het eerste komt wat te veel van hartstocht uit de bladzijden oplaaien en maakt de perversiteit van een ouden kerel de atmosfeer te zwoel. Ik moet er echter den nadruk op leggen, dat 't resultaat veeleer is een afkeer tegen de ondeugd dan eene verlokking tot de zonde, welke door winst-beluste uitgevers en auteurs zonder talent, maar met des te meer ondervinding op liederlijk gebied, zoo vaak wordt nagestreefd.

Lukerja is een heilige. Jong, mooi en gelukkig verloofde, treft haar het ongeluk, de geheimzinnige ziekte na een val. Zij verschrompelt tot een mummie en ligt zoo zonder beweging, op een armoedig leger in een armzalige schuur, altijd tevreden, stille duldares. En als men haar geduld bewondert, dan is zij zelve het meeste verbaasd en wijst op voorbeelden van anderen, die in haar oog heel wat meer beteekenen. Zij maakt zich geen zorgen, noch om het heden, noch om de toekomst. „God weet beter dan ik wat goed voor mij is. Hij heeft me een kruis opgelegd, bewijst dat niet dat Hij mij liefheeft?"

Als de jonge man, die haar toevallig in hare eenzaamheid ontdekt heeft, nadat ze al zeven jaren aan haar lijdenssponde heeft gekluisterd gelegen, en door medelijden bewogen, vraagt of hij iets voor haar kan doen, dan klinkt het hartroerend eenvoudig:

„Ik heb niets noodig; ik ben, den hemel zij dank, geheel tevreden", zei ze op geroerden toon en met de grootste inspanning. „God geve aan alle menschen gezondheid! Maar misschien kan Hij uw moeder bewegen voor de boeren hier, — het zijn heel arme menschen, — de pacht te verminderen, voor een kleinigheid. Hun landerijen zijn slecht en brengen niet veel op... Hoe zouden zij van God alle goeds voor u bidden!... Maar ik heb niets noodig, — ik ben volkomen tevreden".

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

B. H. te D. Vraag, als dat huis nog bestaat, den catalogus van Lehr und Handbüchern für Gewerbe und Industrie, Maschinenbau-und Ingenieurkunde bij A Hartleben, Wien I. Seillerstätte 19. Daarin kunt U alles vinden wat U noodig hebt.

N. H. J. te Br. Boeken met theosophische leerstellingen, zooals die van Blavatsky, Leadbeater, Besant, Sinnett e.a. zijn verboden door de algemeene boekenwet. Ten overvloede bevatten de Acta apost. Sedis van 1 Aug. 1919 nog een uitdrukkelijk en drievoudig verbod door de Congr. S.Off. gegeven op de vraag: of katholieken lid mochten worden van theosophische genootschappen, aan hun vergaderingen deelnemen en hun publicaties lezen.

W. R. te S. l'Histoire de Gotton Connixloo van Camille Mayran, met haar waren naam genoemd Mlle Saint-René Tallandier, hebben wij in Boekenschouw reeds besproken, als wij ons niet vergissen. In 't kort: de roman is zeer goed gebouwd en uitmuntend geschreven, maar lang geen aanbevelenswaardige lectuur wegens de geweldige passie en louter dierlijke liefde der heldin, die onverhuld wordt blootgelegd.

H. K. Wij gelooven veeleer dat de joodsche anti-pogrom-drukte in ons land een handigheid der joden is om zich bij voorbaat reeds te wapenen tegen alle mogelijke uitbarstingen der openbare verontwaarding, als het eindelijk tot de massa doordringt dat de beestachige gruwelen gepleegd in Hongarije, Rusland, Duitschl., en elders, voor het overgroote deel op rekening der joden staan. Laat ze liever beginnen met te bestrijden de joodsche spektakelmakers in ons land, en daardoor een bewijs geven dat zij niet zijn gediend van de vlegelachtigheden dier heeren. Dat zal hen beter beschermen tegen de woede van het volk dan alle andere maatregelen. De door u genoemde boekjes kennen wij niet, houden ons voor toezending voor onze rekening aanbevolen.

D. K. L. te den H. Op dat gebied ken ik niet veel werken. Misschien kunnen U dienen H. de Baedts: L'Art de Plaider (Gent, Siffer. 1891) en A. le Clercq: Quelques mots sur la profession d'avocat. (Brussel, Schepens. 1898). Ik ga alleen op den titel af, ken de boeken zelf niet.

J. K. te C. Er staan in dat boek van F. van Eeden een massa dwalingen, die echter uwe philosophi wel gemakkelijk zullen ontdekken. Het boek is overigens merkwaardig genoeg om de geweldige geestesverandering van den schrijver, zooals u uit het artikel in de Studiën wel hebt kunnen opmaken.

ZZ. Urs. te Bandoeng. Wij zenden U al vast onzen hartelijksten dank voor uw zeer gewaardeerd bewijs van belangstelling.

T. W. te A. Wend U liever onmiddellijk tot de directie der kath. Illustratie.

M. te N. Uwe uitgaven in dank ontvangen, wij kunnen echter geen plaats inruimen voor de bespreking van leerboeken voor de lagere school. Wij gelooven ook dat uwe boekjes zich zelf voldoende aanbevelen.

LIEFDE EN EER

De jodin Carry van Bruggen maakt reeds maanden lang het weekblad *Wereldkroniek* onveilig door hare besliste onwaarheden en anti-christelijke theorieën bij massa uit te stallen onder het uithangbord: *Liefde en Eer.* Wij zouden met voorbeelden uit het Indische leven dezer Aziatisch-Nederlandsche dame wel heel duidelijk kunnen maken welke origineele denkbeelden zij heeft over liefde en eer, doch haar misslagen in de *Wereldkroniek* zijn van jongeren datum en geven dus haar beschuldiger, die ik zijn wil, de zekerheid dat hij zich niet keert tegen eene, die misschien reeds tot betere gevoelens mocht zijn gekomen.

Ik wensch mij niet te verdiepen in de min of meer wijsgeerige beschouwingen, waarmede de schrijfster hare stellingen saust, die in deze woorden zijn samen te vatten: bij een absolutistisch-monarchale gezindheid treedt het collectiviteitsgevoel op den voorgrond, bij eene republikeinsche de persoonlijkheid; en daardoor verandert ook de positie niet alleen van staatshoofd en onderdaan maar ook en tegelijk die van den man tegenover de vrouw, van den ouder tegenover het kind, van den kunstenaar tegenover zijn objecten, van den mensch tegenover het dier, tegenover de natuur en alles, tot in de fijnste vertakkingen van het geestelijk leven, van godsdienst en huwelijk af tot mode en vermaken toe.

En dan gaat zij deze veranderingen na tijdens den „republikeinschen" geest van het Evangelie (in de eerste tijden) en den „militair-theologischen" geest van de Kerk (in de middeleeuwen). Zoo moeten wij van haar vernemen dat „de oudste Christelijke denkers en schrijvers verkondigen *precies dezelfde* ideeën, die eerst in de 16de eeuw Montaigne en later in de 18de eeuw Rousseau in zijn „Emile" verkondigt".

In de middeleeuwen werd de vrouw stelselmatig tot een inferieur wezen gemaakt.... en het bewijs? Dat een bisschop van Troyes heeft verklaard, dat Christus herhaaldelijk tot Petrus heeft gezegd: „Paissez mes agneaux" en maar één keer: „Paissez mes brebis" en dat daaruit „*onweerlegbaar*" volgt.... „que c'est aux jeunes garçons que l'Eglise, institutrice de l'univers, doit consacrer la plus grande partie de la sollicitude". Alsof de bisschop iets anders heeft willen zeggen dan dat de grootste zorg der Kerk

naar de jeugd (aux jeunes garçons) moet uitgaan, nog meer dan naar de volwassenen (brebis).

Bossuet laat zij deze theorie verkondigen: „Doe altijd wat u wordt geboden, desnoods onrecht en misdaad; de daden van den vorst zijn een zaak tusschen hem en God, niet tusschen hem en zijn onderdaan".

In de middeleeuwen stond de „liefde" volkomen onder de heerschappij der „eer", maar het middeleeuwsche spel van „Lanseloet en Sanderijn" is de dageraad van den nieuwen dag, waarin de „liefde" wederom zal triomfeeren over de „eer". Hetgeen de schrijfster als een ideaal begroet en hetgeen niets anders bij haar beteekent als een pleidooi voor de vrije liefde.

Hierbij krijgen wij nog wijsheden te slikken van het volgend kaliber: „Alle eerlijke filosofie is uiteraard onmaatschappelijk, anti-maatschappelijk, alle filosofie is in zekeren zin pessimistisch". Na deze stellige bewering zal men wel overtuigd zijn dat Mevrouw haar filosofisch weetje weet. Wil men haar echter zien in haar gansche filosofische grootheid, dan moet men de volgende kipje-zonder-kop-redeneering eens trachten te volgen:

(Opstel IX.) We eindigden ons opstel den vorigen keer met de mededeeling, dat „Lanseloet" door moderne inleiders wordt beschouwd als een *„uiting van den geest van de opkomende burgerij voor welke de adel des gemoeds beslissend was voor de waarde eener persoonlijkeid"*.... Inderdaad is men geneigd in een zekere gedachtenloosheid dit aldus te noemen. Ook op de lagere en hoogere scholen wordt over dit naderen van Humanisme en Renaissance op deze wijze gesproken, als kòn er sprake zijn van een opkomen der burgerij, zoo niet *à priori* de adel des gemoeds boven den geboorteadel werd gesteld — als was er eenige reden om aan te nemen, dat een opkomende burgerij redelijker zou zijn ten opzichte van het beoordeelen der menschelijke verdiensten dan de adel. Het tegendeel is waar, wij zien dat duidelijk om ons heen. De „burgerij" kent net zoo goed haar vooroordeelen van stand en geld en naam en beroep als de adel maar durft denken. Maar de zaak was, dat het opkomen eener burgerij op zich zelf een teeken, een symptoom was van ontwakende redelijkheid, welke tot het besef komt, dat er, naast de „hooge geboorte" ook andere kwaliteiten zijn, die den mensch het recht geven op een goede plaats in de wereld. Redeneert men op de oude manier, volgens de oude school, dan zal men

in laatste instantie altijd stuiten op de vraag: waarom kwam juist toen die burgerstand op? Hierop is dan wel weer allerlei economische spitsvondigheid en geleerdheid als antwoord te geven, maar achter elk antwoord zal zich een verder „waarom?" onverbiddelijk blijven opdringen. Denken we ons echter alle veranderingen als momenten in de zelfontplooiing van de Wereld-Idee, dan.... komen we weliswaar óók niet tot definitieve „verklaringen", maar dan zijn we althans zoo redelijk, ze ook niet meer te verwachten, evenmin als het antwoord op de vraag, waarom „alles is, zooals het is".

Beschouwen we deze geleerdheid eens wat nader. Ofschoon de schrijfster de woorden, waarmede zij het achtste opstel zou hebben besloten, cursief laat drukken en tusschen aanhalingsteekens plaatst, alsof zij inderdaad letterlijk werden aangehaald, staan zij er in werkelijkheid niet. Doch dat zullen wij nu maar eens laten rusten.

Waarom zou men niet aannemen dat de opkomende burgerij redelijker was dan de adel in het beoordeelen der menschelijke verdiensten?

Al had zij hare standsvooroordeelen, zij was ten minste vrij van de speciale standsvooroordeelen des adels, waaronder op de eerste plaats het overschatten van den geboorte-adeldom stond. En dus precies als de „gedachtelooze" inleiders beweerden: zij zocht de waarde der persoonlijkheid in den innerlijken adel.

Neen, zegt Carry van Bruggen, eerst ontwaakte het besef dat er naast een hooge geboorte ook andere kwaliteiten zijn, die den mensch het recht geven op een goede plaats in de maatschappij, en daaruit ontstond de burgerij. Aangenomen dat het besef langzaam is gegroeid eerst bij enkelen en toen bij velen, totdat men ten laatste kon spreken van een opkomende burgerij, aan welke dit besef gemeenschappelijk was, ging het toen dadelijk weer verloren? Of bleef deze geest de opkomende burgerij bij? Waarom zouden de inleiders dan niet kunnen spreken, gelijk zij deden, van „uiting van den geest der opkomende burgerij"? Waarom is dit gedachteloos?

En dan de vraag: waarom kwam juist toen die burgerstand op?

Kan men niet met evenveel recht vragen: waarom een ezel achteruit slaat als hij een pak slaag krijgt, waarom een bloem opengaat als de zon schijnt, waarom een mensch, die nadenkt,

tot andere gedachten kan komen, die hij vroeger nooit heeft gehad?

En dan ten slotte die heerlijke oplossing om alle veranderingen te beschouwen als momenten in de zelfontplooiing van de „Wereld-Idee", met de openhartige verklaring dat het geen oplossing is, dat wij er niets verder mee komen, en dat wij ook eigenlijk niet hadden verwacht er verder uit wijs te kunnen worden.

Wat een enorm geleuter! En dat wordt nu in zoo'n plaatjesblaadje den eenvoudige menschen voorgezet als degelijke kost, zwaar van wijsheid. A. GIELEN.

EEN PROLEET NAAR DEN GEEST

Het behoort tot de maatschappelijke deugden, dat men den tegenstander, hoezeer hij ook met ons in opvatting moge verschillen, toch steeds blijve behandelen met die hoffelijkheid, welke aan heel het debat den goeden toon geeft, het kenmerk van beschaving. De helden en zelfs niet de goden van den roemvollen Homeros, nog veel minder sommige afgevaardigden der gezegende Democratie bij lands- en gemeenteregeering mogen ons ten voorbeeld strekken. Maar... men kan alles overdrijven en personen, die zich zelf buiten allen beschaafden omgang stellen door hun ingeroeste onbeschoftheid en hun gezochte vlegelachtigheid, behoeft men niet te naderen met leugenachtige formules van achting en eerbied. Zij behooren uit eigen vrije keuze tot het zoodje en wie den schijn aanneemt alsof hij hen daarom niets minder acht dan andere fatsoenlijke menschen, beleedigt door zijne houding het behoorlijke deel der menschheid. Ergerlijk is het de kijvende vischwijven, welke hier en daar reeds over de zetels hangen der vroede vaderen, met den titel van „Mevrouw" te hooren aanspreken, maar minstens even ergerlijk klinkt het, een kwajongensachtigen scribent te hooren beoordeelen als een „geachten schrijver". Als zoo'n man met bootwerkers-manieren een geheelen stand onder zijn plompen voet tracht te loopen, of kroeggrapjes verkoopt over dingen, die voor hem te hoog liggen, dan geeft hij zelf bewijs te over, dat hij gerekend moet worden tot het maatschappelijke zoodje en zijn schrijfsel alleen lectuur is voor de kornuiten, die in geestes- en gemoedsleven even laag staan als hij.

Na deze inleiding wilde ik den lezer eens vragen, welk rangnummer in de Maatschappij men den heer Hans Martin zou moeten geven? Deze Hans tracht door schrijven van romans eene bijverdienste te winnen, hetgeen zeer eervol kan zijn. Minder eervol wordt het echter al, indien hij zijn lust voor het schunnige genre niet wil bedwingen en zijn debiet zoekt te vergrooten door zijn boekjes aantrekkelijk te maken voor vooze, bedorven zielen.

In zijn zoogenaamd „kluchtig verhaal" *Malle Gevallen* (dat, helaas, reeds den achtsten druk beleefde) hoont hij herhaaldelijk degelijkheid en reinheid als een paskwil, als iets dat alleen voor bleekneuzige jongetjes goed genoeg is. Wij zouden echter den man met zijn ordinaire levenshouding hooghartig voorbij zijn gegaan, indien hij het nu niet eens in zijn hoofd had gekregen om eens te beproeven of hij in lompheid en grofheid niet het record kon slaan.

Hij heeft namelijk kort geleden weer een roman uitgebroed met den veelbelovenden titel: *De Menschaap, een onwaarschijnlijk verhaal.* In het woordje vooraf tracht hij geestig te doen: „Dit boek is geen nieuwerwetsche roman, want geen ongelukkige liefde of gevallen van zielsziekte en andere buitenissige en weeë afwijkingen liggen er aan ten grondslag". Het mag zijn, maar in elk geval is het een product van verbeelding, gemoed en hersens, die wel degelijk beschadigd zijn door buitenissige en weeë afwijkingen.

Het gegeven in deze bladzijden verwerkt is, volgens den schrijver zelf, te kwalificeeren als „schunnig" (blz. 134). Het betreft het doen en laten van een monsterachtig wezen, verwekt door de vereeniging van een Bataksch meisje en een orang-oetang (ibid.) Dit verzinsel eener ongebreidelde fantasie, hij noemt het zelf zoo, geeft den schrijver de gezochte gelegenheid om zijn zwadder en gal eens uit te spuwen over het christendom. Dat begint al op bladzijde 16, waar een verloopen zendeling, die op sterven ligt, verklaart: „Ik woonde in Rotterdam, — vader was timmermansbaas. Zondagsavonds had hij van zuivere christelijkheid een stuk in zijn kraag en sloeg uit naastenliefde m'n moeder en ter afwisseling m'n broers en zusters en mij. We vonden dat doodgewoon, zóó christelijk waren we. 't Hoorde bij den Zondag.

Dominee en ouderlingen vonden me een bolleboos en ik moest natuurlijk in de godgeleerdheid (ken je een stommer woord?)

gaan studeeren". Als zendeling woont hij later onder de Dajaks met een hooge opvatting van zijn taak, zooals blijkt uit de woorden: „over den bijbel en over god praatte ik niet meer en ook dát schenen ze bijster geschikt te vinden".

Maar de achterbuurtsche grofheid van den scribent komt het ruwst voor den dag op bladzijde 115 en volgende. Iets moet ik daaruit wel aanhalen om duidelijk te maken met wat soort individu wij hier te doen hebben.

De Strijd om Piet's Ziel. — „Die dag bracht een zonderlinge verrassing. Immers, we hadden vergeten, dat Piet (zoo heet de aapmensch), door zijn kruisje en bij koninklijk besluit nu ook een „ziel" gekregen had. Nauwelijks hadden we in de ontredderde kamer ontbeten, of een pastoor en een dominee werden aangediend.

De pastoor trad het eerst binnen. Zijn groote wanstaltige platvoeten staken in wijd uitgeloopen lage schoenen, waarvan de punt ten hemel wees. De wollen kousen lagen met dikke plooien om de enkels. Zijn zwarte jas was vettig en bemorst. Het gezicht glom en de nagels waren vuil. Iedereen zou het een leelijken wanstaltigen man gevonden hebben, indien niet zijn achterste voren zittende boord bewezen had, dat we te doen hadden met een man, die voor het altaar gemachtigd was God's genade uit te deelen.

De dominee zag er uit of hij naar een begrafenis moest, had iets van een doodbidder. Als je de bergrede gelezen hebt en je ziet dan zulke vertegenwoordigers van Christus' leer voor je staan, voel je dit op eens als een felle parodie op het verhevene, zoo ongeveer als een slecht draaiorgel, dat de Meistersinger-ouverture speelt.

Toen beide vertegenwoordigers van het ware geloof tegelijkertijd van wal staken en met stemverheffingen poogden elkaar te overschreeuwen, besloten wij den pastoor eerst aan het woord te laten. Deze begon met de uitspraak van: „Gij zijt Petrus en op deze rots zal ik mijne kerk bouwen". Hij betoogde, dat de bisschoppen van Rome op het altaar van het graf van den apostel steeds God's woord hadden bewaard en van daaruit over de wereld hadden verbreid tot het geluk en het welzijn van het menschdom. Want de roomsch-katholieke kerk was de alleen zaligmakende, waar haar geloof heerschte was geen strijd tegen ketters en van ketters onderling in naam van Christus gevoerd. Daar kon het niet gebeuren, dat elke ketter van God's woord

een letter maakte, daar niet de dwalende menschen, doch de onfeilbare Paus de richtsnoer aangaf van het dogma, dat heil brengt en geluk. De katholieke kerk is door haar alomvattendheid, zoo betoogde hij, de toeverlaat evenzeer voor den hoogstaande als voor den arme van geest. Door de bemiddeling van de moeder God's, stelde zij den dwalenden zondaar in staat zijn ziel weer te reinigen. En hij verheerlijkte de biecht en de absolutie en verklaarde, dat de kerk zich gaarne zou belasten met de leiding van het verdoolde schaap (dit was Piet) waaruit de duivel gebannen moest worden en waaruit de goede inborst te voorschijn gehaald moest worden als een wondere vrucht uit een harden ruwen bast. Op den onvermijdelijken weg naar de hel en verdoemenis zou de kerk daar staan als..."

„Als een bord van de A.N.W.B. bij een gevaarlijke helling", schamperde Bodegraven, die het betoog al te lang vond.

Maar de pastoor liet zich daardoor niet uit het veld slaan. Hij gaf nog een reeks afgezabbelde zinnebeelden ten beste eer bij eindigde.

Toen lieten wij den dominee aan het woord. Die begon dadelijk met ons aan te spreken met broeders in den Heere en ging zoo zalvend praten, dat je een gevoel kreeg of er allemaal slijmerige regenslakken op je lichaam rondkropen. De tachtigjarige oorlog was voor hem een ongezochte aanleiding om het geloof te verheerlijken waarvoor onze voorvaderen (hij haalde er de Geuzen, Kenou Simons Hasselaar en Lange Pier bij) gestreden hadden. Dan gaf hij eenige hatelijkheden ten beste over den dienst van afgodsbeelden en meende, dat een waar Nederlander slechts het geestelijke kon verkiezen boven de streeling van oog en zinnen, welke de katholieke kerk eigen is. Waarop de pastoor natuurlijk vuur en vlam vatte, Luther en Calvijn afvalligen noemde en een theorie over de Drie-Eenheid gaf, die — hoewel ze er niks mee te maken had — Bodegraven en mij heelemaal stil maakte. Maar de dominee gaf het niet op. De onnoozele beriep zich op mij als orthodox zendeling en verklaarde, dat ik toch óók zijn geloof geschikt had geacht voor laagstaande geesten. Hij was dan ook volkomen uit het veld geslagen toen ik hem vertelde het orthodoxe geloof zelfs dáàr voor te laag te hebben gevonden.

Zoover waren wij dus met ons gesprek gevorderd, toen er verscheidene andere dominees werden aangekondigd.... Hun geklets en gezwets deed je tenvolle de verwording van het

Christendom begrijpen.... Deze groote „geestelijke" vraagstukken, die het politieke leven van ons volk sedert eeuwen beheerscht hebben, waren zoo volkomen geesteloos, dat je er van walgde. Geen van al de dorre, duffe kereltjes scheen ooit iets van den waren geest van Christus te hebben gevoeld. En naast die suffe, dorre kereltjes, stond de dikke, bolwangige materialistische geestelijke, met grove handen en vuile nagels, als een andere verkondiger van een andere leer van Christus. Het was een schouwspel om iedereen voorgoed af te schrikken van al wat kerk en godsdienst heet.

En toch zeide Bodegraven, toen we eindelijk aan tafel zaten: „Ik moet van dat gekolder van die heeren natuurlijk niets hebben, maar zou het per slot van rekening toch niet de moeite waard zijn om Piet een soort godsdienstige moraal bij te brengen? Als er duizenden zijn, die den onzin slikken, dien wij zooeven hebben hooren verkondigen, als er duizenden zijn die daardoor een ruggesteun krijgen en van het slechte pad worden afgehouden, dan lijkt het mij toch, dat een zoo laagstaand wezen als Piet in elk geval een soort moraal, een soort van wet noodig heeft".

„Die heeft hij", zei ik, „de sjambok" (dat is de zweep).

„Nou goed", meende Bodegraven, „laat voor hem de sjambok God's hand, mitsgaders hel en verdoemenis zijn, dat kan geen kwaad. Alle primitieve godsdiensten, de orthodoxe niet het minst, zijn gegrond op een gevoel van vrees. Leer Piet een stel geboden, zooiets als: niet slaan, niet dooden, niet snoepen, nooit naast de W. C. wat doen, elken dag wasschen, menschen vriendelijk groeten en meer dergelijken. En stel op elke overtreding een paar zweepslagen. Je zult zien dat de uitwerking nog zoo kwaad niet is".

Ten laatste vernemen wij van den schrijver: „Het verhaal van den zendeling en de vreemde, heldere droom, die zich daaraan vastspon, zijn mij onuitwischbaar bijgebleven. En vaak is het of ik plotseling in onze samenleving, onder het mom van een achtenswaardig burger, den menschaap voor me zie".

Uit welk milieu de heer Martin komt, weet ik niet, maar in welk milieu hij thuis hoort, valt niet moeielijk te bepalen. Het is misschien mogelijk dat hij zich aan tafel behoorlijk weet te gedragen, niet morst, niet met zijn vingers in zijn kopje roert, de voeten van zijn tafeldame niet verplettert... dat kan alles wel mogelijk zijn, maar naar den geest is en blijft Hans Martin een proleet.

„Écratez lui l'épiderme et vous retrouverez le Tartare", zei men van Peter den Groote. Wie dat herhaalt van dezen scribent, slaat den spijker op den kop. Het verraadt een volslagen gebrek aan innerlijke cultuur, een door en door proleet-zijn naar den geest, om op zulk eene wijze te spreken over kerk en godsdienst en Christendom. Een man als deze, die in zijn vroegere boeken grapte over ongebondenheid, dronkenschap en ontucht, als triomfen van den vrijheidlievenden jongeman, moet hier komen klagen over de verwording van het Christendom! Dat is waarlijk wel het summum van onbeschaamdheid.

Om zijn geestigheden mogen zijn schoonmaakster gichelen en vrouwen als Loeki uit *Malle Gevallen;* ieder mensch die in beschaving iets meer ziet dan: eten met de linkerhand, manchetten dragen, handen verzorgen en schoon linnen aantrekken, zal ronduit verklaren dat wij hier weer te doen hebben met een dier proleten naar den geest, wier getal in den lande schijnt toe te nemen en wier vrijmoedigheid schijnt te beteekenen, dat ze zelf niet eens meer weten wat ze zijn en waar ze thuis hooren. Dáárom werd het hier eens duidelijk gezegd.

Met de slotwoorden van den schrijver stemmen wij gaarne in: „En vaak is het mij of ik in onze samenleving, onder het mom van een achtenswaardig burger, den menschaap voor me zie. En dit is wel het pijnlijkste van de wonderlijke geschiedenis". Inderdaad!!

R.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Het Weekblad *Le Monde Illustré* was niet altijd onberispelijk, of laten wij het maar ronduit bekennen zonder er zwachteltjes om te winden, het was dikwijls heel verderfelijk.

In 1909 kwam de fransche criticus Léon Jules tot de bevinding, na een naarstig onderzoek, dat deze Revue in 1908 in 24 afleveringen (van de 52) artikelen bevatte, waarin de echtscheiding werd verdedigd, de vrije liefde goedgepraat, boeken en tooneelstukken aangeprezen zonder rekening te houden met moraal en goeden toon, of verhalen den lezers voorzette, die min of meer scabreus waren.

Daarin is nu een gelukkige verandering gekomen sinds Juni van dit jaar. De *Monde* is vereenigd met *La Revue du Foyer* van Henry

Bordeaux en *La Revue Française* van Antoine Redier, waardoor de richting vanzelf naar betere zijde moest worden getrokken.

Dezelfde criticus, Léon Jules, die vroeger partij moest kiezen tegen de *Monde,* mag thans aan de nieuwe uitgave zijn lof niet meer onthouden. Zorgvuldig heeft hij de nummers, die sinds Juni onder de gewijzigde redactie verschenen, onderzocht en hij erkent dat zijn bezwaren van eertijds volkomen zijn verdwenen.

Henry Bordeaux heeft reeds aangegeven in welken geest hij zijne kroniek „sur la Vie Française" denkt te schrijven: „Je voudrais au cours de ces chroniques rechercher avec mes lecteurs les idées qui, le mieux, assureront l'avenir, la prospérité, la grandeur de notre pays au sortir de l'épouvantable épreuve qu'il a traversée". En hij hield woord. Zijne levensschetsen van Joffre, Foch, Pétain en Castelnau bewijzen dit en niet minder zijn artikel in een der Septembernummers over „les familles nombreuses", waarin hij deze afschuwelijke zonde der kinderbeperking, welke woekert als een kanker in het fransche volk, met felle verontwaardiging geeselt. Ook komt hij op tegen den geest van hard tegen hard, dien de oorlog gewekt heeft en die de eensgezindheid in het huisgezin ondermijnt. En niet ten onrechte ook waarschuwt hij tegen de valsche voorspellingen of de roekelooze en willekeurige uitleggingen der ware profetieën.

Redier zorgt voor de rubriek „Courrier de Paris", die hij zeer belangwekkend weet te maken. Hij wijst op de verwoesting, die er uitgaat van het fransche tooneel, waar men weer bezig is de meest schunnige stukken op te voeren. Hij pleit voor den terugkeer naar het land, waardoor een einde zou kunnen komen aan de overbevolking der steden met al haar nasleep van ellenden. Een zeer belangrijke studie wijdt hij aan de golf van luiheid en werkschuwheid, welke over Frankrijk gaat en zeer ernstige economische verwikkelingen ten gevolge heeft.

Jacques Duval is belast met de literaire kritiek en hij kwijt zich van deze taak op eerlijke en bekwame wijze. Gelukkig loopt hij niet mee met de mode van den dag, maar geeft zijn eigen wel overwogen oordeel. Eene mode is het, den nog kort geleden zoo hoog gevierden Rostand te verkleinen en zelfs te verachten, maar Duval handhaaft hem als een groot, ofschoon zeer ongelijkmatig dichter.

Wat Raynal in het nummer van 6 September vertelt over draaiende tafels en andere zoogenaamde spiritistische verschijn-

selen, is echter volstrekt niet in den haak en kan van katholiek standpunt moeielijk worden aanvaard. Dat is ook de eenige opmerking, welke wij kunnen maken over al de verschenen nummers onder de nieuwe redactie, en onze conclusie mag zijn, dat wij *Le Monde illustré* kunnen begroeten als eene periodiek, die de sympathie der katholieken verdient.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *De Gids* gaan de *Walmende lampen* van De Meester eindelijk uit. Zoowel Meta als Line, de heldin van G. van Eekeren's *Briljantspeld*, worden in haar liefde teleurgesteld, en zien haar mooie illusies in rook opgaan. Zelfs Baasjè, het twee- of driejarig zoontje van Meta voelt zijn eerste liefde voor een klein meisje van denzelfden leeftijd uitdooven als een walmend lampje, wanneer zij zijn liefkoozingen met eenige flinke meppen en patsen beantwoordt. „Baasje heeft zijn eerste liefdesleed geleden", zucht de moeder, die zelf zooveel en niet altijd even verstandig heeft liefgehad. 't Veelbelovend jong kon niet goed vroeger beginnen. De arme Line komt ook treurig af van haar vereering voor den charmeur Bos. Om zich door hem te doen opmerken, heeft het arme schepsel zich in schulden gestoken, zelfs de briljantspeld van haar moeder verkocht om een nieuwe japon te koopen. 't Baatte niets en Bastiaan maakt het haar, zoodra hij haar toeleg bespeurt, op de meest afdoende wijze duidelijk. Dr. H. P. Colenbrander zet zijn *Studiën over de Nederlandsche Restauratie* voort. Hij behandelt nu de Vereeniging met België, zeker wel een onderwerp van brandende actualiteit. Van mevr. B. C. Boxman-Winkler een verhalend gedicht *Pingala*, dat ergens in het Oosten speelt en vol is van liefde en jalouzie, teleurstelling en groot verdriet. Mr. C. van Vollenhoven geeft hoogst belangrijke *Aanteekeningen en opmerkingen* naar aanleiding van *De Bevolkingsrechten op den grond van Indië.*

De Beweging is grootendeels gewijd aan haar afscheid van het publiek. Zooals men zich herinnert, is dit December-nummer het laatste van dit tijdschrift, dat wegens de ongunst der tijden ophoudt te bestaan. Het is een wisseling van beleefdheden en vriendelijkheden tusschen Redacteur en medewerkers.

Albert Verwey, de leider, spreekt aldus: „Ik heb het voorrecht gehad den strijd voor het dichterschap, die door mij als het eigenlijke in de herleving onzer letteren omstreeks 1850 gezien werd, gedurende tal van jaren in een onafgebroken reeks van tijdschrift-afleveringen te kunnen voortzetten. Nu de mogelijkheid

daartoe me ontvalt, is het niet op een ongelegen oogenblik, maar juist nadat mijnerzijds vrijwel alles was te berde gebracht, wat ik in onmiddellijk verkeer met mijn tijdgenooten wenschte uit te spreken". En verder: „Maandschriften bestaan ten onzent (in andere landen misschien niet?) ter wille van schrijvers en lezers en ze bevatten soms belangwekkende, vaker onbeduidende onderwerpen. Maar er bestaan er geene ter wille van een idée en geene bezitten in zichzelf den maatstaf, waaraan al hun bijdragen moeten beantwoorden". Dr. Berlage gelooft naar aanleiding van het tot stilstand komen der *Beweging* „aan zekere fataliteit, in dien zin, dat een bestaansnoodzakelijkheid zich zelf op het goede oogenblik uitschakelt". Verder spreekt hij zijn dank uit tegenover den leider en zijn bewondering voor de talentvolle en energieke wijze, waarop hij dit tijdschrift gedurende zoovele jaren heeft weten te leiden en in stand te houden. J. P. de Vooys draagt nog een gedicht bij *Voor 't laatst*, dat ook uiting geeft aan zijn gevoelens van weemoed bij het afsterven van dit orgaan. Een ander gedicht van Verwey, *Het lied der Erkentenis*, komt nog in deze aflevering voor, als laatste bijdrage van den afgetreden Redacteur. Prof. Dr. de Vooys bespreekt ten slotte Dr. Jan te Winkel's *Ontwikkelingsgang*. En hiermede is dit maandschrift van het tooneel verdwenen; voor goed?

Het Grootmoedertje van de Russische Revolutie wordt door G. Görris in *Studiën* herdacht. Zij is de grootmoeder niet van Lenins wreed en bloedig en diabolisch werk, maar van de heel wat menschelijker omwenteling, waaraan Kerensky's naam is verbonden. Toen deze uitbrak, was mevrouw Catherina Vreshkovsky 73 jaar oud en had niet minder daarvan dan 31 jaar in gevangenschap of ballingschap in Siberië doorgebracht om wille van haar strijd tegen het tsaristisch wanbestuur. Geen wonder dan ook, dat zij, toen Rusland opjubelde in den eersten roes der pasverworven vrijheid, in triomf uit Siberië werd teruggehaald en onder onbeschrijfelijke geestdrift als een oud-Romeinsche triomphator in Petrogad ontvangen. Toen werd zij om strijd geëerd onder haar lieve vleinaampje „Grootmoedertje", en meende zij het doel van haar levenswerk schitterend verwezenlijkt te zien: de geboorte van een vrij en democratisch Rusland. Maar zij zag slechts het begin van een ontbindingsproces, zóó afschuwelijk, dat zij zelve er thans met ontzetting van terugdeinst.

Zij werd geboren in 1844 op een landgoed in het district Vitebsk uit rijke ouders, op het punt van godsdienst erg vrijzinnig. Reeds als klein kind vond zij haar rijkdom eene onrechtvaardigheid tegenover de armen en lijfeigenen, onder wie zij leefde. Als zij 19 jaren telt, besluit zij haar eigen kost te verdienen en drie jaar dient zij als gouvernante, totdat haar vader haar dwingt naar huis te komen. Zij opent nu een kostschool voor rijke meisjes en van de opbrengst onderhoudt zij een kosteloos schooltje voor de boeren en tracht op andere wijze hun ter hulp te komen. Al

spoedig verlaat zij haar echtgenoot, arbeidt, door hem teruggehaald, met hem aan de opheffing van het volk, maar verlaat hem en straks ook het kind, dat geboren zal worden, voor altijd, „omdat haar echtgenoot geen sociale revolutie wil".

En nu begint voor haar een leven van kommer, ellende en gevaren, als zij Rusland rondzwerft om het volk, zonder succes, te winnen voor de revolutie. In 1874 wordt zij gevangen genomen en veroordeeld tot vijf jaar dwangarbeid in de mijnen van Siberië en nog eenige jaren ballingschap in datzelfde land daarna. Na twintig jaren in ballingschap te hebben doorgebracht, mocht zij in 1896 naar Rusland terugkeeren, waar zij hare propaganda dadelijk opnieuw begint met onbezweken moed en energie. In 1903 onderneemt zij voor de eerste maal een groote dienstreis naar het buitenland, is werkzaam in Zwitserland en Amerika. Toen in 1905 de eerste groote revolutiepoging in het Tsarenrijk uitbarstte, was zij weer terug in haar land. Door den luguberen joodschen regeeringsspion Azev, die zich als verraderlijke vriend bij de revolutionnairen had weten vertrouwd te maken, was zij een der laatste slachtoffers. In 1908 gevangen genomen, bracht zij twee jaren door in de Peter-en-Paul-vesting en werd daarna tot levenslange ballingschap naar Siberië gezonden, waaruit zij bij de jongste omwenteling werd bevrijd.

C. Wessels schrijft over *Straatsburg als Fransche Rijnhaven en de Fransche Rijnbelangen*: „Met den afstand van Elzas-Lotharingen door Duitschland is ook de Rijnhaven Straatsburg onder Fransch beheer gekomen... Maar niet alleen voor Duitschland en Frankrijk is deze politieke verandering van zeer ingrijpenden economischen aard, ook de beide andere Rijnstaten, Zwitserland en Nederland, zijn onmiddellijk bij die gewijzigde toestanden betrokken. Bazel begint juist als Rijnhaven beteekenis te krijgen en Rotterdam dankt niet het kleinste gedeelte van zijn bloei aan het Rijnverkeer". Alle verandering is nog geen verbetering, en de toekomstplannen, vooral indien men de verschillende bepalingen van het vredesverdrag daarbij in overweging neemt, wettigen eene ernstige bezorgdheid.

In zijn derde artikel over de *Drie gevallen Dynastieën* schrijft C. Wilde een necrologium op de Habsburgsche „Das fromme Kaiserhaus". „Welk vorstenhuis kan in de drie laatste eeuwen wijzen op een reeks van keizers, zóó innig godsdienstig en vroom als een Ferdinand II, Ferdinand III, Leopold I, Jozef I, Karel VI, die door hun voorbeeldig familieleven een zoo schitterende tegenstelling vormden met de meeste hoven van hun tijd en ook in de politiek, *veel meer dan andere vorsten, doorgaans* de beginselen van recht en waarheid volgden".

H. Padberg bespreekt in de *Autobiographische Bekeeringsgeschiedenis van Johannes Jörgensen* zijn boek: „Hoe ik Christen werd" en tot onze groote blijdschap vernemen wij, dat het hem wel wat is tegengevallen, eene oprechte uiting derhalve van wat

de meeste lezers schijnen ondervonden te hebben, maar niet goed zoo ronduit durfden bekennen.

Dr. Bierens de Haan schrijft in *Onze Eeuw* een artikel *Aandrift en Weten*, dat tevens een pantheïstische geloofsbelijdenis mag genoemd worden. Constant van Wessem tracht ons een begrip te geven der muziek van *Gustav Mahler*, of beter gezegd van hare beteekenis in cultuur-historisch opzicht.

Uit *Wetenschappelijke Bladen* halen wij een stuk naar voren, dat vooral onze opmerkzaamheid trok. Dat is het artikel van den Duitschen professor Birkenbihl over *Ibsen*, wiens leven een aaneenschakeling van metamorphosen is geweest. Met zijn wisselingen der fortuin veranderden ook zijn uiterlijk, zijn vormen, zijn politieke opvattingen, enz. In zijn ongeluksjaren loopt hij rond met een wildemansgezicht, ongeschoren, met flodderigen flambard. Later, als het hem voor den wind gaat, draagt hij sierlijke bakkebaarden en zijn kleeding wordt zoo elegant, dat men hem voor een beursmagnaat zou hebben kunnen houden. „De algeheele, grondige verfraaiing strekt zich zelfs uit tot zijn handschrift. Hij begint dit zorgvuldig te verbeteren; de liggende, slecht gevormde letters van zijn vroegere periode verdwijnen en in zijn manuscripten vinden wij nu, in den beginne weliswaar nog wat onzeker, goedgeschreven, flinke en steile letterteekens. Deze metamorphose wordt nog voltooid door een zekere afgemeten vormelijkheid en gereserveerdheid, die ons aan Gœthe op rijperen leeftijd doet denken.

In zijn armen tijd nam hij met daad en geschrift deel aan de arbeidersbeweging, in zijn gouden jaren groet hij eerbiedig ieder hofrijtuig, of er iemand in zit of niet. Op ridderorden is hij verzot en bij sommige gelegenheden verschijnt hij van onder tot boven met ridderorden behangen, zoodat hij er uitziet als een versierde kerstboom. Dieper nog dan voor bezette of leege hofkoetsen, neemt hij den hoed af voor iederen geestelijke, dien hij tegenkomt, voor den katholiek zoowel als voor den protestant. In München vooral groet de man, die zich in zijn tooneelstukken als een besliste vrijdenker doet kennen, de hem voorbijgaande katholieke priesters met zooveel eerbied, dat zij menigmaal verward en haastig den onbekenden vereerder met den hoogen hoed dankend teruggroeten". Het is moeielijk in alle opzichten een groot man te zijn.

In *De Beiaard* vinden wij een hoog waardeerend opstel over Mgr. Dr. Ariens door Dr. Brom, waaruit wij echter moeielijk iets kunnen aanhalen, omdat wij daardoor de keurige schets van den schrijver slechts zouden verminken en de lezers geen schijn van idee zouden kunnen geven van wat deze bewonderenswaardige Dr. Ariens in zoo velerlei opzicht is geweest.

PANTA.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Arendsberg (Thérèse van). Op Slotenburg. Amersfoort, Slothouwer. (Keurbibliotheek), (187).

Ellen Howard een jonge wees, komt als gezelschapsdame op Huize Slotenburg. De verweduwde schoonzoon dezer familie vraagt haar ten huwelijk en aldus wordt zij de dochter van haar weldoeners en de moeder van hun eenig kleinkind.

Alles gaat hier van een leien dakje. Ellen is een snoes, een ideaal meisje. De familie, waar ze als juffrouw aanlandde, bestaat uit menschen om te stelen. Ze laten Ellen's broer studeeren voor dokter, overladen haar zelve met weldaden en nemen, na het huwelijk, het geheele gezin in huis.

Het is een geheel onschuldig, vroom, maar niet overdreven, protestantsch verhaal. L. v. D.

Benson (R. H.) „Oddfish". Paul Brand, Bussum (340).

In den achtsten jaargang van *Boekenschouw*, blz. 372, wijdt Melati een uitvoerig artikel aan dit boek. Voor de nieuwe abonnés geven wij een kort verslag van den inhoud.

De hoofdpersoon is Karel II en „oddfish" is de bastaardvloek van Karel.

Deze koning bezit een klaar verstand, nooit falende ridderlijkheid en een spontane geestigheid, maar hij is bij dat alles een zwakkeling. Op zijn omgeving heeft hij een grooten invloed door zijn onweerstaanbare innemendheid.

De bekeering van dezen vorst op zijn sterfbed beschrijft Benson in aangrijpende bladzijden.

De jonge Engelschman Roger Malloch wordt door den paus naar zijn vaderland gezonden om den immer aarzelenden koning bij te staan, indien hij gevolg mocht geven aan zijn plannen om als katholiek te gaan leven en eene verzoening van Engeland met Rome tot stand te brengen.

In 1678 begint Roger zijn avontuurlijke loopbaan, juist in de dagen dat het Oates-complot uitkomt en de priesters, vooral de jezuïeten, aan de hevigste vervolgingen blootstaan.

De lieve idylle van Roger met zijn nichtje Dolly brengt eene opluchting in de zware atmosfeer van misdaad en bedrog. Maar het meisje valt als slachtoffer van een sluipmoordenaar, die het op Roger had gemunt. Roger wordt nu weer getrokken tot zijn eerste roeping: priester.

Het is een prachtig aandoenlijk verhaal, geschreven met het mooie talent van Benson.

M. WALRE.

Bührs (Lize). De Sterkste Kracht. N. V. Uitgeversmaatschappij voorheen Paul Brand, Bussum.

Lize Bührs, die zoo aardig voor de jeugd kan schrijven, heeft zich nu op het gebied der groote menschen begeven en een roman voor volwassenen de wereld ingestuurd.

Nu kan men niet anders zeggen of deze eerste proeve bevat veel goeds. Het is een bekeeringsgeschiedenis, maar niet opdringerig of overdreven. Clémence, haar hoofdpersoon, is protestant of liever niets. Om godsdienst heeft zich haar mondaine moeder nooit bekommerd. Ook haar zuster en broer staan geheel buiten elk positief geloof. De ernstige Clémence, die evenals haar overleden vader, veel verdriet had van den oppervlakkigen, wuften geest der andere leden van het gezin, schiet, begrijpelijkerwijze, niet goed op met haar moeder en zuster. Ziek geworden, vat zij innige genegenheid op voor haar verpleegster, die katholiek is. Zij sluit vriendschap met haar en vindt veel troost bij het opgewekte, in-godsdienstige meisje. Meer en meer voelt zij zich tot haar geloof getrokken, maar stuit op heftigen tegenstand van haar moeder. Haar wordt zelfs het huis ontzegd. Clémence blijft haar overtuiging getrouw, wordt katholiek en vindt een goeden man in den broer van Leny, het pleegzustertje.

'tVerhaal is eenvoudig maar levendig verteld, er is atmosfeer in. Sommige onwaarschijnlijkheden had de Schr. misschien kunnen vermijden, maar over het geheel is het een goed, prettig en toch ernstig boek.

Lize Bührs kan nog veel goeds geven, als zij zich ernstig op karakterstudie en vooral op de kunst van dialogen schrijven toe legt. Hieraan hapert er bij haar soms nog wat.

Duse (S. A.) Het Dagboek van Dr. Smirno. W. de Haan, Utrecht.

Merkwaardige avonturen van den Zweedschen detective Leo Garrin. Maar zweedsch of engelsch of amerikaansch of hollandsch, al die detectives vertoonen toch treffende trekken van overeenkomst met den eerstgeborene, Sherlock Holmes. Ze zijn allen zoo beslist in hun optreden, zoo onmenschelijk koelbloedig en zoo bovenaardsch listig, dat men zoo zoetjes aan kan gaan spreken van de kenmerkende eigenschappen van het ras.

Het recept voor een detective-roman is niet bizonder ingewikkeld. Men bedenke eene misdaad onder schijnbaar heel eenvoudige of uiterst raadselachtige omstandigheden. Men zorge dat in het huis van den moord eene stilstaande klok aanwezig is, eene paar overgebleven sigaretten-stompjes, een rood vrouwenhaar op een zwarte jas, op de trap een sinaasappelenschil, een vingerafdruk, enz. De officieele politie moet van dat alles niets bemerken, de grootste stommiteiten uithalen en natuurlijk het verkeerde spoor volgen. Dan komt de detective met het ondoorgrondelijke gelaat, en geholpen door den schrijver, die alles zoo netjes heeft klaar-

gelegd voor hem, ontdekt hij met deze tweedehandsche scherpzinnigheid den heuschen misdadiger. De groote kunst is nu maar te zorgen, dat de lezer niet al te gauw in de gaten krijgt waar het heen moet. Hij moet in spanning worden gehouden tot het laatste oogenblik; anders is de aardigheid er af. En Duse speelt dat in dit boek op meesterlijke wijze klaar. Het is of wij het in Keulen hooren donderen, als wij op het einde vernemen wie de moordenaar is. Wij zullen ons wel wachten het hier te verklappen en het spannend genot van den lezer bederven. A. GIELEN.

Eilkema de Roo. Liefdes Veelvoudigheid.

Een boek dat walging wekt, zal en moet het oordeel luiden van eenieder, die geen zola-ziel in zich omdraagt. Met groote belangstelling heb ik den ontwikkelingsgang van Eilkema gevolgd en ik verwachtte niet alleen den schrijver, maar ook den mensch te zien uitgroeien tot iets bizonders. En nu, helaas, kan ik niets anders meer in den man zien dan een zieken erotomaan. Ook in zijn vorige boeken was de lichamelijke liefde schering en inslag, en ik hoorde (want zelf gelezen heb ik het niet, omdat ik mij zorgvuldig van kranten-lectuur pleeg te onthouden), dat er in de pers heel wat over te doen is geweest. Maar in zijn voorlaatste boek kon men denken dat de verdorvenheid zoo weerzinwekkend was beschreven om met heerlijker luister de zuiverheid te doen uitkomen. Zeker, het was geen boek voor vrouwen en jonge menschen, niet eens voor volwassen mannen, die den teugel hunner passie niet stevig in handen hielden; een studieboek veeleer voor den ernstigen psycholoog, maar een boek dat in elk geval hoog uitstak boven onze gewone fabrieksromannetjes. In *Liefdes Veelvoudigheid* is alles brutaal, grof, pathalogisch sexueel, zonder eenige aanleiding of verontschuldiging. De schrijver is den weg naar het inzicht kwijt en loopt recht naar den afgrond, waar de uitgebannen duivelen, volgens het evangelie-verhaal, in de gedaante van onreine dieren omkwamen. Als hij ooit nog de genade krijgt van het betere inzicht, dan mag hij wel met een prachtboek voor den dag komen om het kwaad, dat hij met dit ongure produkt heeft gesticht, zooveel mogelijk te niet te doen. Na dit oordeel kan ik mij gerust onthouden van eenige waardeering der literaire talenten van den schrijver. Ik vrees ook dat zijn uitgever, de heer Becht, andermaal de vrijheid zou nemen mijne woorden uit hun verband te rukken en als reclame in zijne uitgave te laten afdrukken. Mankeert er niet iets aan onze wetgeving, indien speculanten op zulk een gemakkelijke, maar weinig nobele manier, ongestraft kunnen handelen, in zekeren zin valschheid in geschrifte plegen? A. B. H. GIELEN.

Foppe (Magda). Als de knoppen zwellen. Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoonen.

Een keurig uitgegeven boekje, zooals wij in onze barre tijden

van collectief arbeiderscontract en typographische ellende weinig meer zien. Op mooi papier gedrukt, de bladzijden rood omlijnd.

En de inhoud?

Lieve, pretentielooze verhaaltjes of schetsjes, niet zeer belangrijk en handelend meest over kinderen en hun kleine pleziertjes en verdrietjes. Toch zijn zij niet bepaald voor kinderen geschreven. Er komt te veel van flirten en zoenen in voor, o.a. een Haagsche mijnheer, die een kermismeisje 30 cent geeft voor een kus, waarmee het arme kind dolblij is, maar dat de boosheid van haar fatsoenlijke moeder terecht opwekt, hetgeen zeker voor deze eenvoudige vrouw pleit.

Het gedoe der kleutertjes is door de Schr. wel goed opgemerkt en aardig weergegeven. LODE.

Kautzman- van Oosterzee (Mevr. S. H.). Rond den Dom. N. V. Drukkerij Jacob van Campen, Amsterdam.

Dit boek, door de Schr. — een der oude garde — aan haar kinderen opgedragen, bevat een aantal novellen, moeilijk te tellen, daar de inhoudsopgave ontbreekt, die allen tot plaats van handeling hebben een plekje, dichter of iets verder verwijderd van den machtigen Utrechtschen Dom, in elk geval onder diens schaduw. 't Zijn lieve, gemoedelijke verhaaltjes, tamelijk ouderwetsch, minder nog door stijl, vorm en verhaaltrant, dan wel door de gevoelens, die uit allen spreken. Vast geloof in God en den Heiland, zachtmoedigheid, liefde, zelfopoffering, zelfverloochening, innige vroomheid en Gods vertrouwen — wie vindt zulke gevoelens nog in de wereld en nog minder in de literatuur van den dag? In professors- en dominéskringen spelen deze kleine novellen meestal. Maar nergens treedt het protestantisme dezer dochter, meenen wij, van prof. van Oosterzee, uitdagend of hinderlijk op. Soms maken de vertellingen, die meest familieverhalen zijn, den indruk van werkelijk te zijn gebeurd, zoo natuurlijk zijn de personen geschetst en zoo eenvoudig en geloofwaardig de gebeurtenissen door hen beleefd, geschikt.

Wij voelen ons door hen in een andere, misschien betere wereld verplaatst, die ons voor een oogenblik de soms zoo droevige werkelijkheid van de tegenwoordige doet vergeten. M. S.

Lyall (David). Tusschen twee vuren. Utrecht, W. de Haan.

Het is een goed boek, dat wij met genoegen ten einde hebben gelezen. Met een zeldzaam gevoel voor onpartijdigheid hekelt de schrijver niet de hooge standen in het algemeen, maar de onverantwoordelijk lichtzinnige personen, die door hun brutaal egoisme of hun ijdelheid een blaam werpen op den geheelen stand; maar hij teekent ook rijken en voornamen, die uitmunten door offervaardigheid en blijk geven wel te beseffen wat zware verantwoording tegenover de minderen hun grooter intellect, hun betere opvoeding, hun ruimere middelen hun opleggen.

Met gelijke scherpheid stelt hij de demagogen aan de kaak en verheelt niet dat maar al te dikwijls puur eigenbelang hen tot volksleiders zich doet opwerpen, die het volk misbruiken voor hun persoonlijke doeleinden. Zelfs toont hij aan dat bij de leiders, die het goed meenen, dikwijls geheel onbewust een vroegere persoonlijke teleurstelling en de gebleven verbittering de oorzaak is van hun ontevredenheid met de maatschappij. Het is goed in dezen tijd van onberedeneerde volksvergoding en bestrijding der menschen, die boven de anderen uitsteken door bezit, al werd het eerlijk en met noesten vlijt gewonnen, eens kalm en zakelijk te hooren verklaren, dat zulk een jammerlijke eenzijdigheid uit den booze is en niet anders ten gevolge kan hebben dan eene verbreeding der klove, die bij wederzijdsche kennis en waardeering allicht kon worden gedempt. Hetgeen lichtzinnige richards niet vermoeden en schandelijke volksophitsers niet wenschen. Want zij moeten leven van de ontevredenheid der massa.

A. GIELEN.

Reineke van Stuwe (Jeanne). Alarm! Militaire roman, 2 deelen. Amsterdam, L. J. Veen.

De onuitputtelijke, onvermoeide romanciére, Mevr. Kloos- van Stuwe, heeft nu een militairen roman in elkander gezet en ons den oorlog uitgebeeld van ons bestuur tegen Lombok. Zooals wij recht hebben van haar te verwachten, toont zij ook thans welke ernstige studie zij heeft gemaakt van het milieu, waarin zij haar handeling plaatste — hier het Indische leger met zijn bonte verzameling militairen.

De hoofdpersoon is Otto, een der zeer belaste afstammelingen van het ons uit vroegere boeken der schrijfster bekende geslacht Berghem.

Deze jeugdige officier is een zenuwlijder, zich verbeeldend laf te zullen zijn en gek te worden. Zijn vriend, Karel Doever, is bijna even melancholisch en nerveus als hij. De oorlog, met al zijn gruwelen, dien zij moeten meemaken, werkt echter gunstig op hun geestestoestand. Wij maken ijselijke dingen met hen door, maar ons wacht het genoegen op de laatste bladzijde beide vrienden, hoewel verminkt, in gelukkige stemming achter te laten. Karel hinkt op twee krukken, maar is getrouwd met een goede, liefhebbende vrouw, die hem alle hoop geeft op een voorspoedig gezin. Otto is licht kreupel, maar even welgemoed en stelt zich voor in Holland een rustig leven te gaan leiden met zijn zuster Phinie. Gedurende de expeditie had hij zijn kwade qualiteiten uitgevierd en zag nu als een wijs, bezadigd man op zijn verleden terug. De waanzin was uit zijn ziel.

In tegenstelling met Jeanne's overige werken komt in *Alarm* zoo goed als niets van liefde voor. Otto heeft zich alleen „gelukkig gekeken" naar een mooi Balisch meisje. Tooneelen van zwoele passie, die Jeanne's romans zekere beruchtheid hebben gegeven,

treft men hier niet aan. Snerpend doet zij ons het afgrijselijk oorlogswee aanvoelen.

Een aangrijpend moment is dat, wanneer Otto dronken van bloedvergieten en schier waanzinnig geworden van de ontzettende moordpartijen, zich vastklampt aan den pastoor-aalmoezenier en hem zijn angst en wroeging belijdt, waarop de geestelijke — niet wetend dat hij protestant is — is zulk een vergissing zelfs op het slagveld waarschijnlijk? — hem de absolutie geeft, die wonderbaren vrede in zijn geschokt gemoed doet nederdalen.

M. S.

Roberts Rinehart (Mary) „K.". Swartsenburg, Amsterdam. (256). f 1.25.

De beroemde chirurg dr. Edwardis was ongelukkig geweest met eenige zijner operaties, hij verloor zijn zelfvertrouwen en sloot zijne kliniek. Hij was schrijver geworden aan eene gasfabriek en woonde bij eene weduwe met hare dochter Sidney, in eene volksbuurt. Een anderen naam had hij aangenomen en bij verkorting noemde men hem „K."

Al spoedig werd „K." de vertrouwde raadsman van Sidney, die hij verloofd waande met een zekeren Joe; maar het meisje dacht er niet aan en wilde verpleegster worden. Aldus geschiedde. En verder geschiedde nog dat Max Wilson, de geneesheer-directeur, verliefd op haar werd en het kwam tot een stille verloving. Heel trouw was Wilson niet. Ongeveer alle verpleegsters waren verliefd op hem en hij kon moeielijk weerstand bieden aan de veroveringszucht van dit amazonen-heir. Met zuster Harrison, eene gevaarlijke intrigante, maakte hij een uitstapje, hetgeen voor Sidney aanleiding was om van den man bijtijds af te zien.

De versmade Joe deed uit minnenijd een aanslag op Max; niemand zou den kogel kunnen verwijderen dan de beroemde chirurg Edwardis. Zuster Harrison, die hem onder gedaante van den geheimzinnigen „K." ontdekt had, dwong hem voor den dag te komen. Hij kwam, zag, overwon en redde Max.

En toen kwam aan den dag, dat zuster Harrison eene feeks was, die indertijd had gezorgd dat de operaties van den beroemden chirurg mislukten, medicijnen had verwisseld en een zijner patienten gemoedelijk vergif had gegeven. Ook bleek dat Edwardis een engel was en een weldoener in de obscure buurt, waar hij woonde. En, wat het voornaamste is, Sidney en „K." kregen elkaar.

Het boek is niet hartstochtelijk en niet realistisch. M. WALRE.

Temple Thurston (N.). Haar portret. Uit het Engelsch vertaald door C. van der Tonge Koster. Laren (Gooi). A. G. Schoonderbeek.

Het portret van de kleine Catherine Crichton maakt grooten opgang op een tentoonstelling. De uitdrukking van dit kind van achttien maanden lokte veel belangstelling uit; ieder was het er over eens dat het portret een persoonlijkheid voorstelde en één

was zelfs van oordeel, dat zij in het oog moest gehouden worden. Negentien jaar later is Catherine de vrouw van John Spurrier, een vermogend, ernstig jongmensch, dien zij zonder liefde heeft getrouwd. 't Meisje verveelde zich en de vrouw deed het niet minder. Zij hunkerde, volgens de gewoonte of mode van onzen tijd naar het „Leven", dat wil zeggen naar weelde, uitgaan, pret maken, flirten en misschien andere minder onschuldige genoegens. Zij krijgt echter pijn in den hals en vangt al luistervinkend op, dat specialisten haar nog slechts twee jaren levens kunnen waarborgen, omdat zij den kanker heeft. In haar wanhoop besluit Catherine die jaren door te brengen met te leven. Zij glijdt af tot het randje van echtbreuk met een gezelschaps-don-Juan, zekeren kapitein Seyd; haar natuurlijk gevoel van reinheid of trots belet haar den laatsten stap te doen, maar toch is zij reeds tamelijk vergevorderd op het gevaarlijke pad. Zij poogt zich aan haar man te hechten, maar ook deze poging mislukt. Dan hoort zij dat de geleerden zich vergist hebben en zij niet ter dood is veroordeeld. Gelukkig leert zij nu haar man achten en liefhebben en begint een nieuw, ernstiger leven.

Het is een tamelijk omslachtig, langdradig boek en er wordt door den Schr. soms zwaar en lang geredeneerd. Er ligt zeker godsdienstig tintje over heen, dat vele andere gevaarlijke theorieën en soms zeer gewaagde uitdrukkingen moet goed maken. M. S.

Turner (Ethel). De Bengel. Vertaald door N. van Hichtum. Utrecht. A. W. Bruna.

Ja, 't is juist zooals we dachten. Aan *De Verloving* ging een ander werk vooraf. En we mogen N. v. Huhtum wel dankbaar zijn dat ze ons „De Bengel" leert kennen vóór zijn vertrek naar het front.

Natuurlijk is het boek zuiver pro-Engelsch.

Bridgid en De Bengel ontmoetten elkaar aan boord van de Orion, die beider families naar Australië voerde in de eerste dagen van den oorlog.

Bridgid hechtte zich meer en meer aan den Bengel.

„Hij had eens een kop bouillon over haar jurk gemorst. En later stootte hij den dekhofmeester, juist toen die langs haar liep, zoo onzacht aan, dat de goede man niet minder dan negen van de porties koffie-ijs, die hij om elf uur altijd presenteerde, over haar uitstortte.

En hij had een glas kwast omgegooid over de licht rose mousselinen jurk, die ze ter eere van een danspartij op het dek, had aangetrokken.

„'t Was heusch heel aardig van je", zeide ze bij de laatste gelegenheid, toen ze uit haar hut kwam, waar ze het rose mousselientje voor een licht blauw verwisseld had, en hem bij de trap vond staan, blijkbaar op haar wachtend.

„Ik ben toch een beetje bang, dat ik wat al te ruw met je

kleeren omga", antwoordde hij. „Ik hoop maar dat je er een heele massa hebt".

„Wel nee", zei Bridgid glimlachend, „ik heb maar weinig japonnetjes. We kwamen zoo haastig aan boord! Maar behalve de bouillon gaan alle vlekken er wel uit".

„Dat doet me plezier", zei hij met een zucht van verlichting.

„Ik ben nu pas de eigenlijke oorzaak gaan begrijpen, waarom je die dingen doet", zei Bridgid weer, hem nog altijd dankbaar aankijkend, „hoewel ik je toen, met die bouillon, ook al erg dankbaar was".

„Zoo'n troep ezels ook", gromde hij.

„Ja, dat zijn ze", beaamde Bridgid, „maar", voegde ze met vrouwelijke verdraagzaamheid er aan toe, „ze kunnen het niet helpen — ik geloof, dat ze zich den tijd niet gunnen om na te denken".

„Dan wordt het tijd, dat iemand hen daar eens toe noodzaakt", bromde de Bengel.

„Zelfs op gevaar af, dat ik nog meer zou moeten laten wasschen? De wasch is erg duur aan boord", zei Bridgid.

„O ja, 't spijt me nu vreeselijk!" Hij zag er een oogenblik heel verlegen uit, toen klaarde zijn gezicht weer op.

„Maar kan je dan voortaan geen kleeren aantrekken, waar je 't niet op ziet?" vroeg hij dringend.

Nu begon Bridgid zoo hartelijk te lachen als ze nog niet gelachen had, sedert ze maanden geleden, nog een ondeugend schoolmeisje was te Luik.

„Zeg", riep de Bengel, „ga je mee naar 't dek? Laten we eens rustig samen praten".

De Bengel was een snoezig soort jongen. Aan boord kleedde hij zich schunnig, omdat hij medelijden had met de arme tusschen-deks-passagiers, die zich geen weelde konden veroorloven. In Australië had hij een woning laten bouwen om een boom en daar in mocht een arme jongen, die een draadlooze telefoon had uitgevonden, zijn proefnemingen verrichten.

Toen hij vertrok naar het front, verzocht hij de vijftien jarige Bridgid, iederen week een arme een zakje tabak te brengen; met een ander moest ze een kwartiertje gaan praten en zoo kreeg Bridgid een heele waschlijst van goede werken.

De beide mama's der jongelui waren erge modepopjes, maar de ellende van den oorlog bracht haar tot andere gedachten en deed haar een eenvoudiger levenswijze aanvaarden.

Zelfs Bridgid's zus, de mooie Milli, die zich door een ouden schatrijken Nabob het hof had laten maken, keerde terug tot haar eersten aanbidder, den roodharigen Aaron.

Webster (Jean). Van alles en nog wat over Peter. Utrecht, de Haan. f 1.25.

Een gezellig en guitig boek, zooals men van Webster mocht

verwachten. De kwajongensstreken van eenige knapen, die roodhuid en roover en detective spelen, zijn met humor verteld. Zoo ook de verliefdheid van den koetsier Peter op Annie, het kamermeisje. O hemel, neen, het is geen verhaal van en over halfgare menschen, die zich allergewichtigst gevoelen met hun zielsziekte en wier gezeur de schrijver ons voorhoudt als iets heel belangrijks. Als wij in zulke dingen plezier hebben, behoeven wij maar een zitting te gaan bijwonen van den Amsterdamschen gemeenteraad of de Handelingen door te worstelen van de Kamer, waar wel altijd een speech zal te vinden zijn van een der dreinende joden, die waarachtig ook al mee het land mogen besturen. LODE.

Weir Mitchell (Dr. S.) De Lotgevallen van François, Vondeling, Dief, Moordenaar en Schermmeester ten tijde der Fransche Revolutie. Amsterdam, Meulenhoff. (319) f 1.45.

Deze François schijnt een historische persoonlijkheid te zijn, die zijn eigen avontuurlijk leven heeft beschreven. Groote dingen heeft hij niet gedaan, invloed op de politieke gebeurtenissen van zijn tijd heeft hij niet gehad, bloedige misdaden heeft hij niet gepleegd. Met zijn onverstoorbare vroolijkheid en optimisme, zijn onbezweken vertrouwen en guitige onbevangenheid, weet hij zich door alle moeielijkheden heen te slaan en veilig uit de grootste gevaren zich los te werken. Wien het avontuur in het bloed zit, en dat doet het ons allen wel een beetje, zal dit boek zeker tot de laatste bladzijde doorlezen. Op het einde maakt hij dan misschien de opmerking, dat die François een typische kerel is en de vertaling wat vlotter had kunnen zijn. LODE.

Zernicke (Elisabeth). Het Schamele Deel. Sijthoff, Leiden.

Alweer een triestige uitbeelding van een zoogenaamd moderne vrouw, zonder eenig stuur of houvast, slachtoffer van haar stemmingen en grillen, zoekend naar geluk, droomend van liefde, nooit bevredigd en eindelijk haar troost zoekend en rust voor haar jagende ziel in de koele wateren des doods.

Eerst lijkt ons Sytske een lief meisje, beide armen vol verwachting uitstekend naar het leven, er alles van hopend. Het brengt haar niets, misschien omdat zij al te ongeduldig is. Na met een eersten verloofde te hebben gebroken, omdat zij in hem niet kon vinden wat zij zocht, trouwt zij met een jongen dominé, zeer typisch Hemelman genaamd. Ook hij brengt haar niets dan ontgoocheling. Zijn modern geloof (of ongeloof) voldoet haar niet. „Was je maar orthodox protestant of roomsch", voegt zij hem toe, geërgerd dat zij bij hem niets dan vage godsdienstige beginselen vindt. Zij flirt met een jonker, die in de wereld al heel wat gezien en genoten heeft. Het aardige dominé'svrouwtje trekt hem aan; zij meent nu haar ideaal te hebben gevonden, droomt van scheiding, een huwelijk met den jonker, een leven van weelde, genot en liefde. Als hij echter ziet hoe zij ernstig meent wat hij

slechts als spel bedoelde, trekt hij zich terug met een paar vriendelijke woorden en een verstandigen raad. Sytske gaat verslagen naar huis en onderweg verdrinkt zij zich.

Het type moge goed zijn getroffen en zuiver de vrouw hebben weergegeven, zooals onze hedendaagsche wereld ze, helaas, te veel kent, producten eener beschaving zonder God, arme schepsels, die zelf geen geluk kunnen voelen, nog minder anderen het geven; die zich niet vermogen te verheffen boven haar omgeving, — maar hoe literair deze ook moge zijn, het kan niet anders of zij moet verlammend, misschien wel ontaardend werken, omdat wij niets zien dan een arme, onbegrepen vrouw, zonder ervaring en weerloos, die door het blinde fatum naar haar ondergang wordt gedrongen. M. S.

Zoetmulder (A. Jurriaan). Het lokkende leven. 2 dln. Prijs (ing.) f 5.—, (geb.) f 6.—. Bussum, N. V. Uitgeversmaatschappij voorheen Paul Brand.

Deze roman zal velen reeds bekend zijn door de uitgave als feuilleton in de Nieuwe Eeuw, nadat hij bij een prijsvraag, door dit blad uitgeschreven, den eersten prijs had behaald.

Men weet dan dat de hoofdpersoon, zekere Siegfried Rumphé, een begaafd musicus, zich door het „leven" laat verlokken: zijn lief meisje te verlaten om in de groote wereld een succes van twijfelachtig allooi te gaan zoeken. 't Gaat hem slecht en na vele treurige ondervindingen keert hij terug tot zijn geloof, dat ook al in 't gedrang was geraakt, en tot zijn oude idealen. Het meisje is intusschen gestorven, maar wij hebben gegronde hoop, dat Siegfried in de liefde van een andere hem waardige vrouw, vergoeding zal vinden voor zijn verlies.

Het boek verschilt veel van des Schrijvers vorige romans. *In Retraite, De Verloving van Jaap Menings, Geruïneerd* enz. Zooals men verwachten moet van een door een katholiek blad bekroond werk, is het beslist in katholieken geest gehouden. De katholieke zedewet beheerscht of beheerscht niet de handelingen en gedachten der personen en naar mate dit het geval is, doen zij goed of verkeerd.

Jammer, dat het Zoetmulder niet goed dacht in dit, zijn eerste echt roomsche werk, niet zijn manier te volgen ons uit zijn meer neutrale romans zoo vertrouwd. In deze beeldde hij uit, zijn mannen en vrouwen leefden en bewogen zich. Zij hadden hun eigen leven — men denke slechts aan die kostelijke scène uit *Geruïneerd*, wanneer de arme dichter door geldnood gedwongen wordt een rekenmachine te gaan verkoopen en telkens in zijn commis-voyageurschap het hoofd stoot aan andere mooie, levendige tooneelen, al zijn deze vaak ook een tikje gewaagd en zouden zij in dezen katholieken roman volstrekt niet op hun plaats zijn. Maar in dezen roman blijft de schrijver eeuwig aan het woord, hij vertelt ons niet alleen wat zijn held denkt en voelt,

maar wat hij doorleeft. Vandaar dat Siegfried ons zulk een tamelijk vervelend individu toeschijnt, in wiens afdwalingen en bekeering wij bitter weinig belang stellen.

Ook Lili, de lokkende sirene en de mondaine Rode's komen ons niet waar, niet levend voor. De omkeer in den Lebemann Otto von Rode, die monnik wordt, is misschien het minst overtuigend, en geschiedt alleen omdat de schrijver het wilde en noodig vond ter leering aan den ongelukkigen Siegfried. Misschien zijn de bazige tante Cato en de lieve Thilde, nog het best geteekend. In zijn meditatieven vorm is het boek, ondanks zijn uitstekende strekking en goeden stijl, toch zwaar van inhoud en weinig aantrekkelijk van vorm. M. v. d. B.

FRANSCH

Bourget (Paul) Laurence Albani. Paris, Plon. (310) f 2.50.

Een roman van Bourget is altijd interessante, aangename lectuur, al schijnt het ook niet meer dan eene eenvoudige vertelling zooals dit laatste — of voorlaatste? — werk van den onvermoeiden romancier. 't Lijkt of Bourget zich in zijn „Laurence Albani" heeft willen verpoozen van zijn ernstige, soms te zwaarwichtige psychologische studiën, die zijn romans meestal zijn. „Laurence" is een lieve idylle, waarin zooals het bij idyllen hoort, meestal ten minste voorkomt, de lucht even door zware wolken versomberd wordt.

Het tooneel, waarop het onschuldige spel zich afspeelt, is een bloemenparadijs in Zuid-Frankrijk, bewoond door een sterk, deugdzaam menschenras. Bourget zou Bourget niet zijn, indien hij de eigenaardigheden van zijn ras, afkomst, erfelijkheid in zijn personen niet nauwkeurig bestudeerde en telkens, zelfs in oogenblikken van intense spanning, onder de aandacht zijner lezers bracht.

De bevolking bestaat bijna geheel uit tuinders en bloemkweekers, wier producten op de wereldmarkt in aanzien zijn. De familie Albani behoort ook tot dezen stand. Hunne dochter Laurence, een lief meisje, bij wie de verfijnde trekken van het ras meer op den voorgrond treden dan bij haar zuster of broer, wordt door eene engelsche lady, wier dochter gestorven is, als gezelschapsdame aangenomen. Het meisje leidt een weeldeleven in de groote europeesche steden en op het kasteel harer beschermster. Na den plotselingen dood dezer goede doch kortzichtige vrouw, keert het kind naar huis terug en voelt nu pijnlijk het verschil tusschen het tegenwoordige en vroegere leven, al doet zij ook nog zoo haar best, eenvoudig te schijnen en alles wat haar in dien landelijken omgang kwetst, te verbergen. Het conflict wordt verscherpt door twee huwelijksaanzoeken, het eene van den onaanzienlijken maar edelen tuinder Pascal en van den rijken, lichtzinnigen halven edele, Libertat. Zij weifelt, haar hart neigt naar Pascal, haar weeldeneigingen gaan uit naar Libertat. Een aangrijpende kinder-

tragedie, waarvan het verloop op Bourgets spannende wijze wordt verhaald, brengt klaarheid in Laurence's ziel en zij geeft de voorkeur aan hem, voor wien zij liefde en achting heeft leeren koesteren. Een mooi verhaal, dat ook door jongeren kan worden gelezen.

M. S.

ENGELSCH

Bowen (Marjorie) Mr. Misfortunate. London, W. Collins.

De held van dezen nieuwen roman der onvermoeide veelschrijfster Bowen is de z.g. „jonge" Pretendent naar den Engelschen troon, Carel Eduard, kleinzoon van Jacobus II, een echte Mr. Misfortunate — pechvogel — die echter zijn allerongelukkigst levenslot evengoed dankte aan zijn eigenaardig karakter als aan de omstandigheden. De laatste drie wettige vorsten uit het Stuarthuis — dat trouwens altijd met een soort fatum te kampen had — onderscheidden zich bijzonder door hun *bead-luck*. Alles wat een goede fee haar gunstelingen mee kan geven op hun levensweg, scheen den jongen prins ten deel gevallen: een mooi uiterlijk, bevallige en statige gestalte, aantrekkelijke manieren, edel hart, ridderlijke dapperheid, goed scherp verstand, waren de toovergaven hem geschonken; daar tegenover stonden groote gebreken, die langzamerhand zijn deugden overwoekerden.

Hoewel dezen roman, in gehalte niet ver boven de vertelling staat, is hij toch aangenamer te lezen dan de andere Bowensche boeken. De *descensus Averni* van den jongen, sympathieken prins is zeer duidelijk en begrijpelijk voorgesteld, evenals de aandoenlijke trouw zijner aanhangers, alles veil hebbend voor de zaak hunner vorsten, die zij toch hopeloos verloren weten. De Schrijfster stelt ons den prins voor na den noodlottigen slag van Calloden (1745) naar Parijs gevlucht, waar hij van zijn neef Lodewijk XV de vervulling afwacht van diens beloften om hem aan geld en troepen te helpen voor een nieuwe landing in Engeland; maar de beloften werden niet gehouden, de prins door zijn schitterend optreden en beminnelijke persoonlijkheid de afgod van het Parijsche publiek, geraakte diep in schulden, beleefde eenige minder stichtelijke avonturen, vervreemde zich van zijn trouwste en verstandigste raadgevers en weigerde toch op het dringende verzoek van zijn vader naar Rome terug te keeren. Verbitterd door zoovele teleurstellingen zakte hij dieper en dieper, verloor in het gezelschap der philosofen zijn godsdienst, zocht meer en meer troost in drank en op de laatste bladzijde toont Bowen ons hem in een armzalige zolderkamer verscholen, de hulp en het gezelschap aannemend van een Highlandsch meisje, met wie hij een soort van geheim huwelijk schijnt gesloten te hebben, waaruit een dochter werd geboren, die later haar vader in zijn droevigen ouderdom eenigszins vertroostte en opbeurde.

Miss Boven wier anti-katholieke sympathie ons uit andere werken bekend zijn, brengt deze in dit boek minder op den voorgrond.

Zij toont zelfs zekeren eerbied voor de standvastigheid der laatste Stuarts, omdat zij den troon van Engeland niet door geloofsafval wilden koopen. Natuurlijk stelt zij den vromen Jacobus III, in Rome zijn ballingschap doorbrengend, voor als „priest ridden", onder priesterdwang. Zij voelt niets voor de geestelijke roeping van Henry, 's prinsen jongere broer, en schrijft deze hoofdzakelijk toe aan diens wensch om zich een kardinaalshoed en rijke abdijen te verwerven; zij beschrijft een processie met weinig bewondering en instemming, laat genoeg voelen, hoe zij al die pracht allerbepottelijkste aanstellerij vindt. Haar luttele kennis van katholieke gebruiken verraadt zich hierbij telkens, zoo wordt volgens haar vóór een Hoogmis het Miserere gezongen, het *Pax vobis* volgt dadelijk op het *lavabo*, zij verwart Paschen met la Féte Dieu (H. Sacramentsdag) en zoo meer. Ook in het Fransch schijnt deze engelsche dame evenmin bedreven te zijn als in kath. liturgie. Wie begrijpt b.v., wat de aansporing tot hard rijden van den prins tot zijn koetsier beteekent: *A la tombeau overt*. Staaltjes van treurig Fransch zijn ook *capon de Caux, gelee de pomme*. Madame de Talmond enz.

De historie heeft Marjorie tamelijk op den voet gevolgd; òf nu werkelijk de beide vrienden van den pretendent, de kelly's — waarvan de eene een verloopen monnik, diens biechtvader heet, terwijl de andere een dominé hem steeds van goeden raad diende — hem elk op hun wijze hebben beïnvloed, zou moeten nagespoord worden, maar het karakter van den ongelukkigen „Carlucai" met zijn onbegrensde zucht naar vrijheid en macht, zijn droomen van heerschzucht, zijn vurig temperament, dat hem meer Poolsch — men weet dat zijn moeder Clementine Sobiëska — een afstammeling was van den dapperen redder van Weenen Johan Sobiëski — dan Engelsch deed zijn, wiens groote eigenschappen hem meer tot vloek dan tot zegen strekten, is uiterst belangwekkend en onpartijdig voorgesteld. Dit maakt Bowen's laatste roman ondanks den slappen stijl en tamelijk loozen opbouw en andere tekortkomingen tot een zeer leesbaar boek. M. S.

VOOR DE JEUGD

Bronsveld (C). Minette. Serie: een voor een. uitg. H. de Haan, Utrecht.

Grootmoeder poes doet 't verhaal van haar leven en al haar wederwaardigheden aan haar kleinkind. 't Is frisch en aardig verteld, zonder kinderachtig te worden, wat met dierenverhalen zou gauw gebeurt. Fijne silhouetten illustreeren het verhaal.

De Vletter (A. C. C.). Om 't Kampvuur. W. A. Bruna & Zoons. Uitgevers-mij., Utrecht.

In dit prettige jongensboek vinden we weer veel oude bekenden

terug, zooals de twee Heinen enz. Het moet wel een heerlijke tijd geweest zijn voor die 100 kinderen „van de straat", dagen en nachten in een kamp te kunnen verblijven, maar ik zou er toch niet voor zijn mijn jongens mee te laten gaan.

Dietz (H.) en **Leopold** (K.) Het boek van den winter — voor 't kleine volkje — uitg. G. B. van Goor, zonen. Gouda.

De commissie ter beoordeeling van kinderlectuur schreef in het schoolblad: Aardige winterverhaaltjes voor onze kleintjes. Ook de kinderfiguurtjes op de plaatjes (door B. Midderigh-Bokhorst) zijn lief. Warm aanbevolen voor 6—9 jaar. Dit kan ten volle onderschreven worden. Een van die aardige kinderboeken waaruit voor te lezen, ook voor de ouders, een genoegen is.

Holle (G.). Karel Doringa. Van Holkema & Warendorff, A'dam. prijs f 2.90, geb. f 3.90.

Karel is een buitengewoon kind, zooals we er werkelijk in onze omgeving soms aantreffen. De deugd wordt beloond! Karel brengt het dan ook ver in de wereld. De stijl is prettig en vol samenspraken, zoodat we hier dus een aanwinst voor onze jongensbibliotheken hebben.

Holle (C). Karel Doringa. uitg. v. Holkema Warendorf, Amsterdam.

Een degelijk, wat ouderwetsch jongensboek van 244 bladzijden. Een edelaardige knaap met alle goede eigenschappen in zich vereenigd, komt op kantoor van een menschlievenden patroon, die den jongen in alle opzichten voorthelpt en met gunsten overlaadt; maar dit bevalt 't jaloersche en valsche zoontje van den baas niet, die dan ook den ondergang van Karel gezworen heeft. Bijna lukt 't, maar alles komt uit. De valsche Maurits ziet zijn snood misdrijf in, wordt zelfs de vriend van den edelmoedigen Karel. Die gaat naar Amerika, trouwt daar een rijke erfgename en op de laatste bladzijden, zien we hem aan wal stappen waar hij in de armen valt van Maurits, wien hij door getrouwe briefwisseling „ter steun is geweest op den moeilijken levensweg" en die nu verloofd is met zijn zusje. De spreektoon is zeer deftig in dit boek, heeft iets van plechtige toasten op een stijf diner, zoodat je telkens de behoefte gevoelt om na zoo'n gesprek je glas op te heffen en te zeggen: Laten we op het welzijn van den geachten spreker dit ons glas ledigen. Toch is het boek in het geheel niet saai of langdradig, en zullen de jongens van af 13 jaar het met genoegen lezen. v. B.

Jager Meezenbroek-van Beverwijk (L. de). Toen Else dertien was. Uitg. Valkhof & Co. Amersfoort.

Het verhaal van een gezonde, vroolijke robbedoes, die niets om mooie kleeren en keurig opgemaakte haren geeft, maar liever met de jongens mee schaatsen rijdt en om 't hardst fietst.

Daarbij een eerlijk, oprecht kind dat niets van de draaierijen van een onuitstaanbaar neefje en een opgeprikt nichtje moet hebben. 't Doet alleen even vreemd aan, dat iedereen verwonderd opkijkt, wanneer Else behoefte voelt om naar de kerk (de protestantsche) te gaan. De ouders zoeken daar direct een afspraakje achter.

Hoe jammer dat de platen van Jan Rinke zoo leelijk zijn. Neen, die leuke vroolijke Else had een betere teekenaar verdiend, zoo blijft ze ver beneden de voorstelling van de schrijfster. —

Kinderrijmpjes (Oude) Met platen van Sytje Aafjes. Gouda G. B. van Goor.

Sytje Aafjes heeft weer snoezige, fijn gekleurde plaatjes geteekend bij al die oude kinderrijmpjes.

En onze kleuters zullen zeker wel schik hebben in die aardige versjes.

Knuttel-Fabius (Elize) „Op Duinzicht". Platen van Sytje Aafjes. Gouda, Goor en Zn.

„Op Duinzicht" bij Haarlem woonde Mevrouw v. Breukelen met haar aardig troepje. Pappa was zeeofficier en keerde terug na een afwezigheid van drie jaren. Kleine Bobbie was een nieuwling voor hem; het ventje wilde Pappa niet herkennen, want zijn Pappa was er een „zonder beenen", naar de voorstelling die hij zich van het buste-portret van zijn vader maakte. Voor meisjes van 10—12 jaar een echt prettig boek.

May (Karl). De Zoon van den Berenjager. A. W. Bruna & Zoons. Uitgevers-mij.

Een boeiende Indianen-geschiedenis, waar onze jongens weer van kunnen genieten. In alle opzichten aan te bevelen.

May (Karl) Reisavonturen. Het kruis van Jussuf Ali. Uitgave A. G. Schoonderbeek Laren.

Een boek voor jongens van 12 jaar ongeveer. Het verhaal dat tot 't einde toe boeit, is vol spannende oogenblikken. 't Speelt in Perzië den held gelukt alles: ongedeerd en zegevierend redt hij zich uit de gevaarlijkste situaties. Toch geen prikkellectuur, er ligt zelfs een christelijke strekking aan dit boek ten grondslag.

Nieuwenhuis (A.). Het einde van een jongensoorlog. Van Holkema & Warendorff, Amsterdam.

Hier hebben we een anarchistisch propaganda-boek voor de jeugd. Met de fouten, die de verschillende staatshoofden in den oorlog bedreven hebben, wordt hier alle gezag afgebroken, wettig of niet, 't komt er niet op aan. En dat allemaal op een onmogelijke wijze voorgesteld in den vorm van een jongensoorlog tusschen de verschillende buurten van Amsterdam. Niet geschikt voor onze jongens.

LOUIS ZANDER.

Sprookjes (nieuwe) van Grootvader. Geïllustreerd door H. Moerkerk. Amsterdam, v. Holkema en Warendorff. (159). f 1.90, f 2.50.

Wel aardig en lief, bovendien is Grootvader zoo verstandig het godsdienstig element niet uit te schakelen en geeft hij den kleinen wijze lessen voor het leven, zonder pedant of vervelend te worden. De kwestie is nu maar of de respectieve mama's zich kunnen vereenigen met de wijze waarop grootvader zijn taak vervult.

Sommige moeders verkiezen heelemaal geen sprookjes voor hun kinderen, omdat zij vreezen dat de fantasie daardoor te veel wordt opgewekt; en het valt niet te ontkennen, voor een bepaald soort kinderen, met al te levendige verbeelding, kan werkelijk een binnenvoeren in de sprookjeswereld niet ongevaarlijk zijn. Andere meenen dat een sprookje niet al te ver buiten de werkelijkheid moet staan, zoodat de kinderen later nooit het gevoel moeten krijgen dat men hun iets wijs heeft willen maken. Deze zullen misschien vinden dat grootvader op dat punt niet voorzichtig genoeg is in alle opzichten.

Wel wat veel lijkt het sprookje, waarin ondeugende kinderen in dieren veranderen, op een metamorphose uit Ovidius of op een theosophisch leerstukje. Bijv. een meisje, dat een vogelnestje heeft uitgehaald en zigeuners heeft laten wegjagen van het landgoed haars vaders, verandert in een poes. Na veel omzwervingen belandt poesje bij een oude tante, die een kluizenaar gaat raadplegen, „een heilig man", omdat poesje zoo'n onnatuurlijk poesje is en geen muizen vangt. De man verklaart dadelijk dat het katje een betooverd kind is. Het diertje redt later een vogeltje, door een adder belaagd, en verandert tot belooning dezer goede daad weer in een menschenkind.

Men zou ook nog kunnen aanvoeren, naar aanleiding van dit verhaaltje, dat vooral onderhouden of overtreden der geboden van de vereeniging tot bescherming van dieren hier worden beloond of gestraft, hetgeen bij het jonge volkje den indruk zon kunnen vestigen dat daarin de hoogste braafheid of de grootste zonde schuilt.

Dit zijn de gedachten van een volwassen mensch over sprookjes voor heel kleine kinderen, en daarom misschien totaal onjuist.

VARIA

Vrijmetselarij. A. F. L. Faubel, lid van het hoofdbestuur, heeft een brochure geschreven over *Het Standpunt der Orde van Vrijmetselaren ten aanzien van het aannemen der Candidaten.* Men heeft ons een exemplaar toegezonden en ofschoon wij bitter weinig belang stellen in deze beweging, hebben wij de brochure

doorgelezen en geven den lezer een citaat van blz. 6 en 7, waar het volgende te lezen staat (wij onderstrepen):

„Bij de beoordeeling of de candidaat naar zijn levensopvattingen geschikt voor de opname in de Orde is, moet rekening worden gehouden met zijne opvattingen ten aanzien van godsdienst en politiek. Men is geneigd te verklaren, dat godsdienstige nòch politieke richting een bezwaar tegen toelating kan zijn; men verkondigt dat zelfs gaarne met breed gebaar, wellicht om te toonen hoe neutraal de Orde tegenover alle richtingen op godsdienstig en politiek gebied is. Maar dat is toch niet juist. *Iemand, die tot de Roomsch-Katholieke Kerk behoort, is voor ons onaannemelijk;* niet uit vijandige gevoelens jegens die Kerk, maar omdat het lidmaatschap daarvan onafwijsbaar verplichtingen en opvattingen medebrengt, die maken, dat hij onze opvattingen niet in alle opzichten kan deelen. Ik noem b.v. onze erkenning van ieders recht om zelfstandig te zoeken naar waarheid. Verder acht ik het *niet waarschijnlijk,* dat iemand van streng anti-revolutionaire richting bij ons op zijn plaats zou zijn. (Met anti-revolutionair is hier de bekende clericale Staatspartij bedoeld. Zulks als vingerwijzing voor Roomsche citaten-liefhebbers, die dit zinnetje zouden willen gebruiken om het revolutionair karakter der Orde te bewijzen)".

Honoraria. Het honorarium der schrijvers verdwijnt hier in de loonen der drukkers. In andere landen staat het redelijker. Thackeray kreeg voor zijn roman „Newcomes" f 50.000, voor „Armandale" f 52.500. Walter Scott verdiende f 150.000 per jaar, maar overwerkte zich. De Amerikaan Lewell Wallace ontving voor „Ben Hur" en „Prince of India" te zamen f 800.000. En Jack London, wiens werken tegenwoordig zoo druk in het Nederlandsch worden vertaald, bracht het van arm schrijvertje tot millionair! — Hoe anders zijn de tijden geworden; ik ken een auteur, die per pagina f 1.50 verdient en de drukker steekt f 4.75 in zijn zak om die pagina te drukken. Leve de democratie!

Concurrentievrees. 12 Mei hebben de fransche uitgevers besloten tot de oprichting van een Maison *du livre francais* hetgeen overeenkomt met ons Bestelhuis van den Boekhandel. Dat is natuurlijk heel verstandig en zal het werk veel vereenvoudigen. Maar de uitgevers hebben nog een andere aanleiding om over te gaan tot oprichting van dit instituut: „donner à la France une organisation capable de lutter contre l'organisation allemande, prête déjà à la conquête des marchés mondiaux". Het is wel treffend nu reeds deze vrees voor duitsche energie en organisatie te zien opkomen, terwijl het arme land nog in een toestand van uitputting ligt, die het den ondergang nabij brengt. Maar een volk welks volkskracht zoo hoog wordt aangeslagen zelfs door den vijand, verdient spoedig te herrijzen en te leven, vrij en onbelemmerd door draconische maatregelen van overwinnaars, die nu reeds met hun eigen overwinning schijnen verlegen te zitten.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

W. H. Het Geslacht der Santeljanos moet een roman worden in acht deelen, waarvan er nu vier zijn verschenen. Joost Mendes houdt er een geweldig hoogdravenden stijl op na en zelfs als hij eenvoudig straatjongens-gevecht beschrijft, vervalt hij in eene lyriek, welke geschikt zou zijn om den ondergang van Troye of de kruistochten te bezingen. Vaak is hij zeer zwoel, altijd een dwepend aanhanger van het socialisme en zijn joden laat hij de argumenten tegen het bestaan van God borgen bij Multatuli. Noteer dat laatste vooral!

G. W. TR. Precies wat U zoekt, vindt U in Boekenschouw. Maar dat zult U met gezette aandacht moeten lezen. Alle ernstig weten is zijn studie waard.

B. K. Nederlandsch Indië Oud en Nieuw kunt U bestellen bij de administratie, Jan Luyckenstraat 2, Amsterdam.

COR. Over het algemeen zijn de boeken, welke verschijnen in de Modern-Bibliothèque (uitgave Fayard te Parijs) slecht, niet zelden pornografisch. De oorlog schijnt niets te hebben geleerd, want uit de twee pas verschenen nummers blijkt dat de uitgever zijn demoraliseerend werk voortzet.

K. KR. Het amsterdamsche warenhuis „de Byenkorf" houdt er inderdaad een uitgebreide leenbibliotheek op na, maar deze joodsche inrichting geeft ook zulke schandelijke boeken ter leen, dat een katholiek, die zich zelven respecteert er geen voet over den drempel moest zetten. En toch krioelt het daar van katholieke meisjes en jongens, die zich daar komen vergiftigen.

A. W. La Vie au Théâtre van Henri Bordeaux wordt door Bourdon als een boek voor iedereen beoordeeld. Ik ken het niet, maar heb volkomen vertrouwen in dezen gewetensvollen beoordeelaar, ofschoon het onderwerp en ook wel een weinig de naam van Bordeaux zoo op het eerste gezicht tot voorzichtigheid zouden manen.

HET GILDEBOEK

Het St. Bernulphusgilde vierde zijn gouden jubilé en heeft van het *Gildeboek* een feestuitgave gemaakt, waarin werken der gildebroeders uit de laatste tien jaren zijn gereproduceerd en de tekst de kerkelijke kunst van vóór 1910 behandelt. Het oorspronkelijke plan was grootscher van opzet, maar moest wegens gebrek aan geldmiddelen onuitgevoerd blijven, hetgeen zeer te betreuren is. Aanvankelijk wilde men om het feestelijk feit te vieren en in de herinnering vast te zetten, een boek uitgeven, waarin een overzicht zou worden geboden van den gang der kerkelijke kunst in Nederland, sinds de herstelling der Bisschoppelijke Hiërarchie tot op heden.

Het mindere dat wij thans ontvangen, mogen wij evenwel dankbaar aanvaarden om het schoone en wetenswaardige dat ons wordt gegeven.

C. Hartman vertelt ons over verleden en toekomst van het gilde, dat in 1869, op 28 October werd opgericht door Gerardus Wilhelmus van Heukelom, den conservator van het Aartsbisschoppelijk museum. Deze had zijn liefde gegeven aan de gothiek, waarin de kerkelijke kunst eenmaal haar hoogste triomfen had gevierd, en men heeft hem dan ook wel eens verweten dat hij de gothiek te veel heeft opgedrongen. Men kan toegeven dat hij de teugels strak heeft gehouden, en bij zijn onvermoeid aansporen tot de studie der gothieke meesterwerken, om de techniek te achterhalen, heeft hij wel eens een enkele maal een al te slaafsche aanpassing, ja navolging der modellen aanbevolen. Hij was echter een te fijne geest om in trouwe kopie van oude werken het ideaal der kunst te zien en zijn bedoeling was dan ook dat men door bestudeering der oude meesters zich zelf zou bekwamen om later op eigen vleugelen zich te verheffen.

En C. Hartman vraagt thans: zal het Gilde, exclusief vasthoudend aan de neo-gothiek, een goed gedeelte van het kunstleven van dezen tijd aan zich zien voorbijgaan, tot groote schade der kerkelijke kunst, of moet het contact bewaard blijven ook met die hedendaagsche kerkelijke kunstenaars, welke de neo-gothiek niet zijn toegedaan en ook geen kunstwerk *kunnen* maken in gothieken stijl? Men bedenke wel, dat geen enkele kunststijl dé kerkelijke is met uitsluiting van alle andere. De oud-christelijke

basiliek van San Clemente, de byzantijnsch-romeinsche dom van Venetië, de gothieke kathedraal van Reims, de St. Pieter der renaissance, het zijn zoovele meesterwerken van echte christelijke kunst. Het Gilde sluite dan ook den modernen kunstenaar niet buiten den zegen der broederschap; ik bedoel niet den ultramodernen independant, voor dezen is in het gilde geen plaats, maar den kunstenaar van consequent christelijke beginselen.

Huib Hoste geeft dan een overzicht van onze *Kerkelijke Bouwkunst,* waaruit niet veel geestdrift ons tegenklinkt. „Wanneer ik nu alles bekijk en de leemten met eigen documenten aanvul, dan word ik tot zeer verschillende beschouwingen gebracht, en wel in de eerste plaats tot deze: de kerkelijke architectuur, hoe zeer zij ook in de laatste jaren vooruitging, heeft geen gelijken tred weten te houden met de burgerlijke bouwkunst in Nederland. Dit is een zeer eigenaardig verschijnsel, daar wij op ander gebied, zoo b.v. dat der glasschilderkunst, kunnen nagaan dat de meest moderne werken in de Katholieke kerken te vinden zijn".

Onder de kerkontwerpen vinden wij een van J. van Beers van zulk een monsterachtige gedrochtelijkheid dat wij geen oogenblik kunnen begrijpen, dat een Hoste kan verklaren: „al kan ik dit ontwerp niet verrechtvaardigen, toch zie ik in den kunstenaar een durver, die, zoo hij gelegenheid tot werken vindt, het ver kan brengen. Audaces fortuna juvat". Jawel, maar niet de Muze. Lector B. Molkenboer jubelt heelemaal niet. „Ik heb mij in dit overzicht te beperken tot de Nederlandsche kerkelijke *Schilderkunst* en wel van de laatste tien jaren. De taak om daarover met opgewektheid te schrijven valt niet gemakkelijk. Wat zou het een triomf zijn, wanneer dit feestboek van St. Bernulphus over een herbloeide peinture kon juichen als over de schoone bekroning van veel moeizamen arbeid! Wat zou ik er niet voor over hebben, mocht ik met even oprechte geestdrift over de aankleeding onzer kerken spreken als een ander het zal kunnen doen over die kerken zelf. (Molkenboer zal nu wel gezien hebben dat Huib Hoste er anders over denkt)... We bezitten misschien een voor vele smaken populaire salonkunst, maar een kerkschilderkunst naar den ouden beproefden aard, een kerkschilderkunst, die den siermuur als muur eerbiedigt en dus wat anders levert dan devotieprentjes in 't groot, bezitten we niet of nauwelijks".

W. van Koeverden, wien het overzicht der *Beeldhouwkunst* is opgedragen, waarschuwt ons ook al dat hij meer zal moeten

afbreken dan past in een feestnummer. Eerst in de waardeering onzer *Edelsmeedkunst* mag Ch. Meysing een klank van voldoening in zijn toon laten doorklinken. De originaliteit, het persoonlijk karakter zijner werken en de eenvoud, waarin de overleden meester Jan Hendrik Brom zijn meest monumentale werken wist te houden, zijn baanbrekend geweest voor al het werk der jongeren. En waar men thans zijn eigen paden kiest, daar doet men het door *zijn* beginselen toe te passen. „En zóó kan nu het St. Bernulphusgilde bij zijn 50-jarig jubileum wijzen op tal van zijn leden, die de kerkelijke kunst helpen bevorderen, overeenkomstig de eischen van onzen modernen tijd, die eenvoud en duidelijkheid en bruikbaarheid vraagt, die alle ongemotiveerde versieringen als noodlottige luxe verwerpt, die vraagt, dat het voorwerp allereerst zijn doel moet toonen, en niet er voor dienen moet, om allerlei gelegenheid te scheppen tot het aanbrengen van versieringen, die de aandacht van de hoofdzaak afleiden".

Joseph Cuypers, de balans opmakend van het gebrandschilderd glas in onze kerken na het jaar 1900, is heel streng in zijn oordeel: „Bij eerste schifting, stellende den eisch van kleurharmonie — voor elk type als absoluut noodzakelijk, evenals een schoone toon een gloedvolle stemming verkregen door de glasschijven — dan moet drievierde van al het geproduceerde als ontoelaatbaar worden afgewezen. Liever het ongerepte zonnelicht dan die onevenwichtige, grootendeels toevallige, dansende kleurenrommel. Het overblijvende eenvierde gedeelte is de moeite waard om eens meer van nabij te worden bekeken. Daarin ontmoeten wij allerlei strevingen, methoden, gedachten van composities, en ook voorstellingen van schoone en verheven gedachten, die onder gunstiger omstandigheden hadden kunnen voeren tot werken van den eersten rang — als maar de vele medewerkende factoren aanwezig waren geweest.

Wij Nederlanders zijn individualisten; ook in alle onze kunstuitingen blijkt die veelzijdigheid, die onze rijke bodem in het landschap ontwikkeld heeft, te worden afgespiegeld. Er zijn er dus velen, die een of ander onderdeel van de glasschilderkunst tot op zekere hoogte beheerschen. Kiezende uit al die werkers met eenig talent begaafd, en hen rangschikkende onder eene hoogstaande leiding, zouden wij er weder toe kunnen geraken langzaam aan, die hoogte weder te benaderen, waarop *alle*, zonder uitzondering alle vroeg-middeleeuwsche glazen staan!

Maar neen, wij werken elk in ons hoekje, en beelden ons in, dat geheele werk te bewerken vanaf den liturgisch-theologischen ondergrond in voorstellingen, dan de teekening van de voorstellingen, zooals die nu voor glas — dat is voor lichtdoorlatende tafereelen — in nog nader te schikken kleuren moet worden gemaakt — de daaropvolgende keuze en verdeeling der kleuren over 't veld, met de telkens zich wijzigende wisselwerking — de keuze van elk stuk glas uit voorraad en plaat — die weer mogelijk moet zijn gemaakt door een stelselmatigen inkoop van harmonieerende kleurgamma's, dan het schilderen der vormlijnen in afdekkende grijze tinten... en zelfs maken wij ons wijs, dat gedurende heel dit proces het beeld der omgeving, de ter plaatse reeds aanwezige vensters, de toon en stemming van de kerk ons duidelijk voor oogen staat en wij de geheele bewerking onder dien invloed beheerschen! In dien geestestoestand werken een paar dozijn brave glasschilders in Nederland en bederven den goeden smaak der kerkgangers voor lange jaren, want helaas! deze glazen zullen niet zoo spoedig afbladderen als die tusschen 1860 en '70 vervaardigd.

Het laatste artikel over *Borduurkunst*, waarin pastoor L. Boogmans eene verklaring geeft van het feit, dat de Gildebroeders zoo bitter weinig hebben ingezonden, biedt waarschijnlijk óók eene verklaring, waarom de toon van dit feestnummer over het algemeen zoo weinig feestelijk klinkt. Niet alleen dichters, maar alle kunstenaars behooren tot het „irritabile genus", en ik kan mij voorstellen, dat zij hun arbeid liever niet lieten beoordeelen door een mededingenden kunstbroeder of door eenige kunstgevoelige geestelijken. Of zij daaraan verstandig deden, is een andere kwestie.

Laat ik besluiten met een woord van waardeering, maar tevens ook met de uitdrukking van mijn vermoeden: dat dit nummer van het *Gildeboek* nóg belangwekkender zou zijn geweest, indien men de algemeen erkend-beste kunstenaars had verzocht in te zenden, wat zij van eigen werk het hoogst schatten, en daarbij een kort verslag te geven hunner inzichten en opvattingen, zonder een woord van lof of afkeuring van wat anderen op dat gebied mochten gewrocht hebben.

RED.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Edmond Haraucourt schreef in een zijner boeken: „Depuis une vingtaine d'années, nos romans et notre théâtre s'amusent à tromper l'univers sur la qualité de nos mœurs. Il en est résulté un énorme malentendu: notre „fin de siècle", qui professait un goût très accusé pour l'étude des exceptions, n'a pas pris soin d'en informer le monde, et le monde, faute d'être averti, a cru qu'on lui montrait des généralités. Notre curiosité des cas pathologiques, et l'interminable défilé de ces cas, ont donné à conclure que tout était pathologie chez nous; la France est apparue comme un vaste hôpital, où la neurasthénie côtoie la pourriture". Helaas, ook na den oorlog blijken er schrijvers in overvloed, die hun zaak op denzelfden voet voortzetten en niet ophouden door hun ongure geschriften het onjuiste oordeel, dat velen in den vreemde over het fransche volk hebben gevormd, te bestendigen. Maar het is te hopen, dat de buitenlanders zich door deze export-literatuur niet laten bedriegen en bij voorkeur het goede en frissche, dat toch steeds op de fransche leestafel is te vinden, ter hand nemen en daarnaar hun oordeel vormen. Wij zullen hier de aandacht vestigen op eenige boeken, die verdienen te worden gelezen.

Colette Yver heeft tijdens den oorlog, in de jaren 1915 en '18, een drietal romans laten verschijnen: *Mirabelle de Pampelune, Le Mystère des Béatitudes* en *Les Cousins Riches,* waarvan wij de twee eerste reeds uitvoerig hebben besproken in dit tijdschrift.

Om het laatste boek goed te verstaan, moet men in het oog houden, dat het eene bedekte waarschuwing is aan haar landgenooten om niet en nooit te vergeten de situatie, waarin Frankrijk zich bevindt ten opzichte van zijne bondgenooten in den oorlog, vooral de Amerikanen. Een fransch criticus, Ch. Bourdon, drukt dat aldus uit: „Ces alliés nous ont rendu de très grands services, nous sommes les premiers à le reconnaître, mais ils nous en veulent rendre trop, pourrait on dire. Ils prétendent nous infuser leur sens pratique, leur idéal de progrès matériel, leur culte de la richesse et de la force, et ils ne prennent pas garde que nous sommes un peuple de tradition. Ils ont l'air d'être plus maîtres que nous chez nous. Pour éviter une rupture déplorable, ils est prudent que nos amis comprennent qu'un peu de discrétion s'impose à leur bienvieillance trop généreuse".

Inderdaad heeft Colette Yver deze les willen geven, naar het schijnt, ofschoon ik eerlijk moet bekennen het boek te hebben gelezen zonder er een oogenblik aan te hebben gedacht, en waarschijnlijk nimmer het zou hebben vermoed, als ik het niet van dezen franschen beoordeelaar had vernomen.

Het verhaal, indien men eenmaal de bedoeling weet, sluit echter als een deksel op een bus, en blijkt in alle onderdeelen wel doordacht om de toepassing zoo juist mogelijk te maken.

De familie Martin d'Oyse heeft eene fabriek, die ten ondergang gedoemd is. Cécile, de vrouw van den oudsten zoon, wendt zich in deze moeilijke omstandigheden tot hare neven Sam en Fred Alibert, echte zakenmenschen en schatrijk.

In een paar weken hebben deze, dank hun inzicht en noesten ijver, de zaak er bovenop. Maar hun zakenmensch-instinct is daarmede niet tevreden. Zij willen er een reuzen-onderneming van maken en stellen daarvoor hun kapitaal en arbeidskracht ter beschikking. Maar de Martin d'Oyse-familie heeft een geheel anderen aard. Zij zijn niet vies van een aardig winstje en een comfortabel leven, maar zij bedanken ervoor in dit industrieele bestaan geheel en al op te gaan. En uit dit verschil van aanleg worden natuurlijk conflicten geboren, welke gelukkig geen ernstige gevolgen hebben. Wel blijkt het noodig, dat de Aliberts zich terugtrekken en zich weer geheel aan hun eigen zaken wijden — maar een band zal blijven; eene zuster der familie Alibert zal huwen met den jongsten Martin. En zoo zal er wel een band van vriendschap en gehechtheid zijn tusschen Franschen en Amerikanen, maar verder gaat ieder zijn eigen weg naar zijn geaardheid en levensopvatting.

Francis Jammes schreef in 1917 *Le Rosaire au soleil* en in 1918 *M. le curé d'Ozéron*, een heel eenvoudig verhaal van een waarachtigen herder voor zijn volk. Een uitmuntend boek, zonder den minsten twijfel. En ik schaam mij te moeten belijden, dat Jammes, de veelgeprezene, mij nooit vast kan boeien of innig ontroeren. Niet om zijn stijl, die de fransche klaarheid gewoonlijk mist, maar om het vage, het gewild symbolieke zijner voorstelling. Vooral in de literatuur hebben wij apostelen noodig, die precies weten wat zij willen, (dus het boek met een strekking!) en door hun kunst en wijze van uitbeelding den lezer winnen voor zijn inzichten.

Twee eigenaardige romans, met vrijwel gelijke strekking, moet ik nog even vermelden.

René Boylesve schreef in 1918: *Tu n'es plus rien.* Een jonge vrouw verliest haar man in den oorlog en haar smart is grenzeloos. Maar als zij het ongeluk ziet van zoovelen, schaamt zij zich over dat opgaan geheel en al in haar eigen smart. „Zij is niets meer" — de dood van haar Jean heeft alle levenslust in haar gedood, maar zij wil zich wijden aan de verlichting der smarten van anderen. Nogmaals huwen wil zij niet: „la guerre en m'arrachant mon Jean, m'a étranglé la sève dans le corps; je suis dessechée". —

Jean Yole in *La Veuve* toont ons ook de vrouw, welke in den oorlog haar man verliest, dien zij tijdens zijn leven niet bijzonder waardeerde, omdat hij te zwak en te goedig was. Maar nu zij hem verloren heeft, wil zij weduwe blijven deels uit liefde, deels uit trots. Haar familie evenwel doet haar best dit plan te verhinderen en bijna was zij erin geslaagd, een nieuwen pretendent bij de jonge vrouw kans te geven. Maar als zij hem beter leert kennen en ziet hoe egoïstisch, hoe ideaalloos en laf hij eigenlijk is, groeit haar overleden man in hare herinnering tot een held en zij besluit nooit meer te trouwen uit liefde en eerbied voor hem.

De stelling der beide schrijvers, dat de vrouwen der helden uit piëteit voor de gesneuvelden, hun trouw moeten blijven en ter eere hunner nagedachtenis geen ander huwelijk behooren te sluiten, kan ik niet aanvaarden. Indien zulke begrippen worden verspreid en als idealen gepredikt, bestaat er gevaar, dat er een nieuwe mode wordt ingevoerd, welke voor meer dan eene noodlottig zou kunnen worden. Want de glorie van ridderlijkheid, welke over zulke voornemens hangt, zou ook kunnen verlokken degenen, die toch duidelijk een andere taak nog te vervullen hebben op deze wereld. Voor het oogenblik zal men dergelijke romans misschien wel lezen met sympathie en bewondering, doch als wij een jaar of vijf verder zijn, vermoed ik dat ze wat overdreven zullen gevonden worden. Souvent femme varie. — En vergeet dan ook niet, dat de auteurs dezer beide boeken toevallig (?) twee vertegenwoordigers zijn van de „heeren" der schepping, die in zake van liefde en trouw zeer hooge eischen plegen te stellen aan het vrouwelijk geslacht, waarvan zij zelf zich gewoonlijk ontslagen rekenen.

L. D'H.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Studiën drukt de rede af, gehouden op den eersten landdag der leeraren van Middelbaar en Gymnasiaal Onderwijs te 's Gravenhage, 18 October 1919, door Dr. J. van Ginneken over *De Persoonlijkheid van den Docent.*

„De economische standen der maatschappij werken vooral door wat zij *hebben,* de cultuurstanden, en dus zeker ook de leeraars! werken vooral door wat zij *zijn.*

Economie *is* geen cultuur.

Fabrikant en fabrieksarbeiders produceeren door de productiemiddelen, die ze *hebben* en hanteeren; landbezitter en pachter telen vruchten van den akker dien zij *hebben* of houden; wij produceeren door wat wij *zijn.*

...O, dat verschil tusschen *hebben* en *zijn!* Ik wou, dat ik het u allen zoo diep gloeiend in uw harten kon branden, dat het er nooit of nimmer meer kon worden uitgekoeld. Want inderdaad, er *is* een diepe tegenstelling tusschen de menschen, die vooral iets *hebben* en de menschen, die vooral iets *zijn,* tusschen hen, wier kracht en beteekenis in hun positie, in hun bezittingen, in wat zij *hebben* gelegen is, en hen, wier kracht en beteekenis op hunne persoonlijke eigenschappen en hoedanigheden, wat zij *zijn,* berust; tusschen den rijke, die niets kan en vermag dan door zijn geld, en den arme, die elk zijner werken uit de zielseigen beurs van zijn dagelijksche inspanning betaalt!"

Wie zou bij deze woorden geen bijval willen klappen! Hoe wordt hier den armzaligen kliekgeest van zoovele hoofd- en zielledige richards fel gehekeld. Maar niet zoo gemakkelijk overtuigt ons de redenaar, als hij straks beweert, dat „de afkeer van het kapitaal, waarmee de arbeiders onzer dagen meer en meer besmet worden, berust voor een goed deel op een gezonden en rechtmatigen afkeer van een levenswijze, die op niets dan op *hebben* berust".

Zeker, voor een klein groepje der allerbesten kan die afkeer voortkomen uit hun minachting voor een levenswijze, die op niets dan op hebben berust. Maar bij verreweg het grootste deel der arbeiders is dat niet het geval; zij haten de kapitalisten uit afgunst en stellen het *hebben* zoo hoog boven het *zijn,* dat zij niet eens zouden willen trachten iets te worden, maar als de kippen er bij zijn om te staken, te dwingen en geweld aan te wenden, als het aankomt op krijgen en hebben. Daar zal heel wat toewijding en opvoeding noodig zijn om niet alleen de bezitters, maar ook de arbeiders te overtuigen, dat „*Heb*zucht is eene ondeugd en buigt onze koppen omlaag, maar *zijns*zucht is de edele drang der ziel naar omhoog".

Op den 2den Maart van dit jaar valt de honderdste verjaardag van Multatuli's geboorte. Naar aanleiding van dit feit begint H. Padberg eene reeks (vermoedelijk?) artikelen *Bij het Eeuwfeest van Multatuli's Geboorte.* Het eerste gaat over „De Mensch". „Max Havelaar en Multatuli zijn physiek toch een en dezelfde persoon: Eduard Douwes Dekker. En daarom smelten sympathie en verachting om tot droefheid en medelijden. Een pracht van een aanleg is tot een desolate ruïne geworden".

J. de Greeve brengt zijn tweede artikel over *De Woodbrookers in Holland* en J. van Rijckevorsel prijst *Een boek over de Pensées van Pascal* door Mejuffrouw Dr. C. Serrurier, bij Sijthoff in Leiden uitgegeven. P. Albers vindt in het boek van Dr. Raphael Ligtenberg eene aanleiding om zijne meening te zeggen over *Onze vroegste Beeldhouwkunst.* Ik ben blijde te zien, dat hij het met Ligtenberg omtrent de „Restaurationsfrage" niet eens is. „Ofschoon de gematigdheid in de uitdrukking allen lof verdient, schijnt toch eene bedreiging erin te schuilen, dat voortaan in Nederland zulke beelden niet meer gerestaureerd zullen worden. Waarom niet? Omdat de „dokumentale Wert" daardoor verminderd of zelfs vernietigd wordt. Is dit werkelijk het beginsel der nieuwe richting, dan kan men zich waarlijk verheugen, dat de restauratie (in de St. Servaas te Maastricht reeds) geschied is. We kunnen echter gerust zijn en vast overtuigd, dat zulke moderne opvatting bij geen enkel kerkbestuur ingang zal vinden, wijl de Roomsche eeredienst nu eenmaal niet te midden van ruïnen, maar in een fraai en stichtelijk versierd godshuis behoort plaats te hebben". —

In *De Beiaard* werd opgenomen de lezing van Dr. F. Roels, in September l.l. gehouden op de algemeene vergadering der Apologetische Vereeniging Petrus Canisius — over *Godsdienstpsychologie en Apologetiek.* Het onderwerp is niet vrij van bitse doornen, maar Roels heeft het aangepakt met te prijzen omzichtigheid. Want indien onder ons de sympathie voor godsdienstpsychologie niet onverdeeld is, beteekent dat geen miskenning van haar katholieke afkomst, maar eene erkenning, dat hare ontwikkeling ten slotte toch onder invloeden is verloopen, die aan de gezonde katholieke traditie op dit gebied totaal vreemd zijn. Beschrijving en verklaring der psychische verschijnselen en processen, waaronder de religieuse ervaring zich voordoet, was tot nog toe het uitsluitend doel der mystieke en ascetische auteurs geweest; zij hadden er in de verste verte niet aan gedacht, hun psychologische bevindingen een normatieve rol ten opzichte der dogmatiek toe te bedeelen. Te vreezen was echter, dat de persoonlijke religieuse ervaring als zoodanig, onder den invloed van het individualistische virus der protestantsche theologie tot waarheidsnorm zou uitgroeien. Met een *psychologie* der religieuse ervaring ware het dan gedaan geweest. De geschiedenis heeft dat vermoeden volkomen bevestigd. Vóór de protestantsche theologie 200 jaren oud is, heeft de persoonlijke religieuse ervaring het

geheele gebouw der systematische theologie, de dogmatiek incluis, te dragen. — Slechte vrienden, de protestantsche theologie en de positivistische philosophie, hebben de godsdienstpsychologie wel op den verkeerden weg gebracht, maar heel haar verleden, haar afkomst, de omgeving waarin zij is opgegroeid, de school, die zij heeft gemaakt, geven ons recht te hopen, dat zij zich eens de roemrijke tradities zal herinneren, waarvan zij in een onzalig oogenblik is afgeweken. Wij moeten ons derhalve het verloren kind van katholieken huize aantrekken, anders is er kans dat het ten allen tijde een verloren kind zal blijven.

Met genoegen heb ik gezien, dat Marie Gijsen in deze aflevering een roman begint: *Een uit velen.* Want mejuffr. Gijsen beschouw ik als een onzer allerbeste realistische schrijfsters, zonder zweem van valsche romantiek en gemaaktheid in stijl. —

De *Kroniek en Kritiek* van Dr. Brom leest men als gewoonlijk met veel belangstelling, óók al met nieuwsgierigheid naar de ondeugendheden, die de „kleine jongen" uit het studenten-annuarium den doctor pleegt in te fluisteren. Heel geestig vertelt hij van den ouden pater Allard uit den tijd, dat onze apologie letterlijk nog een „van zich afspreken" beteekende. Wij vernemen verder, dat Oud-katholieken even beslist bedanken voor het etiket „Jansenisten" als Roomschen voor den titel „Jezuïeten". Eene hypothese kan natuurlijk maar zijn de volgende uiting: „De Voorzienigheid moet met de opheffing en het herstel van de Sociëteit een dubbele les bedoeld hebben, om de leden voorzichtiger, de anderen verdraagzamer te maken". Het is mogelijk; of echter de voorzichtigheid de anderen tot grooter verdraagzaamheid zou aansporen, geloof ik niet. Die verdraagzaamheid zou wel eerst komen, als de Sociëteit eene zuiver contemplatieve Orde werd. —

Wat betreft de busjes voor de opleiding van Javaansche priesters, waarschuwt Brom: „Zolang de uitverkorenen enkel Jezuïet kunnen worden, is de ijver vanzelf nooit algemeen". En wij zetten de waarschuwing er tegenover: dat men toch in Godsnaam niet vergete, en dit met het oog op een natuurlijken aanleg van den Javaan, den toekomstigen priester zoo sterk mogelijk te doen staan èn door opleiding èn later door steun van geloften en gemeenschapsleven. Het is eene proeve!

In *Wetenschappelijke Bladen* een artikel van Jean Finot, in zijne kwaliteit van president van L'Alarme, den Franschen drankbestrijdersbond, geschreven: *Tegen Overdrijving bij de Bestrijding van den Alcohol.* Fel keert hij zich tegen de Fransche Regeering, die het drankmisbruik in de hand werkt, maar eveneens keurt hij het „drooggleggen" van Amerika af als een noodlottigen maatregel, die van kwaad tot erger moet voeren. Hij stelt voor: „Terwijl men het gebruik van sterke dranken met hand en tand moet tegengaan, zal men dat van natuurlijken wijn en heel lichte soorten bier moeten bevorderen. Want natuurlijke wijn met een

niet hooger alcoholgehalte dan 10 %, is een aangewezen hulpmiddel om de drankzucht te bestrijden.

Groot-Brittanje's bedenkelijke toestand bespreekt Saint-Aubin, de directeur van de „Revue Mondiale". Eerstens het krimpen der kolenproductie in Engeland door de willekeurige stakingen enz., is een oorzaak van den bedenkelijken toestand. Reeds vóór den oorlog haalde een Engelsch werkman niet meer dan 265 ton per jaar uit den grond tegen 800 ton door Amerikaansche mijnwerkers. En op dit oogenblik zijn deze 265 ton gedaald tot 150!!

Japan, dat in 25 jaar tijds zijn handel met 2000 % zag vermeerderen, maakt zich op om de Engelsche productie te vervangen in Amerika, China en Australië. — En de Amerikaansche concurrentie is voor Engeland eveneens verontrustend.

Bovendien kan de verkwisting der Engelsche Regeering slechts vergeleken worden bij die der Fransche. De misdadigheid neemt bovendien in verontrustende mate toe. „Bij sommige gelegenheden treden er oproermakers op naar het voorbeeld van de Russische Bolsjewiki. Sommige oproeren verraden eene verdorvenheid, die in de arbeidersklasse steeds meer algemeen wordt en haar gemeene zaak doet maken met lieden, die voortkomen uit de klasse van misdadigers, eigen zoowel als vreemde".

Engeland wordt verstikt door geldpapier. „Terwijl de verhouding van het goud tot de bankbiljetten vóór den oorlog 57,8 % was, is deze thans 8,3 %!

En dan Ierland en Egypte? — Karakteristiek is het dezen Franschman den vrede te hooren afkeuren, zooals deze door de Entente is afgedwongen: „De ondergang van sommige (landen) kan nooit den voorspoed van andere ten gevolge hebben... Een zeker bekrompen egoïsme, dat de onderhandelingen en bijgevolg de door de Vredesconferentie voorgestelde oplossingen leidde in een bepaalde richting, alsmede wanbegrip van de politieke en maatschappelijke neigingen van de hedendaagsche wereld, waaraan vooral de groote naties, door zich de wereldheerschappij toe te eigenen, zich hebben schuldig gemaakt, hebben als logisch gevolg niet alleen het ongeluk der slachtoffers, maar ook dat van hun beulen teweeggebracht".

Over Stakingen en aanverwante Zaken geeft Ch. A. M'Curdy zijne gedachten. Wij nemen in onze eigen woorden een enkele gedachte over: Sociaal-democraten spreken van *nationaliseering* van grondstoffen, grond, machines, krachtbronnen en de Syndicalisten doen dat eveneens... maar er is groot verschil. Nemen wij als voorbeeld de mijnen. Volgens de sociaal-democraten moeten de mijnen aan de gemeenschap behooren en dus beheerd worden door het bestuur der gemeenschap, gekozen door alle ingezetenen; de syndicalisten eischen: „de mijn aan de mijnwerkers" en beheerd door het bestuur van de centrale vakvereeniging van mijnwerkers. Men ziet: dat scheelt nogal iets. De term socialiseering, hoewel eenigszins vaag van beteekenis, zou meer geschikt zijn geweest.

Men had dan kunnen spreken van sociaal-democratische *nationaliseering* en syndicalistische *socialiseering*. Het laatste is in ieder geval een onding, een regeling die de kiem zou zijn van de geweldigste oneenigheden onder het eigen volk. (Zulk eene syndicalistische socialisatie is niets anders dan eene trustvorming, met al de tyrannie waarover dergelijke lichamen kunnen beschikken. Reeds het niet-wettelijk geregelde collectief-contract, waarbij de belangen der consumenten willekeurig worden vertrapt om de overdreven belangen der producenten (patroon en werkman) te bevorderen, is het begin van zulk eene socialisatie in het klein. PANTA).

„Wederzijdsche verdraagzaamheid en sympathie als gevolg van goed begrip, dat alleen door kennis kan worden gekweekt, (zijn) de eenige geneesmiddelen voor de politieke en sociale ziekten, waaronder de menschheid thans lijdt". Juist; maar om daartoe te geraken, zal men in alle landen moeten beginnen onverantwoordelijke agitatoren als Wijnkoop en andere onrustige geestelijkverminkten te „socialiseeren" en in een Rijkstuchtschool of zenuwlijdersgesticht bijeen te brengen.

Herbert Samuel, een bekend Britsch staatsman, pleit voor eene *Heffing ineens*, omdat hij het onbehoorlijk vindt de oorlogsbelastingen, die van inkomsten 30 % tot 50 % vraagt en als progressieve successierechten eischen tot 40 % zelfs tot 50 %. —

Verder wijzen wij op de artikelen: *De Keizerin Augusta Victoria-stichting tot bestrijding van de Zuigelingensterfte in Duitschland* (Dr. L. Langstein) —; *Tegenstand tegen de conferentie van Parijs en den Volkenbond* (F. Simonds) —; *Bijdragen tot de Kennis der Vogelfauna in het Oorlogsgebied* (H. Shallow) —; *Oude en Nieuwe gegevens betreffende het Bouwen der Nesten door Vogels* (Dr. V. Franz).

In *De Gids* begint Nico van Suchtelen een roman suggestief *Demonen* getiteld. Deze demonen schijnen de duistere machten te zijn, strijdend in de ziel van den vliegmachinefabrikant Victor Valkert. De opzet schijnt ons wat al te zwaarwichtig en minutieus toe, en nog niet zeer belangwekkend. Verder wordt de belletrie vertegenwoordigd door een soort fantastisch sprookje van A. Roland Horst, dat wel fijn gestyleerd en teer gevoeld schijnt, een gedicht in proza, maar waarvan de bedoeling ons ontsnapt misschien juist om den vagen, ijlen toon waarin het gehouden is. De titel *Het lied buiten de wereld* brengt niet veel tot verduidelijking bij. Hélène Swarth draagt weer haar reeks sonnetten bij; wij verbeelden ons, dat zij een ander geluid doen hooren, dan dat, waaraan onze grootste dichteres ons sedert jaar en dag heeft gewend. Wij hooren niet meer het eindelooze klagen en schreien om den verloren, het smachten en hunkeren naar den nieuwen lief, het zuchten in droevig herinneren naar licht en steun, maar een bidden en smeeken om troost en herwonnen geloof. Zou de rustelooze zoekster en vraagster antwoord hebben bekomen

op haar hopeloos vragen, of liever weet zij, waar dit te moeten vragen? Heeft zij eindelijk den weg gevonden naar het Vaderhuis? In ontroerende klanken dicht zij ten minste:

God, roer mij aan met d'adem van uw mond,
God, neem uw kind genadevol weer aan!
Nu, laat me alleen de schoone liefdewaan,
Dien Gij, zoo meende ik, mij als engel zondt.
O, Raadselgod, hoe zoude ik U verstaan?
'k Moest zelv' een god zijn, zóó ik God verstond.
Tuchtig mijn trots, wijl ik U lang weerstond,
Maar laat mij niet alleen in donker gaan.
God, kroon mijn hoofd weer met de Pinkstervlam,
Die eens Uw hand mij gaf en weder nam.
Dan zal Uw licht mijn licht zijn, waar ik ga.
Mijzelve een licht en duizend andren, zal
Ik zingend stijgen uit mijn donker dal,
En roemen luid Uw liefde en Uw genâ.

Of is zij in deze stemming enkel eene nieuwe dichterlijke phase ingetreden? — A. J. Derkinderen wijdt eenige zuurzoete vriendelijkheden aan het adres van den bekenden kunstkring Arti et Amicitiæ. A. van Schendel geeft ons weer een van zijn fraaie, boeiende Shakespeare-studies. Heden is het geweldige koningsdrama *King Lear* aan de beurt. Prof. Colenbrander zet zijn interessante verhandeling over de Nederlandsche Restauratie voort. Dezen keer vertelt hij ons o. a. over het mislukte huwelijk van den Prins van Oranje (later Willem II) met de Engelsche kroonprinses Charlotte, en tevens van diens kort daarop gevolgde verloving met de russische prinses Anna Paulowna. De moeder van onze latere koningin Sophia, toenmaals vorstin-weduwe van Oldenburg en eveneens van geboorte russische prinses had aan beide gebeurtenissen veel deel. Ten slotte *Indische Problemen* door D. M. G. Koch. *Bredero,* een beschouwing naar aanleiding van *Dr. Prinsen*'s biographie van onzen grootsten blijspeldichter, een artikel over *Moerkerken*'s laatste romans, welke bespreking niet onverdeeld gunstig luidt en de gewone rubrieken.

Groot Nederland opent met *Iskander, de roman van Alexander den Groote,* door Louis Couperus, een flink stuk werk, dat den strijd met forsche trekken teekent tusschen Macedoniërs en Perzen. Dareios (koning Darius) is overwonnen en vermoord en de jeugdige overwinnaar neemt genadig en welwillend diens moeder, vrouw en kinderen onder zijn hoede. Hier vindt men tot nu toe weinig van den peuterigen, geparfumeerden, zoeterigen Louis; toch zijn er teekenen, die aanduiden, dat ook het verval van den jongen, dapperen, kuischen koning later in verleidelijke kleuren zal worden geteekend. Van Joannes Reddingius eenige zoetvloeiende gedichten. Cyriel Buysse vertelt in zijn *Vredes-*

dagboek van een bezoek, door hem in den vorigen zomer aan het droef geteisterde België gebracht. „Vrede, vrede na den oorlog", zoo begint hij, is een heel mooi woord, maar een heel leelijk ding. Dat hebben wij hier en elders en overal ten volle kunnen ervaren. Vrede-na-den-oorlog heeft niets van de goede veiligheid en zachte rust, welke het woord vrede anders omvat. Vrede-na-den-oorlog is haat, en vijandschap, en laster, en moord, en roof... De vrede, de goede, de echte, de zachte en weldadige volgt eerst later, veel, veel later op den vrede-na-den-oorlog! En 't is niet veel goeds en opbeurends, dat hij op zijn tocht ziet en hoort! Carry van Bruggen vertelt een paar Jodengeschiedenisjes en J. Saks zet zijn studie over *Multatuli en zijn Vorstenschool* voort. Hij is echter nog in lang niet bij dat tooneelspel gekomen; hij schetste nog steeds Dekker's ontwikkeling tot Multatuli. Aan de beurt is thans zijn overgang tot het katholiek geloof, dat de schrijver eenigszins tracht te verklaren, hoewel hij er eigenlijk paf tegenover staat: „Zijn zelfbewustheid zou spoedig op hare waarde worden gesteld. Hij was niet alleen in volle geestelijke, maar ook lichamelijke ontwikkeling en kon zijn noodlot niet ontgaan, hij werd zwaar verliefd. Het moest honderd tegen één een ongeval blijken, want aan de honderd huwbare, hollandsche, jonge dochters in de Oost was er waarschijnlijk niet één, die voor hem, den heethoofdigen en eigenzinnigen jongen man, paste of pasklaar te maken viel. Mejuffrouw Caroline Versteegh was den verzenmakenden vrijer blijkbaar welgezind, maar burgerlijk verstandig en fatsoenlijk gereserveerd, „dor" en „ordinair", zooals hij haar oordeelde; en haar vader solide en omzichtig, den eenigszins ongeregelden pretendent weinig genegen. Er was voor een huwelijk bovendien nog dit ernstige bezwaar, dat het meisje tot de Katholieke Kerk behoorde en dat van Dekker, den zoon uit het streng Menisten-gezin, als eerste voorwaarde voor een verloving, moest worden gevergd, over te gaan tot hetzelfde geloof. Van het huwelijk kwam intusschen niets; de vader bleef zwarigheid maken zijn dochter aan den verkwistenden, soms onuitstaanbaar hooghartigen jongen man te geven en het officieuse slot van de liefdeshistorie was, dat Dekker, de reprimandes van papa Versteegh moede, hem met een „Loop met je dochter naar de maan..." den rug toekeerde. 't Volgende oogenblik had hij er berouw van, maar 't was gebeurd. Haaien had hij met genoegen voor Caroline getrotseerd, maar geduldige zelfdressuur, angstvallige bewaking om niet buiten de paden der gemiddelde correctheid te treden, was hem onmogelijk. Roomsch was hij intusschen voor haar geworden! Des te zonderlinger was dit besluit, omdat hij zich niet volgens Menistisch gebruik had willen laten doopen. Misschien werd hij roomsch om de protestanten te ergeren, want in die jaren laaide papenhaat fel uit, misschien voelde hij in een vlaag van vermoeidheid behoefte aan het absolutisme en kwam hij tegelijkertijd in aanraking met een sympathiek priester, pater (sic)

Scholten; — maar al deze redenen vallen in 't niet bij het feit: Dekker was sterk verliefd; hij is bekend niet door Caroline, of iemand of iets anders, maar door zich zelven en om haar. Het was l'amour passion waarschijnlijk. Zooals het meestal gaat bij zulke bekeeringen uit „liefde", liet hij zijn nieuw geloof weldra varen, zoodra hij bemerkte, dat hij zijn Caroline toch niet krijgen kon. Hij vroeg zijn verplaatsing naar Natal, vernam hier eenige maanden later haar huwelijk met een ander, dat hem gedurende veertig dagen krankzinnig maakte en bekommerde zich verder niet om godsdienst dan om er tegen uit te varen.

In *Literatuur* bespreekt Frans Coenen *De andere* van Marie Koenen, dat hij in zijn soort een goeden roman noemt. Het gebrek is, dat volgens roomsche opvatting elke individualistische apartheid, elk losmaken van banden terstond het bandelooze is en zooals men weet, heeft het bandelooze groote aantrekkelijkheid voor dezen trouwen medewerker van den bolsjewik goedgezinden Nieuwen Groene. „Voor ons heidenen", zoo eindigt hij, „schijnt hier enkel het dogma aan het woord, 't dogma, dat het leven vervalscht ter eere van geloof en zielerust en tevens verhindert, dat deze soort kunst, ooit in de *Wirklichkeitsdichtung,* die het realisme is, boven het middelmatige uitkomt. Al laat dit boek zich ook zeer genoegelijk lezen". PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Strecker (Carl. Chr.) Christus en de Menschen. Tien voordrachten. Bussum, Paul Brand (288).

Het was een gelukkige gedachte van den Eerw. Heer B. v. Baaren dit werk uit het Duitsch te vertalen en het aldus toegankelijk te maken voor een grooteren kring van lezers. Want, ofschoon het „voordrachten" bevat, moet men dit boek nu niet gaan beschouwen als een schatkamertje alleen voor priesters, die er stof en vorm kunnen vinden voor hun eigen preek of conferentie. Dat zou volkomen onjuist zijn. Wij vinden hier een prachtige geestelijke lezing voor leek als priester.

„In onze heilige leer is er niets schooners en aantrekkelijkers dan het beeld van Jezus Christus zooals het ons gegeven wordt in de Evangeliën, zegt de schrijver. Maar dàt niet alleen. Zoolang wij hier op aarde wandelen kunnen wij niet doordringen in het grondelooze licht van Gods volmaaktheden, en daarom moeten wij de oogen richten op den menschgeworden Zoon Gods om te komen tot de aanschouwing en kennis van God. De Apostel vermaande ons allen: „neemt toe in genade en kennis van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus".

Dit boek van Strecker is een uitmuntende leergang om ons die kennis van Christus bij te brengen, en zal ons doen begrijpen dat Jezus zeer veel te zeggen en te geven heeft aan de tegenwoordige menschheid. De schrijver brengt alle klassen van menschen aan de voeten van den Heiland: de familie, de armen en rijken, zieken en zondaars, vrienden en vijanden, en allen maakt hij duidelijk dat zij moeten ademen in de verkwikkende atmosfeer van zijn Leven.

Wie een heerlijk boek wil hebben als een rijke bron van geestelijk genot, raad ik aan de hand te leggen op dit werk van Strecker, het in eigen bezit te nemen en, als het kan, dagelijks te „verwerten". R. K. PR.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Spence (Lewis) Mythen en Legenden van Egypte. 48 gekleurde en zwarte platen. Bewerkt voor Nederland door Dr. J. W. v. Rooyen. Thieme, Zutphen. (396)

De bewerker zegt in een „voorwoord": „na een stilzwijgen van ettelijke eeuwen zijn de monumenten der Egyptenaren weer tot ons gaan spreken. Vervulden zij vroeger den beschouwer alleen met verbazing en ontzag voor het grootsche en schoone, dat ons werd overgeleverd, thans spreken zij door hun inmiddels ontcijferde opschriften luide tot ons. De Steen van Rosetta, na den tocht van Napoleon naar Europa overgebracht, bleek de sleutel van de geheimzinnige Egyptische taal te bevatten. Door een bloot toeval kon men een begin maken met de ontcijfering en zoo werd langzamerhand de geheele oude Egyptische beschaving voor ons ontsluierd.... Deze beschaving in ruimeren kring bekend te maken is het doel van dit boek".

En mij komt het voor dat het boek wel geschikt is om dit doel te bereiken. In ruime hoofdstukken, onderverdeeld in korte opstellen vernemen wij het voornaamste van Geschiedenis en Gebruiken, Mythologie, Godenleer, Magie; Egyptische literatuur en kunst — voldoende om ons een behoorlijk denkbeeld te vormen dezer lang vervlogen beschaving. DR. S.

Verkade (Dom Willibrord) Van Ongebondenheid en heilige Banden. Herinneringen van een schilder-monnik. Teulings, 's Bosch. f 3.25 geb. f 4.25.

Wij hebben reeds de aandacht gevestigd op deze bekeeringsgeschiedenis, toen zij voor een goed deel verscheen in „de Beiaard". Zoo rustig en zonder vertoon vertelt ons Dom Willibrord zijn leven vanaf zijn prille jeugd zonder eenig geloof; en later zijn zoeken om te komen tot eenig inzicht, hetgeen hem ten slotte voerde naar het Catholisme en de Orde der Benedictijnen.

Het bekeeringverhaal van Jörgensen is mij tegengevallen, en ik

geloof dat het weinig apologetische waarde heeft. Maar dit zal men niet kunnen beweren van „Ongebondenheid en heilige Banden" —. Er zit zooveel algemeen-menschelijks in deze bladzijden, dat een groot aantal van thans nog zoekenden en dwalenden er voor een deel hun eigen geschiedenis in kunnen lezen. Als zij die dan ook maar even gelukkig mogen beëindigen als Dom Willibrord. R. K. PR.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Ayres (Ruby M.) Het Meisje hiernaast. Utrecht, de Haan. (278).

Hij was een vrijgezel van 38 jaar en zij was een bloeiende schoonheid van 20 lentes. Op een mooien morgen zette zij een omgekeerde waschtobbe tegen de schutting van haar buurman, keek er over en riep: „Hei daar!" Dat was de eerste kennismaking, niet om zijnentwille, maar om te vragen of Don dien middag thuis kwam. Don was de pupil van den vrijgezel en zonder dat zijn voogd er iets van wist, was hij al diep doorgedrongen, naar het scheen, in het hart der lieftallige buurvrouw. Misschien werd het tijd, want over eenige weken zal hij als vliegenier naar het front in Frankrijk moeten vertrekken. In die weinige weken grijpt er heel wat plaats: het meisje wordt boven smeltpunt verliefd op den ouderen man en diens gevoelens zijn ook merkbaar gewijzigd, ofschoon hij hardnekkig weigert zich daar rekenschap van te geven. Aanvankelijk had hij kort haar het leelijkste kapsel gevonden voor eene vrouw, en nu was hij reeds tot het inzicht gekomen, dat het haar verbazend aardig stond; ook meende hij bij de eerste ontmoeting, dat zij gewoon rood haar had; nu zou hij tegen ieder, die het durfde beweren, volhouden dat het goudblond was of iets dergelijks. Maar, eerlijk tegenover zijn pupil, werd hij oneerlijk tegen zich zelven en bleef aldoor zich voorhouden, dat er van liefde geen sprake was. Doch de jonge dame, temperamentvoller en van eene verbluffende rechtuitheid, komt er rond mee voor den dag, dat zij hem en hij haar liefheeft, al wil hij dat nog zoo verborgen houden. Het wordt een harde strijd, die ten slotte een gelukkig einde neemt. Want Don wordt ernstig verwond en kan van zijn lieve verpleegster in Frankrijk niet scheiden. En als het tot nadere verklaringen komt, is spoedig alles in regel. De gewonde vliegenier krijgt zijn bruinoogige vriendin tot vrouw en de man van bijna veertig „het meisje van hiernaast", dat zeer waarschijnlijk in zijn verder leven hem nog menig kritiek oogenblikje zal bezorgen door haar onstuimig temperament. A. GIELEN.

Bordewijk (F.) Fantastische Vertellingen. Brusse, Rotterdam.

Wij, die de waarde van een boek schatten in de eerste plaats naar den inhoud en dan eerst onderzoeken het gehalte van den vorm, wij kunnen deze „Fantastische Vertellingen" niet hoog aanslaan, omdat ze meestal pathologische gevallen behandelen of in-woord-gebrachte ziekelijke verbeeldingen zijn. Men kan nu beweren, dat het toch kunst is, hetgeen ons hier wordt geboden; maar eene kunst, die ons verstand, ons gemoed, ons geweten en zelfs ons lichaam in opstand brengt, sluit ik even gaarne buiten mijn atmosfeer als kolendamp en Amsterdamsche grachtenlucht. Ik wil niet den schijn op mij laden, dat ik spreek in afkeurenden zin over dit boek, alleen omdat het mij persoonlijk tegenstaat, maar meen te kunnen bewijzen, dat het ongeveer iedereen, die zich niet door moderne kunsttheorie van extremistische psychologie laat overbluffen, doch kalm-objectief zijn oordeel in elkaar zet, buitengewoon antipathiek moet wezen.

In het eerste verhaal „Wat ik vond bij Baruch Blazer", ontdekt een opsnijderige student een handschrift van iemand, die „weet te behooren tot de klasse dier minderwaardigen, — hoewel op een eigen wijze, immers volkomen bekend met zijn zielsziekte, en alleen reeds daardoor in zekeren zin er boven". Hij verklaart: „Wie zich eerst gelukkig voelt, wanneer hij zich ongelukkig voelt, zal vanzelf een atmosfeer van ongeluk scheppen om zich heen". En hij voelt zich alleen gelukkig, wanneer hij diep ongelukkig is. Hij droomde als klein kind van een ander nog kleiner en nietiger kind, dat hij ranselde als een hond. „Iedere slag deed mij pijn en gaf mij genot". —

Hij neemt later een betrekking aan, om haar te vergooien. Want als zijn chef hem wil bevorderen, neemt hij ontslag. „Ik stond op straat, ellendig en... voldaan!" — Ten slotte maakt hij het plan om te trouwen en hoopt daardoor zoo ongelukkig mogelijk te worden. Om kans te hebben, dat die hoop in vergunning zal gaan, neemt hij tot vrouw de zuster zijner hospita, eene naaister: lang, smal en plat; met dorre handen, een wezenloos gelaat, ellendige, doffe oogen; met bloedeloos, grauw gelaatsvel, aschgrauw haar: zij trouwden en ieder leefde zijn eigen troosteloos bestaan. Dan begint hij eraan te denken haar te wurgen, eindeloos zijn de voorbereidselen, en... als hij zijn daad ten uitvoer wil leggen, blijkt dat zij op hetzelfde moment ook hem wil vermoorden en hun plannen mislukken. En spoedig daarop stierf de vrouw. — Daarmee eindigt het handschrift van den gek.

„In plenitudine Christi" is het afgrijselijk verhaal van een boerenfamilie, welke door godsdienstwaanzin wordt aangegrepen en hun knecht kruisigen onder verschrikkelijke martelingen, die met wellust worden beschreven.

„Dr. Kalkmeyer en de dood" geeft ons in een luguber verhaal het bewijs van Kalkmeyer's zonderlinge gave om den dood te

ruiken. Hij ruikt het uren van te voren als twee treinen zullen botsen en de dood zijn oogst binnen kan halen; hij ruikt dat iemand onder een trein zal komen en verbrijzeld worden; hij ruikt dat een stelling zal instorten met doodelijke gevolgen voor werklieden of voorbijgangers; hij ruikt dat een vliegmachine naar beneden gaat vallen. Dit staat er precies niet allemaal, doch zóó is die bijzondere gave in elk geval: dat Kalkmeyer dergelijke toeren verrichten kan met zijn neus.

Het eenige verhaal, dat niet aan hospitaal of gekkenhuis herinnert, is: „De Noordkant van den Näsbühler", toch griezelig als Victor Hugo's laatste uren van een ter dood veroordeelde; het verhaal tracht namelijk te vertolken wat er omgaat in het hoofd van een ongelukkige, die langs een spiegelgladde ijshelling langzaam maar zeker naar den gapenden afgrond schuift. — Wie zulke rillende sensaties zoekt en anderen tracht te doen ondergaan, is geen kunstenaar en zelfs geen producent van ontspanningslectuur, die wij als gezond en onschadelijk kunnen aanvaarden.

A. GIELEN.

Boy-Ed (Ida) De Stem van het Vaderland. Slothouwer, Amersfoort (214).

Het verhaal heeft mij geboeid en zelfs de verheerlijking van het militairisme kon mijn stemming niet bederven. Toch is de opzet van het boek niet sterk, maar het is goed geschreven en vooral de dialogen zijn vlot en natuurlijk.

Het gaat hoofdzakelijk over een jongen man van een Russische moeder en een Duitschen vader. Bij het begin van den oorlog vlucht hij uit Rusland, omdat hij niet tegen het land van zijn vader wil strijden; maar evenmin is hij van plan zich op te offeren voor Duitschland en de wapenen te dragen tegen Rusland. Hij is eigenlijk niets meer dan een pleizier-maker, die veel van zijn jacht en zijn vrienden, van wijn en vrouwen houdt. Op en top een van die Russische genotzoekers, die voorheen de Parijsche salons onveilig maakten.

Zijn pleegzuster is gehuwd met een Duitsch officier, die naijverig is op zijne vrouw, welke door zijne moeder als een onnoozel kind wordt behandeld.

Onder drang van die zuster en andere gebeurtenissen wordt zijn oorspronkelijk-Duitsche vaderlandsliefde gewekt en gaat hij zijn leven wagen voor het „groote vaderland". En hij zal het verliezen ook. Want de schrijfster laat duidelijk genoeg merken, dat hij niet terug mag komen, omdat in zijn hart eene liefde is ontgloeid voor zijn vroeger speelkameraadje, de vrouw van den jaloerschen officier. Diens huwelijk wordt weer gelukkig, nadat hij het onrecht heeft ingezien door zijne moeder zijne vrouw aangedaan, en haar te kennen heeft gegeven, dat voortaan niet zij, maar zijne jeugdige echtgenoote meesteresse in huis zal zijn.

M. WALRE.

Chatzópoelos (M.) Verhalen van Bergen. Uit het nieuw-grieksch vertaald door Lambert-van der Kolf. Rotterdam, Brusse.

Heel korte, eenvoudige opstelletjes, die wij eer voor eene bladzijde uit een grooter verhaal zouden houden dan beschouwen als een afgerond geheel.

Mitros Chatzópoelos werd geboren in 1872 in Agrinion, studeerde op Korfoe en te Athene en maakte naam als journalist en letterkundige.

De groote massa van leesgragen, die liefst een zwaren roman met veel gebeurtenissen onder handen hebben, zullen deze fijn gestyleerde schetjes met eenige meewarigheid ter zijde leggen, voor hen, die gaarne genieten met kleine teugjes, is er reden tot dankbaarheid voor deze keurige uitgave. LODE.

Corelli (Marie) De jonge Diana. Veen, Amsterdam (325) f 5.50 geb. f 6.50.

Corelli heeft dit eigenaardige, naar het schijnt voor vele lezers aantrekkelijke, dat aan alles wat zij vertelt in haar boeken geen touw is vast te knoopen.

Op een kalmen waarnemer maken hare romans meestal den indruk als werden een drietal films door elkaar afgedraaid. Hare verbeelding is zoo wild en onbeheerscht, dat als zij die in woorden wil vertolken, men een allerzonderlingsten pot-pourri te hooren krijgt, waarvan men de brokstukken niet meer kan thuis brengen.

En dan, wat tot de vreemdste verwikkelingen aanleiding geeft, Corelli denkt niet met haar verstand doch uitsluitend met haar fantasie. Al zoo menig boek dezer schrijfster heeft daar het bewijs van gegeven, en „de jonge Diana" komt dat nog eens ten overvloede bevestigen.

Ook hier weder verdedigt zij een abnormale thesis op hoogst abnormale manier. De stelling is deze: „Liefde — of wat daar gewoonlijk onder verstaan wordt — is eenvoudig een tijdelijke physieke aantrekking tusschen twee personen van verschillende sekse, die na verloop van tijd verzwakt, hetgeen ook niet anders kan tengevolge van de hoogere eischen die aan de ziel gesteld worden — het is een pijnlijke zaak zich daarvan bewust te worden! — maar wij moeten niet terug deinzen voor de waarheid of er bang voor zijn, zooals een kind bang is, als het voor het eerst in zee gedompeld wordt. Geliefden vergeten elkaar, vrienden vergeten elkaar, mannen hunne vrouwen en omgekeerd — de innigste banden worden verbroken".

De thesis is zóó opgezet dat het eigenlijk geen thesis meer is, omdat alle klaarheid eraan ontbreekt en Corelli maar wat praat in de wijde ruimte.

Wat beweert zij niets anders te zijn dan een „tijdelijke physieke aantrekking"?

De liefde? Of wat de menschen liefde noemen? Hetgeen wel

niet hetzelfde behoeft te zijn. En hoe wordt dit bewezen door het feit dat vaak „de innigste banden worden verbroken".

Maar het heele boek moet voor de stelling der schrijfster argumenten geven! Jawel! Het is er naar!

Diana May, de mooie dochter van een prozaïsch echtpaartje, is zeven jaren trouw gebleven aan een naar Indië vertrokken luitenant, totdat deze haar in den steek laat om een jongere vrouw te trouwen. Nu wijdt zij zich aan de zorg voor hare ouders, studeert in haar vrijen tijd vele talen, en bemerkt op 44jarigen leeftijd dat zij hare ouders in den weg staat. Zij verdwijnt en laat het voorkomen dat zij verdronken is. Een zekere dr. Dimitrius in Zwitserland dient zij tot proefkonijntje bij zijn proefnemingen voor een verjongingskuur. En het gelukt, zij wordt een beeldschoon achttienjarig meisje. Maar zij had nu alle gevoel voor liefde verloren en besloot zich te wreken op de domme en slechte mannen. Een heele massa, waaronder haar vroegere verloofde, brengt zij in haar nieuwe gedaante het hoofd op hol en laat ze dan... smachten.

En zij filosofeert er verder op los dat de kalk er afvliegt en men werkelijk beduusd staat over den geweldigen nonsens die zij op last van de raaskallende schrijfster uitkraamt. Luister eens:

„Alle dingen zijn inderdaad mogelijk (?), behalve dat de mensch uit eigen, vrije beweging zich zou opheffen uit de laagheid van zijn bestaan. En zonder die opheffing kan er geen liefde zijn".

Dat is dus uitgemaakt zou men zeggen, en wel zoo positief als het maar kan. Maar als Corelli aan het redeneeren slaat, kan men vreemde dingen verwachten. Wat straks absoluut onmogelijk bleek wordt nu dadelijk „best mogelijk" verklaard en wel voor iedereen.

„Zij (de verjongde juffrouw) leeft als het licht — schoon en onaandoenlijk, *zooals ieder leven kan*, die het geheim des levens geleerd heeft — een geheim dat, hoewel nu oogenschijnlijk ondoordringbaar, zich zal openbaren aan al degenen, die eerlang het „Vlammende Zwaard" zullen omklemmen en eten van den „Boom des Levens". Het zwaard keert zich naar alle zijden — maar de bloesem bevindt zich achter het lemmet. En aan deze groote Daad (welke?) heeft noch de liefde van den man, noch de liefde der vrouw deel, noch de voortzetting van een onvolmaakt ras — want zij, die het doel willen bereiken, moeten alles opgeven behalve de verwerkelijking van den „nieuwen hemel" en die „nieuwe aarde" van heerlijke, eeuwige jeugd en levenskracht, waarin „de oude dingen zullen voorbijgaan".

Wie weet wat dit beteekent, verdient een dubbel ouderdomspensioen. Misschien ben ik een achterling, doch dan wil ik dat ook niet verbergen en verklaar derhalve zonder blikken of hikken dat ik zelden zooveel onzin in betrekkelijk zoo weinig woorden bijeen heb gezien. Ik heb bij verschillende boeken van Corelli mij ernstig afgevraagd: zou die dame nu wel goed bij haar hoofd wezen! En ik vrees steeds met grooter vreeze dat ik ten slotte gelijk zal krijgen.

M. WALRE.

E. (L.) De Sterkste. Utrecht, Ruys.

Uit oude tijden en gele documenten, en dan verteld op de rustige manier, welke wij van E. gewoon zijn. Wat ons hier wordt verhaald, is de geschiedenis van Reinira van Golstein, die 17 Januari 1234 huwde met Allard van Borchhoven.

Reinira zette haar willteje in alles door; zorgde voor de opvoeding van haar kinderen en de leiding van haar goedsulligen man. Of zij daarom de sterkste wordt genoemd? Dan verdienen vele vrouwen dien eeretitel! M. WALRE.

Eschtruth (N. von) De Molenprins. Rotterdam, Bolle.

Dit boek behoort tot het soort der colportage-romans, waarop de groote massa verlekkerd is. Men kent den stijl van die dingen:

„Daar lag zij op den divan, de betooverende danseres. Geeuwend sloeg zij het eene blad na het andere om van den Franschen roman, dien zij eindelijk in een hoek wierp.

Heloïse springt overeind en loopt driftig het salon op en neder. Als een lichte wolk omhult de luchtige peignoir haar weelderig gevormde gestalte. Met een somberen blik slaat zij de armen over elkaar en treedt naar de schrijftafel toe". Dat is stereotype; het geeuwen, het lezen van een luchtigen roman, wegwerpen van het boek, driftig op en neer loopen enz. enz. En óók dit: „Nog één blik — de laatste — en hij is de kamer uit. Daarbinnen echter heft de verleidelijke gestalte de gebalde vuist omhoog en uit een gewond hart sist het: Wraak!" —

Iemand met een greintje zuiveren smaak kán zulke draken niet lezen... en het feit, dat dergelijke lectuur verslonden wordt, bewijst derhalve, dat die greintjes zuinig verspreid zijn.

Er zit een goede strekking in het boek, de ondeugd wordt zorgvuldig gestraft en de deugd beloond met een luitenantssabel en een freule, wat voorheen in Duitschland tot de hoogste idealen van een menschenleven behoorde.

Ouders zullen er waarschijnlijk bezwaar tegen hebben, en niet ten onrechte, dit boek in handen te geven van hunne dochters, omdat de ballerina met haar stoet van minnaars wat veel ten tooneele verschijnt; en ook, als zij gevoel voor literaire kunst bezitten, om den smaak hunner kinderen niet te bederven.

A. GIELEN.

Gjellerup (Karl) Sinds ik voor het eerst haar zag. Kruseman, 's-Gravenhage (336). f 3.— geb. f 3.90.

Deze Deensche schrijver won in 1917 den Nobelprijs en overleed in October 1919. En dít boek is, volgens zijn eigen verklaring bij de nieuwe Duitsche uitgave, hem het liefst. Ofschoon het verhaal geheel in Duitschland speelt, wordt het ook in Denemarken tot het beste gerekend. dat de schrijver heeft voortgebracht.

Aarhus Stiftstidende zegt ervan: „Deze mooie idylle met haar tragisch slot is een der wondervolste werken van Gjellerup.

De Berlijnsche Post acht den auteur „niet een dier gewone vertellers, die door een vlotten stijl en door effectbejag gemakkelijk de gunst van het publiek verwerven. Hij vermijdt de platgetreden banen eener kunst, die er slechts op uit is om den wensch naar zinnenprikkeling of naar gemeenplaatsen te bevredigen; zijne werken stellen den lezers zekere eischen. Hij tracht de groote problemen der menschheid te verstaan, en verlangt, dat wie hem volgt, door deze lectuur inzicht van hoogere waarde verkrijgen zal....".

In dit boek is nu wel geen sprake van „problemen der menschheid", maar het is er niet minder een mooi boek om voor rijpe en geestelijk volwassen lezers. LODE.

Gorki (Maxim). Onder Vreemden. Van Holkema & Warendorf, Amsterd. (168).

„Mijne Jeugd" van Maxim Gorki werd door Frits Lapidoth aangekondigd als „een der belangrijkste boeken, die men moet lezen, zoo men eenige studie maakt van Russische toestanden". In dat boek begon Gorki het verhaal van zijn eigen leven en in „Onder Vreemden" zet hij het voort.

Het is een hard jeugdleven geweest vol pijn en versmading, armoede en zwaar maar ondankbaar werk.

Iets bizonders gebeurt er eigenlijk niet; maar juist die reeks, die eentonige opsomming van dagelijksche gebeurtenissen uit het leven van schoenmakersbediende, en loopjongen en scheepsjongen en „duvelstoejager", grijpt den lezer aan en wekt in hem meewarigheid en tevens een groote bewondering voor den man, die zich een weg heeft gebaand, waar anderen zeker zouden zijn ondergegaan. A. GIELEN.

Meer de Walcheren (P. van der) Van een verborgen Leven. Bussum, Brand.

Met groote belangstelling hebben ongetwijfeld velen uitgezien naar het eerste nieuwe boek, dat van der M. de W. na zijn eigen ontroerend bekeeringsverhaal — *Mijn Dagboek* — zou uitgeven.

Groote verwachtingen had men van den roman, dien hij, katholiek denkend en voelend, nu wellicht wilde uitgeven, natuurlijk in geheel anderen geest als *Jong Leven,* anders ook als zijn laatste roman vóór den grooten omkeer, *Jacht naar Geluk,* waarin reeds de schemering bloosde van het groote licht, dat weldra voor zijn ziel zou opgaan en voor hem geheel de wereld van aanschijn doen veranderen.

Ondanks hun groote fouten en gebreken, hun gewaagde voorstellingen, om geen harder maar juister woord te gebruiken, waren het krachtige, verdienstvol geschreven romans, die een hoog denkbeeld gaven van van der Meer's talent, van zijn psychologischen kijk op karakters, van zijn typeeringskunst, zijn vlotten dialoog en fijn gepenseelde natuurstukjes.

Hoe prachtig zou hij al deze groote en zeldzame hoedanigheden kunnen stellen in dienst van zijn nieuwe, hoogere levensbeschouwing.

Brengt het *Verborgen Leven* eene teleurstelling? In sommige opzichten kunnen wij dat niet ontkennen. Het is een klein verhaal, een groote novelle, meer niet — of beter nog eene vertelling. Want een tamelijk onbeduidend, bijna geheel buiten het gebeuren staand persoon, is al den tijd aan het woord.

Wij zijn gedwongen personen en feiten door zijn oogen te zien. — Holland schijnt het tooneel der handeling; de personen dragen ten minste echt Hollandsche namen; maar de toestanden lijken ons eer Fransch.

Welke huiskazerne b.v. in onze groote steden heeft een „concierge"? Welke beroemde actrice bewoont hier een schitterend hotel, om niet te zeggen een paleis? Wie herinnert zich niet het verslag van een interview onzer eerste tooneelspeelster? Hoe knusjes en huiselijk zij gezeten was in hare huiskamer bij het theelichtje, terwijl het gesprek werd ingeleid met het aaien der poes? Vrij ondenkbaar is het ook, dat de brave Baanders zijn zoon zoo geheel uit het oog heeft verloren en niet wist, dat de beroemde actrice en zijn vroegere geliefde dezelfde persoon was. Zoo is er nog véél meer.

Maar hoe vaag en onwezenlijk het korte, snelverloopend geschiedenisje ons lijkt, wij zien toch onmiddellijke de fijne toetsen van een meesterhand. Heel teer en subtiel is Jan's verborgen zieleleven, zijn onhandigheid in wereldsche zaken, zijn ingekeerdheid tot God.

En zoo is het dan toch geworden, te fijn voor de groote massa der romanverslinders, een boek, dat wij met vreugde begroeten mogen. M. v. d. B.

Psichari (J.) Jaloerschheid en andere verhalen. Vertaald uit het nieuw-grieksch door J. A. Lambert-van der Kolf. Brusse, R'dam.

Psichari werd in 1854 geboren te Odessa, bracht zijn jeugd door in Konstantinopel en studeerde van zijn veertiende jaar te Parijs, waar hij professor werd in 't nieuw-grieksch. Hij streed een verbitterden strijd voor de volkstaal tegen de puristen en in die taal schreef hij zijn novellen.

„Jaloerschheid" is meer een psychologische studie dan een verhaal. De andere stukjes hier opgenomen zijn alle korte stukjes, die ons wel toonen dat de schrijver een literair talent en fijnvoelend kunstenaar is. Lode.

Reuter (Gabrielle) De jeugd van een idealist.

Over verdiensten of niet-verdiensten van dit boek behoeven wij niet veel te praten. Er komt veel in voor dat het maakt tot ongezonde lectuur en daarmede is het vonnis voor ons geveld.

Hoe abnormaal de moreele begrippen der personen zijn, die

optreden in dezen roman, moge (ik doe slechts een greep) blijken uit het volgende. Een student vertelt aan zijne tante, de moeder van zijn vriend, dat hij eene verhouding heeft tot een winkelmeisje. „Dat was toch beter dan er maar in het wilde weg op los te leven". En hij biedt aan, haar zoon eveneens dergelijk vriendinnetje te leeren kennen, „wier omgang stellig beter voor hem was dan die overspannen vriendschap met die bandelooze, zichzelf compromitteerende aristocrate. En wat antwoordt de liefhebbende moeder op dit schandelijk voorstel: „dat zij Frank in zulke dingen zijn gang liet gaan; hij moest maar doen wat hij verkoos". Maar er staan nog heel andere, wij zullen maar zeggen „onwelvoegelijkheden" in deze bladzijden. M. WALRE.

Sinclair (Upton) Sylvia. Swartsenburg, Amsterdam.

Sylvia is een rijke, Amerikaansche erfdochter, die in hare omgeving de waarde van den mensch ziet afgemeten naar het aantal kilometers dat hij dollar aan dollar kan beleggen. Maar het goud maakt op haar jonge ziel al bitter weinig indruk. Zelfs op de kostschool, waar de millionairsdochter eenige jaren doorbrengen om niets te leeren doch elkaar te overtroeven in kostbaarheid van nuttelooze toiletten en paramenten, blijft zij frisch en onbevangen.

Door een dwaze tante opgehitst, tracht zij wel het hoofd van ontelbare jonge mannen op hol te brengen, maar het blijkt zoo duidelijk uit alles: zij weet niet wat zij doet en is zelve het slachtoffer van hare opvoeding en omgeving.

En dan ontmoet zij den flinken, misschien niet geheel salonfähigen jongeman, die zich tot taak heeft gesteld de vervallen grootheid zijner familie weer op te bouwen door eerlijken en noesten arbeid. En in beider hart komt een schoone, zuivere liefde. Maar haar rijke familie wil niets weten van den karaktervollen jongen omdat hij niet bezit datgene, wat in hunne oogen de grootste verdienste des menschen is: geld en goed. En door een laaghartige intrigue worden deze twee, die zoo heerlijk bij elkaar pasten, gescheiden voor altijd en het meisje, gebroken en vernederd, overgeleverd en verkocht aan een individu, dat veel goud en uiterlijk goede manieren heeft, maar geen manneneer, die hij lang reeds verloor in een ontuchtig leven. Met medelijden en bitterheid beschrijft hier Sinclair het ongelukkige lot der rijke dochters, die als slavinnen op de huwelijksmarkt worden gebracht en wier geluk wordt opgeofferd aan het bekrompen levensinzicht van poenige millionairs-familie. A. GIELEN.

Soer (Elisa) Langs lijdenswegen. Amsterdam, Becht (244). f 4.90 geb. f 6.25.

Ongeveer 5 gulden voor een boek van nog geen 250 bladzijden! Men moet millionair zijn om tegenwoordig boeken te koopen, en wij verwachten dan ook dat binnen afzienbaren tijd een wet

wordt gemaakt in vooruitstrevende gemeenten, waarbij maximumprijzen voor het boek worden ingevoerd. En och, wij gelooven toch niet dat de menschen, die zich nog moeten beperken in het aanschaffen van nieuwe lectuur, er veel bij verliezen. Er is zoo weinig bij dat werkelijk hoog staat.

Word ik beter of wijzer of menschkundiger; voel ik mij geestelijk verkwikt en ontspannen als ik dit boek van Elisa Soer heb genoten; moediger misschien in den levensstrijd, begrijpend dat men ook langs lijdenswegen er komen kan? Iets moet een boek den lezer toch aan gewin achterlaten.

Peter Marck was het zwarte schaap der familie. Hij was een echte pierewaaier geweest en had eene vrouw getrouwd, die zijn naam niet beter maakte. Zijn deftige broer, die officier was van justitie, beschermde hem of verstootte hem naar gelang dat strookte met de humeurkwaliteit zijner inwonende schoonmoeder.

Na den dood zijner vrouw zet Peter een pension op en neemt voor het bedrijf eene huishoudster. Deze feeks heeft hem weldra geheel in hare macht en was oorzaak dat zijn oudste dochter verleid werd. Deze Clara huwt nu een Wilhelm Binck, een boerenjongen, en zij weet zich heelemaal in het bedrijf in te werken en is een liefdevolle moeder en echtgenoote.

Toen kwam de oorlog en Wilhelm moest gaan vechten voor 't lieve vaderland. Zijn dorpsgenooten keerden allen terug... hij niet. Hij durfde niet, wijl zijn gelaat voor altijd op de vreeselijkste wijze was verminkt. De oude Binck, die aanvankelijk het betreurd had dat hij niet mee ten strijde kon, voelde zijn vechtlust tot bij nul dalen, toen hij de vreeselijke verminking van zijn zoon aanschouwde. Maar Clara's liefde voor haar man verminderde niet. Verder hooren wij de lotgevallen der andere dochters van Peter en ook dat hij, de oude zondaar, een ernstiger leven begon, en helpend in een hospitaal door een bomaanval het leven verloor.

M. WALRE.

Strootman (Dr. K.) Hoofsche verhalen. Tjeenk Willink.

Door zijn historische schetsen wil deze schrijver de ten onzent weinig beoefende kunst plegen der „petite histoire". En mij dunkt dat hij zich uitmuntend kwijt van deze taak.

Als men weet welker personen leven hij hier beroert, begrijpt men tevens dat het boek nu juist niet voor iedereen is bestemd. Want hoe eenvoudig historisch ook verteld, gaat er toch geen stichting uit van het doen en laten van Sabella Simonetta of haar intrigeerende omgeving; van den huwelijksmakelaar voor zijn nichtjes, kardinaal Mazarin; van grooten Ferederik's amourette met „Barberina" —; van de Romanoffsche Elisabeth en de hertogin de Berry. Dat ligt echter allerminst aan den schrijver, doch geheel aan de personen, van wie hij „petite histoire" maakte.

DR. S.

VARIA

Boekhandel en Markenkoers. De Boekhandel heeft zich niet veel gestoord aan den Markenkoers, met het gevolg dat vele lezers thans direct hun boeken bestellen in Duitschland.

In het „Nieuwsblad voor den Boekhandel" schrijft nu G. E. Cohen dat „bij een berekening van 20 cent voor een Mark een zeer ruime, misschien nog te ruime winst gemaakt wordt. Hetwelk iedereen bij eenige aandachtige beschouwing van het vraagstuk zal blijken". Vlak daaronder verschijnt een schrijven van Wouter Nijhoff, waarin hij tot de conclusie komt dat de boekhandel den Mark, indien de koers 12 à 13 cents, moet berekenen à 33 à 35 cents indien hij dezelfde winst wil hebben als vóór den oorlog. Maar hij voegt er aan toe: „zij die den mark tegen den koers van vóór den oorlog berekenen, doen zichzelf en den Nederlandschen boekhandel zonder twijfel veel kwaad...".

Buiten. Het is jammer dat het tijdschrift Buiten, dat steeds schoone platen ons bracht en wel aardige artikelen vaak, ook al niet in staat blijkt de gevoelens van katholieke lezers te eerbiedigen. Een voorzitter van het bestuur eener R. K. openbare leeszaal schrijft ons althans: „Reeds meermalen waren wij, om de ellendige artikelen, welke Buiten niet nalaat op te nemen, besloten onze abonnementen op te zeggen. Nu heeft het artikel „Rome, de stad der paleizen" onze laatste aarzeling overwonnen. En zoo moesten *al* de veertig kath. Leeszalen, de bibliotheken en leesgezelschappen eens doen. Het is toch te gek dat wij ons goede geld uitgeven om onze Kerk en ons Geloof te laten verguizen". Ik geef het voorstel in overweging.

Cinema. In Frankrijk mag geen film meer worden vertoond, welke niet de goedkeuring draagt eener onderzoekscommissie, ingesteld door den Minister de l'Instruction publique. En zelfs een goedgekeurde film kan door een prefect in zijn district of door een burgemeester in zijn gemeente verboden worden. Het schijnt dáár dus wel héél erg te zijn! En hier?

De jongere Engelsche letterkunde. R. Ellis Roberts verdeelt de jongere Engelsche prozaschrijvers in vijf groepen waartusschen en naast natuurlijk heel wat varieteiten bestaan. 1: de romantici, die min of meer de traditie volgen en het verhaal belangrijker achten dan de karakters. Hiertoe behooren o.a.: Compton Mackensie, Stephen Mc. Kenna, Hugh Walpole en Patrick Mc. Gill. 2: volgelingen van Dickens, Thackeray en Wells, die soms wel meer essay- en tractaatschrijvers worden. De meest talentvolle volgelingen van Wells, wiens invloed de schrijver betreurt, zijn Cannan en

Beresford. 3: Min of meer realisten, epigonen van Moore en de Fransche school. Onder dezen behoort Swimmerton, Shella Kayle Smith (volgt vooral Hardy). 4: Schenken vooral aandacht aan den constructieven vorm. De voornaamste vertegenwoordigers zijn: D. H. Laurence, James Joyce, Wyndham, Lewis, Mrs Meynell. 5: Zij die het fantastische, satyrische en humoristische genre beoefenen: Rosa Macaulay en James Stephens.

Een mooi Honorarium. Volgens de Vorwärts zou Ludendorff met zijn boek over den oorlog maar eventjes 20 millioen mark hebben verdiend, en dit bedrag hebben besteed voor verminkte Duitsche soldaten. Wij meenen ons echter een bericht te herinneren, waarin de generaal dit praatje heeft tegengesproken.

Engelsche schrijvers. Een groot aantal der meest bekende romanciers hadden oorspronkelijk een ander beroep en kwamen niet voort uit literaire kringen. Van Dickens is het genoeg bekend dat hij eerst werkte op een schoensmeerfabriek en daarna als klerk en journalist. Smollet was scheepsdokter; Fielding studeerde in de rechten en meende daarna als tooneelschrijver zijn weg te vinden; totdat hij eindelijk zijn talent ontdekte voor den roman. Richardson was dertig jaren boekdrukker voor hij boekenschrijver werd. Scott, Reade, Stevenson, Stanley, Weyman en Antony Hope waren eerst juristen in den dop. Hardy was architect en Wells beproefde het eerst in den lakenhandel. Trollope en Jacobs waren aanvankelijk werkzaam bij de posterijen. Conrad was gezagvoerder bij de koopvaardij; Conan Doyle dokter; Arnold Bennet klerk bij een notaris en Robert Hichens musicus.

Geen lof. In het „Jong-Studentenblad" van Januari (blz. 15), critiseert Dr. A. Slijpen een jeugdig beginneling met de volgende woorden: „Gaam soliciteert waarschijnlijk naar de betrekking van schoolmeester in de Hors d'Oeuvres van de Maasbode. En ik, die zoo hoopte, dat dit geslacht zonder erven of magen ten grave zou dalen!" —.

Het Fransche boek. Ofschoon niet zoo abnormaal als ten onzent, is toch in Frankrijk de prijs van het boek ook buitengewoon verhoogd. In deze prijsverhooging zien nu de voormannen in het bedrijf een beletsel voor de verspreiding van het Fransche boek. Charles Tardieu in de Figaro meent dat de Fransche boekhandel groot gevaar loopt, indien niet spoedig verbeteringen worden aangebracht.

Jubileum-ten Kate. 23 Dec. 1919 was het honderd jaren geleden dat de dichter J. J. L. Ten Kate werd geboren. Gelijk bijna allen werd ook hij door de Tachtigers versmaad. Toch kunnen wij vast vertrouwen dat Ten Kate niet uit ons literatuur zal verdwijnen,

maar bij het nageslacht wel een zal opstaan, die ook tegenover dezen verguisde „eene daad van eenvoudige gerechtheid" zal oefenen. Een comité had zich samengesteld en het plan was de nagedachtenis van den dichter te huldigen door een feestavond op zijn hondersten geboortedag. Ook het plan bestaat een keurbundel te geven uit zijn oorspronkelijke gedichten.

Juristen-logica. De rechtbank te 's Gravenhage heeft den boekhandelaar, beschuldigd van het in voorraad hebben en verspreiden van Barbusse's: „Hel", ontslagen van rechtsvervolging. Onder de rechtsoverwegingen komt het volgende voor: dat dit feit niet strafbaar is, omdat art. 240 Sr. niet anders kan worden uitgelegd, dan dat de inhoud van het geschrift *in zijn geheel* aanstootelijk voor de eerbaarheid moet zijn en dat de dader dien inhoud moet kennen; en de rechtbank vindt dat alleen de bij dagvaarding geïncrimineerde gedeelten voor de eerbaarheid aanstootelijk zijn en de beklaagde alléén die aanstootelijke gedeelten heeft gekend. Wordt derhalve morgen dat eene smerige hoofdstuk, dat heel goed als een afgerond verhaal kan dienen, afzonderlijk uitgegeven, dàn... zou die rechtbank den man schuldig verklaren! Dat lijkt toch wel een beetje op grapjes maken.

Tooneel-waardeering. „De staking van de tooneelisten zal ons niet zoo spoedig van de noodzakelijkheid van hun arbeid voor het welzijn van de maatschappij overtuigen. Ten eerste is er een groote groep van medeburgers, die nooit een voet in een schouwburg zet, omdat zij tegen schouwburgvermaak en tooneelkunst gewetensbezwaren heeft. Ten tweede is er een groote groep van medeburgers, die zelden of nooit van tooneelkunst geniet, omdat zij zich de daartoe vereischte uitgaven niet kan getroosten. Ten derde is er een groep van medeburgers minder groot, maar waarmede nu juist weer om de hoedanigheid rekening is te houden, die zelden of nooit naar een schouwburg gaat, omdat zij een zeer ontwikkeld kunstgevoel en een fijnen smaak bezit en bij de meeste vertooningen derhalve meer onaangename dan aangename oogenblikken beleeft.

Maar wanneer men al deze groepen ter zijde laat, blijven er toch nog tienduizenden over, die voor haar genoegen naar de schouwburgen gaan. Voor hun genoegen. Zij zoeken er afleiding, verzet en zinneprikkeling. Een klein deel zocht er schoonheid en kunst. Een nog kleiner deel stichting en verheffing". (Telegr.)

De tocht van don Quijote. Er bestaat een boek van den Spaanschen schrijver Azorin: „La ruta de Don Quijote" dat ons een levende beschrijving geeft van La Mancha, ons de geboorteplaats toont van den beroemden hidalgo en tevens de andere plaatsen leert kennen waar de ridder met den schildknaap Sancho Panza zijn kostelijke heldendaden uithaalt. „Het is niet voldoende",

zegt Azorin, „de klassieken te lezen, men moet zich in hun gedachten en voorstelling inleven: hetzelfde landschap aanschouwen, dat Cervantes voor zich zag, in dezelfde herbergen vertoeven, spreken met dezelfde typen, over dezelfde vlakten of bergen zwerven".

Dit idee beheerschte den schrijver, toen hij zijn tocht in la Mancha ondernam, langs den weg, eenmaal door Don Quijote gevolgd. Het oude la Mancha, door Cervantes beschreven, bestaat om zoo te zeggen nog onveranderd in onzen tijd. Daar staan nog de windmolens, nog immer kan men neerdalen in de grot van Montesino, nog steeds ontmoeten we er Don Quijote in de gedaante van een overspannen landedelman. De werkelijkheid, die Cervantes in zijn tijd schilderde, is heden nog werkelijkheid. Om ons daarvan te overtuigen, laat de schrijver zijn tekst vergezeld gaan van afbeeldingen, eenig in haar soort, die ons het land van Don Quijote voor den geest halen, ja zelfs Don Quijote en Sancho Panza voor onze oogen doen herleven.

„De geleerden meenen dat Alonso Quijano (Don Quijote) niet in Argamasilla geboren is; natuurlijk moet hij in de een of andere plaats van la Mancha geboren zijn. Waarom zou deze plaats niet Argamasilla zijn? Dat zoowel hij als zijn schildknaap uit Argamasilla afkomstig kunnen zijn, bewijzen deze afbeeldingen duidelijk genoeg".

Een ieder die Don Quijote gelezen heeft, kent het begin van het boek: „Op een plaats in la Mancha, welker naam ik mij niet vermag te herinneren, leefde niet zoo heel lang geleden een landedelman, een van hen die een lans met statief bezitten, een oud schild, een broodmager rijpaard en een jachthond".

De geleerden zijn het niet eens of deze plaats wel Argamasilla de Alba is: maar Azarin meent van wèl, en om ons te overtuigen voert hij ons er heen.

Hoe Argamasilla de Alba er in Don Quijote's tijd uitzag, weet men uit een tot heden nog niet gepubliceerd topografische beschrijving, op last van Filip II vervaardigd. In 1575 had Argamasilla 700 inwoners, in 1905, 850. In 1575 had het plaatsje 600 huizen, in 1905, 711. „Alles ligt er in de diepste rust. Het zonlicht wordt door de witte muren weerkaatst, de deuren zijn gesloten, de vensters zijn gesloten. Nu en dan rekt zich een zwarte hond, een grauwe hond, of een bruine hond lui en onverschillig uit. En ver, ver weg aan den verwijderden gezichtseinder, glijdt de vlakte ongemerkt over in het onmetelijke blauwe hemelgewelf. En de oude torenklok slaat van uur tot uur haar zware ernstige slagen". Aldus beschrijft Azorin Argamasilla. Hij vindt er ook de academici, waar Cervantes van spreekt. Nu heeten zij Don Candido, Don Luis, Don Francisco, Don Juan, Don Alfonso, Don Carlos. Allen zijn enthousiaste bewonderbaar van Don Quijote, en vast overtuigd, dat Don Quijote niemand anders geweest kan zijn dan Rodrigo de Pacheco, wiens albeelding nog in de kerk van Argamasilla

bewaard wordt. Op geestige wijze teekent Azorin het hedendaagsche Armagasilla met eenige fijne silhouetten. Hij brengt ons vervolgens in de herberg van den Puerto Làpiche, waar Don Quijote tot ridder geslagen werd. De herberg bestaat wel niet meer; maar de ruïnen en de grondmuren er van staan nog op het hoogste punt van den Puerto Lápiche, van den pas die uit de vlakte van la Mancha naar Toledo's omstreken voert. Was het niet in deze herberg, dat Cervantes vaak moest overnachten, gestadig dat hij was op reis uit zijn geliefde la Mancha naar de omstreken van Toledo? Woonde in de Toledosche stad Esquiva niet zijn liefste? Moest hij in deze herberg niet vaak uitrusten te midden van losbollen, lichtekooien, zigeuners, auditeurs, soldaten, geestelijken, marionetspelers, tooneelspelers, veehoeders? Het ligt niet in mijn bedoeling Azorin op den voet te volgen. Alleen hier nog een verklaring, waarom Cervantes Don Quijote zoo dol laat worden op het gezicht der windmolens. Waarom kon Alonso Quijano de Goede (Don Quijano) de windmolens voor reuzen aanzien? Zij waren voor Don Quijote iets heel nieuws, zij waren pas in 1575 in la Mancha ingevoerd. In 1580 schrijft Jerónimo Cardano in zijn boek „De rerum varietate", over deze molens sprekende: „ik kan niet stilzwijgend voorbijgaan dat dit zóó wonderlijk is, dat ik voor ik dit gezien had, het niet had kunnen gelooven, zonder te worden beschuldigd een onnoozel mensch te zijn". Het is daarom niet te verwonderen, dat de fantasie van den goeden Manchezer bij het gezicht dezer voor hem vreemde, wonderlijke drijfwerktuigen overstroomde.

Een laatste hoofdstuk wijdt Azorin aan de Spaansche overspanning, en besluit: „En het was deze overspanning, die Cervantes in Don Quijote veroordeelde: niet de liefde tot het ideaal, niet de illusie, niet de trouwhartigheid, niet de driestheid, niet het zelfvertrouwen, niet de trotsche droomen, door het Engelsche volk in onzen landedelman zoo hoog geschat; want dit zijn eigenschappen, onontbeerlijk tot het volvoeren van elke groote en edele menschelijke onderneming, en zonder deze gaan zoowel het volk als de individuen afzonderlijk een noodlottigen ondergang tegemoet". (N. R. C.)

Paul Deschanel. Reeds de vriendschap met den mede-balling Victor Hugo gaf iets literairs en dichterlijks aan 't gezin, waaruit de nieuwe president der Fransche republiek is geboren. Zelf was zijn vader trouwens literator: na '70 werd hij professor in de Fransche letteren aan het Collège de France. De zoon, de nieuwe president, is vóór alles een man van het woord, een welsprekende. Hij is niet bang voor de rhetorische wending, schuwt niet „la littérature" naar den zin van Verlaine. Er is een boek over Gambetta van hem. Nog vóór dien gaf hij bundels met *Figures littéraires* en *Figures de femmes* uit. Ook werkte hij dikwijls mede aan dagbladen, o.a. aan de *Temps.*

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

W. Br. te N. De Roman van een Student door Ammers-Kühler deugt niet wegens moreele fouten; Een jonge Leeuw van Vlaanderen is goed, maar niet bijzonder interessant.

L. B. te H. De losse bladzijde (88) welke u ons opzondt en waarin zoo waardeerend wordt gesproken over de plannen of het program van Dr. v. Ginneken en „zielkundige beroepskeuze" — behoort tot een artikel „Voorlichting bij beroepskeuze", door J. Kleefstra, verschenen in de November-aflevering van het Tijdschrift „Vragen des Tijds".

H. J. te H. Wel talent en meer dan u zelf vermoedt, of nederigheid moet u verlokt hebben tot een jokkentje. Ga voort en oefen u naarstig, maar zie tevens scherp toe dat de beeldspraak zuiver blijft en niet van het een in 't ander verloopt. Niet goed was bv.: „als een stuurloos schip wankelde hij door het leven" — maar uwe verbetering in margine, waar stevenen wordt voorgesteld in de plaats van wankelen, is ook nog niet juist. Stevenen wijst nog te veel op een vasten koers en daarom doet u beter te kiezen: dobberen of zwalken. Het laatste woord is het beste.

Mevr. H. te R. Wij geven geen oordeel over films; ik geloof overigens dat u tegenwoordig daaromtrent wordt ingelicht door de grootere kath. bladen. Laten wij voor ditmaal zeggen dat „de verborgenheden van Parijs" inderdaad zijn gefilmd naar den tekst van Eugène Sue's roman. En dat de film niet deugt.

Fr. W. Z. te H. Dank u. De zaak is daarmede in orde en u behoeft verder geen onderzoek in te stellen.

HANDEL-MAZZETTI'S „DER DEUTSCHE HELD"

Voor eenige dagen verscheen bij Jos. Kösel (Kempten-München) Von Handel-Mazzetti's jongste roman: *Der deutsche Held.* Ongetwijfeld zal velen het interesseeren te hooren, wat de beroemde schrijfster zelf van haar jongste werk zegt; volge hier daarom de vertaling van den open brief, voornamelijk gericht aan een harer critici en verschenen in het „Linzer Volksblatt" 25 Jan. j.l.

LINZ, 23 Januari.

Mijnheer de Redacteur!

Ik kan niet nalaten, U te bedanken voor de waardeeringsvolle artikelen, die U in het „Linzer Volksblatt", 21/22 Jan., aan mijn nieuwen roman hebt willen wijden. Mijn geliefd Linz staat trouwens ditmaal met zijn aankondigingen aan de spits: Schwayer-„Tagespost", Pesendorfer-„Elisabethblatt" en nu J. D. in het „Volksblatt". Het doet ons kunstenaars goed: critici te ontmoeten, die niet maar vluchtig over met tranen en hartebloed geschreven bladzijden, over tooneelen, waarin onze ziel nog natrilt, heenlezen, maar deze fijnzinnig toetsend, stap voor stap ons volgen tot in gedachtensferen, die het geschreven woord niet meer nauwkeurig vermag te omgrenzen, maar enkel kan aanduiden. In de prachtige studie van Uw medewerker merk ik drie bijzonderheden op: Een zeer fijne, zeer aantrekkelijke samenvatting van mijn verhaal; een subtiel navoelen *juist van die* scènes en personen, die mij zelf het dierbaarst zijn, en een diep inzicht in de godsdienstige *ziel* van mijn werk. Om slechts iets naar voren te brengen: hij heeft de scène tusschen Aartshertog Karel en den kleinen hertog van Reichstadt een der beste genoemd. En juist aan deze scène heb ik oneindig veel toewijding en liefdevolle zorg hesteed! Uit Montbel's bij Imbert de Saint Armand geciteerde opmerking: dat de kleine hertog, toen hem de dood van Napoleon gemeld werd, bittere tranen schreide en zich maar niet wilde laten troosten, steeg als een visioen de nachtelijke scène in Schönbrunn voor mij op... en naar afbeeldingen en documenten heb ik toen het werkelijk milieu opgebouwd en de stoffeering ineengezet. Met denzelfden keurigen smaak heeft Uw recensent nog een ander, mij

dierbaar tooneel uitgelicht: Sophie's dood; en uit dit tooneel weer juist die plaats, die mijzelf het diepst ontroerde, de vraag der moeder tot haar zoontje: „Je hebt je handje in wijn gedoopt... en gedronken heb je, kind, wat heb je dan toch gedronken, dat je lippen zoo rood zijn?" — Maar dat zijn kleinigheden; het voornaamste, de *ziel* van mijn boek: hoe goed heeft Uw criticus ze begrepen. Ze is *oud-Oostenrijksch* en zij is *katholiek. Karel de Habsburger*, de *Katholiek*, de *Oostenrijker* [1]) is mijn held; aan diens rechterzijde staat, door zijn hand opgeheven, de eertijds grootsche, daarna tot moordenaar neergezonken, maar door Christelijke boete gelouterde Duitsche krijger van Pruisische nationaliteit, Tessenburg. Deze Karel von Habsburg, dien ik in het jaar van Oostenrijks grootsten smaad zoo intensief, als nauwelijks een mijner vorige helden doorleefde: niet ik heb *hem* tot held van mijn roman uitverkoren, hij koos *mij* uit, om zijn grootheid, zijn gerechtigheid en vroomheid te eeren. — Men heeft mij dikwijls verweten, dat mijn „Margaret" er als kunstwerk onder geleden zou hebben, dat bij 't concipieeren ervan, nog altijd „Jesse und Maria" me in 't hoofd zat en dat zelfs nog door „Stephana" onsympathieke nagalmen trilden van mijn vroegere scheppingen. Bij den Duitschen held vergat ik alles en doorleefde nog slechts *hem*. Dat alles heeft Uw recensent gevoeld en begrepen. De „Kölnische Volkszeitung" heeft de vraag opgeworpen: of *deze* Karel historisch en raspsychologisch echt is. Ja, dat is hij. De reine, edele, apostolische geest, die hem bezielde, is mij uit zijn aanteekeningen, die voor een ieder toegankelijk zijn (Erzherzog Karls gesammelte Werke, Wien, Braumüller 1893) levend geworden. Ras-psychologisch: *een echte Habsburger*. Een dergenen, die strijdend, opbouwend en meer nog lijdend, Oostenrijk groot en gelukkig gemaakt hebben. Groote menschen waren het, er waren en zijn onder hen onsterfelijken. Zouden wij er ons voor schamen, dat thans uit te spreken? Zijn we dan zóó arm, zóó ellendig, zóó on-vrij geworden, dat we niet

---

[1]) In het krantenuitknipsel, dat ik van H. M., tegelijk met een exemplaar van haar roman, mocht ontvangen, heeft de romanschrijfster: Habsburger, Katholiek en Oostenrijker, evenals het later voorkomend: een echte Habsburger, nog met rood potlood onderstreept.

eens meer mogen zeggen: eenmaal hebben we betere dagen gehad en groote mannen?

En dan nog iets. Men heeft gemeend, dat ik me hier en daar wel vereenzelvigde met de radicale sententies, die de invalide Baum, Tessenburgs eenige en laatste vriend met Schiller-pathos ten tooneele slingert. Ook in de essay van het „Linzer Volksblatt" is die kwestie aangeraakt en ik heb hier voor me een anoniemen brief met het naïeve, mij ontroerend verwijt: „Waarom zoo krenkend hard?"

Waar licht is moet ook schaduw zijn. Baum is in mijn boek de geest, die steeds ontkent; wel lang niet zoo scherpzinnig als Gœthe's Mephisto, maar met even groote neiging tot frazeeren en verdraaien. In zijn sententies zijn waarheid en leugen dooreengemengd, zijn pathos is hol, zijn toorn niets minder dan heilig. Mooi is aan hem eigenlijk alleen zijn liefde voor den ongelukkigen vriend. — Tegenover zijn antidynastieke uitvallen in het Invaliden-tehuis staat de toespraak van Picot de Peccaduc, die op deze *eene* plaats zoo spreekt, als ik denk. Niemand die aandachtig leest, zal dat ontgaan, want heel de roman getuigt vóór en niet tegen den held uit het Habsburgsche huis.

't Zal mij een groot genoegen zijn, Mijnheer de Redacteur, zoo U den inhoud van dezen brief ter kennis van Uw lezers zoudt willen brengen. De vreugde, die Uw heerlijk, met intuïtieve kracht mijn werk doorschouwend feuilleton mij bracht, heeft mij opgewekt, na een drukken dag, nog in laat-nachtelijk uur deze excursie te ondernemen. Vergeeft U me, als ik uitvoeriger ben geworden, dan oorspronkelijk mijn plan was.

In oprechte hoogachting steeds de Uwe,
ENRICA HANDEL-MAZZETTI.

Voor wie met ongeduld wachten op het vervolg van *Ritas Briefe*, — waarvan, 't zij hier even meegedeeld, een Hollandsche vertaling reeds in voorbereiding is, — zij hier nog aan toegevoegd, dat H. M. mij tevens schreef: „Rita IV tritt nun in ihre Rechte". v. G.

MULTATULI

2 Maart vieren wij den honderdsten geboortedag van **Eduard Douwes Dekker**, die in 1820 te Amsterdam werd geboren.

Onder zijn familienaam is hij nauwelijks bekend, maar noemt men den naam van Multatuli, dan herinnert zich iedereen bijna den ontslagen assistent-resident van Lebak, den schitterenden schrijver van het boek *Max Havelaar*, „dat een rilling deed gaan door den lande", den paradoxalen kramer der *Ideeën*, den brutalen verkondiger der losse liefde, den voorvechter der zoogenaamde „vrije gedachte", die indertijd vele harten van jonge onderwijzers, kweekelingen en normalisten met zijn goedkoope godloochenaarswijsheid heeft vergiftigd.

Hoe staat het thans met de reputatie van Multatuli?, vroeg reeds in 1891 Van Deyssel. Ik geloof dat de drie stroomingen, welke toentertijd waren te bespeuren, thans ook nog wel bestaan, maar danig verzwakt, omdat Multatuli en zijn werk al tamelijk kalm en objectief kan worden besproken.

Dr. Swart Abrahamsz, een neef van Multatuli, heeft uitdrukking gegeven aan de waardeering. die het groote, beschaafde publiek in het algemeen van Douwes Dekker heeft. In plaats van verontwaardiging vraagt hij medelijden voor zijn veelbesproken verwant en tracht hem voor te stellen als een zenuwlijder. Toen hij deze diagnose maakte, stak er bij de onmatige bewonderaars een storm op tegen den oneerbiedigen dokter, die zulk een genie zoo maar naar beneden durfde halen. Maar de heetgebakerde heeren vergaten, dat Dr. Swart zijn oom heel wat beter kende dan de verre vereerders dat deden, en zij veronderstelden ook maar al te lichtvaardig, dat hij zijn oom na zijn dood in diskrediet wilde brengen bij het publiek. Geheel ten onrechte. Want vóór zijne verklarende bladzijden het licht zagen, was dit de gangbare meening over den oud-assistent-resident van Lebak: „Multatuli was een rare vent; hij had wel talent, zeker, maar hij was gek van duivelachtigen hoogmoed, en een losbol, en een verkwister, eigenlijk door en door een slecht mensch". De heer Swart nu, als verwant van Dekker en hem zoo goed doorziende, verdroot dat oordeel. Neen, Dekker was zoo slecht niet... hij was ziek. En als men al de bewijzen van den dokter toetst, dan komt men tot de overtuiging, dat er bij Multatuli zonder twijfel, als de zenuwen hem al te zeer de baas werden, nogal iets abnormaals onder door liep.

Swart's diagnose heeft stellig een groote verandering gebracht in de opinie van velen, die nu zeggen: „Multatuli heeft zich dikwijls hoogst afkeurenswaardig gedragen. Maar je kunt het hem

niet aanrekenen, want hij was niet verantwoordelijk voor zijn doen; kassian, hij was ziek, het was een zieke".

De tweede groep zijn de menschen van Multatuli-sans-phrase.... van Multatuli-und-kein-Ende. Zij houden krampachtig vast aan hun oordeel: „Multatuli is een genie, een groot genie. Enkele zijner private levensdaden worden ten onrechte gegispt, want deels waren die edel in plaats van slecht, deels waren zij wel een beetje vreemd, maar hoegenaamd niet laakbaar in een zoo groot man".

Deze bewonderaars zijn de menschen, die zelf of wier vaders, in de eerste jaren van Multatuli's optreden omstreeks twintig levensjaren telden, die daarbij vage omwentelingsgezinde staat- en letterkundige gevoelens koesterden, die voelden dat hun vaderland noch in de politiek noch in de letterkunde tot grootheid werd gevoerd, en die daardoor wrevelig waren gestemd.

Natuurlijk velen zullen wel even oppervlakkig hebben gedacht over godsdienst, politiek, taal, kunst enz., maar niemand durfde er voor uitkomen, en zoo brutaal, zoo kranig zelfs in zekeren zin als Multatuli het aanpakte, zouden zij het ook niet hebben klaargespeeld.

Tusschen dat medelijden en deze vergoding bestaat er nog een midden-gevoelen. Men acht Multatuli een hoogst talentvol mensch, die het wellicht tot genie, „of liever auteur van den eersten rang zou hebben gebracht, indien de omstandigheden gunstiger en zijn gestel en karakter beter verzorgd en evenwichtiger waren geweest".

Deze laatste opvatting bevalt mij eigenlijk het best. Voor mij is Douwes Dekker een man met prachtige talenten, maar onevenwichtig, ziek, neurastenisch. Het zou echter eene dwaasheid zijn hem volstrekt onverantwoordelijk te willen verklaren en uit medelijden goedpraten wat hij misdreven heeft.

* * *

Op achttienjarigen leeftijd ging Dekker scheep naar Indië met de „Dorothea", waarop zijn vader gezagvoerder was, en 15 Januari 1839 treedt hij in dienst als klerk bij de Algemeene Rekenkamer. En dan begint de gewone ambtenaarsloopbaan: klerk, kommies, controleur, wachtgeld, terbeschikking-stelling, gratificatie, totdat hij eindelijk in 1851 tot assistent-resident wordt benoemd te Ambon.

Hier is een rustpunt, waar ik even wil toeven. Ik heb zoo juist gesproken over „gewone ambtenaarsloopbaan", maar dat was het toch eigenlijk niet. Indien wij den volledigen dienststaat van Dekker nagaan in bizonderheden, dan valt het ons op, dat deze wel wat onrustig is en wij begrijpen het vermoeden van Dr. Swart omtrent dit horten en stooten in Multatuli's loopbaan: „hij was bekwaam, vlug, gewillig en arbeidzaam, maar hij was... lastig en erg lastig ook". In zijn brieven aan Tine van Wijnbergen, toen nog zijne verloofde, heeft Dekker trouwens zelf bekend, dat hij voor zijne superieuren lastig kon zijn.

Die eigenzinnigheid, welke soms aan het krankzinnige grensde, zat hem in het bloed. Aan zijn laatste vrouw, Hamminck Schepel, gelijk blijkt uit hare Dagboek-aanteekeningen, heeft hij staaltjes verteld van zijne dolzinnige koppigheid en ziekelijke zucht tot grootdoenerij.

Op zijn reis naar Indië plaagde hem zijn broer Jan, die stuurman was, dat hij niet eens als de kleine scheepsjongen in den mast durfde klimmen. En Multatuli, ofschoon erg gevoelig voor duizeligheid, klimt dadelijk tot in het bovenste topje.

Eens, hij was nog maar kort in Indië, zeilde hij met zijn broer op de reede van Batavia. Het bootje schepte bijna water en zeeman Jan had allerlei praats, dat de ander moest oppassen om niet over boord te vallen.

„Zanik niet zoo, of ik gooi me expres in het water", zei Eduard.

„Dat zal je wel laten, het is hier vol haaien".

Op dit woord wierp Eduard zich over boord.

Het bootje zeilde snel en was hem dus in een oogenblik een heel eind vooruit. Jan keerde terug om hem op te pikken, hetgeen gelukte, en begon toen heftig uit te varen over de roekeloosheid van zijn broer. Het eenige, wat hij bereikte, was dat deze eigenzinnige dwaas zich voor de tweede maal te water wierp.

In Natal haalde hij eenzelfde dwaasheid uit. Hij hield er een hond op na en toen de commandant Van de Pool voorstelde het dier eens in 't water te gooien om te zien of het zwemmen wilde, belette Dekker dit, omdat er te veel haaien in dat water waren. Zijn vriend deed het toch en Multatuli sprong het beest onmiddellijk na.

Het was hem eene behoefte anders te doen dan anderen. Zoo ging hij op zekeren dag in rijtenue op audiëntie bij den Gouverneur-Generaal Rochussen en te Powaredjo ontving hij denzelfden groot-

waardigheidsbekleeder, terwijl alle huizen waren geïllumineerd behalve het zijne.

Dat dit nu niet alleen slechts maar uiting was van zenuwachtige opgewondenheid, waarover hij een oogenblik later spijt zou hebben gevoeld, blijkt genoeg uit het feit, dat hij later met voldoening steeds aan deze kwajongensstreken herinnerde.

Al in het begin van zijn Indisch leven raakte Multatuli verliefd op Caroline V. Twintig jaren later noemde hij dat een „lamme historie", bekende dat hij verblind was in dien tijd en zeide letterlijk: „ik had niet haar lief, maar mijn liefde, mijn eerste liefde". Hetgeen ik gaarne aanneem, want, niettegenstaande zijne goedhartigheid, zocht gewoonlijk Dekker zich zelf op de eerste plaats, gelijk hij zelf bekent.

Ook de schrijfster der *Multatuli-Wespen* (Veritas, welke later bleek te zijn eene goede vriendin, atheïste gelijk hij, maar door hem toch nooit gedresseerd om alles maar goed te vinden wat hij deed) — ook deze Marie Andersen schrijft: „Meestal kon hij geen tegenspraak verdragen en niet de geringste afkeuring of aanmerking. Wie niet alles in hem en zijne geschriften even voortreffelijk vond (tenzij hij zelf het tegendeel zei) en de zaken juist zooals hij, kon zijn meening en zijn lof wel voor zich houden" (blz. 42). — „...Het nieuwe trok hem veelal meer dan het oude aan. Een trouwe vrouw, een beproefd oud vriend verwaarloosde hij wel voor nieuwe vrouwen, nieuwe vrienden. Alzoo waren bloemen hem vaak liever dan brood. Maar als de bloemen geplukt waren, de citroenen uitgeknepen (als ik voor de duidelijkheid die vulgaire uitdrukking bezigen mag), dan... was het natuurlijk een andere zaak". — „Of hij een voorstander was der zoogenaamde „vrije liefde"?", vraagt Polak. „Zeker, vooral voor *zich*". —

Inderdaad Douwes Dekker heeft zich zelven steeds het hartelijkst liefgehad.

De Caroline, naar wier hand hij dong, was katholiek, en Multatuli, die nog niet gedoopt was, liet zich opnemen in de katholieke Kerk (1841); hij ontving het Doopsel en het Vormsel. Maar het liep mis. Dekker haalde te veel zonderlinge en afkeurenswaardige streken uit, dan dat een verstandig vader hem de toekomst van zijn kind zou hebben mogen toevertrouwen. 24 Auguttus 1842 kreeg hij formeel den bons.

In zijn *Max Havelaar* zegt Multatuli van dezen tijd: „Ik was juist in een verdrietige stemming, waartoe veel oorzaken het

hare bijdroegen. Ik had primo een ongelukkige liefde, ten tweede een ongelukkige liefde en ten derde, nu ja, nog iets van dien aard". En ten vierde, moeten wij er bijvoegen, hield hij er Si Oepi Keteh, welke hij Clio noemde, als huishoudster op na en zond haar later uit Padang terug naar haar vader. „Si Oepi Keteh" is zijn eerste vrouw geweest, teekent zijn laatste vrouw aan in de uitgave zijner brieven. De toekomstige, vurige apostel der vrije liefde, was zich al flink aan het ontwikkelen, theoretisch en praktisch.

Toen hij 24 jaren oud was, schreef hij op naam van een ander een stuk, getiteld: „Jongelingsdroomen". Daaruit volgt weer dat zijn ontzaggelijke eerzucht en heerschzucht, uit groteske ijdelheid geboren, niet alleen een uitvloeisel waren van zenuwziekte, doch een weloverwogen plan. Multatuli was een welbewuste Streber, die wilde dat aller oogen op hém zouden gericht zijn en alle tongen van hém zouden spreken.

Uit het ellenlange stuk zal ik ten bewijze maar enkele aanhalingen geven.

„Ben ik op mijn plaats daar waar vroeger een ander stond, waar ná mij weer een ander zal staan? Voegt *mij* niet een standpunt voor anderen onbereikbaar?" — „Wat ontbreekt mij om de trappen over te slaan en op eens het hoogste te grijpen? Ben ik tot bewustzijn van hoogere waarde gekomen? Van waar anders dat knellen van den gewonen maatschappelijken dwang, die anderen niet knelt.... Wanneer mijn geest met moeite of in 't geheel niet buigt, waar die van anderen zich kromt, is dat niet een bewijs dat die geest sterker, forscher, minder tot krommen geschikt is dan de hunne? En was dat niet immer zoo?... Wie of wat belet mij naar een kroon te streven?... Wat zou ik minder bejagen dan dat? Ik had eenmaal een levensdoel van geheel anderen aard. Ik beminde een meisje en verloor haar. Wat anders dan een kroon kan mij eenigszins schadeloos stellen? Welaan dan, het zij zoo!

„Verhard u, mijn hart, en omgord u met het ijzeren harnas der onverschilligheid! Stik in uw bloed, maar laat geen droppel getuigen dat men u wondde! Wees sterk, mijn brein, en duizel niet! Bevat alles, behoud alles, doorzie alles en oordeel immer juist. Dat nooit iemand bemerke dat gij falen kunt. Bedek elke fout met de vonken van schitterenden geest.... Ik twijfel niet! Ik verklaar mij vrij van de banden der maatschappelijke instellingen;

ik zal misdadig worden, maar misdaad houdt bij mij op, misdaad te wezen. *Mijne* misdaad spruit uit beginselen voort. Zijn die onzuiver en is mijne overtuiging valsch, dan is misdaad op zijn hoogst... dwaling!"

Nu kan men gerust zeggen, dat er heel wat van Sint Anna onder door loopt, maar het gaat toch niet aan den volwassen man vrij te pleiten van de euveldaden, die in zekeren zin op zijn jeugdprogram stonden.

Verwondert het ons, dat uit dezen droomer is gegroeid: de om-een-haverklap duelleerende ambtenaar, de weerspannige assistent-resident, de verwoede speler te Wiesbaden, de zedeloos-levende met alle slag van vrouwen, de ongevoelige bruut, die zijn eigen trouwe vrouw zorgvuldig op de hoogte houdt van zijn echtbrekende avonturen, de weergaloos eerzuchtige schrijver, die beweert dat hij niet schrijven kan, de ziekelijke quærulant, die maar aldoor jammert, omdat zijn Don Quichote-droomen geen werkelijkheid zijn geworden; de te-koop-looper met zijn armoede, de eeuwig-stukkende kousjes zijner kinderen; de hongerende naar roem, over wien de wereld spreken moest — en zou! —

10 April 1846 trouwde Multatuli met baronesse Everdine van Wijnbergen, de bekende Tine uit de brieven en welke hij in zijn eerste jaren „lieve poes" noemt. Vóór hun huwelijk deed hij haar een lang verslag over zijn vroeger leven, waarin hij zich zelven zoo weinig spaart, dat men ook hier weer geneigd is te denken aan zonderlinge aanstellerij. Ook later had hij den slechten smaak tegenover onbekenden allerlei „slechthedens" uit Multatuli's leven te vertellen, waar of gefingeerd. Als hij maar besproken werd!

Bij besluit van 1 Augustus 1852 werd Dekker een verlof van twee jaren naar Nederland toegestaan tot herstel zijner gezondheid. Zijn traktement bedroeg slechts 2700 gulden, maar Multatuli gedraagt zich of hij de beschikking heeft over een onmetelijk fortuin. Hij meent te kunnen leven als een Nabob, tracteert de weeskinderen, onderhoudt een oude straatbedelares, denkt ernstig aan zijn stand (!) verplicht te zijn met een voorrijder door Amsterdams straten te rijden — maar betaalt zijne hotelrekeningen niet en maakt overal schulden op vorstelijke wijze.

4 Januari 1856 wordt hij benoemd tot assistent-resident van Lebak. Maar reeds na drie maanden ontvangt hij een ernstige terechtwijzing, wordt van zijn post ontheven en voorloopig aangesteld in dezelfde betrekking te Ngawie. Twaalf dagen later vraagt

hij echter zijn ontslag uit 's lands dienst, dat hem verleend wordt.

Door dezen „coup de tête" maakte hij zich en zijn gezin broodeloos.

Naar aanleiding van deze ontslagname heeft Multatuli zijn boek geschreven, waardoor hij eensklaps beroemd werd: *Max Havelaar of de Koffieveilingen der Nederlandsche handelsmaatschappij.*

Men heeft het willen voorstellen, alsof Dekker in edele verontwaardiging over de „onderdrukking van den Javaan" dit boek in de wereld heeft geslingerd.

Dat is beslist onwaar. Wij willen gaarne toegeven, dat Dekker's goedhartigheid hem het lot van den bruinen broeder deed beklagen en hij werkelijk geprikkeld was door misstanden, welke de regeerders oogluikend lieten voortwoekeren.

De genoemde Veritas (blz. 41), zijne vriendin, laat zich over deze zaak aldus uit: „Wat zijn *ontslag* betreft, ik geloof — en meen eenig recht, namelijk gegevens in zijn karakter, te hebben tot die aanneming — dat hij 't genomen heeft uit ergernis èn wat zijn persoon èn wat het medelijden met de Javanen betreft. En in 't algemeen houd ik 't er voor, dat hij wel „veel heeft liefgehad", maar toch bij alles te zeer zichzelf in aanmerking heeft genomen; dat hij bij de zaken, waarvoor hij streed, zich te veel op den voorgrond plaatste, en zoodoende zichzelf soms met zijn goede zaak in den weg stond en verwarde; kortom, dat zijn *offer*zucht met *zelf*zucht gepaard ging, en deze gene meermalen dwars in den weg is gekomen".

Ik wijs op een analoog geval, waar wij Dekker zelf als „reum confitentem" hebben. Ziethier een briefje aan zijne vrouw: „Hedenavond staat er in de N. R. C.: „Multatuli noodigt het fatsoenlijk Rotterdamsch publiek uit, hem eenige oogenblikken gehoor te geven in de groote zaal enz.... morgenmiddag te twee uren. Hij zal noch over zich zelven, noch over den Havelaar spreken". — Neen, ik zal wat hulp vragen voor Barbier (Multatuli meende voor den beroemden franschen dichter Barbier; later bleek dat zijn Barbier een oplichter was. A. G.) Ik kan niet verdragen dat die man, de dichter der Jamben, een poëet dien ik in kracht en gloed boven Victor Hugo stel, een oude broek draagt.

„Zorg voor je eigen broek", zal je zeggen, *maar ik meen dat juist te doen door wat hulp voor Barbier te vragen* (cursiveering van mij; A. G.). Hier in Rotterdam zijn velen, die mij zien willen, en zoo heb ik het 't liefst". —

Nobel! Grootmoedig en volstrekt niet berekenend!

De *Havelaar* was ook zoo een schijnbaar (en misschien gedeeltelijk bedoeld pleidooi voor den Javaan) maar in hoofdzaak een pleidooi voor Multatuli zelf!

Eerstens blijkt dat uit zijn eigen brieven. Slechts één keer, zoover ik heb kunnen nagaan, noemt hij terloops den Javaan — in al de andere brieven (geschreven tijdens de wording van het boek en daarna) aan Tine: heeft hij het over geld-verdienen, beroemd worden, herstel van eigen grieven, enz. enz. door den *Havelaar*.

Bovendien is het teekenend, dat hij het boek niet wilde uitgeven, indien hij zelf eene ridderorde ontving, eerherstel en een goede betrekking. Men kan ook dát nalezen in zijn brieven.

Hij dacht voorál aan zichzelf. Ziehier eenige uittreksels uit zijn vertrouwde epistels na het verschijnen van den *Max Havelaar:*

„In Frascati staat men op om mij te zien".

„Ik ben op het oogenblik de populairste man in Holland. Telkens wordt er in geschriften en dagbladen aangehaald: „dat zegt Multatuli" —".

„Over 't geheel is 't of de vrouwen mal zijn, zelfs op straat en in Artis. Maar ronduit gezegd, onplezierig vind ik het niet".

„Van morgen in een boekwinkel kende ieder mijn naam en ik was er toch nooit geweest".

„Waar ik kom is men beleefd. Als ik een sigaar wil opsteken, geeft ieder mij een lucifer. 't Is grappig".

„Ik moet nu denken over de manier om de geestdrift te brengen op het punt waar ik haar hebben wil en dan: *geld.* Praatjes neem ik niet aan".

Veel Javaansch zit er toch waarachtig niet in al deze ijdeltuiterij en egoïstische voldoeningen en bedoelingen.

Als mensch is Multatuli mislukt. Door zijne schuld heeft Tine met de kinderen zich moeten terugtrekken naar Italië, en de „arme tobster" trachtte, ondersteund door de aalmoezen welke Van Vloten en Potgieter voor haar verzamelden, in eigen onderhoud te voorzien. Met uitgerafeld gewaad en scheefgeloopen schoenen moest zij zich in het openbaar vertoonen: zij was arm. En het is smartelijk haar te hooren klagen in hare hulpelooze fransche brieven (aan hare vriendin) over het verloren geloof, dat de man, in wien zij geloofde als in een genie, haar afhandig had gemaakt.

En de groote man nam onderwijl in zijn huis eene bijzit, met

wie hij huwde na den dood zijner vrouw. Is dat een hoogstaand mensch?

In de *Dageraad,* 9de aflevering van 15 Maart 1887, het bekende orgaan der godloochenaarsvereeniging van dienzelfden naam, vond ik op de eerste bladzijde in rouwrand de volgende kennisgeving:

Op den 19den Februari 1887 stierf,
bijna 67 jaar oud, te Nieder-Ingelheim
ons E e r e l i d EDOUARD DOUWES DEKKER
— MULTATULI —
Hij heeft gelééfd.

Op het woord „geleefd" wordt door twee accenten den nadruk gelegd om aan te duiden hoe intens de man geleefd had.

Een onbedoelde, maar ruim verdiende ironie heeft men daardoor gelegd in deze simpele kennisgeving.

Als mensch was Multatuli klein en blijft hij klein, hoeveel men ook wil verontschuldigen om zijn temperament, zijn overspannen zenuwen, de omstandigheden waaronder hij zich heeft moeten ontwikkelen.

Wat beteekende hij als denker?

In den strengen zin van het woord was hij géén denker, en nooit zal in een geschiedenis der wijsbegeerte zijn naam worden genoemd, zelfs niet onder de „dii minores". Maar, gelijk dat pleegt te gebeuren bij menschen met een vlug verstand en een onrustige natuur, heeft Multatuli zijn gedachten laten gaan over alles en nog wat, zonder ooit in eenige zaak dieper dan de bovenste laag te zijn doorgedrongen.

Van Vloten spreekt van „belachelijke overdrijving", „ongerijmde voorstellingen", „onaannemelijke en verderfelijke drogredenen", die hij al doordravende voor onomstootelijke waarheden hield".

Cohen Stuart houdt staande, dat er bij hem geen spraak is „van bloote dwalingen, maar van grover, schoon dan ook onbewust vergrijp tegen waarheid en rede; van onjuiste, eenzijdige of overdreven voorstelling onder den schijn van de uiterste nauwgezetheid; van volgehouden drogredenen onder gedurige aanroepingen van de heilige logika; van lichtvaardige machtspreuken zonder beter grond dan een gewaande intuïtie over onderwerpen, die de ernstigste studie vereischen; van voorgewende zekerheid of wetenschap, waar hoogstens gissing of vermoeden recht van bestaan zou kunnen hebben; van onvervulde beloften en bedreigingen;

van opstoking tot booze hartstochten, door maatschappelijke kwalen (alleen) aan onwil of hartstocht te wijten, alsof het middel van genezing voor de hand lag; — van humbug in één woord".

Niet gunstiger is de meening van Dr. Swart over zijn beroemden oom:

„Slechts toegerust met eene geringe hoeveelheid kennis, in geen enkelen tak van menschelijk weten geheel thuis, maar begaafd met eene phantasie, die hem de poging deed wagen om alles te overzien, miste hij de kracht om haar in bedwang te houden. De kracht ook om, zij het in kleinen kring, de omstandigheden te beheerschen niet alleen, maar om zijn gedachten te concentreeren op eenig punt en de telkens opkomende bijgedachten te onderdrukken. Dit gemis wordt vooral dan pijnlijk gevoeld, wanneer hij door een reeks van onaangename gewaarwordingen zenuwachtig gemaakt wordt. In die omstandigheden stort hij zich ledig, nog vóór de indrukken verwerkt zijn, zooals hij zijne portemonnaie uitstort nog vóór zij ten halve gevuld is".

„Dat weergeven van indrukken was zijn eenige kracht, zijn eenige bezigheid, het eenige waartoe hij in staat was en waarin hij eene vaardigheid heeft erlangd, die hem gemaakt heeft tot den virtuoos op het spreekinstrument".

Zelfs Willem Kloos, die toch ook niet op zoo bizonder goeden voet staat met de logika, kan niet nalaten Multatuli herhaaldelijk met den vinger te dreigen om de eigenaardige bokkesprongen, die hij telkens maakt in zijn redeneeringen.

Over godsdienst, moraal, spelling, letterkunde, politiek, krijgskunde, nieuwe driehoeksmeting enz. enz., heeft Multatuli het zijne gezegd. Wat hij zeide was niets, de manier waarop hij het ten berde bracht, moest alles goedmaken. En juist die manier, zijn geestigheid, zijn sarcasme, zijn teekenend woord en voorgewenden waarheidszin, heeft hem populair gemaakt bij de half- en onzijdigontwikkelden, die niet wisten te onderscheiden tusschen vorm en inhoud.

Multatuli heeft alles ontkend; hij was „der Geist, der stets verneint". Daar was letterlijk niets of hij heeft er zijn sarcasme over uitgespoten en het belachelijk trachten te maken. Men behoeft, om dit te bewijzen, niet eens al zijne geschriften door te lezen. Neem eenvoudig zijn *Japansche Gesprekken*, een bagatelletje van 32 bladzijden druks. En daaruit alleen reeds mogen wij vernemen, dat de Hollanders op punt van godsdienst huichelaars

zijn: „die altijd zorg hebben gedragen hun catechismus onderworpen te houden aan de beleefdheid omtrent „vrienden" — dat de vrome Hollanders aan Japan leverden „horologiën met ontuchtighedens", — dat „de theologie berust op de geographie, en wel op de politieke. Ieder staat heeft zijn eigen god, of wel twée... één antieke en één moderne... De god van Nederland is de beste"; Willem de Zwijger dankte zijn naam... aan „al de schoone dingen die hij niet gezegd heeft; Holland is de makelaar en de zeer gehoorzame dienaar van Japan... onderdanig voor een beetje koper, zijde en verlakt; een hart is een boek zonder bladen, dat men soms verkoopt en zich dan zoolang behelpt met principes, dogmen enz.; fatsoen is „'t stroo dat men in papier wikkelt, en waarop men schrijft „hele mans met klink" om 'n kousenwinkel te kunnen opzetten met klein kapitaal. Fatsoen is 'n speelfiesje dat waarde voorstelt, maar nooit wordt ingewisseld"; deugd... was in den beginne niemendal. Men was deugdzaam, zoo lang er niemand sprak over deugd"; eerlijkheid is wat het meeste voordeel brengt... in den grond der zaak komt alles neer op geld; kinderen buiten huwelijk geboren zijn onecht òf natuurlijk, kinderen in het huwelijk geboren zijn echt „uit overmaat van onnatuurlijkheid; een huwelijk verschilt van een losse samenleving hierin, dat men onder getuigen z'n naam in een boek sehrijft op het stadhuis, opdat men later precies kan weten wie het schoolgeld der kinderen en de rekening van het vaccineeren betalen moet; kindermoord uit schaamte ontstond en nam toe met het christendom; godsdienst, die allerlei deugden voorschrijft, is eigenlijk niets anders dan een aanwijzing op een onbekenden kassier, dien niemand ter verantwoording kan roepen; zeden zijn monsterbiljetten, waarop men de deugden van den dag schildert... de modeplaatjes van 't hart; geloof is „de vrijwillige cellulaire gevangenis van 't verstand".

Een groote massa, en werkelijk niet alleen het zoogenaamde volk, beoordeelt de waarde van een preek of redevoering gemeenlijk naar het stemspektakel, de wildheid van het gebarengespartel en den overvloed van het transpireeren des sprekers; zoo ook de knapheid en diepdenkerige bolleboosheid van een schrijver naar de brutaliteit zijner aanvallen, den durf van zijn afbreken en de gewaagdheid van zijn paradoxen. Dat was een der redenen, waarom Multatuli bij zoovelen voor een diepzinnig denker kon doorgaan.

Maar een andere oorzaak was, dat hij een virtuoos was op het spreekinstrument. Schreef hij in opgewonden toestand, men vergelijke zijne brieven, dan sprong hij van den hak op den tak en maakte een wanhopig gebruik van zijne fameuse drie puntjes achter elke vier of vijf woorden, als een man die den hik in zijn hoofd heeft.

Maar was zijne ziel min of meer in evenwicht, dan voerde hij het woord (met mond en pen) met eene natuurlijkheid en ongedwongenheid, welke toentertijd bijna eenig waren in onze literatuur.

En in díen zin, dat hij de taal wist te beheerschen als bijna niemand zijner tijdgenooten, is hij zonder twijfel een groot schrijver geweest. En die stukken, waar het aankomt op het geven van realiteit, en diepte of zelfs juistheid van eigen gedachten eene bijzaak is, zullen steeds blijven gelden als voorbeelden van taalgevoel en zuiverheid van weergave.

* * *

„De Vrije Pers" van 28 Februari 1887 berichtte: „Multatuli's stoffelijk overschot is Woensdag 23 Februari 1887 des middags te drie uur te Gotha verbrand. Tegenwoordig waren zijne weduwe, een paar bloedverwanten en twee vereerders uit Middelburg.

Er is geen lijkrede gehouden.

Uit Nederland waren eenige kransen gezonden, onderanderen uit Middelburg, Groningen en van de Vereenigde Tooneelisten uit Rotterdam".

Over dit verbranden herinner ik mij eene boutade ergens te hebben gelezen, die op het volgende neerkomt (ik citeer uit het geheugen):

Vereerder: Multatuli, rust zacht in uw graf.

Multatuli (giftig): Ik heb geen graf! Ik heb mijn lichaam laten verbranden!

Vereerder: Waarom dan toch?

Multatuli: Omdat, als ik een graf had gehad, ik me voortdurend daarin had moeten omkeeren uit ergernis van wat er op de wereld geschiedt.

Juist! De prikkelbare man ergerde zich aan alles, nog meer misschien dan hij anderen ergernis gaf. Door aanleg, door gebrek aan beheersching, door steeds groeiende zelf-overschatting werd hij de grandiose quærulant, met wien wij medelijden hebben zonder zijn groote schuld te verbloemen.

A. GIELEN.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

In *Elsevier's* herdenkt M. R. *Johan de Meester*, die 6 Februari zijn zestigsten verjaardag viert en bijna veertig jaren de kunstrubriek verzorgde in de „Nieuwe Rotterdamsche Courant". „Een jong kunstenaar van nú — tenzij, natuurlijk, één die zijn persoonlijken omgang geniet, zijn warmte, zijn geest; hoe gul is hij ermee! — een tegenwoordige „jongere" kan De Meester niet juist en volledig genoeg beoordeelen, kan niet voor hem voelen, zooals wij die hem gekend hebben in de eerste jaren van zijn werkkring aan de „Nieuwe Rotterdamsche Courant". Want tegenwoordig heerscht De Meester, als de overwinnaar die hij is — wij spreken van den tijd, toen hij nog vechten moest, dagelijks en hardhandig vechten tegen de Meesters van den dag. Wij spreken van den tijd, toen een briefje van een der Rotterdamsche beurs-grootheden, een briefje aan de Hoofdredactie, misnoegen betuigend over het revolutionnair karakter der rubriek „Letteren en Kunst", De Meesters positie aan het invloedrijke blad nog gevaarlijk kon doen wankelen. — De Meester was zoo onstuimig in zijn geestdrift, zoo kernachtig in zijn bewoordingen, zoo fel en vinnig soms in zijn verdediging van den „Nieuwen Gids", van heel de nieuwe kunst, van al wat jong, frisch en écht was. Zijn redacteurschap bleek een gewaagd experiment voor de heeren van de groote krant!

J. de W. geeft een vriendelijke kritiek op *De Redder* (de geschiedenis van Mozes) een verhaal van Marie Koenen. Zij heeft, „kenschetsend voor haar talent, een zekere aangename gemoedelijkheid, die uitstekend past voor b.v. een verhaal uit het Limburgsche, of in sprookjes, maar die in een geschiedenis als deze den toon te laag stemt voor de hoogte, waarop het onderwerp staat. Het is jammer, want, ware het nu maar niet dat wij aldoor moeten denken, beseffen: het gaat over Mozes, dan zouden we dikwijls bekoord worden door haar beminnelijken verhaaltrant en de beschrijving van het verre land in oude tijden.... Er is vooral veel menschelijks, liefs en teers in haar werk, als immer. De verhouding van Mozes tot z'n Hebreeuwsche ouders en z'n zuster Miriam, z'n verknochtheid aan de prinses Termoetis, z'n eerste spelen, als knaapje, in de tuinen van het Egyptisch paleis, zijn bezoeken op de prinsenschool, het is alles levendig, liefdevol verteld. Ware het de geschiedenis van een ander, niet zoo groot Egyptisch of Hebreeuwsch menschenkind, wij zouden gelooven en aanvaarden".

Eigen Haard herdrukt een stukje van J. P. Hasebroek (Jonathan), dat hij schreef in den eersten jaargang van datzelfde

tijdschrift (1864) naar aanleiding van een bezoek aan ons land door den Deenschen sprookjesdichter Andersen. Na even gesproken te hebben over diens kinderlijke ijdelheid, deelt hij de volgende episode mee. „Terwijl men de voordrachten van den Deen met allerlei vriendschappelijken kout afwisselde, uitte hij den wensch om nu ook eens een hollandsch gedicht te hooren. Aan dien wensch kon gelukkig, en op een gelukkige wijze, worden voldaan. Een der aanwezige gasten was onze nederlandsche legendendichter Jakob van Lennep, en men kent de heuschheid en bereidwilligheid, waardoor zich deze rijkbegaafde geest kenmerkte, en dubbel als het er op aankwam om de eer van ons land bij vreemden op te houden. Ik herinner mij nog het bezoek, eens door mij met Bungemer bij hem gebracht, wanneer hij van lieverlede op een zijner stokpaardjes, zijn bewondering voor Bilderdijk, gestegen, eindigde met den Zwitser geheele stukken uit des dichters „Ziekte der Geleerden" zoo vlug voor de vuist in welluidend en zangerig Fransch vertaald voor te dragen, dat het bijna eene improvisatie scheen. Ook nu zou Bilderdijk hem weer de stof voor zijn deklamatie leveren. Hij zette zich derhalve schrap, en reciteerde een zijner lijfstukken, dat ik hem wel eens meer had hooren voordragen: den prachtigen „Sint-Albaan". Wat zal ik van die voordracht zeggen? Ik dacht er bij aan den zang van den een of anderen beroemden heldentenor Rubini bijvoorbeeld, toen hij oud geworden was. Zijn stem was versleten en zonder metaal; maar welk een methode! Zoo hier van Lennep. Zijn orgaan liet hem verlegen, maar zijn voordracht was, evenals zijn muziek, klassiek schoon; het was dan ook een merkwaardige combinatie: Walter Scott de auteur, — Bilderdijk de vertaler, — van Lennep de declamator, — Andersen de toehoorder; mij dunkt Sint-Albaan kon het er meê doen!". —

In *Studiën* vervolgt H. Padberg zijn artikelen over Multatuli, waaruit wij niets zullen aanhalen, wijl in dit nummer van ons tijdschrift een stuk zal voorkomen over den theoloog der Dageraadsmenschen. J. Van den Tillaart beveelt aan *De Naastenliefde, Schutse der Rechtvaardigheid:* „Moge de liefdezon meer en meer geheel de menschhaid met haar levenwekkende stralen beschijnen. Onrechtvaardigheid, haat, jalouzie, twist en tweespalt verdwenen dan onder de menschen, gelijk sneeuw voor de zon; orde, rust en bedrijvigheid keerden in de maatschappij weer; volkeren en rijken zouden, wellicht spoediger dan men vermoedt, in bestendigen vrede wederom welvaart genieten".

G. Lamers geeft eene mededeeling ten beste over *Montessori en haar systeem,* zooveel besproken in de laatste dagen, wijl de Italiaansche doctores (geneesheer) in ons land voordrachten hield over haar systeem. G. Lamers zegt: „De beweging in ons land zelf heeft zulken omvang aangenomen, dat het geen jaar meer duren zal, of iedere gemeente van beteekenis heeft zijn Montessorischool". En hij vraagt, of dit een zegen zal zijn voor ons land?

Hij beantwoordt die vraag ontkennend, „want er dreigt ons, verdedigers van een principieel godsdienstige opvoeding, groot gevaar door dit nieuwe opvoedingssysteem".

Dat gevaar ligt niet aan het systeem zelf, maar aan hen die het willen toegepast zien op de geheele *zedelijke* vorming van het kind. „Tegen *dit* gebruik van het Montessori-systeem — laat het dan zijn een konsekwente doorvoering — zooveel te erger, moeten wij protest aanteekenen.

„Niemand, die eenige studie gemaakt heeft van de kinderpsyche, zal durven ontkennen, dat Montessori op waarlijk geniale wijze een onderwijssysteem heeft opgebouwd, dat als een logische konsekwentie dier psychologische kinderbeschouwing mag worden aangemerkt. Hierin licht de lichtzijde van haar werk. Doch tevens zal men moeten toegeven, dat nooit of nimmer dergelijk beginsel den grondslag kan vormen van een *godsdienstige* opvoeding in haar geheel. Voor ieder katholiek is de godsdienst eene positieve belijdenis van door God geopenbaarde waarheden. Welnu, zulk een godsdienstig belijden kan nooit bereikt worden, als de opvoeder konsekwent het Montessori-systeem toepast: vrije expansie, niet bewerken, niet ingrijpen. De geloofswaarheid kan niet „uitgelokt" worden uit de kindernatuur!"

Het is een feit, dat omtrent deze kwestie veel verschil van gevoelen blijkt te bestaan, maar het komt ons voor, dat de heer Lamers en allen, die het Montessori-systeem *konsekwent* willen toepassen, onmogelijk een *bereikbaar* ideaal kunnen zien in een „godsdienstige" Montessori-opvoeding. Het zou wel eens interessant zijn Maria Montessori zelve een antwoord te hooren geven op deze kwestie.

De Beiaard heeft eene studie van Fr. van den Borne O.F.M.: *De H. Franciscus.* De schrijver bespreekt uitvoerig de „drie voornaamste nieuwere Franciscus-biografieën van Sabatier, Schnürer en Jörgensen, waarvan ieder een bepaalde richting typeert. „Paul Sabatier schreef zijn bekend „Vie de S. François" (1893), als geleerde en als literator. In het eerste deel van zijn boek, dat de bronnenstudie bevat, toont hij het scherpe vernuft van den criticus. In het tweede deel, de eigenlijke biografie, is hij vooral de letterkundige, die een dramatisch levensverhaal schildert vol natuurlijk leven". Zijn subjectivisme heeft bedorven de goede resultaten van zijn scherp-ziend kritisch vernuft, en dat subjectivisme was verbonden met Sabatier's persoonlijke anti-katholieke neigingen. Zijn Franciscus blijft een psychologisch raadsel. Zijn werk is door de Kerk veroordeeld en de nieuwe, omgewerkte uitgave verscheen nog niet."

„Van katholieke zijde werd een ernstige en hoogst belangrijke studie over Franciscus en zijn werk geleverd door Prof. Gustav Schnürer in zijn Franz von Assisi" (1905). Kalm en rustig in zijn betoog, gegrond op degelijke vóórstudie. De geestdrift voor zijn held heeft den schrijver niet tot eenzijdigheid verleid. Hij heeft

zich ook weten te vrijwaren voor miskenning van hetgeen werkelijk van waarde was in de door Sabatier geleverde bronnenstudie. Hij heeft bewezen, dat „de door Sabatier zoo naarstig verzamelde gegevens der bronnen van de strenge richting voor een objectief-oordeelenden geschiedvorscher slechts dienen kunnen, om de ware deugd van Franciscus als van een echten zoon der katholieke Kerk beter te doen kennen en den invloed van de Kerk op den Heilige en zijn stichting meer te doen waardeeren.

„Terwijl Schnürer een historisch wetenschappelijk werk wilde geven, dat den Heiligen Franciscus wil doen kennen en begrijpen, stelde Johannes Jörgensen in zijne Franciscus-biografie zich ten doel, een hagiografisch werk te leveren, een werk n.l. dat den Heilige wil doen zien, bewonderen en navolgen. Jörgensen heeft de fijne psychologische ontleding van Franciscus' zieleleven willen geven en is daarin ook dikwijls uitmuntend geslaagd. „Maar toch zijn er in zijn werk, juist van hagiografisch oogpunt beschouwd, groote fouten aan te wijzen. Hij is (onder den invloed van Sabatier) niet vrij gebleven van verkeerd subjectivisme.

„Een Franciscus-biografie, die als hagiografisch werk, op kritische vóórstudie opgebouwd, geheel bevredigend mag genoemd worden, bezitten we nog niet. Maar er is door de grondige studie der laatste jaren in die richting al veel gedaan".

Hierna volgen eenige interessante beschouwingen der Franciscus-figuur van Fidentius van den Borne zelven.

De talentvolle Marie Gysen zet haar roman: *Een uit velen* voort. Willem de Mérode, van wien wij een bundeltje kennen en dien wij niet hadden begroet als katholiek dichter, is het wel of althans geworden en schrijft eenige aandoenlijke quatrijnen en terzinen.

Mr. L. J. C. van Gorkom tracht *De toekomst van Duitschland* te voorspellen, natuurlijk uit de gegevens. De laatste woorden van zijn alleszins merkwaardig artikel luiden: „De beste verwachting omtrent het Duitsche volk is, dat het door de beproeving, de vernedering, de verarming tot het Christendom moge worden gebracht. God beproeft degenen, die hij liefheeft. De toestand van Duitschland schijnt volstrekt wanhopig; alleen God kan uitredding brengen aan dengene, die op de knieën en aldus tot bidden is gedwongen. In de vermorzeling des harten is het beginsel der wedergeboorte. De Duitsche trots was neo-paganistisch; eene Duitsche overwinning in den wereldoorlog zou een ramp zijn geweest voor het Christendom in Duitschland.

Wij zien uit naar de toekomst van Duitschland; wij zien uit naar de toekomst van het Duitsche Katholicisme". Wij ook! Tot heden hebben wij er (sinds het einde van den oorlog) nog niet veel van gezien, noch van het Fransche, noch van het Engelsche, noch enz."

Mooie verzen van Lambrecht Lambrechts:

Mijn heide heeft mij zwijgend leeren lijden
En voor het weinig, dat het lot mij bood,
Het weinig water en het weinig brood,
Met zacht geduld en hoopvol leeren strijden.

Wat kon haar barre schoonheid mij verblijden!
Zij loeg nog, toen haar laatste purper vlood;
Zij maande nog, in 't donkren van den dood:
„Blijf God en 't leven, kind, gebenedijden".

Te vroeg moest ik haar gulden lessen derven.
Het leven, lacie, sloeg mij wond op wond,
En liet mij enkel wrok en wanhoop erven.

Doch altijd, altijd zal ik aan mijn zijde,
Als 't neuren van een milden moedermond,
De stemme hooren van mijn trouwe heide.

L. F. H. Regout schrijft bij wijze van probleemstelling over *Kapitaalrente,* die heel wat onbevoegden een aanleiding is geweest om domme en ergerlijke stellingen te verkondigen in de laatste maanden. Regout zegt goede dingen.

De *Letterkundige Kroniek* verzorgt Pater Molkenboer. Hij roemt, en wel te rechte, van René Vermandere: „Door Dik en Dun". De auteur was in Holland al lang bekend door zijn *Sterre met den Steert* en vooral door *Van Zon Zaliger,* die huiver-ernstige en sarkastische Ars moriendi. Streuvels wendt zich plotseling naar het romantisch legendarische in zijn *Genoveva van Brabant.* Van Felix Timmermans' *Schemeringen van den Dood* heet het: „Moeilijk valt het te vatten, hoe de groote massa smaak zal kunnen vinden in deze grafromantiek". Mag ik Pater Molkenboer opmerkzaam maken, dat de „onwezenlijke dweper Herman" met zijn occultisme en ascese wel wat lijkt op Timmermans zelf, zooals hij was eenige jaren geleden?

De *Oud-Antwerpsche Vertellingen* van Karel van den Oever „bewegen zich in grapjes-richting en bedoelen niets anders te wezen dan met Vlaamsche sjeu gesauste anekdoten van allerlei burgerlijke en sinjoorlijke naïevelingen". Het *Levende Oud-Antwerpen* van Jozef Muls, evenals de drie boeken van Ernest Claes: *Uit den Oorlog — Bei Uns in Deutschlaud —* en *Oorlogsnovellen* worden zeer gewaardeerd.

Nico van Suchtelen vertelt in *De Gids* van zijn *Demonen.* Hij laat ons hooren, wat er al opstandige en communistische reden worden gehouden aan zekeren feestmaaltijd. Het verhaal schiet nog niet erg op, veel geredeneer en niet altijd belangwekkende uitpluizing, waaraan de Schrijver ons in zijn voorgaande werken heeft gewend. Felix Rutten bezingt den Leeuwerik, den Nachtegaal en andere vogeltjes in zijn zoetvloeiende

maar soms een beetje té gemakkelijke verzen, terwijl Arthur van Schendel ons een hoog romantische vertelling geeft, *Blanchette* getiteld, die van sentimentaliteit niet vrij te pleiten is. Mr. T. H. de Fokker is, blijkens zijn artikel *De Russische socialistische federatieve Sowjet-republiek* niet zeer goed te spreken over het werk der Bolsjewieki. Als vertegenwoordiger der Nederlandsche regeering in Kieff gevestigd, bezit hij zeker alle recht tot oordeelen. Zijn eindconclusie luidt: „De russische landen zijn aan het verworden, het russische rijk vermolmt. De europeesche rijken, ieder voor zich en elk voor allen, hebben te zorgen, dat ook zij niet door het euvel worden aangetast".

Moge deze raad ingang vinden!

Dr. J. Huizinga lucht zijn grieven over het Historisch museum, dat maar niet komen wil. Dr. A. J. de Sapper bespreekt het bekende boekje van Fred. van Eeden *Jezus' leer en verborgen leven* met weinig sympathie. *'n Vijfde Evangelie?* vraagt hij zich af en antwoordt dan dat er weinig kans is dat dit wonderlijke spiritistische geschrift vast een plaats zal verkrijgen naast de andere vier Evangeliën. Hij twijfelt zelfs of het wel een uitgever, in elk geval een behoorlijk aantal lezers zou gevonden hebben, indien het niet den naam droeg van een beroemd schrijver. Het bevat volgens hem, behalve een Bouddhistischen draad, beslist Roomsche opvattingen. Of de Schrijver ooit tot de Roomsche Kerk zal overgaan, wordt door velen niet geloofd. Deze vinden v. E., als ze het vriendelijk willen uitdrukken, te zelfstandig en als ze het onvriendelijk willen zeggen, te eigenwijs — hetgeen uit diens polemiek in de „Groene Amsterdammer" met Dr. Th. v. Oppenraaij misschien wel blijkt. Dr. J. Prinsen geeft een belangwekkend artikel over de belangwekkende dissertatie van mej. Dr. Thijsen over *Betje Wolff* in verband met het geestelijk leven van haar tijd (jeugd en huwelijksjaren). PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Biblica. Commentarir editi a Pontificio Instituto Biblico. Volumen I (Fasc. I) Romæ: Pont. Inst. Bibl. (172).

De bedoeling is deze Biblica viermaal per jaar te laten verschijnen in dier voege, dat jaarlijks een boekdeel van meer dan 500 bladzijden zal worden gevormd. De prijs voor het buitenland is 20 lires.

In dit nummer vinden wij onder de Commentationes: A. Vaccari: La θεωρία nella scuola esegetica di Antiochia. — J. B. Frey: Le concept de „vie" dans l'Evangile de St. Jean. Animadversiones worden bijgedragen door E. Power: A Study of the Hebrew

Expression „Wide of Heart". — Mercati: Antica Omelia metrica *Εἰς Τὴν Χριστοῦ γενναν.* — L. Fonck: Sicut uter in pruina. — J. Bover: „Quod nascetur (ex te) sanctum vocabitur Filius Dei". — F. Zorelli *Ἀρχετος,* Mt. 6, 34: „Sufficit diei malitia sua".

Dan volgt er nog een bio- en bibliographisch overzicht omtrent personen en boeken.

Ik geloof wel dat de geestelijken, voor wie deze uitgave is bestemd op de eerste plaats — Fransch, Engelsch, Italiaansch en andere levende talen over het algemeen gemakkelijk zullen lezen, en toch bevreemdt het wel eenigszins, waarom het geheele tijdschrift eenvoudig niet in de officieele kerkelijke taal, het latijn, geschreven wordt. DR. S.

GESCHIEDENIS EN HULPWETENSCHAPPEN

Cohen (Josef). Nederlandsche Sagen en Legenden. Thieme, Zutphen. f 4.90.

Een keurige en kleurige uitgave, gelijk aan die der buitenlandsche Mythen en Legenden, welke de heer Thieme ons bezorgde. Het is nu al een flinke, kostbare verzameling geworden, waarin de oude-verhalen-schat van Grieken en Romeinen, van Noren en Kelten, van Serviërs en Japanners, van Hindoes en Egyptenaren bijeen ligt, en niet meer weggesloten in vele of zeldzame boeken, die men nooit in handen krijgt, tenzij men speciale studie maakt van dit vak.

Als wij deze Nederlandsche sagen lezen, voelen wij dadelijk op eigen bodem te staan en treffen menigen oud-bekende uit onze jeugd, nu misschien wat anders uitgedost. Cohen is er echter over het algemeen zeer goed in geslaagd hun het pakje te geven, dat het best past: zijn verhaaltrant en toon sluit zich knap aan bij den inhoud.

Wat een echt-hollandsche nuchterheid, maar ook wat een humor-met-effen-gezicht! DR. S.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Boven (Henri van) De Scheiding. Mij. voor Goede en Goedk. Lectuur, Amsterd. (294) f 2.50.

Neen! literair gesproken is dit geen gaaf werk. Men krijgt den indruk dat de schrijver van verschillende fragmenten een geheel heeft trachten te maken, hetgeen slechts zéér matig gelukt is. En dien argwaan, als zou van Boven al wat hij in zijn map had aan schetsen en opzetjes en kleine beschrijvingen, met liefdevolle zorg om geen kruimeltje te laten verloren gaan, gebruikt hebben

voor de samenstelling van zijn grooten pudding, kan men maar niet kwijt raken, hoe sterk men er zich tegen verzetten wil. Het boek zelf, en krachtiger nog bij herhaalde lezing, dringt ons de gedachte op.

Het gansche eerste hoofdstuk: „Het feest der Snepkes" is gewijd aan de beschrijving van een soort kroegjool van een troepje Belgische studenten, waaruit deze algemeene stelling kan worden gehaald, en die dan ook inderdaad door twee hollandsche toeschouwers van het geval wordt geformuleerd: dat belgen en noord-nederlanders in temperament zoo hemelsbreed van elkaar verschillen.

Een der beide hollanders raakt in het tweede hoofdstuk verliefd op eene jonge, gehuwde vrouw, de echtgenoote van een belgisch artillerie-officier. Het blijft — en dan nog maar voor een enkelen avond — bij oogenspraak. Ter kenschetsing van het temperament dezer vrouw vernemen wij, dat haar verloofde indertijd niet op het huwelijk behoefde te wachten voor hij haar de zijne mocht noemen.

Eenige jaren drijven voorbij. De oorlog breekt uit en de jonge hollander sluipt over de grens om te weten hoe de zaken staan. Dit geeft den schrijver gelegenheid zijn fragmenten over den inval van België in te lasschen en in eene reeks van opvolgende hoofdstukken denken wij aan niets anders meer dan aan oorlog en oorlogsellende: „de eerste uittochten", „naar Leuven", „de verwoesting van Leuven", „de Calvarie der Zeventig", „het wederzien", „in den nacht", „aan de Nethe" —; in een der laatste kapittels ontmoet de hollander Marius, na zooveel jaren, weer Louise, de gehuwde vrouw, van wie hij thans verneemt dat haar man is gesneuveld en haar moeder gestorven bij het voortjagen der vluchtende menschenkudde door de duitsche benden. Hij brengt haar over de grens en na een tijd huwen zij. Maar Louise, die veel voelt voor gemarteld België, begint haar vroegeren man te vereeren als een held en maakt vergelijkingen tusschen hem, een man van brute passie, en Marius, meer verfijnd en ingehouden.

En bij een bezoek aan het gevangenkamp te Harderwijk staat zij plotseling voor den doodgewaanden officier, haar man, tot wien nu al haar verlangens uitloopen, terwijl zij den ander toeroept: „Ga weg! ga weg! Hier is Vincent! Hier is Vincent! *Dit* is mijn man! Ik wil je niet meer zien!" En de ander liep weg: „in de vlammende hitte van een dolle woede, een woeste razernij, die scheen toe te nemen, naarmate hij zich van die beiden verwijderde".

En het geval eindigt hiermede, dat Marius de verlovingskaarten voor een nieuw huwelijk met eene charmante Annie, die hem zelf vroeg, reeds heeft uitgezonden, als hij een brief krijgt van Louise, welke hem mededeelt dat het leven met haar weergevonden echtgenoot voor haar eene hel is — en zij smeekt om terug te mogen komen bij Marius. Een oogenblik aarzelt deze, dán neemt hij den

brief en legt hem „in den haard, zoodat hij op éénmaal in het vuur verteerd zou zijn".

In beschrijvingen heeft de schrijver zijn kracht en talent, maar de dialoog verloopt heel vaak in boekentaal. Zou een hollander, zelfs een proponent, in dezen trant spreken tot zijn vriend: „Zoolang de wereld zich wapent, zijn wij wel gedoemd allen, intellectueelen of niet, min of meer militairist te zijn, en er nog het ideaal op na te houden dat we ééns misschien, als één man gereed zullen moeten staan, om een indringer van ons af te houden: dan zullen wij voor het groote doel toch állen volkómen gelijk zijn".

Of zou men de volgende zinnen niet eer houden voor eene passage uit eene lezing, dan voor een gedeelte uit hetzelfde vriendengesprek:

„Engeland ziet de macht van Duitschland van dag tot dag groeien. Duitschland streeft er met bijna noeste begeerte naar om grooter economische, grooter politieke macht in de wereld te bezitten eens, dan Engeland en de andere Angelsaksische werelddeelen samen, maar het ziet ook iederen dag, welk een ontzaglijken voorsprong Engeland heeft, een voorsprong die de eerste vijftig jaren bij alle vlijt niet in te halen is. En die beide landen wapenen zich, wapenen zich ieder jaar meer, zoo goed als alle andere landen om Dnitschland heen, alle landen van de wereld zich wapenen. En jij, mijn beste Marius, mijn brave handelsman, blijft pacifist!"

De groote fout van het boek is, dat het in plaats van ongeveer 300 eigenlijk, met het oog op het gegeven, niet meer dan 100 bladzijden had moeten bevatten. A. GIELEN.

Eekeren (G. van). Menschen en Machten. J. van Campen, Amsterdam. (245).

„Hel-rood-gloeiend, en rood van bloed, als een vizioen van, ginds heel verre, bloedige slagvelden, nu verlaten, — gaat langzaam de zon onder boven de stille zee.

Over de lucht-welving, in het Westen, glanzen karmozijne strepen, vervagend in een ijl doorzichtig roze tegen den witblauwen hemel, langzaam, onmerkbaar daarin verglijdend met tintingen van paars, en groen en violet, als perlemoer. En het schijnt daar, door dien perlemoeren hemel, of het verre zeeën zijn en gouden stranden, iets als van zeeën in klimaat van louter aether".

Met dit sonnet-in-proza opent van Eekeren zijn bundel schetsen en men zou niet vermoeden dat hij ons daarin bijna uitsluitend den treurigen en vervallen kant van het leven wil laten zien.

Met zorg heeft hij de schaduwzijde opgezocht en liefst schijnt hij in de zwarte slagschaduw te toeven. Dat vind ik jammer. Er ligt altijd iets ziekelijk-eenzijdigs in dat staren naar het grauwe, troostelooze en naargeestige. En er komt dan zoo heel gemakkelijk, als men daar eenmaal zijn lust in gevonden heeft, eene

overdrijving bij, eene passie om alle lichtvlekjes weg te doezelen en het geheel nog somberder te maken dan het in werkelijkheid gezien wordt.

Wat de eerste schets „Van de Zee" aangaat, durven wij betwijfelen of een stoere zeeman door een kletspraatje van zijn vijand, zoo in de deining komt dat hij ervan begint te malen als een jongejuffrouw en versuft de golven ingaat.

En „De Stoomtram", een vertelsel van den vroegeren werkman in de ijzerfabriek, die nu op 't land zijn oude dagen door peutert met droomen en niets doen, en als er een stoomtram wordt aangelegd uit pure liefde voor 't vak de blinkende rails gaat betasten, en zóó onder den invloed van zijn hartstocht voor bouten, moeren, schroeven en machinegeluiden raakt dat hij zich door den „aanstommel-stommelenden" tram laat overrijden.

Maar afgezien van deze zwartkijkerij, ziet van Eekeren het kleine gebeuren rondom, en vooral in de lagere standen, wel goed en als hij ons weet te brengen in de grijze, grauwe stemming, die wij niet dadelijk kunnen afschudden, bewijst dit voor zijn talent en zijn macht op den lezer.

Voor frissche, jonge menschen, (én om de slapmakende werking dezer droefgeestigheid én om eenige uitbreekselen van leelijke passie), verkies ik een lectuur met zonniger atmosfeer en ruimer horizont. A. GIELEN.

Hatton (Joseph). Één dag Hoofdredacteur. Bruna, Utrecht.

Een onschuldig niemandalletje voor de reisbibliotheek.

Lyall (David) Andermans Geld. W. de Haan, Utrecht. (208) f 1.25.

Eenvoudig en goed verteld, zooals de Engelschen dat kunnen. Een andere vraag is echter, of het boek mag gerangschikt worden onder het opschrift van den uitgever: „het allerbeste van vreemden en eigen bodem".

Patrick Chisholm is de rentmeester van de goederen zijns neefs. En deze neef Drummond is kapitein en wordt weggeroepen voor eene expeditie tegen oproerige zwartjes in Indië. Patrick vertrouwt hij geheel en al en spoort hem aan toch goed te zijn voor de pachters en de arme drommels, als het op betalen aankomt, niet het mes op de keel te zetten. En de rentmeester laat wel merken, dat hij deze handelwijze erg zwak vindt, maar hij moet in schijn wel gehoorzamen.

De kapitein af. Chisholm beweert daarna, dat zijn neef hem geschreven heeft bij het invorderen der pachten streng op te treden. Van al zijn hatelijke en kwelgeestige maatregelen geeft hij de schuld aan Drummond, maar de arme boeren gelooven hem niet en de dochter van den dokter, een meisje dat den kapitein innig liefheeft, zegt hem met Schotsche openhartigheid, dat „hij liegt".

De tijd gaat voorbij en de ontevredenheid der pachters stijgt. Eensklaps komt het bericht, dat de kapitein is gesneuveld.

Chisholm, die ook de dokters-dochter op zijn manier liefheeft, vraagt haar na geruimen tijd ten huwelijk en beloott onder haar invloed een beter mensch te zullen worden en goed te zijn voor zijn volk. Ten laatste na véél strijd belooft het meisje zich op te offeren; er is toch geen kans meer dat haar kapitein in leven is.

Maar een kordaat boerenkind gelooft niet aan den dood van Drummond. Zij gaat als kindermeisje met eene familie naar Indië; verneemt onderweg reeds uit de kranten dát, na een jaar gevangenschap bij de zwarten, de officier is teruggekeerd en spoedig bij haar aankomst heeft zij hem van alles, wat tijdens zijn afwezigheid gebeurde, op de hoogte gebracht.

Er was geen minuut te verliezen, want de verzwakte held werd door een rijke, geïmproviseerde verpleegster zoo hartelijk verzorgd, dat hij bijna zijn hart aan haar had verloren. Spoedig keert hij terug en alles komt in orde. Zelfs voor den schelmschen rentmeester is de toekomst niet donker. A. GIELEN.

Oudshoorn (J. van) Zondag. Een Poging tot Confiict. Brusse, Rotterdam (88).

Ik ben een Wijnkopiaan of iets nóg verachtelijkers, als ik den titel begrijp.

Zeker, het geval gebeurt op een Zondag, en conflict is er ook... en waarlijk niet alleen eene poging tot...

Het cynische dingetje is geschreven in dialoog en de personen zijn: de man, de vrouw, een dienstmeisje, een vroolijke oude heer, de moeder der vrouw, een veerman. De dialoog is zuiver volgehouden; de karakters zijn uitmuntend geteekend en na lezing kunnen wij vaststellen: dat de man een weerzinwekkend type is, die zijn zenuwen schijnt verwoest te hebben in een ongebonden leven en nu een hond is voor de arme vrouw, die hij heeft getrouwd. De vrouw is een echte vrouw, een beetje dreinerig soms, maar in haar hart nog liefde voelend voor den kerel, die het niet waard is. De vroolijke oude heer was en is waarschijnlijk nóg een weergalooze smeerpoes. De moeder der vrouw is een godsdienstig en verstandig mensch.

En het verloop der tragedie, waarin deze personen optreden? Een huiselijke twist, die al hooger en hooger loopt en de reddelooze leegheid en smakelooze onwaarheid van dit huwelijk aan den dag brengt. Een bezoek van het oude heertje, met wien de man even uitgaat om plaats te maken voor de moeder der vrouw, die wat komt babbelen. De heeren komen thuis; de vrouw is verdwenen; een veerman brengt een handtaschje en uit wat hij vertelt, moet men opmaken dat zij zich verdronken heeft. Dan gaat de telefoonbel en de man springt op en vraagt het oude heertje, mocht dat een oproep der politie zijn, te antwoorden dat hij, de man, al op weg is. Na eenige oogenblikken komt het oude heertje vroolijk terug van den telefoon: „Het was mevrouw haar moeder. Het was de politie niet. Mevrouw is bij haar moeder".

Een seconde later klinkt een schot; de man heeft zich in de gang een kogel door het bedorven hoofd gejaagd.

Ja, wat moet dat nu???? WALRE.

Streuvels (Stijn). De Boomen. L. J. Veen, Amsterdam. (32).

„Uit alle windstreken waren hun twaalf koppen zichtbaar; over heel de streek stonden de twaalf populieren gekend en vermaard onder een en denzelfden aard-naam: de twaalf Ruischaards.

Als ouderlingen eender van stam en afkomst, waren ze eigen geworden aan het uitzicht van het land, vergroeid met alles wat rond hen leefde. In heel den omtrek had hun naam ontzag gekregen en overal ondergingen zij eene stille maar diepe vereering".

En Streuvels schrijft het epos dezer twaalf helden en hun val onder de slagen der kleine menschjes, „statig tot in de neerlaag, edel ook in den val — stil, geruchtloos, de zwaai van 't gevaarte door de lucht en dan, een ontzettend gekraak, splijten en barsten in 't takwerk van de kroone, berstend den grond!"

Het is een wondermooi stuk proza, zoo innig doorvoeld en zoo meesterlijk van weergave. LODE.

Streuvels (Stijn). Sint-Jan. L. J. Veen, Amsterdam.

Een schildering van huiselijk geluk en moederweelde vol Rubensche weelderigheid en overdaad en vleeschkleur.

Alleen het oog van een meester kan het zoo zien en alleen de hand van een groot kunstenaar het teekenen gelijk Streuvels deed.

LODE.

Toergenjef (Iwan). Als Lentewateren... Van Loghum Slaterus & Visser, Arnhem. (224).

Toergenjef paart aan Russische zwaarmoedigheid en zin voor karikatuur en scherp realisme, den franschen smaak voor de luchtige, vriendelijke idylle.

En in dit boek vindt men dat alles terug.

Een russische baron of-zoo-iets (waarvan het vroegere Rusland krioelde, gelijk het vroegere Duitschland van doctoren en luitenants) komt in Frankfort heel toevallig in kennis met eene wonderschoone, italiaansche suikerbakkersdochter. Zij is verloofd met den chef eener confectie-zaak, een pronkerigen en verwaanden jonkman.

De schoone wordt onheusch aangesproken door een dronken officier, en terwijl de verloofde heel verontwaardigd doet, daagt de Rus den luitenant uit tot een duel, dat plaats heeft, maar waarbij geen druppel bloed wordt gestort.

Gevolg: de schoone Gemma en de russische baron zullen met elkaar trouwen en de confectieman verdwijnt van het tooneel. Zijn kleine bezitting in Rusland zoekt de jongeman te verkoopen en hij ontmoet een rijke landgenoote in Wiesbaden, de vrouw van een zijner russische vrienden, die het gaarne van hem wil

overnemen. Deze vrouw heeft, naar eigen bekentenis, haar half-idioten man getrouwd om geheel vrij te zijn en ze leeft dan ook in een menagerie van minnaars. Met haar echtgenoot gaat zij eene weddenschap aan (fijn!), dat zij ook den verliefden jongen uit Frankfort zal verleiden.

Dat gelukt! De eindscène wordt slechts aangeduid door eene zinspeling op Dido en Æneas. En als een slaaf reist de stakkerd het lichamelijk prachtige, maar naar de ziel duivelsche wijf (een echt-russische creatie) na, totdat hij weggeworpen wordt.

En als hij oud is geworden, gaat hij nog eens terug naar Frankfort. En daar verneemt hij, dat zijne Gemma naar Amerika is gegaan. En hij waagde het haar te schrijven. Een vriendelijken, eenvoudigen brief ontving hij terug: zij was gelukkig gehuwd, nu al 28 jaren! En uit den brief viel een portret: „Gemma, de levende Gemma, jong, zooals hij haar gekend had dertig jaren geleden! Dezelfde oogen, dezelfde lippen, dezelfde vorm van gezicht". — Maar op den achterkant stond geschreven: „Mijn dochter Marianne". — A. G.

FRANSCH

Alanic (Mathilde). Les Roses refleurissent, roman in 8° (318), 3e édition. Paris, Plon-Nourrit et Cie 5 frs.

Een jong meisje past haar broeder op, die, overwerkt, door een edel mensch in de gelegenheid wordt gesteld, buiten Parijs weer op verhaal te komen. Een vriend bezocht den herstellende, wordt op de zuster verliefd, doch vergeet haar later in de Parijsche wereld. De weldoener heeft een dwaze vrouw, die de genoegens der grooten najaagt en bij een jachtrit den dood vindt. Hij zelf loopt later gevaar blind te worden en zoekt daarom tijdig een steun, dien hij vindt in het jonge meisje, dat haar leven aan hem wil wijden en waarmede hij huwt. Haar leven van toewijding wordt verhelderd door de genezing van den weldoener na een kunstvolle operatie. Les roses refleurissent.

De schrijfster is bekend als buitengewoon handig in het ineenzetten, niet samenflansen, van romans en ook hier heeft zij haar meesterschap getoond. De beschrijvingen, die er in voorkomen zijn zeer boeiend, de toewijding der zorgzame echtgenoote leeft in den roman, de jaloezie eener valsche vriendin is perfect uitgebeeld.

Een echt gezond, degelijk, aangenaam, zeer vlot geschreven boek in goed, gemakkelijk te lezen Fransch.

Jongelieden, die voldoende ontwikkeld zijn, mogen het reeds hebben en grooteren zullen, evenals ik, eenige aangename uren slijten te midden dezer echte menschen en niet vermoeid worden door de logheid, die zoovele romans, ook goede, tot eene marteling voor de lezer maken, maar gemakkelijk den draad vasthoudend, voortdurend vastgehouden, tot het eind toe voortlezen.

Nog meer zulke rozen biede ons deze aangename schrijfster!
W. F. VAN MAARSEVEEN.

Trilby. Ninette infirmière, roman in 8⁰ (280), 5e édition. Paris, Plon-Nourrit et Cie. 5 frs.

Een oorlogsroman, haast schreef ik idylle.

Twee jongelieden, vóór den oorlog verloofd, echte jonge, onbezonnen kalveren, worden door den zwaren tijd wijzer. Hij wordt een man, ernstig en geloovig, op het slagveld, zij eene vrouw, vol toewijding in de hospitalen. Na eene tweede, ditmaal geringe verwonding, krijgt hij twee maanden verlof en in dien tijd trouwen zij, waarna hij weer na het front moet.

Een gezond boek, zonder schetterend chauvinisme, met somtijds roerende, niet sentimenteele, bladzijden, met heldere, soms harde waarheden. Een boek, dat zich zeer aangenaam laat lezen, voor ontwikkelden geschikt is en tot „bemerkingen" nergens aanleiding geeft.

Zonder voorbehoud voor lezers, als genoemd, aanbevolen.
H. F. VAN MAARSEVEEN.

VARIA

Multatuliana. In verschillende bladen plaatste Multatuli deze advertentie:

Om misverstanden uit den weg te ruimen verklaar ik dat de meeningen der SOCIAAL-DEMOCRATEN over de middelen ter verbetering van den treurigen toestand waarin 'n groot gedeelte der bevolking in Europa verkeert in hoofdzaak ONJUIST zijn. MULTATULI.

NIEDER-INGELHEIM (Reinhessen), 12 Nov. 1886.

In een brief aan Dr. H. C. Muller van 15 Aug. 1886 verklaart hij: „Neen, socialist ben ik niet! Ik kan 't program van die partij niet onderschrijven, en dit is jammer voor mij misschien, voor hen iets zekerder.

Wel heb ik sympathie met den wrevel der ontevredenen, d.i. dien gevoel ik met hen. Maar ik beweer dat ze zich vergissen, zoowel in 't aanwijzen van den vijand, die te keer moet worden gegaan, als in de middelen die ze aanwijzen.....

Nog eens, 't spijt me, dat ik niet met de socialisten kan meegaan. Ik kan met niemand meegaan. Men had moeten meegaan met mij. Ik zou 't bedrogen, verdrukte, mishandelde volk hebben gewezen waar Toulon ligt, en hoe men de vesting moet aangrijpen. Maar na tientallen jaren van geduld ben ik er niet in geslaagd soldaten te vinden, wier veldheer ik zou verkiezen te zijn. Niet alleen dat ik geen socialist ben, ik ben anti-socialist.

De socialisten willen den staat almachtig maken, ik dring aan op de meestmogelijke inkrimping der bemoeienis van 't noodzakelijk kwaad, dat men regeering noemt".

Multatuli's armoede. „Wees verzekerd, dat hij in den loop der jaren toch tamelijk veel geld uit Nederland heeft genoten, waarvan zeker wel zes huishoudens burgerlijk zuinig hadden kunnen bestaan; want au fond was het met zijn geldzaken niet zóó slecht als met „de schoentjes van den kleinen Max" gesteld. En zooals men weet, deed de Multatuli-commissie (ondanks zijn tegenwerking niet geheel te vergeefs) haar best voor hem en kreeg hij op 't laatst van zijn leven dan toch dat „huldeblijk" en dat land *daartoe*. (*Multatuli-Wespen* door Veritas, blz. 48); Veritas is Marie Anderson, welke hem intiem heeft gekend en hem bleef bewonderen doch de waarheid niet wilde verbloemen.

De zenuwzieke. Dezelfde Marie Anderson verklaart (blz. 13), „De toestand van *irritatie* (prikkeling, verbittering) en *exaltatie*, waarin hij intermitteerend, maar toch dagelijks min-of-meer verkeerde, grensde soms aan het waanzinnige of overschreed eventueel die grens.

Vervolgingswaan zoowel als grootheidswaan is bij hem waar te nemen geweest. (Dat hij weleens dacht dat zijn brieven gestolen werden, gaf b.v. blijk van *beide*). De geringste beweging in de kamer, of een blik op hem geslagen, of het omslaan van een blad, het ritselen van een krant, of wat ook, kon hem doen wanen, dat zijn naaste omgeving hem steeds wilde kwellen, hem doen opbruisen en weken lang doen zwijgen en mokken.

Zijn omgeving had dan ook genoeg te verduren nu-en-dan, wilde zij niet met hem *breken*, — al was hij op zijn ouden dag kalmer, handelbaarder geworden, minder excentriek, ook minder edelmoedig wellicht, *gewoner* kortom. De spitsen, hoeken en kanten, ze waren er wat af.

Het debiet zijner werken tot 1880. In een gedachtenisnummer van „De Dageraad" van 1892 wordt een brief gepubliceerd van een der uitgevers G. L. Funke.

Amsterdam, 24 Sept. 1880.

WelEdelzeergel. Heer!

Ter voldoening aan mijne belofte volgt hieronder de opgaaf van 't getal der sedert 1869 (het jaar waarin ik eigenaar werd van de *toenmaals* bestaande werken vnn Multatuli) verkochte ex. dier geschriften en voorts van 't geen dáárna door mij werd uitgegeven.

Van 1869 t/m 1879 verkocht ik van de Ideeën, 1e bundel 4098 ex.
„ „ „ „ „ „ „ „ „ 2e „ 3886 ex.

Deze twee bundels zijn in 1862—65 oorspronkelijk uitgegeven

door de firma K. C. Meyer alhier, die van elk dezer deelen naar ik gis circa 1500 zal verkocht hebben.

Van 1871 t/m 1879 verkocht ik van de Ideeën 3e bundel 2943 ex., terwijl de 1e druk van dezen bundel reeds vóór 1871 was verschenen bij den uitgever C. van Helden alhier, die daarvan circa 1000 ex. verkocht.

In 1872 verscheen bij mij de 4de bundel, waarvan tot en met '79 werden verkocht 3942 ex.

Van 1873 t/m 1879 van den 5den bundel 2775 ex.
„ „ „ „ „ „ 6den „ 2407 ex.
„ 1877 „ „ „ „ 7den „ 1959 ex.

Van 't drama „Vorstenschool" oorspronkelijk in den 4den bundel verschenen en in 1875 door mij afzonderlijk uitgegeven, verkocht ik sedert dat jaar 5435 ex.

Voorts werden van 1869—79 verkocht van de

Minnebrieven	3026 ex.
Vrijen Arbeid in N.-I.	1061 „
Verspreide Stukken	4443 „
Pruisen en Nederland	632 „
Bruid daarboven	2191 „
Bloemlezing uit Multatuli's werken	2276 „

De 6 laatstgenoemde bundels verschenen allen bij andere uitgevers van 1862—69. Wat die er van verkochten, is mij niet bekend. Naar ik vermoed, zal dit gemiddeld 12 à 1500 ex. zijn geweest.

De „Max Havelaar", die ik in 1875 bemachtigde, bracht mij een debiet op van 4341 ex. — Vóór '75 zijn er echter 3 drukken van verschenen, die *te zamen* eene oplaag van 8 à 9000 ex. hadden, en finaal uitverkocht werden. Van dit werk zijn alzoo sedert de eerste uitgave circa 13000 ex. onder 't publiek gekomen.

Ik geloof hiermede vrij volledig aan uw verlangen voldaan te hebben en verheug mij u tevens een klein genoegen door die opgaven te hebben gedaan. Hoogachtend,

UEd. Dw. Dienaar,
G. L. FUNKE.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Verbetering: In vorig nummer vermeldden wij Paul Brand als uitgever Lize Bührs: *De sterkste kracht.* Dat is eene vergissing, en men leze daarvoor *Teulings' Uitgevers-Maatschappij* te 's Bosch.

Mr. T. te H. Charles Coster schreef fransch, maar zijn werken zijn door en door Vlaamsch van inhoud overgoten met wat lichtzinnigen spot en oppervlakkig fransch ongeloof; Zie eene recensie in dit nummer, waar U meer gegevens kunt vinden.

L. B. te A. William Le Queux, de Engelsche schrijver van fantastische verhalen, die het sensatie-verhaal over Holland en den Duitschen keizer in het Jingo-blad „John Bull" schreef, is een morphinist, die juist genoeg gebruikt om zijn verbeelding wild te doen worden en zijn verstand in slaap te doen maken.

W. H. te R. „Britain's Heritage of Sicene" door A. Schuster en A. Shipley werd uitgegeven door Constable te London in 1917.

Vera. Heel kort is „A. Schort History of Engelsche Literature" door Dr. A. Swaen, 5de uitgave 1918. Noordhoff Groningen. geb. f 1—. Als U niet uitdrukkelijk had gezegd dat het boekje in het Engelsch moest zijn geschreven, had ik U Paul Brand te Bussum opgegeven, die eenzelfde boekje uitgaf, maar in het nederlandsch.

J. D. te W. Handschrift teruggezonden; er zit veel goeds in maar U kunt het zoo toch nog niet uitgeven. Taal veel te slap; dialoog niet vlot genoeg; de opzet en verwikkeling is uitmuntend.

J. Sw. te A. Aan uw adres werd een lijst van titels verzonden. Natuurlijk, zullen er wel eenige dozijnen bestaan die zulke onderwerpen behandelen, maar wat wij noemden behoort tot het beste.

V. Vl. te Sch. Moeielijk te zeggen. Kunt u niet naar het buitenland gaan, lees dan veel in die taal. Daardoor krijgt U een schat van woorden en later kunt U door eenige conversatielessen het gebruik en de uitspraak daarvan bij leeren.

J. H. te Gr. Dat moet toch een abuis van uw kant zijn. In het officieele „Nieuwsblad van den Boekhandel" komt hetzelfde bericht voor en op aanvrage deelt men ons mede dat het volkomen juist is.

DÀT NIET — DIT WÈL!

De titel van dit hoofdstuk lijkt op dien van een roman, indertijd geschreven door... hoe heet hij ook weer... ik meen den italiaanschen dichter, die zich zoo belachelijk maakte met de bezetting van Fiume.

Een roman echter bedoelt dit artikeltje niet te zijn, maar een zakelijke uiteenzetting van wat *nìet* en wat *wel* de waarheid is ten opzichte van ons Maandschrift Boekenschouw.

Men heeft namelijk mijne aandacht gevestigd op een „onder de streep" van de Maasbode (Avondblad 20 Maart). De schrijver P. J. heeft het daar over „Economische bedrijfsorganisatie en enkele gevolgen daarvan" en klaagt over de abnormale drukkersprijzen en het uitpersen der consumenten tusschen broederlijk samenzwerende werkgevers en -nemers. Op deze beschouwingen zal ik niet ingaan, al moet ik toegeven dat tegenwoordig het drukken van een tijdschrift niet zelden hetzelfde beteekent als het dooddrukken van den uitgever.

Maar er wordt in dat artikel een „gevolg van de economische bedrijfsorganisatie" aangegeven, dat feitelijk niet bestaat. Er staat namelijk: „enkele van onze beste tijdschriften zijn reeds dood of liggen op sterven. Ik denk hierbij aan de „R. K. Pers", aan „Van alle Tijden", „Boekenschouw" —".

Op deze mededeeling diene het eerste deel van den titel tot antwoord: neen, *dat niet!*

Hoe komt de heer P. J. er aan? Waarom de „R. K. Pers" opgehouden heeft te bestaan, weet ik niet, omdat ik met deze uitgave in geen verband stond.

Maar „Van Alle Tijden" en „Boekenschouw" —

Het is waar, dat het eerste Tijdschrift (of liever het boek, dat in periodieke afleveringen verschijnt,) sinds geruimen tijd niet meer verscheen. De reden was evenwel een samenloop van onvoorziene omstandigheden, waardoor gelijktijdig meerdere medewerkers in de onmogelijkheid geraakten hun toegezegde bijdragen gereed te maken. En daar de uitgave geschiedt naar een vast plan, de inhoud van het geheel van te voren werd vastgesteld, en slechts binnen zeer beperkte grenzen daarvan kan worden afgeweken, was het natuurlijk een geheide onmogelijkheid, spoedig

plaatsvervangers te vinden, die in staat en bereid waren de geplande bijdragen te leveren.

Wij zijn thans echter gereed en binnen weinige dagen verschijnen in haastiger tempo, om den verloren tijd in te halen, de achterstallige afleveringen.

Maar Boekenschouw? Het verschijnt toch elke maand en doet zijn plicht als te voren! En ik kan den geachten inzender verzekeren, dat jaar op jaar het aantal abonnés grooter wordt en op dit oogenblik er minstens een zestig teleurgestelden zijn, die bestelden en niets ontvangen konden.

Waarom niet? Omdat met het oog op de ontzettende loonen, wij voor den nieuwen jaargang de raming der oplagen niet àl te ruim durfden nemen. Achteraf blijkt deze zuinigheid de wijsheid te hebben bedrogen.

Neen, men kan gerust zijn: „Boekenschouw" blijft bestaan. Hoe dat mogelijk is, gezien den lagen abonnementsprijs, is mijn geheim. Maar dit wil ik er wel bijvoegen: óók al zou er ieder jaar geld moeten worden bijgepast, dan nóg zou ik volharden en zien de middelen te vinden. Deze uitgave is een ideëel streven, en ik geef het niet op,... evenmin als een missionaris zijn werk verlaat, omdat hij met moeielijkheden te kampen heeft!

Dus *dát niet!*

Maar *dít wel!*

Nu na den oorlog de maatschappij weer langzaam, langzaam wordt geordend, en de verbinding met het buitenland geen acrobatische toer meer is, hebben wij ook weer gezocht naar correspondenten in de andere landen, evenals vroeger. En wij maken ons sterk, te beginnen met den nieuwen jaargang in Mei, ons Maandschrift weer te doen verschijnen met goede referaten over buitenlandsche uitgaven om zoo volledig mogelijk op de hoogte te houden van wat er in Europa verschijnt en de belangstelling verdient van den ontwikkelden lezer.

En ook „In Eigen Kring" hopen wij te hervinden ons „salon littéraire", waar wij van gedachten kunnen wisselen en leeren door en van elkaar. Tot ziens.

REDACTIE.

EEN DUITSCHE ROMAN- EN TOONEELSCHRIJVER

In ons land, veel meer dan elders, worden de werken van buitenlandsche schrijvers, van romanschrijvers vooral, in grooten getale vertaald en door ondernemende uitgevers het publiek aangeboden. Zoo bij het eerste vernemen wekt dat verwondering, wijl er toch zeker in geheel Europa geen streek is te vinden, waar zooveel vreemde talen worden verstaan en begrepen als juist in Nederland. Toch is de verklaring van het feit niet moeielijk te vinden.

Men moet niet vergeten, dat het lezend publiek, onvoldoende of volslagen onbekend met eenige vreemde taal, nog altijd groot genoeg is om den uitgevers een winstgevend debiet te bezorgen, indien een handschrift of een vertalingsrecht maar goedkoop kan worden verkregen. En dat kon vroeger al heel gemakkelijk. Want tot voor vrij korten tijd waren wij op literair gebied nog steeds „de roofstaat", tegen welken Multatuli toornde, de staat, die niet was aangesloten bij de Berner-conventie en waar derhalve men niet-inlanders hun geestelijk eigendom op gemoedelijke en gemakkelijke wijze afhandig mocht maken.

Aan dit onrecht is nu een einde gemaakt, maar de lust naar exotische producten zit er nu eenmaal in en de uitgevers blijven er rekening mede houden, hetgeen begrijpelijk is. En niet minder begrijpelijk, dat zij naarstig onderzoeken van welke boeken het vertalingsrecht verloopen of verjaard is, en die derhalve gratis als copie mogen worden genomen.

Dit laatste levert echter een gevaar voor de degelijkheid der keuze, omdat er steeds de kans blijft, dat meer rekening wordt gehouden met de goedkoopte dan met de innerlijke waarde van een te vertalen boek.

Ik zou de heeren uitgevers op het hart willen drukken, zóóveel liefde voor het eigen volk te willen toonen, dat zij ons land niet overstroomen met vreemde minderwaardigheden, welke en smaak en hart en hersenen bederven of ten minste een heel valsche opvatting in de hand werken van literaire kunst.

Er wordt binnen onze eigen grenzen werkelijk maar al te veel ongaars ter perse gelegd om de buitenlandsche onrijpheden of overspannings-literatuur er nog bij te voegen.

In dit opzicht moet ik wijzen op het werk van den duitschen

schrijver Richard Vosz, wiens werk toch eigenlijk niet waard is dat het door vertaling in ruimer kring verspreid wordt. En toch gebeurt het.

Om lezers en uitgevers te waarschuwen, en als het kan de laatste te bewegen op dezen weg niet verder door te gaan, wil ik Richard Vosz over zich zelven en zijn werk even aan het woord laten.

„Men mag mij gelooven of niet, maar ik was een zonderling aangelegd kind: phantastisch tot in het wilde, ziekelijk prikkelbaar, droomerig en droefgeestig. Nooit heb ik gespeeld als andere kinderen, was ook nooit van harte opgeruimd. Het eenige gevoel, waarvoor ik toen diep toegankelijk was, was liefde tot mijn geboortegrond, een klein dorp in Pommeren. Geen woorden kunnen die liefde uitdrukken... In mijn achtste jaar verhuisden mijne ouders naar Berlijn ter wille mijner opvoeding. Nog heden kan ik mij de smart voorstellen om het heengaan uit het geliefde dorp. Het was misschien wel de grootste smart van gansch mijn leven.

Ik zocht mijn evenwicht te vinden en strekte mijn handen naar alle kanten uit, maar niemand steunde mij, niemand gaf mij leiding en al dieper en dieper raakte ik in verwarring. Thans begrijp ik zeer goed, dat men toenmaals over mij de schouderen ophaalde, om mij lachte en mij zelfs bespotte...

Het bovennatuurlijke en bovenzinnelijke werkte sterk op mij in, zoo sterk, dat bij mij een besliste aanleg om een fanaticus te worden zich openbaarde. Was ik katholiek geweest, dan zou ik heden ongetwijfeld een monnik, een dweeper, een asceet zijn. Liggend in mijn bed, vulde ik katernen papier met religieus dithyrambische uitbarstingen. Het was een ellendige toestand.

Op mijn tiende jaar woonde ik voor het eerst een tooneelspel bij: „Uriel Acosta". Als een verbijsterde zat ik daar, als een dronkene kwam ik thuis. Ik stond dien nacht op en begon een nieuwen „Uriel Acosta" te schrijven. Den volgenden nacht ging ik daar in het geheim mee door en spoedig was het stuk klaar. Mijn vroegere vroomdoenerij maakte nu plaats voor een fanatieken hartstocht voor het theater. Toen reeds was ik sentimenteel en theatraal. Een zwakke knaap bleef ik. Van de eene badplaats ging ik naar de andere. Met mijn achttiende was ik „rijp voor het leven", zooals dat heet".

(Intusschen brak de oorlog van '70 uit en Vosz was negen

maanden ziekenoppasser in Frankrijk. Later liep hij college te Jena en kwam onder het gehoor van Häckel. Toen begon hij te schrijven en trok de aandacht door zijne heftigheid. Een zijner eerste brochuren kwam op de lijst der in Duitschland verboden boeken.)

„Ik ging voort met schrijven juist op dezelfde manier als ik begonnen was. Allengs was ik een ziekelijke natuur geworden en wat ik schreef was ziekelijk. Ik beleefde veel, veel ongelukkigs. Dat en een natuurlijke aanleg voor pathos gaf aan mijn persoon en mijne schriften een overdreven pose. Aldoor had ik moeite met mij zelven en steeds mijn handen vol om boven water te blijven.

Als ik eindelijk tot bezinning kwam, stond het treurig met mij geschapen. Ik was een moede man geworden... Nu begon de tijd van mijn omzwervingen... Ieder boek, dat ik mij van het hart schreef — want heel mijn geschrijf was voor mij niets anders dan het afwerpen van ballast mijner ziel — was telkens voor mij als een losgelaten schaal. Zoo ontstonden novellen, romans en drama's. Paul Heyse, aan wien ik mij toevertrouwde, noemde mijn werken van dien tijd een soort van „ekstatischer Improvisation". Ook Adolf Wilbrandt hield zich toen veel met mij bezig en hielp mij trouwhartig over menigen hinderpaal heen. Maar toch hing nog alles aan een draadje, totdat ik mij plotseling gered voelde; ik huwde. Wij leefden in de romeinsche Campagna, in het Albana-gebergte, buitengewoon en phantastisch genoeg".

Dan verneemt hij, dat zijn werk opgang heeft gemaakt. Zijn meest subjectief en persoonlijk boek noemt hij „Bergasyl": „trots groote gebreken in de samenstelling, trots pose en pathos, gezwollenheid en bombast, schijnt het mij van al mijn werken datgene te zijn, dat mij het meeste recht geeft mij tot schrijver geroepen te achten. Later ontstond uit dit boek „Alexandra" (een tooneelstuk vol ongelooflijke onwaarschijnlijkheden, naar inhoud en behandeling een echte draak.) Nu begon ik te leven, wel wat laat; maar het was er dan toch. Ik woonde bijwijlen in Duitschland, verkeerde onder de menschen en kwam met de wereld in aanraking...".

Zoo vertelt hij zelf zonder eenige achterhouding.

Wat moeten wij nu denken van de talrijke werken (roman en tooneel), ons nagelaten door dezen overspannen en ziekelijken geest?

Wij vinden bij hem een zucht naar ril-sensaties, een opstand tegen alle bestaande begrippen op religieus, sociaal en politiek gebied, een onweerzwart pessimisme, een Byroniaansche wereldhaat, een onderworpen-zijn aan de indrukken van het oogenblik, een wilde en onbeteugelde phantasie.

Een katholiek beoordeelaar zegt van hem: „Er ist ein begabter Dichter, aber kein groszer Künstler. Dazu fehlt ihm vor allem die innere Ruhe und Sammlung, der weite, ungetrübte Blick, der das Rechte vom Unrechten, das Wahre vom Unwahren, das Vergänglichen vom Ewigen zu scheiden weisz". Dat is waar, maar nogal tam gezegd, en mijns inziens drukt een ander, een niet-katholiek kritikus zich juister uit: „Geistige Bedeutung läszt weder seinen Dramen noch seinen Erzählungen sich absprechen; doch läszt sich nicht leugnen, dasz seine Schöpfungen zum Teil verzerrt, innerlich unwahr und ungesund sind, sodasz meist weder eine einheitliche Grundstimmung noch ein befreiender Eindruck erzielt wird. Zu packen, zu erschüttern versteht er; aber zuletzt sind seine Werke doch entweder pathologisch oder zu stark mit dem Geist ihrer Zeit durchsetzt, was ihnen zwar vorübergehend Beachtung, oder kaum Dauer verbürgt".

Zoo is het inderdaad. Er is waarlijk geen enkele reden de boeken van Richard Vosz weer voor het publiek te brengen, zeker niet zonder keur of keuze. Meent men dat het noodig is, van zijn werk aan de vergetelheid te ontrukken, dat men dan ten minste het beste neme, en dat zijn zonder bedenken de drie deelen Römischer Dorfgeschichten (1884—1899) en de romans Rolla, Lebenstragödie einer Schauspielerin (1883), Die neuen Römer (1885), Der Sohn der Volskerin (1886).

Gewoonlijk wordt hier in Holland door leeraars en dergelijke officieel opgevoeden in de literatuur zijn roman van 1911 als de beste geprezen. Maar ook in dat boek, ofschoon men er het bombastische en het gezwollene mist van, bijvoorbeeld, Alpentragödie, bevat toch te veel ziekelijke elementen om een gezond stuk werk genoemd te mogen worden.

Voor katholieke lezers voegen wij er nog bij, dat bij een groot deel van Vosz het Christendom en in het bizonder het katholicisme tot een karikatuur wordt verlaagd.

WILLEM GEUBEL.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Als men zijn blik laat gaan over de gele ruggetjes der fransche romans, ontdekt men steeds een aantal titels, die openlijk aankondigen, dat het daarbinnen weer gaat over „l'amour". En als men de overige boeken openslaat, wier uiterlijk niets verraadt van hun innerlijk, dan komt men tot de bevinding, dat een groot deel maar alleen heeft te vertellen van liefde en nog eens liefde, die gelukkig maakt of rampzalig. Het laatste vooral, omdat het gewoonlijk geen echte liefde is, doch een voorbijgaande opgewondenheid, een hysterische bevlieging òf een verlangen-naar-de-brandkast, waaraan men een verkeerden naam heeft gegeven.

Zeker: de liefde spoort tot de edelste daad of de ellendigste vergrijpen en biedt den romanschrijver een der voornaamste aanleidingen tot dramatische verwikkeling. Het is derhalve wel te begrijpen, dat hij gretig gebruik maakt van dezen factor, maar het is te betreuren, wijl het de moderne literatuur zoo eenzijdig en bar eentonig maakt, dat de andere hartstochten der menschen zoo gemakkelijk voorbij worden gezien, als hadden zij heelemaal geen invloed op het leven.

Nog ellendiger is het, als de liefde in zoovele moderne romans tot geen andere uiting in staat is, dan dat „un ami trompe son ami avec l'amie de cet ami" —.

Daarom schuiven wij een boek van Emile Henriot: *Valentin* als onbruikbaar ter zijde, en hopen dat de schrijver zijn onmiskenbare talenten aan waardiger werk moge besteden in het vervolg. —

Moune, femme d'artiste door Marcelle Adam verdient nog sterker afkeuring om zijn heidensche opvattingen en wellustige beschrijvingen, en om den akeligen „artiest", die, als onze misselijke Multatuli, zijne vrouw wijsmaakt dat hij een leven van uitspatting behoeft ter wille zijner kunst!!

Marguérite Lanteires: *Vers le meilleur amour* is niet zoo brutaal in haar voorstellingen, maar schijnt het vooral op het catholicisme te hebben gemunt. Soms proest men het uit om de zotheden, welke zij hare heldin, eene onderwijzeres, met een smid gehuwd en door een kasteelheer bedrogen, laat uitkramen. Deze gediplomeerde juffrouw weet ons met de meeste beslistheid te verzekeren: dat het verstand van den „modernen" mensch zich

niet onderwerpen kan aan de onwetendheid der eerste kerkvaders; dat wij feiten eischen en ons niet tevreden stellen met de christelijke legenden; dat godsdienst goed is alleen voor het volk enz... Het is bedroevend en toch belachelijk.

Chantal Daunoy van Isabelle Sandy is ook een liefdesroman, evenals *la dernière flamme* van Sorel en *Gilberte ma sœur* door Henriette Célarié, alle drie echter van edeler gehalte en geschikte lectuur voor volwassen lezers.

Ten slotte wijzen wij op nog een drietal goede boeken, waarin de liefde haar spel *niet* speelt: André Maurois: *Ni ange ni bête* — Antin: *la maison en deuil* (zéér ernstig, voor de meeste lezers misschien té ernstig en té stug) — en een avontuurlijk verhaal, hetgeen echter volgens den schrijver voor een groot deel op waarheid berust, van Jean de la Brète: *Un caractère de française.*

* * *

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Mr. M. Treub behandelt in *Vragen des Tijds* de kwestie van *Internationale Credietverleening.* Zonder medewerking der Vereenigde Staten is Europa niet te redden. Maar de Amerikaansche staatslieden hebben groot gelijk, wanneer zij beweren de menschheid geen dienst te bewijzen door een innerlijk verdeeld en vóór alles op vernieuwden strijd bedacht Europa te versterken. Die waarborgen voor vrede en rustigen opbouw moeten dus eerst worden gegeven. Niet alleen van Amerika moet de hulp komen, maar ook Groot-Brittannië en de neutralen zijn in staat om op te treden als crediet-gevers. Treub is tegen eene publiekrechtelijke organisatie van het internationaal crediet-instituut, omdat deze regeling te veel tijd zou vorderen en derhalve te laat zoude komen, maar ook omdat aan de credietnemers voorwaarden gesteld moeten worden, welke bijna niet te vervullen zijn in de gegeven omstandigheden. Hij geeft de voorkeur aan eene privaatrechtelijke oplossing, al ontveinst hij zich niet dat ook deze groote bezwaren heeft te overwinnen, maar zij werkt ten minste sneller, wat thans veel, neen, alles zegt. „Misschien is het reeds te laat en zal een nieuwe beschaving eerst kunnen oprijzen uit de puinhoopen van Europa. Maar zoolang er nog eenige hoop is, zou het onverantwoordelijk zijn bij de pakken neer te zitten en in fatalistische berusting het noodlot over ons heen te laten komen”. —

Dr. G. Kalff put *Uit de Briefwisseling van Constantijn Huygens,* die maar even 8500 epistels heeft nagelaten, hetgeen, indien zij in hun geheel waren uitgegeven door Dr. Worp (die zes deelen noodig had) hem 25 à 30 deelen gekost zou hebben. En dat was dan nog maar een klein deel. Want Huygens heeft zelf meermalen verklaard, dat hij per maand 100 tot 120 brieven te schrijven had, hetgeen in vijftig jaren de respectabele massa van minstens 60.000 brieven geeft!!

G. Schilperoort zegt zijne meening over *Het Middelbaar handelsonderwijs en het „jus promovendi"*, die hij samenvat in deze afwijzende woorden: „Niets, niets is er, waarop de tegenwoordige handelsschool kan steunen bij haar arroganten eisch tot toelating binnen de poorten der Universiteit, dan haar beperktheid en zelfoverschatting.

In *Onze Eeuw* vervolgt Marie Koenen haar romantisch verhaal: *Parcival,* waarvan het slot zal volgen in de April-aflevering. Wij hopen dat de schrijfster van haar oude vrienden Mozes en nu Percival afscheid neme en terugkeere tot het leven van onzen tijd. N. J. Swierstra geeft vrij-algemeene beschouwingen over *De romantiek en de muziek,* terwijl René de Clercq *Liederen uit het 'boek der liefde'* biedt.

A. G. S. de Koe bespreekt een drietal werken van *Felix Timmermans:* „Timmermans geeft in zijn verschillend werk ten slotte altijd weer het motief van het schoone Vlaamsche land, van de blijde genieting van zon en regen en wind, en vruchtbaarheid, van de Vlaamsche menschen en dingen. Daarvan is hij de vertolker. Bij hem niet de onbevangen overgave aan deze geestelijke gesteldheid, waardoor zij onbewust gevoeld wordt als het levensbesef, dat volkomen zijn wezen vult. En daardoor is er niet de vrede van dit besef, is er, ook bij den lezer, een zekere onvoldaanheid, een gevoel dat hij in deze kunst niet alles gegeven heeft wat hij zou kunnen geven. Hij doet als het ware een greep naar een groote levensrealiteit, hij schijnt voorbestemd de vertolker der vreugde te wezen. Maar hij kan tot de *waarheid* der vreugde niet doordringen, omdat hij haar naderen wil met ter-zijde-stelling van andere werkelijkheden, haar niet op die andere veroverd heeft. Dit onvoltooide van zijn geestelijke persoonlijkheid belet hem te komen tot groote kunst. — Hij zelf spreekt eenmaal van „het groot genoegen", waarmee hij zijn onderwerp met „wat letterkunde omcierd" heeft. Dit is veelzeggend. Zijn kunst schijnt hem schoone ontspanning meer dan noodzakelijke zelf-openbaring, „letterkunde" meer dan „leven". En dat is zij ten slotte voor den lezer ook. Een schoone, en bij uitstek verkwikkende ontspanning is zij, maar ze geeft niet de levensverrijking, die de dieper-doorleefde kunst nalaat, en die niet te verwarren is met verheldering van inzicht of ethische verheffing of iets dergelijks, want ze is anders en meer dan dat; een openbaring van den diepen grond des levens langs den weg

der aanschouwing in schoonheid, der absolute ver-beelding. (Als de Koe kan duidelijk maken, wat hij hier eigenlijk bedoelt, zullen wij hem zéér dankbaar zijn. Juist zulke vage praatjes-in-groote-woorden over kunst maken de menschen schuw. Panta).

Dat Timmermans hiertoe niet reikt, wekt een gevoel van onvoldaanheid, te meer waar zijn persoonlijk en sterk talent hem in staat schijnt te stellen tot een volkomen adæquate verzinnelijking van 'n rijken, geestelijken inhoud. Reeds in zijn eerste werk toont zich die gave om zeer sterk en onmiddellijk stemming en zinsindruk weer te geven. Een groote ontvankelijkheid der zintuigen gaat samen met een rechtstreeksch indringende vertolking dier indrukken. En daarnaast bezit hij het fijner vermogen stemmingen in beelden zuiver te symboliseeren. Overal waar nu de geestelijke inhoud vrij is van onzekerheid of gewildheid, ontstaan de gave en zeer schoone bladzijden in Pallieter en het Kindeken Jezus.

Elzevier's laat ons bij het artikel: *Het Huis van Balzac* (door J. Tielrooy) prentjes zien van den franschen romanschrijver op 24-jarigen leeftijd en op zijn doodsbed, van zijn huis en vrouw en zijn veelgeliefden „koffiepot". — S. Kalff schrijft over *Multatuli en Duymaer van Twist:* „Met de talrijke bescheiden en getuigenissen over de Havelaars-zaak, welke ons thans ten dienste staan, moet het ons voorkomen, dat Multatuli zijn ongemeen talent misbruikte door voor de menschen den man te brandmerken, aan wien hij zijn ongeluk weet. Aan den anderen kant, dat het van den aangevallene eene hoogmoedsfout was den moreelen plicht om zich te zuiveren terug te wijzen en elke verantwoording te weigeren, waar hem de middelen daartoe waarschijnlijk wel ten dienste stonden". Die moreele verplichting tegenover den quærulanten ondergeschikte kunnen wij allerminst inzien. —

In *De Beiaard* verzen naar den ouden trant: *Zieleloutering* door G. H. van Haastert. J. L. Jansen schrijft over *Den H. Clemens Hofbauer en de Protestanten* een zeer lezenswaard artikel. Reinier Post laat ons zien *Wessel Gansfort in het licht van zijn tijd.* Verder veel poëzie en van Dr. G. Brom *Kroniek en Kritiek,* ditmaal over Multatuli: „hij blufte, niets te willen lezen, en klaagde in één adem, dat niemand hem lezen kon; één was er blijkbaar op de wereld het lezen maar waard. Van slecht begrijpen maakte hij 'n hoofdzonde; en wie zaaide meer wanbegrip, wie meer misverstand dan Multatuli? Verwant aan de heftige Luther, zag hij alles scheef en maakte anderen 't recht begrijpen juist door zijn verklaringen onmogelik".

In *Studiën* voltooit Padberg zijne artikelenreeks over *Multatuli,* die onderwijl ook in boekvorm reeds verschenen zijn.

Gilden en Bedrijfsraden plaatst A. Borret ter vergelijking naast elkaar. Men is het er over eens, dat het gildewezen der latere middeneeuwen de voor zijn tijd best mogelijke oplossing bood der bezwaren, die het practische leven ondervindt bij het zoeken naar de vereischte verhouding tusschen voortbrenging en verdeeling.

Maar in dit gildewezen vierde de saamhoorigheid hoogtij. De herleving van het gildewezen is niet mogelijk. Maar gezocht moet worden naar het bereiken derzelfde saamhoorigheid. Daartoe kwam de katholieke sociale actie met het instituut der bedrijfsraden. De solidariteit der producenten en straks der consumenten eveneens (door den consumentenraad). Voor *René Bazin: les Nouveaux Oberlé*, heeft J. van Rijckevorsel woorden van grooten lof, die zeer zeker verdiend zijn: „veel meer om de psychologie der personen dan om de feiten moet men dit boek lezen. De psychologie beweegt zich om kwesties van maatschappelijken en van godsdienstigen aard. Wat Bazin hieromtrent ons voorhoudt, betreft niet alleen Elzas-Lotharingen of Frankrijk: 't is leerrijk voor iedereen".

Bolsius vertelt verder *Over Koolwitje en Kleinbuikje.*

Behalve het vervolg op Nico van Suchtelen's *Demonen*, waarin, zooals tegenwoordig mode schijnt, het huwelijk als de oorzaak van alle rampen beschouwd en de vrije liefde als de gelukstaat bij uitnemendheid geprezen wordt — een vrij onbeteekenend vertellinkje van den, pas zóó gehuldigden, 60-jarigen meester Joh. de Meester over de aandoenlijke trouw van *Hond* aan zijn vagebondeerenden baas. Dr. N. de Jonge behandelt *De Grondslag van denken en leven* en komt tot de conclusie, dat de liefde tot God en de menschen de ideale grondslag is van menschelijk denken en handelen, waarop veilig kan worden gebouwd. „Is deze grondslag dezelfde", vraagt schrijver, „die de Christenen Christus hebben genoemd? Alleen een historische studie kan op deze vraag een afdoend antwoord geven. Maar zulk een studie valt buiten het kader van hetgeen wij ons bij het schrijven voor oogen hebben gesteld. Één zaak mag alleen niet over het hoofd worden gezien, waar deze grondslag is gevonden en daarop wordt gebouwd, is de leer aangaande God, de theologie, van zelf weder geworden de wetenschap, waarop alle andere wetenschap steunt, het uitgangspunt van de encyclopædie der wetenschappen". Merkwaardig is het zeker te zien, hoe de geleerden langs lange omdolingen en omwegen toch telkens weer op het oude katholieke standpunt terecht komen. Dr. C. A. Verrijn Stuart bespreekt het *Valutavraagstuk* en geeft als zijn meening te kennen, dat door de zeer gematigde toepassing der vredestractaten reeds iets te bereiken is, maar dat de afwikkeling van het bolsjewistische avontuur alleen bevredigende toestanden in ons ongelukkig werelddeel kan brengen. Mr. S. Muller Fzn. deelt ons mede *De nieuwste berichten over de Nederlandsche noordpoolvaarders*, naar aanleiding van de drie dikke deelen, waarin de oud-zeeofficier S. P. L. Honoré Naber voor de Linschoten-vereeniging de herdrukken heeft gegeven van de vijf reisjournalen, die J. Huijgen van Linschoten en Gerard de Veer van hun drie beroemde Noordpoolreizen hebben nagelaten. Verder de gewone rubrieken.

In *Nederland,* dat na het vervangen der vorige redactie door E. van Lidth de Jeude meest novellen geeft, die ook liefde zonder huwelijk als het éénige ware en mooie huldigen en verheerlijken, vinden wij het begin van een zeer degelijke en wel interessante, hoewel wat te zwaarwichtige studie over *E. J. Potgieter* door J. Meerkerk. Dit eerste gedeelte behandelt hem als „kritikus".

Groot Nederland opent met een tiental liedjes van Hélène Swarth, waarin zij voorbij lief en leed in klanken van droeven weemoed bezingt. *Iskander* van Louis Couperus wordt voortgezet. Vreemd doet het aan, dat de groote Alexandros, volgens L. C., in waarheid schijnt te gelooven, dat hij een zoon van Zeus is. Het verstandige woord van zijn moeder Olympias — Hij wil mij bij Juno in ongenade brengen — wordt niet vermeld. Van Ernest Claes een leuke, vlaamsche jongensvertelling: *Uit het leven van „de Witte".* J. Saks vervolgt zijn beschouwingen over *Multatuli en zijn Vorstenschool* en toont aan, hoe Dekker vooral werd beheerscht door teugellooze eerzucht en onverschrokken individualiteit. In zijn bewondering voor den adel, waartoe Tine, zijn vrouw, behoorde, school zijn afkeer voor kleinburgerlijkheid. In Natal richtte hij voor zich zelf een napoleontisch standbeeld op, dat zijn voetstuk had op den Haarlemmerdijk, in welks nabijheid (de Korsjespoortsteeg) hij was geboren.

In *Literatuur* prijst J. Walch *Maskerade* van Jo Ammers-Küller, maar maakt daarna zoovele bedenkingen over dezen roman, dat er van den lof al heel weinig overblijft. Typisch is de slotzin, waarin Rec. zijn verwondering uitspreekt, dat een vrouw, die zich toch blijkbaar in dienst der Muzen heeft gesteld, zich in haar aantal leelijk vergist.

De *Stemmen des Tijds* bevatten een hoogst lezenswaardige en belangrijke bijdrage van Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruine over *Intellect en Bolsjewisme,* waarin hij zich afvraagt, hoe het russische Bolsjewisme zich afspiegelt in de hoofden en zielen der Nederlandsche revolutionnaire intellectueelen, welken indruk zij er van ontvangen en welken weerklank het door hen gehoorde getuigenis bij hen wekte? Na een schets te hebben gegeven van het Bolsjewisme en van de wijze, waarop het, hoewel in de minderheid, toch in Rusland de leiding wist te verkrijgen, toont hij aan door vele aanhalingen, hoe deze zoogenaamd intellectueelen het verschijnsel zien en hoe hoog hun verwachtingen gespannen zijn over de nieuwe wereld, die geboren wordt en waarvan zij het heil der menschheid verwachten. „Dat deze wereld uit bloed en uit tranen ontstaan moet, wat nood"! In déze groote dagen is het niet allereerst om kleine bestekken te doen en uit den baaierd beurt zich straks de nieuwe orde omhoog en dan zal het echte orde wezen; maar prof. Slotemaker toont op overtuigende wijze aan, hoe noodlottig deze idealisten dwalen en hoe hun invloed op het volk dit ten verderve voert. Op vele gronden bewijst hij de juistheid van zijn beweringen, het eerst op economisch

gebied en gaat na wat de resultaten hiervan zijn. De fantastische verwachtingen van mevr. Roland Holst worden helder in het licht gesteld en haar duidelijk de groote verantwoordelijkheid voor oogen gehouden, welke zij door haar utopistische droomen op zich laadt. „Een zeer naïeve economie, volkomen natuurlijk voor dweepers, dichters, zieners, fantasten". Ook volkomen onschuldig, zoolang men dicht over Utopia, d. i. Nergensland. Doch als deze zelfden gaan practisch worden, tot daden aanzetten gaan, zich organiseeren..., dan blijft het naïeve, doch het onschuldige daaraan verdampt om plaats te maken voor het onverantwoordelijke tegenover den bloedrooden ernst der dingen, waarom het gaat". En verder betoogt hij, hoe geloof aan de mogelijkheid eener vrije, niet geordende samenleving onderstelt, dat de mensch sociaal goed is; dan alleen zou men desnoods een dwingend en bindend gezag overbodig kunnen achten, maar de consequentie van dezen vrijheidsdrang is niets anders dan het absolute: Ni Dieu, ni maître. Om al deze redenen noemt schrijver de houding dezer intellectueelen psychologisch zeer verklaarbaar, economisch zeer zwak, principieel zeer verwerpelijk. Met een woord van vermaan om zich tegen de actie der Bolsjewisten schrap te stellen, eindigt prof. Slotemaker de Bruine zijn behartigenswaardig artikel. Maar wat is er te verwachten van een actie van alle anti-bolsjewistische partijen tegen dit grootste der gevaren, als wij zien hoe het „liever rood dan zwart" oorzaak is in de provinciale staten, dat men liever als lid voor onzen senaat kiest de vuurroode „mevrouw" Pothuis, dan de hoogstaande christelijke professor Diepenhorst? Zal het dan niet eens treurige waarheid worden het gezegde: „Ieder volk krijgt de regeering, die het verdient"?.

Verder het vervolg van het artikel over *Bernard Shaw* door Dr. Werda, waarin ontkend wordt dat Shaw's verwachting van de verbetering van den mensch in de toekomst eens vervuld zal worden. Shaw heeft geen zondenkennis en dus ook geen Christuskennis en zonder deze is de wedergeboorte van den mensch onmogelijk.

De tweede Febr.-afl. van *Le Correspondant* (nl. van 25 févr.) heeft ons bereikt. Zij begint met een artikel over *Le Régionalisme en Alsace et en Lorraine*, dat wij eerbiedig overslaan, omdat het meer voor Frankrijk dan voor ons van belang is. Een opstel over *Gambetta* door den bekenden, schitterenden historieschrijver Pierre de la Gorce, naar aanleiding van een onlangs verschenen werk door Paul Deschanel, trekt meer onze aandacht: „une grande tristesse pèse sur le sort de cet homme, heureux jusqu'à l'insolence tant qu'il se borne à détruire, suivi avec une curiosité attentive quand il trace le canevas de l'organisation future, puis tout à coup frappé d'impuissance quand le pouvoir s'offre à lui". De la Gorce waagt eene hypothese: „Je me figure Gambetta assagi et rêvant de devenir le modérateur entre les partis (als hij langer had mogen

leven); mais je ne le vois pas assez fort pour triompher de son passé".

Antoine de Tarle geeft eene uiteenzetting van *La situation économique et sociale en Allemagne* (de Karl Marx à Walther Rathenau). Rathenau, een Jood evenals Marx, wijst de twee groote gebreken van het Marxisme aan: 1°. sa conception matérialiste au lieu d'une philosophie générale — en — 2°. de s'être trompé sur la manière de corriger les abus du capitalisme; au lieu de faciliter l'accession d'un plus grand nombre à la propriété, il veut partager le capital ou plus exactement le socialiser. Mais le jour où le capital sera comme cristallisé par la possession de l'État, il en résultera l'anémie du travail et de la production. L'Etat étant incapable de faire circuler le capital et de le diriger sur les points où le besoin en est le plus pressant. L'étatisation serait donc néfaste à la production. Cette théorie avait été affirmée longtemps avant Walther Rathenau. Mais voici où il devient vraiment original:

Il ne veut pas de l'absorption des capitaux et de l'industrie par l'État, mais il n'admet pas non plus que l'État se désinteresse du capital et de sa répartition. Cette partie de sa doctrine est particulièrement remarquable. De gemeenschap moet de verkwisting tegengaan, niet alleen verspilling van grondstoffen, maar ook van arbeid en energie, b.v. door gebrekkige installatie. Evenals er een toezicht bestaat op de volksgezondheid, moet er ook een wettelijke bescherming zijn der economische goederen.

Generaal de la Garenne verheft zijn stem *Contre le Duel.* — René Aigran haalt de kwestie op over *L'Atlantide*, het boek van Pierre Benoit, dat de Engelschen beweerden een soort kopie te zijn van „She" door Rider Haggard; waarin men te haastig schijnt geoordeeld te hebben.

Adolphe Jullien vertelt van *Rachel en Amérique* (1855—56), naar een onuitgegeven journaal niet van de tragédienne zelve, maar van een tochtgenoot.

PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Gibbons (J.) Preeken en Conferenties. Futura, Leiden.

Vóór mij ligt het eerste deel dezer uitgave, waarvan de ZeerEerw. Heer B. H. Lammers de vertaler is. De preeken van kardinaal Gibbons, ten minste voor een vrij groot gedeelte, waren mij reeds bekend uit eene oorspronkelijke uitgave, en wetend derhalve hoe keurig-eenvoudig, hoe klaar-didaktisch en innig-devoot zij zijn, heb ik alle reden deze vertaling toe te juichen, wijl zij iets goeds onder het bereik brengt van een grooter aantal.

Wat de zuiverheid der vertaling betreft, kan dit eene deel mij voldoende bescheid geven en ik moet verklaren, dat de Heer Lammers op de hoogte van zijn taak blijkt te zijn.

Het is te hopen en te verwachten, dat er spoedig een herdruk zal noodig zijn, een bewijs voor den goeden smaak onzer geestelijkheid. R. K. PR.

Preces Gertrudianæ. Friburgi, B. Herder. f 1.80.

Dit boekje werd door een onbekende uitgegeven te Keulen in het jaar 1670 en hoezeer het in den smaak viel, bewezen wel de herhaalde herdrukken. De gebeden, welke het bevat, zijn òf letterlijk overgenomen van de heilige Gertrude en Mechtilde, òf ten minste geheel in haar trant en geest van bidden geschreven. De gebeden ademen een zuivere en innige devotie en de nieuwe uitgever draagt het keurig boekje op aan alle priesters, maar in de eerste plaats aan hen, die leden zijn van den Eucharistischen Bond „quibus præ ceteris libelli cujus manna cæleste gustandum offero". Het is te hopen, dat velen dit geschenk zullen aanvaarden als een kostbaar gewin. R. K. PR.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Beyens (Daan) Suze. Holkema en Warendorf, Amsterdam.

Dit boek is een vervolg op „Anak-Mas", dat wij indertijd hebben besproken en afkeurden, wijl er al te ruw de verwording der zeden wordt blootgelegd. Wil men strijden tegen zulke euvelen als daar genoemd werden, dan behoort zulks te geschieden in eene brochure en niet in een roman, waarnaar zoovele handen grijpen van personen, die alleen het prikkelende ondervinden.

Nu geloof ik wel niet, dat deze schrijver met zijn onthullingen eene verbetering op het oog heeft. Dat blijkt voldoende uit de volgende woorden, welke wij overschrijven uit het thans ter beoordeeling voorliggende boek: „Wij hebben de ondervinding, dat soldaten met huishoudsters, over het geheel genomen, beter dienst deden dan de anderen, al werd er ook veel „geknoeid"!. Wij zouden zeggen: laat die menschen hun gang gaan; bemoeit u zoo weinig mogelijk met het sexueele vraagstuk, dat o zoo moeielijk, zoo niet onmogelijk is te regelen! Schopt liever de zendelingen en hun flemenden aanhang de deur uit, de oorzaak van veel kwaad en nog meer misnoegen; hoedt u voor een maatregel, die als gevolg zou hebben het verloop van het leger, met welks bestaan Indië staat of valt!".

Boven deze misselijke utiliteitsmoraal komt de schrijver niet uit. Ook wat de taal betreft, is dit boek van gering allooi; dikwijls

is het echte keukenmeidenstijl. B.v.: „Boucher heeft zich met de noodige knoopen uitgelaten, dat hij Kool, dat broekie, wel à faire zou nemen den eersten keer hij hem ontmoette". — „Van door woede verwrongen tot strakheid toe, op 't hooren der uitdaging, zoo teekenen zich de verschillende gedachten op het gelaat af".

In geen enkel opzicht kunnen wij iets goeds van dezen schrijver leeren. A. GIELEN.

Buysse (Cyriel) De twee Pony's. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

In het geheel staan er drie schetsen in dit bundeltje: behalve het genoemde in den titel, „de honderdjarige" en „het Visselken". Verhalen uit den oorlogstijd, maar niet van ruwheid en geweld, niet van wreedheid en bloederigheid, doch vertellend van de stille smart en het verborgen leed in de zielen der eenvoudigen.

De twee pony's zijn twee ongehuwde broeders, rentenierend, dat is: de levensgeneugten zoekend in een smakelijken maaltijd, een goed glas wijn en kippen- of konijnenteelt. De vijand komt en opgeschrikt uit hun rust, vluchten zij radeloos naar Holland, waar ze leven in voortdurenden angst van door spionnen te zijn omringd: „dien oorlog es te stirk veur ons; we moên der allemoal van stirven!" En ze sterven er dan ook van. De honderdjarige is grootmoeder, die levend en dood, door een list van den boer, zijn have en goed beschermt tegen de doortrekkende duitsche troepen. Het visselken vertelt van een kwajongensstreek en de schrik der lieden, als vijandige soldaten zich er mee gaan bemoeien. Alles is aardig geteekend, de personen goed getypeerd. Jammer dat de schrijver zijn zoogenaamd „ondeugende" plagerij over een niet-bestaande verhouding der pony's tot het zestienjarige dienstmeisje niet in de pen wist te houden. En op blz. 191 de zinspeling op wat de soldaten de jonge meisjes hadden aangedaan. Voor volwassenen een geschikt boek overigens. M. WALRE.

Courths-Mahler. Zijne vrouw. Swartsenburg, Amsterdam.

Marianne von Wollin was in het geheim verloofd met Hans Erzbergen, maar toen zij den rijken Kurth Limbach ontmoette, gaf zij hem den bons. Marianne flirtte, om zich te verzetten, met iedereen en Hans trok naar Amerika. Zijn patroon verzoekt hem op zekeren dag zijne oudste dochter te trouwen, die doodelijk verliefd is geworden op Hans. En, wat de zaak wel wat erg amerikaansch maakt, de vader voegt er bij, dat zijne dochter nog maar heel korten tijd heeft te leven, maar dat Hans de erfgenaam wordt van haar fortuin. Hans, die wel sympathie voor het kind heeft, voldoet den vaderlijken wensch en maakt haar voor twee jaartjes gelukkig. Dan sterft zij. De jonge Erzbergen, die nu een man van geld is geworden, keert met zijn amerikaanschen schoonpapa en schoonzusje naar Europa terug. Marianne, niet erg fijngevoelig, wil nu haar flirt-waanzin botvieren aan den vroegeren verloofde, doch deze, op zijn hoede, houdt het spreekwoord in

eere: dat een ezel zich geen tweemalen stoot aan denzelfden steen. Maar hij krijgt Marianne's zusje lief en zij hem, totdat op een goeden dag zij moet hooren, dat men Hans eene vrouw heeft zien kussen. Nu is Leiden in last, de freule is woest en loopt hem stijf als een draadnagel voorbij. Voor Hans is dat een pijnlijke beproeving, omdat hij niet weet, waaraan hij deze plotselinge ongenade te wijten heeft. Manmoedig forceert hij de vesting en verneemt wat hem ten laste wordt gelegd. De eenvoudige verklaring, dat de gekuste zijn schoonzusje was, brengt rust en vrede in aller gemoederen. Het einde kan men raden.

M. WALRE.

Esmoreit. Abel spel uit de XIVde eeuw. 8ste druk. Wolters, Groningen. f 0.80.

Een klaar tekstboek van het bekende abel spel, voorzien van zooveel inleiding en verklaringen als noodig is voor goed begrip en zuivere waardeering, maar vrij van al dat gepeuter en gezift, waardoor eene uitgave geschikt wordt voor vakstudie en volkomen ongeschikt om den lezer te ontroeren door de eigen schoonheid van het werk. W. DE M.

Herzl (Theodor) Het Land der Droomen. (Alt-Neuland), Apeldoorn, De Zonnebloem. (250).

Het portret voor in het boek toont ons Herzl als een prachtmensch naar het physiek. Ook worden ons eenige bizonderheden gegeven omtrent den persoon des schrijvers. Hij werd in 1860 te Boedapest geboren, studeerde in de rechten, waarin hij promoveerde. Na een langen tijd zijn vak te hebben uitgeoefend, ging hij in de journalistiek en werd al spoedig correspondent van het groote Weener dagblad „Die Neue Freie Presse" te Parijs. Als zoodanig maakte hij het eerste gedeelte mede van de Dreyfus-zaak, waardoor zijn aandacht werd gevestigd op het Jodenvraagstuk, wat aanleiding werd tot zijn werk „der Judenstaat".

Herzl genoot als journalist en novellenschrijver een buitengewone reputatie, maar zijn historische beteekenis ontleent hij toch aan het feit, dat hij de groote leider is geweest van de Zionistische beweging, aan welker spits hij al spoedig kwam te staan, in de moeielijke jaren harer opkomst.... Zijne gezondheid en zijn vermogen offerde Herzl op aan de zaak van zijn volk. Hij stierf 3 Juli 1904. Als Josef ging hij de eeuwigheid in met den wensch, dat wanneer de Joden zullen huiswaarts keeren, men zijn gebeente zal meenemen naar Palestina.

Wij aanvaarden alles wat hier gezegd wordt, maar kunnen niet verzwijgen dat van Herzl's talent voor roman en novelle, in dit boek geen spoor is te vinden. Het boek is een tendenz-roman, en dat is goed; maar het is ook dor en saai en weet den lezer geen seconde te boeien, en dat is uiterst schadelijk voor de tendenz. Wij kunnen in een paar woorden het verloop van het

verhaal aangeven: Een jonge intellectueele jood voelt de verachting, die er op zijn ras ligt en haat het leven. Schrijvend op een advertentie, komt hij in aanraking met een menschenhatenden millionair en trekt zich met deze terug op een onbewoond eiland, een klein rotsennest in Cook's archipel. Eerst heeft hij nog een hongerende jodenfamilie gelukkig gemaakt met een paar duizend gulden, en op hun heenreis Palestina aangedaan, dat een armzaligen indruk maakte.

Na twintig jaren, in 1923, worden zij verondersteld terug te keeren naar Palestina en treffen daar al de joodsche kennissen uit Europa. Het land is veranderd, herschapen tot een aardsche paradijs, voorzien van de allernieuwste vindingen op allerlei gebied, een voorbeeld van welvaart, hygiene en comfort. En de twee eenzamen blijven in dat paradijs en de jongste trouwt een meisje uit de familie, die hij eertijds uit de ellende gered heeft, en die nu tot de voornaamste families van het land behoort.

In zijn Zionistische kolonie laat de schrijver groote verdraagzaamheid heerschen tusschen Joden, Christenen en Mohamedanen. Voor het overige is in zijn voorstellingen het beloofde land een dat overvloeit van melk en honing niet alleen, maar ook en vooral van auto's, electrische inrichtingen, warenhuizen en andere gerieflijkheden. De bedoeling is goed, maar de uitwerking van het plan is saai. A. GIELEN.

Heyermans (H.) Eva Bonheur. Van Loghum Slaterus, Arnhem.

Men weet dat Heyermans tooneel kan maken. *Alles* loopt even vlot; alles is even echt en naar de natuur; de dialoog lijkt wel met den grammofonischen opnemer genomen. Maar wat gezocht en overdreven vind ik de afdeeling van het tooneel in een boven en beneden tooneel, hetgeen van de aandacht der toeschouwers te veel vordert.

En bovendien, met een weinig verandering was dit dubbelspel niet noodig geweest en de verschijning der bovenwonende juf bij de benedenburen was voldoende geweest. Het uitzicht op haar kamer hadden wij kunnen missen.

De tafelscène met Eef is overdreven en berekend op lachsucces van het schellinkje; Jasper is gechargeerd en maakt nu en dan den indruk van niet wel bij het hoofd te zijn, hetgeen toch werkelijk niet bedoeld is. Maar mijn zwaarste bedenken is de luchtigheid, zoo à la Multatuli, waarmede Heyermans het opneemt voor de ongehuwde moeder.

En ja, Nanning, de verleider is een deugniet, maar als hij tegen den vader van het meisje zegt: „U houdt er een moraal op na en predikt die aan uw dochter, dat ik me haast schaam in uw kring te zijn opgenomen", dán heeft hij gelijk. Alleen, een fatsoenlijker man dan Nanning had dat verwijt moeten maken.

A. GIELEN.

Kellermann (Bernhard). Yester en Li. De geschiedenis van een verlangen. Amsterdam, J. M. Meulenhoff.

„Ah, Kellermann... fein", zeggen velen, maar uit den mond van anderen klinkt het afwijzend: „der Mann ist Pose durch und durch". Als gewoonlijk ligt de waarheid in het midden. Ik geloof ook niet, dat Kellermann een blijvertje is in het huisgezin der Letterkunde, maar ik zou toch niet gaarne ontkennen, dat hij gezonder van gestel is dan vele andere knaapjes, die daar ter wereld zijn gekomen. Enne... wij moeten het niet vergeten, er zijn toch maar heel weinig romanschrijvers, die kunstenaars mogen heeten voor alle tijden. Verreweg de meeste zijn te vergelijken met de likeurstokers en de banketbakkers van hun tijd, die de menschen een kortstondig verzetje bezorgen.

Wat Kellermann, de schrijver ook van den amerikaansch-jachtenden roman „De Tunnel", ons hier biedt, is het poëtisch verhaal van de stille, verborgen liefde eens mans, die ten slotte vrijwillig afstand doet van de vervulling zijner vurigste verlangens.

M. WALRE.

Porter (Gene Stratton) Een dochter van het Land. Rijswijk, Blankwaardt & Schoonhoven. (372) f 2,75.

Bates is een rijke boer en Kate, zijn dochter, zoo'n bizondere pechvogel, dat zij na haar dood verdient te worden opgezet en ter herinnering aan hare ongelukken, in een museum moet worden bewaard.

Hare broers ontvingen alle rijke hoeven, hare zusters mochten studeeren, maar de vader wilde Kate thuis houden, zeer tegen haar zin. Zij bedankte er dan ook feestelijk voor en voltooide hare studie. Toen zij daarmede klaar was, ontvluchtte zij het ouderlijk huis voor den met borden en glazen gooienden vader, die wild werd omdat Kate een aanstelling had aangenomen aan eene andere school dan die hij op het oog had.

Voor Kate kwam er een candidaat opdagen, een soort van kwakzalver, een onhandig en niets-nuttig personaadje. Men begrijpt dat Kate niet heel vlug was met hare toestemming. Om de moeielijkheden te vermeerderen, komt er nog een pretendent bij, de zoon van een schatrijke weduwe. Als Kate de brieven van beide mannen vergelijkt en ziet de hanepooten en grove spelfouten van den rijken jongeling, wiens opvoeding treurig verwaand blijkt, is ze als rechtgeaarde onderwijzeres ten hoogste verontwaardigd en neemt pardoes den schoonschrijvenden kwakzalver.

Ze trouwt en wordt dadelijk de onderwijzeres van haar man, die met zijn medisch geknoei groot gevaar liep van met den rechter kennis te maken. Ze zet hem geducht aan het werk en laat hem bij voorkeur handenarbeid verrichten. Alles gaat goed tot ten laatste zij een molenbedrijf met stoommachine heeft

ingericht en door de onhandigheid van haar man de machine en hij zelf in de lucht vliegt.

Maar de maat der rampen is nog niet vol; haar vader raakt in brand en over de erfenis ontstaan vele en ernstige moeilijkheden. Zij zelf vervalt met haar kinderen tot bittere armoede, maar hare moeder roept haar nu tot zich en stelt haar aan het hoofd der boerderij, die zij flink en krachtig beheert.

Intusschen ontmoet zij den vroegeren rijken huwelijks-candidaat met het slechte schrift en vast en stellig denkt zij hem te huwen, als zij verneemt dat hij sinds lang getrouwd is met de kamenier zijner moeder en gelukkige vader van een schare kinderen.

Intusschen, na jaren is hare zuster Ellen overleden, en de weduwnaar, dien Kate oorspronkelijk ook wel had willen hebben, dingt naar hare hand.

Kate aarzelt. Maar er komt op dat moment een brief uit Chicago van den man met het slechte schrift en de vele spelfouten, mededeelend dat zijne vrouw dood is en hij Kate nu officieel een huwelijk vraagt. Als zij dat heeft gelezen, waarschijnlijk opnieuw verontwaardigd over zijn slechte schrift, neemt zij holder-den-bolder den vroegeren man harer zuster.

En het eerste dat zij den liefdevollen echtgenoot gelast te doen, is: een telegram zenden naar Chicago om den wachtenden stakkerd aan te kondigen dat Kate reeds gelukkig getrouwd is.

Een eigenaardig boek en een eigenaardige vrouw.

Reed (Myrtle). Oude Rose en Zilveren Meisje. Uit het Engelsch. Blankwaardt en Schoonhoven, Rijswijk.

De vertaler had gerust een anderen titel mogen kiezen, daar deze wel wat ouderwetsch romantisch is. Dat is trouwens het geheele verhaal, wat niet zeggen wil dat wij het daarom minder achten dan onze moderne leesboeken. Het gaat over twee meisjes, die beiden verliefd worden op een viool-artist. Hij vraagt de jongste, maar als hem een ongeluk overkomt, geeft hij haar het gegeven woord terug, hetgeen zij schijnt goed te vinden. Tijdens zijn ziekte leert hij de andere meer waardeeren, welk gevoel na zijn beterschap weer dreigt te verminderen, als de eerste met haar jeugd en schoonheid hem opnieuw bekoort. Als de oude Rose (overigens, trots haar bijnaam, een flink en aardig meisje) dit bemerkt, verdwijnt zij van het tooneel. Nu gaan evenwel den artist de oogen open, hij zoekt en vindt haar. Voor het Zilveren Meisje wordt inmiddels ook een geschikte bruidegom gevonden en voor diens zuster daagt er reeds een jonge dokter in het verschiet.

Het boek is, dunkt mij, vooral bedoeld als lectuur voor jonge dames, ofschoon oudere (verondersteld dat men zoo iets van dames zeggen mag) er ook wel genoegen in zullen hebben.

H. v. d. B.

Ring (Barbara). Het brooze Geluk. Utrecht, H. Honig.

Zoo frisch als „Petra", of beter gezegd, zoo leuk is dit boek niet. De inhoud geeft er trouwens geen aanleiding toe om eene luchtige behandeling te beproeven. In den grond is het tragisch, ofschoon de schrijfster den lezer niet genoeg gevangen houdt in deze tragiek, wijl zij hem dwingt de lotgevallen van twee families mede te leven. Daardoor vergt zij te veel van onze aandacht en van ons medelijden.

Jens Henrik, de oudste zoon van den grondbezitter Forst, trouwt tegen de waarschuwing zijner familie in, de mooie dochter eener pensionhoudster. Hij tracht haar wat te beschaven, en aanvankelijk doet zij haar best. Zij is echter eene genotzoekster en als ze een rijkaard heeft leeren kennen, die aan hare zelfzuchtige verlangens kan voldoen, laat ze zich scheiden van haar man en verwoest zijn levensgeluk op afschuwelijk lichtzinnige manier.

Een jongere broer van Jens Forst trouwt een meisje uit zijn stand, doch de geboorte van een doofstom kind werpt een schaduw over hun geluk en bekoelt de liefde der jonge moeder ten opzichte van haar man. Zoover gaat ze in de verbijstering door haar verdriet, dat zij op een goeden dag het wagentje, waarin het ongelukkige wicht gezeten is, van een helling doet storten, zoodat het kind wordt gedood. Hoe zonderling het klinke, deze gebeurtenis brengt de ouders weer nader tot elkaar.

De oude moeder der Forsten maakt een schitterend figuur, zij is een bewonderenswaardige vrouw. Ook de moeder der lichtzinnige Anna is wel zeer burgerlijk, maar zij houdt er toch gezonde beginselen op na. M. WALRE.

Schnitzler (Arthur). Mevrouw Bertha Garlan. J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Deze oostenrijksche schrijver is hier te lande wel het meest bekend geworden door zijn geruchtmakend tooneelspel „Professor Bernhardi", dat literair min of meer mislukt en moreel ondeugdelijk is.

Uit het oogpunt van kunst staat trouwens het werk van den tooneeldichter Schnitzler steeds beneden dat van den novellist. Bertha Garlan verscheen in het duitsch in 1901. Zij is eene jonge weduwe, wonend met haar zoontje op een dorp, waar zij vriendschap heeft gesloten met de vrouw van een verlamden man. Deze vrouw, die in ongeoorloofde liefde leeft met een ander, doodt zich zelve als de gevolgen dezer liefdesverhouding zich zullen openbaren. Haar arme man is wanhopig en als hij de reden verneemt van den zelfmoord, roept hij radeloos uit: „Neen, het was niet noodig geweest! Ik zou het hebben grootgebracht als mijn eigen kind".

Bertha, verliefd op een jeugdvriend, die al spoedig laat blijken

dat hij verkeerde bedoelingen heeft, wordt van haar noodlottige passie genezen. Toch wel iets te laat. Het boek verdient beslist te worden afgekeurd. M. WALRE.

Steenhoff-Smulders (Alb.) Vertellingen over allerlei dieren. Leiden, Théonville.

De amerikaansche dieren-verhalen worden al meer en meer in het hollandsch vertaald en schijnen zeer in den smaak te vallen. Een verblijdend teeken, want deze lectuur is heel wat gezonder dan die eeuwige liefdesgeschiedenissen.

Mevrouw Steenhoff geeft ons nu ook eene vertaling of bewerking van zulke frissche vertellingen uit de dierenwereld, maar noemt ons niet de namen der oorspronkelijke auteurs. Wij kunnen derhalve het hollandsch niet vergelijken met het engelsch. Noodig is dat eigenlijk ook niet, want wij hebben hier voor ons goed nederlandsche zinnen, die geen oogenblik aan eene vertaling doen denken. En wat kan het ons dan schelen, of het origineel meer of minder trouw is weergegeven?

De vertaalster verklaart: dit boekje wil een leesboek zijn voor school en huis, dat onder ieders bereik kan komen.

Ik geloof, dat de lezerskring niet zoo eng beperkt behoeft te worden, en dat ook volwassenen met het grootste genoegen in dit boekje zullen bladeren. A. GIELEN.

Stiehler (Dr. Arthur). Gouden Bergen. Roman uit het leven van Gravin Kosel en van den Porselein-uitvinder Böttger. W. de Haan, Utrecht.

Op den lossen omslag staat Stiehler, en dat is goed — op het schutblad lezen wij Stiehle, en dat is fout. Maar de naam doet er niets aan toe en wij vragen naar het talent van dezen duitschen auteur. En hoe wij ons best ook doen om vriendelijk en toegeeflijk te zijn, wij kunnen niet anders dan een vroegeren kritikus bijstemmen en en zijne woorden tot de onze maken: „Sehr bescheidenes Talent, dem die Kraft dichterischer Gestaltung versagt ist... Stiehlers Humor ist kramphaft... seine Production ist grundsatzlos, aber erfolggierig; sie ist dilettantisch und hat kein Herz".

Wij hebben er niets bij te voegen dan dat dit verhaal ook om andere redenen geen aanbeveling verdient. Het is jammer, dat de uitgever er zoo'n mooie uitgave van heeft gemaakt. A. GIELEN.

Scott (Gabriel). Visscher Markus. W. de Haan, Utrecht.

Een eigenaardig boek, waarvan niettegenstaande de Noorsche somberheid toch een zekere bekoorlijkheid uitgaat, wijl het zoo eenvoudig en zonder eenige pretentie is. Een roman? In den gewonen zin van het woord zeker niet. Het is veeleer een levensverhaal van een heel eenvoudig visschersman, slechts een heel eenvoudig visscher, die slechts de gewone verdrietjes en blijheden ondervindt.

„Een mensch verschijnt op de aarde en gaat er rond in een kleed van stof; hij leeft en werkt en weert zich een poos, hij tobt met ziekte en onrecht en zorg. Dan sterft hij en wordt vergeten, en stil vermengt zich zijn stof met de aarde. Op het graf staat op een plankje zijn naam: *Markus* misschien. Wat voor een Markus was het?"

Och, zooals wij allen zijn. Dit verhaal is wel beschouwd eene meditatie over de kortstondigheid van 's menschen bestaan en de ijdelheid van dit ondermaansche. A. GIELEN.

Streuvels (Stijn). Genoveva van Brabant. L. J. Veen, Amsterdam.

In twee zware deelen ligt vóór ons de eenvoudige en hartroerende Genoveva-legende, uitgesponnen tot een volledig levensverhaal. Hoe de schrijver hiertoe is gekomen, vertelt hij zelf: „Het eerste opzet van jaren her was, de legende van Genoveva tot een volksboekje te herschrijven. Toen kwamen de ijselijke wereldgebeurtenissen, als een verschroeiende wervelwind, over onze streken heenwaaien en den gewonen gevoels- en gedachtengang uit zijn verband rukken; daarop volgde een lange tijd van volkomene geestelijke afzondering, waarin men op zichzelf aangewezen werd, een groote moedeloosheid die alle denkkracht verlamde en een drang om de gruwelijke leelijkheid van het heele menschdom te ontvlieden en te vergeten. De inkeering bracht een stilstand teweeg in het levenswerk... men kreeg andere inzichten".

Alzoo werd de eenvoudige Genoveva-legende „con amore" uitgediept tot een breedvoerig levensverhaal.

„Pour qu'une chose soit intéressante, il suffit de la regarder longtemps".

Nu is de geschiedenis wel te lang geworden om op ons denzelfden diepen indruk te maken als de eenvoudige legende pleegt te doen, doch wij winnen er bij, dat wij keurige teekeningen krijgen uit de vroegere ridderwereld, ons beter in die voor ons onwerkelijke wereld leeren verplaatsen, en meer genieten van de Streuvelsche beschrijvingskunst. Een mooi boek, voor enkele al te ontvankelijke naturen wellicht wat te realistisch in sommige détailbeschrijvingen. M. WALRE.

Vondel. Jephta of Offerbelofte. Uitgegeven en van een inleiding en aanteekeningen voorzien door T. Verwey. 4de druk. J. Wolters, Groningen.

De inleider zegt: „Zoover onze kennis reikt, is er door Vondel geen treurspel geschreven in vloeiender taal, met meesterliker dictie en uitbeelding van hartstochten, dan zijn Jephta". Ik vermoed dat dit, met het oog op andere spelen van onzen puikpoëet, den meesten lezers wel wat te veel lofs zal lijken. Maar het is en blijft toch een prachtig stuk èn om taal en uitbeelding èn om de meesterlijke verwerking van het pijnlijke onderwerp.

W. DE M.

FRANSCH

Deuzix (Christiane). Le Roman d'un Pensionnat, in-12. (228). J. Duvivier, Tourcoing. Prix majoré 5 frs.

De roman van een pensionnaat, werkelijk. Het pensionnaat is de hoofdpersoon. Door de wet in zijn bestaan bedreigd, blijft het leven, groeit en bloeit het zelfs, dank veler en velerlei toewijding.

De strijd, de toewijding zijn duidelijk, in bijzonderheden geteekend, practisch, zou ik willen zeggen. Geen spoor van parade, die tot bewondering kan stemmen, maar deze vaak onvruchtbaar maakt. Die het boek leest, zegt zonder twijfel: Zeker, zoo kan het, dat is de manier, en als men dan iets voor de goede zaak over heeft... Die goede zaak zelf, het nooit genoeg te waardeeren Roomsche onderwijs, schittert op iedere bladzijde door in hare schoonheid, hare verhevenheid, hare noodzakelijkheid.

Als gij nu meent een dorren roman te zullen aantreffen, vermoedt gij niet, hoe levendig een Fransche schrijfster zulk eene stof weet te behandelen: een gelukkig huwelijk is er zeer handig door heen gevlochten.

Het boek laat zich dan ook alleraangenaamst lezen. Wezenlijk, de schrijfster had zich niet achter een dubbele X behoeven te verschuilen. (Deuzix is blijkbaar een pseudoniem.) Wie zoo iets te zeggen heeft, en het zóó zeggen kan, mag openlijk voor den dag komen. Een helder hoofd vol degelijke kennis, een kloek hart, dat in daden mint, eene sterke vrouw is hier aan het woord.

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Escholier (Raymond). Dansons la Trompeuse, roman in-18. (238). Bernard Grasset, Paris. 3 frs.

Deze ouderwetsche dans, waarin men vaak niet „gevraagd" wordt door wien of wie men wenschte, wordt, in figuurlijken zin, het geheele leven gedanst door de belachelijke heldin van dezen roman.

Zij wil met alle geweld opgang maken in de wereld der genoegens en wordt door iedereen, op beleefde manier, beetgenomen.

Toch lag haar geluk voor het grijpen. Maar...

Behoudens een of twee zinnen, een boek door ontwikkelden te lezen, die medelijden zullen hebben met de zottin, die zot blijft tot het einde. Veel diepte zoekt men tevergeefs in dit boek.

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Heyraud (Charles). Jean, roman in-16. (271). Bernard Grasset, Paris. 5 frs.

De schrijver, die met dit werk „in de romanwereld debuteert", plaatst zich onmiddellijk naast de grootsten: Bazin, Bordeaux, Bourget.

Groote moreele, sociale en philosophische vraagstukken worden er degelijk in behandeld en de discussies getuigen van groote dialectische kracht, steunend op eene uitgebreide, stevige kennis.

Men zal den roman misschien wat vreemd vinden. De held toch, een kantoorchef, een gehuwd man en vader van zes kinderen, een Roomsch strijder voor al wat goed en edel is, heeft een personeel, dat zeer gemengd is en gaarne over alles en nog wat spreekt en daarvoor „op kantoor" tijd schijnt te mogen nemen. Bij dergelijke gesprekken, waar allerlei meeningen worden geuit en zeer lichtvaardige levensopvattingen aan het licht komen, heeft Jean in de meeste gevallen de rol van scheidsrechter.

Nu, hij spreekt meesterlijk, met gloed en overtuiging, met forsche argumenten, die zijn optreden tot een waarlijk Roomsch apostolaat maken.

Doch ik heb een voorbehoud.

Drie van de dames van het kantoor, waaronder eene gehuwde, worden op hem verliefd, eene ongelukkige liefde vanzelf, en de strijd daaruit voortvloeiend, ook van Jean, die eveneens den hartstocht ondervindt, wordt in al zijne verwikkelingen beschreven. Volstrekt geene onbetamelijke taal, maar wel een uitschilderen van den hartstocht, in dramatische tooneelen, in zijn ontwaken, zijn groei, de overwinning en, bij de derde dame, bijna den val, althans reeds door niet voldoend tegengegaan begeeren.

Nogmaals: de roman is meesterlijk, maar het medeleven in die zoo levendig geschilderde bekoringen is zeker lang voor alle lezers niet goed.

Ik wil echter in de verste verte de goede bedoelingen van den schrijver niet verdenken.

Wat hij van de waarachtige huwelijksliefde, van het christelijk huwelijk zegt, is heerlijk en echt Roomsch.

Waar hij laat zien, dat de strijd alleen gewonnen wordt door waken en bidden, is hij roerend.

Waar hij schildert, hoe de kracht tegen de bekoringen afneemt, als het godsdienstig leven kwijnt, juich ik hem toe.

Maar telkens wilde ik den held toeroepen: Speel toch niet met vuur. En ik zou hem hebben kunnen verwijten dit te doen, en dan nog wel, terwijl hijzelf zoo onweerstaanbaar het gevaar schildert. H. F. VAN MAARSEVEEN.

Henry-Rosier (Marguerite). Gilbert Tiennot, roman, in-18 (212). Bernard Grasset, Paris. 5 frs.

'tIs de geschiedenis der kinderjaren van Gilbert Tiennot, doorgebracht in eene kleine stad en in de „vrijheid" van een dorp. Die vrijheid gaat zoo ver, dat hij, vijftien of zestien jaar geworden, omgang heeft met eene ruwe boerenmeid, die zich doet kennen door „dierlijk instinct". Die omgang wordt niet in alle bijzonderheden uitgeteekend, maar de gegevens doen gedachten ontwaken, daardoor dubbel gevaarlijk.

Van godsdienst geen spoor. De hooge feestdagen worden wel te pas gebracht, maar als burgerlijke feesten, waarop moeder eerst te twee uur soms haar toilet pas gemaakt heeft.

Naar aanleiding der eerste H. Communie brengt de schrijfster, ik zal maar zeggen een paar onnoozelheden, te berde, maar van de kracht van den godsdienst, vooral in den strijd tegen den ontwakenden hartstocht, geen woord.

Wel wordt te kennen gegeven tegen het eind van het boek, dat nu Gilbert, (hij is dan circa zestien jaar) het lijden leert kennen.

Jammer van het boek, want de stijl is goed en „la poésie des choses" treffend.

Dat die veel treffender zou zijn, als zij meer innerlijke warmte had, behoeft geen betoog.

Dat ik de geschiedenis onwaar vind, evenmin.

Een jongmensch, in zooveel „vrijheid", struikelt niet alleen, maar valt. En aan wien de schuld? H. F. VAN MAARSEVEEN.

VARIA

Verhaeren. De Brusselsche Standaard wijdt een hoofdartikel aan Verhaeren. Hier volgt een fragment:

„Verhaeren is een eenig geval in de Fransche letteren tot dewelke hij behoort door de keuze van zijn taal. Van al degenen welke de Vlaamsche bodem tot uitheemsche glorie heeft opgevoed, is hij de meest karakteristieke; niemand meer dan hij heeft in zijn werk aangetoond hoe de ondergronden van alle literatuur niet kunnen verschoven worden zonder het evenwicht te breken tusschen de kunst en den kunstenaar.

Opvoeding, midden en die tweede natuur welke de literaire gewoonte is, hebben dezen dichter niet kunnen herscheppen in een zanger van het latijnsche genre. Zijn werk heeft niet die klassieke mooie lijn, die teruggehoudenheid in de uitbarstingen van het geweld, die tot in de kleinere vertegenwoordigers van de latijnsche kultuur zijn weer te vinden. Zijn wanhoop en zijn verrukking, zijn „spleen" en zijn vreugde, zijn berusting in kalmer uren, zijn geen uitingen van den latijnschen geest. Dieper dan het verplanten in een anderen bodem, werkt het aanknoopen met zijn ras, en alles wat roerde in hem, alles wat de horizonten van gedachten of vizioenen uitmaakte ligt in het Noorden, in het land van de Schelde.

Daar is in heel dit chaotische werk, waar neurasthenie worstelt met bezieling, waar de best bewerkte stukken nog onvoldaanheid verraden, een pijnlijk worstelen van den kunstenaar met het instrument van zijn kunst: de taal.

Verhaeren zwoegde onder zijn taal. Nooit heeft hij zich kunnen verheugen in die vruchtbare vereeniging van taal en bezieling uit

dewelke de schoonheid van het literaire werk zonder kommer geboren wordt. En zóó is zijn dichterlijke arbeid geen hymme aan die taal, die hem beheerscht, die hij zelf nooit heeft doen knielen onder zijn genie. Hij martelt ze, maakt ze onkennelijk, vervormt ze tegen haar eigen wetten in. En het oordeel van Lemaitre drijft hier de kwestie op de spits waar hij om een Fransche vertaling van Verhaeren's werk vroeg.

Misschien ligt voor vele bewonderaars een ruim deel van bekoring in die ongewone taal vol vreemdsoortige scheppingen. Maar de harmonie in het wezen van den dichter is steeds een afwezige factor gebleven, omdat die vereenzelving van heel zijn wezen met zijn taal onmogelijk is gebleken".

De groote roman-figuur Sherlock Holmes, detective. Er is misschien nooit een roman-figuur geschapen, waarover zooveel te doen is geweest als de Sherlock Holmes van Conan Doyle. De Holmes-detective-verhalen zijn bewonderd en verguisd, verheerlijkt en veroordeeld; de avonturen van Conan Doyle's held zijn tot tooneelstuk en film omgewerkt; kranten-artikelen van kolommen lang zijn er over den detective geschreven; in donkere slaapkamers hebben jongens bij eindjes kaars de boeiende bladzijden verslonden...; eindelooze debatten zijn er over gevoerd of Conan Doyle's schepping al dan niet „origineel" was, en tientallen schrijvers hebben getracht op hun beurt een detective-figuur in hun romans te introduceeren, die den grooten Sherlock Holmes in populariteit onder het lezend publiek zou evenaren... Deze laatste pogingen zijn altijd tevergeefs geweest; ondanks alle concurrentie, is er in de detective-romantiek geen speurder komen opdagen, die ook maar in de schaduw kan staan van den schralen-man-met-de-pijp.

Sir Conan Doyle zelf dankt alles aan zijn gelukkigen inval het Sherlock-Holmes-type te creëeren. Rijkdom, eer, aanzien, populariteit en zelfs zijn titel.

Maar dat alles wordt hem graag gegund door de honderdduizenden, die hij met zijn boeiende detective-verhalen eenige uren van vergetelheid heeft geschonken.

Zeker negentig procent van het lezend publiek voelt zich aangetrokken door het waas van mysterie, dat om den detective hangt. Hij is toegerust met bijna bovennatuurlijke machten. Hij ziet waar anderen blind zijn, hij beweegt zich in een sfeer van gevaar en verderf, en redt zich overal uit door zijn moed en intelligentie. En daarbij is hij een zonderling mengsel van onwetendheid en kennis. Hij kan aan de modder van iemands schoen zien waar hij geloopen heeft, en aan de asch van een sigaar herkent hij het fabrikaat. Van de chemie weet hij alle geheimen, maar van het zonnestelsel heeft hij nooit gehoord. Hij heeft zich zoo intens gespecialiseerd op de dingen, die hem belang inboezemen, dat hij geen minuut over heeft voor onderwerpen, die hem niet interesseeren.

Iedereen kent de fameuze Holmes-methoden. De detective rookt maar tabak, en speelt viool, of peinst uren-lang. Het wantrouwen, waarmee zijn handelingen worden gadegeslagen, is het wantrouwen dat de middelmatigheid altijd doet blijken tegenover het genie. Ten slotte trekt de detective, als alle detectives, natuurlijk aan het langste eind, maar in zijn succes speelt alleen de logica en nooit het toeval een rol.

Dit onderscheidt de Sherlock-Holmes-verhalen van die door navolgers van Conan Doyle in elkaar geknutseld, en waarin altijd een wonderbaarlijk toeval op de proppen moet komen om effect te bereiken.

De navolgers van Conan Doyle... zeker, hij heeft ze gehad; hij heeft ze gehad; hij heeft ze nog, en bij dozijnen. Mààr... is Conan Doyle zelf wel origineel, heeft ook hij zijn voorgangers niet gehad, wier ideeën hij heeft overgenomen?

Deze vraag moet bevestigend worden beantwoord. Hij heeft, ik zou haast zeggen natùùrlijk, zijn voorloopers gehad, want het zou nauwelijks mogelijk zijn, dat een schrijver een zoo markante, gave en veelzijdige figuur schiep zonder assistentie van anderer fantasie, en Conan Doyle dankt dan ook als ieder auteur veel aan zijn voorgangers.

De eerste „echte" detective in de moderne fictie is vrij zeker Edgar Allan Poe's Dupin. Er bestaan maar twee geschiedenissen van den detective Dupin, wiens methode analytisch en omslachtig is, en Poe was het er waarschijnlijk meer om te doen te toonen hoe een moord wordt nagespeurd dan om een figuur, een persoonlijkheid te scheppen. Dupin lééft niet, en Sherlock Holmes heeft maar heel weinig van hem. De eenige truc, dien Conan Doyle van Poe heeft overgenomen, is de methode, volgens welke Sherlock Holmes het proces volgt van den gedachtengang van zijn metgezel.

Het is een vernuftige truc en Poe vond hem uit.

Maar als figuur, als levend individu, is Sherlock Holmes in hoofdzaak de afstammeling van twee mannen: sergeant Cuff in Wilkie Collins' „The Moonstone", en de detective door den Franschen schrijver Gaboriau gecreëerd.

Wie van het genre lectuur houdt, moet niet verzuimen „The Moonstone" te lezen. Het is een bijzonder spannend en knap geschreven verhaal. Sergeant Cuff is de hoofdfiguur, de speurder, maar hij komt slechts in dezen roman van Wilkie Collins voor en verder nooit meer. Cuff's populariteit kon dus nooit zoo verspreid en algemeen worden als die van Conan Doyle's held.

Maar hij is niettemin knap geteekend en is in vele opzichten een tweede Holmes. Of liever: Sherlock Holmes is een tweede Cuff.

„Ik had verleden week een onderzoek te leiden", zegt de sergeant. „De zaak culmineerde aan den eenen kant in een moord, aan den anderen in een inktvlek op een tafellaken, die niemand er verklaren kon".

Dat lijkt echt Conan Doyle, maar het is Wilkie Collins. Hoeveel

dankt Holmes niet aan dat doorgaan op het schijnbaar onbeteekenende en triviale. En sergeant Cuff's kruisverhooren zijn vol van die vragen, die niets om het lijf schijnen te hebben en toch zoo veel beteekenen. Bij Collins ook vinden we dat trucje van Conan Doyle terug: den prozaïschen burgerman van middelbaren leeftijd omringen door een sfeer van onheil, boosaardigheid, mysterie. Bij Collins wederom vinden we het zachte fluiten van den speurder als hij een ontdekking doet. Telkens als Cuff op het goede spoor is, fluit hij zacht en droevig een wijsje, „The Last Rose of Summer". En iedereen, die het verhaal leest, zal ervaren met welk een buitengewoon dramatisch effect het fluiten van die enkele maten wordt te pas gebracht. Met groote schranderheid bouwt de sergeant zijn bewijs op... en tòch is hij op het verkeerde spoor. Want dat is het meesterlijke in „The Moonstone": de manier waarop het mysterie verborgen wordt gehouden. Alle aanwijzingen zijn logisch, niets is onmogelijk, en toch is het slot verrassend en niet door den meest ervaren romanverslinder te gissen!

Van Cuff leerde Conan Doyle ook den truc de minst-waarschijnlijke figuur, die voor verdenking in aanmerking komt, tot den misdadiger te maken. Bij hem is dikwijls de vertrouwde vriend-des-huizes of een dierbaar familielid de booswicht, en in „The Moonstone" is de kwezelachtige Godfrey Ablewhite de laatste dien men verdenken zou.

Van Gaboriau heeft Conan Doyle andere dingen overgenomen: het afleiden uit voetstappen en sigarenasch, het aan de modder op iemands schoenen zien vanwaar hij komt.

Maar Gaboriau's detective is echt Fransch: druk, bewegelijk, impulsief; die van Conan Doyle is echt Engelsch: rustig en flegmatiek.

Origineel in ieder opzicht is de Sherlock-Holmes-figuur dus geenszins, maar het is Conan Doyle's groote verdienste, dat hij van anderer ideeën gebruikt heeft gemaakt op sublieme wijze, en, geholpen door eigen fantasie, een figuur leven heeft ingeblazen, die thans geldt als hèt prototype van den ideaal-detective in de Romantiek. P. K. *(Handelsbl.)*

De Roman-Fabriek. Nog zeer onlangs werd ergens de opmerking gemaakt, dat, zoekt men naar de sporen van industrializeering onzer literatuur, men ontdekken zal dat het niet de poëzie maar de roman is, die heden ten dage hier als slachtoffer blijkt uitverkoren. Inderdaad, er floriseert of beter parasiteert een roman-industrie, die het niet geheel onbegrijpelijk doet zijn, dat zoovele ernstige menschen zich van het lezen van romans eens en vooral plegen te onthouden. 't Woord „roman" heeft in hun ooren den klank van iets wufts en ondegelijks, iets waar de wereld minstens zoo goed buiten kan als de tingeltangels of de bioskoop. Ik behoef U niet te zeggen dat ik zulk een oordeel als een vooroordeel,

een misverstand betreur, al acht ik het begrijpelijk, ja te begrijpelijker naarmate mijzelven in de laatste jaren vaker 't verlangen bekropen heeft, toch verlost te mogen worden uit den stroom van romans, die dag op dag voortgaat je geest mee te sleuren langs de gladde banen eener ziellooze leegheid. In de sterke ketenen hunner onverbiddelijke gemeenplaatserigheid snoeren ze je weerlooze, toegewijde aandacht; ze zuigen je uit, je bloed en je tijd, en dan kijken ze je bovendien nog aan met de onschuldige facies hunner onbeduidende omslagen, al wisten ze van den prins geen kwaad. Om niet te spreken van de duizenderlei knap afgebeten „modern-literaire" trucjes, waarmee ze je te bedotten trachten, op zijn minst je grenzeloos vervelen wijl hun spel, als van oude coquettes, met de jaren toch wat al te doorzichtig werd. 't Zijn de chaveliers d'industrie onder de auteurs, al de middelmatigen en „betrekkelijk goeden" onder de leden van het pennegild, die het voor werkelijk ras-schrijvers bederven, en dat is wel hun grootste misdaad. Immers hoe kunnen wij frisch en gezond blijven tegenover het werk van de waarachtige kunstenaars, die onze tijd toch wel enkele oplevert, als de handige epigonen ons met hun bedriegelijk nagebootste preparaten systematisch den smaak blijven bederven?"

Aldus sprak Gerard van Eckeren, eenige maanden geleden in den *Gulden Winckel*, en wij zijn het hartelijk eens met hem. Al jaren lang hebben wij gewezen op dat euvel der fabriekmatige romans, die smaak en verbeelding bederven. Herhaaldelijk krijgen wij romans onder de oogen, waaruit zonneklaar blijkt dat de gevierde schrijvers, en vooral schrijfsters, niet eens behoorlijk nederlandsch kunnen schrijven, maar wel groote problemen durven verwerken, die zij elders hebben opgevischt, doch waarvan zij geen jota hebben begrepen.

Maar zijn de schrijvers alleen de schuldigen? Ik zou het niet gaarne beweren. Evenmin als de „Schund" in de filmwereld zou de „schund und Schand" kunnen bestaan in de literatuur indien er geen onnoozelen waren, die gaarne en gretig het slachtoffer wilden zijn van deze exploitatie.

En nu moet men maar niet dadelijk gaan denken aan het volk, het volk in den zin van „minder-ontwikkelden". Welneen, ook onder de ontwikkelden stelt men zich wat lectuur betreft, met zoo'n minderwaardigen rommel tevreden dat het haast niet te gelooven is. Over kunst en literatuur wordt veel gepraat, maar gevoel voor iets werkelijks moois hebben er maar héél weinigen.

Wat het meest wordt gevraagd in bibliotheken is het jongst verschenen boek. Dat moet men hebben, ook al staat de auteur door zijn vroegere werken bekend als een verwekker van literaire draken.

Eene zonderlinge bloemlezing. Bij Crès te Parijs verscheen onlangs eene bloemlezing met den titel *De qui est ce?* Brokken proza of mootjes poëzie worden daarin den lezer aangeboden

van groote en kleine schrijvers, van Bossuet en Zola, van de Lamennais en Reboux, van Lamartine en Ohnet. Maar de stukken zijn niet onderteekend en de scherpzinnige lezer moet maar zien uit te vinden van wien het gelezene is. En als hij dan geraden heeft, kan hij zich vergewissen of zijn antwoord goed was, want de vriendelijke verzamelaar heeft er een boekje met de juiste namen, overeenkomend met de nummers der bijdragen. Derhalve precies als in een raadselboekje, en een heel aardig gezelschapsspel, dat met literatuur-kennis al bitter weinig heeft te maken. De schrijver doet overigens zijn best de lezers er in te laten loopen. Bossuet staat er te pronk met een galant versje, waarvan geen sterveling, behalve dan deze bloemlezer, waarschijnlijk ooit heeft gehoord. Een zekere Müller heeft op zijn naam verzen staan, die men gewoon is te hooren van Lamertine enz. enz. Juist het karakteristieke, waaraan iemand, die veel gelezen heeft, vaak een auteur herkennen kan, zoekt de samensteller te vermijden, om het raden toch maar moeilijk te maken. Erg kinderachtig en zelfs als raadselboekje niet zeer gelukkig.

Victor Hugo Spiritist. Dat een mensch met een vaak delireerende verbeelding als Victor Hugo zich gemakkelijk getrokken voelde tot de geheimzinnigheden van het spiritisme, is niet moeielijk te begrijpen. Aan „Victor Hugo Spirite" wijdde in „Le Correspondant" (10 Juli, 1914) Claudius Grillet eene studie van een goede twintig bladzijden. En Lucien Roure in zijn boek „Le Merveilleux Spirite" (2e edit. 1917, blz. 24) schrijft het volgende: Te Jersey, waar hij verbannen leefde, raadpleegde Victor Hugo de draaiende tafels. Een brief van 4 Jannari 1855 aan Mevrouw Emile de Girardin, vermeldt: De tafels vertellen ons verrassende dingen. — En in een Post-scriptum: Heeft Paul Meurice u gezegd dat een soort cosmogonisch systeem, door mij gepland en sinds twintig jaren voor de helft geschreven, door de tafel werd bevestigd en prachtig uitgewerkt? Wij leven in een geheimzinnige atmosfeer en dat verandert het perspektief der ballingschap.

Zijn „Journal de l'Exil" getuigt dat hij zich in dezen tijd gestadig bezighield met geesten, verschijningen en draaiende tafels. Te Marine-Terrace wordt het een hartstocht voor de tafels. Auguste Vacquerie deelt daarover mede: Men wachtte den avond niet af. Des middags begon men reeds en eindigde eerst tegen den morgen. Hoogstens hield men eene pauze om te gaan eten.

Op den rand van het handschrift van de „Légende des Siècles", bij de laatste verzen van „Lion d'Androclès" staat in rooden inkt te lezen: Voortzetting van een vreemd verschijnsel, waarvan ik eenige malen getuige was, namelijk het verschijnsel van den antieken drievoet. Een tafel dicteert door kloppen verzen en uit de schaduw klinken strophen. Het spreekt vanzelf, dat ik nooit een enkel van deze geheimzinnige verzen tusschen mijn eigen verzen heb gevoegd. Ik heb ze steeds eerbiedig laten rusten in

het onbekende, waaruit ze zijn voortgekomen"... Is „La Bouche d'Ombre" uit zijn laatste „Contemplations" wel wat anders dan de echo der geesten, die hij hoorde te Jersey, of meende te hooren?

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

H. J. K. Veritas, die de Multatuli-Wespen uitgaf is Marie Andersen. Later schreef zij onder haar eigen naam eene lijvige brochure getiteld: Multatuli, waarin zij tegelijk met den inhoud van het vroegere boekje ook nog een massa ander materiaal geeft ter kenschetsing van Douwes Dekker.

B. H. te U. Het nieuwste leerboek der Geschiedenis van de Nederlandsche Letterkunde, van katholieke zijde, werd saamgesteld door J. Mooy en verscheen verleden najaar in tweeden druk bij Paul Brand te Bussum. In zijne beknoptheid is het boek toch genoeg volledig, en enkele onjuistheden doen geen of weinig schade aan het geheel.

W. R. te R. Zie boven. Het handboek tot de Nederlandsche Letterkundige geschiedenis door dr. J. Prinsen geeft een goed overzicht der feiten en een frisschen kijk op de ontwikkeiing onzer literatuur. De schrijver is echter sterk paganistisch in zijne waardeeringen en waar hij begint te philosofeeren over kunst en zedelijkheid slaat hij liefst de plank zoo ver mogelijk mis.

H. R. te Br. Wend U voor inlichtingen Rue de Vaugirard 77, Paris (VI.)

D. G. te M. Zelden of liever nog nooit hebben wij een handschrift toegezonden gekregen dat ons zoo innig plezier deed als het uwe. U hebt een buitengewoon mooi talent en ik zou het beslist een valsche nederigheid vinden, indien U volhardt in uw besluit om het niet te laten drukken en het manuscript alleen aan enkele uitverkoren vrienden ter inzage geeft.

W. Br. te Sch. Augusta de Wit woont tegenwoordig te Amsterdam, sinds korten tijd. Wij meenen in de Vondelstraat. Ook wij vernamen tot onze verbazing dat deze aristocratische schrijfster de communistische idee sterk is toegedaan. Het zou jammer zijn, want zij, evenals trouwens Henriette Roland Holst, behooren allerminst thuis in den kring van grove geesten als Wijnkoop, Sneevliet en dergelijk zoodje.

EEN SLECHT BOEK

De verschijning van een slecht boek, ethisch of literair slecht, is natuurlijk geen zeldzame gebeurtenis. Indien wij aan elk geval een artikel wilden wijden, zouden wij iedere aflevering van ons tijdschrift met dergelijke opstellen hebben te vullen, wat voor den lezer schreeuwend vervelend en voor den artikelaar zonde-van-zijn-tijd kan worden geacht.

Maar als er zoo eens een booze geest wordt uitgezonden onder de menschen, die gaarne hun handen naar ieder nieuw boek uitstrekken, en als die geest den uiterlijken schijn aanneemt van een devotelijk schepseltje, dan is het zaak hem eens stevig bij de lurven te pakken en hem in al zijn leelijkheid aan den paal te binden.

En daarom nemen wij den heer J. B. Ubink bij een zijner schouderbladen, en hem vlak in zijn gelaat ziende, zeggen wij hem, dat zijn *Golgotha, roman uit het leven van Jezus* (2 dln.) een misleidenden titel draagt en een schandelijk boek is. En als de schrijver dan begint te dansen van verontwaardiging, zullen wij voornoemd schouderblad nog wat vaster in onzen greep nemen en den tegenstribbelenden eigenaar onze meening zeggen ten einde toe: dat zijn verbeelding gelijkt op een timmerwinkel na een fellen brand, die geen enkel stuk ongerept of onbesmeurd heeft gelaten, dat zijn uitdrukkingsvermogen het schrijftalent eener keukenmeid, die gedurende een maand of drie haar stijl heeft kunnen ontwikkelen in de briefwisseling met haar „schat", in geen enkel opzicht overtreft, dat zijn gevoel voor zedelijke behoorlijkheden stomp is als een houtzaag, die men op staal heeft gebruikt.

Het lust mij niet dit oordeel te staven door bewijzen, die ik zelf heb aangeteekend bij het lezen van het eerste deel (ik had geen moed het tweede door te worstelen) — ook al niet om vrij te blijven van het verwijt, dat de mishandeling der Christus-figuur ons heeft ingenomen tegen den schrijver en onrechtvaardig deed worden. Het best is daarom een onverdacht getuige aan te halen en een gedeelte weer te geven van wat indertijd door C. E. H. in het *Handelsblad* geschreven werd over het werk van den heer Ubink.

„De schrijver draagt zijn werk aan Herman Robbers op; het blijkt niet of deze daartoe verlof gegeven heeft en wij betwijfelen of hij er mede zal ingenomen zijn. Want, dit moet het eerst ons van het hart, het boek is geschreven in een allerakeligst droog stijltje, harkerig in elkaar geschreven met veel „wijl"- en „nochtans"-verbindingen, zoodat het een zeer lang opstel, maar nergens kunst geworden is. De schrijver heeft zich veel moeite gegeven, dat Oostersche terrein te verkennen — beide deelen houden ons in Jeruzalem en naaste omgeving — en van kleederdracht en gewoonten uit het verre Oosten schijnt hij goed op de hoogte; maar de Oostersche gloed ontbreekt ten eenen male. Daarbij botst — dit nog wat stijl en inkleeding aangaat — de plat-gemeenzame toon van de gesprekken zonderling tegen het gewild-verhevene van den verhaaltrant en de dwaze gekunsteldheid van schrijvers rhetorische beeldspraak. Edel van toon schijnt mij het schrijversgeluid nergens. Wilt gij een proeve van zijn schrijftrant, dan kies ik als willekeurig voorbeeld dit stukje uit den Intocht in Jeruzalem (I, blz. 96 v.):

> Men rekte zich de halzen, klom op wagens, hekken en boomen, om den Profeet beter te kunnen zien, zwaaide met de handen en vervulde de lucht met zinledig gekrijsch. Niemand in de menigte zou een aannemelijke reden voor zijn doen en laten hebben kunnen geven, men volgde het voorbeeld van zijn buurman en trachtte dezen te overtreffen, de gemeenschappelijke ziel van deze menschenmassa scheen bol en ledig van verveling en zij zoog de nieuwe gebeurtenis in met wellust, ten einde er zich zoo spoedig mogelijk aan te bedwelmen. Men haalde den armen vreemdeling in met een gejuich, een opwinding als ware hij een verheven vorstenzoon, doch de beroering van het volk was te gevaarlijker, nu zij niet in bedwang werd gehouden door het ontzag voor den rang van den bejubelden man en een stevige lijfwacht, die de beste rem was voor de gebeurlijkheden.

Niemand zal dit voor fraai proza houden.

Ongelukkig tracht de schrijver telkens mooi te doen, schrijft hij van ontroering die als een geyser in iemand opstijgt en hem de keel uitborrelt (I, 211), van een visionaire, „wiens bewustzijn heen en weer rolde op het rythme van de droge staccato's, die uit den duivelschen gorgel (van Satan) rolden" (II, 84), van een raadsheer die een gewaarwording onderging, „als omstroomde hem een lichtende vuurstroom, die hem verstikte, zoodat hij niet tot een geluidsvorming kon komen en aamechtig tegen zijn pilaar hing" (II, 153), en van een vrouw die in haar ontroering „een

broze zelfstandigheid gelijk was, onderhevig aan een trilling die haar lichaam beroerde als een kristallen staaf" (II, 194). En dergelijke malligheden meer.

Letterkundige critiek te oefenen, ligt niet op mijn weg en ik zal niet trachten den stijl en de taal van het boek verder te ontleden. Toch moet even een oordeel worden uitgesproken, omdat de verhevenheid van het gekozen onderwerp den schrijver toch allereerst wel den plicht oplegt, het schrijvers-métier te verstaan.

De schrijver vertelt ergens van een meisje op een plat dak, dat over den rand kijkt en zegt dan, op zijn eigenaardige, haast droog-komieke, wijze:

Zij herhaalde de proef niet voor de tweede maal, wijl zij ondervond, dat zij daarbij gemakkelijk van het dak kon vallen.

Stel u gerust: 't is een verschrijving, zij hééft het niet ondervonden. Maar ik denk zoo dat de schrijver, als hij door een goeden en deskundigen vriend eens onderhanden wordt genomen, zich heilig voornemen zal, niet voor een tweede maal deze proef te nemen (niet: herhalen), wijl hij zelf pijnlijk beseffen zal, hoog opgeklouterd, maar tegen den grond gevallen te zijn.

Neen, Robbers kan niet veel schik hebben van de opdracht, zoomin als Van Hulsen en Brusse 't zullen waardeeren, dat de schrijver in één regel twee vondsten van hun pen samenkoppelt door te spreken (I, 75) over „het rosse leven van den zelfkant der samenleving". . . . .

Aan het verhevene raakt de schrijver daarentegen niet; dat kon hij niet aan. De hoofdpersoon van zijn boek blijft schimachtig, evenals de discipelen. 't Stuit me een beetje, daarvan voorbeelden te geven; maar hoe flets blijft zelfs het verhaal van de Tempelreiniging (I, 100), een der verhalen waar de schrijver, naar men denken kon, toch 't eerst bij-kon!

Wonderlijk heeft de heer Ubink vaak de aanwijzingen van het bijbelverhaal versmaad, o. a. voor 't gebed in Gethsemane, voor de tweede vergadering van het Sanhedrin enz. Zelfs verwaarloost hij het befaamde woord van Annas, „dat het beter was dat deze eene stierf dan dat het geheele volk bedorven werd". Ik zeg „zelfs", omdat hij aan dezen priester en zijn onderstelde motieven zoovele bladzijden wijdde. . . . .

Maar nu hèt groote bezwaar: de sexueele onzuiverheid van 't boek. De schrijver heeft veel voorliefde voor 't beschrijven

van vrouwelijk schoon, al lukt hem dit kwalijk. Zijn beschrijving van een vrouwenlichaam (bijv. I, 74) doet aan als een plaat uit een anatomischen atlas, en zijn pogingen om wulpschheid te suggereeren zijn zoo houterig, dat ze niemand zullen doen ontvlammen. Maar wat een wonderlijke grofheid spreekt uit een en ander in dit verband! Een enkele maal — ik haal de plaats niet aan — wordt de schrijver zelfs gemeen; maar hoevele malen detoneert zijn verhaal zonder eenige noodzaak. Het lijkt me, dat achter de voorliefde voor 't beschrijven van platte sexualiteit een eigenaardig oordeel van den schrijver over de sexueele vraag en een starre onaandoenlijkheid voor de geslachtszonde schuilen moet. Hoe is 't anders te verklaren, dat de schrijver den Profeet niet alleen met lichtekooien doet omgaan — dat is evangelisch, al wordt er in 't evangelie niet zoo mee te koop geloopen — maar: deze vrouwen kalmweg haar beroep laat voortzetten, als zat er geen kwaad in!! Heeft de schrijver niet gelezen van Maria van Magdala, „uit wie zeven duivelen uitgedreven waren"? De houding tegenover deze dingen, in dit boek aangenomen, maakt het kortweg onmógelijk; ondanks de ernstige bedoelingen, die bij den schrijver ongetwijfeld hebben voorgezeten en den toegewijden arbeid, eraan besteed. Maar 't is nu goed, dat de ernstige gedachten van 't boek mislukt zijn, anders zou de zonderlinge erotiek ons nog meer hinderen; nu bederft ze niet veel.

Oef!... nu een eindje omwandelen, en dan stil Mattheus, hoofdstuk 26, opslaan, om dat dan gelijkmatig door te lezen tot het einde van hoofdstuk 27...".

* * *

Tot zoover de aanhaling, die even positief het boek verwerpt als wij het deden. Of echter de pogingen van den schrijver „om wulpschheid te suggereeren" voor elkeen zoo ongevaarlijk zouden blijken te zijn als hier wordt verondersteld, durven wij gerust betwijfelen. In elk geval, het is een akelig en afschuwelijk boek, dat door zijn weergalooze grofheid ergert en het christelijk gemoed pijnlijk aandoet.

Of de schrijver het zoo heeft gewild, laten wij maar buiten het geding. Al naar gelang het antwoord bevestigend of ontkennend moet luiden, verandert wel het oordeel over den schrijver, maar dat over zijn boek blijft vast gehandhaafd.

G.

DE WERKEN VAN J. A. ALBERDINGK THIJM.

Het was zoo bedroevend dat in 1910 de nieuwe uitgave van Thijms Werken gestaakt moest worden wegens gebrek aan belangstelling bij de lezers. Het was zoo vernederend! Daar hadden wij Katholieken nu een fijn kunstenaar, een nobelen geest, een die den weg wist in het rijke leven der gouden eeuw en zijn jaren had gewijd aan de Roomsche Schoonheid van vroegeren tijd — en wij lieten hem staan en wilden zijn werken niet.

En velen, die de uitgave mogelijk hadden kunnen maken, plaatsten jaar in jaar uit de verschijnende boeken van een faden Couperus, van een grinnikenden Shaw, van een pessimistischen de Meester op de planken van hun boekenkast, maar hadden geen geld voor een behoorlijke editie van Thijms levenswerk.

O, ik heb het niet verzwegen op de literaire cursussen, die ik dit jaar in vele plaatsen van ons land geroepen was te geven, dat 1910 voor ons een jaar van schande is geweest — een openlijke vertooning van ons gebrek aan pieteit niet alleen, maar onzer geestelijke armoede. Het was om zich dood te schamen! Het schijnt dat velen, bij nader inzien, hebben begrepen dat deze smaad moest worden uitgewischt, zoo goed mogelijk.

En in 1917 toen de groote Thijm-vereerder, Dr. J. Sterck, zijn zilveren jubileum vierde als schoolopziener, hebben vele vrienden zich beijverd een fonds bijeen te brengen, waardoor het mogelijk zou zijn de onderbroken reeks van Alberdingk Thijms Werken weer voort te zetten.

En de wakkere en ondernemende Paul Brand, die in voorname uitgaven zijn glorie zoekt en zijn genot vindt, heeft die voortzetting aangedurfd.

„Aangedurfd" zegt Sterck, maar het zou toch iets ongehoords zijn, indien Brand zou blijken te veel vertrouwen te hebben gesteld in den kunstzin en het eergevoel zijner katholieke landgenooten, der Amsterdammers vooral.

Zou in hen allen dezelfde geest zijn gevaren, die vandaalsche bouwmeesters aandreef de Heerengracht te mismaken met een

---

J. A. Alberdingk Thijm. Werken verzameld en gerangschikt met inleiding en overzichten door Dr. J. F. M. Sterck. Deel VIII. Verspreide verhalen. Deel III. Bussum, Paul Brand 1920.

telefooncentrale in Eskimo-stijl, en ons gemeentebestuur verleidde tot het voorstel om, ter hoogte van het Spui, een groot stuk oud-Amsterdam tegen den grond te werpen en plaats te maken voor een complex van duitenholen en banken?

Als dat zoo is, wordt het hoog tijd dat zij zich eens gaan verdiepen in de werken van Thijm, waaruit geestelijke beschaving valt te leeren, en liefde en eerbied voor al wat schoon en eerwaardig is.

„Hoe weinigen gaat het katholiek verleden van Amsterdam ter harte verzucht Dr. Sterck, naar aanleiding van den verkoop der beroemden „de Witjes" der Fransche kerk aan onbekenden".

Wie geen hart en geen oor heeft voor hetgeen Thijm heeft gewrocht, mag gerust ditzelfde verwijt zich aantrekken, zonder vrees dat het niet voor hem zou zijn bedoeld.

En ik hoop dan ook van harte dat Sterck en zijn uitgever niet teleurgesteld zullen worden in hun verwachtingen; ik hoop dat meer nog voor Katholiek Nederland zelf dan voor beide genoemde heeren afzonderlijk.

* * *

Wat men in Alberdingk Thijm vooral heeft te bewonderen is de atmosfeer, welke hij weet te scheppen rond de personen van zijn half-historische, half verdichte verhalen. „Hoe volkomen is hij ook thuis in de taal, de gewoonte en de typen zijner personen, die hij als in levenden lijve ons voorstelt."

En wat Sterck verklaart van het verhaal „Joanna Koerten," mag gelden voor het meerendeel der Thijmsche schetsen. Zoo heel veel vindt alleen grond in zijn rijke fantasie, „maar als men zich laat leiden door dezen uitnemenden kenner van het leven in de 17e eeuw in Amsterdam, dan vergeet men, om de mêesleepende schildering van alle bijzonderheden, om de typische karakterizeering van de personen, dat de schrijver ze laat leven volgens de verbeelding, die hij zich van hen had gevormd, en verkeert men werkelijk met Janeken en de haren, zooals zij geleefd moeten hebben."

Ik heb wel eens hooren beweren, dat Thijm juist door zijn vrije romantiek, waaraan hij dikwijls den schijn gaf van strenge historie, zoo lichtelijk den lezer op een dwaalspoor kan brengen!

Dat is maar ten deele waar en voor hem, die nu eemaal zijne werkwijze kent, is er al bitter weinig gevaar.

Maar Thijm doet meer dan ons de data en gesta van historische

personen voorstellen, hij laat ons den harteklop voelen van het toenmalige leven, hij openbaart ons den geest van den verren tijd, hij leert ons liefhebben als menschen, wat wij uit strenge geschiedboeken misschien zouden waardeeren, maar nog waarschijnlijker niet zouden gaan opdelven.

A. GIELEN.

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

Daar heb ik een boek vóór mij liggen, dat ik gerust mag aanbevelen en waarop toch heel wat aanmerkingen te maken zijn.

Emmanuel Bourcier heeft het geschreven en de titel is *Les gens de mer:* het verhaal van een flinken, bretonschen visschersknaap, die zijn oog heeft laten vallen op de dochter van den syndic. Maar deze laatste verzet zich tegen die liefde, bang dat de eerlijke en pientere jongeman, als hij eenmaal zijn schoonzoon is, het spoedig in de gaten zal hebben, dat de syndic lange vingers heeft en niet angstvallig onderscheid maakt tusschen het mijn en dijn. Ten slotte wordt hij betrapt en de liefde zegeviert. Dit wordt verteld in gespierde, kernachtige taal; de beschrijvingen zijn natuurlijk en de teekening der karakters scherp en zuiver.

Maar... hoe weinig weet de schrijver van katholieke gebruiken en instellingen. Hoe komt hij er toch aan: een geestelijke het meisje, dat den flinken borst liefheeft, de absolutie te weigeren? Het is toch beslist ondenkbaar, dat deze ontwikkelde rector een oogenblik kan denken, dat hij daartoe het recht heeft; dat hij de zuivere en volstrekt onschuldige liefde van Rosa als iets zondigs kon veroordeelen!

De verklaring kan men wellicht vinden in het feit, dat de schrijver zelf niet katholiek is, en de moeite niet heeft genomen, zich op de hoogte te stellen van dingen, die geheel buiten zijn kennis lagen. Anders had hij toch onmogelijk het „Sanctus" in een H. Mis kunnen laten zingen na de Consecratie, of de preek vóór de Mis laten houden en meer dergelijke zonderlingheden te boek stellen.

Zulke eigenaardigheden zullen de katholieke lezers nu en dan wel eens ietwat verbaasd doen opkijken en stilletjes glimlachen... en daar mag het bij blijven.

Want Bourcier, hoe weinig hij dan ook weet van het katholicisme, vindt in zijn onkunde ten minste geen aanleiding om zich een beeld à la Voltaire of naar het concept van nieuwere pamfletschrijvers te vormen van katholieken godsdienst en zedeleer. Integendeel, er komt geen enkel woord van miskenning of geringschatting voor in dezen roman, wel van eerbied en waardeering (al is het dan van iets, dat hij niet van nabij kent, maar waarvan hij toch waarschijnlijk in zijne omgeving de heilzame uitwerkingen heeft kunnen waarnemen. En daarom, niettegenstaande de fouten, welke ik moest aanwijzen, vind ik het boek sympathiek en aanbevelenswaard.

Van een geheel anderen aard is het boek van Jean Psichari, de vader van den bekeerling Ernest Psichari, die in den oorlog gesneuveld is. Deze vader, een geleerde van naam, was steeds een verklaarde vijand der katholieke Kerk en behoorde tot de gevaarlijkste hoofdmannen van het strijdende vrijdenkers-leger.

Heeft de smart over het ontijdig verlies van zijn zoon dezen man tot bezinning gebracht? In zijn roman *Sœur Anselmine* klinkt ten minste een geheel andere toon dan wij durfden verwachten van dezen vervolger. Zou hij werkelijk op den weg van Damascus zijn, en is voor hem het oogenblik der genade gekomen, waarin deze Saulus een Paulus gaat worden?

Het is altijd eenigszins gevaarlijk zich aan voorspellingen te wagen, en dit boek geeft nog niet voldoenden grond om met eenige zekerheid te verwachten wat wij zoo gaarne zouden zien geschieden.

Maar dit ééne is ten minste aan geen twijfel onderhevig: Psichari père is reeds een ander mensch geworden; hij heeft zijne sectarische vrienden den rug gekeerd, en het eeuwigheidslicht is in zijne oogen, als hij peinst over de kortstondigheid en wisselvalligheid van dit aardsche bestaan.

Men versta men wel: ik wil volstrekt niet beweren, dat dit boek met zijn twijfelen en wankelen voor iedereen geëigende lectuur is. Maar voor den ontwikkelden lezer is het belangrijk: men kan eene ziel zien groeien.

En het gebed van den kloeken zoon moge den zwakken vader moed geven om op te gaan tot de waarheid, die hem zal vrijmaken van zijne vooroordeelen en zijne blindheid genezen.

En ten slotte vestig ik nog de aandacht op een roman van Jean Morgan: *Notre-Dame du faubourg*, waarin het apostolaat in eene Parijsche voorstad tot zijn volle recht komt.

De geschiedenis is die van den verloren zoon, die door eigen ijdelheid en verkeer met slechte makkers, niet minder ook door de zorgeloosheid zijner ouders op den verkeerden weg komt; maar ten slotte wordt gered.

Wat het boek zoo aantrekkelijk maakt, is de raakheid waarmede de schrijver het leven teekent. Hij is een realist van den goeden stijl, een man, die het leven heeft gezien van zijn helden, en ons geen product geeft van louter studeerkamer-fantasie.

Ik houd van strekkingskunst; en wel beschouwd heeft ieder boek eene strekking, al beweren de schrijvers nog zoo pertinent, dat zij „l'art pour l'art" maken.

Maar tusschen tendenzkunst en een boek met stellingen is er even groot verschil als tusschen een echten, levenden roman en het katerntje met stellingen, waarop een student in de rechten zich voorstelt te promoveeren.

Dat verschil is niet altijd genoeg in het oog gehouden door onze katholieke schrijvers, die goede lectuur wilden leveren. Het lag er te dik op; men had even goed onder den titel tusschen haakjes de stelling kunnen drukken of het doel: „tegen het gemengde huwelijk", „tegen den drankduivel", „tegen het socialisme", „tegen de gevaren der stad voor meisjes van buiten". Maar daardoor heeft de roman al een groot deel van zijne aantrekkelijkheid verloren en wordt in de oogen der lezers min of meer eene propaganda-brochure. En men weet, dat is nu juist niet het drukwerk dat het meest wordt gelezen.

Wie zich geroepen voelt om door middel van roman of novelle goede beginselen te verspreiden en het kwaad te bekampen, moet maar eens bij Jean Morgan te rade gaan, en van hem leeren hoe hij het behoort aan te pakken.

Al zijn personen zijn in actie, zij zijn menschen van vleesch en bloed, zij spelen voor ons hun spel en geen oogenbllk komt de schrijver hen onderbreken om eene preek te houden voor zijne lezers, die wel bijzonder degelijk is en keurig in elkaar zit, maar gewoonlijk alleen ten gevolge heeft, dat de lezer, geërgerd dat zijn voorstelling zoo onhandig onderbroken wordt, het boek ter zijde legt.

Zooals Jean Morgan het doet, behoort het gedaan te worden; maar om het zoo klaar te spelen, moet men een schrijver zijn van veelzijdig en benijdenswaardig talent.

AD INTERIM.

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Met een magistraal artikel van B. Molkenboer wordt de aflevering-April van *De Beiaard* begonnen; het heet *Vondel en Rembrandt*. De schrijver merkt op, dat het den laatsten tijd meer en meer gebruikelijk wordt, om Rembrandt te vergrooten ten koste van Vondel? Als voorbeeld van deze kleineering wijst hij op eene lezing van Prof. Dr. Leo van Puyvelde, gehouden voor de Koninklijke Vlaamsche Akademie bij den 250sten gedenkdag van Rembrandts dood, waarin deze verklaart, dat Rembrandt een universeeler beteekenis heeft dan Vondel, omdat hij dieper schouwt en machtiger kan.

En terecht meent Molkenboer: „Wanneer dit van niet-katholieke Hollandsche zijde gebeurt, valt het eenigermate te begrijpen, al heeft het befaamde Gids-artikel (Februari 1919) van F. Schmidt-Degener velen als een wond op 't hart gebrand. Maar dat nu een katholiek Vlaming deze nootlottige poging bijvalt en zoo'n onbewezen en onbewijsbare depreciatie van Vondel letterlijk napraat, dat prikkelt eindelijk tot verweer".

En het geheele artikel van Molkenboer wordt dan ook een gemotiveerd protest tegen en eene kritiek op het knap-geschreven, maar vrij-benepen en weergaloos kliemerig artikel van het genoemde Gids-nummer.

En Leo van Puyvelde verdient het verwijt, waarmede Molkenboer eindigt: „En terwijl de redenaar van de Koninklijke Vlaamsche Akademie op de „vereerders van Vondel" afkomt met zijn opgekookt lesje over den dichter, wiens geestverwant hij is, mag hij de groote verbazing van die vereerders weten over het raadsel, dat iemand van zijn beteekenis zich zóó kinderlijk door een even anti-vlaamsch als anti-roomsch doktrinair in de luren liet leggen" —.

Nu is het wel eigenaardig naast dit stuk van Molkenboer de paar bladzijden te leggen, welke in deze zelfde Beiaard-aflevering Huib Luns heeft geschreven over *De Rembrandtbijbel*.

Luns staat lijnrecht tegenover Molkenboer en roept in vervoering uit: „Welk ander kunstenaar dan Rembrandt heeft zoo woord voor woord de Schriften in zich opgenomen en vooral in den geest van uitersten deemoed het „Gaat en onderwijst alle volkeren" in praktijk gebracht?". — Hij haalt met instemming de volgende woorden aan van Schmidt-Degener: „Hij (Rembrandt) vertolkt een mild Christendom, waar zijn landgenooten vreemd aan zijn. De ontroerende scheppingen, in dezen geest ontstaan, zijn de menschheid een blijvend goed gebleken. De Heiland wordt openbaar aan Zijn jongeren om den disch in Emmaus; in hun binnenste wordt het langzaam licht: een erkentenis, die hen

even huiveren doet. Dan volgt de stille daad van den Samaritaan. Behoeftigen kloppen aan en ontvangen troost. Het zijn sermoenen over menschelijkheid en mededoogen, die Rembrandt ons toefluistert. In zijn weergave van het Christusgelaat vertrouwt hij ons het beste van zijn geest toe. Geen uiterlijke God, maar innerlijke Goddelijkheid. We kunnen niet anders dan gelooven, dat over deze lippen de zuivere stem van het evangelie gegaan is".

Luns zou willen aanraden den Rembrandtbijbel aan te koopen voor onze seminaria. En hij zegt: „Er zijn naturen, waarvoor penseel en etsnaald treffender medium zijn dan letters; wat de letter mocht dooden, de geest van den grootste onder de kunstenaars zou het levend kunnen maken". Mogelijk, maar geen seminarist door zijn examen helpen.

Molkenboer verklaart „allerminst akkoord (te) gaan met de groeiende overschatting van Rembrandts geestelijke, d.w.z. religieuse en mystieke beteekenis. ... Van bijbelsch en christelijk standpunt moet de weduwnaar van Saskia al te vrijzinnig heeten en zóó weinig bepaald was zijn geloofsleven, dat er nog steeds gedisputeerd wordt, tot welk kerkgenootschap hij hoorde... De heer Schmidt-Degener legt er trouwens den nadruk op, dat Rembrandt zijn bijbelverhalen beschouwde als de bron, waaraan hij zijn „dorst naar menschelijkheid" kon lesschen (241), hij spreekt zelfs van Rembrandts „mensch-making van den Heiland" (264).

In de „Letterkundige Kroniek" geeft B. H. M.(olkenboer) een klaar oordeel over de jongste romans van katholieke auteurs. „De Sterkste Kracht" van Lize Bührs wordt wel wat matig lof gegeven, hetgeen de schrijfster, naar wij hopen niet zal nopen om op den ingeslagen weg voort te gaan. Het boek van Pieter van de Meer de Walcheren: „Van het verborgene leven" ontvangt veel roem, ofschoon erkend wordt, dat de inhoud herinnert aan fransche toestanden en de taal van den schrijver „haar zuiverheid soms vreemd kwijt is" —.

„Het lokkende leven" van Zoetmulder staat als in twee helften verdeeld: het eerste deel vertoont de hand van den kunstenaar — en dan (vanaf blz. 175) is het of Zoetmulder geen raad meer weet met zijn held „en de vaste baan, die we hem zoo zeker zagen volgen, daalt in zoekende, warrelende wendingen neer, splitst zich in onwaarschijnlijke uitloopers, zoodat we den roman even landerig uitlezen als we hem gretig begonnen".

Aan „De Andere" van Marie Koenen rijkt de criticus den palm. En zeker, als geheel is dit verhaal goed geschreven en vast in elkaar geklonken. Maar, wij hebben er reeds op gewezen, dat tegenover den levenslustigen, rijken boerenzoon de trouwe, doch wel wat zeurige en femelachtige Fina een al te kleurlooze figuur is en de lezer zitten blijft met de gedachte, dat er in dit ongelijke huwelijk nog wel meer catastrophen zullen voorkomen.

Studiën geeft L. Franke gelegenheid zijn oordeel te spreken over *George Bernhard Shaw*, den tooneelschrijver, die volle zalen

weet te maken, die „pittig, humoristisch, oogenschijnlijk diep en... onbegrijpelijk" is. De socialistische Shaw is een van die menschen, die alles loochent in geloof en zedeleer. Men weet echter nooit of het hem ernst is, en soms lijkt het of hij zijn roem zoekt juist in dat loochenen en ontkennen en de wereld op-zijn-kop-zetten!

Herbert Simpole verdeelt de stukken van Shaw in drie groote categorieën: Spelen van de groote Ontkenning, spelen van de groote Bevestiging, spelen van objectieven Opbouw.

De eersten loochenen het bestaan van een levensideaal en tot deze categorie behooren: Widowers' Houses — The Philanderer — Mrs. Warren's Profession — Arms and the Man. „Dezelfde distructieve idee is werkzaam in de vorige stukken der Plays Pleasant and Unpleasant en Plays for the Puritans. Shaw stript den rozenstruik kaal, en ontdaan van bloem en blad liggen de doornen open en bloot, een waarschuwing en een verweer tegen overbegeerige handen".

Het glanspunt van de tweede reeks, de spelen van de Groote Bevestiging is Man and Superman, een comedie en een philosophie. Het wordt er niet beter op. In de spelen der ontkenning haalt de schrijver het ideaal van zijn troon, in die der bevestiging zet hij er Satan voor in de plaats.

In de derde reeks is eigenlijk weinig sprake van opbouw. Shaw wijst er hier alleen op, dàt de mensch in zijn streven naar het über-mensch-zijn, toch wat rekening moet houden met de bestaande wetten, gewoonten en omstandigheden en alles niet in eens moet willen veranderen.

Bij dat al, Hermann Bahr heeft gelijk, als hij beweert, dat men nooit weet of Shaw's stukken kluchten, comedie's of drama's zijn.

„Alles te zamen kan men Shaw een zekere genialiteit niet ontzeggen. De restricties echter, die zich opdringen, zijn zoo talrijk, dat de heele Shaw ongenietbaar wordt". Zijn zedeleer raakt kant noch wal; zijn nieuwe philosophie is een napraten van Nietzsche; gezond-godsdienstige begrippen ontbreken geheel; zijn sociologie is de leer der ontbinding van alle maatschappelijke orde en gewoon fatsoen.

F. de Bruyn schrijft over *Onze Kolennood in de Oorlogsjaren.* Is. Vogels bespreekt het *Gregorianum,* een driemaandelijksche revue der theologische en wijsgeerige studiën — en in ditzelfde nummer staat van zijne hand nog een stukje over: *De Vrijmetselarij in Indië en de Katholieke Onderwijzers,* waaruit blijkt dat de vrijmetselarende broederbent er op uit zijn het openbaar onderwijs geheel in hunne macht te krijgen.

G. Görris wijst onder den titel *Dramatiek in dienst van den Vlaamschen Strijd,* op een spel in vier bedrijven, verleden jaar van de pers gekomen: *Skald Heidrik,* door E. Amter, „een twintigjarigen volksjongen uit Leuven, een simpelen bureelbediende" —.

Van Lamers vernemen wij dat: „Dr. Marie Montessori, die

sinds jaren docente der anthropologie is aan de koninklijke universiteit te Rome, katholiek is".

Lamers blijft intusschen nadruk leggen op het onderscheid dat men moet maken naar gelang men haar stelsel beschouwt als *onderwijs*systeem òf als *opvoedings*methode. Haar grondbeginsel kan géén uitgangspunt vormen voor de *zedelijke* en *godsdienstige opvoeding* van het kind.

De Katholiek verschijnt in dubbel-nummer (Maart—April) met voor 't grootste deel zéér wetenschappelijke artikelen. *De Strijd met den Draak* door Dr. A. Sloet — *De Fransche Clergé op den vooravond der Revolutie* (II) door Fr. Vict. Claassen — Het Tweede Bedrijf van Laudy's *Paradijsvloek* — *Het Mirakel van Amsterdam en de Rotulus van Albrecht* door W. Nolet — *Het Angelus* door P. Berthold, enz. De aflevering bleef wat kort in onze handen om er een ruimer overzicht van aan te bieden.

In *Onze Eeuw* begint J. van Tricht een studie over den Oostenrijkschen schrijver *Hermann Bahr,* waarvan wij na voltooiïng eene samenvatting hopen te geven.

Wetenschappelijke Bladen heeft weer belangwekkende artikelen — voor literatoren vooral: *Herinneringen uit de Jeugd van Rostand.*

In *De Gids* vinden wij van J. Roland Holst een viertal gedichten, waarvan drie vertalingen zijn naar Engelsche verzen van Rossetti en Keats, terwijl het eerste *Twee dooden* oorspronkelijk schijnt. Prof. Mr. C. van Vollenhoven, de bekende oude apostel, wijdt een doorwrochte studie aan den *Volkenbond en wij.* Bepaald optimistisch lijkt zij niet, ten minste, wat het oude Europa betreft. In de andere werelddeelen hunkeren de volkeren naar economische onafhankelijkheid, maar deze voelen zich jong en vol moed, vreezen niet te werken, terwijl de oude wereld een wrak wordt, een reddeloos wrak, als haar de moed ontzinkt om jong te wezen, als zij niet de geestkracht in zich voelt om in te gaan over een nieuwen drempel. Politiek, economie en sociologie maken het leeuwendeel uit van dit nummer. Zoo heeft J. C. Vergouwen het over *Agrarisch recht of onrecht* en Mr. D. van Blom over *De Socialistische Crisis,* terwijl P. H. A. Rosenwald *Langs de Wegen* trekt om allerlei verbeteringen aan te geven, die in het hollandsche straatwegenstelsel konden worden aangebracht. Jo de Wit geeft een kleine kinderfantaisie *De Droomstad,* waarna J. v. d. Elst met geestdrift de verschijning begroet van een nieuw fransch gedicht door madame N. Nusbarne, dat den titel draagt van *Avènement d'âmes, Histoire d'un roi de Thulé* en uit zeven zangen bestaat. De koning van Thule en zijn gezellin Ericque gaan op zoek naar het hoogste goed en na vele omzwervingen en teleurstellingen vinden zij eindelijk God. De heer v. d. Elst verwijt de dichteres echter, dat zij haar God te onpersoonlijk en vaag en misschien zelfs te pantheïstisch voorstelt, welk verwijt de dichteres in een particulieren brief tracht te weerleggen door te verwijzen naar een volgend boek, dat de

verheerlijking van een grooten heilige zal worden. Het gedicht wordt overigens geroemd als een wonder van woordkunst, een aaneenschakeling van origineele, zuiver gevoelde symbolen. Natuurbeschrijvingen doen denken aan die van Tagore, de vorstelijke pracht der tafereelen is overweldigend. Veel te verwachten is er zeker van een dichteres, die zulk een groot werk als eersteling gaf.

Groot Nederland opent met een blijspel in één bedrijf van Marcellus Emants: *Als het getij verloopt.* Wanneer men in aanmerking neemt, dat in dezen één-acter niet minder dan *zestien* personen optreden, zal men het onmogelijk van eentonigheid kunnen betichten. 't Geldt een conflict tusschen een adellijke familie van den ouden ouden stempel en moderne joden, dat met de overgave der eersten eindigt. Dr. Felix Rutten bezingt in een tiental sonnetten op Hélène-Swarth-manier zijn liefde en zijn liefste, terwijl Couperus zijn formidabelen historischen roman *Iskander* tot het einde van het eerste deel brengt. De weg naar Babylon staat Alexander den Groote nu open en hij zal er met zijn hunkerende Macedoniërs heentrekken. Aan J. L. Walch danken wij een zeer belangrijke studie getiteld: *Hoofdstukken uit de Geschiedenis van het burgerlijk Drama.* Op wel eenigszins wijdloopige wijze behandelt schrijver hier engelsche, fransche en duitsche familie-tooneelspelen. In *Literatuur* beoordeelt F. C(oenen) op schijnbaar ernstige, maar inderdaad hoogst ironische en niet te zeggen sarcastische wijze Miek Jansen's poëtisch drama *De Onreinen.* De cynische spotter ontziet zich niet hier op hoogst ongepasten toon van Christus te spreken.

Le Correspondant heeft het oorlogskleed bijna geheel afgelegd en doet zich weer voor als het zoo gedistingueerde, hoogstaande tijdschrift, dat wij sedert zoovele jaren kennen. Het nummer van 10 Maart, dat nu vóór ons ligt, onderscheidt zich door vele interessante artikelen. De aflevering opent met een verslag over de betrekkingen van Montalembert met den *Correspondant,* deze dagteekenen van het jaar 1855, terwijl *Le Correspondant,* het eenige orgaan der Fransche katholieken, in 1829 werd opgericht en eerst een kwijnend leven leidde. Toen Montalembert er de leiding van overnam en zich de medewerking verzekerde van prins Albert de Broglie, de Falloux, Cochin, Mgr. Dupanloup, Foisset e.a. beleefde het tijdschrift een grooten bloei. Dapper streed het in de eerste rangen voor de staatkundige vrijheden der katholieken. Uit vele fragmenten van brieven, door M. aan zijn medewerkers gericht, blijkt hoe groot zijn belangstelling in dit zijn orgaan was. Ongelukkig werden de banden tusschen hen en de redactie verbroken, toen hij op het laatst van zijn leven, verbitterd door een ongeneeslijke ziekte, door meer of minder onrechtvaardige beschuldigingen aan zijn toorn en verontwaardiging lucht gaf in een artikel, dat de *Correspondant* weigerde op te nemen, omdat hij zich ook tegen het kerkelijke gezag te scherp

uitliet. De dood verraste hem nog vóórdat een verzoening, door beter inzicht verkregen, tot stand kwam. Colette Yver zet haar fraai gestyleerde, fijne zielkundige analyses voort over het vrouwenvraagstuk. Zij heeft het nu over *l'Autorité maritale* en betoogt hoe onverstandig en oppervlakkig de moderne vrouwen handelen, die den grondslag aan het huwelijk, het gezag van den man als hoofd van het gezin, verwerpen. Een mooie roman van Victor Véli, *Le jardin du silence,* komt ten einde. Zooals in de meeste hedendaagsche verhalen brengt de oorlog de treurige, maar door de ontwaakte godsdienstige gevoelens toch troostvolle ontknooping. André Bellisort vertelt op smakelijke wijze over het verblijf van *Chateaubriand en Amérique* en toont aan hoe hoog diens exotische romans staan ondanks de dichterlijke vrijheden, die de reizende romanticus in zijn beschrijvingen zich heeft vermeten. Alexandre Masseron geeft ons hoogst wetenswaardige inlichtingen over *Le prochain Jubilé de Dante,* en over de werkzaamheden van het comité, dat in Ravenna is opgericht om het eeuwfeest van den grooten Italiaan door de geheele wereld te doen meevieren. De poëzie is vertegenwoordigd door een gevoelig gedicht van M. R. Klipffel, *Intimité.* PANTA.

NIEUWE UITGAVEN

GODSDIENST EN WIJSBEGEERTE

Biblica Vol. I, Fasc. 2. De tweede aflevering van het orgaan uitgegeven door het Bijbelinstituut bevat als commentationes „La Crítica reciente y el Pentateuco" door den Spanjaard A. Fernández en het vervolg en einde van „Le concept de vie" dans l'Evangile de St. Jean.

Onder de animadversiones vinden wij: L. Fonck, Tu es Petrus; F. Zorell, Notæ lexicales in N.T.; A. Vaccari, Le versione arabe dei Profeti; Pretesa scoperta di un frammento Origeniano; S. G. Mercati, Note papirologiche.

Verder bibliografie en mededeelingen omtrent zaken en personen.

Het is wellicht niet ondienstig over deze uitgave nog in eenige bizonderheden te treden. Zooals men weet was door de bestuurders van het Institutum Biblicum besloten eens of, indien noodig, meermalen in het jaar te doen verschijnen de „Acta Pontifici Instituti Biblici" uit te geven, gelijk dan ook reeds geschied is. Vervolgens „Scripta P. I. B., namelijk wetenschappelijke geschriften van verscheiden aard, waarvan reeds een aantal geheel of bijna gereed is.

En ten slotte de Commentationes P. I. B. oftewel Annalen Biblici, waarmede dit jaar begonnen is, en die verschijnen onder den naam van Biblica. Vier afleveringen zullen jaarlijks in het licht worden gegeven, groot vier vel druks, dat is 128 bladzijden.

De twee nummers, welke wij reeds onder oogen hadden, beloven veel. Klare hoofdartikelen over belangrijke vraagstukken, kortere beschouwingen, tekstverklaringen, mededeelingen, boekbesprekingen feitenvermelding maken deze Biblica tot een bron van wetenschap en tot een rijkdom van inlichtingen, welke voor elken priester toegankelijk zijn. De prijs voor Nederland bedraagt 20 lires.

RED.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

Herckenrath, Fransch Woordenboek. I en II. 4[de] druk. Wolters, Groningen.

Vroeger heb ik er reeds op gewezen dat het woordenboek van Herckenrath uitmuntend is en steeds nog verbeterd werd bij elke uitgave. Er zullen nu ook wel enkele foutjes hier en daar schuilen, maar ik heb geen tijd op deze eventueel te ontdekken slakjes zout te gaan leggen.

Verschillende lezers zullen zich waarschijnlijk herinneren eene niet-malsche kritiek van Dr. Prick van Wely op dit lexicon: „Lexicografische Varia bij Herckenraths Woordenboek".

Herckenrath zelf heeft hier op geantwoord bij het verschijnen van den derden druk: „Hoewel blijkens het Voorbericht, mijn geheel om- en bijgewerkte 2de druk in zijn (Prick van Wely) bezit was, slaan al zijn opmerkingen op den 1[en] druk, zoodat de kooper van dat boekje de critiek niet alleen onwaardig, maar ook van onwaarde zal vinden".

Leopold (L.) Nederlandsche Schrijvers en Schrijfsters. Proeven uit hun werken, met beknopte biographieën en portretten. Negende druk door Pik. Groningen. Wolters.

Het boek is een welkome uitgaven daarover niet. Maar wij hebben een opmerking, die ons van het hart moet. Zal de anti-papistische geest van Leopold altijd over dit boek blijven zweven? De nieuwe bezorger zegt wel dat ten gevolge der tijdsomstandigheden andermaal enkele jongere auteurs op een plaatsje moeten blijven wachten; maar waarom moeten die wachtenden nu precies katholieken zijn. Marie Sloot, Marie Koenen, Marie Gijsen, Zoetmulder, Pieter van der Meer, Felix Rutten en zoovele anderen, schitteren door afwezigheid, terwijl er minstens een half dozijn literaire nullen, die echter van roomsche smetten vrij zijn, in dit Leopoldsche pantheon eene plaats wordt ingeruimd.

De onhebbelijke Frans Coenen, uit wiens nerveus-makend „verveling" een brokje wordt opgenomen, zal er schik in hebben, dat de heer Pik zoo lekker eenzijdig is geweest.

Zou de uitgever B. Wolters er niet iets op weten, om bij een volgenden herdruk den verzamelaar aan het verstand te brengen dat hij met zijn boek niet bedoelt een monument op te richten, dat getuigt van kleinsteedsche bekrompenheid en domme vooroordeelen.

Dr. S.

NIEUWE LETTEREN

NEDERLANDSCH

Bazin (René) De Hoeve van Champdolent. J. van Leeuwen (Fercken), Leiden.

In Boekenschouw elfde jaargang (1918) blz. 353 staat een artikel over „La Closerie de Champdolent". Na een roemend woord te hebben aangehaald van Francis Jammes, een letterkundig fijnproever, verklaart van Rijckevorsel: „ja, in al zijn eenvoud bevat dit boek een geweldig zieledrama, waarvan de blijde ontknooping door de oorlogsellende wordt veroorzaakt.

„La guerre", zegt Bazin, „c'est l'ascension, ou c'est l'abaissement". Hij toont ons, hoe „kleine luyden" door den oorlog opstijgen in hoogen heldenmoed"—.

Wij danken den uitgever dat hij voor een Nederlandsche vertaling, en een goede, gezorgd heeft. J. WALRE.

Bordeaux (Henri) De Kleine Mademoiselle, Slothouwer, Amersfoort.

Blij dat men dit boek van Bordeaux in het Hollandsch heeft vertaald. Het is zoo frisch en prettig, zoo guitig en geestig als men onder Bordeaux' „Oeuvre" er maar zelden een vindt.

Jammer dat de vertaalster niet wat vlotter en vrijer onze taal handhaaft en zich te veel liet binden door den oorspronkelijken tekst. De vertaling is te letterlijk, te woordelijk en het nederlandsch, dat nu wordt gesproken door de dames en heeren van dit boek, is de taal van een vreemdeling, die door lange inwoning in ons land, zich behoorlijk heeft leeren uitdrukken, maar toch geen drie woorden kan spreken of men weet waar hij geboren en getogen is. —

Maar in elk geval, het boek is leesbaar en voor hen, die het oorspronkelijke niet kunnen lezen, een welkome tolk. Het boek is geschikt voor iedereen. C. M.

Grath (Harold Mac) De Man op den Bok. Bruna, Utrecht. (320.)

Een onschuldig leesboek, vrij van alle literaire bedoelingen, en wat den inhoud betreft een spel van onwaarschijnlijkheden. Met dat al komen er toch wel aardige tooneeltjes in en ter wille van de engelsche grappigheid leest men gemakkelijk door tot de laatste bladzijde.

Een kort verslag moge den graag-een-boekengeschenk-gevende of den conscienteuzen bibliothecaris onzer openbare bibliotheken over den aard van het boek inlichten.

Waburton, een knappe vroolijke jongen, is luitenant bij een mexicaanschen grenspost, wordt door een Indiaan in zijn been geschoten, neemt ontslag uit den dienst, reist in Europa wat rond, maar gaat scheep naar Washington als hij verneemt dat

oud-kolonel Annesly en zijne dochter ook aan boord gaan. Maar op het schip krijgt hij geen gelegenheid met den deftigen vader en de mooie dochter kennis te maken, wijl zij zich zeer teruggetrokken houden.

Als hij echter in Washington aankomt in het deftige huis van zijn ouderen broer, bij wien zijn lievelingszusje inwoont, en hoort dat de dochter van Annesly de vriendin zijner eigen zuster is, moet hij begrijpen dat voor hem de kennismaking niet zoo heel moeilijk zal zijn. Maar een dolle streek, door hem uitgehaald, brengt alles in verwarring. Hij heeft namelijk den koetsier van zijn broer overgehaald hem zijn plaats en zijn livrei voor een paar uren af te staan. Hij wil namelijk zijn zus en schoonzus van een gezantschapsfeest halen, als een dronken koetsier met haar rond hollen en als hij beiden den doodsschrik op het lijf heeft gehaald het portier openrukken en haar omhelzen. Zoo geschiedt, hoewel niet overeenkomstig het plan. Want hij heeft een verkeerd rijtuig te pakken en de dame die hij omhelst is de dochter van den kolonel, die den „dronken koetsier" niet herkent en hem tot belooning zijner vrijpostigheid een klap in het gezicht geeft en hem door de politie laat oppakken. Bij het verhoor merkt ze wel dat hij een vermomde gentleman is, zij betaalt in het geheim zijne boete, en neemt hem in dienst als koetsier.

Voor hare oogen dresseert hij een wild paard, redt haar zelve als haar rossinant op hol slaat, behoedt haar vader, die in het geheim speelde en heel de fortuin zijner dochter verloren had, voor de oneer: een landverrader te worden enz. Geen wonder, derhalve dat de fiere kolonelsdochter den jongen man op hare beurt warm begint lief te krijgen.

„Hand in hand wandelden de geliefden naar huis terug. De zon was bezig te dalen en over de aarde lag een roode glans. De man keerde zich om.

„Wat is de wereld toch mooi," zeide hij.

„Dat begin ik ook te vinden," antwoordde het meisje, maar zij keek naar den man inplaats van naar de wereld."

Zoo'n leuke opmerkingen als in dit laatste zinnetje, maken het boek, dat op zich zelf vrij onbeduidend is, toch goed leesbaar en onderhondend. A. GIELEN.

Hoven (Thérèse) Op Valsche Gronden. (117) Van Oirschot, Breda.

Een heel eenvoudige geschiedenis, niet zonder eenige lessen van levenswijsheid.

Het verhaal: Een fransche gouvernante trouwt een Engelschen dominee, die een eerste klas jongeheeren-kostschool houdt, een instituut voor jongelieden uit den deftigen stand. En mejuffrouw trouwt met dien heer Mole niet uit liefde. „Ze was in 't geheel niet verliefd, koesterde zelfs geen teedere of vriendschappelijke gevoelens voor Ds. Mole", alleen was hij haar niet onsympathiek. Maar hij vroeg haar ook niet om liefde of teederheid, enkel maar

om medewerking. Zij besefte vaag, dat indien er zijnerzijds sprake was geweest van aanbidding of vereering, „zij hem beslist niet had aangenomen".

Maar daar behoefde zij dan ook niet bang voor te zijn, want de jonge dominee had het uitdrukkelijk verklaard, waarom hij haar tot vrouw verlangde: „Een geestelijke aan het hoofd van zulk een inrichting is in Engeland steeds een aanbeveling en dat getrouwd met een Française". (Deze zin is een staaltje van Hoven's gebrekkigen stijl.)

Wel, ze trouwen dan, de kostschool bloeit en de beide echtgenooten behandelen elkaar met de grootste hoffelijkheid en durven elkaar, na een paar jaren gehuwd te zijn, nog niet eens bij hun voornaam noemen. Ten langen laatste kan de jonge vrouw zoo'n leven van machinale plichtsbetrachting, zonder een vleugje liefde, niet langer verdragen. Ze wordt zenuwziek en „het was of haar zenuwen, al dien tijd, tot het uiterste gespannen waren geweest, en alsof ze gisteren plotseling waren gebarsten, en als gebroken snaren van een strijk-instrument slap en nutteloos ter neder hingen". Ze gaat naar een sanatorium, waar zij van een zonderlingen Ierschen priester leert, dat zij haar taak niet alleen uit plicht, maar ook met liefde moet vervullen. Zij ziet dat in, en terug in haar kostschool, wint zij door hare toewijding de harten der leerlingen. Maar zij verlangt ook liefde in haar huwelijk en als op een goedendag het zeiljacht der school omslaat, (al de inzittenden, waaronder haar man, worden gered,) dan komt de wending en de echtgenooten vinden elkaar. Het wordt een dorado in alle opzichten.

De strekking van het boek is goed, de karakter-teekening van den dominee, dien de schrijfster herhaaldelijk „een ijskegel" noemt, is gladweg eene onmogelijkheid, de taal en de beeldspraak laat veel te wenschen over. Het is of Thérèse Hoven haar zinnen in kleine stukjes aan elkaar lijmt, zoodat men telkens over de voegen struikelt.

Hierbij een citaatje, heel willekeurig genomen ter illustratie van wat ik bedoel:

„In werkelijkheid was het een eenzaam, dor strookje strand langs de zee, waar, als bij toeval, eenige huizen waren neergeworpen, gelijk men, in berglanden, op een kale rots, zonder schijnbare reden, plotseling eenige bloeiende plantjes vindt".

Als men dit stukje proza luide leest, rekening houdend met de aangegeven rustteekens, moet men onvermijdelijk den indruk maken van een mensch, die een geweldigen hik heeft. Maar overigens...

A. GIELEN.

Klinkenbergh (Celine) De Wilde Wingerd. Centrale Drukkerij, Nijmegen.

Met den inleider van dit boek kan ik het hartelijk oneens zijn, en met te grooter gemoedsrust naarmate hij het niet eens blijkt met zich zelf.

Hij meent (maar gelukkig is zijn meening niet bewaarheid): „schoolsche criticasters zullen meesmuilend spreken van „onrijp" en „vormloos" en „verwaterd". De dichteres zal er niets van hooren in hare stille cel; en ik, o ik wil die onmeedoogenden gereedelijk bijvallen: „Gij hebt gelijk; en er is nog veel meer kwaads van te zeggen".

— Och neen, dat is werkelijk er niet van te zeggen,... tenzij door criticasters; en wie geeft nu iets om hún oordeel.

„Uit menigen versregel, menige strophe, soms uit heel een lied, klinkt een persoonlijker geluid op dan uit de onberispelijke sonnetten van de meeste hedendaagsche cultuur-poëten. Wat ons treft in dit Limburgsche zonnekind, is het onmiddellijke, simpele uitzeggen, ja uitbidden van een devote ziel".

Welnu? Dat is andere taal dan die toegevende woorden voor de criticasters.

Waarlijk: ik ken veel bundels, waarin de maat zuiverder werd gehouden, de verzen zorgvuldiger werden afgemeten, de vorm angstvalliger werd gegoten — maar ik ken weinig poëzie in ons land en van de laatste jaren, zóó spontaan, ongezocht en natuurlijk.

Op Céline Klinkenbergh mag men toepassen, wat zij „het Vinkske" (blz. 44) fluiten doet:

Ik zing maar recht
en 'k zing maar raak
en 'k spring maar heen-en-weder,
van telg op tak, van stek op staak,
en kam mijn glad geveder.

Ik zing maar hier
en 'k zing maar dáár
een stuksken en een brokske,
ik schuur mijn kleinen snavel klaar
en wasch mijn ruiten rokske.

„Onze cultuurpoëzie heeft, helaas, het bidden verleerd; maar de innigste zangen van Céline Klinkenbergh *bidden* als die van Zuster Bertke". A. GIELEN.

Macgil (Patrick) De Rattenkuil. N. V. Ontwikkeling, A'dam.

Om het boek te kenschetsen, behoeven wij slechts aan te halen het „woord vooraf" van den schrijver.

„In de stad Glasgow is een slaapstee voor vrouwen, „De Rattenkuil" genaamd. Hier kan de zwerfster voor een paar stuivers nachtlogies krijgen en nooit wordt eenige vrouw de toegang geweigerd: de ongelukkigen, de zieken, de afgewerkten wonen hier onder hetzelfde dak, ademen dezelfde bedorven lucht en vergeten de ellende van hun armoedig leven in den drank, de troost der treurenden, of in de zware bewusteloosheid, die de

slaap der uitgeputten is. De wereld der armen, waarvan ik zooveel heb gezien en meegemaakt, heeft mij altijd toegeschenen als een Groote Rattenkuil, waar menschelijke wezens uitgemergeld, ellendig en verpletterd onder den last der verdrukking, opgesloten zijn als pestlijders in een barak.

In die ruimere beteekenis heb ik den naam gekozen voor den titel van Norah Ryan's levensgeschiedenis. Doordat zij „de groote zonde" beging en het gevoel van moederschap hooger stelde dan de wetten der maatschappij, werd zij een uitgestootene, voor altijd gedoemd te leven in die „Groote Rattenkuil".

Den lezer, die geneigd mocht zijn mij van overdrijving te beschuldigen, kan ik verzekeren, dat „De Rattenkuil" naar het leven beschreven is; dat de figuren, die er in voorkomen, echte menschen zijn, en de tooneelen, die ik beschrijf, maar al te waar. Ook tegen de bewering van enkelen, dat dergelijke dingen niet beschreven moesten worden, moet ik opkomen. De publieke meening heeft, evenals het daglicht, een zuiverenden invloed en om voor het oog van den chirurg uit misplaatste fijngevoeligheid een wonde te verbergen, is zeker wel de grootste dwaasheid".

Heel wat schrijvers, die hun pornografie wilden goedpraten, hebben precies dezelfde argumenten aangebracht als hier Macgil doet en meenden dan genoegzaam tegen de wet gedekt te zijn om hun ongure instincten eens dapper uit te vieren.

Maar Macgil geeft in dit boek geen pornografie, het is zijn doel niet bij den lezer op heete driften te speculeeren, hij wil medelijden wekken met de ongelukkigen, die door een gewetenlooze tot val gebracht, aan de diepste moreele en maatschappelijke ellende ten prooi worden geworpen. Uit elke bladzijde van dit boek grijnst de armoede, de vervuiling, de verwording naar ziel en lichaam, de zedelijke verwildering ons zoo afschuwwekkend tegen, dat wel nauwelijks een ander gevoel dan deernis en verontwaardiging en walg bij den lezer kan opkomen, en hij in zich den wil voelt om te strijden tegen zulke barbaarsche toestanden in de maatschappij.

Het boek is hard, wreed in zijn onverbloemdheid, afstootend door zijn realistiek, welke echter geen gezocht naturalisme is, — het boek is echter geen pornografie.

Jammer dat de schrijver zich niet geheel heeft weten vrij te houden van antipathie, waar hij op bladz. 225 even een katholiek priester moet voeren; jammer ook dat hij op bladz. 231 even zijn onkunde wil luchten: „De katholieke kerk veroorlooft ons niet den bijbel te lezen". En wat het meest te bejammeren is, omdat hij daardoor voor een goed deel de strekking van zijn boek vernietigt: de voortdurende neiging van den auteur om de zonde, misschien in onwetendheid begonnen, maar in armoede of vertwijfeling voortgezet — herhaalde niet alleen te verontschuldigen, maar soms geheel te willen goedpraten.

„Je hebt nooit opgehouden rein te zen in de oogen van God,

meisje", zei Ellen; „en als wij beiden geoordeeld zullen worden naar ons lijden, behoeven wij niet bang te zijn. Zoo moet men de dingen beschouwen, Norah". Dat is valsch en gevaarlijk om het kwaad in de hand te werken. A. GIELEN.

Sande (H. B. van der) De Klove. N.V. De Spaarnestad, Haarlem.

De ijverige medewerker aan de Katholieke Illustratie biedt ons hier een goede strekkingsroman, die bij den lezer moet opwekken of levendig houden den tegenzin tegen het gemengde huwelijk. Daar zijn ook inderdaad, nog afgezien van den wensch der Kerk, zelfs een heele massa gewoon-natuurlijke redenen, die zulk een verbond, voor het leven, dragend in zich zelf den aanleg tot tweespalt en verwijdering, tot een onding maken.

Van der Sande belicht de kwestie van alle zijden; zijne heldin, gelijk het in de werkelijkheid, helaas, maar al te dikwijls niet gebeurt, blijft flink en trouw — en ten slotte wordt de man, dien zij liefheeft, zelf een kind uit een gemengd huwelijk en niet katholiek opgevoed, een ernstig en overtuigd geloovige. En thans is er geen reden meer voor de standvastige Marie om haar jawoord te blijven weigeren. Een goed boek! M. WALRE.

Sheehan (P. A.) Mijn nieuwe Kapelaan. J. van Leeuwen (Fercken), Leiden.

Wie denkt, er nu nog aan, een uitvoerige beoordeeling te schrijven over „Mijn nieuwe Kapelaan"? Met dit heerlijk-frissche, gezond-humoristische en diep-ernstige boek heeft de schrijver stormenderhand de harten veroverd.

Wij behoeven niet meer te doen dan hier aan te kondigen, dat de derde druk verschenen is en de uitgever weer kan voldoen aan veler wachtend verlangen.

Niet uit kinderachtige vitterij, maar om mede te helpen de vertolking van dit boek zoo zuiver mogelijk te maken, durf ik den schrijver wijzen op een zin (blz. 9), waarin ik de hinderende *zoo's* onderstreep en bij een volgende uitgave hunne „uitzetting" vraag:

„Mijnheer Pastoor, ik ben *zoo* vrij bij u te komen en hoop dat u het mij niet kwalijk zult nemen, *zoo* ik u op zulk een ongelegen uur lastig val, maar ik ben hier *zoo* geheel en al vreemd en zou u zeer dankbaar zijn, *zoo* u mij een logement wilde aanwijzen".

„En is in het heele dorp maar één logement, *zoo* begon ik langzaam". — En dan het drukfoutenduiveltje, dat moet er onder! Opmonteeren voor opmonteren, wij in plaats van hij, wijlbekend voor welbekend en eercalo voor cercalo... enz. Laat de corrector zelf maar eens aandachtig lezen en hij zal erkennen al te goedertieren te zijn geweest.

A. GIELEN.

FRANSCH

Autin (Albert). La Maison en Deuil. in-16. (263). 4e édition. P. Ollendorf, Paris. 5 frs.

Een zeer goed geschreven boek, waarin de schrijver, dank zijne letterkundige vaardigheid, voortdurend beweging wist te houden niettegenstaande de groote soberheid van het onderwerp, dat hij niet heeft uitgebouwd, maar dat hij met alle innerlijke kracht heeft geteekend, zonder de karakters te forceeren in de richting van een te behandelen thema.

Een broer van een professor uit Toulon is voor Verdun gevallen. Daar het lijk niet herkend was, twijfelt men aan zijn dood en hoopt hem later uit krijgsgevangenschap te zien wederkeeren. De onzekerheid doet zijn vader sterven en de christelijke gevoelens van den grijsaard ontwaken geleidelijk bij den geleerde, die ten slotte de zekerheid heeft verkregen, dat zijn teeder beminde broeder gesneuveld is.

Verder leze men het boek, dat eene groote zielskracht verraadt en waarin de troostende gedachten meesterlijk worden ontwikkeld. Zoo'n universiteitsgeleerde grijpt wel niet dadelijk naar den rozenkrans, maar zijne theorieën worden hier vanzelf geörienteerd door de feiten en toestanden en als men het boek sluit, zien wij hem staan op den weg der onderwerping, aan het einde waarvan een troostend vergezicht straalt. Volwassenen zullen ervan genieten.

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Celarié (Henriette). Gilberte, ma sœur; in-16 (323). Plon, Paris. 5 frs.

Die zuster is een dwingeland, een zelfzuchtig exemplaar, getrouwd met een gelukzoeker, die zelfmoord pleegt, als zijn geld op is en zijne financiëele ondernemingen om meer geld te krijgen, ten einde nog meer te profiteeren, mislukt zijn. Zij blijft echter voortgaan haar moeder te judassen en wil haar zuster een jong schilder, die deze trouwen wil, afhandig maken, ook omdat hij zoo rijk is. Een vervelenden dokter wil zij haar in ruil geven. Maar dat ballonnetje gaat niet op.

Een goed geschreven roman met goede beginselen, onderhoudend en daarom aanbevolen aan allen, die een onschuldigen roman willen lezen.

Zoo'n zuster wensch ik echter niemand toe.

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Delly (M.) La petite Chanoinesse; in-16 (272), 2e édition. Librairie Plon, Paris. 5 frs.

De held Ogier de Chancenay, een „grand seigneur", die als zoodanig leeft, ontmoet, door bijzondere omstandigheden, Elys de Valromée, la petite chanoinesse (stiftsdame). De held, die beter is, dan hij lijkt, wordt verliefd en de stiftsdame idem. Maar hare tante, die meerdere ongelukkige huwelijken in de

familie heeft gehad, houdt het huwelijk tegen. De oorlog komt en onze held wordt een echte held en gedraagt zich ook zeer fatsoenlijk.

Zoo'n opzet moet nu niet met al te critischen blik worden bekeken en dat zal men niet doen. De schrijfster toch weet alleraangenaamst te vertellen, pakkende standen aan hare figuren te geven, deze meesterlijk te teekenen en steeds schoone en edele gevoelens naar voren te brengen.

Een alleraangenaamst, gezond romannetje.

H. F. VAN MAARSEVEEN.

Eymieu (Antonin) La Part des Croyants dans les Progrès de la Science au XIXe Siècle. Première Partie: Dans les sciences exactes. 3e édition (272) Perrin, Paris. 6 frs.

Dit boek is van een geleerde, die door zijn werken, welke veel verspreid en gretig gelezen werden, getuige de herhaalde uitgave, zich een naam en een gezag heeft verworven in de wetenschappelijke wereld.

Het is een dwaze, maar zeer gangbare meening, welke hij in deze bladzijden energiek bestrijdt; de meening namelijk, dat het dogma de wetenschap in den weg staat, dat geloovigen onmogelijk echte geleerden kunnen zijn.

Men kan natuurlijk deze dwaling weerleggen door duidelijk aan te toonen, hoe het dogma elke vrijheid van onderzoek ongerept laat en alleen reeds eene zuivere definitie van de begrippen wetenschap en dogma moet de heerschende verwarring opheffen.

Maar praktisch blijken de tegenstanders ontoegankelijk voor zulke redeneeringen, of trachten er zich van af te maken met een goedkoop sophisme.

Eymieu wendt het dan ook over een anderen boeg, gelijk voorheen Kneller en vele anderen reeds deden: hij geeft een reeks van feiten en namen, hij laat een stoet van meer dan tweehonderd geleerden met hun „bagage scientifique" voorbijtrekken om te getuigen van de onhoudbaarheid der meening, dat ware wetenschappers geen ware geloovigen kunnen zijn.

Of het baten zal en de dwaling doen wankelen? Och, de historie leert ons dat honderd maal weerlegd, de dwaling telkens opnieuw weer te voorschijn wordt gehaald en de massa wordt voorgehouden als iets dat nog nooit werd weersproken.

Toch geloof ik wel dat hier en daar een eerlijk tegenstander tot andere gedachten kan worden gebracht, ten minste, ernstig aan het twijfelen of zijn eigen dogma nu wel zoo heel vast en onverwoestbaar is. En dat is reeds veel.

Voor geloovigen zelf, die in al te groote bescheidenheid soms gaarne spreken over „tekort bij ons", mag het boek een opbeuring heeten, waarvan zij maar gretig gebruik moeten maken om te genezen van hunne kleinmoedigheid. Dr. H.

Jammes (Francis.) Le poète Rustique, in-16 (291) Mercure de France, Paris. 5 frs. 50.

Dit boek ontleden gaat niet. 't Is een stuk leven van den dichter Rustique, die hard werkt voor vrouw en kinderen, uit en door zijne kunst leeft en overal waarachtige poezie vindt in heerlijk proza neergeschreven. Wat eene moeder! Wat echte kinderen, wat blijde vader bij al zijne zorgen, wat nare spoken van buren; doch overal Gods zon en Gods oogen, die er zich in verlustigen, omdat.... Nu ja, lees het boek, want in enkele regels zoo'n interieur te doen leven, dat zou Jammes zelf niet kunnen.

Het boek bevat nog een almanak, van den dichter Rustique, welke zich alleraangenaamst laat lezen en verrassingen brengt, zooals Jammes dat alleen kan en waarvan gij hem de kunst maar eens moet afzien.

Misschien krijgen wij dan nog ooit zulk proza in Nederlandschen trant. H. F. VAN MAARSEVEEN.

Morel (M). Titote; in-16 (276) Plon, Paris. 5 frs.

Titote is een ondeugend nest, dat door den vader in al hare kuren en kuurtjes beschreven wordt. Een soort kleuterroman met gezonden humor en blijgeschreven.

En als de oorlog komt, wordt Titote op een voetstukje gezet om aan de toekomst haar blijden glimlach te toonen.

Een mooi boek, ook uit litterarisch oogpunt, voor hen, die lezen kunnen. H. F. VAN MAARSEVEEN.

VARIA

Lodewijk XIV als Molière. Molière heeft het hard te verantwoorden den laatsten tijd. Zoo juist trachtte Pierre Louys hem te berooven van de eer eenige zijner beste stukken te hebben geschreven door ze op naam te zetten van Pierre Corneille, òf daar komt een Engelschman met tal van bewijzen aandragen van het volgens hem onweerspreekbare feit, dat Molière's beroemdste comedies *Le Misanthrope* en *Tartufe* het werk zijn van niemand minder dan... Lodewijk XIV. Verbeeld u, de zonnekoning had er niet genoeg van zijn land te regeeren, bijna onophoudelijk oorlog te voeren, pret te maken bovendien, hij maakte ook verzen, hij dichtte o. m. de onsterfelijke werken, die Molière's naam voor alle eeuwen beroemd maakten.

't Is niet genoeg, dat men Shakespeare's drama's aan Bacon toeschrijft, dat men hem zelfs tot vader heeft gemaakt van den *Don Quyote*, nu wordt ook Molière het masker afgerukt, en — daaronder verschijnt het gelaat van den grooten Lodewijk, en wilt ge weten, waarop deze ontdekking berust — wel in de eerste

plaats op het getuigenis van Mme de Sevigné, die haar dochter als spiksplinternieuwtje schreef, dat de koning sinds eenigen tijd aan verzen maken deed, en toen Lodewijk aan Boileau vroeg, wie de grootste geest was van zijn tijd, antwoordde de sluwe criticus: „Sire! dat is, naar het mij voorkomt, Molière". Zoo kon alleen een hoveling spreken, die het geheim kende van zijn vorst en diens ijdelheid wilde vleien. En dan *Tartufe*. Hoe zou dit stuk, dat alle redenen had om verboden te worden, tot een uitvoering zijn gekomen, als het niet koninklijk werk was geweest! Het werd voor 't eerst met gesloten deuren gespeeld op het tooneel van Monsieur, broeder des konings, en later op uitdrukkelijk bevel van Zijn Majesteit verder vertoond. Molière was een dronkaard, een losbol, een domoor en een letterdief, niets anders, volstrekt onbekwaam de meesterstukken te scheppen, die het nageslacht hem bewonderend toeschrijft.

Maar nog grooter roem heeft de koning-dichter geleverd; toen hij oud was geworden en onder den invloed geraakt der vrome madame de Maintenon, schreef hij onder Racine's naam de twee bijbelsche treurspelen: *Esther* en *Athalie*.

Wie komt er nu bewijzen, dat prins Maurits of Johan de Wit den *Lucifer* en den *Gijsbrecht* onder het masker van Vondel hebben gedicht. 't Moet niet moeilijk zijn; de bewijzen komen wel!

Bela-Kun. Zoo juist is een boek van Bela-Kun in het Nederlandsch vertaald (uit het Esperanto), verschenen: *Op de bres voor het Communisme*. Het is kras: een boek van den groot-moordenaar, die reeds lang den strop om zijn hals had moeten hebben, en dat werd uitgegeven door het Hongaarsche volkscommisariaat voor volksonderwijs te Budapest, tijdens de radenregeering (alias: de dieven- en moordenaarsbende) in Hongarije. Alsof wij in ons eigen land nog geen volksopruiers en oproerkraaiers genoeg hebben, die de domme massa misleiden en zich daaruit een ruime broodwinning weten te maken.

Denzelfden uitgever (J. J. Bos te Amsterdam) mag de justitie wel wat scherp in den kijker houden. Hij kondigt ook de uitgave aan (in het Nieuwsblad voor den Boekhandel van 4 Mei 1920) van: Rutgers: Uit Sovjet-Rusland. 25 September 1918—25 October 1919 (Rutgers is de ingenieur, die ook al meedoet met Wijnkoop); het Program van Moskou; en De ontwikkeling van het Socialisme van wetenschap tot daad — door Karl Radek, (den onruststoker, dien ze in Duitschland over de grenzen hebben gezet); ten slotte twee boekjes van Sterringa: Het communisme en het landproleriaat; en: Wat willen de communisten? — Ja, dat is met één enkel woord te zeggen: enkele idealisten onder hen weten zelf niet wat ze willen; maar de bewusten willen niets anders dan *in troebel water visschen*.

We hebben nu in verschillende landen de bende lang genoeg aan het werk gezien, om dat heel vast en zeker te kunnen weten.

Het boek. Tijdsomstandigheden, de groote verwarring in de wereld en de verwoestende oorlog, maar niet minder eene valsche democratie, die den arbeid van de vuist vijfmaal hooger beloont dan het werk van den geest, maakt het boek zóó duur dat het bijna een onmogelijkheid wordt.

In Frankrijk vooral, waar het publiek gewoon was aan het goedkoope boek, wordt de toestand hachelijk. Toen de uitgevers van 3.50 fr. wilden verhoogen tot 7, protesteerde het publiek en waagde men slechts te gaan tot 5 of 5.50 fr. — Maar nu moet de uitgever ook 3000 tot 5000 exemplaren verkoopen alleen om de kosten goed te maken. Men kan op zijn vingers uitrekenen dat bijna elke uitgave dus een strop moet worden. Het gevolg is dan ook dat in 1918 verschenen in Duitschland 14.743, in Engeland 7716, in Italie 5902, in Frankrijk 4484, in Denemarken 4305, in Nederland 3681 boeken; en in 1919 is de verhouding voor Frankrijk nòg ongunstiger.

Ook in Engeland durven de uitgevers het boek van een jong schrijver, die nog geen naam heeft, zelden meer uitgeven; het zou hun eigen ondergang zijn. Nu is het zeker dat er heel wat minder kon geschreven worden zonder schade voor de menschheid, maar het valt toch niet weg te praten dat er „something rotten" moet zijn in de sociale verhoudingen. De massa moet niet leiden, maar geleid worden tot haar eigen heil. En als de massa leidt, gelijk maar al te veel het geval is tegenwoordig, dan gaan de cultureele waarden der maatschappij naar de maan. Nu toch alle dingen op hun kop staan, moesten wij maar eens volksbonden gaan oprichten voor burgers en intellectueelen.

Lectures pour tous van Maart 1920 (blz. 722) geeft ons in vijf geillustreerde bladzijden: „La belle Histoire de Monsieur Deschanel, président de la République"—.

M. Deschanel werd geboren 13 Febr. 1856. — Een lieve fee — de republikijnsche — buigt zich over zijn weg; — Paul Deschanel studeert; — hij gaat in de politiek; — hij wordt afgevaardigde, vervolgens voorzitter der Kamer.

„13 Februari, hij huwt te Parijs, op het stadhuis van het 6de arrondissement, Mlle Brice". De artist illustreert deze episode van de „belle histoire" met een teekening, die verbeeldt (of liever, beweert te verbeelden) de plechtigheid van dit burgerlijk huwelijk. In een zeer eenvoudige zaal, in tegenwoordigheid van een buste der Republiek en den burgemeester, zien wij Deschanel en mejuffrouw Brice, in het wit gekleed en het hoofd omhuld door een langen, witten sluier; achter hen staan vier getuigen, twee vrouwen en twee mannen.

Dit is alles. Maar deze voorstelling der „belle histoire", mag niet bogen op de nauwkeurigheid van een historisch document.

Het is waar, het burgerlijk huwelijk van Deschanel werd voltrokken op genoemden datum en ter aangegeven plaatse. Maar de bruid was niet in het wit. De dagbladen van dien tijd beschreven „sa toilette gris-beige, la taille prise dan un fin bolère en guipure d'Irlande . . . ; une large toque formée de geraniums blancs" (*Le Figaro* 14 Febr. 1901.)

De plechtigheid was „heel eenvoudig en van een intiem karakter" liet ook geen ander toilette toe; en voor hen, die op de hoogte zijn, was deze burgerlijke plechtigheid in „la belle histoire" van Deschanel maar iets bijkomstigs.

Het voornaamste was de religieuze ceremonie op 16 Februari. Deze kerkelijke plechtigheid, waar de bruid inderdaad in blank feestgewaad was, „le voile attaché à de petites touffes de fleurs d'orangers", werd eveneens beschreven door *Le Figaro* (17 Febr. 1901) in een artikel van vier kolommen.

De redactie en de teekenaar van *Lectures pour tous* hebben deze kleinigheden over het hoofd gezien. En zij wekken zoo den indruk alsof Deschanel alleen voor de wet is gehuwd en de kerkelijke inzegening heeft versmaad. Het kan, maar dan toch heel moeielijk, eene vergissing zijn, doch men kan de gedachte niet los worden dat *Lectures pour tous* niet gaarne melding maakte van deze religieuze plechtigheid. (Naar een informatie van Le Maréchal.)

Het dure papier. Het loopt nu letterlijk in de papieren... die abnormale duurte van het papier. In een onzer groote dagbladen lees ik reeds dat „verschillende couranten en periodieken wel zullen moeten verdwijnen; dat behoorlijke boeken (studieboeken, schoolboeken, wetenschappelijke publicaties bijvoorbeeld) eenvoudig onbetaalbaar worden. Tot groote schade natuurlijk van onze volksontwikkeling, om van de materieele nadeelen voor duizenden menschen maar niet eens te spreken".

Voor 1914 en in den eersten tijd van den oorlog, was de prijs van courantenpapier 11 cent per K.G. Begin 1916 begon de groote, voortdurende stijging die opliep tot 45 cent.

Na den oorlog aanvankelijk daling zelfs tot 30 cent. Toen begon al spoedig weer een nieuwe stijging tot 41 en...... op het oogenblik moet men zelfs 59 cent per K.G. betalen voor het gewone couranten-papier.

Nog erger is het in het buitenland. In Engeland schijnt men nu reeds contracten af te sluiten voor 80 tot 90 cent per K.G. en men verwacht dat het spoedig wel een gulden zal worden.

Voor een tekort aan papier schijnt niet te vreezen te zijn in ons land, maar als de prijzen op zulk een hoogte blijven, is het nog maar alleen loonend het papier tot bankbiljetten te verwerken.

Romain Rolland. De man is uit de gratie bij de franschen, sinds hij zich tijdens den oorlog uit de voeten maakte. Hij verklaarde toen, heel gemakkelijk, te staan boven den strijd „au-dessus de la mêlée". Zijn eertijds zoo opgehemelde „Jean Christophe", wordt nu afgetakeld: „ils ont cru cela très profond, parce que c'était obscur, et très fort, parce que c'était lourd et méprisant", De nieuwe boeken, die hij op de markt heeft gebracht, worden als vervelende prullen afgewezen. Het zijn „Colas Breugnon" en „Liluli". Het eerste is de geschiedenis van een mijnheer uit de dertiende eeuw, het andere is eene satyre op den oorlog.

Over catholicisme in romans. Ze kunnen het soms bar maken dat is zeker. Het is ook feitelijk onmogelijk telkens en telkens er op te wijzen wat een malligheden door de schrijvers worden neergepend zoodra het gaat over katholieke instellingen en gebruiken. In dit nummer werd nog vermeld de dwaling van Bourcier, die in de H. Mis het Sanctus laat zingen na de Consecratie. Iedereen kent ook de onbeschaamdheden van een Van Lennep in De Pleegzoon en elders.

Hall Gaine, wij hebben er indertijd een artikel aan gewijd, heeft in zijn roman, „De Vrouw, die Gij mij Gegeven hebt", een katholieke wetgeving omtrent het huwelijk bestreden, die in waarheid niet bestaat. Zij is juist het tegendeel van wat de man haar zegt te zijn.

Stratton Porter vertelt van een dronkaard, die zijn vriend heeft bedrogen. De priester weigert hem de absolutie als hij aan zijn vriend niet mededeelt wat hij misdaan heeft. De man is daartoe wel bereid, maar voor hij het kan volvoeren, sterft hij. De priester verklaart van dezen stakkert nu heel gewoontjes dat hij bij God noch bij menschen vergiffenis heeft gekregen.

Marjorie Bowen maakt het op dit punt al zeer goed. Zij laat levende menschen als relieken vereeren. Ook in het Handelsblad van Amsterdam liep verleden maand nog een feuilleton: „Een grijs Schoentje" van een zekeren Percy James Brebner, waarin ook weer zoo'n type van geestelijke voorkomt, die werkt met verraad en bedrog en genoeglijk grijnst als hij een slachtoffer kan maken. Wat een idioten toch, die zulke dingen lezen zonder te voelen dat het niets dan poppenkasterij is van menschen, die of te stom zijn om te begrijpen dat ze nonsens verkoopen ofwel onedel genoeg om op zulk eene wijze hun broodje te verdienen.

Dure schoolboeken. In het „Weekblad voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs" komen sinds eenigen tijd stukken voor waarin wordt geklaagd over den hoogen prijs der schoolboeken en den last die door het gebruiken van verschillende drukken, wat van den hoogen prijs het gevolg is, bij het onderwijs wordt ondervonden. Ook worden verschillende middelen aanbevolen om te ontkomen aan het telkens aanschaffen dezer boeken en hunne

herdrukken, zoo b.v. door het weder invoeren van het in gebruik geven der boeken aan de leerlingen door de school, waarbij de school eigenaresse is en blijft dezer boeken, welke aldus geruimen tijd kunnen dienst doen.

In hetzelfde blad beantwoordt de heer Brusse, secretaris der Groep Schoolboekuitgevers van den Nederlandsche Uitgeversbond deze opmerkingen.

Hij waarschuwt daarbij tegen maatregelen die het debiet zouden beperken, daar zij weder een factor tot prijsstijging zouden vormen, aangezien alleen het groote debiet het goedkoopere boek mogelijk maakt. Voorts zegt hij, dat tijdige en zooveel mogelijk gecombineerde bestelling van elke benoodigd boek voor alle leerlingen het den boekhandel gemakkelijk maakt en onkosten bespaart. De meeste leerlingen, vooral uit de hoogere klassen bestellen veel te laat, wat extra kosten meebrengt.

De schrijver deelt verder mede, dat de kosten voor papier, binden enz. gemiddeld met 300% gestegen zijn en zegt, dat nieuwe uitgaven en herdrukken nog belangrijk in prijs zullen stijgen.

In hetzelfde nummer van genoemd orgaan schrijft de heer G. C. Hoogewerff in antwoord hierop:

„De nieuwe uitgaven en herdrukken", die „nog belangrijk in prijs zullen moeten stijgen", moeten dan in 's hemelsnaam maar niet verschijnen. Wij zullen van den nood een deugd maken en ons met de oude drukken behelpen. Misschien, dat h.h. uitgevers wanneer zij voor hun dure fondsartikelen geen debiet meer vinden, er vanzelf toe zullen overgaan, hunne leveranciers en de vakbonden aan het verstand te brengen, dat het zóó heusch niet langer gaat, omdat het publiek er voor bedankt, zich verder te laten exploiteeren. Wij leeraren bedienen ons gaarne van een goed boek en wij achten het een zeer gewenscht hulpmiddel bij ons onderwijs, *maar als 't er op aankomt, hebben wij het niet noodig!* (*N.v.d. Boekhandel*).

De klucht der Vergissingen. In Amsterdam werd eenige weken geleden „De Klucht der Vergissingen" van Shakespeare opgevoerd. En het was werkelijk kluchtig om later te hooren wat een nonsens de pers over deze opvoering wist te vertellen. In tegenstelling met de gewone, jokkende welwillendheid, waarmede praestaties van dilettanten-gezelschappen plegen behandeld te worden, werd er nu schijnbaar ernstig en streng geoordeeld. Maar het leek werkelijk nergens op. Het was een teeken van overmoed en zelfoverschatting: een meesterstuk van een der groote meesters op te voeren, waarvoor de allereerste krachten worden vereischt van beroepspelers; het décor leek nergens op, want het was saamgesteld uit allerlei stukwerk, wel makend een schoon effect, maar absoluut in tegenspraak met de locale kleur; het stuk had moeten worden gespeeld in een snel tempo, als een wervelwind had het ons

voorbij moeten gaan. Laten wij daar tegenover zetten dat het stuk heel dragelijk werd gespeeld, door sommigen bizonder goed, door een paar zelfs zóó, dat de beste beroepsspelers het niet zouden hebben verbeterd. Vervolgens, het stuk, dat misschien wel van Shakespeare is, draagt al de sporen dat er in geknoeid is; men behoeft maar de eerste en de laatste verzen te lezen. Reeds de vorm verraadt dat deze niet van Shakespeare kunnen zijn. Maar afgezien hiervan, gaat het niet aan dit stuk te rekenen onder de meesterwerken van den grooten dramaturg. Het is een onbeduidend gevalletje, aardig, hier en daar geestig, volstrekt zonder eenige karakterteekening, een echte klucht. Voor amateurs is er nauwelijks een stuk aan te wijzen, waaraan zij geruster hun krachten kunnen beproeven dan aan dit gezellig niemandalletje. En dan die „wervelwind", alsof de Engelschen met hun temperament ooit spelen als de Franschen: alsof juist de heele inhoud van dit stuk, met zijn onbegrijpelijke verrassingen en gebeurtenissen, die aan toovenarij doen denken, de spelers, willen zij in hun rol blijven, niet moet doen spelen met een soort angstige verbazing, met een zekere aarzeling, niet wetend of zij waken dan wel droomen, bij al dat onverklaarbare dat hen omgeeft. Dat wijst hier en daar trouwens de tekst zelf aan. En dan de décors? Lieve hemel, de locale kleur bij een Shakespeare! En dan de locale kleur in een stuk als dit, waar de dichter zich niet ontziet, eeuwen geschiedenis door elkaar te verwerken. Noch Shakespeare, noch de klassieke Fransche tragedie-dichters hadden eenig idiee van historisch koloriet. Deze klucht bevat in ieder tooneel bijna, kostelijke anachronismen, welke de tijdgenooten wel grootendeels ontgaan zullen zijn, maar die voor ons het kluchtige nog verhoogen. Zoo hebben ook de voornaamste illustratoren van Shakespeare het décor en de kleeding der personen zuiver middeleeuwsch voorgesteld. En dat is zeer goed gezien, want in dergelijke spelen, heeft de aankleeding van het stuk slechts één doel: wat kleur en vroolijkheid te geven aan de voorstellingen.

CORRESPONDENTIE

Brieven, voor deze rubriek bestemd, te adresseeren:
Redactie Boekenschouw, Heerengracht 415, Amsterdam.
Verzoeke duidelijk en beknopt de vraag te stellen en steeds te onderteekenen met vollen naam en aanduiding van woonplaats.
In ons antwoord geven wij alleen de voorletters aan.

Dr. P. te W. Op uwe vraag hebben wij het Nieuwsblad van den Boekhandel geraadpleegd en de door U genoemde communistische uitgaven, zoo juist in het nummer van 4 Mei zien aangekondigd. De uitgever is J. Bos te Amsterdam. Zie onder „varia" van deze aflevering.

W. Th. te Gr. Kaspar Brandt is pseudoniem van J. Winkler Prins, waaronder hij een paar romans schreef, die vrijwel vergeten zijn. Hij werd geboren in Friesland 1849 en overleed in 1907.

Mr. Frans Erens is Limburger van geboorte (Schaesberg, 23 Juli 1857). Ja, behalve „Augustinus belijdenissen" vertaalde hij ook de „Navolging" en de „Gevangenissen" van Silvio Pellico.

J. v. Br. Gelieve in dit nummer van B. te zien, hoe wij denken over den nieuwen Leopold. (Zie Opvoeding en Onderwijs).

*** den Haag. Vriendelijk dank voor toezending der catalogi eeniger Haagsche Schoolbibliotheken. Ik heb ergere in handen; maar ook uit deze blijkt toch weer genoeg hoe roekeloos men de lectuur kiest voor Hoogere Burgerscholieren. Ik ben van plan bij gelegenheid hier eens iets over te schrijven. Het kan er werkelijk niet door.

J. Vr. te R. In een volgend nummer. Wij ontvingen het boek te laat om nu reeds een recensie te kunnen opnemen.

H. B. te G. Nu breekt mijn klomp! En wij schreven U toch 3 Februari en hebben een antwoord van U gedateerd 21 Februari. Een bewijs derhalve dat U onzen brief hebt ontvangen. — U behoeft geen excuse te maken, mijnheer, want de briefport is hoog.

W. J. B. te R. Zonder vermelding van voornaam weet ik niet welken Strausz U bedoelt. U hebt den feuilletonschrijver Rudolf, den dialectdichter Julius, den romanschrijver Emil en den poëet Hermann. Geef U mij den voornaam, dan krijgt U nadere inlichtingen.

R. te H. De Keurboekerij te Leuven werd indertijd verwoest bij den inval der Duitschers. Ik vernam dat zij thans weer in werking is. Wat betreft eene Keurboekerij in ons land? Ik vermoed dat hier eene vergissing in het spel is, en de geruchten slaan op eene serie romans en verhalen, welke onder den naam „Keurboekerij" door het Nederlandsche Boekhuis zal worden uitgegeven. Wij ontvingen daarvan mededeelingen.

L. L. te Br. Zal wel in orde zijn; ik het heb boek echter niet gelezen, doch de fransche uitgever is een uitmuntend katholiek, wiens uitgaven voor ons altijd geschikt waren.

N. te V. Wij overwegen het plan. In volgend nummer zullen wij bekend maken de namen van onze buitenlandsche correspondenten, die ons inlichten over de literatuur in den vreemde. Natuurlijk alleen wat het voornaamste betreft.

Lezers. Onder correspondentie in vorig nummer, welke wij om tijd te winnen maar zonder correctie waagden te laten afdrukken, staat in het antwoord aan Vera de titel van een Engelsch boek zoo verminkt dat we in een lach schoten toen het ons onder de oogen kwam. Wij twijfelen echter niet of de scherpzinnige lezer zal de vele fouten in die weinige woorden zonder onze aanwijzing al lang verbeterd hebben.

INHOUD

VAN DEN DERTIENDEN JAARGANG VAN BOEKENSCHOUW
15 MEI 1919—15 MEI 1920

ARTIKELEN

Bladz.

Lees het geheel of ten minste de laatste tien regelen . . . 1
Onze jongeren en de moderne Literatuur. Red. 4
Kunstbeschermers 33
Een Speech van Johan de Meester. A. Gielen. 37
Hoe een groot gedicht ontstond. R. 65
De Oude en de Nieuwe historische roman in Nederland. Lode. 67
Natuurwetenschap — sociaal-democratie — revolutie. V. der V. 74
F. van Eeden contra Willem Kloos 76
De ontwikkeling der Nederlandsche Letterkunde. A. Gielen . 97
Letterkundige Inzichten. A. Gielen 129
De Zoon van Gœthe. M. S.. 161
Felix Timmermans 193
Moet Nederland den gewezen Duitschen Keizer uitleveren? Red. 196
Liefde en Eer. A. Gielen. 225
Een Proleet van den Geest 228
Het Gildeboek. Red. 258
Handel-Mazetti's „Der Deutsche Held". v. G. 289
Multatuli. A. Gielen 291
Dàt niet — dìt wèl. Redactie 321
Een Duitsche roman- en tooneelschrijver, Willem Geubel . 323
Een slecht boek. G. 353
De werken van J. A. Alberdingk Thijm. A. Gielen. . . . 359

VAN DE FRANSCHE LEESTAFEL

M. Reynes-Monlaur. La Fin de Claude. J. v. Rijckevorsel S.J. 9
Emile Baumann: La Paix du Septième Jour. J. v. Rijckevorsel S.J. 40
Soera. J. v. Rijckevorsel S.J. 134
Le Monde Illustré 233
Van de Fransche Leestafel. L. d'H. 261
„ „ „ „ 327
„ „ „ „ Ad interim. 359

WAT ANDEREN SCHRIJVEN

Uit Boeken, Tijdschriften en Bladen.

Beiaard (De), 166—265—306—330—362. — Beweging (De), 48—87—109—212. — Correspondant (Le), 50—106—333. —

Dompertje (Het) 211. — Eigen Haard 304. — Elsevier 105—304—330. — Geschiedkundig Nieuws 169. — Gids (De) 47—86—108—171—211—238—269—308—365. — Groot Nederland 49—86—173—296—332—366. — Katholiek (De) 164—208—365. — Leven en Werken 49. — Nederland 49—322. — Nieuwe Gids (De) 141. — Onze Eeuw 238—329—365. — Revue des deux Mondes 106. — Stemmen des Tijds 109—332. — Studiën 16—103—136—168—208—264—305—330—363. — Tijdspiegel (De) 48. — Tijdschrijft Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap 142. — Vragen des Tijds 81—328. — West-Indische Gids (De) 13. — Wetenschappelijke Bladen 46—82—105—138—169—206—238—266—365.

VARIA

Andermans Wijsheid (28). Béranger (29). De Bioscoop (29). Kloos en Frederik van Eeden (30). De Oorlog (31). Rondom een tooneelstuk (31). De Wijsheid van Shaw (58). Selma Lagerlöf (59). Beeldspraak (60). Over Couperus (61). De Stijl (61). Een „Helsche" motie (62). Stephana Schwertner (62). Democratie (63). Van Eeden contra Kloos (94). De Belangen der Verbruikers (125). A. S. C. Wallis (126). Potgieter als criticus (126). Max Havelaar (126). Verzen zeggen! (154). Victor Hugo (155). Potgieter's Poëzie (155). Mevr. Bosboom-Toussaint (156). De Gids (156). Kleerekoper (156). De Russische ziel (157). In een..... (157). Frans Coenen (158). De poging tot oplichting (158). Schisma in Rusland (189). Taalvereenvoudiging (190). Vrijmetselarij (254). Honoraria (255). Concurrentievrees (255). Boekhandel en Markenkoers (283). Buiten (283). Cinema (283). De Jongere Engelsche Letterkunde (283). Een mooi Honorarium (284). Engelsche Schrijvers (284). Geen lof (284). Het Fransche Boek (284). Jubileum-ten Kate (284). Juristen-logica (285). Tooneel-waardeering (285). De Tocht van don Quijote (285). Paul Deschanel (287). Multatuliana (317). Verhaeren (346). De groote roman-figuur Sherlock Holmes, detective (347). De Roman-Fabriek (349). Een zonderlinge bloemlezing (350). Victor Hugo Spiritist (351). Lodewijk XIV als Molière (377). Bela-Kun (378). Het Boek (379). Lectures pour tous (379). Het dure papier (380). Romain Rolland (381). Over catholicisme in romans (381). Dure schoolboeken (381). De klucht der vergissingen (382).

A

	Bladz.
Adam (Marcelle).	327
Alanic (Mathilde). Les Roses refleurissent.	316
Ammers-Kühler. De roman van een student	288
Arendsberg (Thérèse van). Op Slotenburg.	239
Autin (Albert). La Maison en deuil	328—375
Ayres (Ruby M.). Het meisje van hiernaast	273

B

Bladz.
B. B. (Louise). Een misdeelde. 54
Baedts. L'Art de Plaider. 224
Bahr (Hermann). Die Rotte Korahs 187
Barbusse. De Hel . . . . 21—62—134
„ Clarté. 134
Baumann (Emile). La Paix du Septième Jour 40
Bazin (René). De Hoeve van Champdolent 369
Beatrijs 21
Beckx (J. C. M.). Twee Wegen 215
Benson (Mgr. H.). The Lord of the World 41
„ „ „Oddfish" 239
Béranger 29
Bergsma (E.). Dodo 188
Besant 224
Beyens (Daan). Suze 335
Biblica. Commentarii editi a Pontificio Instituto Biblico. Volumen I 309
Biblica Vol. I. Fasc.: 2 — De tweede aflevering van het orgaan, uitgegeven door het Bijbelinstituut, bevat als commentationes „La critica reciente y el Pentateuco" door den Spanjaard A. Fernandez, en het vervolg en het einde van „Le concept de vie", dans l'Evangile de St. Jean. . 367
Bibliotheek (Jongens en meisjes). 188
Biographisch Woordenboek van Protestantsche Geleerden in Nederland 173
Blavatsky 224
Bolland. De Vrijmetselarij voorheen en thans 192
Bordeaux (Henri). De kleine Mademoiselle 369
„ „ La Vie au Théatre 256
„ „ Une honnête Femme 119
Bordewijk (F.). Fantastische Vertellingen 274
Bosboom-Toussaint. 156
Bourcier (Emmanuel). Les gens de mer 359
Bourget (Paul). Laurence Albani 249
Boven (Henri). De Scheiding 310
Bowen (Majorie). Mr. Misfortunate 250
Bowen (Majorie). Een Heldenkoning. 54
Bowen (Majorie). The burning Glass 123
Boy-Ed (Ida). De Stem van het Vaderland 275
Boylesve (René). Tu n'es plus rien 263
Brent (Fred. C.). Het Geheim van Eldstone 175
Brète (Jean de la). Un caractère de française 328
Bronsveld (C.). Minette 251
Bruggen (C. van). Van een kind 176
Bührs (Lize). De Sterkste 240
Buurda (Tetske). Hoe Neeltje toch een kroontje kreeg . . 188

Bladz.
Buurman (M. C.). De Liefde van een Dweeper. 114
Buys (Dorothèe). Als de zinnen ontwaken. 176
Buysse (Cyriel). De twee Pony's. 336
Byvanck (W. G. C.). Literarische en Historische Studiën . 22

C

Caine (Hall). The Woman thou gavest me 160
Calcoen (J. C.). Als het verleden spreekt. 215
Campen (Fenna van). Met z'n tienen en 'n tante . . . 189
Cathrein S. J. (Victor). Socialisme en Christendom of mag
een Katholiek socialist zijn 17
Célarié (Henriette). Gilberte ma Soeur. . . . . . . 328—375
Chatzópoelos (M.). Verhalen van Bergen 276
Clercq (A. le). Quelques mots sur la profession d'avocat . 224
Cohen (Josef). Nederlandsche Sagen en Legenden. . . . 310
Corelli (Marie). De Jonge Diana 276
Coster (Charles). 320
Couperus (Louis). 61
„ „ Legende, Mythe en Fantazie. 115
Courths Mahler (Hedwig). Onze weg leidt naar Omhoog . 23
„ „ „ Liselotte's huwelijk 115
„ „ „ Zijne Vrouw 336
Curwood (James Oliver). De Moed von Kapitein Plum . . 24
„ „ „ Op het Oorlogspad 55
Curwood (J. O.). De Goudjagers. 177
„ „ De Wolfjagers 177
„ „ God's country and the woman 96

D

De Vletter (A. C. C.). Om 't Kampvuur 251
Delly (M.). La petite Chanoinesse 375
Le maître du Silence. 119
Deuzix (Christine). Le Roman d'un Pensionnat. 344
Deyssel (Lodewijk van). 7
Dieren (arts) (E. van). De Waanzinnige Waereld 51
Dietz (H.) en Leopold (K.). Het boek van den winter . . 252
Dostojefski (F. M.). De Vernederden 116
Duse (S. A.). Het Dagboek van Dr. Smirno 240

E

E. (L.). De Sterkste 278
Eeden (F. van). 94
Eekeren (G. van). Menschen en Machten 312
Eilkema de Roo. Liefdes Veelvoudigheid 241
Elisabeth and her German Garden. (De Schrijfster van:
Veertien dagen uit het leven van Prinses Priscilla . . . 24

Bladz.
Escholier (Raymond). Dansons la Trompeuse 344
Eschtruth (N. von). De Molenprins 278
Esmoreit. Abelspel uit de XIVde eeuw 337
Eymieu (Antoine). La Part des Croyants dans les Progrès de la Science au XIXe Siècle 376
Eysten (J. W.). Om een oude Veste. 216

F

Flaubert. 32
Fontane (R.). Dwalen — Falen 25
Footner (Hubert). De Pelsjagers 216
Foppe (Magda). Als de knoppen zwellen 241
Fortner (H.). Jack de Zanger 118
France (Anatole). Le Petit Pierre. 134

G

Geniaux (Charles). La Famille Messal 134
Les Fiancès 135
La Passion d'Armelle Louanais. . . . 135
Gerlo (Ada). 6
Herinneringen 96
Gibbons (J.). Preeken en Conferenties 334
Gjellerup (Karl). Sinds ik voor het eerst haar zag. . . . 278
Gorki (Maxim). Onder Vreemden. 279
Gogh-Kaulbach. Moeder 6
Grath (Harold Mac). De Man op den Bok 369

H

Händel-Mazetti. „Der Deutsche Held" 289
Hatton (Joseph). Eén dag Hoofdredakteur. 313
Heeker (Willem). Hippokreen-Ontzwaveling 128
Heide (E. v. d.). Geloof en Ongeloof 127
Hellinga-Zwart (F.). Een Kerstvacantie van Jaap en Niki . 189
Henry-Rosier (Marguerite). Gilbert Tiennot 345
Herckenrath. Fransch Woordenboek I en II 368
Hermans (Henri). Handboekje voor R. Kath. Werklieden-vereenigingen 175
„Het Missiewerk". Tijdschrift voor missiekennis en missie-actie 144
Heyermans (H.). Eva Bonheur. 338
Heymans (B.). De Renaissance in Italië gedurende de 15de eeuw 18
Heyraud (Charles). Jean 344
Herzl (Theodoor). Het Land der Droomen 337
Holle (C.). Karel Doringa 252

Bladz.
Hoogeveen (E.) en Dr. J. Peeters. Leerboek der Dierkunde voor H.B.S. en Gymnasia. 214
Hope (Anthon). De Geest van den Vijver. 153
Hoven (Térèse). De Passagiers van „De Rembrandt". . . 144
Hoven (T.). Ver van 't Gymnasium 154
Op Valsche Gronden. 370
Hugo (Victor). Les Misérables. 128
N. D. de Paris. 128
Huizinga (J.). Herfsttij der Middeleeuwen. 111
Hull S. J. (E.). Theosophie en Christendom 213
Hystorie (Die) van Sunte Patricius Vegevuer. 26

I

Iersel (Charles van). Het Gouden Droomschip 216

J

Jager Meezenbroek-van Beverwijk (L. de). Toen Else dertien was. 252
Jammes (Francis). Le rosaire au Soleil. 262
M. le curé d'Ozéron. 262
Jammes (Francis). Le poète Rustique 377

K

Kautzman- van Oosterzee (Mevr. S. H.). Rond den Dom . 242
Kellerman (Bernhard). Yester en Li 339
Kievit (C. Joh.). De Geheimzinnige Koepel 154
Een dozijn Hollandsche Jongens 154
Kinderrijmpjes (Oude). 253
Klinkenbergh (Céline). De Wilde Wingerd 371
Knittel, Pr. (Fr.). H. Paulus. 110
Knuttel-Fabius (Elize). Op „Duinzicht". 253
Kronenburg C.s.s.R. (J. A. F.). Maria's Feestkring in Nederland 51

L

Lagerlöff (Selma). 59
Lamberts Hurrelbrinck (Mr. L. H. J.). Trots 146
Lanteires (Margueritè). Vers le meilleur Amour 327
Le Queux (William). 320
Leadbeater. 224
Leopold (L.). Nederlandsche Schrijfsters en Schrijvers . . 368
Lhotzky (Dr. H.). De Verschijning van den Koningsmensch 18
Lidt de Jeude (Carla van). Banden 55
Linnanskoski (Johannes). Het Lied van de vuurroode Bloem 32

Bladz.
Liturgie. 174
Locke (William). Pension Broccard 217
London (Jack). Onder de Koppensnellers 146
„ „ Terry, de Broeder van Jerry. 177
Louwerse (P.). Geïllustreerde Vaderl. Gesch. versierd met 150 platen 213
Lugten (Jeannette). Regenachtige dagen en lange avonden . 189
Lukkien (A.). In Rechte Lijn 56
Lyall (David). Andermans Geld 313
„ „ Tusschen twee vuren. 242

M

Maeterlinck (Maurice). De Onbekende Gast 217
Margil (Patrick). De Rattenkuil 372
Marguerite (Paul). Sous les pins tranquilles 120
Martin (Hans). Dwaze en ernstige invallen 147
„ „ Malle Gevallen. 229
„ „ De Menschaap, een onwaarschijnlijk verhaal 229
Maurois (André). Ni ange ni bète 328
May (Karl). De Zoon van den Berenjager. 253
„ „ Reisavonturen 253
Mayran (Camille). L'Histoire de Gotton Connexloo . . . 225
Meer de Walcheren (P. v. d.). Van een verborgen Leven . 279
Meester (de). Geertje 6
Meester (Johan de). Gœthe's Liefdeleven 89
Mendes (Joost). Het Geslacht der Santeljano's 256
Meyrink (Gustav). Das Grüne Gesicht 96
Modern-Bibliothèque 256
Monk (Maria). De Zwarte Non 160
Morgan (Jean). Notre Dame au Faubourg. 360
Morel (M.). Titote 377
Motley (John Lothrop). 64
Mouw (Johannes Andreas der). Brahman 178
Multatulli. Max Havelaar. 127
„ „ „ 291
„ „ „ Wespen 295
Musbach (Dora). Het Schoonzusje 186
Mynssen (Frans). High Life. 7

N

Naeff (Top). Voor de Poort. 6
Nesmy (Jean). Pour marier Colette 186
„ „ L'Ame de la Victoire. 186
Nieboer (Marie) 192
Nieboer (Attie). Boerentypen uit de Betuwe 217
Nieukerken (Elisabeth van). Een Liefde 56

Bladz.
Nieuwenhuis (A.) Het einde van een jongensoorlog . . . 253

O

Oever (Karel van den). Verzen uit Oorlogstijd 26
Oostling. Handelswoordenboek. 20
Orczy (Baronnesse). De Man in het Grijs. 90
„ „ De Moord op Miss Elliot. 180
Oudshoorn (J. van). Zondag 314

P

Penzig (Dr. Rud.) Eerlijke antwoorden op Kindervragen. . 87
Porter (Gene Stratton). Een dochter van het land. . . . 339
Potgieter 126
Preces Gertrudianæ 335
Priem (G. H.) De Doode 29
Priem (G. H.) Een avontuur van den Prins van Wales (Edward VII) 181
Psichari (J.) Jaloerschheid en andere Verhalen 280
Sœur Anselmine. 360

Q

Querido. Menschenwee 6, 147

R

Reed (Myrtle). Des Meesters Viool 148
„ „ Oude Kose en Zilveren Meisje 340
Reyneke van Stuwe (Jeanne). Alarm. 243
„ „ „ (Jeanne). Als de oogen opengaan . . 149
Reynes-Monlaur (M.) La fin de Claude. 9
Reuter (Gabriëlle). De Jeugd van een idealist 280
Rietema (J.) Zijn tweede Vrouw 149
Ring (Barbara). Het brooze Geluk 341
Roberts Rinehart (Mary). „K" 344
Robbers (Herman). De bruidstijd van Annie de Boogh . . 7
„ „ St. Elmusvuur. 219
Rombouts (Fr. S.) De Psychologie der Kleurentaal . . . 88
Ruskin (John). De Koning van den Gouden Stroom of de Zwarte Broeders 27
Rutters (H.) Gustav Mahler (Reeks: Mannen en vrouwen van beteekenis 19

S

Salomons (Annie) 7
Sande (H. B. van der). De Klove 374

Bladz.
Sandy (Isabelle). Chantal Daunoy 328
Saint René Tallandier (Mlle). Zie Maryan 225
Sapper (Agnes). Gretha Reinwald's laatste Schooljaar. . . 90
Schalwijck (H. Wilhelmine). De vrouw van den Dorpspredikant 219
Scharlau (M.) Kämpfe 121
Scharten Antink 5
Schendel (Arthur van). Een Zwerver 7
„ „ „ Een Zwerver verliefd 7
Schnitzler (Arthur). Mevrouw Bertha Garlan 341
Schröder (J. C.) Oorlog aan den Oorlog 181
Schoepp (Meta). De Heer van Silverberg 118
Schuster (A.) „Britain's Heritage of Science 320
Scott (Gabriëlle). Visscher Markus 342
Schwertner (Stephana) 63
Shaw 58
Sheehan (P. A.) Mijn nieuwe Kapelaan 374
Sinnett 224
Sinclair (Upton). Sylvia 281
Slooten (Aug. van). Mieke 150
Snoeck (Lucie). Roodborstje 189
Soer (Elisa). Langs Lijdenswegen 281
Sorel. La dernière flamme 328
Spence (Lewis). Mythen en Legenden van Egypte 272
Sprookjes (Nieuwe) van Grootvader 254
Stamperius (J.) Nederland en Oranje zijn Een 143
Steenhoff-Smulders (Alb.) Vertellingen over allerlei Dieren. 342
Strackey (Lytton). Eminent Victorians 122
Stratton Porter (Gene). Michael O'Halloran 181
Stratz (Rudolph). De Vrijheid der Zee 150
„ „ Levensstrijd 90
Strecker (Carl Chr.) Christus en de menschen 271
Streuvels. Minnehandel 6
Streuvels (Stijn). De Boomen 315
„ „ Sint-Jan 315
„ „ Genoveva van Brabant 343
Stiehler (Dr. Arthur). Gouden regen 342
Stillgebauer (Dr. E.) De Hof van Eden 27
Strootman (Dr. K.) Hoofsche verhalen 282
Sutcliffe (Halliwel). Haar Offer 118
Swaen (Dr. A.) A Short History of English Literature . . 320
Swarth (Hélène) 7

T

Teirlinck. Mijnheer Serjans zoon 6
Temple Thurston (N.) Haar Portret 244
Tharaud (Jerôme et Jean). Une Relève 120
Timmermans. Pallieter 6

Bladz.
Timmermans (Felix) 193
„ „ en Thiry (Anton). Begijnhof-Sproken . 220
„ „ Boudewijn 183
Tovate (Heinz). De laatste Schrede 222
Treub (Mr. M. W. F.) Vragen van onzen Tijd 53
Turgenjef (Iwan). Eene Ongelukkige. 223
Turner (Ethel). De Bengel 245
„ „ St. Tom en de Draak 91

U

Ubink (J. B.) Golgotha, roman uit het leven van Jezus. . 353

V

Vemor (Ella). Een meisjeshuishouding 189
Verbeeten (J. J.). en Vincent (A.). Opvoeding en Onderwijs 214
Verkade (Dom Willibrord). Van Ongebondenheid en heilige Banden 272
Vermeulen (Edward). De Zwarte Pokken 184
Vetter (Christine). Goedgemaakt 151
Verwey (Albert). Hendrick Laurensz Spieghel 28
Vondel, Jephta of Offerbelofte 343
Vosz (Richard). Zie: Een Duitsche roman- en tooneelschrijver. 323
Vosz (Richard). Römische Dorfgeschichten 326
„ „ Rolla 326
„ „ Lebenstragödie einer Schauspielerin . . . 326
„ „ Die neuen Römer 326
„ „ Der Sohn der Volskerin 326

W

Wagenvoort (Maurits). In den Wilden Wingerd. 57
Wahlenberg (Anna). De Groote Liefde. 152
Wallis (A. S. C.). Vorstengunst 126
„ „ Der Sturz des Hauses Alba 162
„ „ Johann de Witt 162
„ „ In dagen van Strijd 162
„ „ Een Liefdedroom in 1796. 162
Wasch (Karel). De Salon-Salomé. 92
Webster (Jean). Tarweprinses. 57
Van alles en nog wat over Peter. . . . 247
Weir Mitchell (Dr. S.). De Lotgevallen van François. Vondeling, Dief, Moordenaar en Schermmeester ten tijde der Fransche Revolutie 247
Wereldkroniek. 225
Williamson (E. N. en A. M.). De Cowboy-Gravin. . . . 153

Bladz.
Witlox (Dr. J. H. J. M.). De Katholieke Staatspartij in haar Oorsprong en Ontwikkeling geschetst . , ... 19
Wohlbrück (Olga). Prinses Arnulf 185
Wolters (P. R.). Beknopt Overzicht van Opvoeding en Onderwijs 214
Woude (Johanna van). 160
Wijk (Dr. N. van). Hoofdmomenten der Russiese Letterkunde 92

IJ

Yver (Colette). Les cousins riches 120
„ „ Mirabelle de Pampelune 261
„ „ Le Mystère des Béatitudes 261
Yole (Jean). La Veuve 263

Z

Zernicke (Elisabeth). Het Schamele Deel 247
Zoetmulder (A. Jurriaan). Het lokkende Leven 248
Zwaan (J. A. de) en Veldkamp (K.). „Allerlei" voor Harmonium 144
Zwetsloot (Jan). I. Arbeidswet-Aalberse. II. De Invaliditeitswet. III. De Ouderdomswet 215